This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

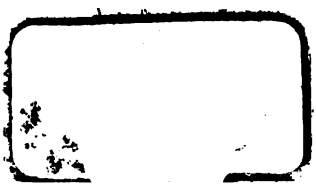

Hungary
FP

MONUMENTA COMITIALIA REGNI HUNGARIAE.

MAGYAR

ORSZÁGGYŰLÉSI EMLÉKEK

TÖRTÉNETI BEVEZETÉSEKKEL.

A M. TUD. AKADÉMIA TÖRT. BIZOTTSÁGA

MEGBÍZÁSÁBÓL SZERKESZTI

Dr. FRAKNÓI VILMOS,

A M. TUD. AKADÉMIA RENDES TAGJA ÉS FŐTITKÁRA.

NYOLCZADIK KÖTET.

(1588—1607.)

BUDAPEST,

A M. T. AKADÉMIA KÖNYVKIADÓ-HIVATALA

(Az Akadémia épületében.)

1883.

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA

TÖRTÉNELMI BIZOTTSÁGÁNAK KIADÁSAI.

Kaphatók saját könyvkiadó-hivatalában (Akadém. épületben) és minden könyvárusnál.

ANJOUKORI OKMÁNYTÁR, Szerkesztette Nagy Imre. I. kötet (1301—1321.) Ára 3 frt 60 kr. II. köt. (1322—1332). Ára 3 frt 60 kr.

A SZŐRÉNYI BÁNSÁG és Szőrény vármegye története. Irta Pesty Frigyes. Három kötetben. 1878. I. 482. lap. II. 579. lap. III. 426. lap. Ára 7 frt.

AZ ELTÜNT VÁRMEGYÉK. Irta Pesty Frigyes. 2 kötetben. Ára 5 frt.

OCSKAY LÁSZLÓ. II. Rákóczi F. fejedelem dandárnoka és a felső-magyarországi hadjáratok 1703—1710. Irta Thaly Kálmán. 1880. Ára 3 frt 60 kr.

A KÖZOKTATÁS TÖRTÉNETE Magyarországon a XVIII. században. Irta Molnár Aladár. 1881. 2 kötetben. Ára 6 frt.

ARCHIVUM RÁKOCZIANUM. II. Rákóczi Ferencz levéltára, bel- és külföldi irattárakból bővítve. I. Oszt. Had- és belügy, szerkeszti *Thaly Kálmán*. I. köt. Rákóczi Ferencz fejedelem Leveleskönyvei, levéltárának egykorú lajstromaival 1703—6. XXVIII és 688 l. — II. 1707—9. XXVIII és 656 l. — III. 1710—12. X és 747 l. Pest 1873—4. Mindenik kötet ára 2 frt. — IV—VII. kötet. Gróf Bercsényi Miklós levelei Rákóczi fejedelemhez I—IV. köt. 1704—1712. Közli Thaly K. Ára 12 frt.

— — II. Oszt. Diplomatia I. II. és III. köt. Angol diplomatiai iratok, angol levéltárakból közli *Simonyi Ernő*. Pest 1871—77. 639, 672, 496 l. Egy-egy kötet ára 2 frt.

II. Rákóczi Ferencz Önéletrajza és »Egy keresztény fejedelem áhításai« című munkája. Budapest, 1876. VIII. 589. l. Ára 3 frt.

TÖRÖK-MAGYARKORI TÖRTÉNELMI EMLÉKEK. Első osztály: I. II. köt. Okmánytár a hódoltság történetéhez Magyarországon. Szilády Áron és Szilágyi Sándortól. I. II. köt. 1863. XXX és 458 és 480 l. 4 frt.

— — — III.—IX. köt. 1868—73. Török-magyar-kori Állam-Okmánytár szerk. és jegyzetekkel ellátták, Szilády Áron és Szilágyi Sándor. I.—VII. k. 1868—73. mindenik kötet 2 frt.

A kilencz kötet együtt megrendelve 15 frt.

MAGYAR TÖRTÉNELMI TÁR. A történelmi kútfők ismeretének előmozditására. Szerkeszti *Toldy Ferencz* I—XXV. kötet. 1856—1878. 8-rét. Ára a 25 kötetnek együttvéve 22 frt. Egyenkint egy-egy kötet ára 80 kr., kivévén a XX., XXI. és XXV. kötet-egy-egynek ára 1 frt 80 kr., a XXII—XXIV. köt. egy-egynek ára 1 frt 60 kr.

MAGYAR LEVELES TÁR. I. köt.: Négyszáz magyar levél 1504—1560. Szalay Ágostontól. XX. és 432 l. kilencz köriratu hasonmásos táblával 1 frt 20 kr.

— Második kötet. Magyar hölgyek levelei. 499 darab 1515—1709. Közli Deák Farkas. XVI és 464 l. Ára 2 frt.

FEJÉR GYÖRGY MAGYARORSZÁGI OKMÁNYTÁRÁNAK betürendü tárgymutatója Czinár Mórtól. XVI és 549 l. 2 frt.

ÉVMUTATÓ Fejér György Okmánytárához. Knauz Nándor által. 44 l. 20 kr.

HUNYADIAK KORA MAGYARORSZÁGON Gr. Teleki Józseftől. I.—V., VI: 1 és X.—XII. köt. Mindenik kötet ára 3 frt 50. kr. — (VI. köt. 2. része sajtó alatt.

PAULER GYULA. Wesselényi Ferencz nádor és társai összeesküvése 1664—1671. Két kötetben. 1876. Kis 8-rét. I. Köt. X és 412 lap, — II. köt. 450 lap. Ára 5 frt 60 kr.

MAGYARORSZÁG HELYRAJZI TÖRTÉNETE. Főtekintettel az egyházi intézetekre. vagyis a nevezetesebb városok, helységek, s azokban létezett egyházi intézetek, püspök-megyék szerint rendezve. Rupp Jakabtól. 3 kötetbenÁra 3 ft 30 kr

BUDA-PEST és környékének helyrajzi története, Pest 1868. 306 l. 50 kr.

ACTES ET DOCUMENTS pour servir à l'histoire de l'alliance de George Rákóczi, Prince de Transylvanie, avec les Français et les Suédois dans la guerre de Trente ans publiés par A. Szilágyi. 1874. In 8. VI. 491 pag. 3 frt 60 kr.

BETHLEN GÁBOR fejedelem kiadatlan levelei. Kiadta Szilágyi Sándor. XIV és 496 l. Ára 2 frt 40 kr.

MAGYAR

ORSZÁGGYŰLÉSI EMLÉKEK.

NYOLCZADIK KÖTET.

1588—1597.

Dr. Császár Mihály
könyveiből

MONUMENTA HUNGARIAE HISTORICA.

MAGYAR

TÖRTÉNELMI EMLÉKEK.

KIADJA

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA

TÖRTÉNELMI BIZOTTSÁGA.

HARMADIK OSZTÁLY.

MAGYAR ORSZÁGGYŰLÉSI EMLÉKEK.

BUDAPEST.
A M. TUD. AKADÉMIA KÖNYVKIADÓ-HIVATALA.
(Az Akadémia épületében.)
1883.

Hungary. Országgyülés.

MONUMENTA COMITIALIA REGNI HUNGARIAE.

MAGYAR

ORSZÁGGYŰLÉSI EMLÉKEK

TÖRTÉNETI BEVEZETÉSEKKEL.

A M. TUD. AKADÉMIA TÖRT. BIZOTTSÁGA

MEGBÍZÁSÁBÓL SZERKESZTI

DR. FRAKNÓI VILMOS

A M. TUD. AKADÉMIA RENDES TAGJA ÉS FŐTITKÁRA.

8

NYOLCZADIK KÖTET.

1588—1597.

BUDAPEST,

A M. TUD. AKADÉMIA KÖNYVKIADÓ-HIVATALA.

(Az Akadémia épületében.)

1883.

EN

THE NEW YORK
PUBLIC LIBRARY
331353A
ASTOR, LENOX AND
TILDEN FOUNDATIONS
R 1927 L

Budapest, 1883. Az Athenaeum r. társ. könyvnyomdája.

NEW YORK
PUBLIC
LIBRARY

I.

A POZSONYI ORSZÁGGYŰLÉS

1582. FEBRUÁR- és MÁRCZIUSBAN.

A pozsonyi országgyülés

1593. február—márcziusban.

Az 1587-ik évi országgyülés, miután a megelőző gyülé-seknek, az elhatalmasodott bajok és visszaélések megszüntetésére czélzó intézkedései sikertelenek maradtak, új kisérletekre szánta el magát. Elhatározta, hogy a *magyar tanács*, évnegyedenkint jöjön össze, és a király vagy helytartója elnöklete alatt, tárgyalja az országot érdeklő ügyeket. E mellett a véghelyek és közjövedelmek megvizsgálására, az ország négy kerületébe, bizottságokat küldött ki, azon utasítással, hogy haladék nélkül megkezdvén működésöket, a magyar tanács, 1588. április 20-án megnyitandó, első évnegyedes ülésében mutassák be jelentéseiket. Végre felkérték a királyt, hogy mielőbb hívjon össze egy újabb országgyülést, azon jelenjék meg személyesen, és »az ország szabadságainak helyreállítását tényleg« vigye keresztül. Hogy pedig a király mintegy kényszerítve legyen rövid idő alatt megtartani az országgyülést, csak *egy* esztendőre ajánlották meg az adót.

De a remények, melyeket e végzéseikhez csatoltak, mind meghiúsultak. A király uralkodásának további folyama alatt egyszer sem jött Magyarországba. És öt évet hagyott eltelni, míg a magyar országgyülést újra összehívta.

Az országos bizottságok eljártak küldetésökben; felderítették a hiányok, visszaélések és törvénytelenségek hosszú sorozatát. Meg is jelentek a magyar tanács előtt, a mely *Ernesztt* főherczeg elnöklete alatt tartotta üléseit. De mielőtt az érdemleges tanácskozások megindúlnának, komoly nehézségek merültek fel. A magyar tanácsosok, az 1587-iki ország-

gyűlés szándékát szem előtt tartva, azt akarták, hogy ezen tanácsűlés az ország helyzete jobbrafordúlásának valóban kiindulási pontja legyen. E miatt szükségesnek látszott, hogy a tanács határozatai, mihelyt az elnöklő főherczeg jóváhagyását elnyerik, teljes érvénynyel bírjanak és foganatosíttassanak; a nélkül, hogy a szentesítésért Rudolf királyhoz kelljen folyamodni. Azonban a főherczeg ily teljhatalommal nem volt felruházva. A tanácsosok pedig meg voltak arról győződve, hogy e nélkül tárgyalásaik nem fognak czélhoz vezetni. A tanácsűlés tehát eredmény nélkül szétoszlott. [1])

És ezóta az évnegyedes tanácsülések elvesztették jelentőségöket. [2])

Minden megmaradt a régi szomorú állapotban. A császári haditanács és az udvari kamara intézték az ország ügyeit. Az idegen hadak és parancsnokok erőszakoskodásai nem szűntek meg. E mellett a törökök, a fennálló békekötés daczára, ismételve betörtek a király területére, várakat vívtak meg, tüzzel-vassal pusztítottak, és a lakosok ezreit rablánczra fűzve hurczolták el magokkal.

Ennek következtében az elégületlenség és elkeseredés országszerte nőttön nőtt. A felsőmagyarországi megyék, 1591. elején részleges gyűlést tartottak, és követeket küldöttek Prágába, hogy panaszaikat az idegen katonaság ellen, és kérelmei-

[1]) *Rudolf* 1593. jan. 30-án Mátyás főherczeghez intézett levelében írja: »Von dem Consilio trimestri haben wir allerlai Bedencken halber nit für rathsam gehalten in der Proposition ainiche Anregung zu thun; da aber von inen den Stenden selbst (wie zuvermuten) diser Articl angezogen solte werden, kenten Euer Libden inen auszfürlich begegnen, das wir keines wegs schuldig daran, dasz beruertes Consilium trimestre sich zerstoszen, sonder vil mehr die Hungerisch Räth selbst, weiln sy under ainander sich nit vergleichen kunden, ob der Commissarien Relationes mündtlich oder schrifftlich beschehen sollen, das sy auch gar nichts eingegeben noch fürgebracht, sondern allein steiff darauf getrungen, dasz unsers freundtlichen lieben Brueders Erzherzog Ernsten Liebden, wegen irer Beschwer und Relationen alsbald, one alles unseres Vorwiszen, mit jnen allain schlüszen, und hierzu plenam potentiam haben solle . . . . .« (Eredeti fogalmazata a bécsi állami levéltárban.)

[2]) E miatt az 1593-ik évi országgyűlésen a rendek az évnegyedes tanácsűléskre már alig helyeztek súlyt. Mátyás főherczeg márczius 15-iki jelentése szerint arról »weder wissen noch hören wollen.«

ket az ország védelme, különösen a végvárak megerősítése tárgyában előterjeszszék. A követek fenyegető nyilatkozatokban nyiltan hirdették, hogy ha őket meg nem hallgatják, »végletekre fognak menni.« [1])

A horvátországi rendek körében is kétségbeesett helyzetök újra felkelté az elszakadás és meghódolás gondolatait, melyek a tartományi gyűlések végzéseiben elég érthető módon nyertek kifejezést. [2])

Ily körülmények között, a királyt leghívebb tanácsosai nem szűntek meg sürgetni, hogy a magyar országgyűlést mielőbb hívja össze. Igyekezeteiket a *pápai nuntius* is hathatósan támogatta. Ez 1592. nyarán, midőn a pápa által küldött segélyösszeget átnyújtotta, kijelenté, hogy a pápa nehezen hiheti el, hogy a király csakugyan oly szorult helyzetben van, a mint ő állítja; mert különben nem mulasztotta volna el, oly hosszú időn át, a magyar országgyűlés és a német birodalom gyűlésének összehivását; a melyekben ő szentsége a nehézségek megszüntetésének legbiztosabb eszközét látja.« A király erre azt válaszolá, hogy ekkorig némely kellemetlen körülmények tartották vissza a gyűlések megtartásától; de most már rajta lesz, hogy azokat mielőbb összehívja. [3])

---

[1]) A gyűlés végzéseit nem ismerjük; csak a királynak márczius 30-án kelt válaszát. (Katona, Historia Critica. XXVI. 540—4. ll.) — Jóo János kir. személynök, 1591. május 3-án Pozsonyból jelenti a királynak a követek megérkezését. Ezek kinyilatkoztatták »in commissis ipsos habere, ne ulli hominum prius, quam Vestrae Maiestati legationem suam aperiant, et nisi M. V. ipsamet ipsos audiat, quamuis infecta re, redeant tamen inde, nullo a Consiliariis expectato responso. Audio eos octo circiter articulos habere ad proponendum, inter quos maximum esse articulum contra cataphractos, contra quos adeo commotam esse gentem illam intelligo, ut nisi remedium adhibeatur, extrema quaeque attentare velint. Censerem hos nuntios bono modo et quidem quamprimum remittendos esse. Asseritur enim, quod, si optato modo remissi non fuerint, pessima quaeque evenient.« (Eredetije a bécsi állami levéltárban.)

[2]) Látni fogjuk ezt az 1593-ik évi országgyűlésre küldött horvátországi követek utasításában.

[3]) A spanyol követ 1592. augusztus 25-én Prágából küldött jelentése szerint, a nuntius hangsúlyozta »que Su Santidad no podia creer que Su Magestad tuviese las necesidades que representara, pues avia tantos annos que ni queria hacer dieta in Ungria ni en el Imperio, que

És csak miután környezete ismételve hangsúlyozá, hogy ha az országgyűlést még tovább halasztja, az ország teljes elvesztésétől lehet félni; végre elszánta magát összehívására.[1] 1592. deczember 5-én kelt leveleiben a jövő évi január 25-re Pozsonyba hívta meg az ország rendeit. De arra, hogy körükben személyesen jelenjék meg, nem volt rábírható.

Tudván mindazáltal, hogy *Mátyás* főherczeg a magyarok előtt nagyobb kedveltség- és népszerűségnek örvend, mint öcscse Erneszt, amazt bízta meg az országgyűlés előkészítésével és vezetésével.[2] Az ő elnöklete alatt Bécsben tartott tanácskozmányokban állapíttatott meg az országgyűlési propositio szövege, melyet a király január 30-án jóváhagyott.[3]

Ezalatt a megyék és városok megválasztották és utasításokkal látták el követeiket. Egyúttal a horvát- és tótországi rendek, január 24-re, Zágrábba hivattak meg, hogy a magyar országgyűlésre követeket válaszszanak. A közbizalom Zelniczei Miklós zágrábi nagyprépost és Petrichevich Gáspár al-itélőmester személyeiben összpontosúlt. Az utasítás, melyet kaptak, hű kifejezése vala az elkeseredett hangulatnak, mely küldőik körében uralkodott. Meg voltak bízva, hogy »mindenre, a mi szent« kérjék a főherczeget és általa a királyt, hallgassák meg végre-valahára a rendek panaszait, harítsák el a jelen és jövő veszedelmet, segítsenek a már-már enyészet szélére jutott országon; mert ha mielőbb a szükséges intézkedések meg nem történnek, Horvátország, vele Magyarország, sőt a szomszéd tartományok és a német birodalom is elvész. Elő kellett adniok, mit szenvedett Horvátország az utolsó két esztendőben; a

---

era el verdadero remedio para sallir dellas. El Emperador respuesto que las havia dejado de hacer por algunos inconvenientes; pero que agora atendera a ello.«

[1]) A spanyol követ még 1593. január 19-én kelt jelentésében is azt írja a királyról: »La verdad es que la (t. i. la Dieta) escusa quanto puede; mas es tan forsada y necessaria, que casi no puede asegurar que si no la hace perdera quanto tiene.«

[2]) A királyi meghivólevél megvan több városi levéltárban. Kiadta Kovachich. Supplementa ad Vestigia Comitiorum. III. 299. l. — L. **Irományok.** I. szám.

[3]) Rudolf királynak január 30-án Mátyás főherczeghez intézett levele a bécsi állami levéltárban.

bosniai basa ugyanis mintegy huszonhat várat és kastélyt pusztított el, vagy hatalmába ejtett, mintegy harminczötezer embert hurczolt fogságba; a mit pedig megkímélt az ellenség, azt a királyi hadak pusztították el, elrabolva az élelmiszereket, leölve a marhákat, szétrombolva a házakat, bántalmazva és legyilkolva az embereket, betörve a nemesi cúriákba, s gyakran ezek lakóiról még a ruhát is leszedve; minélfogva a szegény népnek immár félmeztelen testén kivül egyebe alig maradt. E tekintetben a legtöbb panaszra Vértesi Józsa, Nádasdy Tamás hadnagya, adott okot; a ki rablással tartja fenn magát és hadait, dús zsákmányt gyüjtött egybe. Felkérik tehát a királyt, találjon módot, hogy e bajok meg ne újuljanak, és az okozott károk pótoltassanak; gondoskodjék a bán hadai létszámának szaporításáról és a végvárakról. A követek utasíttattak, hogy mikor az ország szabadságáról lesz szó, igyekezzenek a király és a rendek között a békességet fentartani, de híven ragaszkodjanak az ország szabadságaihoz, azoktól érdek vagy félelem által ne engedjék magokat eltántoríttatni; tartsanak a magyar rendekkel, és igyekezzenek azoktól is segítséget kieszközölni. Ha azonban a főherczegnél és a magyar rendeknél semmit sem képesek kieszközölni, óvás alakjában nyilatkoztassák ki, hogy a slavóniai rendek »mielőtt a török hatalom alá jutnának, vagy hazájokból kivándorolni kényszerülnének... végső veszedelmökben, fenmaradásuk biztosítására, oly eszközökhöz fognak nyúlni, melyeket sorsuk és a szükség legalkalmasabbak- és leghasznosabbaknak fog mutatni.« [1])

A horvátországi követek és a magyarországi rendek csak január utolsó és február első napjaiban gyülekeztek Pozsonyba. Mátyás főherczeg, mikor értesült, hogy azok kellő számban vannak együtt, február 10-én több német tanácsos kíséretében, hajón jött Pozsonyba. Itt a Duna partján, a főpapok, urak és követek ünnepélyesen fogadták, és miután a királyi helytartó üdvözlő beszédét elmondotta, a királyi várlakba kisérték. [2])

A főherczeg másnap reggel magához hivatta a magyar

[1]) Az 1582-ik évi január 24-iki gyülés végzései között, a zágrábi tartományi levéltárban.

[2]) A lőcsei követek 1593. január 29. és február 16-iki jelentései.

tanácsosokat. Négy kérdést tett fel nekik: Mikor terjeszsze elő a királyi propositiót? Mikép tárgyalja a rendekkel az ország védelmét illető intézkedéseket? Az üresedésben levő országos méltóságokat kikkel kelljen betölteni? Mikép kelljen az országgyűlés elé terjeszteni a Rudolf és III. Zsigmond lengyel király között, 1589. márczius 9-én létrejött békekötést? [1])

A tanácsosok azt ajánlották, hogy a főherczeg a propositiót mielőbb terjeszsze elő; az ország védelmét illető intézkedések tárgyalására a rendek sorából csak néhány megbízható egyént hívjon meg. Az országos méltóságok betöltése iránt a tanácsosok egyenkint óhajtották javaslataikat megtenni. A Lengyelországgal kötött szerződés előterjesztése tárgyában véleményök nyilvánítását későbbre halasztották. [2])

Ezek után a rendek február 12-én reggeli hét órára a várba hivattak meg. A szokásos szent mise megtartása után a nagyteremben gyűltek egybe. A főherczeg, a mint körükben megjelent, leemelte fövegét, de azt, a trónon helyet foglalva, ismét feltette. Ekkor, latin nyelven, rövid beszédet intézett az egybegyűltekhez. A király üdvözletét jelenté. Ő felsége — úgy mond — hőn óhajtotta, hogy személyesen hallgathassa meg hű alattvalóinak panaszait és kivánatait; azonban sokféle nyomós okok, az egész kereszténységet illető fontos ügyek akadályozták a megjelenésben. Őt bizta meg, hogy helyettesítse. E megbízást, bár arra elégtelennek érezte magát, el kellett fogadnia. Nagyjelentőségü ügyek, magas érdekek fogják a tanácskozás tárgyait képezni. A rendek látják, hogy a kereszténység esküdt ellensége, a török, a fennálló békekötés daczára, nagy károkat okoz az országnak és a kapcsolt tartományoknak. Ő felsége mindent megtett, hogy alattvalóit megvédje. Habár gondoskodása kiterjed az egész római birodalomra és összes országaira, mindig kiváló figyelmet fordít Magyarországra, hogy lakóinak békét és

[1]) »Wie der Polnische Juramentspuncten an die Steudt zu gelangen?« Kétségkivül az említett szerződést érti, a mely a két uralkodó által leteendő *eskü* szövegét is magában foglalja. Ezt közli *Katona*. Hist. Crit. XXVI. 366—383. ll.

[2]) Mátyás főherczeg 1593. február 12-iki jelentése. Eredetije a bécsi állami levéltárban. — L. **Irományok**, III. szám.

nyugalmat biztosítson. Ő felsége megbízásából átnyujtja a propositiót és megbizó levelét, melyben őt az országgyűlési ügyek tárgyalására teljhatalommal ruházta fel. Tekintettel a sürgető szükségre, és azért is, hogy ő felsége kegyeire érdemesekké tegyék magokat, készséggel teljesítsék a propositióban foglalt kivánatokat.

Kuthassy János győri püspök, királyi kanczellár magyar fordításban adta elő a beszédet. Mire Fejérközy István nyitrai püspök, királyi helytartó, átvette a propositiót, és köszönetet mondott a főherczegnek. A rendek — úgy mond — mindenek felett óhajtották, hogy ő felsége személyesen jöjön körükbe; de mivel ez a főherczeg által előadott okoknál fogva nem történhetett meg, Isten akaratában megnyugodnak. Egyébiránt a propositiót beható tárgyalás alá veendik.

A főherczeg kezet szorított a rendekkel egyenkint, és visszavonúlt lakosztályába; az országgyűlés pedig a helytartó lakásán meghallgatta a propositió első felolvasását. [1])

Ez iratban a király — mint egyébkor, most is — legelőbb azon meleg érdeklődését hangsúlyozza, melylyel Magyarország jóléte iránt viseltetik. Utal az elmúlt esztendők nagy eseményeire és a háborúkra, melyeknek az egész keresztény világ, különösen a német birodalom színhelye vala. Buzgón fáradozott, hogy az általános békét, és különösen Lengyelország irányában a korábban fennállott szíves viszonyt helyreállítsa. És épen ez az ok, a miért akarata ellen, a magyar országgyűlés összehivását oly soká kellett halasztania. Mindazáltal ezalatt, hogy bebizonyítsa, mily kedves előtte Magyarország és mennyire óhajtja ez ország rendeit kielégíteni, úgy a német birodalomban, mint egyebütt is, Magyarország megmentésére segítséget igyekezett kieszközölni. Most is ezzel van elfoglalva, s e miatt nem jelenhet meg személyesen az országgyűlésen, melynek vezetését, a magyar tanácsosok meghallga-

[1]) Sopron város országgyűlési követeinek diariuma. — Kiadta *Kovachich*. Sammlung kleiner noch ungedruckter Stücke. I. 277—287. ll. Sajnos, e naplónak az országgyűlési tárgyalásokra vonatkozó része oly zavart, hogy annak alig lehet hasznát venni. A napló Horváth Mihályt, ki feltétlen bizalommal követte, több tévedésbe vezeté. (Magyarország Történelme. IV. 402. s kk. ll.)

tásà után, Mátyás főherczegre bízta, »teljes hatalmat adva neki, mindennemű ügyek tárgyalására, megállapítására és elintézésére.«

Fölöslegesnek tartja hosszasan adni elő az ország szükségeit és veszélyeit. Ezek köztudomásúak. A király minden erejét ráfordította, hogy ellenállhasson a töröknek. De mivel ez a békét mind vakmerőbben szegi meg, magyarországi alattvalóit is, bár szivesen kimélné, fel kell hívnia, hogy az áldozatkészségben jó példát adjanak. Figyelembe véve azt, hogy régóta nem fizettek adót, szavazzanak meg, a következő három esztendőre, minden porta után, évenkint fizetendő hat forintot.

A porták összeirása körül nagy visszaélések szoktak előfordúlni. Ezzel csak az ország károsodott. Most tehát meg kell állapítani, hogy minden jobbágy, a kinek saját tűzhelye van, habár másokkal közösen lakik is egy házban, tartozzék az egész adót fizetni. Ettől senki se legyen felmentve; azok sem, a kiket az urak a szabadosok osztályába emelnek.

A zsidók és anabaptisták kétszeres adót fizessenek; bár »üdvösebb volna a hazára, ha ilyenek egyáltalán nem találtatnának határai között.« Az adómentességi kiváltságok továbbra is felfüggesztve maradnak.

A kamarai nyereség nevezetű adó (portánkint 20 dénár) rendesen, minden esztendőben fizettessék; akkor is, mikor más adó nincs megszavazva. Mivel pedig az utolsó négy esztendőben, a megyék legnagyobb része, annak behajtását megakadályozta: most utólag el kell rendelni befizetését; az ellenszegülők ellen a kapitányok karhatalommal lépjenek fel.

Az uralkodó nagy drágaság miatt, a kamara nem lévén képes, a véghelyek és mezei hadak számára, gabonát kellő mennyiségben beszerezni; a rendek ajánljanak meg minden porta után egy kassai mérő gabonát, és szállíttassák a legközelebb fekvő várba, a hol a jövendő veszélyek esetére szolgáló készletűl őriztessék. A tizedek tulajdonosainak régi jogai tartassanak fenn; a visszaélések megszűntetéséről a rendek gondoskodjanak. Az önkényesen felállított vámok tulajdonosai által okozott zaklatások elhárítása végett, az összes vámok tulajdonosai tartozzanak kiváltságleveleiket az alispánok előtt bemutatni; a kik ilyenekkel bírnak, az azokban megállapított

illetmények beszedésére szorítkozzanak; azok ellen, a kik ily kiváltságlevelet fel nem mutathatnak, a kamara indítson pert. A száraz vámok megszüntetését elrendelő törvények végre foganatosíttassanak.

A harminczadok jövedelmei az ország védelmére fordíttatván, azoknak szaporítását a közjó követeli. Ennek következtében a király azt kívánja, hogy a királyi városok, jobb időkig, mondjanak le az általok igényelt harminczad-mentességről, és polgáraik, úgy a szarvasmarhák mint egyéb árúczikkek után, mint a többi kereskedők, fizessék a harminczadot. Egyúttal elvárja, hogy az urak és nemesek a fiók-harminczadoknak az ő birtokaikon felállítását ezentúl nem fogják akadályozni; és mindazok, a kik a harminczadoknál alkalmazott tiszteket és szolgákat bántalmazzák, a törvény értelmében bünhődni fognak. Az urak és nemesek, azon czikkek után, melyeket nem saját használatukra szállíttatnak, szintén fizessék a harminczadot. Az Erdélyből és a török hódoltság terűletéről behozott czikkek után is fizettessék a harminczad.

A helytartó hatalmaztassék fel, hogy azok ellen, a kik a kereskedők árúczikkeit önhatalmúlag letartóztatják, és ekkép a kereskedelmi forgalom megakadályozása által az országnak nagy kárt okoznak, törvényes eljárást indíthasson, őket a lefoglalt árúczikkek kétszeres értékében és az okozott költségekben elmarasztalhassa. Azokra pedig, a kik a birtokaikon átvonuló utakat keskenyebbekké teszik, s így nehezítik a közlekedést, a törvényszabta büntetések alkalmaztassanak. A földesurakat azonkívül az utaknak jó karban tartására kell szorítani.

Állapíttassék meg, hogy a magszakadás következtében felmerült birtokpereket soron kívül kelljen tárgyalni. Az 1587-iki országgyűlés által a jószágfoglalások tárgyában alkotott törvényczikk magyarázatot igényel; a mennyiben a lefoglalt jószág jogos birtokosa számára fenn kell tartani azt a jogot, hogy egy év alatt jószágát visszafoglalhassa. A mértékek egyformasága tárgyában hozott korábbi törvényeket foganatosítani kell.

Megállapítandó, hogy közfelkelésben az uj nemesek is, habár jószágaik nincsenek, kötelesek résztvenni.

A király a rendek különös figyelmébe ajánlja *a véghelyek*

ügyét. Előadja, hogy e tekintetben mennyit tettek az örökös tartományok. Csak is az elmúlt egy esztendőben (1592) Alsó-Ausztria, a Győr várára fordított költségen fölül, Kanizsa várának megerősítésére harminczezer forintot, és ugyanezen czélra Felső-Ausztria, három éven át, évenkint húszezer forintot ajánlott. Habár pedig ajánlatukat azon feltételhez kötötték, hogy Magyarország és Stiria ugyanezen arányban szintén járuljanak a költségekhez; tekintetbe véve a fenyegető veszélyt, attól elállottak; sőt ezenfölül tizenötezer forintot költöttek mész bevásárlására. E mellett Kanizsára 500, Győrre 1000, a horvátországi és slavóniai véghelyekre 1200 fegyverest küldöttek. A király felhívja ezek után a rendeket, hogy Kanizsa megerősítésére ők is ajánljanak rendkivűli segitséget. Megemlíti, hogy Nádasdy Ferenczczel, a kanizsai főkapitányi tiszt elvállalása iránt, tárgyalásokat folytat.

A Bajthavár helyén építendő keresztúri erősség czéljaira, Ausztria és Stiria rendei külön-külön 6000 forintot szavaztak meg; azon feltétel alatt, ha a magyar rendek ugyanannyit adnak. A király felhivja őket, hogy e feltételnek tegyenek eleget.

Az ingyen-munkák megajánlásának szükségességét hangsúlyozva, a kérdések egész sorozatát veti fel az iránt, hogy az ingyen-munkák behajtását, kezelését és értékesítését mily módon lehetne legczélszerűbben elrendelni.

Az állandó hadak tartása körül és a felkelések alkalmával tapasztalható visszaélések és mulasztások; úgy szintén az önkényes hadi kalandok megszüntetése végett, szigorú büntetések megállapítását és alkalmazását ajánlja. A fegyelmetlen hajdúk, az illető urak által, szolgálatukból elbocsátandók.

Az élelmi szerek szállítására vonatkozó törvények magyarázatot igényelnek. A lovashadaknak a legelőkre való kiküldése még mindig bajokat és visszaéléseket szül; a melyeknek megszüntetése iránt gondoskodni kell.

Azon törvények, melyek az idegen hadiszolgálatba való lépést, és a fegyvereseknek a király szolgálatából az urak által való elvonását tiltják, megujitandók. Már is egy lovas havizsoldja 7—8 forintra emelkedett; azon kell lenni, hogy a régi, 4 forintnyi zsolddal elégedjenek meg.

Az önkénytes behódolások még mindig nem szűntek meg; e miatt szigorú bűntetések megállapításával kell azoknak elejét venni. [1])

Az *alsó tábla*, az országgyűlés megnyitása napján, a délutáni órákban értekezletet tartott. Az ellenzéki szónokok sürgették, hogy mielőtt a propositió tárgyalás alá vétetnék, tisztába kell jönni az iránt, vajjon a király a szultánnal kötött békét, a törökök részéről történt megszegése után, fenn akarja-e tartani, vagy pedig nyilt háborút akar-e viselni? Indítványozták, hogy az országgyűlés küldjön követeket a főherczeghez, és kérjen tőle ez iránt nyilatkozatot. Azonban a többség szükségtelennek tartotta ezt, és siettetni kivánván a tárgyalások menetét, abban állapodott meg, hogy az országgyűlés a propositióra felterjesztendő válasz-feliratban fejezze ki nézeteit és kivánatait.

Ennek következtében az alsó tábla február 13-án reggeli hat órakor egybegyűlvén, meghallgatta a propositió második felolvasását és annak az elnöklő Jóó János királyi személynök által előadott magyar fordítását.

A propositió általán kedvezőtlen fogadtatásra talált. A szónokok kijelentették, hogy a csalódás érzetét kelti fel bennök. A király ugyanis meghivóleveleiben azt helyezte kilátásba, hogy az ország megvédelmezése ügyében fog a rendekkel tanácskozni. A mily nagy volt az öröm, melylyel ez igéret eltölté őket, oly nagy most fájdalmuk; mert a propositió csak adó megajánlására és némely kamarai ügyek tárgyalására hívja fel őket, a melyek az országnak inkább romlására, mint fenmaradására szolgálnak. Mellőzhetetlenül szükségesnek tartják, hogy a király jelenjék meg személyesen, és állítsa helyre szabadságaikat; mert »a ki nem szabad, az harczolni sem képes.« Ő felsége az iránt is nyilatkozzék, miképen fogja az országot megvédeni; és vajjon a béke fennáll-e még vagy sem? Mert egyrészről eltiltja a hajdúk tartását; másfelől pedig eltiltva az önkénytes behódolást, azt kivánja, hogy a rendek ellenállást fejtsenek ki. A béke, a mint most áll fenn, károsabb

[1]) A propositió egykorú példánya a bécsi állami levéltárban és Soprony k. város levéltárában. — L. **Irományok.** II. szám.

a háborúnál; mert védpaizsa alatt, az ellenség szabadon pusztítja az országot, és a múlt években súlyos csapásokat mért Horvátországra.

A királyi propositió — így szóltak mások — részint ábrándokat, részint kamarai ügyeket tartalmaz. Mindenekelőtt az utolsó országgyűlésen kiküldött bizottságok munkálatait kellene tárgyalás alá venni. Mert azokból kitűnik, hogy a közjövedelmek, ha célirányosan kezeltetnének, a véghelyek ellátásán fölül, még néhány százezer forintot eredményeznének. Az állapotok jobbrafordúlásának első feltétele: a nádori méltóság betöltése. Oly férfiút kellene választani, a ki, mint egykor Nádasdy Tamás, maga ragadná kezeibe az ország zászlaját. Egyébiránt ők nem vonakodnak adót ajánlani; sőt készek feláldozni vagyonukat és életöket is, hogy magokat a »vérszomjas kutya« ellen megoltalmazzák.

Ugyanezen ülésben a horvátországi követek is, utasításuk értelmében, előadták küldőik panaszait és kérelmeit.

Ezalatt a főrendek szintén összegyűltek, és a magyar tanácsosoknak a főherczeggel történt megállapodásukkal összhangzásban, azt határozták el, hogy a két tábla által választandó szűkkörű bizottság tárgyalja az ország védelmére vonatkozó kérdéseket. Nádasdy Ferenczet és Pálffy Miklóst az alsó táblához küldve, ennek hozzájárulását kérték ki. De itt heves tiltakozások hallatszottak. »Máskor — így szólottak — nyiltan és egyenesen fordúlt a király a rendekhez. Hisz a mi életünk és vérünk, becsületünk és vagyonunk forog koczkán. Nyilvánosan kell tanácskozni. Titkolódzással tönkre megy az ország.

A főrendek, a pécsi püspök és Illésházy István által egy második kísérletet tettek az alsó táblánál. »Mi is magyarok vagyunk; — így szóltak — legyenek bizalommal irántunk. Az ily ügyeket titokban kell tárgyalni; nehogy azoknak híre eljusson a törökhöz.« Mindazáltal az alsó tábla ragaszkodott határozatához, melytől el nem tért akkor sem, mikor a főrendek, Mátyás főherczeg tekintélyének súlyát is a mérlegbe vetették. A követek kinyilatkoztatták, hogy ők nem mint magánszemélyek vannak itt; küldőik megbízásából mindnyájoknak kötelességök résztvenni az országos ügyek tárgyalásában, a melyből nem engedhetik magokat kizáratni. De nem volt kifo-

gásuk az ellen, hogy a főherczeg az országgyűlés némely tagjait tanácskozmányra meghívja; úgy, hogy azok abban mint magánemberek vegyenek részt.[1])

A főrendek ebben megnyugodtak, és a főherczeg csakugyan megtartotta az értekezletet, melynek megállapodásait a királyhoz terjesztette fel.[2])

Míg ilyképen a két tábla között felmerült nézeteltérés kiegyenlíttetett: a propositió tárgyában, a főherczeghez intézendő feliratra nézve még könnyebben jött létre a megegyezés. A főrendek legkevesbbé sem kívánták megakadályozni, hogy a közelégületlenség nyilatkozatai a trón elé jussanak.

Az *első feliratot* már három nappal az országgyűlés megnyitása után át lehetett nyújtani a főherczegnek.[3]) E szerint a rendek határtalan fájdalommal tapasztalják, hogy ő felsége, eltérve az elődei által követett eljárástól, és megfeledkezve a korábbi országgyüléseken tett igéreteiről, most sem jött körükbe; bár személyes jelenléte, az ország szomorú viszonyai között, mellőzhetetlenül szükséges. Miután ő felsége a főherczeget küldé maga helyett, teljhatalommal felruházva, hozzá fordúlnak. Ha a fenyegető veszély nagysága némileg szabadabb nyilatkozatokra készteti, ne vegye rossz néven. Kénytelenek ugyanis kijelenteni, hogy ő felsége propositiója »semmit sem tartalmaz, a mi az ő fenmaradásukat, megoltalmazásukat illeti, és a mit ő felsége meghívó leveleiben kilátásba helyezett; kivéve némely csekély jelentőségű dolgokat, a melyekről már is intézkednek korábbi törvények.«

A rendek, a kik vagyonukat és véröket nem kímélik, annál kevesbbé fognak az adó megajánlásában fukarkodni; csakhogy az ország javára és védelmére fordíttassék az. De ő fensége jól tudja, hogy az ország nagy része a rossz igazgatás miatt veszett el; az ellenség nagy számú lakosokat ölt le és

---

[1]) A sopronyi követek naplója.

[2]) Tudjuk azt a főherczegnek az országgyűlés első feliratára adott válaszából. »Non intermisit . . . ea (quae ad defensionem patriae spectant) cum Consiliariis Regni . . . conferre, et . . . cum aliis quoque *Ordinibus, ad hanc rem delectis* communicare.«

[3]) A lőcsei követek február 16-iki jelentése.

hurczolt rabságba; csak az egyetlen 1592-iki esztendőben, maga Slavónia 35,000 embert vesztett el. A rossz igazgatást, az ország veszélyes és zavarteljes állapotát híven előtűntette azon vizsgálat is, melyet az utolsó országgyűlés által kiküldött bizottságok végeztek.

A rendek felkérik tehát a főherczeget, hogy oly előterjesztést tegyen, a mely az ország fenmaradásának igaz, helyes és szükséges eszközeit kijelöli; »nehogy eredmény nélkül kelljen szétoszolniok, és a szükség arra kényszerítse őket, hogy kétségbeesésökben végső eszközökhöz nyúljanak, a miből Magyarországra, sőt egész Európára nagy veszély származnék. E tárgyalásokat pedig siettetni kell; mert az ellenség minden kínálkozó alkalmat felhasznál, és félő, hogy míg mi itt az időt vesztegetjük, az alatt az ország maradványait tűzzel-vassal elpusztítja, gyermekeinkkel és nejeinkkel együtt semmivé teszi.« [1])

A *főherczeg* már más nap válaszolt e felterjesztésre. Elismeri, hogy a jelen körülmények a király személyes jelenlétét kivánnák. De viszont a német birodalomban elhatalmasodott belviszályok, és azon tekintet, hogy Magyarország részére lehetőleg jelentékeny külsegítséget eszközöljön ki: kellően igazolják távollétét. Elődei: Lajos, Zsigmond, V. László és II. Ulászló szintén gyakorta, hosszabb ideig, az ország határain kivűl tartózkodtak. Hasonlóképen I. Ferdinánd és Miksa királyok is; sőt ezek épen 1543. és 1566-ban, mikor Magyarország nyílt háborúnak vala színhelye, a birodalmi gyűlésen mulattak. De távollétökből az országra nem háramlott kár. A rendek magok ismételve elismerték, hogy az ország, Isten után, főleg az említett két királynak köszönheti megmaradását. Most szintén, ő felsége távolléte az országnak inkább hasznára, mint kárára fog válni. Ő a távolban ép úgy gondoskodik alattvalói javáról, mintha jelen volna. A főherczeg reméli, hogy a király elmaradását a rendek nem fogják rossz néven venni. Legyenek meggyőződve, hogy mihelyt a birodalomban elintézte ügyeit, jelenlétével meg fogja örvendeztetni az országot.

---

[1]) A felirat dátum nélküli példánya Soprony város levéltárában. — L. **Irományok.** IV. szám.

A mi az ország védelmének ügyét illeti, a melyet a rendek a főherczeg figyelmébe ajánlanak, meg kell különböztetni az ország védelmének és a végvárak oltalmazásának feladatát. Az előbbit csak a német birodalom és más keresztény országok fejedelmeinek közreműködésével lehetne megoldani; az ellenség hatalma oly nagy, hogy annak egy uralkodó és egy nemzet sem képes magában ellenállani. Ő felsége buzgón fáradozik a külsegély biztosításán. De fontos okok tiltják az ország védelmére vonatkozó terveinek részletes előadását. Ezeket mindazáltal a főherczeg tárgyalta a magyar tanácsosokkal, és közölte többekkel a rendek közül. A tanácskozmányok eredményeit előterjesztette ő felségének.

A végvárak megoltalmazására, az osztrák tartományok által nyújtott segítség mellett, főleg a magyarországi adó szolgál; e miatt a főherczeg örömmel veszi a rendek áldozatkészségének kijelentését. A slavóniai veszteségeket méltán fájlalják. Ő felsége nem volt képes a váratlan támadást elhárítani; de midőn arról értesült, mindent megtett, hogy alattvalóinak segítséget nyújtson. Igyekezeteit a hadiműveletekre alkalmatlan évszak és Istennek »bűneink által felidézett« haragja hiúsították meg.

A mi a rossz igazgatás ellen hangoztatott panaszokat illeti, a bajok megvizsgálására, az országgyűlés bizottságokat küldött ki, s ezek jelentését a magyar tanácsnak kellett volna tárgyalni; de mivel a tanácsosok azt kívánták, hogy megállapodásaikat az elnöklő Erneszt főherczeg, a király megkérdezése nélkül, erősítse meg és hajtsa végre, erre pedig rá nem állhatott: a tanácskozmány eredménytelen maradt. Ő felsége most is kész megengedni, hogy ama jelentéseket a magyar tanács legközelebbi ülésén vegye tárgyalás alá, és ez terjeszsze fel hozzá megállapodásait, a melyek alapján késedelem nélkül fogja a kellő rendeleteket kibocsátani.

Végül a főherczeg nem hallgathatja el, hogy kellemetlenül érinté őt a rendek fenyegető nyilatkozata, bár értelme nem egészen világos. Mivel azonban a kétségbeesés nagy bajok szülője lehet, emlékezteti őket őseikre, a kik hasonló veszélyek közepett, meg nem fogyott bizalommal működtek hazájok javán, és mikor Szolimán roppant haderejével az országot

elárasztotta, készebbek voltak bármit elszenvedni, mint olyast tenni, a mi nevökre árnyékot vethetne, a kereszténységre és hazájokra veszélyt hozhatna. Inti őket, hogy szintén helyezzék bizalmukat a királyba, a ki az ország és a rendek érdekében mindazt megteszi, a mit a hon atyjától várni lehet. Félretéve tehát minden nehézséget, vegyék tárgyalás alá a királyi propositiót. [1])

Azonban a rendek nem voltak hajlandók a főherczeg ezen felhivásának engedni. Az iratában foglalt általános nyilatkozatok és határozatlan igéretek nem nyugtatták meg őket. Aggodalmaikat és részletesebben kifejtett kivánataikat egy második feliratban, február 19-én közölték a főherczeggel. [2])

Szívesen bocsátkoztak volna — így szólnak — haladék nélkül az ország fenmaradását és megvédelmezését illető ügyek tárgyalásába, a helyett, hogy izenetek váltásával töltenék az időt. De az ország hihetetlen nyomora, az elviselhetetlen teher, mely évek óta nehezedik rájok, kényszeríti őket, hogy a bajok orvoslásáról gondoskodjanak. A főherczeg, a kit teljhatalommal ruházott fel a király, ne késsék kivánataikat teljesíteni.

Elismerik, hogy a régi királyok is gyakran távol voltak az országtól; de ez mindig az ősi szokás és a törvények ellenére történt. És oly soká mint ő felsége, egyik előde sem tartózkodott az országon kivül; mert immár 10—12 esztendő múlt el, mióta utolszor Magyarországban látták. És hajdan az ország állapota olyan volt, hogy könnyebben lehetett nélkülözni a király személyes jelenlétét, mint mai nap. A rendek megújítják tehát kérelmöket, hogy ő felsége ezentúl gyakrabban jelenjék meg Magyarországban, és maga, ne mások által gondoskodjék súlyos bajaiknak orvoslásáról.

A rendek az ország és a véghelyek védelme között nem találnak különbséget; mert ha a véghelyek elesnek, az ország is elvész.

Ha az országos bizottságok jelentéseit tárgyalás alá vették volna, azokból megismerkedhetnek az ország szükségeivel

---

[1]) Egykorú másolata (dátum nélkül) Soprony város levéltárában. — L. **Irományok.** V. szám.

[2]) A lőcsei követek február 20-iki jelentése.

és a rossz igazgatás okaival. A tárgyalást nem a tanácsosok hiusították meg; minthogy Erneszt főherczegnek, az utolsó országgyűlés végzései értelmében, teljhatalommal kellett volna felruházva lenni. A mi megtörtént, azon nem lehet többé változtatni. De azon jelentések tárgyalását most már nem szabad tovább halasztani; még a magyar tanács legközelebbi évnegyedes üléséig sem. A főherczeg, a ki teljhatalommal van ellátva, az országgyűlés tartama alatt indítsa meg a tárgyalásokat.

A rendek kivánatai a következőkben összpontosúlnak. A nádori és kincstárnoki tiszteket be kell tölteni; a magyar tanács hajdani tekintélyét, a horvátországi bán törvényes hatáskörét nyerje vissza; idegenek ne vegyenek részt az ország igazgatásában; az esztergomi érsekséget és az üresedésben levő többi egyházi javadalmakat adományozza a király érdemes honfiaknak. Mert ha ez ország megmarad jelen zavarteljes állapotában, hiába fordítja megvédelmezésére akár az örökös tartományok összes kincseit!

Mihelyt előadott kivánataikat teljesítve látandják, ők is készséggel fogják az adót megajánlani, és a propositióban foglalt egyéb ügyeket elintézni.

A feliratuk végén előforduló nyilatkozatot nem szívesen, de nem is meggondolatlanul tették. Ugyanis a múlt esztendőkben, országgyűlések-, megyei és városi gyülésekből számtalanszor a király elébe terjesztették szenvedéseiket; sírva és jajveszékelve kértek segítséget. Semmit sem értek el. Immár elcsüggedve és kétségbeesve nem képesek többé elviselni bajaikat. Odáig jutottak, hogy ha még egy véghely az ellenség kezeibe kerül, az egész ország elvész. A végső szükség végső rendszabályok alkalmazását kivánja. Életöket minden áron meg kell menteniök. Ezt az állatnak is sugalmazza ösztöne. Ne magyarázza félre szándékaikat. Hűségöket utolsó lehelletig meg fogják őrizni. De ha elhagyatva fogják magokat látni, a végletekre kell magokat elszánni. Hogy ez az eset be ne következzék, hő imáikkal fogják Istent kérni. Ha mindazáltal mégis bekövetkeznék, Isten, a király és az egész világ előtt ki lesznek mentve. [1])

[1]) A felirat dátum nélküli egykorú másolata. Soprony város levéltárában. — L. **Irományok.** VI. szám. A lőcsei követek február 20-iki

A főherczeg nem késett válaszával.[1]) Ebben ismételi azon okokat, melyek a királyt az országban való megjelenéstől visszatartják. Egyébiránt abban, hogy a király személyes jelenlétét annyira sürgetik, ő felsége iránti szeretetök nyilatkozatát látja. Biztosítja őket, hogy a birodalmi ügyek elintézése után, a király el fog jönni Magyarországba.

Az ország védelmének két irányát azért különböztette meg, mert az egyik nyílt háborút föltételezne, és kiszámíthatatlan költségeket okozna; a másik a béke biztosítéka. Mihelyt az országos bizottságok jelentései letárgyaltatnak, ő felsége késedelem nélkül ki fogja bocsátani a megfelelő rendeleteket; szigorú büntetésekkel megszüntetendi a katonák hatalmaskodásait. Ő (a főherczeg) teljhatalommal van felruházva; de ez nem terjeszkedhetik ki arra, hogy a mit ő felsége megállapított, megváltoztathassa.

A nádori méltóság betöltésére nem alkalmas a mostani időpont; annál kevesbbé, mert nem találhatni embert, a ki képes volna a nagy területen szétszórva fekvő összes véghelyekre felügyelni. Ellenben méltányosaknak tartja, a főkapitányi tisztek tárgyában, az utolsó országgyűlésen nyilvánított kívánatokat; és azon lesz, hogy erre nézve őket a legközelebbi évnegyedes tanácsülés kielégítse.

Az üresedésben levő esztergomi érsekség jövedelmei az újvári erősség fentartására fordíttatnak. A rendek jól tudják, hogy ezen erősség a legnagyobb fontossággal bír. Szükség törvényt bont. Az üresedésben levő többi hivatalok betöltése iránt már folyamatban vannak a tárgyalások. És a főherczeg nem kételkedik, hogy ha minden újolag a kellő állapotba vissza lesz helyezve, a rendeket ő felsége atyai gondossága iránt mély hálaérzet fogja eltölteni.

Hűségök nyilvánítását örömmel veszi tudomásul. De tudni óhajtja, hogy mit értenek a »végső eszközök« alatt. Nem látja át, miért kellene azok igénybevételére gondolniok.

---

jelentésében olvassuk, hogy mikor ezt a feliratot a főherczeg átvette, röviden mondá: »Sie sei mit allerding zufrieden.«

[1]) A főherczeg ezt már február 22-én Prágába küldhette.

Távolitsák el a kétségbeesés és bizalmatlanság sugalmazásait. Vegyék tárgyalás alá a propositiót. [1])

Ez a leirat a helyett, hogy megnyugtatta volna a rendeket, még növelte elkeseredésöket, mely leplezetlen kifejezést nyert, február 26-án bemutatott harmadik feliratukban.

A főherczeg iratának különösen azon pontja idézett elő nagy hatást, melyben saját teljhatalmának korlátaira figyelmeztet. »Értesülvén — így szólnak a rendek — fenséged meghatalmazásának természete felől, és meggondolva a minket környező veszély nagyságát, hihetetlen fajdalom vesz erőt rajtunk, és rettegés száll meg minket; mert már közelinek látjuk az időpontot, a mikor végkép elveszünk. Egyébiránt alig van már veszteni valónk; hacsak magunkat, feleségeinket és gyermekeinket, kis vagyonunkkal, nem vetjük prédául a kegyetlen ellenség vérszomjának és bírvágyának. De ha minket tűzzel és vassal elpusztítottak, mi haszna lesz abból a kereszténységnek? És ha majd azok a kevesen, a kik életben maradnak, száműzöttek gyanánt fognak idegen országokban bolyongani: ki fogja velök megosztani vagyonát? Bizonyára legfölebb alamizsnára számíthatnak. Már pedig a halált és veszedelmet még az állatok is elhárítják magoktól.«

Ezután a végvárak szomorú állapotát adják elő. »Legnagyobb részök oly gyenge, hogy egy rohamot sem képes kiállani, és oly hiányosan van felszerelve, hogy alig van egy napra való kenyere; a katonák rongyosak és éheznek. Mindez az ellenséget buzdítja a támadásra. Csak Isten különös kegyelme őrizte meg az országot a végveszélytől.«

De a rendek most már nem állapodtak meg panaszaik ismételt előadásánál. Egy lépéssel tovább mentek. Több rendbeli megállapodásaikat is közlék a főherczeggel.

Nem akarva — így szólnak — tétlenül várni be a közeledő végveszélyt, követeket küldendnek királyukhoz, a pápához és a többi keresztény hatalmakhoz, segítségért. Ha ezt elnyerniök sikerül, készek végső lehelletig a királynak és a kereszténységnek szolgálni. Ellenkező esetben, az elhagyottak és két-

---

[1]) A válaszirat dátum nélküli másolata Sopron város levéltárában. — L. **Irományok.** VII. szám.

ségbeesettek »a végső eszközökhöz« fognak nyúlni. A főherczeg is járjon közbe a királynál, hogy a magyarországi követek igyekezeteit támogassa.

Hangsúlyozzák, hogy ők ekkorig is nagy áldozatokat hoztak az ország védelme érdekében. Évenkint az ingyen munkák megváltása czímén 36,000, állandó hadak tartására 50,000 forintot, felkelések alkalmával százezer forintnál többet költöttek. Sokan jószágaikat zálogba vetették, csakhogy honvédelmi kötelességeiket teljesíthessék. Hozzájárúl a szűk termés, és a sok kár, melyet a katonák követtek el.

Mindazáltal a rendek készek, erejökön fölűl is áldozva, a jelen évben »bizonyos számú lovasokat és gyalogokat fogadni,« azon reménységben, hogy ez év lefolyása alatt a király gondoskodni fog az országról, kifizeti a hadak elmaradt zsoldját, orvosolja a sérelmeket, és a jövő év január 15-ére, a mikor a rendek ismét egybe fognak gyűlni, személyesen megjelenik körükben, végre tényleg valósítandó ismételve tett igéreteit. A rendek a felajánlandó hadak fogadása és eltartása iránt tanácskozni fognak; egyúttal kérik, hogy e czélra a király engedje át a szemczi és nagyszombati harminczadok jövedelmeit. [1])

A rendek a kiállítandó mezei had létszámát egyelőre nem állapították meg; tervben volt 6000 lovast és 3000 gyalogot állítani síkra. [2])

---

[1]) A február 26-iki felirat példányai a bécsi állami és a sopronyi levéltárakban. — L. **Irományok.** VIII. szám. — A sopronyi követek február 26-iki jelentéséből kitűnik, hogy a rendek a két harminczad kezelésének az országgyűlés által választandó kincstartóra bízását, és e mellett a városok adójának ugyanazon czélra átengedését kivánták. De e két pontot a feliratba nem vették fel. Az említett követek megjegyzik: »Ist zu besorgen I. Mt. wird in keines einwilligen. Das Land ist wie die Schafe, ohne einen Hirten; handelt auch weiter nichts mit S. Durchlaucht.«

[2]) A haditanácsosok február 28-iki felterjesztésében olvassuk: »Wann sy, wie sy sich dessen durch mündtliche conversation, ad partem gegen vielen ansehenlichen Herrn und Räthen vernemmen lassen .... 6000 zu Rosz und 3000 zu Fueşz underhalten wollen.« — Ellenben a német udvari tanácsosok felterjesztésökben azt mondják, hogy némelyek szerint csak 6000 lovast, mások szerint csak 3000 lovast szándékoznak a rendek kiállítani.

A *főherczeg,* mielőtt a tárgyalások ez újabb stádiumában állást foglalna, a környezetében levő udvari-, hadi-, kamarai- és magyar tanácsosok véleményét akarta meghallgatni. Minthogy pedig ez előreláthatólag több napot vett igénybe, február 28-án rövid iratban türelemre kérte a rendeket.[1])

Az országgyűlés, midőn azon ajánlatot tette, hogy bizonyos számú mezei had kiállításáról és ellátásáról gondoskodni fog, nem szólott arról, hogy a költségeket mily forrásból kívánja meríteni; a két harminczad jövedelmeit csak járuléknak tekintette. De nem lehetett az iránt kétség, hogy a fedezetet a megszavazandó adóban fogja keresni, és magának tartva fenn az abból, valamint a két harminczadból befolyó jövedelemnek a kitüzött czélra való fordítását, e közjövedelmek kezelését is igénybe fogja venni.

A magyar kamara tanácsosai azonnal felismerték e szándékot. E miatt bár dicséretesnek és hasznosnak, sőt mindenekfelett szükségesnek tartották a szóban forgó mezei had kiállítását: a királyi jogokra és a kamara tekintélyére nagy sérelmet láttak abban, hogy ha az adó és a két harminczad kezelését a rendekre bízzák.[2]) Figyelmeztetik a főherczeget, hogy az 1545-ik évi országgyűlésen is felmerültek ily igények. Mint akkor, most is ki kell nyilatkoztatni, hogy a közjövedelmek kezelése és az erre hivatott tisztviselők kinevezése a király jogaihoz tartozik. E szerint a magyar kamara nem ajánlja, hogy az adó behajtását a rendekre bízzák; de ha a király e tekintetben engedne, még is a számadások megvizsgálásának jogát a kamarának kell fentartani. Feltétlenül ellenezi a két harminczad átengedését; mert e nélkül a kamara évenkint alig fog ezer tallérral készpénzben rendelkezni, és így még a tanácsosok és országos birák fizetéseit sem lesz képes kiszolgáltatni.[3])

---

[1]) Egykorú irat Soprony város levéltárában. — L. **Irományok.** IX. szám.

[2]) »Si dica ipsa per ipsosmet, quod *postulare videntur,* percipienda permitteretur.

[3]) A pozsonyi kamara február 27-iki felterjesztése, a bécsi állami levéltárban.

E nézeteket az udvari kamara tanácsosai, kik Mátyás főherczeggel Pozsonyba jöttek, teljesen helyeselték. [1])

De legerélyesebben a főherczeget környező haditanácsosok ellenezték a rendek kivánatainak teljesítését. Az országgyűlés utolsó felterjesztéséről úgy nyilatkoztak, hogy az »szép szavak és tetszetős külszín mellett, heves, fenhéjázó, kellemetlen; ő felsége iránt kétes és gyanús érzelmeket árul el; csak a közemberrel vagy az ügyekben járatlan idegennel képes elhitetni, hogy a török ellen nagy készületek tétetnek; igen különös dolgokat tartalmaz, melyek ő felségének kisebbségére vannak, a nélkül, hogy a közügyre hasznot hoznának.« A véghelyek szomorú állapotáért a felelőséget a rendekre hárítják, mert immár négy év óta adót nem fizettek. Nem tartják megengedhetőnek, hogy az országgyűlés a külhatalmakhoz, segélykérés végett, követeket küldjön; mert ezzel a gondatlanság vádját emelné a király ellen. Kétségbevonják, hogy az ország védelmére a rendek csakugyan annyit költenek, a mint állítják. Ellenkezőleg, kötelességeiket hanyagúl teljesítik. A múlt évben maga Ausztria négyszer-ötször annyit áldozott, mint egész Magyarország. Veszélyesnek és meg nem engedhetőnek tartják, hogy a magyarok külön hadsereget tartsanak; de erre nem is volnának képesek; mert 6000 lovas és 3000 gyalog eltartása egy éven át négyszáz-nyolczvanezer forintba kerülne. A rendeket fel kell tehát hivni, hogy a propositióban kivánt adót szavazzák meg; ekkép hasonlíthatatlanul kisebb terhet vennének magokra. [2])

A főherczeg mellé rendelt titkos tanácsosok még tovább mentek bizalmatlanságukban és ellenséges érzelmeikben. A magyar mezei had felállítását nemcsak azért ellenzik, mert azzal a magyarországi hadi ügyek igazgatásában nagy zavart támasztanának, és a törököknek nyilt háború indítására nyújthatnának alkalmat; de, tekintettel a feliratokban ismétlődő fenyegetésekre, attól is tartanak, hogy többen a rendek soraiban ily módon, a törökök vagy a havasalföldi vajda segítségére

[1]) Az udvari kamara február 28-iki felterjeztése, ugyanott.

[2]) A február 28-iki felterjesztés, ugyanott.

is számítva, az osztrák háztól való elszakadást akarnák előkészíteni. [1])

Mindazáltal, bármennyire veszélyes, az a mit a rendek kívánnak, nem lehet megengedni azt sem, hogy eredménytelenül oszoljanak szét; mert elkeseredésök még fokozódnék, és az ellenség felbátoríttatnék a béke további megsértésére. E miatt azt ajánlják, hogy óvatosan kell eljárni.

A főherczeg tehát válasziratában dicséretekkel halmozza el a rendek szándékát; de figyelmeztesse őket azon veszélyekre, melyek a mezei had felállítása által a törökök részéről támadhatnának; minélfogva czélszerűbb volna egyelőre minden erejöket a véghelyek fentartására összpontosítani; addig is, míg a királylyal, a ki ha kellő tisztelettel megkeresik, az év lefolyása alatt, el fog jönni körükbe, a további teendőkről tárgyalhatnak.

Azon esetre, ha a rendek ehhez nem járulnának, a főherczeg egy más ajánlatot tehet nekik: azt, hogy ha lemondva a mezei had kiállításáról, a kívánt hat forintnyi adónak a véghelyekre való fordítását elhatározzák, a király kész az adóból befolyó összeg kezelését és hova fordítását rájok bízni. Végre a mennyiben ezt sem sikerűlne kivinni, egy harmadik kisérlet maradna fenn: a rendeket arra szólítani fel, hogy az adóból befolyó jövedelem egy részét engedjék át a véghelyekre, és csak másik részét fordítsák mezei had kiállítására.

A két harminczad átengedését a tanácsosok föltétlenül ellenezik; de ajánlják, nyilatkoztassa ki a főherczeg, hogy a mennyiben az országgyűlés kijelölné azon végvárakat, a melyeknek megerősítésére legfőbb súlyt helyez, azokra fognak a harminczadok jövedelmei fordíttatni. Végre kiemelik,

---

[1]) » . . . Nicht wenig zu besorgen, das sy ain solche militiam campestrem dahin vermainen, damit sy ir Huldigung, adiuti Turcico vel Transalpino auxilio, dessto mehr verthädigen; vielleicht auch damit under die Vesstungen khommen mögen; und das ist schier umb soviel mehr zuvermuetten, weil sy limites obedientiae und schuldigen billichen respects gegen Ir Mt, mit selbst ansetzung eines Landtages soweitt überschreitten. Wiewohl inen die Räth solches nit wöllen zutrauen, und nit zweifeln dasz vil guetherzige Leut under inen seien; doch musz man bei dergleichen Leutten auf alle fäll billich bedacht sein.«

hogy a rendek eljárása, mely szerint a jövő országgyűlés határnapját magok kitűzik, a királyi jogokra nézve sérelmes és az ország törvényeivel ellenkezik. [1])

A főherczeg német tanácsosainak észrevételeit és javaslatait közlé a magyar tanácsosokkal. Ezek a mezei had tartása és a harminczadok átengedése ellen felhozott érveket több tekintetben megingatták; de erre nézve ők is közvetítő javaslatot terjesztettek elő: a főherczeg szólítsa fel a rendeket, hogy az ország védelmére adót szavazzanak meg; ennek behajtásáról magok gondoskodjanak; a befolyó pénzösszeg egy részét fordítsák a legjelentékenyebb végvárakra, a melyeket a király és a kamara tart fenn; másik részét pedig az urak és nemesek által kiállítandó csapatokra és a felkelő hadakra; kilátásba helyezve, hogy e czélra a király a két harminczad jövedelmeinek egy részét nekik át fogja engedni. [2])

A főherczeg nagy súlyt helyezett arra, hogy az országgyűlés ne oszoljon fel eredmény nélkül; e miatt a magyar tanácsosok javaslatait fogadta el, és azok alapján készült az országgyűlés február 26-iki felterjesztésére adott *válaszirata*, melyet márczius 5-ikén küldött át a rendeknek; csak utólag közölve azt a királylyal. [3])

Meglepőnek mondja a rendek azon magatartását, melyszerint ő felsége ajánlatait nem találják kielégítőknek; főleg, minthogy azt, a minek végrehajtására egy évi határidőt tűznek ki, a király még rövidebb idő alatt kész teljesíteni. Ne idézzék fel ő felsége neheztelését, azzal, hogy iránta bizalmatlanságot mutatnak. Ő felsége maga is szükségesnek látja és hőn kívánja, hogy a bajok orvosoltassanak; és erről a magyar tanácsnak legközelebb tartandó évnegyedes ülésén mindenesetre gondoskodni fog; felesleges tehát ez ügyben követeket küldeni hozzá. Az ország védelme érdekében mindent megtett, a mi

---

[1]) A dátum nélküli felterjesztés, ugyanott.

[2]) A magyar tanácsosok felterjesztése, ugyanott.

[3]) A rendek azon kívánatát, hogy az adó behajtása és kezelése rájok legyen bízva, külön futár által tudomására hozta a királynak, és utasítást kért. Ezen és más pontok iránt újolag kikéri a király rendelkezését, márczius 6-iki felterjesztésében. — L. **Irományok**. XI. szám.

hatalmában állott; be nem várva, hogy a rendek figyelmeztessék, mit kelljen a pápával és a keresztény hatalmakkal tárgyalnia. De a rendek beláthatják, hogy a feladat mennyire nehéz. Emlékezteti őket arra, hogy két század előtt, mikor az ország még virágzó állapotban volt, és Zsigmond király, segítség kieszközlése végett, személyesen bejárta egész Európát, mivel be nem várták az alkalmas időpontot, Nikápolynál súlyos vereséget szenvedtek. Hasonlag Várna- és Mohácsnál is nagy csapások érték az országot. A hatalmas ellenség erejének megtörésére lassan és óvatosan kell előkészülni.

A rendek jól tudjak, hogy a király és örökös tartományai mennyit áldoztak az ország védelmére. Mikor tehát azt mondják, hogy el vannak hagyatva, ezzel sértik ő felségét. Elismeri, hogy a véghelyek körül hiányok és mulasztások tapasztalhatók. De ezek mindig megvoltak; a bajok kútforrását a véghelyek nagy számában, távolságában és a viszonyok mostohaságában kell keresni; nem a király személyében.

Nem veszi rossz néven, hogy a rendek hazájok fenmaradásáról buzgón gondoskodnak; de legyenek meggyőződve, hogy e tekintetben a királyt sem érheti a mulasztás vádja. Ismételi tehát, hogy felesleges a nagy költséggel járó követségek küldése; hacsak ő felsége nem fogja kívánni, hogy a német birodalmi gyűlésre küldjenek. De igen helyesnek tartja, hogy ő felsége Magyarország és a szomszéd tartományok rendeivel a véghelyek megerősítésének és ellátásának ügyét szabályozza; czélszerű tehát, hogy e tárgyalásokra az országgyűlés teljhatalommal ellátott biztosokat válaszszon.

Az áldozatkészség, melyet a magyarországi rendek a véghelyek fentartása és a hadak ellátása körül tanusítottak, dicséretet érdemel; de nem szabad elfelejteniök, hogy éveken át nem fizettek adót; mig az örökös tartományok nem voltak ily kedvező helyzetben, és mégis készséggel viselték a rájok eső terheket. Hasonlag elismerésre méltó, hogy ez évben nagyobb számú mezei hadat szándékoznak kiállítani. Azonban erre nézve nehézségek merülnek fel. Attól lehet tartani, hogy a mezei had kiállítása a törököket támadó föllépésre ingerelné. Mindent jól megfontolva, legczélszerűbbnek látszik, hogy úgy az adóból befolyó összegek, mint a külsegély a végvárak meg-

erősítésére fordíttassanak. Kivánatos, hogy a rendek az örökös tartományokkal »nemcsak a véghelyek, hanem a kölcsönös védelem« tárgyában is értekezzenek; továbbá, hogy néhány végvárat a maltai s a német lovagrendek oltalmára bízzanak. Ő felsége saját országainak és tartományainak rendeinél, valamint a német birodalom fejedelmeinél oda fog hatni, hogy a véghelyek czéljaira lehetőleg nagy segítséget ajánljanak meg. Ezalatt a főherczeg gondoskodni fog, hogy az országot ellenséges támadás ellen megoltalmazza; e czélra már is megtette a szükséges előkészületeket. Mindezekből a rendek meggyőződhetnek, hogy egyáltalán nincsenek elhagyatva; csak ők is teljesítsék kötelességöket.

E miatt újra felhivja őket, vegyék a propositiót tárgyalásalá; szavazzák meg a király által kivánt adót, sőt ezen fölül saját erszényökből is áldozzanak. Az ekkép befolyó összeget részben a legfontosabb véghelyekre, részben új épitkezésekre, az úgy nevezett állandó hadak tartására és a felkelő seregekre kellene fordítani. A mennyiben pedig attól tartanak, hogy ez összegek nem helyesen használtatnának fel, kész velök oly megállapodást hozni létre, mely aggodalmaikat meg fogja szüntetni.

Végűl csodálkozását fejezi ki a fölött, hogy a rendek »a kik egyébiránt az ő felsége iránt köteles hódolatot, engedelmességet és hűséget kellőképen bebizonyitották, most bizonyos kitűzött napra országgyűlést hirdetni és arra ő felségét önhatalmúlag meghívni merészkedtek; az ősi szokás ellenére, a királyi tekintély csorbításával és az ország törvényeinek sérelmével.« Azt hiszi, hogy némelyek tájékozatlanságból, mások erőltetve fogadták el ama végzést. Inti őket, hogy jobban megfontolva az ügyet, tegyék jóvá az elkövetett hibát, és ne adjanak ő felségének okot, hogy rájok nehezteljen. [1])

A főherczeg ezen válaszirata, mely erélyt engedékenységgel párosított, nem maradt hatás nélkül. A rendek most végre hozzáláttak a propositió tárgyalásához, és rövid idő alatt elintézték az abban foglalt ügyeket. A főrendek táblája

[1]) A márczius 5-iki leirat példányai Bécsben és Sopronyban. — L. Irományok. X. szám.

vette kezébe a kezdeményezést, és három nap letelte után, márczius 8-án, szabatosan formulázott végzéseit bemutatta az alsó táblának, mely azokat — úgy látszik, vita nélkül — fogadta el.

Felterjesztésökben mindenekelőtt eddigi eljárásukat mentegetik. Kényszerítve voltak arra, hogy az ország szenvedéseit előadják. A mennyiben ezzel ő fenségének kedvetlenséget okoztak, válságos helyzetöknek tulajdonítsa ezt. Bizonyára szívesen megkímélnék panaszaiktól. Nagy vigasztalást nyújtott nekik azon nyilatkozat, hogy ő felsége önszántából, még rövidebb idő alatt, mint az országgyűlés kívánta, fog gondoskodni a bajok orvoslásáról. A főherczeg, kit »kiváló kezes gyanánt készséggel fogadnak el«, mozdítsa elő ez ügyet. Illő, hogy ő felsége, gyakori igéretei után, végre teljesítse kérelmeiket. Könnyen fog módot találni, hogy az országot, ha nem is idézheti vissza egykori virágzó állapotát, kedvezőbb viszonyok közé hozza; csak ne zárja el füleit hű alattvalói előtt. Elismerik, hogy ő felsége és az örökös tartományok kiszámíthatatlan értékű kincseket fordítottak Magyarországra; de a magyar rendek sem kímélték véröket és vagyonukat. Miután az ország melléktartományai és több vármegyéje ellenség kezére jutottak; a fenmaradt területen is alig van család, mely nem siratná legalább egyik tagját, a ki vagy a csatamezőn halt el, vagy fogságba hurczoltatott. Az erőfeszítések és áldozatok eredménytelenségét nem tudják: vajjon valamely fatumnak vagy a rossz igazgatásnak tulajdonítsák-e. Senki sem veheti rossz néven, hogy aggódva néznek a jövendő elé. Segítséget csak királyuktól várhatnak. E miatt követeket fognak hozzá küldeni, hogy megegyezésével más keresztény hatalmakhoz is fordúlhassanak. Ezt tették elődeik is, I. Ferdinánd uralkodása alatt. Az örökös tartományok által kiküldendő biztosokkal szívesen fognak a véghelyek ügyében tárgyalni. Mihelyt az összejövetel ideje és helye meg lesz határozva, választani fognak biztosokat, a kik megállapodásaikat a következő országgyűlés elé terjeszszék; mert teljhatalommal nem ruházhatják fel őket.

Ismételve fordúltak volt a királyhoz azon kéréssel, hogy személyesen jöjön körükbe; de ekkorig nem értek czélt. Most azért kérték bizonyos meghatározott napra a király megjelenését, mert tudják, hogy épen akkor legkönnyebben teljesítheti

óhajtásukat. Ne vegye rossz néven határozatukat, és ne halassza tovább az országba való jövetelét. Továbbá nevezzen ki mielőbb felső Magyarországba magyar nemzetiségű főkapitányt. Az idegenek, különösen gróf Hardegg győri kapitány, súlyos panaszokra szolgáltatnak okot; kérik, hogy a főherczeg a károsultak kielégítése iránt intézkedjék.

A rendek a főherczeg által felhozott nehézségeket méltányolva, lemondanak a mezei had kiállítására vonatkozó tervökről. Megajánlanak, egy esztendőre, minden porta után, három forintnyi adót, mely részint a véghelyek fentartására, részint a nemesi felkelések előmozdítására fordítandó. E mellett az ingyen-munkák váltságdíja gyanánt egy forintot és húsz dénárt, az állandó lovas hadak fizetésére egy forintot és nyolczvan dénárt vetnek ki minden portára. A porták új összeirását rendelik el. Az adómentességi kiváltságokat ez alkalommal is hatályon kivűl helyezik. Az anabaptistákra fejenkint 12, a zsidókra szintén fejenkint 20 dénár adót vetnek ki. Az adó behajtását ez évben, a kamara helyett, az országgyűlés biztosai fogják eszközölni; úgymint a felvidéken Rákóczy Zsigmond, a Dunán innen és túl Illésházy István, Slavóniában Istvánfy Miklós. Ezek minden megyébe adószedőt rendelnek, a ki a főispán által kinevezett ellenőr közreműködésével fog tisztében eljárni, az országos biztosnak számolni, a ki számadásait a magyar tanácsosok elé terjeszti. A rendek reméllik, hogy az ily módon behajtandó adóból — ha ő felsége a városok taksáját és a királyi jövedelmek egy részét ahhoz csatolja, főleg ha a harminczadok díjtételeit némileg emeli, jelentékeny összeg fog befolyni. Ebből Slavónia részére tizezer forintot ajánlanak fel. Az összeg hátralevő részének hovafordításáról, az egyes véghelyek között való megosztásáról, a főherczeg a magyar tanácsosokkal, az országgyűlés tartama alatt, megállapodásra fog jutni. A kanizsai és keresztúri építkezések, valamint a lovagrendeknek némely végvárba elhelyezése iránt való rendelkezést a főherczegre és a tanácsosokra bízzák. Ugyancsak a véghelyek számára, a rendek minden porta után egy mérő gabonát ajánlanak, a melyet szintén az országos biztosok fognak beszedni.

Az országgyűlés befejezése után tartandó megyei köz-

gyűléseken a rendek oda fognak hatni, hogy az insurrectió ügye szabályoztassék, és a nemesség saját erszényéből is tartson fegyvereseket. Az armális, új nemesek a honvédelmi kötelességeket úgy tartoznak teljesíteni, mint a régiek; de az adófizetéstől csak akkor vannak felmentve, ha nemesi birtokuk van. Mivel pedig gyakran érdemetlenek is kapnak nemesi okleveleket, a király jövőre csak a magyar tanácsosok, a kapitányok, megyék vagy városok ajánlatára adományozzon nemességet.

A rendek elhatározzák, hogy az alispánok az ingyenmunkákról szóló számadásaikat, az 1580-ik évtől kezdve, terjeszszék elő. Az új foglalásokra vonatkozó 1587-iki végzést, úgy a mint a propositió kívánja, világosabban megmagyarázzák.

A propositióban foglalt többi ügyekkel feleslegesnek tartják foglalkozni, mivel azokra nézve a korábbi országgyűlések törvényei intézkednek. De kezdeményezési jogukkal élve, magok is hoznak szőnyegre néhány ügyet.

Az 1587-ik évi országgyűlés Debreczeni Györgyöt, mivel a magyar tanácsosokat szóval és irásban rágalmazta, a hűtlenség bűnében marasztalta el. Debreczeni azóta ünnepélyesen bocsánatot kért a tanácsosoktól, és Erneszt főherczeg, valamint Zrinyi György közbenjárását is kieszközölte. Most tehát a rendek a korábbi itéletet hatályon kivűl helyezték.

Megállapították, hogy ezentúl a nyolczados törvényszék Magyarországban csak kétszer, Slavoniában csak egyszer évenkint gyűljön össze; a fő- és alispánokat utasították, hogy azok ellen, a kik a törvényszékek előtt hamis esküt tesznek, hivatalból indítsanak keresetet; a szökevény jobbágyok visszakövetelése tárgyában indított perekre nézve a királyi táblát jelölték ki a felebbezési törvényszéknek; a gyilkosok ügyében követendő eljárást módosították; a többek által közösen bírt várakról szóló 1563-ik évi törvényczikket megújították. Kimondották, hogy itélőmesterek a megyéknél jegyzői hivatalt, az alispánok ügyészi tisztet ne viselhessenek; az itélőmesterek és hiteles helyek, a régi díjszabály szerint, adjanak ki okiratokat; a cancellár birói rendeleteket (juridica mandata) a király aláírása nélkül is állíthasson ki.

Végre a rendek ismételték a korábbi országgyüléseken rendesen felmerülő kérelmet, hogy a király az országos határok kiigazítását mielőbb vigye keresztül.[1])

A *főherczeg* az országgyűlés ezen felterjesztését német tanácsosainak tárgyalása alá bocsátá. Azok a rendek kivánatainak teljesítése ellen a kifogások és nehézségek egész sorozatát hozták fel. A *magyar tanácsosok* méltányolták ugyan a felmerült aggodalmakat; de egyúttal figyelmeztették a főherczeget, hogy a magyar rendeket arra is, a miben most megállapodtak, csak nehezen sikerült rábírni; ha tehát újabb nehézségeket fog támasztani, méltán lehet félni, hogy a rendek azonnal szét fognak menni, »az országot a legsúlyosabb bonyodalmaknak és veszélyeknek téve ki.«

A főherczeg ekkor ismét német tanácsosaihoz és a pozsonyi kamarához fordúlt. Azt a kérdést tette fel, vajjon végső esetben elfogadhatja-e az országgyűlésnek az adó behajtási módját szabályozó végzését? vagy pedig, ha a rendek attól eltérni állhatatosan vonakodnak, hagyja-e őket eredmény nélkül szétoszlani? A német hadi és kamarai tanácsosok, előbbi álláspontjukhoz ragaszkodva, az országgyülés említett végzését elfogadhatatlannak tartották. Ellenben a pozsonyi kamara tanácsosai úgy nyilatkoztak, hogy az adó behajtását az országos biztosok által meg lehetne engedni, oly feltétel alatt, hogy az 1547-ik évi törvények értelmében, a biztosok kötelesek legyenek arról, mikép fordittatott a befolyt pénz a véghelyek szükségleteire, rendes számadást nyújtani be, és a hadak fölött, melyeket fogadnak, a király által kiküldendő biztosok tartsanak szemlét.

A főherczeg egyes urak bizalmas közléseiből azt a meggyőződést merité, hogy az országgyűléstől további engedményeket nem lehet kieszközölni; főleg azért, mivel a megyei követek legnagyobb része határozott utasításokhoz kötve van. Ennek következtében, az országgyűlés eredménytelen feloszlását megakadályozandó, a magyar tanácsosok és a pozsonyi kamara

[1]) A felterjesztés példányai Bécsben és Sopronyban. — L. **Irományok**. XII. szám.

véleményét el.[1]) És mivel a magyar uraktól azt is megtudta, hogy a rendek türelmetlenül sürgetik a választ, és addig míg Prágából, az adó behajtása tárgyában, a királyi határozat megjő, várni nem fognak: a márczius 16-iki válasziratban jelentékeny lépéssel közeledett az országgyűlés által elfoglalt álláspontho z.

Kedvesen fogadta — úgy mond — hogy a rendek, félretéve a nehézségeket, az érdemleges tárgyalásokhoz fogtak. Elismeri, hogy panaszra elég okuk van; de ismételi, hogy a bajok kútforrása nem a rossz igazgatásban, nem is bizonyos végzetszerű szükségességben van, hanem a bűneink által kiérdemlett isteni büntetésben; és mihelyt igaz szívből eredő bűnbánat által az ég bocsánatára méltókká leszünk, a helyzet jobbrafordúlását remélhetni.

A mit a főherczeg, ő felsége nevében, megigért, annak teljesülését a rendek bizalommal várhatják; csak ők is tegyék meg mindazt, mi tőlök függ, és az országos bizottságok jelentéseinek tárgyalását siettessék. Az ellen, hogy követeiket ő felségéhez küldjék, nincs kifogása; minthogy tőle várják a további teendők iránt a rendelkezést. Helyeseli, hogy biztosok által, a szomszéd országok- és tartományokkal, a véghelyek védelméről, tanácskozni akarnak; de kivánatos, hogy még ez országgyűlés alatt válaszszák meg a biztosokat, és ezeket teljhatalommal ruházzák fel, mert a viszonyok sietést parancsolnak.

A három forintnyi adóból várható összeg a véghelyek és felkelések czéljára együttesen nem elegendő; ennélfogva a főherczeg, ha a rendek is helyeselik, az egész adót a véghelyek segélyezésére, hálásan elfogadja, és a rendekre bízza, hogy a felkelés sikerének előmozdításáról megfelelő módon gondoskodjanak. Az adóból befolyó összeg hovafordítását ő felsége tudtával és megegyezésével czélszerűen lehet eszközölni. Ő felsége rendelkezni fog, hogy a királyi városok taksája ugyanezen czélra fordíttassék; az iránt pedig, hogy saját jövedelmei-

[1]) Mátyás főherczeg márczius 15-iki felterjesztése, a melyhez tíz különböző opinio van mellékelve, a bécsi állami levéltárban. — L. **Irományok.** XIII. szám.

ből mennyivel járuljon hozzá, a tanácsosok megkérdezése után fog határozni. Az adó behajtására vonatkozó határozatokat »ő felsége helybenhagyásával« elfogadja.

Helyes, hogy a rendek az ingyen munkák miképen való felhasználását a királyra bízzák, a ki azokról, valamint a hátralékokról, a tanácsosok véleménye alapján, fog rendelkezni.

A rendek mentegetődzését a jövő országgyűlés határnapjának kitűzése iránt, a főherczeg jó néven veszi; de vajjon az ő felségét ki fogja-e elégíteni, nem tudja bíztosan; mindenesetre azon lesz, hogy a birodalmi gyűlés befejezése után a rendek óhajtása teljesedésbe menjen, és reménységökben, melyet az ő közbenjárásához fűznek, ne csalódjanak.

A felsőmagyarországi főkapitány kinevezése kérdésében, az 1587-iki végzéstől nem lehet eltérni; nézete szerint, a király még mindig foglalkozik azzal a tervvel, hogy testvérei egyikét fogja, kellő hatáskörrel felruházva, azon tisztre kinevezni. Az idegen parancsnokok ellen emelt panaszok iránt, mindkét fél meghallgatása után, alkalmas rendszabályokat fog alkalmazni. A horvátországi bán törvényes hatóságának helyreállítása érdekében ő felségénél közbe fog járni. A bán parancsnoksága alá helyezett hadak szaporításáról Erneszt főherczeg fog gondoskodni.

Debreczeni Györgyöt, tekintettel a rendek kérésére, a király kegyelmébe visszafogadja, úgy azonban, hogy köteles legyen ő felsége bocsánatáért esedezni. A Sós család, a melynek érdekében a rendek szintén közbenjárnak, a fiscus részére odaitélt Sóvárért megfelelő értékű javakban kárpótlást fog nyerni; a főherczeg reméli, hogy e nyilatkozatában a rendek meg fognak nyugodni.

Minthogy a királyi propositió több oly ügyet érint (a kamarai nyereség, a véghelyek élelmi szerekkel ellátása, a vámok, harminczadok stb. tárgyában) a melyekről törvények vagy nem léteznek, vagy a létezők kiegészítésre és magyarázatra szorúlnak: a főherczeg felkéri a rendeket, hogy azokat is vegyék tárgyalás alá. [1])

---

[1]) A márczius 16-iki leirat Soprony város levéltárában. — L. **Irományok**. XIV. szám.

A rendek e leirat tárgyalásán rövid idő alatt átestek. És az itélőmestereket megbízták, hogy a határozatokat törvényczikkek alakjában állítsák össze. A bemutatott munkálat sok tekintetben különbözött a márczius 8-iki felterjesztéstől. Ennek bevezetése, mely az ország szenvedéseit és a főherczeg igéreteit adja elő, az országos követségek küldéséről és az örökös tartományok rendeivel indítandó tárgyalásokról szól, megtartatott. Hasonlag azon pont is, melyben a rendek a királyt felkérik, hogy a király a birodalmi gyűlés befejezése után, mielőbb személyesen jőjön Magyarországba; Felső-Magyarországba magyar főkapitányt nevezzen ki; és a horvátországi bánról gondoskodjék.

Az adó megajánlására vonatkozó czikk csak három forintról szól; az ingyen munkák és az állandó lovasok fejében megszavazott három forintról nem történik említés. E helyett megállapíttatik, hogy az ingyen munkákat a régi szokás szerint kell beszolgáltatni; a király és távollétében a főherczeg, a magyar tanácsosokkal határozza meg, hol kell azokat természetben beszolgáltatni és hol megváltani, valamint mely véghelyekre fordítani. Az állandó hadakra nézve is a régi gyakorlat fentartatván, a rendek büntetéseket szabnak azokra, kik kötelességöket nem teljesítik.

A három forintnyi adó behajtását és kezelését illetőleg a márczius 8-iki feliratban foglalt határozatok a törvénykönyvbe is felvétettek; oly hozzáadással, hogy az országos biztosok, egy esztendő lefolyta után, számadásaikat a királynak és az országgyűlésnek mutassák be; ha pedig hiányok mutatkoznának, az országgyűlés az illetőt jószágvesztéssel büntethesse. Kimondatott, hogy az adóból befolyó összeg, a Slavóniának felajánlott segély kifizetése után, »nagyobb részben« a véghelyekre fordítandó; azonban a véghelyek részére felajánlott gabonáról a törvénykönyv nem tesz említést.

Hasonlag kimaradtak ebből az új foglalásokról, a nyolczadi törvényszékekről, a hamis esküről hozott s egyéb kisebb jelentőségű határozatok; kivéve azt, mely Debreczeni megkegyelmezését illeti.

Új tárgy csak egy fordúl elő a törvénykönyvben: báró

Ungnád Dávidnak, az ő folyamodására és a király ajánlatára történt honfiúsítása. [1])

Az ekképen megállapított törvénykönyvet a rendek testületileg akarták a főherczegnek bemutatni; hogy egyúttal ez alkalommal tőle búcsút vegyenek. Azonban az udvar hívei a főherczegnek lehetővé akarták tenni, hogy a benyújtott szövegen némi változtatásokat tehessen; emiatt rábírták a rendeket, hogy szándékuk tólálljanak el. Küldöttség választatott, mely márczius 17-én megvitte a főherczegnek a törvénykönyvet.

A küldöttség szónoka arra kérte a főherczeget, hogy tanusítson a rendek nyomora iránt részvétet; s legyen tekintettel arra, hogy sok bajjal küzdve, az ellenség támadásától rettegve, hosszú ideig kellett itt tartózkodniok; megállapodásaik az ország védelmére vonatkoznak, és semmit sem tartalmaznak, a mi a királyi tekintélyt kisebbitené; a rendelkezés a király kezeiben marad; és ahhoz fogják magokat tartani a mit ő a magyar tanácsosokkal el fog rendelni; immár kifogytak a költségből, és fenyegető hírek érkeznek az ellenség támadási készületeiről; határozataiktól tehát el nem térhetnek; a főherczeg haladék nélkül adja értésökre végső elhatározását.

A főherczeg következőképen válaszolt. Hőn óhajtotta volna, hogy az országgyűlési tárgyalások ne nyúljanak oly hosszúra; ezt azonban, a felmerült jelentékeny nehézségek miatt nem lehetett elkerűlni; az átnyújtott iratot haladék nélkül fontolóra veendi és más nap közlendi elhatározását; ezt a rövid halasztást ne vegyék rossz néven.

Erre a küldöttség eltávozott. A főherczeg belátta, hogy az alkudozást a rendekkel tovább folytatni nem lehet. De attól is tartott, hogy ha a rendek végzéseit észrevétel nélkül elfogadja, a király neheztelését és megrovását fogja magára vonni. Ennek következtében arra határozta el magát, hogy az országgyűlés utolsó iratának szövegében némely változtatásokat

[1]) A törvénykönyvnek csak azon szövegét birjuk, melyet a király megerősített. Mivel azonban a rendek által benyújtott szövegen a főherczeg által tett változtatásokat, az ő jelentéséből, ismerjük; könnyen vonhatunk arra következtetést, hogy mily formában nyújtották be a rendek a törvénykönyvet.

teszen, a melyek a királyt megnyugtathatják, a nélkül, hogy a rendeket felháborítanák.

Mindenekelőtt a bevezetésben törölte azt a pontot, mely az ország romlását bizonyos végzetszerű szükségességnek és a rossz igazgatásnak tulajdonítja; mert attól tartott, hogy ez észrevétel a király személyére árnyékot vethet.

A hol az mondatik, hogy a királyi városok adója az ország védelmére fordítandó, e szavakat iktatta be, hogy az, »a megszokott módon fog behajtatni;« a mivel ezen városi adó behajtását a kamarának továbbrá is biztosítani, és az országos biztosoktól elvonni akarta.

A hol a rendek a királyt kérik, hogy a harminczadok jövedelmeiből járuljon az ország védelmének költségeihez: »királyi kincstárt« iktatott »harminczad« helyébe; hogy ily módon a harminczadnak a királyi kincstárhoz való tartozását kitűntesse.

A hol az adó behajtására választott országos biztosok tisztéről van szó, beiktatta e záradékot »ő felsége kegyes jóváhagyásával;« hogy igy a királynak szabadságában álljon e végzést elfogadni vagy el nem fogadni.

Azon czikkben, mely az adóból befolyó összeg hovafordításáról intézkedik, és megállapítja, hogy nagyobb része a véghelyekre fordíttassék; a főherczeg »a nagyobb része« kitételt törölte, és helyébe ezt tette »a szerint a mint a szükség kivánni fogja;« azon utógondolattal, hogy igy a király szabadabb kezet fog kapni.

Azon czikket, a melyben a rendek a királyt felkérik, hogy felsőmagyarországi főkapitánynyá magyar urat nevezzen ki, egészen átalakította. Az új szöveg szerint a rendek kérik, hogy felső Magyarországba »vagy egyik testvérét, ha úgy tetszik, megfelelő hatáskörrel, rendelje, vagy pedig magyar főkapitányt nevezzen ki.«

A rendek egyéb végzéseiben a főherczeg megnyugodott. Az országgyűlési törvénykönyvnek általa módosított szövegét márczius 17-én, reggeli 9 órakor küldötte át a rendeknek, rövid leirat kiséretében, a mely a nemzeti érzületnek hízelegve, hivatva volt a rendek aggodalmait lecsillapítani és ellenkezé-

söket lefegyverezni. Lekötelező szavakkal kéri a rendeket, fogadják el módosításait; kiemeli, hogy ő »*gyermekkorától* fogva kiváló szeretettel viseltetett a hőslelkű magyar nemzet iránt, a melynek kedveért vette fel és örömmel viseli nevét; (t. i. a Mátyás nevet) . . . legyenek meggyőződve, hogy a mint ők kezes gyanánt tekintik őt, ő soha sem fog érdekeikről és jólétök előmozdításáról megfeledkezni.« [1])

Ez irat csakugyan nem tévesztette el hatását. A rendek, különben is egészen kifárasztva a két hónapon át folyt tárgyalások által, rövid tanácskozás után, kijelentették, hogy a főherczeg által bemutatott szöveget elfogadják. E határozatot ismét küldöttség vitte meg a főherczegnek, a kit egyúttal felkért, hogy az országgyűlés ünnepélyes bezárására az órát tűzze ki.

A főherczeg újolag biztosítá a rendeket, hogy ő felségénél hathatós pártfogójok leend, és késznek nyilatkozott, hogy a következő napon, reggeli hét órakor az országgyűlést be fogja zárni. [2])

A főherczeg ugyanazon napon még két ügyben fordult a rendekhez. Felhívta őket, hogy válaszszák meg a királyhoz menendő követeiket; valamint bemutatta nekik a Lengyelországgal kötött szerződést. A rendek *Kutassy János* győri püspököt és királyi kanczellárt, továbbá *Pálffy Miklós* főkapitányt és *Nádasdy Ferencz* királyi főlovászmestert választották meg; a lengyelországi szerződés tárgyalását pedig a jövő országgyűlésre halasztották. [3])

Márczius 19-én a kitűzött órában Mátyás főherczeg az országgyűlést ünnepélyesen bezárta. [4]) A rendek szétoszlottak. A főherczeg pedig a törvénykönyvet szentesítés végett Prágába

---

[1]) Egykorú másolata Soprony város levéltárában. — L. **Irományok.** XV. szám.

[2]) A főherczeg márczius 18-iki jelentése a bécsi állami levéltárban. — L. **Irományok.** XVI. szám. sk.

[3]) Mátyás főherczeg márczius 21-iki jelentése, a bécsi állami levéltárban. — L. **Irományok.** XVIII. szám.

[4]) Mátyás fhg imént említett levelében hivatkozik egy korábbi jelentésére, melyben az országgyűlés bezárásáról ír. Ez a levél elveszett.

küldötte. A király ez alkalommal kifogás és vonakodás nélkül látta el azt megerősítésével. [1])

Az *országgyűlés küldöttei* csak későn, augusztus elején, jelentek meg a prágai udvarnál. A rendek választása épen azon főurakra esett, kik az országgyűlésen, a király és a nemzet között az egyetértés helyreállítása és biztosítása érdekében a legbuzgóbb tevékenységet fejtették ki. [2]) Kétségkivül azon remény vezette őket, hogy a király előtt az országgyűlés kérelmei nagyobb nyomatékkal fognak bírni, ha azokat leghivebb tanácsosai tolmácsolják.

Az ország szenvedéseit és sérelmeit előterjesztve, azon kérelemmel fordultak a királyhoz, hogy azok megszüntetésére és az ország védelmére haladék nélkül tegye meg a kellő intézkedéseket, e végből mielőbb hívja össze a magyar tanácsosokat és ruházza fel Mátyás főherczeget teljhatalommal; eszközöljön ki Magyarország részére a német birodalomban, valamint saját országai és tartományai rendeinél segítséget; engedje meg, hogy Magyarország követei a birodalmi gyűlésen megjelenhessenek; és jöjön ő maga is mielőbb személyesen Magyarországba. [3])

A király válaszában, mély sajnálkozását fejezte ki a hajdan virágzó ország szomorú állapota fölött, a melynek jobbra fordítása ejjeli és nappali gondoskodásának tárgyát képezi. A bajok eredetét abban kell keresni, hogy a keresztény hatalmak egyenetlensége lehetővé tette a törököknek Magyarországban

---

[1]) Figyelemreméltó, hogy a törvénykönyv megerősítésének napja gyanánt márczius 20-ika van az oklevélben felvéve, a mely napon a törvénykönyv Pozsonyból Prágába küldetett. — L. **Irományok.** XVII. szám.

[2]) Mátyás főherczeg 1593. márczius 24-én írja a királynak: »Weil sich der *Pálffy* vor Andern bey der ganzen Tractation sehr willfertig erzaigt, und es mit Ewer Mt. trew und ehrlich meinet, Euer K. Mt. hetten ime ain Danckbrifflein zukommen lassen, gleichfalls dem *Nádasdy* und Illesházy, das wurde künfftiger Handlung fürderlich, bey disen zwayen nicht wenig erspriesslich sein.« (Eredetije a bécsi állami levéltárban.)

[3]) Az országos küldöttek felterjesztéseit nem bírjuk. Egyébiránt tartalmukat megismertetik a királyi válasziratok.

is megalapítani hatalmukat, a mely annyira megnövekedett, hogy most már segíteni nem könnyen lehet.

Mindazáltal azon volt, hogy a bajokat lehetőleg enyhítse; e végből küldötte szét néhány esztendő előtt az országos bizottságokat; és sajnálja, hogy azoknak jelentései nem vétettek tárgyalás alá. Mihelyt a magyar tanácsosok közelebbi Bécsben össze fognak gyűlni, hogy az országgyűlés végzései értelmében, az adó hovafordítását megállapítsák, meg fogja oda hívni az említett bizottságok tagjait is, hogy tapasztalataik és javaslataik alapján, a kellő intézkedéseket meg lehessen tenni. Minthogy pedig ő maga a német birodalom gyűlésére készül, Mátyás főherczeget fogja maga helyett, »a legszélesebb körű teljhatalommal felruházva« odaküldeni.

Jól tudja, hogy az ország védelmének szempontjából, nagy fontosságú a német birodalom segítségét biztosítani. Azon lesz, hogy elhárítva a fenforgó nehézségeket, a birodalom rendeinek figyelmét Magyarországra irányozza. Mihelyt az alkalmas időpont elérkezik, helyesnek tartja, hogy a magyar rendek is küldjenek oda »a magyar ügyekben jártas és a király előtt kedves« követeket, a kik hazájok szükségeit élénk színekkel ecseteljék.

A birodalmi gyűlés szerencsés befejezése után, a Magyarországgal szomszédos országok és tartományok rendeinek egyetemes gyűlést fog hirdetni, a melyre a birodalmi gyűlés is küldene követeket; hogy a Magyarországnak nyújtandó segítség iránt közösen tanácskozzanak. Ez egyetemes gyűlést szükségképen meg fogják előzni az egyes tartományok gyűlései, a melyek az egyetemes gyűlésre teljhatalmú biztosokat fognak választani.

Ezek után a király ama reményét fejezi ki, hogy a rendek meggyőződve atyai jóindulata és áldozatkészsége felől, iránta és hazájok iránt tartozó kötelességeikhez híven, óvakodni fognak a kétségbeesés sugalmazta elhatározásoktól, a melyek végső romlásukat idéznék elő. [1])

Az országgyűlési küldötteket e királyi leirat nem elé-

[1]) Az 1593 augusztus 8-án kelt királyi irat a bécsi állami levéltárban. — L. **Irományok. XIX.** szám.

gítette ki. Észrevételeiket és óhajtásaikat haladék nélkül közölték a királylyal.

Mindenekelőtt, vissza emlékezve az 1588-ban Erneszt főherczeg elnöklete alatt tartott bécsi tanácskozmány eredménytelen szétoszlására, arra kérték a királyt, hogy Mátyás főherczeget most oly teljhatalommal ruházza fel, mely a tanácskozmány sikerét biztosítja; és egyúttal azt is, hogy a tanácskozmányt mielőbb hívja össze.

Továbbá, tekintettel az országos fenyegető veszély közel voltára, szükségesnek látták, hogy a király az ország védelme érdekében azonnal tegye meg az előkészületeket; a birodalmi gyűlés megtartását siettesse; saját országai és tartományai rendeinek összehívását ne halaszsza a birodalmi gyűlés befejezése utáni időre, hanem azonnal indítson meg azokkal tárgyalásokat, a Magyarországnak nyujtandó segítség iránt. Végre kérdést intéztek a királyhoz, hogy a birodalmi gyűlésen kiket óhajt a magyarországi rendek követei gyanánt látni.

A király erre kijelenté, hogy »ki akarván tűntetni őszinte szeretetét és kész hajlandóságát, mely szerint a szenvedő Magyarország bajain minden módon segíteni óhajt«, Mátyás főherczeget »mindenek meghallgatására, tárgyalására és feltétlen elintézésére, oly széles és korlátozatlan teljhatalommal« fogja felruházni, a melylyel a rendek teljesen meg lesznek elégedve. Mindazáltal hozzáteszi, hogy a rendek nem fogják rossz néven venni, ha oly esetekben, a mikor valamely »nagyobb dolog« merül fel, az gyorsfutár által vele közöltessék; nem azért hogy a tárgyalások menete megakasztassék, hanem mivel »illetlen volna azokból a királyt kizárni.« A tanácskozmányt Mátyás főherczeg akkor fogja megtartani, a mikor ők, a rendek küldöttei legalkalmasabbnak itélik.

És hogy a rendek lássák, mennyire szívén fekszik az ország java, meg fogja hagyni Mátyás főherczegnek, hogy a »kincstár költségén« azonnal mintegy 1200 magyar lovast és bizonyos számú gyalogot fogadjon; valamint ha a szükség kivánná, az országgyűlés által megszavazott adó terhére, be nem várva a tanácskozmány befejezését, hadakat fogadjon. A birodalmi gyűlés megtartását kitelhetőleg siettetni fogja. Szivesen fogja venni, ha itt, Magyarországot ők, a rendek itt levő kül-

döttei, fogják képviselni. Mivel azonban könnyen megtörténhetik, hogy ők épen akkor az ország kára nélkül nem távozhatnak, a bécsi tanácskozmány jelöljön ki többeket, és azok közűl a birodalmi gyűlésen azok jelenjenek meg, a kik legkönnyebben távozhatnak.

Mivel saját országainak és tartományainak egyetemes gyűlését a birodalmi gyűlés befejezése előtt meg nem tarthatja; az egyes országokkal és tartományokkal azonnal tárgyalásokat fog megindítani, hogy a győri, kanizsai és újvári végvárak, a bányavárosok, a felvidék és Horvátország védelmére segítséget ajánljanak meg. Végül azon tudósítással örvendeztette meg a küldötteket, hogy legújabban sikerült neki a német birodalmi fejedelmek egyikét megnyerni, a ki négyezernél több német lovast és egy gyalog-ezredet ajánlkozott Magyarország védelmére vezetni. És a mikép a német rend vitézeivel már régebben alkudozik az iránt, hogy egy végvár védelmét saját költségükön vállalják magokra: igyekezni fog, hogy a jeruzsalemi szent János lovagrendnél is ily segítséget eszközöljön ki. [1])

Az országos küldöttek örömmel vették tudomásul a király nyilatkozatait és igéreteit. A Mátyás főherczegnek adandó teljhatalomra vonatkozó pontot is teljesen megnyugtatónak találták. A bécsi tanácskozmány megnyitására október első napját vélték a legalkalmasabb időpontnak. Felkérték a királyt, hogy a kincstár költségén kiállítandó gyalogok számát is határozza meg; hogy a kiállitandó hadak parancsnokainak kinevezését és mikép alkalmazását szintén Mátyás főherczegre bízza; hogy a zsold pontos kifizetéséről gondoskodjék; a véghelyekre haladék nélkül küldjön jelentékeny pénzösszeget; a pápát s a spanyol királyt és a többi külhatalmakat is hívja fel segély nyújtására; végre mielőbb jelenjen meg személyesen Magyarországban.

A király augusztus 15-ikén kelt harmadik leiratában, összefoglalta az előbbi két leiratban foglalt nyilatkozatokat és igéreteket. E mellett a bécsi tanácskozmány megnyitását október elsejére tűzte ki; és azon esetre, ha azt fontos körülmények

[1]) A második királyi leirat ugyanott. — L. **Irományok.** XX. szám.

miatt el kellene halasztani, felhatalmazta Mátyás főherczeget, hogy a közelében levő tanácsosok javaslata alapján, más, nem nagyon távol eső, határnapot tűzhessen ki. A kincstár költségén kiállítandó gyalogok számát hatszázban állapította meg. A főherczeget felhatalmazta, hogy a hadi tanács és a közelében levő magyar tanácsosok meghallgatása után, a parancsnokokat kinevezhesse, és a hadak elhelyezése iránt intézkedhessék. A hadak zsoldjának pontos kifizetéséről gondoskodni, a véghelyekre jelentékeny összeget küldeni fog. Igyekezni fog, hogy a külhatalmaknál segítséget eszközöljön ki; erre nézve többeknek, különösen pedig a spanyol királynak már is igéretét bírja.

Hőn óhajtotta volna, hogy mindezen ügyeket, Magyarországban, hű alattvalóival személyesen tárgyalhassa; de ezt a birodalmi gyűlés előkészítése és más fontos ügyek elintézése nem engedi meg. Mindazáltal el van arra határozva, hogy az országgyűlés végzései értelmében, vagy ha az ellenségeskedés a törökökkel nyílt háborúvá fejlődnék, korábban is, személyesen meg fog jelenni, úgy az országgyűlésen mint a táborban; vagy pedig testvéreinek egyikét fogja maga helyett küldeni.

Mindezek után a király újolag kifejezi azon reményét, hogy az ország rendei hűségök és áldozatkészségök nyilatkozatai által másoknak jó példát adva, az ő elismerését kiérdemelni fogják. [1])

Az országos küldöttek e leirat által teljesen kielégítve, augusztus második felében Prágából elutaztak. [2])

---

[1]) A királyi leirat fogalmazata a bécsi állami levéltárban. — L. **Irományok.** XXI. szám.

[2]) A király 1593. augusztus 22-én Mátyás főherczegnek irja, hogy a küldöttek »mit solcher unserer Resolution gehorsamlich zufriden, und darauf von hinen abgeschaiden sein.« Fogalmazata ugyanott.

ORSZÁGGYŰLÉSI IRODALMÁNYOK ÉS TÖRVÉNYEK.

I.

1592. Deczember 5.

Királyi meghívólevél a pozsonyi országgyülésre.

Rudolphus Secundus, Dei gratia electus Romanorum Imperator semper Augustus, ac Germaniae, Hungariae, Bohemiae etc. Rex etc.

Prudentes et Circumspecti Fideles nobis dilecti. Ubi primum pro avertendis, ac reprimendis hostium Turcarum conatibus, qui non ita pridem, violatis induciis, ditionem nostram hostiliter sunt aggressi, et depopulati, exercitum nostrum in Regnum nostrum Sclavoniae expedire potuimus, prima et praecipua nobis cura fuit, ut ea, quae ad bonum, et salutarem Regni istius nostri Hungariae, partiumque ei subjectarum statum, et longiorem eius permansionem et defensionem pertinent, ac privata quoque fidelium Regnicolarum nostrorum negotia concernunt, curanda ac tractanda aggrederemur; quo et nostrae benignae erga illos affectioni, et ardenti ipsorum desiderio satisfieri posset. Ac licet nihil prius aut magis habuerimus in votis, quam ut propius ad Regnum hoc nostrum accedere, nostraque praesentia praefatos fideles subditos nostros exhilarare potuissemus: diversis tamen et gravibus totius Reipublicae Christianae negotiis ita exigentibus, necessario de publicanda, et primo quoque tempore celebranda Imperiali Diaeta nunc decernere, ad illamque nos accingere debuimus, quo pro commodiore Regni huius nostri defensione majora ibidem auxilia cogere, et hosti vaferrimo, si res ita postulet,

melius obviare queamus. Hac itaque de causa, generalem universis Statibus et Ordinibus eiusdem Regni nostri Hungariae, partiumque ei subjectarum Conventum ad Festum Conversionis Beati Pauli Apostoli, hoc est vigesimum quintum diem proxime futuri mensis Januarii, reformati Calendarii, juxta vetus vero Calendarium ad decimum quintum diem ejusdem mensis Januarii, Anni sequentis Nonagesimi tertii supra Millesimum et Quingentesimum, ad Civitatem nostram Posoniensem, indicendum et promulgandum decrevimus, eique in necessaria hac nostra absentia, quam fideles subditi nostri (prout hoc nobis benigne de ipsis pollicemur) aequo animo ferent, Serenissimum Principem Mathiam Archiducem Austriae, et Fratrem nostrum carissimum, attributa ejus Dilectioni de rebus omnibus agendi, tractandi et concludendi plena potestate praefecimus. Quare Fidelitati vestrae harum serie firmiter committimus et mandamus, ut ad praefatum diem et locum peculiares et sufficientes Nuntios e medio vestri, sine ulla excusatione, expedire et mittere debeatis, qui sint viri prudentes, pacisque et concordiae studiosi; qui illic cum Dominis Praelatis et Baronibus ac Nobilibus, caeterisque Statibus et Ordinibus Regni nostri Hungariae, de iis, quae ad publicam ejusdem Regni nostri utilitatem, et conservationem, pacemque et tranquillitatem accommodatissima videbuntur, tractare et in medium consulere debeant. Curandum autem vobis erit, ut praedicti vestri Nuntii ad praefixum terminum ibidem omnino compareant. Secus, sub poena in generali decreto expressa, non facturi. Datum in Arce nostra Regia Pragensi, quinta die mensis Decembris, Anno Domini Millesimo Quingentesimo Nonagesimo Secundo.

Rudolphus.

Joannes Kuthassi El.
Jaurinensis Ep.
Himmelreich.

Kívül: **Prudentibus et Circumspectis Judici, Magistro Civium et Juratis, caeterisque universis Civibus Civitatis nostrae Soproniensis etc. fidelibus nobis dilectis.**

(Eredetije Soprony sz. k. város levéltárában.)

II.

1593. Január 30.

Az országgyülési propositió.

Sacra Caesarea et Hungariae ac Bohemiae Regia Maiestas Dominus noster clementissimus, pro suo, vereque paterno benignissimi animi affectu, quo Inclytum Suum Hungariae Regnum, Regnorum suorum primum, Regnique Ordines ac subditos, fideles ac fortes semper complexa fuit, atque etiam nunc complectitur; proque ea, qua Regni sui salutem et incolumitatem procuratam confirmatamque cupit sollicitudine, nihil jam pridem magis in optatis habuit, quam ut in ipso suo, sibique charissimo Regno, coram cum fidelissimis ejusdem ordinibus, de communi Patriae ac Reipublicae statu ineundo, de privatis cujusque commodis et emolumentis augendis, deque finibus, in quibus potissimum Regni salus consistit, muniendis et conservandis, consultare potuisset.

Minime vero ignorant fidelissimi Ordines, quae tempora Maiestatis Suae curam exceperint, quae non tantum Imperii, sed universae propemodum Reipublicae Christianae tempestates ac procellae in hos proximos annos incubuerint, quae rerum Christianarum ac Regnorum conversione sacciderint; quae belli incendia non tantum foris, sed etiam intra Imperii fines excitata fuerint; quantas mutationes ac vicissitudines magnorum, et quidem primariorum Imperii Principum mortes secum attulerint; quam vicinorum Regnorum ac Ditionum calamitates in Imperii usque viscera pervaserint; dum partium diversarum studia factionesque intimam Germaniam ad integros exercitus armandos commoverunt; dum belligerantium utraque pars magnis cladibus et damnis Germaniae limites infestavit et afflixit, flammamque ulterius in dies protulit, qua etiam nunc, quae florentissimae quondam erant, Provinciae conflagrent.

Haec cum imprimis et quam maxime ad Maiestatem Suam Caesaream ac Regiam, tanquam Supremum Reipublicae Christianae Principem pertinerent, in ipsam curam in hoc noctes diesque invigilare debuisse, ne sursum ac deorsum omnia ferri sinerentur; sed quibus modis hi tanti Regnorum Ditionumque

motus ac turbae componi ac sedari, paxque desideratissima terris restitui posset, diligenter ac sollicite ageretur, quod variis antehac viis rationibusque Maiestas Sua tentavit, et adhuc tentare satagit, legationesque ideo solennes et frequentes in diversas partes misit.

Non ignorant etiam fideles Regni Ordines, quam difficilis et intricata aliquamdiu Maiestati Suae cum vicino Poloniae Regno tractatio fuerit, ut mutua animorum et sincera bonae vicinitatis conciliatio redintegraretur; ut quae ex disjunctione oriri poterant incommoda averterentur, quanto studio et negotio id agendum fuerit, ne majoribus turbis occasio praeberetur.

Interea, inter ipsos Imperii Principes, propter Religionis diversitatem, et propter successionum in Provincias, earumque administrationum, defunctis Principibus diversis, tam Electoribus, quam aliis praecipuis, incertitudinem, certae contentiones et controversiae perniciosae viguerunt, quae Maiestatem Suam diu multumque fatigarunt, ut amice componerentur, utque pacatis, quoad ejus fieri posset, Germaniae saltem rebus Imperii totius, Comitia Regni Hungariae haberentur, quae per horum temporum injuriam, et rerum publicarum vicissitudinem variis remotis, ut aliae ex aliis in dies majores successerunt, impedita atque dilata diutius sunt, quam Maiestas Sua Caesarea optavit.

Ut igitur in praesenti, malis et incommodis, quae varia ac gravia emerserunt, remedium adferatur, Sacra Maiestas Caesarea nihil intermittit, paternae curae tantopere, ut re ipsa comprobet, testatumque faciat, quam charum sibi Regnum Hungariae sit, quam clementer ac benefice fidelibus suis Regni Ordinibus ac Statibus satisfactum ac prospectum cupiat; atque ea de causa non tantum certas ac solidas Comitiorum Imperialium primo quoque tempore habendorum rationes iniit, omniaque ad hoc comparat et componit; sed in omnes etiam partes propinquas et remotas ad Principes et Respublicas Legatos mittit, ut ad defendendum adversus immanissimum et potentissimum hostem, Hungariae Regnum vires atque auxilia, quam fieri possit, maxima conquirantur, quemadmodum jam nunc praeclara diversis in locis non solum haeredi-

tariis Suae Maiestatis et Imperii, sed peregrinis etiam initia facta sunt.

Postquam autem fideles Regni Ordines suam suaeque Patriae rem serio agi vident, suarum esse partium ipsimet facile judicabunt, ut quantum in se fuerit, ad propriam incolumitatem defendendam, libenter alacriterque praestent; utque salute sibi publica proposita, in commune consulant, omnemque opem non solum ordinariam, verum etiam extraordinariam, quantamcunque possint, libentissime liberalissimeque conferant, quo nimirum insigni alios exemplo animent, et accendant.

Ad quod, cum Sacra Maiestas Caesarea Ordinum ac Statuum omnium hoc tempore Conventum agendum duxerit, neque ipsamet, dum Imperii Comitiis brevi habendis, et auxiliis undiquaque majoribus colligendis animo intenta est, coram hic adesse, rebusque peragendis praeesse queat, quod proximum promptissimumque, re cum fidelibus suis Consiliariis Hungaricis communicata, visum fuit, fratri suo charissimo Serenissimo Principi ac Domino Domino Mathiae, Archiduci Austriae, partes suas, plena ad hoc Serenitati ipsius, de rebus omnibus tractandi, statuendi et concludendi potestate facta, fraterne concredidit et commisit; plane confisa fore, quod etiam clementer postulat, ut erga Serenitatem ipsius, in omnibus hujus Dietae negotiis, ita se gerant, quemadmodum fideles et obsequentes Maiestatis Suae Subditos et Regnicolas maxime deceat.

Ut igitur ad rem ipsam veniat, Sua Caesarea Regia Maiestas, frustra operam in eo potissimum iri judicat, si, quanta Patriae necessitas sit, fidelibus suis Regnicolis Dominis Praelatis et Baronibus, Magnatibus, Nobilibus caeterisque Ordinibus ac Statibus minutim ostendatur, cum re ipsa, nimis, quod deplorandum, in aperto sit, et miser Christianorum, et quidem vicinorum et fratrum sanguis, totque animarum oppressarum millia usque ad coelum exclament; cumque aeternum illum christiani nominis hostem tam immensae esse potentiae constet, adversus quem vires nullae, quantumvis maximae, satis magnae sint, qui paulatim loca omnia vicina insatiabili quasi ingluvie devoret, quique nulla christiani sanguinis vita (?)

sacietur, huic hosti ut resisteret, universos Maiestatis Suae sumptus in praesidia, in Regni finium conservationem ac defensionem hactenus fecisse, haecque omnia, quae non tantum ex Sacro Romano Imperio, ex Regnis ac Ditionibus suis haereditariis sibi obveniunt, sed etiam alia quaecunque aliunde impetrata subsidia, contulisse, ignorare fideles Ordines haud possunt.

Jam vero cum vim hostis solito majorem, solitoque apertius inferat, pacemque renovatam enormius atque insolentius violet; vident fideles ipsi Ordines, majoribus quam hactenus viribus et auxiliis opus esse, proindeque fieri non posse, quin Sacra Caesarea Regiaque Maiestas etiam ipsorum suorum fidelium Hungarorum Regnicolarum, quibus alias, aerumnosum Patriae statum miserata, libenter parceret, contributiones exigat et requirat; ea quidem firma spe futura, ut cum ipsi periculo proximi sint, eo ferventius et alacrius pro aris et focis, proque omnibus iis, quae chara habere debeant, aliisque tum Sacri Imperii, tum etiam Bohemiae Regni, Nationumque ac Dominiorum Sacrae Caesareae Regiaeque Maiestatis haereditariorum Statibus atque Ordinibus laudabiliter praeeant, ipsosque ad auxiliarem manum promptius porrigendam provocent.

Atque hac quidem certa de fidelibus suis Ordinibus et Statibus exspectatione facta, Maiestas Sua benigne clementerque postulat, ut cum Dicae longo jam tempore exstarent et Contributiones Imperii; Confiniorum autem conservatio, ad quam ab hoc suo Hungariae Regno nihil accessit, interea magno atque adeo pluribus constiterit, quam ante solet, crescentibus ob noxias ac majores hostium machinationes expensis; Ordines ac Status in proximum subsequens triennium quotannis de singulis Portis, Dicae nomine, florenos sex, duobus terminis, ad festa nimirum Divi Georgii ac Divi Michaelis Archangeli, et sic quidem florenos tres quolibet termino, dandos constituant ac decernant.

Postquam autem deprehensum antehac fuit, magnam in Portarum connumeratione fraudem adhibitam fuisse, ut vix media eorum pars aliquando indicative recensita fuit, idque Judicum in pagis astu et fallacia, quod non tam Maiestati Suae, quam Ordinibus ipsis et Patriae fraudi cesserit, quorum

salus ob auxiliorum defectum in discrimen adducta: desiderat Maiestas Sua, ut de novo connumerandarum portarum modo, qui citra Judicis aut aliorum quorumcunque juramentum certus et securus sit, Ordines fideliter cogitent, ut quilibet etiam colonus, modo peculiari utatur foco, itidem sex florenos solvere teneatur, etiam si plures in eadem domo familiae cohabitent. Praeterea neque molitores qualescunque, neque sartores, piscatores, fabri, carbonarii aut inquilini, neque libertini, quos Domini saepe levi de causa libertate donare solent, et libertinos declarant, a publicis etiam Contributionibus exempti censeantur.

Quoniam etiam publica Patriae salus ad omnes Regni incolas pertinet, eamque ob causam merito ob omnibus juvanda est, non iniquum censeri debet, si externi, qui lucrum tantum et commoda sua captant, et saepe indigenis et colonis ditiores sunt, etiam ea, quae caeteri, praestent. Rutheni itaque Rasciani et Walachi, qui bona in pagis instauratis, ultra annos immunitatis, absque Dicae solutione possident, integram Dicam, Judaei vero et Anabaptistae, quo hominum genere Patriam carere praestaret, duplum solvant.

Cum porro nonnulli pagi et possessiones sint, quorum incolae, qui certam immunitatem ac libertatem praetendentes, Dicarum censui se se eximere studeant, communes vero Patriae calamitates et pericula, quae ab infestissimis et pertinacissimis Christiani nominis hostibus imminent, in dies magis ingravescentia, subsidium majus requirant, ad quod prompte conferendum omnes aeque faciles esse ac teneri deceret; ejusmodi immunitas aut libertas qualiscunque tandem sit, in hac Patriae tanta necessitate, postponenda censetur, ut ab omnibus cujuscunque tandem Praelatorum, Baronum, Magnatum, Nobilium, Sanctimonialium, etiam cujusvis alterius status et conditionis hominum in hoc Regno degentium colonis integra Dica exigatur, nullaque exemptionis praerogativa (quae et superioribus Regni Conventibus in pacatiora tempora rejecta fuit) locum habeat.

Quod imprimis etiam in villis sive pagis Comitatus Scepusiensis Gywrko, Jorwek, minore Zalok, Sonawa inferiori, Pawlina, Miklos, Wagas, Hozelecz, Mathiejowcze, Petratz,

Pohanka, et Monioros locum habere, non obstante usu priori, deberet. Quo vero illi, qui talem immunitatem obtendunt, minus sese in his Contributionibus, quae ad avertendam extremam a cervicibus ipsorum perniciem exiguntur, difficiles praebeant, qualecunque immunitatis aut libertatis id ius sit, nihilominus alias integrum ipsis atque illaesum relinquatur.

Postquam porro diversis Constitutionibus publicis antehac, praesertim autem anno 1563., 1566. et 1584. editis, sancitum, ut lucrum Camerae singulis annis, quibus Dicae contributio cessat, locum habeat, omnino earum Constitutionum usus et effectus absque omni impedimento vindicandus et defendendus; eo quidem pacto, ut autoritatem habeat Camera Regia, statutis temporibus exactores, qui id lucrum exigant, expediendi, et Capitaneis Suae Maiestatis juratis executionem, si qui refragaturi sint, aut reluctentur, injungendi; ad quod plenariam illi potestatem habeant.

Cum igitur ad hujus Lucri proventus exigendos his quatuor annis frequentes monitiones adhibitae fuerint, pauci vero (quibusdam tantum Comitatibus exceptis) solverint, omnimodo juxta solennes, saepiusque repetitas et confirmatas Regni Constitutiones, id effectum Ordines dabunt, ut quicunque id Lucrum debeant, absque longiori mora persolvant. Capitanei Supremi Suae Maiestatis executionem interponant, si qui se immorigeros praebeant.

Quandoquidem item Reipublicae plurimum hoc tempore intercessit, ut non tantum ad quotidianam Praesidiorum finitimorum sustentationem, verum etiam in omnem belli imminentis eventum, commeatus procuratio in hac annonae caritate tempestive suscipiatur, neque Camerae Regiae proventus, ob multiplices alias expensas, ad id sufficiunt; fidelium Regnicolarum in re frumentaria subsidium requiritur, ut si non plus, saltem singuli, pro qualibet porta, singulos cubulos mensurae Cassoviensis suppeditent, qui per quosque Comitatus colligantur, atque in proximas Arces finitimas convehantur, ut commeatus ille ibidem intactus, pro futuris quibuscunque usibus belli, et quae ingruere possint, obsidionis necessitatibus in promptu sit.

Decimarum deinde rationem habere convenit, ne quis invitis Praelatis, ad quos illae pertinent, sub poena de turbatoribus proventuum Regiorum et ecclesiasticorum, in generali Decreto proposita, sese ingerere audeat; et ne quis (quod nonnulli factitare dicuntur, qui arendatori et si territoria sua novellis vineis auxerint, arendam augere nequaquam permissum putant, sed antiqua tantum arenda oblata vel invitis Decimarum Dominis eas sibi rapiunt et usurpant) pretium pro suo arbitrio, sed juxta transactionem ad voluntatem arendatoris initam persolvat. Si vero Decimas aliquas arendator vel integras, vel aliquam earum partem sibi in usus proprios retinere voluerit, id ei liceat, nec ut eas arendet, cogi possit.

Cum fiat et alia in aliis Decimis fraus, quoties nimirum Nobiles libertinis a se factis, ob diversa illorum obsequia et ministeria, nonas remittendo, a solutione quoque Decimarum llos exemptos atque immunes volunt, sive cum Nobiles rusticanarum sessionum terras arabiles sibi occupant, de quibus nullas Decimas pendant, e contra, Curiarum nobilitarium terras rusticis colendas conserendasque distribuant, deque his ipsis et nonas et Decimas a rusticis hoc praetextu rapiunt, quod terrae illae ad Curias suas nobilitares pertinent, nullisque nisi sibi nonae et Decimae inde debeantur; omnino statuto publico cavendum erit, ut ejusmodi abusus tollantur, quo nimirum libertini illi Decimas solvere cogantur, quae etiam tam de rusticanarum sessionum terris, a Nobilibus occupatis, quam de Curiarum nobilitarium t is, quae rusticis colendae, conserendaeque dantur, pendi debeat.

Idem de Ruthenis et Walachis statuendum, qui hactemus in Decimarum solution immunes fuerunt; cum enim tantae tamque multiplices hodie Reipublicae necessitates sint, in quas nihil ab illis conferatur, causa nulla est, cur illi magis liberi aut immunes, quam reliquorum Regnicolarum vulgus esse debeant. Absurdum vero et iniquum esset, ut pagi per Hungaros et Sclavos ante culti, a quibus et Dica et Decimae solvebantur, colonis vel morientibus vel alio migrantibus, illico Ruthenis aut Walachis a Dominis terrestribus tradantur, quorum proprii ea ratione proventus augeantur, publicae vero utilitati multum in dies decedat. Quoniam plane conveniens et

aequum esse videtur, ut Rutheni et Walachi indifferenter omnes, aut certe ut minimum illi, qui pagos et terras per Hungaros et Sclavos cultas occuparunt, aut in posterum occupaturi sunt, et Dicam et Decimam solvere cogantur.

De teloniis porro aliis atque aliis passim hic illic constitutis, quae in immensum multiplicantur, quaeque modo ad eos etiam, qui juxta Constitutiones Regni antea liberi fuerunt, praediales scilicet Nobiles Archi-Episcopales ac Civitates liberas extenduntur, ac negotiatores non tantum exactionibus injustis, verum etiam pensionibus insolitis, contra jus, gravant atque onerant, variae querelae faciunt, ut huic etiam malo remedium quaeratur; quamobrem hoc exequendum serio, ut qui telonia habent, litterarum documenta, quomodo ea impetraverint, secundum priores Constitutiones anni 1566. et 1587., ad Vice Comites producant, utque si nulla exstiterint, iniqua ejusmodi telonia aboleantur; et si quidem illa exstiterint, modus exactionis, quem literae praescribunt, observetur. Si qui denique ejusmodi injusta telonia exegerint, liceat Camerae contra tales exactores, via juris extraordinaria, coram aliquo Judice delegato, ne res in longum protrahatur, actionem juridicam, tanquam contra publicarum Constitutionum, publicaeque libertatis violatores, instituere, Sicca vero telonia penitus tollantur, cum et priores Constitutiones huc inclinent.

Insuper Caesarea Regiaque Maiestas fidelibus hujus inclyti sui Regni Ordinibus minime obscurum esse existimat, quantum referat et intersit Reipublicae Tricesimarum proventus augeri potius, quam ulla ratione imminui, postquam in Regni defensionem impenduntur. Proinde etiam eosdem Ordines haud alienos fore ab iis omnibus, quae vel ad Tricesimarum conservationem et augmentum procurandum, vel ad contrarias et fraudulentas machinationes avertendas opportuna sint. Quoniam igitur Civitates liberae antiquiora quaedam immunitatis privilegia praetendunt, Maiestas Sua clementer ab iis requirendum duxit, ut cum omnia, quae postulantur, subsidia, ad communis libertatis protectionem convertenda sint, (libertates quicunque praetendunt, juribus in pacatiora usque tempora amore patriae suspensis) Tricesimam tam de pecoribus

et jumentis, quam de aliis quibuscunque rebus ac mercimoniis, quaemadmodum alii negotiatores pendere non graventur.

Quandoquidem etiam aliqui antehac reperti fuere Domini, qui ne filiales Tricesimae in suis bonis instituerentur, sese opponere ausi fuerint; confidit Maiestas Sua firmiter, sibi ad boni publici incrementum absque omni impedimento liberum fore, ut jam ante fuit, ejusdem filiales Tricesimas in bonis Dominorum ac Nobilium, ubivis in ipso Regno, pro authoritate propria, collocare; ita tamen, ut si Dominorum aut subditorum fundo, hac de causa damnum inferri contigerit, convenienti id modo compensetur.

Et cum pessimo exemplo, in singularem diminutionem proventuum Fisci fiat, ut non tantum ex Baronum, Magnatum et Nobilium ordine, sed etiam ex plebe nonnulli, in Tricesimatores Suae Maiestatis non sine gravi damno atque injuria subinde impetum faciant, utque alii excubitores et custodes itinerum invadant, eisque ereptis vi pecoribus, aut aliis rebus, quae peculatus in Fiscum, Patriae saluti incumbentem communi nomine mancipare solent, verberent aut probriis injuriisque ac contumeliis afficiant: renovandae confirmandaeque erunt priores Regni Constitutiones, quae id vetant, ac poena in earum violatores constituta est, serio exigenda, quo scilicet Tricesimarum Administratores functioni suae libere vacare, ac Fisci bonum commodius procurare possint; Maiestas vero Sua hoc effectura est, ut illi Tricesimatorum ministri et Excubitores sese erga quemquae, ut decet, discrete gerant.

Tricesimis etiam fraudem fieri a quibusdam Baronibus et Nobilibus deprehensum est, qui ex aliena ditione vina, pecora, sal, et id genus alia, majore multo quam domi suae indigeant, copia coëmere, et in Hungariam, absque vectigalium et Tricesimae solutione importare, ac deinde majorem eorum partem aliis vendere soleant; ad quod deinceps praecavendum Maiestas Sua Constitutione sancitum cupit, ut de iis, quae quisque Baronum aut Nobilium ultra domesticos usus in Regnum vendenda invehet, debitas solvere Tricesimas teneatur; utque similiter de vinis ex aliena ditione importatis, quae in Nobilium Possessionibus minori mensura vinum propinari solent, Tricesimae pendantur.

Sunt praeterea in superioribus Regni Hungariae partibus oppida, pagi, ac loca nonnulla, Turcis vel dedititia ac tributaria vel finitima, in quibus opulenti aliqui mercatores degunt, qui tam ex Turcia quam ex Transylvania omnis generis merces absque ullis vectigalibus aut Tricesimis apportent, ubi cum Tricesimatores ob metum turcicum assidue versari et mercatores illos observare nequeant; Maiestas Sua decerni cupit, ut Tricesimatoribus proximis, sive nundinarum, sive aliis quibuscunque temporibus eo venire, et quid mercium ex Transylvanica, Turcicave ditione advexerint, explorare, deque iis debitum vectigal exigere ita libere liceat, ut Dominis illorum terrestribus, neque Tricesimatores ipsos, quod non levi hactenus cum Maiestatis Suae damno factum, a vectigalium exactione, neque mercatores sibi subditos ab earum solutione prohibere permittat, sed iis potius ut Tricesimatoribus quocunque auxilio praesto sint, injungatur.

De injustis quoque et illicitis negotiatorum arrestationibus frequentes et graves querelae adferuntur, quod levi subinde nullaque plane de causa, sed quaesito tantum praetextu, eorum pecora, vel merces arrestentur, quas ex aresto saepe liberare nequeunt, sed eas recuperandas, vel jure experiri et contendere vel etiam quod tenuioribus litium sumptus non ferendis, nonnunquam contingit, eas plane deserere, vel denique majores expensas facere cogantur, quam merces ipsae aestimentur; prout Thomae Mazas Transylvano, civi et Negotiatori Ciuitatis Claudiopolitanae abhinc triennio accidit, cui Paulus Chwzy, absque ulla causa justa, quadraginta boves eripuisse fertur, unde Transylvanorum minae sunt, nisi ipsi Thomae Mazas totidem numero boves, quot erepti sunt, restituantur, quod alios quoscunque harum partium mercatores vicissim arrestare, atque eorundem boum jacturam sarcire ipsi decreverint. Ne igitur id, cum Fisci Regii damno, fiat, edendum Edictum Maiestas Sua censet, quo prohibeatur, ne quis deinceps negotiatores eo modo contra jus fasque arrestetur, impediatur, et quod Locumtenenti facultas detur, ut, si coram se quis similem querelam aut actionem moverit, accusatum executumque in expensas, et in duplum condemnet. Memorato autem Paulo Chwzy injungendum

serio, ut boves illos ipsi Thomae Mazas absque ulla tergiversatione quam primum restituat.

De viarum item publicarum dilatatione, etsi in proxime superiori et aliis plerisque Conventibus actum et statutum saepius fuit, nihil tamen observatum aut effectum fuit hactenus; unde negotiatores, praesertim vero boarii, non satis liberum aut securum sibi, cum bobus et pecoribus suis, transitum dari conqueruntur, quod in hodiernum usque diem viae publicae a Dominis terrestribus magis in angustum coarctentur, et quidem adeo, ut si forte pecus aut bos vel minimum de via in agrum aut campum deflectat, statim in poenam aut mulctam incurratur, quae decuplo nonnunquam pluris, quam damnum datum aestimetur. Quare Maiestas Sua, concordibus Ordinum suffragiis, decerni desiderat, viarum latitudinem ita amplam ac largam fieri ac relinqui, ut boves et pecora per eas, commode ac gregatim agi possint; Supremis etiam Comitibus vel eorum Vicariis, Judicibusque Nobilium injungi, vias ut metiantur, et siquis sese temere opponere, viamque intra constitutam metam restringere, aut rursum coarctare nitatur, eundem toties quoties id fecerit, centum florenis mulctent, eundemque in expensas compendiario judicio condemnent.

Desiderat insuper Maiestas Sua omni studio id agere Ordines, solenni ut Constitutione decernatur, causas defectus seminis, et Juris Regii extra seriem judicari, atque intra anni spatium, sive Judicia generalia celebrentur sive non, eos qui aliquid se juris in ejusmodi bona habere praetendunt, coram Judice Curiae id proferre debere, quo nimirum prolixa ac perniciosa hujusmodi causarum protractio, quae mala consvetudine introducta est, resecetur; ut de Magnatum itidem in semine deficientium bonis, etiamsi Barones non fuerint, aeque ac de Baronum bonis, in extraordinariis Judiciis disceptetur.

Ut deinde res clarior evadat, Articulum illum ultimum anni 1587. de novis bonorum occupationibus per Regnicolas sancitum declarari, et ad dilucidiorem ejus explicationem, clausulam hanc addi Maiestas Sua desiderat; videlicet, ut salva sit omnibus juris successorii praerogativa, juxta Decretum Tripartiti Part. 1. tit. 68. ubi aperte statuitur, successorem, si bonis, quae ad se jure devoluta sint, vi privetur, posse

intra annum unum eorundem bonorum possessionem recuperare, sibique citra violentiae poenam usurpare, ita ut nihil in Constitutionem Conventus 1587. peccasse censeatur, quae tantum eos stringit, qui plane nullum in occupata bona jus habeant.

Statuendum porro Maiestas Sua censet, quod jam ante etiam statutum fuit, ut si bellum apertum ingruat, atque exercitum ipsa Maiestas Sua, vel ipsius loco alius generalis belli Dux designatus educat, non solum Praelati, Barones et Magnates, Nobilesque veterani, sed etiam Nobiles novitii, litteris armorum donati, etiamsi bona nulla nobilitaria habeant, personaliter insurgere, et sese coram sistere, tum etiam Dicam, aliasque impositas Contributiones in publicos usus solvere compellantur.

Quicquid etiam proxime superioribus Comitiis de mensurarum adaequatione statutum fuit, id ut plenum ubique exitum atque effectum sortiatur, Maiestas Sua ab Ordinibus curatum cupit.

Est insuper, quod Ordines sibi diligenter ob oculos ponant, quantum referat hoc tempore, ut Castra finitima bene armata, ac praesidio munita sint. Quod cum superior atque inferior Austria, Styria, Carinthia, et Carniolia vicinae Provinciae considerarent, subsidia huc et frequentia prompte contulerunt, ut enim de anno proxime elapso nonagesimo secundo mentio inferatur, Austria inferior, ultra alia subsidia, ad Jauriensis Confinii defensionem collata, Canisiensi praesidio firmando triginta millia florenorum, Superior vero Austria in triennale auxilium, viginti florenorum millia annue danda promisit. Et quamvis haec addita conditio fuerit, si ipsi Hungariae et Styriae Ordines proportione contribuerent: nihilominus tamen utriusque Austriae Ordines, imminentis periculi magnitudine inspecta, non tantum illam conditionem postposuerunt, et ad id, quod jam ante promiserant, se de integro promptos obtulerunt, sed et Canisiense insuper Confinium quingentis militibus armarunt, et in caementum tredecim millia florenorum dederunt. Croatiae vero et Sclavoniae finibus juvandis, mille ducentos milites, Jauriensibus insuper millenos auxilio miserunt, qui etiamnum ibidem sustentantur. Quemadmodum etiam ipsa Maiestas Sua non exiguas in Canisiam et Croatiae

Confinia expensas fecit. Et quamquam et ipsi Austriae Ordines novam rursus, eamque bonam pecuniarum summam ad Canisiense Praesidium sustentandum promiserunt, sperat tamen Maiestas Sua, se eos ad majora praestanda permoturam esse, si ipsimet Hungariae Ordines, aliique in propinquo siti, idem, conjunctis auxiliis, liberaliter praestent, quod uni Provinciae soli grave nimis foret. Cum igitur et vicinorum munificentia in ipsorum Hungariae Ordinum commoditatem cedat, metuendum vero sit, ne si quantum in se est, sua ipsi causa non faciant, Austriae, aliarumque Ditionum Ordines non tantum subsidia promissa subtrahant, sed et deinceps quoque ad similia praestanda facile adduci non possint, atque remotiores inde causam apprehendant, cur manum et ipsi in sinu teneant, sicque vicini, qui alias prompti sint, vicinorum exitium quod dolendum foret, otiosi spectent; confidit Maiestas Sua Regni Ordines, quod etiam clementer postulat, extraordinarium subsidium, pro rei necessitate, larga manu ad Canisiense Confinium conservandum, et ad insignem ibi rei militaris Praefectum collocandum exprompturos. Ut vero illius Confinii Praefecturam Magnificus Franciscus de Nadasd suscipiat, Maiestas Sua cum ipso agere coepit, cujus responsum expectatur.

Praeterea ad operas gratuitas quod attinet, magna earum incertitudo, et publicarum Constitutionum in iis neglectus deprehenditur, dum in superiori et inferiori Hungaria pecuniae pro iisdem numerari solitae, quique inde proveniunt reditus, aut minus solvuntur, aut non recte administrantur; dumque nulla de iis ratio, quemadmodum fieri debebat, rite redditur; quae omnia in grave Confiniorum detrimentum vergunt, quod eorum fabrica eo modo imperfecta maneat, facilioremque hosti aditum relinquit. Quamobrem Maiestas Sua quam maxime necessarium existimat, ut de remediis Ordines cogitent, quibus ea emendari possent; quomodo nimirum a Vice Comitibus et Perceptoribus, vel aliis Administratoribus ea, quae acceperunt, eorumque rationes exigendae, an non cum locupletibus aliquibus, in quolibet Comitatu, transigendum, ut ipsi auxilio, salvo conductu, et si opus sit, militum manu, ab illarum in quibus versentur, Hungariae Partium Praefectis adjuti, eos reditus exigant, atque de iis rationem reddant. Quae poena aut mulcta

iis militum Praefectis, aut aliis statuenda, qui Collectam pro gratuitis operibus pecuniam, vario quaesito colore aut fuco, sibi ex eo loco, ubi reposita sit, rapiunt et usurpant? Anne constituendus aliquis, qui clavium curam habeat, donec pecunia in fabricam eroganda depromatur? Quomodo etiam illi Magnates aut Nobiles mulctandi, qui non tantum suorum solutionem impediunt, sed etiam contra Constitutiones publicas in privatos usus convertunt? quomodo item priores Constitutiones in meliorem usum et effectum redigendae? Haec ne expediant, an vero Vice Comites obstringendi, ut pecunias illas, quae gratuitarum operarum nomine debeantur, colligant, et Camerae Hungaricae refundant, ad quam etiam de earum rationibus referant, Consilio autem bellico incumbat, ut per suos Confiniorum fabricam urgeat, utque pecunias illas recte expendendas curet?

In continui quoque continuatione ac retentione, varii animadvertuntur et intolerabiles defectus, de quibus Transdanubianarum Partium generalis Capitaneus, et Superioris Hungariae Praefectus saepe questi: quod praecipui Barones ac Magnates, contra solennes Comitiorum, quae anno 1578. habita fuere, Constitutiones et propriam assensionem, existimant nequaquam se ad continui praestationem obstrictos esse; unde hoc incommodi sequitur, ut ea Castra finitima, quorum tutelae ac defensioni tale continuum destinatum erat, uti in superiori Hungaria Kalo, Zendereo, pro Montanis Civitatibus Wywar, et inferiori Hungaria Kanisa, extremo discrimini exponantur. Quapropter Caesarea Regiaque Maiestas, aliam accuratiorem fieri debere Constitutionem censet, poena sive mulcta in immorigeros, quemadmodum in superioribus Diaetis, potissimum vero anni 1578. indicatum fuit, addenda; ut videlicet, quicquid ejus constitutum fuerit rectius servetur. Ad quod omnino opportunum fore Maiestas Sua judicat, si diligenter, fideliterque portae numerentur, earumque index, seu Cathalogus locorum generalibus Capitaneis a Camera Hungarica tradatur, juxta quem continuatio continui, tam apud Ecclesiasticos, quam apud Barones, Magnates, Nobiles, ac Civitates, sub poena in Articulis constituta, urgeatur; aut si defectum in hoc aut in alio Statu animadverti contigerit, a locorum Capitaneis de eo ad Aulam referatur.

Tametsi praeterea in superioribus Regni Conventibus, eo praesertim, qui anno 1553. celebratus, statutum fuerit, ut Status Regni ex viginti quinque subditis equitem unum, unumque peditem, Nobiles vero unius sessionis ex quinque Curiis nobilitaribus equitem unum, ad particuleres expeditiones, sive Insurrectiones, suis sumptibus arment atque expediant; quando autem ipse Generalis aut Supremus Capitaneus in Campum prodeat, ut Barones, Magnates, ac Nobiles sese illi personaliter sistant, atque in eadem expeditione ad finem usque haereant, atque perseverent: non tamen id, uti debuit, observatum fuit; quod non ita pridem ab aliquot Cis Danubianarum Partium Comitatibus in dubium vocatum fuit, qui pro viginti quinque subditis, totidem portas intelligentes, equitem tantum unum ac peditem mittendum esse voluerint. Barones autem ac Nobiles, cum ejusmodi particulares Insurrectiones sive Expeditiones susceptae et a Supremis Capitaneis indictae fuerunt, nonnunquam sese plane absentarint, aut saltem serius, nec debito quidem numero, nec quibus oportebat, armis accesserint, nec retineri, nisi ad paucos dies potuerint. Unde cum hoc evenerit, ut invasionibus et conatibus hostilibus non ita, quemadmodum necesse fuerit, obviam itum sit, hoc omnino tempore, quod imminentis periculi magnitudine metum in dies auget, Maiestas Sua huic incommodo ab Ordinibus occurri cupit; ut poena serio constituta, subditi quotquot ad Insurrectionem sive expeditionem lecti fuerint, si non quolibet trimestri, saltem semestri spatio, per Vice Comites, vel alios in Comitatibus spectabiles viros, lustrentur, quo deinde a loci Praefecto, ubi necessitas postulaverit, vocati, protinus adsint, Patriamque suam, una cum Maiestatis Suae militibus stipendiariis, tueantur et propugnent. Ut autem Generales, sive Supremi Locorum Praefecti hac in re convenienti discretione et judicio utantur, ne citra singularem necessitatem, quam exploratam habeant, ejusmodi Insurrectiones sive expeditiones, unde frustra populus gravetur, temere indicent, Maiestas Sua solicite cavendum curabit.

Excursiones deinde intempestivae, in fines Turcicos, quae variis incommoditatibus et periculis occasionem praebent, severius prohibendae erunt. Etsi enim Maiestas Sua Praefectis,

Capitaneisque et militibus suis excursiones illas, quae nulla aliquando necessitate cogente, tenuis lucelli aut praedae causa exercentur, sub gravissimae indignationis poena, tempore pacis, prohibitas esse voluerit; compertum tamen habetur excursionibus ejusmodi a Baronibus, Magnatibus, ac Nobilibus usque adeo, tantaque licentia indulgeri, tamque eas vehementer apud illos invaluisse, ut nulla amplius prohibitio locum habeat; utque non tantum illi ipsi, ita cum suis absque ullo scrupulo pergrassentur, sed Maiestatis etiam Suae milites stipendiarios eodem invitent atque pelliceant, et ita quidem hostes provocent et irritent, ut conjunctis illi viribus Maiestatis Suae ditionem hostiliter invadant et impetant, utque illatum damnum et injuriam cum acri vastitate ac miserabili subditorum servitute, in quam ab illis abduci solent, ulciscantur; quemadmodum id luctuosa nimis exempla docent. Quo circa justam habet Maiestas Sua causam, ut in eos, qui ita excurrant, seque immorigeros praebeant, certam eamque severam, sicuti proxime superioribus Comitiis Regni statuta sunt, poenam ab Ordinibus ita statui postulet, ut absque ulteriori Judicii processu, nulla veniae vel remissionis spe relicta, non obstantibus quibuscunque eorum privilegiis, eam poenam luant, utque in officio tam Barones, Magnates, ac Nobiles, quam Maiestatis Suae Praefecti ac milites retineantur. Deprehensum quoque manifeste nimis est, vagabundum quoddam hominum genus, quos Hajdones vocant, tum equites, tum pedites, a Baronibus nonnullis ac Nobilibus ad praedationes aliquas, etiam absque stipendiis, nullo certo Domino, ultro citroque pervagantes, sese Maiestati Suae militare falso jactitent; colónos ac rusticos multis modis gravent, aliosque Christianos ac mercatores obvios magis quam ipsos Turcas spolient; culpa tandem illorum malorum, quae subditis ita vel etiam Turcis inferuntur, in Maiestatis Suae stipendiarios adeo subinde redundante, ut compensatio a Praesidiariis finitimis, qui eo nomine suspecti fuerunt, postuletur, et ut propter praedationes illas vagas, finitimae Arces Thata, Vesprimium, et Palotha pro praedonum asylo habeantur. Ne vero hujusmodi vagabundi homines nuspiam amplius a quoque pacis tempore alantur, aut tolerentur, Maiestas Sua quam maxime cautum cupit.

Ad commeatum porro quod pertinet, et si superioribus antehac Comitiis decretum statutumque fuerit, ut non tantum in generalibus belli expeditionibus, sed etiam pacis et inducia-rum tempore, commeatus et annona, ad arces et praesidia finitima, tolerabili pretio apportarentur; comperitur tamen, non solum id non succedere, verum etiam in diversam apud aliquos interpretationem cadere, tamquam statutum hoc annonarium ad generales tantum expeditiones, aut ad summum particulares Insurrectiones referendum sit; postquam autem milites indifferenter sive in Praesidiis excubent, sive adversus hostem educantur, rebus necessariis sustentandi sunt (quod dictat ratio, postulat aequitas): necesse erit, ut Statutum illud Ordines non tantum exsplicatius interpretentur, sed etiam ad rectum modum ac mensuram pretiique limitationem, secundum communem et publicam annonae aestimationem, accommodandum curent.

Quandoquidem insuper pascuationis tempore quotannis varia se gravamina et querelae offerunt, operae pretium et consultum fore Maiestas Sua censet, de modo limitationis ut Ordines cogitent, quid a subditis et quantum militibus ordinarie et quo id pretio suppeditandum sit; quo denique modo modus ille, ne vel una vel altera pars querelae causam habeat, optatum consequi effectum possit. Maiestas autem Sua eas initura est rationes, ut tempestive milites e pascuis ad ordinarias Stationes, ne diutius misellis subditis oneri sint, revocentur. Si vero nihilominus subditos, quemadmodum diversis hactenus querelis allatum fuit, a militibus, contra modum aut limitationem illam, ulterius gravari, molestari, aut damno affici contingeret, ex militum illorum stipendiis compensationem decerni Maiestas Sua consultum ducit; cui neque hoc displicet, ut a Supremo Capitaneo, aut Supremis Comitibus in Comitatibus et Vice Comitibus, certa locorum et pagorum distributio fiat, in quibus stipendiarii pascuationis tempore, pro stationis cujusque vicinitate, collocari possint; sin autem inter illos conveniri non satis contingeret, de eo referri ad Aulam queat.

Postquam deinde huic Regno cum eo hoste res est, adversus quem nunquam satis magna militum copia ad exitium, quod perpetuo ille machinatur, avertendum, in promptu sit

Maiestas Sua, de salute fidelium suorum subditorum paterne sollicita, caveri debere censet, ne milites ulli qualescunque, sive Barones, Magnates, sive Nobiles, sive inferioris notae aut sortis sint, magno aut parvo numero, extra Regni fines, ad alios Principes aut Dominos, clam vel aperte conducti, militatum se propria authoritate, nullaque impetrata facultate, quod saepe fieri comperitur, conferant, aut eos alii colligant aut conscribant; neve etiam Status ipsi inter se mutuo alter alterius stipendiarios, aut famulos, aut etiam, quod nonnunquam accidit, eos, qui Maiestati Suae obstricti sunt, auctiore stipendio vel salario ad se alliciant. Consecutum enim inde ab aliquo tempore fuit, ut dum inter se, tam Ecclesiastici, quam Saeculares, augendo salario caertarent, equitis unius salarium ad septem vel octo florenos hungaricos, inusitato more, ascenderit, quod Maiestas Sua minime tolerandum, sed antiquum morem et consvetudinem reducendam ducit, ne videlicet cuique ex Statibus sive Maiestatis Suae, sive alios Stipendiarios, absque dimissoriis litteris, conducere, vel commemorato modo ad sese allicere, neve etiam insolitum salarii incrementum inducere liceat; sed ut consvetum et ordinarium salarium, quod nimirum quatuor florenorum Rhenensium est, in usu retineatur, et observetur.

Deditiones porro subditorum spontaneae, quibus Turcae paulatim in Regni viscera penetrant, quam perniciosae, quam non tolerandae sint, nemo non videt. Tametsi enim Status, Comitiis proximis, existimaverint difficulter ejusmodi deditiones, adversus tantam imminentis perpetuoque inhaerentis inimici potentiam, impediri, neque aliud remedium opportunius adhiberi posse, quam si Confinia bene munita et militibus armata sint; manifeste tamen liquet, exitiales illas deditiones saepe nulla causa, aut necessitate, sed potius vel per trepidationem, vel per obstinationem et vindictae cupiditatem, quod a Maiestate Sua non cuique ad nutum praesidia alantur, vel alio simili modo, fieri, etiam si deditiones illae facile Praefectorum ac militum Suae Maiestatis auxilio evitari potuerint. Quandoquidem igitur Status aliqui, (non obstante, quod Maiestas Sua praesidia magis in dies ac magis auget et confirmat) a deditionibus illis sese abduci non patiuntur, et quidem res

eo devenit, ut plus damni ea ratione Regno ac Patriae quam aperto bello detur, et ultra hoc opportunitatem hosti praeberi observetur, ut exploratis quibuscunque Regni viis atque itineribus, eruptiones et expeditiones majores, et comodius et sincerius suscipiat; Maiestas Sua provisum serio cupit, ne ullus amplius deditionibus ejusmodi locus detur, sed sub gravissima et capitali quidem poena eae interdicantur; quod nonnunquam multo satius videatur loca aliqua plane disjecta relinqui, quam ea hostibus in vicinorum perniciem dedi; quodque non obscurum sit, etsi a Turcis exiguum initio tributum imponi soleat, ut eo subditi libentius sese dedant, non tamen illos tam hoc ipsum quam integrae ditionis, quae paulatim sequatur, occupationem curare, quamque etiam tributum illud, quod leve principio videtur, magis ac magis in annos et quidem adeo augetur, ut exhausti tandem subditi illi deditii, cum diutius id ferendo non sint, si non plane in servitutem redigantur, desertis omnibus, non sine magna incommoditate, alio profugere cogantur.

De Arcibus Baythawar et Kereztwr quid proximis Comitiis actum sit, Maiestas Sua meminisse Ordines credit. Cum igitur ad aedificandam arcem Kereztwr loco Arcis Baythawar ab Austriae et Styriae Ordinibus duodecim florenorum millia, sex quidem ab his, totidemque ab illis promissa hac conditione fuerint, ut Hungariae Ordines, ad quos ea res potissimum pertinet, aequalem summam contribuerent, initiumque ipsi facerent; cum item Ordines in Comitiis illis proximis translationem hanc arcis et praesidii, postquam Confinia perlustrata forent, Maiestati Suae liberam permiserint, neque interim ab Ordinibus aequalia Austriacis et Styriis, quemadmodum a Maiestate Sua postulata erant, auxilia in eam rem, quae praecipue in ipsorum commoditatem vergat, promissa sint: Maiestas Sua iterum atque iterum postulat, ut Regni Ordines praevia quam hinc percepturi sint, commoditate atque utilitate considerata (ne Austriae aut Styriae Ordines manum auxiliorum, quam huc obtulerunt, retrahant) aequalem illam partem, (integra nihilominus ordinaria Contributione) tam libenter ac prompte eodem conferant, quam propriam ipsi incolumitatem ac securitatem curae habent.

Denique ad instaurationem viarum ac itinerum quod attinet, etiamsi Ordines Comitiis proxime habitis, ad Constitutiones anno 1566. et alias promulgatas, et ad poenas ibidem habitas sese retulerint: manifestum tamen est, instaurationem illam nequaquam ab Ordinibus, praecipue vero Ecclesiarum Capitulis, ita quemadmodum debebat, et Reipublicae necessitas postulabat, factam aut praestitam fuisse, unde varia Confiniorum incommoda secuta, ac majora deinceps metuenda sint; nisi, quod Maiestas Sua etiam atque etiam postulat, diligenti ac seria superiorum Constitutionum executione Ordines remedium adhibere curent.

Atque haec sunt, quae Sacra Caesarea Regiaque Maiestas fidelissimis hujus Inclyti sui Hungariae Regni Ordinibus, sincero et benigno animo proponenda duxit, quibus Patriae saluti hoc tempore consultum fore confidat. Offert vero etiam Maiestas Sua iisdem Ordinibus et Statibus singularem paternae propensissimaeque voluntatis affectum, gratiam Caesaream Regiamque ad publicas universorum et privatas cujuscunque opportunitates. Datum Pragae die tricesima mensis Januarii, anno Domini millesimo quingentesimo nonagesimo tertio.

Rudolphus.

Jacobus Curtius a Senssman. Joannes Baruicius D.

Az irat czíme: Propositiones Caesareae Regiae Maiestatis Rudolphi II., fidelibus suis Regnicolis, per Serenissimum Principem Archiducem Matthiam, in Diaeta anni 1593. die 12. februarii, in arce Posoniensi exhibitae, 30. Januarii editae.

(Egykorú irat Soprony sz. k. város levéltárában.)

III.

1593. Február 12.

Mátyás főherczeg első jelentése a pozsonyi országgyülésről.

Allerdurchleuchtigister grosmechtigister Römischer Kaiser, Ew. röm. kais. Majestät und Lieb sein meine gehorsam freuntlich unnd bruederliche willige Dienst yeder Zeit zuuor. Genedigister freundtlicher geliebter Herr unnd Brue-

der, Ew. röm. kais. Majestät erinden ich gehorsamb unnd brüederlich, das ich als vorgestern den Zehenden diss von Wienn auf dem Wasser wol alher khumen, unnd von denen Hungerischen Stenden am Gestadt nach Gebrauch empfangen worden, gesterigen morgen hab ich die Hungerischen Räthe zu mir erfordert, inen dise vier Articl proponiert, wann sÿ vermainen, das die Proposition geschehen soll, wie der Artickhl de defensione patriae et bello an die Stendt zubringen, was für geistliche unnd weltliche dignitates und officia vaciern unnd mit was Personen die zuersezen, unnd lestlich wieden *(sic)* Polnische Juraments Puncten an die Stendt zugelangen; darauf sÿ mir alsßbaldt schrifftlich geantworth, die Publication haimbgesteldt, doch geratten, das sÿ ehist geschehe; das hab ich heütt früe nach vorgeendem gesungnen Ambt, in guetter Anzahl der Stendt gethan; zu dem defension unnd Kriegs Artickhl haben sÿ gerathen, inen ettliche verstendige aus den Stenden zue zulassen, des ich bewilligt, doch das sÿ mir derselben zuuor benennen; wer zu Ersezung der geistlichen unnd weltlichen digniteten tauglich, wollen sÿe mir ir der Räthe yedes absonderlich Guetachten übergeben; lestlich des Polnischen Juraments halben erpietten sÿ sich ir Guetachten ehist zuübergeben; und sovil ist gestern und heut gehandlet, das Ew. kais. Majestät ich gehorsamb und brüederlich erindern solten, was von ainem Tag zum andern weiter ervolgt; bericht ich dieselbs gehorsamblich, do ich am Mitwochen nit herabkhumen, hett es gestert und heut der grossen Kelten, Eiss und Schnewinden halben nit mehr sein khünden, unnd thue Ew. kais. Majestät und Lieb mich gehorsam und brüederlich bevelhen. Geben zu Pressburg den Zwelfften Februarÿ, anno im dreÿ und neunzigisten.

Ew. Röm. Kais. Majestät

ghehorsamer Brueder
Matthias.

Külczím: Der Röm. Kaÿs. auch zu Hungern, und Behaimb künigl. Majestät, meinem genedigisten freundtlichen geliebten Herrn und Brueder, Prag.

(Eredetije a bécsi állami levéltárban.)

IV.

1593. Február 16.

Az országgyülés első fölirata.

Serenissime Princeps, Domine Domine Clementissime.

Perlecta et intellecta fideles Status et Ordines afflicti Regni hujus Hungariae Propositione Sacratissimae Caesareae et Regiae Majestatis, Domini ipsorum Clementissimi, summo animorum dolore ferunt, Suam Majestatem, praeter morem et consuetudinem Divorum Regum Regni hujus, summo semper studio observatam, tam benignam oblationem suam in prioribus Comitiis fidelibus suis benigne factam spem, maxime vero propter praesentem luctuosum Regni mox ruituri statum, de quo singulari animorum desiderio coram Sua Majestate agere, tractare et de magnitudine cervicibus ipsorum impendentium periculorum concludere potuissent, in medium ipsorum non venisse; verum, postquam expectationi ac desiderio Regnicolarum satisfactum non est, sed Vestram Serenitatem loco suo, cum plena auctoritate tractandarum et concludendarum rerum omnium, expedire in medium suorum dignata est; imprimis Regnicolae censuerunt, Serenitatem Vestram hoc brevi scripto ipsorum demisse interpellare, quo si quid ipsos praesentissimorum periculorum, ac mox, nisi tempestive succurratur, ultimi excidii Regni magnitudo invitos liberius dicere coegerit, idipsum Serenitas Vestra in bonam partem interpretari et calamitatibus ipsorum adscribere dignetur. Quippe quod Propositio Suae Majestatis nihil eorum continet, quae vel ad permansionem vel defensionem eorum spectant, et quorum etiam in promulgatoriis literis Majestas Sua fidelibus suis spem facit; praeter nonnulla minus importantia, et parvi admodum momenti, de quibus jam alioquin antea complurimae Constitutiones exstant.

Nam quod ad Dicam attinet, Serenitas Vestra certo sibi persuadeat, fideles Regnicolas, postquam conservandae domesticae salutis causa, nec facultatibus, nec fortunis ullis, imo nec sanguini ac effusioni vitae parcant, multo minus in praestanda Contributione sibi parsuros; dummodo ad communem Regni

utilitatem et defensionem convertatur. Optime vero constat Vestrae Serenitati, quanta pars hujus Regni sub induciis et per praesentem Regni administrationem amissa sit, et quot, et quam plurimas animas hostis, saltem post captam Zygeth, partim trucidaverit, partim in dirissimam servitutem redegerit et abegerit; nam duntaxat praeterito anno, in Sclavonia potissimum ultra triginta quinque millia hominum caesa et abducta esse constat. Quae quidem mala administratio, nec non periculosus ac confusus Regni status ex inquisitione generali, quam Status, ipsorum expensis, cum Sua Majestate superioribus Comitiis instituerant, satis luculenter constitisset.

Quapropter Vestrae Serenitati humillime supplicamus, siquidem Vestra Serenitas a Sua Majestate Plenipotentiam habeat, ac etiam Sua Majestas Statibus ea de re benignas oblationes fecerit, dignetur Statibus et Ordinibus Regni de veris, justis ac necessariis remediis permansionis ipsius Regni proponere, et cum illis unanimiter salutaria quaeque re ipsa statuere; ne si infectis rebus hinc discedatur, alioquin jam fere desperati, extrema necessitate coacti, ad extrema descendere cogantur, unde non modo ipsa Ungaria, sed et universa Europa periclitetur. Hanc vero tractationem et conclusionem Vestra Serenitas maturare et citissime ad effectum deducere dignetur, nam et aestas imminet, et certum est, quod hostis nullas pro sua parte negliget occasiones; et dum hic tempus protrahitur, verendum est, ne interim quicquid residui est, igne et ferro cum charissimis liberis et conjugibus domi amittatur.

Az irat címe: **Primum scriptum Statuum et Ordinum Regni, in vicem responsi, ad propositiones Regias, datum, et Archiduci Mathiae, qua Suae Maiestatis Plenipotentiario, Anno 1593. die ( ) Februarii exhibitum.**

(Egykorú irat Soprony sz. k. város levéltárában.)

V.

1593. Február 17.

Mátyás főherczeg első leirata az országgyüléshez.

Serenissimus Princeps ac Dominus Dominus Mathias Archidux Austriae etc. Dominus noster benignissimus, cle-

menter intellexit, quae fideles Regni Status et Ordines priusquam propositionis consultationem aggrederentur, Suae Serenitati ob oculos ponenda duxerunt; praecipue vero, quanto animorum dolore afficiantur, quod sperata et summopere desiderata Caesareae Regiae Maiestatis Suae praesentia, praeter morem et consvetudinem Divorum Hungariae Regum, destituti, cum eadem de praesenti luctuoso statu Regni, de permansione et defensione eorum, nec non de Regni administratione, in meliorem statum reducenda, coram agere, tractare, et pro magnitudine periculorum cervicibus ipsorum impendentium, concludere non possint. Haud obscure innuendo, quod iidem Status et Ordines alioquin jam fere desperati, si infectis rebus hinc discedatur, extrema necessitate coacti, non hujus solummodo Hungariae Regni, sed universae etiam Europae periculo, ad extrema descendere cogantur.

Quibus quidem omnibus, pro rei gravitate atque magnitudine, aequabili mentis trutina, diligenter examinatis et discussis, Sua Serenitas diffiteri non potest, quin praesens rerum status Suae Caesareae et Regiae Maiestatis praesentiam omnino exigere videatur. Sicut enim ex Propositionum libello, fidelibus Regni Statibus et Ordinibus non ita pridem exhibito, satis constat, Suam Caesaream et Regiam Maiestatem, pro paterno suo erga Regnum et Regnicolas affectu, jam dudum nihil magis in votis habere, quam ut praesens, non modo de praesentibus malis sublevandis, sed de futuris etiam praecavendis atque propulsandis, cum Statibus et Ordinibus Regni consultare posset; urgentibus tamem intestinis Imperii dissidiis, atque simul vicino hoste, posthabito induciarum foedere, in Sclavonia hostiliter grassante, Sua Caesarea et Regia Maiestas, pro muneris sui ratione, coacta fuit, non intestinis solum contentionibus, priusquam publico cum exitio latius serperent, et radices altius agerent, tempestiue componendis incumbere, sed Turcicis etiam conatibus, meliori quo fieri potuit modo occurrere, atque adeo subsidiis pro defensione Inclyti Regni Hungariae, et Partium ei annexarum undiquaque celeriter procurandis atque colligendis invigilare, atque ad Imperii Comitia etiam parare, rationes earum rerum inire, in eo totum esse id quod Sua Maiestas ab Imperio longe dissita,

haud dubie minus feliciter praestare potuisset; sicuti etiam retroactis temporibus in memoriam revocatis, Hungariae Regum a Regno absentiam non usque adeo inusitatam, aut praeter morem et consvetudinem esse satis apparebit. Constat enim quondam Divos Ludovicum I., Sigismundum, Ladislaum et Vladislaum Ungariae Reges felicis memoriae, aliorum Regnorum suorum Poloniae, Bohemiae, ipsiusque S. R. Imperii necessitatibus id exigentibus, a Regno Hungariae multoties abfuisse. Divos etiam Imperatores Ferdinandum I., et Maximilianum II. inclytae recordationis, periculosissimis saepe temporibus, praecipue vero anno 43. et 66., Regno, propter apertum bellum, in gravissimo discrimine constituto, in Comitiis celebrandis, aliisque negotiis Regni exequendis, aliena opera feliciter usos fuisse, nec tamen interea quicquam eorum, quae ad conservationem Regni atque incolarum pertinere visa sunt, et praestare potuerunt, praetermisisse; sed hactenus ipsum Regnum, Dei imprimis beneficio, praelibatorumque Imperatorum Ferdinandi et Maximiliani, nec non Suae Caesareae et Regiae Maiestatis, maximis et continuis curis, laboribus, et immensis sumptibus, prout ipsi Regnicolae in Decretis publicarum Constitutionum saepius fatentur, sexaginta abhinc amplius annis, ab extremo interitu servatum, atque hoc ipso etiam hostem tam praepotentem, spe sua, qua Regnum jam diu penitus devorat, frustratum esse. Cujus alioquin vim et arma, complura alia potentissima Imperia, Regna et Dominia, vix paucos annos sustinuisse palam est.

Unde sane, cum manifeste liqueat Suae Maiestatis absentiam huic Regno et Regnicolis commodo potius, quam incommodo esse, Suamque Maiestatem non minus absentem quam praesentem Regni necessitatibus emolumentisque incumbere: idcirco Sua Serenitas omnino confidit, fideles Regni Status et Ordines, causis atque impendimentis absentiae recte consideratis, Maiestatem Suam, quominus sese ad praesentem Diaetam in medium fidelium suorum conferre potuerit, pro sua aequanimitate atque prudentia obsequenter excusatam habituros. Nec dubitat Sua Serenitas, neque etiam ipsos Ordines dubitare par est, quin Caesarea Regiaque Maiestas, rebus in Imperio compositis, ac pro beneficio hujus Regni

Comitiis Imperialibus felici successu celebratis, eosdem fideles Regni Status et Ordines optatissima Sua praesentia clementer tandem exhilaratura, propensamque suam erga Regnum et Regnicolas affectionem atque voluntatem coram luculenter testificatura sit.

Porro ad illa quod attinet, quae fideles Regni Status et Ordines de defensione atque permansione ipsorum Suae Serenitati in mentem vocandum duxerunt, Sua Serenitas eosdem non latere existimat, duplicem: unam scilicet Regni, alteram vero Confiniorum defensionem esse. Ad Regni quidem defensionem, cum tanta sit hostis vicini potentia, quod eidem nemo Christianorum Principum aut Potentatuum per se, nullave Natio viribus par esse possit, magna ex parte ab Imperii aliorumque exterorum Principum conjunctis auxiliis pendere. Quibus autem causis atque rationibus Sua Maiestas hactenus impedita fuerit, quominus ad obtinenda ejusmodi subsidia Comitia Imperialia cogere potuisset, quodque etiam cum omnibus nervis eo incumbat, ut illa ad annos quam plurimos prorogata, quanto citius haberi queat, ac quod de iis obtinendis minime dubitandum aut diffidendum, sed optime sperandum sit, ut jam dictum est, et ex propositione Suae Maiestatis fideles Regni Status et Ordines luculentius intellexerunt; similiter Maiestatem Suam de externis auxiliis sollicitam esse, atque satagere, eaque pro virili, ubique locorum procurari. Comitia quoque in caeteris suis Regnis et Provinciis, nec non Archiducis Caroli optimae memoriae haberi, atque habeat, in eum omnino finem, quod tam afflictis hujus Regni rebus per Dei gratiam opportune aliquando succurri possit. Cur vero Maiestas Sua, quae ad defensionem Patriae spectant, reliqua Regnicolis non proposuerit, certas et graves obstitisse causas existiment. Non intermisit tamen Sua Serenitas, idque ex Mandato Maiestatis Suae, ea cum Consiliariis Regni, quam primum huc advenit, conferre, et de illorum Sententia cum aliis quoque Ordinibus, ad hanc rem delectis, communicare. Qua re in deliberationem deducta, prudenti suo ac maturo consilio quid sibi videretur, Suae Serenitati fuse ac luculenter exposuerunt; verum cum id ipsum non modo hoc, sed etiam alia Maiestatis Suae Regna atque Provincias, imo totam

Christianitatem concernat, necessarium ducit Sua Serenitas ad Maiestatem Suam illorum opinionem referre; quae sine dubio consideratis votis atque desideriis ipsorum, eas primo quoque tempore inibit rationes, quae ad conservationem et defensionem hujus Regni multo maxime consentanea videbuntur.

Ad Confiniorum autem defensionem, Dica, aliorumque Maiestatis Regnorum Contributiones pertinent, et quae a Maiestate Sua de ipso in eam rem conferuntur, et cum alii, fideles Maiestatis, Serenissimaeque ejusdem Domus subditi praesentibus hostium irruptionibus moti, ad cavenda graviora incommoda majores solito Contributiones alacriter partim jam obtulerint, partim a caeteris non frustra sperentur: idcirco Sua Serenitas clementer acceptat, quod fideles hujus Inclyti Regni Ungariae Status et Ordines, quod ad Dicam petitam nihil difficultatis movent, multoque minus sibi hac in re quam in ceteris parendum ducant, hoc omnino persvasum habentes, Maiestatem Suam illud omne non in alios usus, quam ad eam ipsam, quae agitur, defensionem conversuram esse.

Cladem Sclavonicam, contra induciarum pacta, per hostes illatam, Caesarea et Regia Maiestas, simul et Sua Serenitas non immerito plurimum dolent; sicuti autem subdolas hostium machinationes, contra pacis conditiones et fidem datam, in animo sepultae, antequam in nervos erumpant, haud facile animadvertere multo, minus autem avertere licet: ita iisdem deinde ex improviso deductis in effectum, tam repente occurri non posse satis constat. Sua tamen Maiestas Caeserea et Regia, de perfidis hostium conatibus edocta, non praetermisit, quicquid potuit, adflictis Sclavoniae rebus auxilii atque sublevaminis impendere. Quod autem eventus Suae Maiestatis voto non responderit, sed res praeter omnem spem atque opinionem minus feliciter cesserit, aer adversus, atque alienum anni tempus obsteterit: illud nostris potissimum peccatis, et justae divinae Maiestatis irae atque vindictae, adeoque infelici infortunio imputandum videtur.

Ad praesentem autem administrationem, cum consensu Regnicolarum nunc statim sufficientibus remediis in meliorem statum reducendam, quod spectat, Sua Serenitas fideles Regni

Status et Ordines minime ignorare existimat, Commissarios ad explorationem universorum Confiniorum, nec non Proventuum Regiorum deputatos, expresse in mandatis accepisse, quod de omnibus et singulis uti ea deprehenderint, dilucida et perspicua Relatione superinde concepta, et consilio suo addito, Maiestatem Suam Caesaream et Regiam vel Serenissimum Archiducem Ernestum edocere, suamque Relationem ad trimestre consilium adferre debeant.

Licet autem Consilium illud trimestre, ex Decreto publico semel atque iterum celebratum, id ipsum tamen non sine gravi Caesareae et Regiae Maiestatis displicentia eam solum ob causam dissolutum fuit, quod Domini Consiliarii Ungarici ad proponendas atque audiendas in Consilio Commissariorum relationes adduci non potuerint, nisi Archidux Ernestus statim superinde, cum ulteriori Informatione atque inquisitione, nec non Suae Maiestatis Caesareae et Regiae requisitione atque resolutione penitus postposita et exclusa, ex sententia Consilii Ungarici statuere atque concludere vellet; id quod Suae Caesareae et Regiae Maiestati tanquam Regi et Domino Regni et Regnicolarum non immerito tanto magis grave, minusque consultum, imo nec decens aliquomodo visum est, quod vigore Constitutionis Diaetae anno 87. celebratae, non omnimode ex sententia Consilii Ungarici (potestate Regia hoc ipso nimium restricta) sed audita et persvasa Consiliariorum sententia, a Maiestate Sua Caesarea vel Sua Serenitate, quae maxime consentanea viderentur, constitui et concludi par erat; aequum enim omnino est, ut Sua Maiestas tam defectum circa bellicam et Cameralem expeditionem existentem, quam etiam commodiorem applicandorum antequam, aliqua mutatio instituatur, notitiam habeat; quinimo Sua Maiestas tanquam Dominus et Rex remedia proponenda sua authoritate resolvat atque exequatur. Suae autem Maiestati etiamnum non adversatur, ut praevia occasione, quatenus praesentia Confiniorum pericula patientur, denuo trimestre Consilium instituatur, ac in praesentia Suae Maiestatis, vel praelibati Archiducis Ernesti, relationes in trimestri Consilio in longum audiantur, ac de ineundis modis atque rationibus, quibus omnis generis mala quomodolibet invecta averti possint, diligenter consuletur,

atque. quicquid actum fuerit, per speciales cursores ad Suam Maiestatem dirigatur, ejusdemque superinde resolutio exspectetur, quam Sua Maiestas Caesarea et Regia citra moram ita maturaturam benigne offert, ut quicquid praesentium rerum et temporum conditio feret, ponderatisque circumstantiis, Consultum, tolerabile et possibile videbitur, durante adhuc consilio trimestri, concludi possit; nec dubitat Sua Caesarea et Regia Maiestas, quinimo sibi persvasissimum habet, fideles Regni Status et Ordines hujuscemodi Suae Maiestatis clementi et aequabili oblationi obsecuturos, acquieturosque esse.

Si rebus infectis hinc discedatur, de extremis, totique Europae periculosis tandem attentandis, tam longe plus in recessu habere, quam prima fronte praese ferre videatur, non aures solum sed animum Suae Serenitatis haud leviter affecit. Etsi igitur, quorsum illa spectent, Sua Serenitas non satis colligere, et de integerrima et spectata universorum Regni Statuum et Ordinum fide et fidelitate, ullo modo dubitare, aut quicquam alieni cogitare possit; quia tamen rebus desperatis animus aegrotus in deteriorem plerumque partem applicatur; idcirco Sua Serenitas fideles Regni Status et Ordines benigne ac serio hortatur, atque obtestatur, cum desperàtio sani consilii portas claudere, firma vero melioris successus fiducia firmissimum contra desperationem portum aperire soleat, ne adversis tempestatum procellis fracti, animum penitus abjicere, sed avitae gentis ac propriae etiam virtutis constantiae atque fortitudinis memores, firma fiducia in Deo collocata, laudabili majorum suorum exemplo, qui multo majoribus in periculis constituti, Turcarum Imperatori Solimano quinto in Hungariam ingenti cum exercitu ingresso, nihil simile ne cogitarunt quidem, sic ipsi quoque omnia extrema potius pati, quam quicquam suo nomini indignum, aut a Christiana Religione alienum ac Reipublicae et communi Patriae exitiosum in animum inducere, nedum Caesaream et Regiam Maiestatem, sublevandis eorum calamitatibus minime defuturam, sed pro Regni ac Regnicolarum salute atque permansione, omne illud facturam esse, quod pium et justum, verumque Patrem Patriae decet. De caetero Sua Serenitas fideles Regni Status et Ordines, ut posthabitis difficultatibus, propositionem quam-

primum aggrediantur, benigne hortatur, eisque gratiam atque benignitatem suam iterum atque iterum defert.

Az irat címe: Replicatio Archiducis Matthiae, qua Caesarei Regii Plenipotentiarii, ad primum scriptum Statuum et Ordinum Regni Hungariae in Diaeta anni 1593. ei exhibitum, reddita.

(Egykorú irat Sopron sz. k. város levéltárában.)

VI.

1593. Február 19.

Az országgyülés második felirata.

Statibus quidem et Ordinibus Regni Hungariae longe gratius et optatius foret de sua salute et permansione, hoc turbulentissimo rerum statu, mature et sine ulla mora ac procrastinatione, cum Sua Serenitate optima quaeque statuere et decernere, neque conficiendis ultro citroque scriptis libellisque tempus extrahere; nisi gravissimis et incredibilibus Regni aerumnis ac calamitatibus, quantum intollerabile jugum et onus, a multis jam inde annis perferre coguntur, adacti compulsique a Sua Serenitate, quae nunc vicem et personam Suae Caesareae Maiestatis Domini eorum Clementissimi sustinet, remedia illis propulsandis postulare, et certi ac solidi quippiam concludere in animum inducerent. Quod igitur adhuc ad Suae Serenitatis scriptum alio supplici libello respondere, et Serenitatem Suam interpellare adstringamur, id Sua Serenitas pro Sua clementia ignoscere, neque tam ipsis Statibus, qui libenter omnes morae causas praescindere cuperant, quam extremis rerum suarum periculis adscribere velit; simulque efficere, ut pro sua, quam a Caesarea Maiestate adepta est, plenipotentiarum potestate, ipsis benigne respondere, et extremo Reipublicae discrimini opportune obviare non praetermittat, aut differat. Et quod Sua Serenitas benigne asserit se diffiteri non posse, quin praesens rerum et temporum status Suae Caesareae et Regiae Maiestatis in hisce Comitiis praesentiam omnino exigere videatur, urgentibus tamen intestinis Imperii dissidiis, ac hostium contra inducias in Sclavonia conatibus reprimendis, parandaque ad Imperialia Comitia via, Suam Caesaream Maiestatem fuisse intentam occupatamque, ideoque huc in me-

dium fidelium subditorum suorum venire nequivisse, sicuti id retroactis etiam temporibus Ludovicum primum, Sigismundum, aliosque Reges, necessitate id exigente, et Divos quoque Ferdinandum et Maximilianum Imperatores, periculosissimis temporibus, aliena in celebrandis Comitiis opera feliciter usos fuisse. Meminerunt quidem Status et Ordines Regni id ita se habere, et veteres Reges illos in Italiam et alias peregrinas Provincias profecturos, Regni negotia interdum per Legatos ac Vicarios administrasse; sic divum quoque Ferdinandum ad Zoliensem ac Tyrnaviensem Conventus peragendos, non Serenissimorum liberorum suorum, qui tenerioris adhuc aetatis erant, sed praecipuorum ac gravissimorum virorum Consiliariorum suorum opera usos esse; neque tamen, nisi praeter antiquam consvetudinem, et contra publicas Constitutiones, ubi habetur, ut Sua Maiestas Regia personaliter in Regno resideret, id factum esse certum est; et neque tamen aut antiquos Reges, aut divum ipsum Ferdinandum, ejusque filium et successorem Maximilianum felicis memoriae, tot annos a suo hoc Regno Hungariae unquam abfuisse, quod jam moderna Caesarea Maiestas (cujus absentiae decimum aut duodecimum plus minus annum numeramus) abfuerit; quod si antiquitus id temporis conditio et necessitas tulit, tamen eo tempore longe felicior temporis status erat, et Reges absentes, tunc suos domi, cum plena authoritate relictos habebant Palatinos, Waywodas, Banos, Comites, Praefectos indigenas, qui Rempublicam domi, forisque defendendo, et res omnes cum authoritate expediendo, ipsorum e Regno absentiam facile resarciebant; nunc tandem fractis rebus, ac Regno ab hostibus majori ex parte occupato, quam necessario praesentia Regiae Maiestatis requiratur, et desideretur, praeterquam nemo alius perditis rebus opem ferre queat, Serenitas Sua facile dijudicare potest.

Quare, juxta benignas Suas saepius factas oblationes et Constitutiones etiam publicas Regni, Sua Majestas in posterum crebrius et celerius fidelibus suis Hungaris se ipsam videndam clementer praebeat; neque per alios, sed ipsamet circa avertenda mala, pro rei necessitate, occupetur, et intenta esse dignetur, humiliter supplicant.

Ad defensionem Reipublicae quod attinet, Serenitas Sua duplicem esse benigne existimat, unam scilicet Regni, alteram Confiniorum conservandorum rationem; Statibus tamen eam minime separantibus, unum et idem esse videtur, quod Confiniorum tutela, et permansio Regni ipsius sit defensio, et e contra; nam Confiniis (quod Deus avertat) amissis, et reliquas partes, quae sub umbra et tutela Confiniorum utcunque quiescunt, amitti necesse est; sicut hoc quotidiana experientia, et superiorum annorum varii casus claro exemplo docere possunt. Atque ipsi Status eam praecipue ob causam operae pretium existimant, urgentes Confiniorum curam et sublevamen, quod reliquias Regni ex illis pendere non ignorant. Quod si Maiestas Sua Caesarea aut Serenitas Sua Inquisitionem Commissariorum discutere voluisset, ex ea omnes rei difficultates, omnes necessitates, omnes denique modos et rationes malae administrationis animadvertisset; cujus quidem relationis discussio quod in Consilio trimestri ad id instituto audiri et in consultationem deduci nequivit, non quidem per Dominos Consiliarios Suae Maiestatis stetit, qui id neutiquam subterfugituri fuissent, sed quod Sua Caesarea Maiestas plenam remediorum adhibendorum potestatem Serenissimo Archiduci Ernesto attribuere recusavit; quod tamen in proxime celebrata Diaeta conclusum erat, et a Sua Caesarea Maiestate confirmatum, et nec modo, nec tum verendum erat, ut ea re Suae Maiestatis Regiae potestas, vel minimum restricta aut circumscripta fuisset.

Et quamvis Regnicolis gratum fuisset dudum in eo trimestri Consilio prolixe Inquisitionem auditam fuisse; attamen quod factum est, infectum fieri nequeat, et Vestris Maiestatibus jam dudum manifestum sit, ex mala administratione calamitates Regni subortas et introductas esse: ideo, postquam res ipsa et periculum diuturniorem moram non patiatur: supplicant Status et Ordines Regni, dignetur Sua Serenitas, ex potestate sua, quae ei per Suam Maiestatem attributa est, clementer statim sub praesentibus Comitiis manus admovere, et voto Statuum, pro necessitate periculorum, satisfacere; non expectato ullo tempore trimestris Consilii. Postquam de tribus Regni Supremis Capitaneis, eorumque authoritate in superio-

ribus postremis Comitiis postulata, Sua Maiestas nondum pro Statuum voto se resolvit, ideo jam eligat Palatinum nunc statim, cum solita authoritate; eligat quoque Thesaurarium, qui proventus Regni bono modo subministret et eroget; habeat Consilium Hungaricum suam authoritatem, et non administretur Regnum ab externis, et rerum Hungaricarum ignaris, et propriorum commodorum sectatoribus; reducat praeterea Statum spiritualem in bonum ordinem, et conferat Archi-Episcopatum Strigoniensem, et alia vacantia beneficia benemeritis personis. Banus denique habeat suam authoritatem plenariam, tam in Confiniis Croatiae quam Sclavoniae; nam stante praesenti perturbato Regni statu, etiamsi omnes omnium Provinciarum thesauri huc convertantur, nunquam tamen neque hoc Hungariae Regnum defendetur, nec alia Suae Maiestatis Regna tuta esse poterunt; exemplo est recens clades Sclavonica. Quibus per Suam Serenitatem praestitis et adimpletis, tum demum quod ad Dicam in propositione Suae Maiestatis postulatam, et alia attinet, Status et Ordines nihil in se desiderari patientur, sed omnia quaecunque ab ipsis, tantopere quassatis et concussis, ac quasi in nihilum redactis, fieri et praestari poterint, imo etiam supra vires, libentissime ac liberalissime conferent. Et praeter Contributiones quasvis ac subsidia propria quoque capita ac vitam ipsam, qua nihil charius, prompte et alacriter in sui defensionem devovebunt.

Ubi Serenitas Vestra verba illa Regnicolarum, suo in scripto »Sirebus infectis hinc discedatur, de extremis tentandis«, posita, plus in recessu habere, quam prima fronte prae se ferri asserit, ideoque molesta Suae Serenitati accidisse innuit, Serenitasque Sua Status et Ordines benigne hortatur et obtestatur, ne animis abjectis, avitae virtutis, constantiae et fortitudinis obliviscantur, quum majoribus in periculis constituti nihil simile cogitarint: sciat Sua Serenitas clementer, Status et Ordines eo verborum contextu non quidem libenter, nec tamen temere usos esse; jam enim per plurimos annos infinitis vicibus, in Diaetis, in Consiliis, in supplicibus libellis, in Comitatuum Conventibus, in Confiniis, in liberis Civitatibus, publicis privatisque clamoribus et querelis mala et gravamina, calamitatumque et miseriarum varia et intolleranda genera Maie-

statibus suis ob oculos posita, petitaque lachrymis et ejulatibus, ac multis obtestationibus fuisse; et tamen remedia vel nulla vel exigua apparuisse recordantur. Praeterea multi ex Regnicolis cujusvis status et conditionis, qui bona amiserunt, et per Turcas ex Nobilibus et divitibus in pauperes et mendicos redacti sunt, nihil tamen subsidii aut sublevaminis adipisci possunt; etiamsi saepe se occasio remunerandi obtulerit, imo etiam ab officiis et muniis Reipublicae excluduntur, ad alienos et extraneos illis derivatis. Idcirco melioris fortunae et successus fiducia plane conclamata et desperata, adeo animis conciderunt, ut jam ulterius malis sustinendis nullo modo sufficiant. Tot enim et tantis querelis et lamentis frustra factis, in eum fatum devenerunt, ut si vel ex unico Confinio aliquid hostile impendeat (sicuti in dies et horas hostis in illa omnia aeque inhiat) et tamen adeo lacera et ruinosa sunt, ut vel levi hostium impetu de repente turbata vix consistunt: ex eo totius Regni ruina subsequatur, non ut olim, quando adhuc locis finitimis procul existentibus, hostes intra Regni viscera tam profunde nondum penetrarunt. Itaque quid possunt Regnicolae aliud facere, nisi ut extremis morbis extrema remedia adhibeant, vix perspiciunt, et vitam ipsam ab interitu quacunque possunt arte, via et modo vindicent, ac conservent. Quod cum vel bruta ipsa ratione carentia facere soleant, Maiestates Suae ipsis id in pejorem partem interpretari non dignabuntur. Ipsi quidem omnes et singuli, fidei et fidelitatis suae, quam Maiestati Caesareae debent, et officii, ad extremum usque spiritum pertinaciter memores esse non desinent. Verum si speratis auxiliis, et malorum remediis a Sua Maiestate adhibendis destituerentur, tandem vel inviti et nolentes, uti antea dictum est, ad extrema quaeque amplectenda descendere cogentur. Ad quod ut nunquam deveniatur, Deum optimum maximum, toto corde, orabunt et spem in ipsius prudentia, divinae ope et misericordia, et Suae Maiestatis paterna cura et sollicitudine positam habebunt. Si tamen id evenire contingat, coram Deo et Sua Maiestate, ac toto terrarum orbe, et cunctis Nationibus, se excusabiles, immunesque deprehendendos existimant.

Az irat címe: Secunda Responsio Statuum et Ordinum Regni Hungariae, diaetaliter congregatorum, ad primam Replicam Suae Serenitatis Archiducis Matthiae reddita, 1593.

(Egykorú irat Soprony sz. k. város levéltárában.)

VII.

1593. Február 21.

Mátyás főherczeg második leirata az országgyűléshez.

Serenissimus Princeps ac Dominus Dominus Mathias Archidux Austriae, Dominus noster benignissimus clementer intellexit, quae ad responsum datum fideles Status et Ordines pluribus replicarunt, ad quae sic breviter respondendum duxit:

Absentiam Suae Maiestatis Caesareae et Regiae nonnisi gravissimis causis niti, jam antea dictum est, idque fideles ordines sibi certo persvadeant; quod vero Maiestatem Suam adeo expectant, et necessitati hoc tribuit Sua Serenitas, et abundantis hoc potius erga Maiestatem Suam amoris signum esse judicat; nihil dubitans, quin Maiestas Sua, justis illorum precibus mota, peractis Imperii Comitiis, rebusque feliciter restitutis confectisque, in quo illorum quoque salus vel maxime vertitur, suo ipsos tandem praesenti laetoque aspectu sit libenter exhilaratura.

Defensionem Regni ideo duplicem Sua Serenitas duxit, nec ut opinatur perperam, quia una maximis et pene infinitis, altera certis sumptibus et impensis constet; illa apertum bellum respiciat, haec pacis sit firmamentum pariter ac belli; neque tamen istam minus necessariam, quam illam existimavit, aut nunc etiam existimat. Sed ut ipsi fideles Ordines, sic Sua quoque Serenitas consultum omnino ducit, imo nec ullo modo praetermittendum, ut si qui sunt errores in peracta Inquisitione, circa Confinia reperti, debite emendentur, corrigantur, tollantur; qui tamen hactenus neque Suae Maiestati neque etiam Suae Serenitati innotuerunt; ideo quia trimestre Consilium, ob varias causas jam antea repetitas, debitum finem sortiri nequivit; unde etiam gravaminibus illis mederi hactenus non potuit; ubi tamen de termino discussionis generalis Inquisitionis cum Regnicolis Sua Maiestas convenerit, quod

ut fiat, a Statibus et Ordinibus Regni Sua Serenitas diligenter requirit; tunc Sua Maiestas, audita et perpensa per Suam Serenitatem vel Serenissimum fratrem Consilii Hungarici sententia, justo ac convenienti modo corriget et emendabit, querelis ut debita ratione satisfiat, curabit, injurias, violentias, oppressiones prohibebit, in auctores et transgressores severe animadvertet.

Habet quidem Sua Serenitas a Maiestate Sua plenipotentiam et agendi facultatem, quam exhibitam Ordines viderunt; non tamen ea mutandi, de quibus Maiestas Sua jam se resolvit, verum iis insistendi potius, atque fideles Ordines in eam quoque opinionem adducendi; quae qualia sint, ex priori scripto intellexerunt, certe ejusmodi, quorum authoritatem defugere fideles Ordines, pro suo erga Maiestatem Suam fideli obsequio, minime dignum existimabunt. In eo enim, quod ex Suae Maiestatis sententia instituendum erit, trimestri Consilio de omnibus, secundum Maiestatis Suae benignam oblationem, et agi et concludi poterit.

Quemadmodum etiam necessarium ducit Sua Serenitas, ut postea quoque et suo semper tempore trimestria Consilia, vigore Constitutionis Diaetae praeteritae, celebrentur; Regnicolarum supplicationes, querelae, petitiones audiantur, ac debito modo de iis et aliis tam publicis quam privatis a Regni Consiliariis consultetur atque tractetur.

Ad Palatinalem vero dignitatem quod attinet, vident fideles Ordines ipsimet, nunc ejus constituendae occasionem non esse. Quis enim unus, tam inter se dissitis et distractis Confiniis, sine periculo praeesse, aut sufficere posset? Alia fuit olim ratio, alia nunc est, et haud ignorat Sua Serenitas, quid de Supremis Regni Capitaneis, Ordines in superiori Diaeta Suae Maiestati supplicarint, idque pro meliori modo fiat, et Sua Maiestas in primo trimestri Consilio super his se resolvat, Sua Serenitas apud eandem diligenter intercedere non intermittet. In quo quidem trimestri Consilio et de caeteris, quae Ordines suo scripto necessaria ducunt, agi commode poterit, et quid illorum maxime expediat.

Proventus Archi Episcopales Strigonienses in quos usus convertantur, fideles Status et Ordines minime ignorant, et

sciunt quanti omnino intersit Wywariense Praesidium firmo justoque militum numero teneri, et necessitatem legem non habere; faciet tamen Maiestas Sua sine dubio hac etiam in re, quae et Regni et Suae Maiestatis dignitatis esse videbuntur. Vacantia vero officia caetera nunc hic benemeritis conferenda esse jam Domini Consiliarii noverunt. Aequis igitur animis fideles Ordines, aequissimae Maiestatis Suae oblationi ac voluntati accedere et acquiescere par est. Sic enim fie', ut audita et perpensa Dominorum Consiliariorum sententia, Sua Maiestas de omnibus iis, sub trimestri illo Consilio (de cujus termino ac die praefigendis nunc hic, ut dictum est, cum Ordinibus conveniri poterit) nulla posthac mora interposita statuet, quae consentanea videbuntur, atque etiam hoc modo Constitutioni Diaetae praeteritae plane satisfiet. Et dubium non est, quin in meliorem statum omnibus reductis, Suae Maiestati Caesareae et Regiae fideles Ordines debitas et immortales gratias sint habituri, tandemque re ipsa experturi, quanti omnino apud Maiestatem Suam sint atque debeant.

De querelis vero praesentibus, atque ad hunc Conventum ut intelligitur dilatis, Sua Serenitas accuratius edoceri cupit, eaque super his statuere promittit, quae justitiae et aequitati maxime convenire videbuntur.

Quod si etiam Status et Ordines praesidia Confiniorum firmanda magis augendaque ducant, sciant etiam in eo esse Maiestatem Suam, nihil ea in re desideratum iri.

Quod postremo fideles Ordines extremis morbis extrema remedia quaerenda adhuc censent, neque tamen de sua fidelitate quicquam decessurum promittunt: ut de isto Sua Serenitas nunquam dubitavit, sique illa extrema remedia sint, nisi quae certum exitium secum trahant, haud scire potest; cupit tamen ab Ordinibus ea apertius intelligere, neque causam videre, cur de iis cogitare (Maiestate Sua Caesarea Regiaque in salutem illorum adeo paterne atque sollicite advigilante) aut debeat aut necesse sit? Imo fideles Ordines Sua Serenitas sedulo hortatur, ut remotis iis, vel difficultatibus vel cogitationibus, propositionem jam tandem benevolis animis aggrediantur, Maiestatisque Suae desiderio, Patriaeque satisfaciant. Et nisi ipsi periculo proximi manus aratro (ut dicitur) quem-

admodum hactenus laudabiliter, sic nunc quoque admoverint, quid de reliquis remotioribus sperandum sit, sapienter cogitent.

Az irat címe: Secunda Replica Suae Serenitatis Archiducis Matthiae, ad secundam responsionem Statuum et Ordinum Regni Hungariae, in Diaeta anni 1593. data.

(Egykorú irat Soprony sz. k. város levéltárában.)

VIII.

1593. Február 26.

Az országgyülés harmadik felirata.

Serenissime Princeps, et Domine Domine Clementissime. Resolutionem Serenitatis Vestrae, ad Status et Ordines Regni Hungariae Replicationem factam, nimirum Serenitatem Vestram habere quidem a Majestate Sua Caesarea Plenipotentiam et agendi facultatem, non tamen ea mutandi, de quibus Majestas Sua jam se resolvit, verum iis insistendi potius, humiliter intelleximus. Etsi vero Sacra Caesarea Regiaque Majestas, Dominus noster Clementissimus, extremas nostras aerumnas considerans, Diaetam suis fidelibus indicere eo nomine dignata est, per literas suas convocatorias, ut de Regni defensione nobiscum tractaret, quo nomine promte et alacriter huc conveneramus; nunc tamen intellecta Plenipotentiae Serenitati Vestrae attributae qualitate, ac prae oculis habentes impendentia cervicibus nostris gravissimarum calamitatum pericula, maximum et incredibilem animis concepimus dolorem, metumque usque adeo, ut jamjam expectandum censeamus tempus, quo funditus pereamus; sed illud, quantum fieri poterit, praeveniamus. Neque vero Serenitatem Vestram latet, nos jam fere nihil habere, quod amitti possit, nisi postremo et novissime nosmet ipsos, ac conjuges, liberosque nostros, cum pauculis, quae adhuc supersunt, fortunis rapiendos hostibus crudelissimis, trucidandosque objiciamus. Quod etiamsi fiat, nosque ferro flammisque absumamur, quid hoc Reipublicae Christianae commodi allaturum sit, non videmus. Nam si qui pauci superstites alienis in tectis et regionibus exules ac vagabundi errabimus, nemo, quod suum est, nisi quod perexiguum nobis

largietur; mortem vero et periculum etiam bruta animantia vitare ac propulsare consueverunt. Quibus quidem periculis nos tam aperte jam circumventi sumus, ut judicio omnium hominum, non Christianorum tantum, sed et Paganorum, si vel unica in Confiniis arx amittatur, totum Regnum amitti necesse sit. Si enim bene perspexerimus, quo ordine ac modo Confiniis provisum sit, inveniemus ea pro majori parte debilia et male munita, ita, ut neque unicum hostium impetum sustinere possint: commeatu sic destituta, ut vix unius diei panem habeant, ac milites, non solutis stipendiis, laceros et fame sitique enectos, usque adeo, ut etiamsi hostibus nullus ea capiendi animus inesset, horum tamen debilitas, ac caeterarum rerum defectus eos quasi invitare et occasionem ad capienda ostendere viderentur. Atque adeo, quod nondum illorum quaedam amissa sint, nosque secum omnes in extremam perniciem traxerint, solius Dei Optimi Maximi gratiae et misericordiae tribuendum sit. Idcirco non patiuntur tam praesentia quam impendentia pericula ac discrimina, in quibus aperte versamur, ut in ignem et ferrum, mortemque proni ruamus; sed potius hortantur, suadent, impelluntque, ut auxilium et tutelam illis propulsandis quam primum quaeramus; ac ideo Suam Majestatem Caesaream, tanquam Dominum nostrum Clementissimum ac rite coronatum Regem, Dominumque, totius Orbis Christiani a Deo datum Defensorem, primo quoque tempore per legatos humiliter requiremus, ardentissimis votis auxilium remediumque imploraturi, ut Sua Caesarea Majestas, dum tempus est, dum nondum radicitus perimus, pias manus adhibendis remediis auxiliisque admoveat, ac aliter defensioni nostrae providere incipiat, nec nos miseros a suo conspectu submoveat: Quid enim Suae Majestati profuerit extremum nostrum, Patriaeque nostrae, Regni Suae Majestatis, excidium? Non desunt sane Suae Majestati modi, quibus nos defendat, dummodo Sua Majestas, nobiscum ac cum vicinis Regnis et Provinciis communicatis consiliis, Confinia certioribus stipendiis ac munitioribus operibus firmet; ad quae non tantum insumi aut stipendiorum aut operarum posset, quin utrique rei satisfieret, dummodo cura melior adhiberetur. Quae quidem Regna viciniora, ac ipsum Summum Pontificem, caeterosque Christianos Prin-

cipes, nos quoque ex Suae Majestatis voluntate petendis auxiliis per Legatos requiremus, instando, ne nos deserant, sed auxiliis juvent ac sustentent. Quodsi facient, tum vero usqu ad extremum spiritum, ac usque ad fortunarum, capitumque nostrorum finem, Christianae Reipublicae, Majestatique Suae Caesareae non deerimus; ne si secus eveniat, derelictis et desperatis occasio detur, extrema quoque amplectendi. Quod faciendum nobis suadent undique imminentia pericula et discrimina, ac tam induciarum cum Turcis initarum non satis firma sed vacillans inter pacem et bellum conditio (quamquam illae vel tunc, cum firmae esse putantur, nobis tamen semper perniciosae sunt) quam Turcicorum contra nos apparatuum constantes rumores. Quamobrem supplicamus omnes unanimiter Vestrae quoque Serenitati, uti Domino nostro Clementissimo, dignetur ipsa quoque hujusmodi propositum nostrum clementer promovere, ac Suae Caesareae Majestati nos commendare, efficereque, ut Sua Majestas Caesarea Summo Pontifici ac caeteris Orbis Christiani Principibus afflictissimum nostrum Statum ob oculos ponere, ac nos, Legatosque nostros, posthac denominandos eis commendatos reddere non gravetur. Hactenus autem licet hisce miseriis et calamitatibus fuerimus obruti, singulis tamen annis ad gratuitos labores Confiniorum triginta sex millia florenorum (si omnes Regni Comitatus eo numerentur) contribuimus, ac ad equitum continuorum intertentionem quotannis quinquaginta quatuor millia florenorum insumere consuevimus (quod ex generali inquisitione constat). Insuper particulares quoque insurrectiones, penes Supremos Capitaneos, singulis fere annis, non semel, sed quoties necessitas postulavit, facere coacti sumus, et ad eas (quoniam tam Praelati et Barones, quam Magnates et Nobiles magnitudine periculorum commoti, etiam ultra vires conando, majorem solito militum numerum expediverunt) eo tempore ultra centum millia florenorum expensa sunt. Ac multi ex nobis in Confiniis Regni habitantes, bona et fortunas suas, pro militibus et servitoribus intertenendis, oppignorare coacti sunt. Accessit ad has difficultates magna aliquot annorum sterilitas, ac vini simul frugumque penuria et inopia, tum vero etiam plerisque in locis militum rapinae et damnificationes variae ac

multiplices, quae miseros colonos ad summam egestatem redegerunt, ut vix jam, quo se ac liberos sustentent, nedum quidpiam in publicum commodum auxilii afferre queant, habere videantur.

Atque licet haec ita se habeant, considerato tamen extremo rerum nostrarum discrimine et necessitate, pro hoc duntaxat anno, certum numerum equitum et peditum campestrium, ad necessitatem et defensionem nostram, nos omnes Status et Ordines, utputa Domini Praelati et Barones, Magnates, Nobiles, Liberae Civitates, caeterique Status et Ordines Regni, etiam supra vires nostras, conducemus, quae nos a subitis Turcarum invasionibus et depopulationibus, intra huius anni decursum, Dei ope et auxilio, tueantur et defendant; certo sperantes fore, quod Sua Majestas Caesarea, ut pius Princeps et Reipublicae Christianae Defensor, intra hoc tempus annuum, nostri clementer miserebitur, et ad defensionem nostram pias ac paternas manus admovebit, ordinariosque Confiniorum suorum milites intertenebit, eisque emerita eorum stipendia persolvet, ac gravamina Regnicolarum tollet, et certo statim ad annum ad, 15-um diem Januarii anni subsequentis, ad quem terminum per Dei gratiam Status quoque et Ordines Regni certo huc Posonium conventuri sunt, in medium fidelium suorum veniet, et quae per Suam Majestatem saepius suis fidelibus oblata sunt, effective praestabit. De quorum quidem militum conducendorum intertentione et solutione nos inter nos tractabimus et diligenter concludemus. Ad quam rem promovendam, et ut ea citius commodiusque perficiantur, Serenitati Vestrae humillime supplicamus, dignetur duas Tricesimas, Zempcziensem et Tyrnaviensem, nobis benigne superinde addere, ut eo auxilio adjuti, etiam munitioni et fortificationi Confiniorum facilius prospiciamus. Itaque Serenitati Vestrae, uti Domino nostro Clementissimo, humillime supplicamus, ut huiusmodi nostro proposito et petitioni nostrae, ad defensionem, ut dictum est, Regni directis, Suae Caesareae Majestatis nomine clementer subscribere, ac ea benigne acceptare dignetur.

Az irat czíme: Tertia responsio Statuum et Ordinum Regni, in Diaeta congregatorum, ad secundam Resolutionem Archiducis Matthiae, die 26. Februarii anno 1593. per delegatos Deputatos exhibita.

(Egykorú irat Soprony sz. k. város levéltárában.)

IX.

1593. Február 28.

Mátyás főherczeg harmadik leirata az országgyüléshez.

Serenissimus Princeps ac Dominus Dominus Mathias Archidux Austriae etc. Dominus noster Clementissimus, intellecto scripto, quod a fidelibus Regni Statibus atque Ordinibus Suae Serenitati novissime exhibitum est, in eo enixe versatur, ut superinde sese quanto ocius resolvat. Quia vero negotium ejus momenti est, quod matura deliberatione opus habeat: idcirco Sua Serenitas eosdem Regni Status atque Ordines benigne requirit, ut exiguam hujusmodi intercessationis moram aequo animo ferre, et sicuti in praesenti Diaeta congregati sunt, pro beneficio publico haud gravatim ad finem usque frequentes hic perseverare velint. Estque Sua Serenitas maturando negotio sedulo advigilatura, nec quidquam quod rebus promovendis et in meliorem finem dirigendis usui esse videbitur, in se desiderari patietur. 28 Februarii, Anno 1593.

Az irat czime: Tertium Responsum Archiducis Matthiae, ad Triplicam Regnicolarum, die 26. Februarii, Suae Serenitati per Delegatos oblatam, iisdem Statibus et Ordinibus die 28. Februarii 1593. exhibitum. (Egykorú irat Soprony sz. k. város levéltárában)

X.

1593. Márczius 5.

Mátyás főherczeg negyedik leirata az országgyüléshez.

Intellexit Serenissimus Princeps, ac Dominus Dominus Mathias Archidux Austriae etc. Dominus noster clementissimus, quae fideles Regni Status et Ordines, scripto nuperrime exhibito, Suae Serenitati respondent atque proponunt, et in quo persistant potissimum. Qua quidem in re Serenitas Sua nihil sane minus verebatur, quam id fore, ut Maiestatis Suae Caesareae Regiaeque benignae voluntati, justaeque ac tam promptae oblationi non acquiescerent; praesertim cum ea, quae intra anni spatium fieri sibique praestari opportere ita flagranter postulant, quaeve ad suam, Regnique salutem

vel maxime pertinere arbitrantur, Maiestas Sua multo breviori tempore, se, pro rei aequitate, curaturam ultro obtulerit. Idcirco Serenitas Sua eosdem etiam nunc et quo majori potest studio hortatur, atque obtestatur, nolint sibi ipsis deesse, neve committant, ut Maiestas Sua alieniori haec accipiat animo; id quod vel ipsorum judicio fieri necesse esset, si Maiestatis Suae, Regis et Domini Sui naturalis, verbis fidem, quod absit, habere neglexerint; siquidem quod antea gravissimis de causis omissum est, nunc certo futurum Maiestas Sua promittat, trimestrique Consilio ea ratione qua prioribus dictum est, instituto, omnibus iis, de quibus conqueri videatur, malis opportuna remedia reperiri, applicarique queant; maxime cum Maiestas Sua hoc ipsum suapte sponte cupiat, necessarium ducat, et quamprimum omnino fieri velit; in quem finem Serenitas Sua non esse necessarium arbitratur, legationem ad Maiestatem Suam mitti, nisi forte de termino in eam rem, quod hic etiam fieri poterit, cum Maiestate Sua convenire velint.

Verum quidem est, non deesse Maiestati Suae modos, quibus hoc suum Regnum defendi posse videatur, neque vero usque eo exspectavit, donec quae cum vicinis Regnis, Summo Pontifice, ac ceteris Principibus Christianis tractanda forent, admoneretur; fecit jam ea in re, quod sui erat officii et pietatis, ac factura est in posterum non minus sedulo ac diligenter; sed quantum in his rebus difficultatis positum sit, quantum temporis insumendum, quantum operae atque laboris, ipsos quoque prudenter cogitare, atque animadvertere par est; neque ignorant Sigismundum quondam Regem illorum, florentissimo adhuc Regno, orbem Christianum auxilia sollicitando peragrasse, et quam is postea, rebus his non satis rite firmiterque constitutis, ad Nicapolim cladem acceperit; quam eadem de causa Wladislaus ad Varnam, quam ad Mohachium Ludovicus; et sane cogitandum et praeparandum est diu, quod in hostem tam armis, viris, pecunia, omnibus denique potentem, statuendum est semel.

Quantum etiam de suo Maiestas ipsius Caesarea et Regia, quantum de caeteris suis Regnis ac Provinciis, quam immensos sumptus, quorum nec ratio facile iniri queat, imo thesauros potius, in illorum salutem et permansionem hacte-

nus contulerit, erogarit, impenderit, atque etiam nunc quotannis impendat, ut de Progenitoribus Maiestatis Suae nihil dicatur, neque ipsi fideles Ordines negabunt, et res ipsa luce clarius testatur; quod cur sibi de Sua Maiestate posthac minus polliceantur, causam sane Sua Serenitas nullam esse videt; multo minus, cur se desperatos et derelictos existiment, aut de extremis amplectendis cogitare debeant, quorum ut illud Maiestas ipsius nunquam in animum induxit suum, sic hoc toties repetitis vicibus sine injuria Maiestatis Suae, et juxta offensionem dici vix posse videtur; itaque ut prius, sic nunc quoque Sua Serenitas, quid ea re sibi velint, intelligere cupit. Fatendum quidem est Confinia defectibus non carere, fuit hoc olim etiam integro adhuc Regno, neque tanto Confiniorum numero querela; id quod facile demonstrari posset; nulla tamen hac nunc temporis reliquorum Maiestatis Suae subditorum culpa, quos paratis subsidiis atque opibus huic Regno nunquam defuisse constat, neque vero etiam Suae Maiestatis, sed partim cujusdam fatalis necessitatis, qua hactenus impedita fuit, Imperii auxilia obtinere (quod tamen brevi fieri posse confidit) partim, quod Confinia sint modo longe plura, tantoque locorum intervallo, quam ut iis Maiestatis Suae Regnorumque ipsius atque Provinciarum auxilia sufficere possint.

Quae omnia Sua Serenitas non eo intelligi velit, quod minus recte fieri putet, fideles Ordines de sua suorumque salute sollicitos esse; sed ut certum sibi persvadeant, nihil omnium Maiestatem Suam aut intermittere aut intermissuram esse, quae quidem ad incolumitatem et conservationem ipsorum spectare quomodocunque posse videntur; ideoque etiam minus necessarium ducere, ut quas ad exteros Principes, nonnisi maximis sumptibus, decernendas legationes existimant, nisi forte ex Maiestatis Suae voluntate, ad futura Imperii Comitia. Ne tamen, ad petitionem fidelium Ordinum, quicquam reliqui faciat Sua Serenitas, rem ipsam apud Maiestatem Suam sedulo promovendi, ut quamvis per se in id incumbat, maxime tamen ipsorum votis atque desideriis tanto satisfaciat, magis atque celerius.

Hoc Suae Serenitati imprimis probatur, cum necessarium fideles Ordines ducunt, ut Maiestas Sua, communicatis

cum ipsis, et vicinis Regnis ac Provinciis consiliis, Confinia certioribus stipendiis, et munitioribus operibus firmet, quod idem et reliquae nonnullae Provinciae desiderant, et Maiestati Suae curae erit, ut omnes in eam discedant sententiam; recte igitur fecerint, et ex mente Suae Maiestatis, si in eam rem nonnullos delegarint, et sub praesenti Diaeta nominarint, qui statuto die ac loco, caeteros conveniant; accepta in eam rem absoluta agendi concludendique potestate.

Quod se in gratuitos labores, Confiniorum intertentionem, continuorum Equitum, et particulares Insurrectiones, sumptus impendisse asserunt, neque parvi momenti sunt, et pro Patria laudabiliter facti; quamvis quae hic desiderari etiam ac dici possint, ipsi Ordines haud ignorant. Sed tamen tanto minus illis graves, quandoquidem a Dicae exactione, ante et post proxime praeteritam Diaetam, adeoque a tot annis, immunes fuerint; quod de reliquis Suae Maiestatis, Serenissimaeque hujus Domus Provinciis dici non potest, quae fere ea omnia atque singula hactenus haud inviti praestiterint.

Porro ad campestrem militiam hoc saltem anno conducendam quod attinet, non potest non laudare Sua Serenitas fidelium Ordinum in defendenda Patria egregiam hanc animi voluntatem; sed magnas ad id tempore obstare difficultates, re mature deliberata, animadvertit. Quarum haec praecipua esse videntur, ne hosti, qui alias pacem, si munera mittantur, haud obscure offert, ad apertum bellum occasio detur; nimis tamen importune; fieri enim non potest, quin existimet arma in se parari, cum de hac militia hungarica campestri inaudiverit, multisque millibus majorem hunc militum numerum fama ipsa more suo efficiet, ut quae plerumque vires acquirit eundo. Non igitur deerit suis rebus, qua est potentia ac ferocia, quin praeoccupet ipse; quid vero ex hac parte considerandum amplius sit, fideles Ordines prudenter intelligunt. Et satius est de his plura cogitare, quam dicere. Sunt nonnulla etiam alia, quae maturius hac in re consilium desiderant, alia quoque, quae nonnisi maxima incommoda, reique militaris dispendium secum trahere videntur.

Quibus omnibus necessario, ac pro rei gravitate diligenter hinc inde perpensis, nullam certe ad defensionem hoc tem-

pore Sua Serenitas magis commodam rationem aliam videt, (nisi forte hoste ita volente et urgente ad apertum bellum venire necesse sit) quam ut Confiniorum locis undiquaque solerter, rite ac firmiter prospiciatur, supplementis et majori ubi necesse est militum numero augeantur, solutione, annona, munitionibus provideantur, aedificiis firmentur; id quod ipsi quoque fideles Ordines, tam in proximo, quam in priori suo quodam scripto, prudenter admodum considerarunt; cum Confiniorum tutelam, et permansionem ipsius Regni esse defensionem definierunt. Et e contra, quod si ita se res habet, ut quidem certe habet, multo sane erit consultius, ut Dica omnis, et quanta a Sua Maiestate petitur, in hos usus convertatur potissimum, quam ut in alios, quorum adhuc incertus sit effectus, distracta, neque ad ea sufficiat, et Confiniis majori etiam cum damno decedat. Tutela igitur Confiniorum et permansio suprema nunc lex est. Quod sic fiet commodissime, si primo Ordines, ut jam dictum est, cum vicinis Suae Maiestatis atque Serenissimae ipsius Domus Provinciis, non modo Confiniorum, sed etiam mutuae atque reciprocae defensionis consilia, quo ad ejus citius fieri possit, communicarint; deinde, prout peculiari scripto Ordinibus exponitur, si ipsi cum Austriacis, Styriis, et conjunctarum terrarum incolis, de solvendo et muniendo Kanisiensi Praesidio convenerint; tum etiam, ut ibi quoque continetur, si ipsis videatur, ut Teutonici Ordinis militibus, ac forte etiam Meletensibus, certa confiniorum loca defendenda concredantur. Denique Sua Maiestas non tantum in caeteris suis Regnis et Provinciis, quemadmodum jam de nonnullis certum est, verum etiam ab ipsis Ordinibus Imperii (quod omnino speratur) ad Confinia majora solito auxilia impetrarit. Interea vero dum haec parantur, Sua Serenitas, nomine et ex voluntate Maiestatis Suae, nihil intermittet, quod ad hostium reprimendos conatus, quam rectissime fieri poterit. Itaque et solutionem praestare, et Confiniorum Praesidia milite augeri, communicata cum Dominis Consiliariis Regni opinione, omni mora postposita curabit; in quem finem etiam paratus miles extraordinarius est, et alius conducitur, pars etiam in procinctu versatur, Bohemiae quoque atque Moraviae Ordines, praeter Contributionis annuae diminutionem, in id

ipsum militem alunt, idem de Silesiis et caeteris expectatur. Ex quibus singulis fideles Ordines liquido cognoscere possunt, se non adeo esse, quam fortassis sinistre a nonnullis persvasi opinantur, derelictos; modo ipsi quoque, de quo dubium non est, quod suarum erit partium, fideliter praestiterint.

Verum tamen et si Suae Serenitati, ut dictum est, de Campestri militia graves admodum causae obstent; neque vero etiam de modo ejusdem quicquam certi intellexerit, tamen ita existimaret, si fideles Ordines, sumpta in deliberationem Maiestatis Suae propositione, ut quae plura in se ad commodum Regni spectantia continet, praeter alia, Dicae nomine, sex, ut petitum est, de singulis portis, florenos decernerent; id quod, justa facta portarum connumeratione, satis magnam nummorum summam efficeret; majorem etiam, si fideles Ordines, considerata, ut faciunt, publica necessitate, de suo, quantum deceret ac par esset, adderent; posse Suam Serenitatem cum eisdem eam inire rationem, ut quae inde pecuniae exigerentur, partim ad Confinia magis necessaria, quae ex Camera Maiestati Suae persolvuntur, erogetur, partim ad aedificia et continui militis intertentionem, partim ad utiliorem et commodiorem particularis et campestris Insurrectionis expeditionem, de cujus quidem expeditionis modo ac certa ratione, re planius exposita et intellecta, conveniri etiam sine dubio posset; ac de eo quoque quantum Maiestas Sua Caesarea de suo ad ea, quae dicta sunt, conferre deberet. Quod si fideles Ordines subuerentur, ut quidem intelligit, Sua Serenitas subuereri, Dicam ac caetera Subsidia minus recte ad usus deputatos administrata iri; parata est, etiam in hac de certa eorundem dispositionis ratione modoque sic cum eisdem convenire, quo a tali suspicionis metu plane liberi esse possint.

Postremo nequit satis mirari Sua Serenitas, quid in mentem venerit fidelibus Ordinibus, quorum alias est spectata in Maiestatem Suam fides, subjectio, observantia, ut non modo sibi ipsis ad certum diem Comitia indicere, verum etiam Maiestatem Suam ad eadem propria authoritate evocare praesumant; utrumque sane inaudito plane, nulloque legitimo exemplo, contra morem majorum, in diminutionem regalis dignitatis, authoritatis, Maiestatis, contra denique Regni publicas

Constitutiones, quibus Diaetae indictionem, juxta rerum et temporum occasiones, ad Regiae Maiestatis arbitrium esse relictum, satis norunt. Idcirco Sua Serenitas existimat, non omnium eandem esse posse hac in re sententiam, sed alios fortassis errore quodam impulsos, alios majoribus votis invitos eo adductos fuisse. Monendos igitur Sua Serenitas universos, pro benigna sua erga illos et benevola voluntate duxit, ut, re melius atque altius perpensa, quid sui sit officii atque debitae obedientiae, quid Regem, quid subditos deceat, quid juris utrique competat, quam sit haec in Regnis bene constitutis res lubrica, prudenter considerent, et hoc ipsum, meliori quo possunt modo, corrigant, neque Maiestatis Suae justae offensionis causam ultro praebendam existiment; quod sic etiam fiet aliquomodo, si Maiestatis Suae voluntati obsequentes, propositionem exhibitam, postposita ulteriori mora, aequiori mente quamprimum aggrediantur, et re ipsa ostendant, quo erga Maiestatem Suam sint animo. Neque vero etiam quicquam causae esse putent, cur dubitare debeant, si Maiestatem Suam iterum, ac ea, qua decet ratione, in medium illorum venire requisiverint, quin paterno plane affectu benigne ac libenter illis sit primo quoque tempore gratificatura.

Az irat címe: Tertium Scriptum Suae Serenitatis Archiducis Matthiae, Statibus et Ordinibus Regni, ad Triplicam eorum, die 26. Februari 1593. per Deputatos praesentatae, in sequelam Responsi die 28. Februarii dati, die 5. Martii 1593. exhibitum.

(Egykorú másolata Soprony sz. k. város levéltárában.)

XI.

1593. Márczius 6.

Mátyás főherczeg jelentése a pozsonyi országgyülésről.

Allerdurchleuchtigister Grosmächtigister Römischer Kaiser, Euer röm. kais. Majestät und Lieb sein meine gehorsam freundlich unnd brüederliche willige Dienst jeder Zeit zuuor; genedigister freundlicher geliebter Herr und Brueder. Welcher Massen die hungerischen Landtstendt, vber mein jüngste Euer kais. Majestät den zweu und zwainzigisten Februarii diss Jahrs vberschieckte Andtwortt tripliciert, das

haben Euer kais. Majestät ab dem Einschluss sub Nr. 1 zusehen, und daraus souil zuuernehmen, weil ich Ires Beduncklens mit genuegsamer Volmacht nicht versehen, das Sÿ selbs ire Gesandte zu Eueren kais. Majest. dessgleich zu der päpstlichen Heiligkheit und anderen Christlichen Fürsten und Potentaten umb Hülff abfertigen, mitlerweil aber und diss Jahr hinumb, zu irer Versicherung ain gewisse Anzahl zu Ross und Fuess im Feldt halten wolten der ungezweifelten Hoffnung, das Euer Majestät in Jahrs Frisst werde zu Inen khommen, wie Sÿ dann wider alle Gebür selbs aignes Gewaldts auf den funffzehenden Januarii nechst khönfftigen Jahrs ain Landtag anstellen, und Ew. Maj. zu wircklicher Volziehung Inen vilmals beschehener Vertrösstung darzue verkhünden, daneben Sÿ under andern abermalln mitlauffen lassen, da Inen nicht hülff eruolgen soll, dass Sÿ als derelicti und desperati extrema amplectiern muessten, mit angehenckhter Bitt inen zu Fortzetzung ires vorhabens, auch bösser Brüesstung der Gräniz die zween Dreissigist zu Wardtberg und Tüerna einzuraumen.

Über sollich der Landtstendt anbringen, hab ich für ain notturfft ermessen wegen irer vorhabenden, newen defension, den Kriegs-Rath, unnd dann der begerten zween Dreisigist halber die Hof und Hungerisch Camer alhie zuuernehmen, immassen Euer kais. Majest. ire Guettachten sub numeris 2., 3. und 4. ebnermassen zuempfahen, unnd daraus die Bedenckhen, wesshalben in der Stendt new gesuechtes defensions Mittl nicht zuwilligen, noch auch die begerten zween Dreisigist denen Stenden einzuraumen, nachlengs zuuernehmen; wie auch die mir zuegeordneten Räth inmassen Ewer kais. Majest. aus irem mir desshalben fürgebrachten Guettachten sub num. 5. zusehen, aus denen durch sÿ nachlengs aussgefüerten erheblichen Ursachen unnd Bedenckhen, weder ains noch das ander fürthuelich, oder rathsam halten.

Weil aber die Sach wegen der Stendt grossen Schwierigkhait sich anstehen lassen, da inen nicht ettlicher Massen solte wilfarth werden, das der Landtag sich zerstossen, und fruchtloss abgehen möcht, und dann leichtlich zuermessen, da mann rebus infectis von ainander verraisen solt, das die Stendt

in noch mehrere desperation gerathen, und Nott halben allerleÿ grosse Ungelegenhaiten, wie ettliche nit obscure in conuersationen hin unnd wider aussgeben, und gleichsam verwarnen, daraus eruolgen müessten, solches alles zuuerhüetten; hab ich für ain notturfft ermessen, die wider obangezognen iren fürschlag vorhabenden defension, unnd Einraumung der Dreisigist, fürfallende Bedenckhen, denen Hungerischen Räthen inmassen Ew. Majest. aus dem Einschluss sub num. 6. zusehen, vertrewlich zueröffnen, unnd wie die Stendt zubeantwortten sein möchten, ir Guettachten zuerfordern, welches Ew. M. gleichsfalls sub. num 7. hinneben zuempfahen, und daraus souil zusehen haben, ob sÿ wol die wider ir fürhabende newe defension und Einraumung der Dreissigist eingewendte bedenckhen ettlichermassen widerlegen, das sÿ doch lestlich die Andeuttung thuen, das die Stendt möchten ersuecht werden pro defensione regni ein Anlag zuwilligen, unnd diesselbs durch ire Leüth einzufordern, unnd davon ains thails auf die fürnemisten Gräniz, so Ew. kais. Majestät aus dero Cammer zahlen, thails auf Erpawung der Gräniz, und Underhaltung des continui, thails aber zubesserer Fürsehung particularis et campestris insurrectionis zuuerwenden, mit dem Anhang, dass die Stendt willeicht zu solcher Bewilligung souil eher und leichter möchten zubewegen sein, da Ew. kais. Maj. auch von berürten zween Dreissigist geföllen inen ettwas liessen eruolgen.

Auf sollich der Hungerischen Räthe Guetachten hab ich die Stendt khürzlich beantwortt, unnd es so besst ich immer khünden, auf solche limitationes gestelt, das ich verhoff Ew. kais. M. darmit nichts praeiudiciert, entgegen den Stendten souil Mittl angepotten und gezaigt seÿen, das sÿ mit Fueg Ewer kais. M. khain Schuldt des Landtags Zerstossung zuezumessen haben, unnd ob sÿ wol, als ich bericht von dem consilio trimestri ohne Zweiffel der Ursachen halb, das bisshер durch diss Mittl ichtes fruchtbars nicht gericht worden, weitter weder wissen noch hören wöllen, yedoch in Erwegung, das dardurch Ewer kais. M. genedigisten resolution nach, vilen grossen beschwär und Ungelegenhaiten darauf sÿ ir ganz Fundament hievor gesezt haben, khündte abgeholffen werden, dem-

selben nach zu sezen die Stendt nochmals ermanth, benebens von der vorhabenden Schickhung zu der päpstlichen Heiligkhait, unnd andern Christlichen Fürsten und Potentaten, mit besstem Glimpfen ab und dahin gewisen, da sie ihr zu Ew. kais. M. Gesandte abzufertigen vermainen, das sÿ solches auf khünfftigen Reichstag anstellen wolten, dabeÿ ich inen auch den starckhen so offtmalls widerholten Anzug, das sÿ als derelicti und desperati extrema suechen müessten, neben Aussfüerung, das sÿ dessen khain Ursach hetten, mit gebürlichem Glimpf verwisen; unnd was sÿ für extrema vermainen, nochmallen von inen zuwissen begert, benebens sÿ vermainth, das sÿ zu Anrichtung und Vergleichung ainer gewissen defension-ordnung, mit andern Ew. kais. M. Künigreich unnd Erblanden an ÿezo under werendem Landtag ettlich Commissarien benennen, unnd dieselben auf khünfftige Handlung mit Volmacht versehen, ir fürgenommene militiam campestrem aber fürgeschlagner Massen der Zeit einstellen; unnd, weil in der Landtags Proposition mehrerleÿ zu irer defension nottwendige Artiggel eingeleibt, dieselb fürnehmen, unnd auf Mass unnd Weis als die Hungerischen Räth andeütten, gemainem Wösen zu guettem ain erspriessliche Bewilligung thuen wolten, mit angehenckhtem erpietten, da sÿ etwo Zweiuelten, das solches Geldt nicht dahin es vermaindt, das ist dem Gränizwesem zu guettem, sonder in ander Weeg angewendt werden möcht, das ich mich deshalben auf sollich Mittl und Weeg mit inen vergleichen wolt, das sÿ diss Falls zu ainichem Ungelegnen Nachdencken verrer nicht Ursach haben solten. Dabeÿ ich auch zu Beschluss inen die gross Ungebür, das sÿ selbst ires gefallens ain andern Landtag anstellen wegen der darauf beruhenden Verschimpfung Ew. kais. Maj. Hochait, mit gebürlichem Ernst zuuerweisen, nicht umbgehen khünnen. Wegen der Dreissigist aber darumben khain Meldung gethan, das solches Begern, da sÿ zu ihrer defension obangedeütter Massen ain Bewilligung hätten, dabeÿ auch Ew. M. inmassen ohne das beschiecht, und nicht umbgangen werden khan, dasjenig zuthuen, nicht underlassen wuerden für sich selbs gefallen, wie dann Ew. kais. M. solches alles aus nebenligender Abschrifft der Antwortt sub Nr. 8. verrer genedigist zusehen, darüber nun der Stendt

weittere Erclärung zuerwartten, und nach Gelegenhait derselben die verner Notturfft wirdt zubedenckhen sein.

Weil dann der Zeit souil ich verstee, den Stenden das am maisten angelegen, das sÿ ire Bewilligungen der Cammer in ire Hendt nit vertrauen, sonder selbst einbringen und ausszahlen lassen wollen, über welcher Puncten ich beÿ jüngstem Currier von Ew. kais. M. Beschaidt begert, so bitt Ew. kais. Maj. ich gehorsamb und bruederlich, do anderst der Currier nit berait mit der resolution auf dem Weeg, sÿ wollen mich erindern, ob ich inen zulassen müg, das sÿ jemandts der iheren beÿ der Einbringung und Ausszahlung haben, oder do sÿ so starckh darauf trungen, sie selbst die Einbringung und Ausszahlung ihnen mügen, doch Beÿsein ÿemandts Ew. M. zugeordneten und auf guette Raittung, und auf dissmals.

Unnd damit die Freÿstätt in Ew. kais. M. Jurisdiction beliben, das Ew. M. zuliessen, dieselben gleichwol zur Gleichait, unnd was inen pro voto gebüren wirdt, zubelegen, doch das solche Taxierung durch Ew. kais. Maj. mit Rath der Hungerischen Räth beschehe, in Ew. M. Cammer eingebracht, und von dannen aus kais. und küniglichen Gnaden und freÿen Willen, auch an die Deputierten dreÿ Ortt, wie die ander gemeine Landthilff verwendt wuerde, in alle Weg Ew. kais. Maj. als Künig unnd den Freÿstetten an inen hergebrachten Rechten unnd Gerechtigkhaiten unpraejudicierlich.

Zum drittem, zum Fall die Stendt aintweder auf iren Fürschlag militiae campestris verharren, oder aber über den Anschnidt auf ain Anzahl Kriegsvolckh schliessen solten, ob ich inen dasselb doch mit den conditionen, wie der Kriegs Rath in seim Guettachten anhengt, und der Stätt halben, wie oben vermeldt, bewilligen möchte, dann ich fürcht das die Stendt nit lang hie werden zuerhalten sein, aintweder sich auf mein ÿezige Schrifft zum Zill legen, oder aber den Landtag zerstossen.

Verrer befinden Ew. kais. Majestät aus beÿverwartten der Hungerischen Räth Anbringen sub num. 9. welchermassen sÿ wegen übler Administration des Erzbisthumbs Gran geföll unnd einkhumen, dieselben Güetter dem Pálfi, als Obristen daselbs in Bestandt zuuerlassen vermainen.

Wann dann das ein Sach so allerley Nachdenckhen ob sich tregt, also hab ich hierüber die Hofcammer sowol auch den Kriegs Rath mit iren Guettachten sub num. 10. und 11. hieneben vernommen uund befinden Ew. kais. M. daraus souil, das die Hofcammer solches khaines Weegs thuelich, der Kriegs Rath aber aus denen in desselben Guettachten allegierten Ursachen und Bedenckhen, für ganz guet und rathsamb haltet.

Vnnd ob ich wol über sollich des Kriegs Raths Guetachten, die Cammer nochmalen vernommen, so befinden doch Ew. kais. M. aus dem Einschluss sub num. 12. das sie ungeacht des Kriegs Raths Bedenckhen, allerdings auf irer vorigen Mainung verharren.

Weil dann die Sach wichtig, auf der einer Seitten die geistlichen, das Erzbisthumb Gran zuersezen begern, des aber beÿ ÿeziger Gräniz Nott fast bedencklich, auf der andern Seitten, ain sonderer Nutz antragen wirdet, das mann von dennselben Einkhumen Vÿwar bezahlen unnd jährlich in die Zehen oder Zwelfftaussent Taller zue Buess Ew. Maj. ersparen khundt, villeicht auch auf versuechen und mit gewissen Conditionen, der Sachen ettwo Rath zuschaffen were; so hab ich dessen hiemit Ew. kais. M. erinnern wöllen, gehorsamb und brüederlich bittendt, welchermassen ich hierüber die Hungerischen Räth zubeschaiden, mich ehister Müglichait zuberichten. Wegen des Polnischen Juraments hab ich auf der Hungerischen Räth Guetachten noch nicht an die Stendt gebracht, bin gleichwol mit einem Schrifftl dazu gefasst, nach Gelegenhait wann sich die Stendt auf ÿezige dritte Antworth anlassen, und die Räth es Zeitt sein achten werden; will ich mit derselben Sachen auch fürkhummen, unnd bleib Ew. kais. M. in allem gehorsamb unnd brüederlichen Trewen besstes Vleiss verpunden. Geben auf dem künigelichem Schloss zu Pressburg den sechsten Martii, anno im dreÿ und neunzigisten.

Ew. röm. kais. Majest. unnd Lieb

gehorsamer Brueder
Matthias.

(Eredetije a bécsi állami levéltárban.)

XII.

1593. Márczius 8.

Az országgyülés negyedik felirata.

Quod Status et Ordines Regni diversis scriptis suis aliquoties exhibitis, diuersa ac grauia afflictionum suarum genera, quibus tollendis Sacrae Caesareae Maiestatis, Domini sui clementissimi, praesentiam tantopere desiderabant, ob oculos ponere coacti fuerint; non aliis de causis factum est, quam quas sua Serenitas ex iisdem scriptis abunde percepit. Quae si Serenitati suae minus grata, aut intempestiua forte visa sunt: Serenitas sua, pro aequitate et clementia sua, in meliorem omnino partem interpretari, ac calamitosissimae ipsorum conditioni tribuere velit. Quibus sane longe esset carius et optabilius ab eiusmodi querelis et lamentis potius temperare, quam Suarum Maiestatum aures pulsare et obtundere; nisi horrore et metu praesentium, impendentiumque periculorum, anxii et solliciti, ad id vel maxime impellerentur. Illud tamen ipsis magno inprimis solatio fuit, quod Serenitas sua Maiestatem Caesaream Dominum ipsorum clementissimum, tollendis gravaminibus, opportuna ac certa remedia multo breuiori tempore, quam ipsi Ordines intra anni spatium postulabant, ultro adhibituram benigne polliceatur. Ut vero sua Serenitas, quam Status pro graui et praecipuo sponsore libenter habent et accipiunt, tam piam salutaremque oblationem promouere, et omnibus viribus in id incumbere velit, quo illa ad optatum effectum perduci possit, humillime et flagrantissime postulant. Sicuti aequum omnino, iustumque esse censent, ut aliquando tandem, post multas suae Maiestatis clementes oblationes, tot ipsorum preces et lacrimae ac lamenta exaudiantur. Neque deerunt modi Maiestati suae Caesareae, quibus Regnum hoc afflictum ac lacerum, si non pristino decori restituere; tamen quantacumque in parte tueri et reformare queat; dummodo aliquando ipsis quoque fidelibus et sinceris subditis suis pias aures minime claudere velit. Nam, tametsi diffiteri non volunt, nec possunt, Maiestatem suam Caesaream, diuosque ipsius progenitores, de suo ac caeteris regnis et prouinciis tam im-

331353A

mensos sumtus, quorum nec ratio facile iniri queat, immo thesauros in huius Regni sui Hungariae salutem et permansionem hactenus impendisse, et in dies erogare; et ipsimet quoque Status et Ordines, de quorum capitibus et fortunis et olim agebatur, et nunc agitur, praeter rerum ac fortunarum suarum grauissima dispendia ac maximam vim sumptuum, proprio quoque sanguini et corporibus numquam pepercerunt, neque hodie parcunt; quin amissis aliquot Regnis et Provinciis huic Regno annexis, ut sunt Bozna, Servia, ac utraque Valachia et Transylvania, plurimisque et amplissimis Comitatibus, etiam in praesentiarum nulla fere domus, nec ulla familia sit, quae aliquem ex suis fortem virum, militem, nobilem, magnatem aut coesum aut captum non lugeat et deploret; tamen quod haec omnia frustra cesserint, nescitur an non fatali cuidam funestaeque necessitati, aut malae rerum administrationi tribuendum videatur. Quemadmodum et Sigismundo ad Nicopolim, et Uladislao Regibus ad Varnam haud dissimiliter evenisse constat. Quod tamen non mirum videri debet, quum Mars ipse fortissimis saepe viris, et maximis Imperatoribus modo aequum modo iniquum se praebeat; ita, quae deinceps consilia amplecti, quidve facere debeant, ea, secundum Deum Optimum Maximum ac suam Maiestatem Caesaream, tempori et occasioni accommodanda relinquunt. Cuius rei gratia, legationem etiam ad suam Caesaream Maiestatem mittendam putant, ut, ex suae Caesareae Maiestatis praescitu et consensu, ad alios etiam Christianae Reipublicae Principes Oratores mittant. Quod quum antea quoque diui Ferdinandi imperatoris tempore factum fuisse meminerunt; sua Serenitas apud suam Caesaream Maiestatem hoc Statuum propositum benigne promouere dignabitur.

De nominandis et expediendis nonnullis, qui, statuto die ac loco, cum caeteris vicinorum Regnorum et Provinciarum Delegatis conveniant, ac consilia de Confiniis certiori stipendio ac munitioribus operibus firmandi conferant et communicent: Status et Ordines Regni istud valde laudant, et diu antea factum fuisse optassent. Cum autem de die ac loco conveniendi certiores facti, se expedituros e medio sui nonnullos pollicentur; ita, ut cum de rebus nondum certis absolutam conclu-

dendi potestatem illis dare nequeant; ad faciendam in futuris Comitiis relationem eos requirant, qua audita Sua Serenitas certo sibi persuadeat, Ordines sibi ipsis minime defuturos.

Ad campestres milites quod attinet, quorum conducendorum rationi et proposito Sua Serenitas magnas hoc tempore obstare difficultates asserit, de quibus plura cogitare quam dicere satius sit, quamquam conducendi milites sic nominati erant, non tamen ea fuit, aut nunc est Statuum sententia, ut illis continue in campo vel in castris, aut sub tentoriis manendum fuisset, sed ut copiae aliquae ad subitaneas hostium excursiones depopulationesque avertendas in promptu haberi potuissent; tamen quia Suae Serenitati certas et graves ob causas minime probatur, Status et Ordines, nequaquam sibi ipsis deesse volentes, etiam alia adinventa via et modo se se Majestatis Caesareae, Domini ipsorum Clementissimi voto ac voluntati, in defensionis suae propriae commodum accommodare censuerunt. Atque ubi Caesarea Majestas sex florenos a singulis portis subsidii nomine postulat, istud subsidium in hunc, quem sequitur, modum et ordinem, hoc duntaxat anno contribuendum. Ita nimirum, ut de singulis Portis (de quibus nova debebit fieri connumeratio) non per Cameram, sed per ipsorum Statuum homines, modo infra declarando, exigantur singuli tres floreni, in duobus terminis, semel pro festo Sacri Penthecostes, ac secundo pro festo Sancti Martini, ac insuper ad labores gratuitos unus florenus et denarii 20, nec non ad continui equitatus solutionem florenus unus ac denarii 80. quae in unam summam numerata faciunt florenos sex. Ex his sex florenis, labores gratuiti praestari et continui equites exsolvi debebunt, instar modi prius in publicis Constitutionibus conclusi. Tres vero floreni partim ad solutionem Confiniorum, partim ad ulteriorem et commodiorem particularis et campestris Insurrectionis expeditionem convertentur. Quibus, si Serenitas Sua Liberarum Civitatum Taxam, quae etiam ad hujusmodi Regni subsidia pertinet, quum cives quoque eadem defensione indigeant, sintque membra Regni, nec constat illos unquam ab istiusmodi contributionis numero abusos fuisse, ac ex Tricesimis aliisque Regni proventibus aliquam bonam partem, uti se benigne obtulit, adjunxerit (si praesertim Tricesi-

mae solutio pro singulo majore pecore singulis 25 nummis augebitur, uti Regnicolae hoc tempore non alienum esse putant) futurum omnino est, ut hoc modo Reipublicae et Regni defensioni non contemnendus cumulus, neque parvi momenti auxilia accedant. Quibus praestitis, cum Deo volente, Status et Ordines domum hinc remeabunt, Congregatione in singulis Comitatibus indicta, ultra haec praemissa omnia, de particulari insurrectione eas inibunt rationes, ut tam Ecclesiasticae personae, possessionati Nobiles, quam unius sessionis, et qui recenter armorum litteris donati sunt, etiam proprio aere, non tantum colonorum opera, ad repentinas necessitates, militem in promptu habeant; sic ut pro Patria, eiusque salute et permansione etiam supra vires suas aliquid egregium praestituri sint. De restantiis autem gratuitorum laborum ab anno 1580. praeterito Vicecomites et exactores eorum rationem dare teneantur, iuxta publicas Regni Constitutiones, coram Supremo Capitaneo, et uno Consiliario Camerae; quae vero ante illud tempus in restantiis sunt, silentio praetereant, quandoquidem Judices villarum, et etiam multi Vicecomites e vivis excesserint.

Ubi Serenitas Sua satis mirari nequit, quid Statibus in mentem venerit, ut non modo sibi Comitia indicere, verum ad ea Majestatem Suam propria authoritate evocare praesumpserint, neque quid sui fuerit officii atque obedientiae, quid Regem, quid subditos deceat, satis consideraverint: Serenitas Sua benigne meminit, quam flagranter, quo studio et affectu, quam ardentibus votis animisque, in superioribus Comitiis Majestatem Caesaream pro invisendo hoc afflicto Regno suo, ac gravissimis eius malis sanandis interpellaverint, ac eius rei perficiendae Majestas Sua Caesarea spem quoque ipsis praebuerit, atque adeo in sequenti Conventu Serenissimus Princeps, et Dominus Dominus Archidux Ernestus, Dominus noster Clementissimus, cum Statibus inquisitionem in eum finem instituerat, ut vel Sua Majestas Caesarea, cum huc veniret, aut data per Suam Caesaream Majestatem Serenitati Suae absoluta remediorum adhibendorum potestate, fideles suos, voti compotes redderet; quod cum hactenus non successerit, nunc non alium in finem praestituta certa die Suae Majestatis Caesareae desideratam praesentiam postularunt, quam et quod sciunt Suam

Caesaream Majestatem brevi Comitiis Imperialibus occupatam fore, et alioquin aestatis tempore, imminente undiquaque hoste, Comitia nostratia celebrari vix posse, ideoque existimant hiberno tempore Suam Majestatem Caesaream Regno hoc suo invisendo et tollendis gravaminibus commodius, quam aestate vacaturam; quemadmodum adhuc humillime instanterque supplicant, Sua Caesarea Majestas ne ejusmodi scripto nimium offendatur, neque diutius adventum suum differre velit, sed exauditis fidelium suorum precibus, ea qua pollet potestate, sublatis variis informationum et Cancellariarum generibus, afflictis Reipublicae rebus clementissime praesens subveniat.

Imprimis vero supplicant Suae Caesareae Majestati, dignetur in partibus Regni superioribus Cassoviae, Supremum Capitaneum Ungarum constituere, ut tot querelae cessent, quae in dies ad aures Suarum Majestatum, gravi Regnicolarum detrimento perferuntur, sicuti nunc quoque non desunt variae et enormes querelae ex illis partibus, contra exteros, et Comitem ab Hardegh, nunc Jaurini Praefectum, quas nunc Sua Serenitas benigne exaudire, ac iis coërcendis et puniendis opportuna remedia adhibere dignetur, sicuti Sua Serenitas nuper se benigne obtulit.

Caeterum, ut ad subsidii exigendi modos redeatur, Valachos, Rascianos, Ruthenos, molitores, libertinos, carbonarios, Judaeos, Anabaptistas ad contribuendum cogendos esse statuunt; ita, ut Valachi et Rutheni, molitores, libertini et alii, juxta priores Constitutiones, Judaei vero et Anabaptistae per capita censeantur. Et Anabaptistae duodecim denarios, de singulis capitibus, Judaei vero 20 denarios solvant.

Exactio istius contributionis pro hoc anno non pertinet ad Cameram, sed ad eos, quos Regnicolae ad eam exigendam decreverint; videlicet in partibus Regni superioribus deputatus et electus est Dominus Sigismundus Rákóczy, in his autem Comitatibus cis- et ultra Danubianis usque ad Sclavoniam Dominus Stephanus Illyésházy, in Sclavonia autem Dominus Nicolaus Isthwánffy. Sed ita, ut quoniam in Sclavonia portarum numerus in angustum redactus est, ex subsidio Regni Hungariae decem millia florenorum eo dari debeant. Quorum Deputatorum officium erit, ut in quolibet Comitatu exactorem

eligant idoneum, cui Supremus Comes adjunget aliquem aptum et sufficientem hominem, quorum uterque erit iuratus, qui facta, ut praemittitur, nova portarum connumeratione, in exigendo procedent, juxta priorum annorum Constitutiones; qui quidem exactores dabunt rationes dictis tribus Deputatis, ipsi vero coram Dominis Consiliariis tenebuntur eas conferre. Salarium exactorum erit, dimidium ejus, quod hactenus a Camera Dicatoribus dari fuit solitum. Quo autem, et quos in usus Confiniorum haec taxa seu contributio erogari debeat, et quantum cuique Confinio ex ea attribuendum sit, Sua Serenitas nunc hic cum Dominis Consiliariis Ungaris benigne deliberabit.

De commeatu seu annona Confiniis danda decreverunt Status, ut de singulis Portis novae connumerationis, singulae metretae Tyrnaviensos conferantur, et illico ad manus dictorum Deputatorum dentur, pro extremis Confiniorum necessitatibus servandae. Omnes autem tale frumentum, in eum locum convehant, quem dicti Deputati eis ostendent.

Ultimus Diaetae proximae praeteritae anni 1587. Articulus, de novis occupationibus bonorum editus, sic intelligatur, ut salva sit omnibus iuris successorii praerogativa, juxta Decretum Tripartiti 1. Tituli 68. ubi aperte statuitur, »Successor si bonis, quae ad se iure devolvuntur, privetur, possit intra annum, eorundem bonorum possessionem recuperare, sibique citra violentiae poenam usurpare;« ita ut nihil in Constitutionem praefatam peccasse censeatur is, cui successio competit.

Aequum est, ut novitii Nobiles litteris armorum donati militent, quandoquidem eorum personae eadem, qua alii vetusti Nobiles, libertate gaudent; sed quia in ejusmodi litteris armorum adipiscendis certi abusus deprehensi sunt, ita, ut saepe numero eas etiam non satis de Republica benemeriti consequantur: statutum est, ut ejusmodi nobilitationes seu litterae armorum non omnibus promiscue concedantur, nisi iis, quos Domini Consiliarii, vel Capitanei Suae Majestatis, aut Comitatus et Civitates commendaverint, aut quos constat esse milites strenuos, ac de Republica benemeritos. A solutione tamen Dicae, et aliis oneribus civilibus exempti non sint, si in Curiis nobilitaribus non habitaverint, et iurisdictioni Domino-

rum terrestrium subsint, simul et ii, qui in Comitatibus habitant, Judici sint obedientes.

De subsidio Kanisiensi et Baycha ac Keresztwr aedificando, necnon de militibus Meletensibus et Teutonicis in Confinia transferendis, Sua Serenitas habito cum Dominis Consiliariis tractatu et deliberatione, benigne statuet, quae moderni temporis conditioni quam maxime consentanea et Reipublicae salutaria visa fuerint.

Circa alia Propositionis capita, propterea Status et Ordines occupari non existimarunt, (*sic*) quod cum de his fere omnibus jam antea in publicis Constitutionibus passim statuta exstent, tempori parcendum putarunt, et ea ad priores Constitutiones rejicienda; sperantes Suam Majestatem id aequi bonique consulturam. Quae vero pauca sequuntur, de his operae pretium ducunt, sequentes Constitutiones sancire.

Quia vero in proxime celebratis anno 1587. Comitiis Egregius Georgius Debretzeni, alias Vicemagister Tauernicorum et Assessor Tabulae Suae Caesareae Maiestatis, propterea quod Dominos Consiliarios utriusque ordinis Suae Caesareae Maiestatis, tum oretenus, tum scripto quodam diffamare, ac in honore et existimatione eorum laesisse perhibeatur, propter eiusmodi salui conductus ac publicae pacis ac fidei turbationem, per Status et Ordines Regni iudicialiter in nota perpetuae infidelitatis, amissione scilicet capitis et proprietatis ac perpetuitatis uniuersorum bonorum et iurium suorum possessionariorum rerumque mobilium quarumlibet, fisco Regio applicandorum, conuictus et aggrauatus fuit; pro ipso tamen Spectabilis ac Magnificus Dominus Georgius Comes de Zrinio et Tauernicorum Regalium Magister, et Supremus regni ultra Danubium Capitaneus, apud dictos Dominos Consiliarios, Suae Maiestatis utriusque ordinis, debito modo intercesserit; Serenissimus quoque Princeps et Dominus Ernestus, Archidux Austriae, etc., nomine Suae Maiestatis. partes suas benigne interposuerit; insuper ipsemet Georgius Debretzeni eosdem Dominos Consiliarios per litteras suas supplicemque libellum deprecatus fuerit; atque ipsi Domini Consiliarii, officii sui ac pietatis Christianae memores, offensarum omnium veniam ei indulserint et concesserint; propterea iidem Domini Praelati et

Barones, Magnatesque et Proceres caeterique Status et Ordines Regni, communibus votis et suffragiis, antiquata et oblitterata omni et qualibet praefatae sententiae ac notae infidelitatis noxa et vinculo, eundem in pristinum suum consortium et coetum receperunt et adnumerarunt; reddendo eum haeredesque et posteros eius capaces omnium iurium, libertatum, praerogatiuarum et immunitatum nobilitarium, quibus ipsi de more et consuetudine Regni, uti et gaudere solent, sperantes, eum deinceps non tantum quietum, sed etiam gratum futurum. Supplicant autem Status et Ordines Suae Maiestati Caesareae, dignetur ipsa quoque eundem in suam gratiam et clementiam recipere.

Item, postquam in praesenti rerum et temporum statu, videtur Regnicolis, ut in Ungaria duos, in Sclavonia vero unicum terminum iudiciorum octavalium habere sufficiat, statutum est, ut pro partibus Regni superioribus octavo die festi Sancti Georgii Martyris, iudicia in Civitate Cassouiensi celebrentur; pro Comitatibus vero cis- et ultra Danubium sitis, a Lipthowia versus has partes incipientibus, hic Posonii pro octavo die beati Lucae Evangelistae similiter peragantur; in Sclavonia, Zagrabiae vel Varasdini pro Dominica Invocavit, et durent ubique, uti hactenus, quadraginta diebus, exceptis festis. Videtur etiam Statibus et Ordinibus Regni aequitati congruum esse, ut Vicebanus pro tempore constitutus causas contra Dominum Banum motas, vel movendas revidere et adjudicare, debitaeque executioni demandare possit; sicuti in Ungaria Vicecomites possunt et solent causas Supremorum Comitum revidere.

Caeterum in iuramentorum depositione, quae ex causarum processibus communis scilicet inquisitionis, ac purgatione sui per conjuratores fienda, subsequi solet, in Sedibus Comitatuum saepenumero nonnulli falsum iuramentum, contra Deum et ejus iustitiam, facere solent; ideo, si qui tales manifeste et evidenter falso jurasse dinoscentur, idque aperte constiterit, Supremus Comes vel Vicecomes, comperta rei veritate, tales perjuros, ex suo officio in Sedem citare debeant, ac eos, iure convictos, pro demerito puniant. Qua in re appellatio ad Curiam Regiam admittatur; reo interim in vinculis existente

In causa repetitionis colonorum fugitivorum appellatio admittatur ad Tabulam Regiam; si qui autem colonos fugitivos intra triennii spatium repetere neglexerint, elapso anno intelligatur intercurrisse praescriptio.

Articulus de deliberato homicidio reformandus esse videtur; ne scilicet ii personaliter in Sedibus Comitatuum comparere et iuri stare sint astricti, qui missis et destinatis, homicidium fieri commisisse citabuntur, non tamen ipsemet patrasse aut homicidio interfuisse; si tamen per homines destinatos homicidium fecisse iuris processu convincentur, tum proscribantur more hactenus consveto. Solent autem nonnulli, mulieres gravidas, puellas, infantes, ac totam Civitatem vexandi gratia citare. Statutum est, ut tales minime compareant, sed per procuratores respondeant. Actores vero, si qui in sua actione succubuerint, et nonnisi vexandi gratia litem intentasse comperti fuerint, tunc in expensis refundendis, et homagio singulorum evocatorum convincantur.

Quod repetatur Articulus anni 1563. de statu Castrorum, quae aliquot fratribus seu consanguineis communia sunt; addendo, ut non solum in arcibus finitimis, sed etiam aliis minus in Confiniis sitis, si qui fratrum portiones suas instaurare noluerint, vel non curaverint, is, qui voluerit, cum Vicecomitis praescitu liberam habeat potestatem instaurandi.

Quod Domini Magistri Prothonotarii in Sedibus Comitatuum officio Notariorum fungi non possint; et Procuratores ne gerant officium Vicecomitis; Domini quoque Prothonotarii caveant, ne contraria et sibi ipsis repugnantia mandata extradent, sed solummodo iuridica, cum talia mandata contraria non sint ex cursu iuris, imo perplexitas potius iuris et retardatio.

Metas inter Austriam et Ungariam ac Moraviam Sua Majestas dignetur revidendas demandare, ne inter vicinos Majestatis Suae subditos digladiationes mutuae oriantur.

In exigenda taxa litterarum, tam Magistri Prothonotarii, quam Capitula et Conventus observent decreta divorum olim Regum Sigismundi, Alberti, Mathiae, Uladislai, Ludovici, Ferdinandi et Maximiliani; neque causantes majoribus,

quam par est, sumptibus gravare praesumant; sub poena in Articulis anni 1525. tituli 56. sancita.

Juridica mandata quaelibet, etiam sine subscriptione Suae Maiestatis, Dominus Cancellarius Aulae Suae Maiestatis expedire possit, iuxta Articulum Posoniensem, anni 1542.

Az irat czíme: Articuli Dominorum Praelatorum et Baronum ac Magnatum, Procerumque Regni Hungariae coram Nuntiis Comitatuum, Capitulorum et Dominorum, caeterisque Nobilibus publice declarati et descripti, die octava Martii Anno 1593.

(Egykorú irat Soprony sz. k. város levéltárában.)

XIII.

1593. Márczius 15.

Mátyás főherczeg tudósítása az országgyülés folyamata felöl.

Allerdurchleüchtigister Groszmechtigister Römischer Kaiser, Eur Römische Kaiserliche Majestät, vnnd Lieb sein meine gehorsam freundtlich unnd Brüederliche willige Dienst ÿeder Zeit zuuor, Genedigister freundtlicher geliebter Herr vnnd Brueder. Aus meinem Jungsten den Sechsten Martii disz Jahres datierten Schreiben, haben Eur Kaiserliche Majestät gnedigist verstanden, in quibus terminis damaln die Hungerischen Landtags sachen gestanden, vnnd welchermassen Ich die Stendt vber Ir Triplickh beantwortt. Wessen Sÿ nun darüber sich verrer erclärt; das haben Ewer Majestät aus nebenligender Quadruplickh sub Nr. 1. gnedigist zu sehen, und daraus verrer zuvernemmen, ob Ich wol In meiner Jüngsten Antwortt, wegen abhelffung Ihrer beschwärung Sÿ nochmaln auf fortsezung des Trimestris Consilii, Inmassen Ewer Majestät sollichs fürgeschlagen, der vrsach halb gewisen, das durch disz mittl Iren obligen am ehisten vnd füeglichisten auch vor endung aines Jahrs, auf welche Zeit Sÿ dringen, khundt abgeholffen werden, das Sÿ solches erpietten gleichwol an, vnnd wegen würcklicher volziehung desselben gleichsamb mein Person zu pürgen fürnemmen, doch daneben des Trimestris Consilii mit khainem worth gedenckhen, wie Sie dann, als Ich ad partem bericht, dauon weder wissen noch hören wöllen, vnnd villeicht mein wolmainendt erpietten, dem lauttern Puech-

staben zuwider, auf ain andern verstandt werden zuziehen vermainen, dabeÿ Sÿ neben weittleüffiger ausfüerung was Eur Majestät sowoll auch dero Hochlöbliche vorfaren, deszgleichen Sÿ die Stendt selbs beÿ gemainem wesen für merckhlichen Vncosten aufgewendt, vnder andern mitlauffen lassen, das Sÿ nicht wissen khündten, ob solches fatali cuidam et funestae necessitati aut male rerum administrationi zuezumessen, Mit verrern vermelden, das Sÿ Ire khünfftige consilia, neben Gott und Eur Kaÿserliche Majestät tempori et occasioni accommodanda haimbstellen müessten, vnd widerholter Pitt, Inen zuuerwilligen, das Sÿ ain Legation zu Ewer Kaÿserliche Majestät vnd mit dero wissen und willen zu andern Christlichen Fürssten vnd Potentaten abferttigen mögen, Erclären sich daneben, das Inen nicht zuwider wegen austellung guetter correspondenz, mit denen benachparten Künigreich vnnd Landen, zu pesserer bezallung und versicherung der Gränicz zu der andern Landt Auszschusz, Ire Gesandten abzuferttigen, doch ausser volmacht, vnd das Sÿ auf khünfftigen Landttag Irer gepflegenen Handlung Relation thuen sollen, darauf Sÿ auch Ires thails aller gebür sich erzaigen wolten, vnnd bewilligen auf disz Jahr von ÿeder Portten drey Taller, halb auf Pfingsten vnd halb auf Michaelis zuerlegen, doch dergestalt, das solche Contribution nicht durch die Cammer, sonder auf masz vnd weisz, als Sÿ solches nach lengs auszfüeren, durch Ire aigne Leuth eingenommen vnd diszfalsz auch die Walachen, Raczen, Reüssen. Müllner, Juden und Wider Tauffer durch Sÿ fürgeschlagnermassen, In gebürlichs mitleiden gezogen, Auch der Stätt Tax Inen ebenermasz eingeraumbt, vnd von den Dreissigist geföllen, ain gewisse Summa geldts darzue geschlagen, volgendts durch Ire Deputierte, als in Ober Hungern den Sigmunden Ragoczy, In den Spanschafften Heer Disz vnd Ihenseit der Thonaw durch den Ilieshazÿ, vnnd in Windischlandt durch den Isstwanffÿ auf gebürliche Raittung Administriert, vnnd dauon dem Windischlandt, vber sein selbs aigne Hülffraichung, Zehen Taussent Taller geraicht, das überig mit Eur Majestät vorwissen ex sententia pleni Consilii Hungarici, thails auf die genöttigten Granicz, maisstenthails aber zu pesserer bestellung particularis et campestris Insurrectionis angewendt. Also auch

den Deputierten yedem Fünffhundert Thaller besoldung deszgleichen die Verlag auf die Gesandten geraicht, vnd nach auszgang des Jahrs Ewer Majestät, tanquam Regi et Regno verraith, verner das die Robotten alter gewohnhait nach, geraicht werden, vnd wo Sÿ in Parem geldt oder mit der Arbait zulaissten, auf welche Gränicz auch dieselben zuuerwenden, beÿ Eur Majestät vnd der Hungerischen Räth verordnung stehen, auch die Ausständt der Roboth die Vice Spann vnnd Einnemmer derselben zuuerraitten schuldig sein sollen. Neben sonderer guetter verordnung, wie es hinfüro mit underhalttung des continui zuhalten, vnnd entschuldigung des durch Sÿ wider die gebör angesezten Landtags vnnd benenten Tags neben angehenckhter Pitt, die Kraiszhaubt mannschafft in Ober Hungern mit ainem Hungern zuersezen, Die wider den Grauen zu Hardegg eingebrachte beschwerungen abzustellen vnd zustraffen, Item des Bani Kriegsvolckh zusterckhen vnd auszzuzalen, Ime auch öber die andern Haubtleuth derselben Ortten die obhandt einzuraumen, die andern In der Proposition eingefüerrten Artiggl beÿ vorigen Constitutionen verbleiben zulassen, den Debreczenÿ widerumben zu gnaden zunemmen, vnnd den zwischen Eur Majestät vnnd den Soossen, ergangnen Abschiedt aufzuheben, vnnd Inen die Güetter so Sÿ bey dreyhundert Jahren besessen, widerumben einzuraumen.

Über solich der Landt Stendt Quadruplickh hab Ich die Hof und Hungerisch Cammer, deszgleichen den Kriegs Rath mit Iren guettachten, sub Numeris 2. vnnd 3. hieneben vernommen, daraus Eur Kayserliche Majestät nachlengs zusehen, das wider obangedeütte begern allerleÿ wichtige bedenckhen fürfallen, sonderlich wegen der newfürgeschlagenen einbringung des Anschnitts, dazue Sÿ dreÿ Einnemmer aus den Stenden verordnen, vnnd das der Stätt Tax denen Stenden auch soll eingeraumbt, so woll auch aus Eur Majestät Dreissigist geföllen in spetie ettwas bewilligt, vnnd die auszthaillung der Roboth blosz auf des Hungerischen Raths guetachten gestelt, Item das der Obrist beuelch zu Caschau allain mit ainem Hungern soll ersezt, Dem Bano in Windischlandt sein Authoritet hoc est die andern Haubtleuth derselben Ortten vndergeben werden, Daheer Ich geursacht worden, dieselben

bedenckhen denen Hungerischen Räthen, Inmassen Ewr Majestät aus dem Einschlusz sub Nr. 4. zusehen, mit etwas auszfüerung fürzutragen, vnnd Ir guettachten zubegern, Welches Eur Majestät ebnermassenn hieneben sub Nr. 5. zuempfahen, darin Sie vngeacht der eingewendten bedenckhen, die sach beÿ der Stendt gethonen erclärung und bewilligung in allem beruehen lassen, Mit der andeüttung, das die Stendt mit grosser beschwär soweit zubringen gewesen, vnnd zubesorgen seÿ, da Ich verrer difficultiern soll, das Sÿ cum maxima rerum omnium confusione et perturbatione, apertoque Regni periculo von hinnen verraisen möchten. Darauf hab Ich über obangedeüt der Hungerischen Räth guetachten, die Hof und Hungerisch Camer vnnd Kriegs Rath mit Iren verrer guetbedunckhen sub Numeris 6. 7. vnd 8. auch vernommen, sonderlich ob auf den eüsseristen fall Ich die conditionen der aignen einbringung vnd benenten dreÿ Einnemmer halben Eingeen oder den Landtag zerstossen lassen soll, die sein vasst durchaus Irer vorigen mainung, allein die Hungerisch Cammer Räth ob Nr. 6. sein der mainung, das die Einnembung den Stenden möcht gelassen werden, doch nach der Constitution Anno etct. Sieben und Vierczig, zu Abzahlung der Gräniczen auf ordentliche Raittung, vnd das der Stendt dauon erhaltendt Kriegsvolckh, durch Eur Majestät Muster Maister gemuesstert werden.

Wann Ich dann wie ÿetzt vorgemeldt ad partem, so wol aus ettlicher fürnemmer Hungerischen Räth, denen Ich deszhalben absonderlich selbst auch alles vleisz zuegesprochen mir gethanen bericht, als auch anderer Ortten heer sovil nachrichtung hab, das ainmahl, die Stendt diser Zeit auf ain mehrers zubringen, khain Hoffnung, Ja das auch fasst alle abgesandte von den Spansshafften dise gemeszne Instruction haben, das Ihenig so bewilligt wirdt, selbst durch aigne Leuth einzunemmen vnnd zuuerwenden, vnd dauon nicht zuweichen, das Sÿ auch beÿ ÿeczigem Standt, mit den dreÿ Tallern vnd dem continuo und gratuitis laboribus so Sÿ auch auf dreÿ Taller anschlagen, gar vill gethan haben vermainen, vnnd aber Eur Kayserliche Majestät dero hocherleüchten verstandt gnedigist zuermessen, da mann bey ÿeczigen schwären Zeitten vnuerrichter sachen von ainander khomen soll, das allerleÿ grosser

vngelegenhait vnd woll etwo vnwiderpringlicher schaden dabeÿ zugewartten, zumall da Sÿ in Iren Schrifften die Extrema zu tentiern starckh angezogen, auch nit gar obscure von Huldigung sich vernemmen lassen. Demnach hab Ich die Antworth an die Stendt hieneben Nr. 9. auf volgende weeg aus nott stellen müessen, vnnd Erstlich Inen verantworth was gestaldt Ich vermeldt, vnd wie Ich es In dem gemaindt, das Inen ehender als in ainem Jahr guettenthails jerer beschwerüngen abgeholffen werden khündt, Nemlich durch erledigung der einkhumnen Visitations Relationen, des Niemandts als Sÿ selbst hieuor verhindert gehabt, dazue Ich mich aber von Eur Kayserliche Majestät weegen nochmalln erpotten.

Auf den anzug das die bishero in Hungern angewentte Hilffen wenig ersprossen, vnnd Sÿ net wissen ob es fatale oder der Pösen Administration schuldt, vnnd das dabeÿ vill zugehörige Lender verloren vnnd Irer befreundten Pluet vergossen worden, da hett Inen in specie allerleÿ mit grundt khünden gesagt, vnnd das vnzehlig vil in Hungern vergoszne Teütsche vnnd anderer Nationen Pluet fürgestelt werden. Ich hab es aber zuuerhuettung Disputat beÿ dem beleiben lassen, das es vorderist des Gerechten woluerdienten Zorn Gottes vnnd unserer Sündt daneben auch der vnainigkhaiten schuldt, wie Sÿ dann selbst wol wissen, wan Sy nur zuruckh gedenckhen, was gestalt Sibenbürgen, Molda, Walachia, vnnd andere vil Thail von diser Cron khummen.

Die von Inen In allen schrifften getribne schickhung zu Eur Kayserliche Majestät hab Ich Inen one grosse Ir Offension vnnd allerleÿ vngleich nachdenckhen vnnd auszlegen nit verwaigern khünden, entgegen auch simpliciter nit willigen wollen, sonder zu Eur Kayserliche Majestät genedigisten gelegenhait gestelt. Dieselb wirdet 'alszdann weittere deliberation Irer auch vorhabenden schickhungen auf khünfftigen Reichstag vnnd zu andern Potentaten mit sich bringen, dabeÿ Ich nit weniger thuen khünden als mich guetter Intercession vnnd fürderung beÿ Eur Kayserliche Majestät zuerpietten.

Weil Sÿ Inen auch Auszschusz zu vorsteender gemainen Defensions berathschlagung mit den Behaimischen vnd andern benachperten Landen gefallen lassen, doch mit dem anhang das

dieselben In khünfftigem Landtag den Stenden Erst Relation thuen sollen, hab Ich Sÿ vermahnt, dieselben Ausschusz alszbaldt ÿeczo zubenennen vnd Sÿ mit volkhomenen gewaldt so wol zuschliessen als zuberatschlagen zuuersehen.

Ire bewilligte drey Taller von ÿeder Portten mit gebreüchiger connumeration nach den vorigen Constitutionibus, hab Ich zwar von Eur Kayserliche Majestät wegen angenommen aber nit auf die weisz vnd abthaillung wie Sÿ die fürgeschlagen, Sonder allain zu vnderhalt vnnd notturfft der Gränicz, mit dem anhang, das Sÿ denen Räthen gewaldt geben wolten, sich mit mir zuuergleichen, wie vnnd wohin solche bewilligung am Nuczlichisten zuuerwenden, wie die pessere erpaw- vnnd versicherung der Gränicz geschehen soll, deszgleichen wie es mit Anschlagung vnnd einnemmung der Freÿ Stätt Tax zu halten, Item was Eur Kayserliche Majestät meinem In voriger schrifft gethanen erpietten, nach dazue geben sollen, vnd disen weeg hatt, Ime sonderlich der Pálffÿ vnd Joo die Ich absonderlich bespracht, gefallen lassen, Daheer Ich mich versihe, das Sÿ vndern den andern Rathen vnd Stenden es also zuerhalten sich bemüchen werden.

Wegen einnembung vnd verwendung berüertter bewilligung ist wie vorgemeldt khain Hoffnung das die gemainen Stendt dauon Ja auch so weit nit zubringen, das Sÿ einen zueliessen, der von Eur Kayserliche Majestät weegen dabey were, Sonder vermainen Sÿ haben vil gethan, das solches geldt mit Eur Kayserliche Majestät vorwissen solle verwendet werden, vnd das Sÿ sich Eur Majestät vnnd den Stenden In khünfftigem Landtag offentliche Raittung zuthuen erpietten. Weil dann Je Zeitten aus der nott ein Tugent zumachen, auf der Zerstossung des Landtags zumall ÿeczo grosse gefähr steet, auf des Feindts einfall niemandt wisste was Er thuen soll, vnnd ob In nötten die beuelch vnnd aufpott ettwas gelten wuerden oder nit, die benachperten Landt auch darob allerleÿ gedanckhen fassen, khünftige Reichs vnnd anderer Christlicher Potentaten Hilffen darauf an sich halten, und leichtlich mehr verderben daraus volgen möcht, als mann ÿeczo auszraitten khan. So hab Ich gleichwol den Stenden in disem Puncten nichts bewilligt oder abgeschlagen, weil des ganczen Landtags

Fundament darauf beruehet, Sonder es auf ein vergleichung mit den Räthen gestelt, do es nun beÿ den Stenden zuerhalten, das Sÿ die Sach auf die Räth lassen. So hatt mann dreÿ weeg das aintweder Eur Majestät das Einnemmen habe, vnd sich erpietten den Stenden guetten bericht zugeben, vnnd alles mit der Hungerischen Räth guetachten zuuerwenden, oder das Eur Majestät Iren Einnemmern Yemandts zuordnen oder lestlich das Sÿ es gleichwol selbst Einnemmen lassen, doch an die Ortt vnd mit der masz verwenden wie Eur Majestät vnnd die Hungerischen Räthe sich werden vergleichen vnd das Sÿ darumben Raittung thuen; welcher weeg nun beÿ Inen zuerhalten, das wirdt der weitter schlusz geben.

Ich hett disen Artiggl gern so lang bisz Ich von Eur Kayserliche Majestät gemeszne Rosolution hette suspendiert, aber Ich waisz aigentlich vnnd bin dessen von ettlichen Räthen In vertrawen vergewisst, das die Stendt so lang alhie nit aufzuhalten.

Die auszthaillung vnd nuczliche verwendung der Roboth In geldt vnd mit der Handt. Item Einbringung der auszstendigen Robatt Resstanten steet auch auf vergleichung mit den Räthen, do anderst die Stendt darein willigen.

Die haltung des Continui ist meins erachtens von den Stenden auf guette Ordnung gericht, do mann es nur also volziecht, darumben Ich es auch von Eur Kaÿserliche Majestät wegen Approbiert.

Weil auch die dreÿ Taller allain auf die Granicz wie vorsteet begert, So hab Ich die Stendt vermahnt, das Sÿ der particularn insurrection vnd Militien Campestrum halben, auf andere gelegne mittl gedenckhen wolten, mit allegierung der Exempl so In Behaimb, Märhern, Österreich vnnd Steÿr sein, aldo die güldt Pferdt In gewisser bestallung erhalten werden.

Also beleibt auch Eur Kayserliche Majestät die Taxa der Stätt pillich, vnnd werden die Stendt mit Danckh zufriden sein khünden, das Eur Kayserliche Majestät Inen dieselben aus gnaden zu des Landts gemainen versicherung eruolgen lassen.

Wie wol die Stendt sich von dem das Sÿ Eur Kayserliche Majestät nit allain Inner aines Jahrs personlich begert, sonder gar den Fünffzehenden Januarÿ nechstkhünfftigen

Jahre benendt, hochentschuldigen vnd es nit also gemaindt sein, fürgeben, So hatt doch nit geschadet, das Ich Inen Iren vnfueg damaln zuuersteen geben, vnd ÿecze in der lesten schrifft dasselb wider geäfert.

Wegen Irer begerten erseczung des Obristen Beuelchs zu Caschaw mit einem Hungern, werden Sÿ hoffentlich mit meiner Antwort vnd der Siben und achzig Jährigen Constitution zufriden sein, die dann Eur Kayserliche Majestät nechstern genedigisten Resolution gemesz ist vnnd wer gat nit zu rathen, der Zeit ainiche veranderung fürzunemmen, oder Sÿ dessen zuuerrössten.

Vber Ire Generals (*sic*) wider Graf Ferdinanden von Hardegg haben Sÿ numehr beschaidt.

Auf des Bann Im Windischlandt vnnd seines Kriegsvolckhs bezallung, wollen Eur Kayserliche Majestät genedigist bedacht sein, die Hungern Achten das hoch, das mit grossem Cossten vnd des Landts beschwer New Kriegsuolckh aufgenommen, Entgegen das Alt versuecht gewohnt vnd woluerdient volckh nit bezalt wirdt. Da ist zwar nit weniger, das den alten vnrecht geschiecht, vnd die Newen Kriegsleuth sich darob ergern, vnnd den Lusst zu beharrigen Gräniczdiensten verliern.

Sein Baans Authoritet betreffent, verstee Ich das Er vber alles vnnd auch das frembdt Kriegsvolckh die Oberhandt hette, das hatt grosse difficultet auf sich, In dem Erzherczog Ernsten L. der Enden Irer Administration die notturfft zubedenckhen haben wirdt.

Des Debreczenÿ sachen ist auf das Bericht, das Er beÿ Eur Kayserliche Majestät vmb begnadung pitten soll, Do es geschiecht, möchten Eur Kayserliche Majestät Ime dieselb genedigist erthaillen.

Des zwischen Eur Kayserliche Majestät vnd den Soossen ergangnen vrtls halben, werden villeicht die Stendt mit meiner Antworth vnd von Eur Kayserliche Majestät wegen gethanen erpietten zufriden sein.

Die vbrigen Articl In der Proposition begriffen, steen auf den vorigen Constitutionibus, Ich hab aber in specie die Stendt zu beschlusz an ettliche nöttige Puncten, Als des Pro-

uiant Traidt Lucrum Camerae, Canisische erhaltung, des Teutschen Ordens anerpietten vnd dergleichen vermahnen lassen.

Steet ÿeczo beÿ Eur Römische Kayserliche Majestät genedigisten willen vnd gefallen, was Sÿ mir beÿ disem aignen eillenden Currier In ainem vnd andern sonderlich In puncto der dreÿ Taller-Conditionierung, vnnd das Sÿ die einnembung vnd auszthaillung derselben allain haben wöllen, wann ÿe die Stendt dauon nit zubringen, oder es es den Räthen nit übergeben wolten, beuelhen wöllen; kann Ich dann mein Intent In dessen durch allen müglichen vleisz erhalten, vnd den Landtag schliessen ehe die Stendt auszreissen, so soll es an mir nit manglen.

Was dann die erseczung der Geistlichen vnd Weltlichen Dignitäten betrifft, haben Eur Kayserliche Majestät ein sonders Schreiben von mir zuempfahen, vnd mich auch Im selben vor meinem von verraisen genedigist zubeantwortten, damit den Stenden souil müglich wilfarth werdt. Vnnd thue Eur Kayserliche Majestät mich zu gnaden vnd Brüederlichen Hulden al vleisz beuelhen. Geben auf dem Küniglichen Schlosz zu Preszburg den Fünffzehenden Martÿ Anno etc. dreÿ vnd Neunczig.

Ewer Römische Kayserliche Majestät vnd Lieb
gehorsamer brueder
Matthias.

P. S. Genedigister geliebter Herr vnnd brueder ob ich wol ob allegierte Antwortt vber der Hungerischen Lanndtstennde Quadruplickh dem Locumtenenti (dieselb gemainen stennden zue proponieren) vbergeben, So hab ich doch daneben Auf etlicher Hungerischer Rath Anlaittung, Ime dem Locumtenenti die Andeüttung thuen lassen, das er dieszelb zuuor mit denen Hungerischen Rathen Communicieren vnnd zum fall etwo bedenckhen füer fielen, so die Stenndt offendiern möchten, mich derselben Alspaldt erindern wolt, Darauf sÿ die Hungerischen Rath, mir Neben Ligendt Ir verrer guetachten, sub Nr. 10 vbergeben.

Wann sÿ dan darin, so starckh auf verwilligung einer

schiekhung zu Eüer Kayserliche Majestät dringen, so hab ich dieselb füeglich nicht verwaigern khünnen.

Weil Innen auch bedenncklich füerkhummen, die bewilligten dreÿ gulden, darausz sÿ dem windischlanndt zue guetten, Zehen Tausent gulden, den vberresst aber Tailsz auf die genöttigisten gränicz, maissten Tailsz aber zue posserer bestöllung Particularis et campestris insurrectionis vermaindt zue wider Ierer Ausztaillung, so gar Absolute, Allein Auf vnnderhallttung der Granicz zueziehen; Demnach hab Ich disen Articl, sonnderlich auf des Pálfÿ vnnd Joo guetachten, Wie Inliegendte des Joo Zettl Nr. 11. vermag, limitiert, mit dem Anhang, das sy zue pöszerer bestöllung des Aufpotts, Auf Anndere gelegenere mittl bedacht sein wollten, Wie ich dan Ad partem souil Nachrichtung empfanngen, das sÿ gleichwol nit vngenaigt, zue diszem hochnottwendigen werckh Ausz Aignen seckhl etwas zuegeben, damit es Aber in die Constitutiones nicht Einkhumb, vnnd Also Innen ein beschwerliche Consequentz vnnd Preiudicium darausz volge, Alsz ob sÿ solches schuldig, so sollen sÿ vorhabens sein, Nach geschlosznem Lanndtag, In denen Spanschaften Absonderlich von diser sachen zue tractiern vnnd zwischen Ainander ein Anschlag zuemachen.

Also hab ich auch den Articl, wie dise Contribution, der dreÿer Taller Am nuczlichisten Angelegt werden soll, weil die Stenndt so sehr hinweckh eillen, vnnd füersteunden feindts geschraÿ halben, Alhie nicht Lennger zuerhalltten sein, Notthalben Auf das mitl stöllen müeszen, darzue der Joo Auch starckh geratten das die Ausztaillung solcher Contribution, si ita Ordinibus videtur, Mit Eur Majestät wissen, vnd willen woll werde anzuestellen sein, Damit man die Stenndt vmb souil Leichter darzue bewege, die sonnsten von Ierer Nechsten schrifft gar nit zuerweichen Innen füergeseczt.

Gleichsfals hab ich auch weegen der Stätt Tax zue der Stenndt mehreren Satisfaction, mich dahin erclärt, das dieselb gleichwol Alltem gebrauch nach, das verstehet sich durch Eür Majestät Cammer Angeschlagen vnnd Eingebracht, Aber annderst wohin nicht, Alsz den Gräniczen zue guetten Angewendt werden sollen, Mit dem Anhanng, Was Eur Majestät

Ieres Tailsz darzue geben solltten, solches Auf vorgehunde berathschlagung mit denen Hungerischen Rathen hernach zuerclären.

Vnnd weil die Stenndt Je so hoch darauf dringen, das dise bewilligung nicht durch die Camer, sonder Iere deputierte soll Eingenommen werden, vnnd zue besorgen, Auch nicht gewissers weeder, das der Lanndtag, da man Innen diszfalsz nicht wilfaren fruchtlosz abgehn, vnnd mit hochster schwirigkhait sich zerstossen wurde darbeÿ dan vnwidersprechlicher schaden zuegewartten;

Demnach hab ich auch in disem Articl vngeacht Allerleÿ darauf beruehenden grossen vngelegenhait, wie der Joo gar starckh geratten, Mit dem Anhang cum benigna voluntate Maiestatis dardurch Eur Majestät nichts benummen seÿ, Mich denen Stennden Accomodiern müeszen, Wie dan Eur Majestät dise vnnd andere obangezogne limitationes, Ausz Nebenligender Abschrifft der Corregierten Antwort, sub Nr. 12 zuesehen der vngezweÿfelltten Zuuersicht, Eur Kayserliche Majestät werden, Ir solches alles nicht zuewider sein, sondern in Erwegung, das die Stenndt, villeicht auch, mit dem schwerlich werden zueberuewigen sein, Ihr genedigist gefallen lassen, Mich daneben nochmaln Gancz gehorsamb, vnnd bruederlich beuelchendt. Datum vt in literis.

Eur Römische Kayserliche Majestät vnd Lieb.

(Eredetije a bécsi állami levéltárban.)

XIV.

1593. Márczius 16.

Mátyás főherczeg ötödik leirata az országgyűléshez.

Pergratum omnino accidit Suae Serenitati fideles Status et Ordines Regni, missis difficultatibus caeteris, rem ipsam tandem aggressos esse; etsi dubium non sit, ac dolendum potius, habere eos non aliqua, de quibus merito conqueri queant; tamen pro sua prudentia facile animadvertere posse, Sua sibi Serenitas persuadet, non tam fatalis hoc esse necessitatis, aut malae, ut ajunt, administrationis, ejus fortassis, quam illa

tempora ferebant, cum primum hic hostis in nobilissimum hoc Regnum penetravit, quam simultas et discordia auxit, et quae postea alia, cum belli tum pacis non satis firmae, incommoda, dies annique secum traxere. Non tam, ut dictum est, haec esse, quam nostrorum in Numen Divinum gravissimorum peccatorum maximam culpam, quibus tum rite, totoque corde expiatis, sperandum certe foret, et fatalem illam necessitatem perfringi, et reliqua omnia in meliorem statum reduci posse; quod ut nos omnes concernit, sic omnes nos quoque intimis sensibus afficere non immerito deberet.

Quae Sua Serenitas de Sua Majestate Caesarea atque Regia pollicita est, quaeve se promoturam obtulit, non est, cur fideles Ordines aliquatenus dubitent, quum paratissima sit ea ad effectum optatum perducerea; modo Status et Ordines sibi ipsis ne desint, et consultationi de inquisitione generali locum dent, ut ex superioribus fusius intellexerunt.

De Legatione ad Suam Majestatem Caesaream mittenda, siquidem Ordines hoc agunt, ut quae deinceps consilia amplecti, quidve illis facto opus sit, Majestatis Suae arbitrio relinquant: Sua Serenitas Majestati Suae minime ingratum fore existimat.

Perlibenter et hoc Sua Serenitas intellexit, Status et Ordines cum vicinis Regnis et Provinciis de Confiniorum defensione consilia, per suos Delegatos, communicare velle; consultius tamen etiamnum existimaret, ut et eorum nomina ederentur sub his Comitiis, et absoluta ipsis concederetur agendi potestas; praesens enim, quod ob oculos versatur, periculum, moram omnem merito excludere videtur.

Tres de singulis Portis oblatos florenos Sua Serenitas vix existimat ad utraque, tam subsidia, quam insurrectiones sufficere posse; quapropter, si ipsis quoque Statibus et Ordinibus ita videtur, eos ad subsidia Confiniorum grato imprimis ac benevolo acceptat animo; atque ad utiliorem et commodiorem particularis et campestris insurrectionis rationem Statibus et Ordinibus de aliis opportunis mediis prudenter cogitandum relinquit. Dispensationem etiam ejus Contributionis, cum praescitu et voluntate Suae Majestatis, commode fieri posse arbitratur.

Taxam Liberarum Civitatum, more solito perceptam, in eos quoque usus, nec in alios usus, converti Sua Majestas curabit, et quantum de suo addere debeat, re cum Dominis Consiliariis deliberata, statuet.

Quae de Deputatis nominatis et praedictae contributionis expensi acceptique ratione, Ordines censent, Sua Serenitas, cum benigna Suae Majestatis voluntate, rata habet.

Gratuitos labores, ad Majestatis Suae dispensationem referri, placet Suae Serenitati, quae et de iis, ac restantiis (rationibus, prout Ordines arbitrantur, prius datis et acceptis) audita Dominorum Consiliariorum sententia, ulterius statuet, quae quoque tempore magis commoda et necessaria videbuntur. Sic etiam quae de continuo in meliorem statum redigendo Ordines constituant, Sua Serenitas cumprimis laudat atque probat, modo in effectum, sine cujusvis respectu, deducantur.

Excusationem de Comitiis indictis, evocatione Suae Majestatis, et quae his similia sunt, etsi ea Sua Serenitas in meliorem partem interpretatur, haud tamen scit, an Suae Majestati ea ratione integre satisfactum videri possit. Nihil vero Sua Serenitas vel mitigando vel intercedendo intermittet, quo fideles Ordines et Status, peractis Imperii Comitiis, voti sui compotes fieri queant; ac re ipsa intellecturos confidit, non fefellisse Suam Serenitatem illorum opinionem.

Quod ad Supremum Superiorum Partium Capitaneum spectat, Sua Serenitas constitutioni Anni 1587. inhaerendum existimat; arbitratur enim Majestatem Suam adhuc ejus esse animi, ut unum ex ipsius Fratribus, cum decenti et sufficienti auctoritate, eo loci constituat. Quod si forte certis de causis differri necesse sit, Serenitas Sua de hac Ordinum supplicatione apud Majestatem Suam sedulo ac diligenter intercedet. De querelis etiam contra exteros, et Comitem Ferdinandum ab Hardek, utraque parte, in quo jam res versatur, audita, opportuna remedia se adhibituram, et jam antea pollicita est, et nunc etiam pollicetur.

De augendis et solvendis militibus banalibus non est, quod Ordines dubitent, atque ei rei Serenissimus, ad quem spectat, Archidux Ernestus recte et mature providebit. De

authoritate vero Domino Bano tribuenda similiter Sua Serenitas ad Majestatem Suam referet et intercedet.

Factum indignum Georgii Döbröcziny, qui Dominos Consiliarios utriusque Ordinis in honore et existimatione laesisse perhibebatur, non immerito graviter tulit Sua Majestas. Quandoquidem vero culpam agnoscit atque deprecatur, intercedant etiam pro eo, non modo Georgius Comes de Zrinio, verum etiam ipsi Status et Ordines universi: Serenitas Sua eundem Debrecinium ita in Majestatis Suae gratiam ac clementiam recepit, si prius pro eo, ac par est, Suae etiam Majestati humiliter deprecatus fuerit.

Ad suspendendam executionem sententiae inter Fiscum Suae Majestatis ac Familiam Soos, super fodina salium in Eperjes latae, bonisque ipsis eidem Familiae relinquendis quod attinet: Sua Serenitas Statibus atque Ordinibus benigne significandum duxit, in eo jam rem versari, ut dictae Familiae Soos pro pago Soówár, Suae Majestati judicialiter adjudicato, alia bona aequipollentia conferantur. Nec diffidit Serenitas Sua eidem Familiae hac in parte satisfactum iri, Statusque et Ordines huic resolutioni aequis animis acquieturos esse.

Postremum, cum in Propositione complures alii contineantur Articuli, minime negligendi; utputa: de Lucro Camerae, commeatu apportando et procurando, Teloniis, Tricesimis, actionibus in casu defectus seminis Magnatum, deditionibus, aedificatione Arcis Keresztur, subsidio Canisiensi, et reliquis, de quibus Constitutiones partim non exstant, partim ampliandae et declarandae videntur: idcirco Sua Serenitas Status et Ordines benigne requirit, ut, iisdem Articulis similiter in maturam deliberationem deductis, suam superinde sententiam haud gravatim aperire, ac hac quoque in parte propensum suum in Rempublicam studium testatum reddere velint.

Az irat címe: Resolutio Archiducis Matthiae, ad Articulos Statuum et Ordinum Regni Hungariae, die 16. Martii anno 1593. praesentata.

(Egykorú irat Soprony sz. k. város levéltárában.)

XV.

1593. Márczius 17.

Mátyás főherczeg hatodik leirata az országgyüléshez.

Audivit et perlegit Sua Serenitas, quae hesterno vespere Statuum et Ordinum nomine, Domini ad eam rem deputati, oretenus Eidem, atque scripto proposuerunt. Quoniam vero Sua Serenitas intellexit, nihil eos fere, praeterquam in paucis admodum, a priore discedere, nisi quod in formam Constitutionis hoc ipsum inferre placuit; noluit hac in parte illorum deesse voluntati. Quia tamen nonnulla ac paucula verba sunt, quae in gratiam Suae Majestatis inseri decet, necessarium omnino duxit, idipsum, quod obtulerunt, Constitutionis Exemplum eo modo (nullo tamen Ordinum incommodo) correctum Statibus atque Ordinibus iterum exhibere; benigne atque enixe petens, nullam aliam nunc quidem ob causam, dent hoc saltem Suae Serenitatis primis precibus, neque operam perdidisse, tantique operis jacturam fecisse; velint eum, qui singulari semper hanc fortissimam Gentem amore a pueris est complexus, quive in ejus favorem nomen etiam suum primitus acceptavit atque lubenter gerat. Quin et hoc Status et Ordines sibi certo persuadeant, tollendis gravaminibus longe commodiorem paraturos hac ratione viam, quam si proposito suo tenacius insistentes, Majestatem Suam alienam reddant. De Sua vero Serenitate hoc sibi polliceantur, ut quemadmodum Eandem pro sponsore habent, sic commodis atque emolumentis ipsorum nullo tempore defuturam.

Az irat czíme: Postremum scriptum Archiducis Matthiae, Statibus et Ordinibus Regni die 17. Martii 1593. exhibitum, quo Dietae ad diem 25. Januarii, seu festum Conversionis beati Pauli Apostoli Posonium indictae finem imposuit.

(Egykorú irat Soprony sz. k. város levéltárában.)

XVI.

1593. Márczius 18.

Mátyás főherczeg jelentése az országgyülésről.

Allerdurchleüchtigister, Grossmechtigister Römischer Khayser etc. etc.

Über jungste mein Antwort, so den Hungerischen Landständen auf ir Quadruplic den sechzehendten huius übergeben worden; haben sÿ die Ständ volgenden Tags umb fünf Uhr zu Abend ainen Ausschuss ires Mittels zue mir abgefertigt, welche in der Ständ Namen mich ersucht, und gebetten wegen irer miserien mit inen mitleiden zu haben, mit dem vermelden, das sÿ bisshero ein lange Zeit mit grosser Beschwärung, auch nit one sondere Gefähr des Feind alhie gelegen; neben ferrer Andeuttung, das die Ständ inen bevohlen mir das Scriptum (so Ew. M. hiemit sub num. 1. in originali zuempfahen haben) anzuhendigen, welches principaliter ad defensionem regni gee, und seÿ darin nichts, des Ew. M. Authoritet derogiere, und bleib die Disposition aller Sachen in Ew. M. Handen, wie sÿ derwegen mit den Hungerischen Räthen schliessen werden; dabeÿ sÿ auch mitlauffen lassen, sÿ hetten khaine expensas mer, so khämen Zeittungen ein, das der Feind diss Land angreiffen wolt, mit schliesslicher Erklärung, se non posse ad alia condescendere, und angehenckhter Bitt, das ich mich darüber unverlengt resoluiren wolt. Darauf ich inen zur Antwort geben, das ich meines Tails nichts liebers gesehen, noch merers begert hett, weder das die Landtagshandlungen sich nit so lange verzogen hetten. Weil aber mererlaÿ schwäre difficultaten fürgefallen, so hab es nit anderst sein khünnen; mich daneben erbotten, ir überraichte Schrifft alspald zuersehen, und volgenden Tags die Ständt zubeantworten, mit angehenckhtem genedigen Begern, sÿ wolten inen solchen geringen Verzug nit lassen zuwider sein; darüber sÿ also abtretten. Es sein aber, als ich bericht, der Merertail undter den Ständen vorhabens, und entschlossen gewesen, das sÿ samendlich zue mir herauff khommen, und strakhs neben Lieferung der Schrifft unerwart ferrers beschaids Urlaub nemen wollen, und sollen schwärlich davon abgewisen, und ain Ausschuss zue mir abzufertigen, bewegt worden sein.

Wann ich dann in Erwegung aller Umbständ beÿ mir souil befunden, das in Sachen ferrer nit zu disputieren, und doch alles ires Gefallens zu passieren bey Ew. M., mir nit wurde verantwortlich gewest sein. Also hab ich auf das Mittel gedacht, und in der Schrifft inmassen Ew. M. aus der Correc-

tur zusehen, erstlich was des Lands verderben halb de fatali necessitate et mala regni administratione angezogen wüerdt, weil solches, da es also in die constitutiones einkhommen soll, Ew. M. etlichermassen zu Verkleinerung geraichen mecht, durchstreichen lassen.

Zum andern; ist der Artickhl, quoad liberarum ciuitatum taxam similiter ad defensionem regni conuertendam mit hinzuesetzung der Wort (more solito perceptum), dahin limitiert worden, das die Einbringung solcher Tax inmassen von alter herkhommen beÿ der Hungerischen Camer verbleibt, und dissfalls denen Ständen ainicher Eingriff so nit allain Ew. M. sonder auch denen Stetten praeiudicien, und beschwärlich fallen mecht, nit eingeraumbt wüerdt.

Das dann die Ständ zum dritten zu solchem defensions Werckh in specie aus Ew. M. Dreisigist ain Hülff begert, damit nun durch diss Mittl sÿ die Ständ nit Gelegenhait haben in peculium regium zugreiffen; so ist anstatt der Dreisigist das Wort, aus Ew. M. aerario gesetzt worden.

Zum vierdten. Hab ich beÿ Benennung denen Personen, so die beschehen Bewilligung in der Ständ Namen einbringen sollen Ew. M. meren Authorität halb, die Wort cum benigna Mttis Vrae voluntate hinzue setzen lassen, damit es noch bey Ew. Kay. M. genedigisten Gefallen stee; ich wollt aber noch, wie in nechstem meinem Gutachten angezogen, rathen, dass es Ew. Kay. M. auf Versuchen dies Jahr geschehen liessen, weil sy Ew. M. sowol als den Ständen müessen Raitung thun.

Was dann zum fünfften den Artickhl belangt, das sÿ die Ständ ir gethane Bewilligung tails zue den genöttigisten Granizen, maistentails aber zu pesseren Bestellung particularis et campestris insurrectionis vermainen anzuwenden, da hab ich gleichwol mich auf das Höchst bemüehet, solche zue des Landes merer und gewisser Versicherung gar auf die Gräniz zubringen; weil es aber ÿe nit zuerhalten gewesen, und sich vermög nebenligenden ex constitutionibus regni gezognen Artickhls sub num. 2. souil befindt, das die Ständ auch hieuor anno 37 in subsidium regis nur ain, ad particularem gentium conseruationem, aber Zwen Gulden bewilligt haben; demnach hab ich auch dissfalls in die Ständ weitters nit dringen khünnen, doch

aber die Wort maiori ex parte, weil dardurch etwo denen Gränizen gar zuuil hette mügen entzogen werden, durchstreichen und darfür sezen lassen, wo es die Not ammeisten hin erfordern wirdet, und wüerdt man khünfftig in Austailung berüerter Bewilligung so mit Ew. Kaÿs. Maj. wissen und willen beschehen wüerdt, dahin bedacht sein müessen, damit die Gräniz gebürlicher Weis in Acht genommen werden.

Das dann die Ständ zum sechsten supplicieren und bitten, die Craishaubtmanschafft zu Caschaw mit ainem Hungern zuersezen; da hab ich damit es desthalber beÿ der anno 87. ergangnen constitution verbleibe, disen Artickhl dahin limitieren lassen, das Ew. M. nochmaln bevorsteet dero Gebrüeder ainen daselbst hin zuuerordnen, und ob ich wol disen Artickhl, wie derselb durch die Ständ verfasst, einkhommen zulassen der Ursach halb starckhe bedenckhen gehabt, zum Fall derselb durch Ew. M. also ratificiert werden soll, wie es dann nit anderst sein khan, und aber der Fürschlag mit Ew. M. Gebrüeder ainem nit solt in das Werkh khommen, das sÿ die Ständ khünfftig das solcher Bevelch mit ainem Hungern ersetzt werden müesst, daraus zuerzwingen sich understeen mechten. Weil aber solches allain bittweis und nit als ain endtlicher Schluss einkhombt, demnach wüerdt es als verbindtlich nit angezogen werden, noch Ew M. in wenigisten praejudicieren khünden, wie dann auch in dem anno 82. gehaltnen Landtag die Ständ vermüg nebenligenden Artickhl sub num. 3. von Ew. M. begert, nach Verrichtung damals fürgestandnen Reichstags wiederumben in Hungern sich zubegeben, und veterem regni formam zu restituiren. Vnd ob wol hernach solcher Artickhl durch Ew. M. neben anderen confirmiert worden; so hat doch derselb in denen terminis wie er einkhommen, nicht bindten khünnen, welches auch so geschaffner Sach wegen Ersezung berüerter Craishaubtmannschafft nicht zubefahren.

Die übrigen in der proposition einverleibdten Artickhl, davon die Ständ in obangezognen irer Antwort in specie khain Meldung thuen; hab ich also passieren, und bey denen alten constitutionen, darauff sÿ die Ständ sich referieren, verbleiben lassen müessen.

Neben solche correctur hab ich denen Ständen an heut dato vmb neun Uhr vormittag, damit sÿ desto leichter zu gebührlicher Willfärigkhait bewegt wurden mit ainem Schrifftl sub num. 4. übergeben. [1])

Darauff sÿ nach gehaltner Beratschlagung abermaln durch ain Ausschuss, der genedigen Befürderung und Erzaigung sich bedanckht, mit Erinderung, das sÿ die Ständ ob angezogne correcturen inen allerdings gefallen lassen, und angehenkhter Bitt, ire und dieses Lands hohe Obligen und Beschwärung beÿ Ew. M. pesstes Fleiss zu commendieren, und zu endtlicher Schliessung des Landtags ihnen ain Stund zugeben. Darüber ich solch der Ständ Erclärung zu genaden angenommen, mich beÿ Ew. M. aller müglichen Befürderung erbotten, und sÿ zue des Landtags Schluss auf morgen Frue umb siben Uhr beschaiden; der gehorsamen brüederlichen Zueuersicht, weil über allen angewendten Vleiss und Müehe ain merers nit zuerhalten, noch die Ständ weitter zubringen gewest, Ew. Kays. M. werden mit solcher meiner Verrichtung genedigist zufrieden sein, wie dann, da ich ferrer in die Ständ hette dringen sollen, anderst nichts, als mit umweiden bringlichem Schaden Zerstossung des Landtags zugewarten gewesen.

Weil aber numer Gott Lob diser Landtag zum Beschluss kommen, und dann die Ständ ferrer alhie nit khünden erhalten werden, so bitt Ew. M. ich hiemit gehorsam und brüederlich, ir resolution wegen Ersezung der geistlichen Dignitet und weltlicher Aembter mit genaden also zubefürdern, damit ich dieselben noch vor meinem Aufbruch alhie haben, und Ew. M. resolution zu etlichenmassen Contentierung der Ständ in Volziehung richten müge.

Die Sachen wegen des Pollnischen Juraments sein die Ständ vorhabens, morgen Frue fürzunemen, und mir darüber ir Erclärung zuübergeben.

Die Artickhl merer und pesserer Versicherung Canisa, und des teütschen Ordens, auch malteser Hülff, oder Über-

---

[1]) *Oldaljegyzet.* Nota: Dis Schriftl ist vor der Hand mit wenig Zeilen gemacht und den Stenden geben worden, khan icht noch Irer Mt. überschickt werden, denn itzo in Eil kheine Copey vorhanden.

nemung etlicher Gräniz Heüser betrefflich haben die Ständ auf fürsteende zusammen Khunfft, deren von den benachberten Khünigreich und Landen zu Beratschlagung des general defension Werkhs deputierten Ausschuss angestelt, dabey ichs dann auch meines Tails hab müessen verbleiben lassen, dessen Ew. Kays. M. ich hiemit beÿ disem aignen Currier erinderen sollen. Mich deroselben zu Kaÿs. Genaden und brüederlichen Hulden alles Vleiss bevelchend. Geben auf dem khüniglichen Schloss zu Pressburg, den achtzehendten Tag Martii, anno etc. dreÿ und neunzigisten.

Ew. Röm. Khaÿs. M. etc. und Lieb

gehorsamer Brueder
Matthias m. p.

(Eredetije a bécsi állami levéltárban.)

XVII.

1593. Márczius 20.

A pozsonyi országgyülés törvényczikkei.

Nos Rudolphus secundus Dei gratia electus Romanorum Imperator, semper Augustus ac Germaniae, Hungariae, Boemiae, Dalmatiae, Croatiae, Sclavoniae etc. Rex, Archidux Austriae, Dux Burgundiae, Marchio Moraviae, Comes Tyrolis et Goritiae etc. Memoriae commendamus tenore praesentium significantes, quibus expedit universis, quod fideles nostri, Domini Praelati, Barones, Magnates, Nobiles, caeterique Status et Ordines Regni nostri Hungariae et partium ei subiectarum, in generali ipsorum Conuentu, pro festo conuersionis beati Pauli Apostoli, hoc est vigesima quinta die proxime praeteriti mensis Januarii, Anno Domini praesenti millesimo quingentesimo nonagesimo tertio celebrato, in Nostra Civitate Posoniensi, ex mandato Nostro congregati, exhibuerunt et praesentaverunt Nobis, medio Serenissimi Principis Matthiae, Archiducis Austriae etc., Fratris Nostri carissimi, qui scilicet Nostra in persona, dicto generali Conventui praefuit, infrascriptos articulos, communibus et unanimis ipsorum votis et suffragiis, generalique consensu conclusos; supplicantes Nobis humi-

liter, ut omnes et singulos eos articulos, omniaque et singula in eis contenta, ratos, gratos et accepta habentes, Nostrumque Regium consensum eis praebentes, authoritate Nostra Regia, clementer acceptare, approbare et confirmare, atque tam Nos ipsi observare, quam per alios quorum interest, omnes obseruari facere dignaremur. Quorum quidem articulorum tenor talis est.

Articuli Dominorum Praelatorum, Baronum, Magnatum Nobilium, caeterorumque uniuersorum Statuum et Ordinum Regni Hungariae, et partium ei subiectarum, in generali eorum Conventu ad vigesimam quintam mensis Januarii, Anno Domini millesimo quingentesimo nonagesimo tertio, indicto, Posoniisque celebrato, conclusi.

(I.) Quod Status et Ordines Regni diuersis scriptis suis aliquoties exhibitis, diuersa ac grauia afflictionum suarum genera, quibus tollendis Sacrae Caesareae Maiestatis, Domini sui clementissimi, praesentiam tantopere desiderabant, ob oculos ponere coacti fuerint; non aliis de causis factum est, quam quas Sua Serenitas ex iisdem scriptis abunde percepit. Quae si Serenitati Suae minus grata aut intempestiua forte visa sunt; Serenitas Sua, pro aequitate et clementia Sua, in meliorem omnia partem interpretari ac calamitosissimae ipsorum conditioni tribuere velit. Quibus sane longe esset carius et optabilius, ab eiusmodi querelis et lamentis potius temperare, quam Suarum Maiestatum aures pulsare et obtundere; nisi horrore et metu praesentium, impendentiumque periculorum anxii et solliciti, ad id vel maxime impellerentur. Illud tamen ipsis magno imprimis solatio fuit, quod Serenitas Sua Maiestatem Caesaream, Dominum ipsorum clementissimum, tollendis grauaminibus opportuna ac certa remedia multo breuiori tempore, quam ipsi Ordines intra anni spatium postulabant, ultro adhibituram benigne polliceatur. Ut vero Sua Serenitas, quam Status pro graui et praecipuo sponsore libenter habent et accipiunt, tam piam salutaremque oblationem promouere et omnibus viribus in id incumbere velit, quo illa ad optatum effectum perduci possit, humillime et flagrantissime postulant. Sicuti aequum omnino iustumque esse censent, ut aliquando tandem, post multas Suae Maiestatis clementes oblationes, tot ipsorum preces et lacrimae ac lamenta exaudiantur. Neque

deerunt modi Maiestati Suae Caesareae, quibus Regnum hoc afflictum ac lacerum, si non pristino decori restituere, tamen quantacumque in parte tueri et reformare queat; dummodo aliquando ipsis quoque fidelibus et sinceris subditis suis pias aures minime claudere velit. Nam, tametsi diffiteri non volunt, nec possunt, Maiestatem Suam Caesaream, diuosque ipsius progenitores, de suo ac caeteris Regnis et Prouinciis, tam immensos sumtus, quorum nec ratio facile iniri queat, immo thesauros in huius Regni sui Hungariae salutem et permansionem hactenus impendisse et in dies erogare; et ipsimet quoque Status et Ordines, de quorum capitibus et fortunis et olim agebatur, et nunc agitur, praeter rerum ac fortunarum suarum grauissima dispendia ac maximam vim sumtuum, proprio quoque sanguini et corporibus numquam pepercerunt, neque hodie parcunt; ita ipsos quoque Status et Ordines Regni continuis tot annorum bellis et cladibus ab hoste, qui totius orbis imperium quaerit, debilitatos et fractos, seque extremo excidio obnoxios conspicientes, pro sua salute et permansione sollicitos admodum et anxios esse opportuit. Quod sicut eis vitio verti nequaquam potest, opem et auxilium a Domino et Rege suo implorantibus; ita quae deinceps consilia amplecti, quidve facere debeant, ea, secundum Deum Optimum Maximum ac Suam Maiestatem Caesaream, tempori et occasioni accommodanda relinquunt. Cuius rei gratia, legationem etiam ad Suam Caesaream Maiestatem mittendam putant, ut, ex Suae Caesareae Maiestatis praescitu et consensu, ad alios etiam Christianae Reipublicae Principes Oratores mittant. Quod quum antea quoque diui Ferdinandi Imperatoris tempore factum fuisse meminerunt; Sua Serenitas apud Suam Caesaream Maiestatem hoc Statuum propositum benigne promouere dignabitur.

(II.) Inprimis autem statutum est, ut Sua Maiestas vel Sua Serenitas, ad diem et locum, qui Suae Maiestati vel Suae Serenitati clementer videbitur, eos, qui proxime generali inquisitioni interfuerunt, tam ex Dominorum et Baronum, quam Nobilium ordine, euocet, qui cum ceteris viciniorum Regnorum et Prouinciarum Delegatis conueniant, ac consilia de confiniis, certiori stipendio ac munitionibus operibus firmandis, conferant et communicent.

(III.) Item, pro meliori et maiori commodo defensionis Regni statuunt, uti pro hoc duntaxat anno, facta noua portarum connumeratione, iuxta usitatam consuetudinem, de singulis portis, non per Cameram, sed per ipsorum Statuum homines, modo infra declarato, exigantur, incluso Lucro Camerae, singuli tres floreni, in duobus terminis; semel pro festo sacri Pentecostes pro media parte; ac secundo, pro altera media parte, pro festo Sancti Martini. Turcis tamen subditi, iuxta priores constitutiones, sic et Sclaui, medium tantum soluant.

(IV.) Similiter Valachos, Rascianos, Ruthenos, molitores, in fluuiis propria colonicalia molendina habentes; nec non Judaeos et Anabaptistas, ad contribuendum cogendos esse statuunt; ita ut Valachi, Rasciani, Rutheni et molitores instar colonorum; Judaei vero et Anabaptistae per capita censeantur; et Anabaptistae duodecim denarios de singulis capitibus; Judaei vero viginti denarios soluant.

(V.) Quibus sua Maiestas taxam liberarum Ciuitatum, more solito perceptam, adiungere dignetur; nam et ea ad huiusmodi Regni subsidia et defensionem pertinet, et ipsae quoque Civitates membra Regni sunt; eademque, qua caeteri, defensione indigent; ac nunquam, nisi quando alii Regnicolae contribuerunt, taxam eis impositam fuisse constat; neque unquam ab istiusmodi contributionum numero auulsae fuerunt.

(VI.) Praeterea ex suo aerario etiam certam aliquam summam, uti se benigne obtulit, adiungat; ut hoc modo tanto maior cumulus, maiusque auxilium ad Regni defensionem, cuius gratia praesens Regnicolarum Conuentus praecipue factus est, accedat.

(VII.) Ad praemissorum vero commodiorem exactionem hunc, qui sequitur, modum constituunt. Ut quilibet Comitatus exactorem eligat, eique salarium, prout commodum videbitur, decernat; cui Supremus Comes, vel, non existente Supremo Comite, ipsemet Comitatus possessionatum et probatae fidei virum adiungat; qui nomine salarii tantumdem accipiat, quantum antea iurato nobili solui consuetum fuit; qui ambo stricto iuramento obstringantur, et pro more et consuetudine veteri dicent, ac iuramento iudicum contenti sint; qua quidem dicatione absoluta, rectificatio fiat in Comita-

tibus, et sic tandem extradentur regesta sub sigillis Comitatuum.

(VIII.) Ad curam porro, nec non perceptionem et erogationem huiusmodi contributionis nominant et eligunt Status, cum benigna voluntate Suae Maiestatis: in partibus superioribus Regni Magnificum Dominum Sigismundum Rákótzi; in Comitatibus cis et ultra Danubianis, usque ad Sclavoniam Magnificum Dominum Stephanum Illésházi; in Sclauonia vero Magnificum Dominum Nicolaum Istuanfi; quibus exactores ex quolibet Comitatu regesta connumerationis portarum authentica, sub sigillis Comitatuum, transmittant, et pecuniam quoque submissi subsidii fideliter ad constitutos et praefixos terminos administrent, et eisdem sufficientem quoque rationem reddant.

(IX.) Pro Sclauonia ordinantur subsidia eiusdem Regni propria; item ex contributione regni Hungariae Domini Deputati, nempe Dominus Illésházi et Dominus Rákótzi, pro auxilio dabunt ad manus Domini Deputati eiusdem Regni Sclauoniae decem millia florenorum, qui eos ad defensionem eiusdem Regni erogabit et conuertet.

(X.) Domini autem Deputati Regni Hungariae mutuam inter se correspondentiam habeant, et unus alteri regesta connumerationis portarum communicet, ut in defensione Regni unus alterum iuuare possit.

(XI.) Residuam partem memoratae contributionis Domini Deputati, ex sententia pleni Consilii Hungarici, cum praescitu et voluntate Suae Maiestatis, vel autem Suae Serenitatis, partim ad confinia magis necessaria, partim ad utiliorem et commodiorem particularis et campestris Insurrectionis expeditionem, prout rerum necessitas maxime postulauerit, conuertant.

(XII.) Ex eadem contributione quilibet Deputatorum singulos quingentos florenos pro salario habeat.

(XIII.) Ex qua legatis quoque per Dominos Deputatos competentes expensae dentur.

(XIV.) Expleto vero anno, teneantur Domini Deputati Suae Maiestati et Regno publice sufficientem rationem dare. Et, si iustam rationem dare nequiuerint, ex tunc sine omni

iuridico processu, ipsum Regnum, pro sua pecunia, bona eius, qui in danda ratione succubuerit, iuxta quantitatem debiti, defacto occupandi habeat potestatem.

(XV.) Gratuiti labores exigantur iuxta consuetudinem, hactenus obseruari solitam; ita tamen, ut, ubi illi in parata pecunia, ubi vero in specie praestari, ac ad quae confinia decerni et deputari debeant; id in Suae Maiestatis vel Serenitatis ac Dominorum Consiliariorum Hungaricorum iudicio ac dispensatione esto.

(XVI.) Quia vero in intertentione continui militis magnae hactenus negligentiae visae sunt; et hi milites a plerisque vel omnino non sunt intertenti, vel ad libitum ex confiniis ad proprios Dominorum suorum usus adhibiti; ideo, ad requisitionem supremi Capitanei, teneatur Vicecomes cuiuslibet Comitatus, medio unius Judicis Nobilium, eum, qui in intertentione huiusmodi continui militis negligens comperietur, admonere; qui si intra quindecim dies paruerit, bene quidem; alioquin Supremus Comes, vel, eo non existente, Vicecomes, aut eo non sufficiente, Supremus Capitaneus, ex bonis huiusmodi Domini vel Nobilis, ac etiam Suae Maiestatis et Supremi Capitanei ac Archiepiscopatus Strigoniensis et Episcopatus Agriensis, Capitulorum, continuum militem non seruantium, duplum exigat, et nihilominus eum ad intertentionem quoque cogat, sub amissione officii. Qui quidem milites continui, sine praescitu sui Capitanei, ex confiniis non egrediantur, et, siqui eorum ad libitum, sicut hactenus est factum, huc illucque discurrerint; eos Supremus Capitaneus, cum praescitu et consensu Comitatus, sub amissione officii, puniat, stipendio priuet, et loco eorum aliis diligentioribus conferat; quibus nihilominus Vicecomes, uti prioribus, emerita stipendia soluat.

(XVII.) De restantiis gratuitorum laborum Vicecomes et exactores eorum rationem dare teneantur in Comitatibus, qui quidem Comitatus de iisdem rationibus rescribant iis, sub sigillo Comitatuum, qui ad perceptionem praemissorum trium florenorum deputati sunt; et simili modo Supremi quoque et alii Capitanei de perceptis et erogatis rationem dent in Comitatibus.

(XVIII.) Ceterum Maiestas Sua benigne meminit, quam

flagranter, quo studio et affectu, quam ardentibus votis animisque in superioribus Comitiis Maiestatem Caesaream pro inuisendo hoc afflicto suo Regno, ac grauissimis eius malis sanandis, interpellauerint; ac eius rei perficiendae Maiestas Sua Caesarea spem quoque ipsis praebuerit, atque adeo in sequenti Conuentu Serenissimus Princeps et Dominus Archidux Ernestus etc. Dominus noster clementissimus, cum Statibus inquisitionem in eum finem instituerat, ut vel Sua Maiestas Caesarea, quum huc venerit, aut data per Suam Maiestatem Caesaream Serenitati Suae absoluta remediorum adhibendorum potestate, fideles suos voti compotes redderet. Quod cum hactenus non successerit; supplicant Status et Ordines humillime Maiestati Suae, dignetur, absolutis Imperialibus Comitiis, desiderata sua praesentia fideles suos recreare; neque diutius aduentum suum differre; sed, exauditis fidelium suorum precibus, ea, qua pollet potestate et potentia, sublatis variis informationum et Cancellariarum generibus, afflictis Reipublicae rebus clementissime praesens subueniat.

(XIX.) Inprimis vero supplicant Suae Caesareae Maiestati, dignetur in partibus Regni superioribus Cassouiae, vel unum ex Suae Maiestatis Fratribus, si Suae Maiestati ita placitum fuerit, cum sufficienti et decenti auctoritate, vel Supremum Capitaneum Hungarum constituere, ut tot querelae cessent, quae in dies ad aures Suarum Maiestatum, graui Regnicolarum detrimento, perferuntur. Sicuti nunc quoque non desunt variae et enormes querelae ex illis partibus contra exteros et Comitem Ferdinandum de Hardegh, nunc Jaurini Praefectum; quas nunc Sua Serenitas benigne exaudire, ac iis coercendis et puniendis opportuna remedia adhibere dignetur; sicuti Sua Serenitas nuper sese benigne obtulit.

(XX.) Supplicant quoque Status et Ordines, ut Domino etiam Bano numerum militum augere et stipendia emerita persoluere, eique suam auctoritatem et in earum partium Capitaneos potestatem dare dignetur.

(XXI.) Circa alia propositionis capita, propterea Status et Ordines occupari necesse non existimarunt, quod quum de iis fere omnibus iam antea in publicis Constitutionibus passim statuta essent; tempori parcendum, et ea ad priores Constitu-

tiones reiicienda putarint; sperantes, Suam Maiestatem id aequi bonique consulturam.

(XXII.) Quia vero in proxime celebratis anno 1587. Comitiis Egregius Georgius Debretzeni, alias Vicemagister Tauernicorum et Assessor Tabulae Suae Caesareae Maiestatis, propterea quod Dominos Consiliarios, utriusque ordinis, Suae Caesareae Maiestatis, tum oretenus, tum scripto quodam diffamare, ac in honore et existimatione eorum laesisse perhibeatur, propter eiusmodi salui conductus ac publicae pacis ac fidei turbationem, per Status et Ordines Regni iudicialiter in nota perpetuae infidelitatis, amissione scilicet capitis et proprietatis ac perpetuitatis uniuersorum bonorum et iurium suorum possessionariorum, rerumque mobilium quarumlibet, Fisco Regio applicandarum, conuictus et aggrauatus fuit; pro ipso tamen Spectabilis et Magnificus Dominus Georgius Comes de Zrinio Tauernicorum Regalium Magister, et Supremus Regni ultra Danubium Capitaneus, apud dictos Dominos Consiliarios Suae Maiestatis utriusque ordinis debito modo intercesserit; Serenissimus quoque Princeps et Dominus Ernestus, Archidux Austriae etc., nomine Suae Maiestatis, partes suas benigne interposuerit; insuper ipsemet Georgius Debretzeni eosdem Dominos Consiliarios per litteras suas, supplicemque libellum, deprecatus fuerit; atque ipsi Domini Consiliarii, officii sui ac pietatis Christianae memores, offensarum omnium veniam ei indulserint et concesserint; propterea iidem Domini Praelati et Barones, Magnatesque et Proceres, ceterique Status et Ordines Regni, communibus votis et suffragiis, antiquata et oblitterata omni et qualibet praefatae sententiae ac notae infidelitatis noxa et vinculo, eumdem in pristinum suum consortium et coetum receperunt et adnumerarunt; reddendo eum, haeredesque et posteros eius capaces omnium iurium, libertatum, praerogatiuarum et immunitatum nobilitarium, quibus ipsi de more et consuetudine Regni uti et gaudere solent; sperantes, eum deinceps non tantum quietum, sed etiam gratum futurum. Supplicant autem Status et Ordines Suae Maiestati Caesareae, dignetur ipsa quoque eundem in suam gratiam et clementiam recipere.

(XXIII.) Magnificum Dominum Dauidem Ungnad,

liberum Baronem de Sonnek, Praefectum Consilii Bellici, qui pluribus annis Constantinopoli cum laude Oratorem Suae Maiestatis Caesareae egit; ibique non Maiestati Suae solum, sed et Regno Hungariae ac toti Reipublicae Christianae industria et opera sua non parum commodi attulit; postea autem in eo officio Consilii Bellici, cui praesidet, Regnicolis publice et priuatim profuit; in diesque eandem de se spem praebet, seque fidelem et utilem ac bonum Patriae Hungariae ciuem offert; Status et Ordines Regni, a Sua Caesarea Maiestate benigne requisiti, accedente ipsius quoque pro ea re apud eosdem diligenti interpellatione, ipsum, haeredesque suos in suum numerum acceptant, ac superinde more solito iuramentum ab eo receperunt; certo sperantes, quod, iuxta suam oblationem, semper fidelis et utilis ac bonus Patriae Hungariae ciuis est futurus.

Nos itaque, praemissa supplicatione dictorum fidelium Nostrorum subditorum, Dominorum Praelatorum, Baronum, Magnatum et Nobilium, caeterorumque Statuum et Ordinum praedicti Regni Nostri Hungariae et partium ei subiectarum, clementer admissa, praedictos uniuersos et singulos articulos, modo praemisso Nobis praesentatos, praesentibusque literis Nostris de verbo ad verbum inseri et inscribi facientes, eosdemque, ac omnia et singula in eis contenta, ratos, gratos et accepta habentes, eisdem Nostrum Regium consensum beneuolum pariter et assensum praebuimus, illosque et quaeuis in eis contenta, authoritate Nostra Regia acceptauimus, approbauimus et confirmauimus; offerentes Nos clementer, quod praemissos omnes articulos, in omnibus suis punctis, clausulis et articulis, tam Nos ipsi obseruabimus, quam per alios omnes subditos Nostros, cuiuscunque status et conditionis existant, obseruari faciemus. Imo acceptamus, approbamus, ratificamus et confirmamus, harum Nostrarum vigore et testimonio literarum mediante. Datum in arce Nostra Regia Pragensi, vigesima die mensis Martii, Anno Domini millesimo quingentesimo nonagesimo tertio, Regnorum Nostrorum Romani decimo octauo, Hungariae et aliorum vigesimo primo, Bohemiae vero similiter decimo octauo.

XVIII.

1593. Márczius 21.

Mátyás főherczeg jelentése az országgyülésről.

Allerdurchleuchtigister, Grossmechtigister Romischer Kaiser, Ew. rom. kayʒ. Majestät, und Lieb, sein mein gehorsamb freundlich und brüederlich willige Dienst all Zeit zuuor. Genedigister freundlicher geliebter Herr und Brueder. Welchermassen der Landttag allhir beschlossen worden, das haben Ew. Majestät aus yüngstem meinem Schreiben genedigist verstanden, und bin darüber dem Gebrauch nach, Ew. Majestät Ratification mit ehister Gelegenhait duppliert gewarttig, damit ain Exemplar denen Stenden zu Handen der Hungerischen Canzlei gelüfert, das ander abèr bei Hof, neben andern Landtags Articulis zu khünfftigen Notturfft und Nachrichtung aufgehalten werden mög.

Wegen Ausstthailung der Hungerischen Stendt zu des Landts pessern Versicherung auf diss Jahr gethanen Bewilligung, hat dieser Zeit der Vrsach halb füeglich nicht khonnen tractiert oder geschlossen werden, das mann, was die Hungerischen oder andere Landtstendt für Gräniz inn ir Bezahlung übernemen, was auch die gethane Bewilligung ertragen wirdt zuuor, und ehe mann des ersten Termins Gebürnus einbracht, nicht wissen, der wegen auch irer gebürlichen Anlag halb khain ordenlichen Überschlag machen kann, und ist also diser Articl auf fürstehunde Zusammenkhonfft der benachbarten Khünigreich und Landt zu Berathschlagung der general defension diser Cron Hungern Deputierten Ausschüss angestellt und verschoben worden. Wann nuhn entzwüschen der erst Terminn als Pfingsten verfallen, und mann alsdann was die Bewilligung ungefährlich etregt, sehen und wissen wirdt; so khann volgendes nicht allain von ordenlicher Ausstthailung derselben gehandlet, sonder auch was Ew. M. zu diesem Werckh ex suo aerario gemainem wesen zum Pesten raichen und geben sollen, jedoch zu dero genedigistem Gefallen und Willen bedacht, und denen Stenden nambhafft gemacht werden.

De laborum gratuitorum distributione haben die Hun-

gerischen Räth, neben Ew. M. Kriegs Rath berathschlagt, welches Ew. M. von derselben expedition hernacher zuekhommen soll.

Verrer befinden Ew. M. aus nebenligenden Einschluss sub num. 1. was die Hungerischen Räth, wegen Verordnung pesserer Bezahlung des Wÿwarischen Kriegs-Uolcks bei mir angebracht, mit der Andeuttung das des Erczbistumbs Gran geföll und einkhamen, inmassen auch zu Erla beschiecht, dem Obristen daselbst inn Bestandt verlassen, und entgegen ime die Profiandtierung und Bezahlung derselben Vesten möcht vertraut und eingeräumbt werden.

Über solch der Hungerischen Rath anbringen habe ich die Hoffcammer und Kriegs Räth mit iren Guetachten sub num. 2. und 3. hieneben vernommen, und dieselben in dem gar unterschiedlich befunden, dass die Hoffcammer Krafft Ew. M. von funfften Februarii diss gegenwirtigen Jahrs ergangenen resolution, solche arendationen proventuum archiepiscopalium zum höchsten widerrathen; der Kriegs Rath aber solches, aus denen inn obangezogenen irem Guetachten allegierten Ursachen und Bedenckhen für gancz nutz- und thuelich haltet, daher ich verursacht worden über sollich der Kriegs Räth Guetachten, wegen dern diss Orts einlauffenden grossen Ungleichhait, die Hoffcammer mit irem ferrern Guetachten zuuernemen. Wie dann Ew. M. solches sub num. 4. hineben zuempfahen, und daraus zusehen, das die Cammer nochmalen auf irer vorigen Mainung verharrt, mit dem Anhang: da mann ir dissfalls ain Aenderung fürnemen wolt, das solches also urblizlich nicht sein khundt, sonder ain Beschraibung der Einkhomen vorher gehn, und was für ain Anzahl des Kriegsvolckhs zu Ross und Fuess, ain Obrister von denselben einkhomen zuhalten hett, lautter geschlossen werden müeste. Item das der Teutschen daselbst zu Wÿwar Prouiandt und Lehengelder auch in den Bestandt einkhommen, auch wegen Administration Gaistlichait tractiert, vor allen Dingen aber dessen zuuor Ew. M., als an ime selbs ganz recht und billich erinnert, und dero Beschaidts erwartet werden müest.

Weil dann die Sach allerlai bedenkhen ob sich tragt, und solche arendationen nicht allain die Hoff-, sonder auch

inmassen aus dem Einschluss sub num. 5. zusehen, noch vor diser Zeit die Hungerisch Cammer ebnermassen widerrathen, mir auch aus obangezogner Ev. M. dissfalls ergangenen lauttern resolution zuschreitten nicht gebürn wöllen, demnach habe ich es allerdings in vorigen Standt verbleiben lassen, daneben mich erpotten die Sach mit gueter Befürderung Ew. M. fürzutragen und mittlerweil bei der Hoffcammer die Verordnung zuthuen, dass sÿ nicht allain souil sein khundt, auf schleunige Entrichtung obangezognen dem Wÿwarischen Kriegsvolckh hindterstelligen Aufstandts der acht thausent Gulden, sonder auch dahin bedacht sein wolt, damit hinfüro die Bezahlung dem Kriegsvolckh daselbs zu ordenlichem Termin und Frissten ervolget, inmassen Ew. M. aus dem Einschluss sub num. 6. zusehen und darüber dero genedigisten gefallen nach sich weitter zu entschliessen haben. Darneben aber khann Ew. Maÿs. M. ich diss unvermeldt nit lassen, dass der Palffy als Obrister zu Wÿwar ime der arendation der erzbischoflichen Güetter für sein Person im wenigisten nit begert, allain was die Hungerischen Räth selbs darauf trungen, darundter aber die Bischöf gleich das widerspiel mündtlich zuuerstehen geben, das es nemblich nit thuelich sei.

Dieweil auch die Hungerischen Landtsendt entschlossen. zu Ew. M. etliche Gesandte ires Mitls abzufertigen, also hab ich sÿ die Stendt vermög nebenligenden Decrets sub num. 7. ersuecht, mir dieselben nambhafft zumachen, desgleichen auch wegen des Polnischen Juraments noch unter wehrenden Landtag ir schrifftliche Erclerung zuübergeben; darauf sÿ inmassen Ew. M. aus dem Decret auswendig verzaichnet sehen den Hungerischen Kanzler Nadasdy und Palffy als der Stendt Gesandte nambhafft gemacht, die Polnisch Juraments Sach aber auf khünfftigen Landtag und Ew. M. Gegenwart verschoben; dabeÿ ichs dann meines Thails, zumahl weil die Stendt bereit maistenthails verraist, und die noch amwesenden dieser Sach sich nicht unternemen wurden, müessen verbleiben lassen.

Der Nadasdy hat wegen Annehmung des Obristen Beuelchs zu Canisa auf mein beschehen zue sprechen sich inn Gehorsam dahin erclärt, ob er wol nicht ungenaigt Ew. M. und

gemainem Vatterlandt zudienen, dass ime doch diss Orts sich brauchen zulassen der Ursachen halb billich bedencklich, das Canisa dieser Zeitt an Gepew und sonsten gar bloss und übel versehen, also das er daselbs bei so geschaffenen Sachen sich nicht zuhalten, noch sein Ehr zurötten, oder nutzlich zudienen weisst daneben aber vermeldt, da es etwa khönfftig pesser solte versehen werden, das er seines Thails daselbs sich brauchen zulassen nicht wolt verwaigert oder abgeschlagen haben.

Was sonsten für Supplicationen und Sachen zuerledigen gewesen, damit den Partheÿen souiel möglich und sich thuen lassen, willfart wurde; hab ich im Unngerischen Rath auch bei den andern expeditionen alle abgehandlet, das also allenthalben zu meinen Verraisen zu guettem der Hungerischen Räth selbst und der Partheÿen vermüegen souil mir gegen Ew. M., verantwortlich gewesen, nichte unerledigt verblieben ist.

Dessen Ew. kaÿ. M. ich hiemit gehorsamb und brüederlich erinnern sollen, und bin sonsten entschlossen, weil nuhnmehr, Gott lob der Landttag allerdings abgehandlet und beschlossen, auf morgen von hinnen wiederumben nach Wien zuuerreisen. Mich hiemit Ew. M. zu khaÿserlichen Gnaden und Brüederlichen Hulden alles fleiss beuelhendt. Geben auf dem khüniglichen Schloss zu Pressburg, den ein und zwainzigisten Tag Martii, Ao im dreÿ und neunzigisten.

Ew. röm. Kaÿs. M. und Lieb

gehorsamer Brueder
Matthias.

POSTSCRIPTA.

Ew. kays. Majestät kann ich benebens gehorsamb und brüederlich nit verhalten, das gleich zu meinem Verraissen mir die Hungerischen Räth abermahln ain Memorial, wie hiebei sub num. 8. überantwort; steht demnach, wie gemelt, zu Ew. kays. M. genedigisten Resolution.

Ich soll auch Ew. Kays. M. souiel berichten, das den Morgen meines Verraisens alle Bischof zu mir komen, und mich gebetten, verholfen zu sein, das die Arendation nit beschech, wie sÿ dann nit darzue im Rath gewilligt hetten,

sonder das Ew. M. dasselb geruechen mit ainer tauglicher Person zuersezen, das wurde Ew. M. inn vil Weeg nuzer sein.

Ich wolt auch gehorsamb und brüederlich nit widerrathen, weil sich der Palffy vor andern bei der ganzen Tractation sehr willferig erzaigt, und es mit Ew. M. wol und treulich mainet, Ew. kays. M. hätten ime ain Dankbrieflein zuekommen lassen, gleichsfalls dem Nadasdy und Illashasy, das wurde khönfftigen Handlung fürderlich, bei disen zwäÿen nicht wenig erspriesslich sein; der Joannes Joo, so bei der Nobilitet vil vermag, hat sich zum Beschluss pesser, als anfangs erzaigt, wer auch umb des khünfftigen Willen gegen ime zu dissimuliern.

Inn allweeg aber wollen Ew. Kays. M. mit gnaden bedacht sein, damit der Bathori mit ainsthails seines Ausstandts contentiert werde, wie ich ine dann darauf vertröst, und Ew. M. selbst genedigist wissen, was wegen haimblicher Practiggen dess Sibenbürgers an seiner Person gelegen.

Also auch der Palffy wegen des Unkosstens der gefangenen Begen, wie Ew. kays. M. dessen von der Hofcammer aus vor disem berichtet worden, und mir deroselben Resolution in baiden ehist zuekhamen lassen, damit ich dise Partheyen, mein vertrösten nach, darauf zu beschaiden wiss.

Dann so wissen Ew. kays. M. genedigist, wie lang weilendt unserer freundtlichen lieben Schwester, der Khünigin zu Frankreich Liebden für iren alten Caplan Ludwig Stropa umb die Abbtei Colloswär inn Sibenbürgen ligendt angehalten, der nichts anders als den Tittl und dignitet begert, und hat mich der Locumtenens seinethalben auch angesprochen, und gepeten im, als ein alter Diener damit zu begnaden, weil es one alle Difficultet und Ew. M. Schaden wol sein kann; da pitt Ew. kays. M. ich selbst auch gehorsamb und brüederlich, sÿ wöllen darein mit gnaden verwilligen, und wo müglich sich, so fürderlich resoluiren, das es vor jezigen Ossterlichen Fesst müge consecriert werden, darzue sich Locumtenens selbst erpietet, dann weil er ain alter müeder Priester, dürfft er solche Dignitet wol etwo, da es sich verziehen solte nit erleben. Actum Wien den vier und Zwainzigisten Tag Martii, anno 93.

(Eredetije a bécsi állami levéltárban).

XIX.

1593. Augusztus 18.

Rudolf király válasza az országos küldöttség előterjesztésére.

Sacra Caesarea ac Regia Maiestas, Dominus noster clementissimus, benigne accepit, quae sibi incliti Hungariae Regni Ordines, per Legatos suos, Reverendissimum Dominum Joannem Kutasium, Electum Episcopum Jauriensem, locique eiusdem Comitem perpetuum et per Regnum Hungariae Cancellarium, ac Spectabiles et Magnificos Dominos Nicolaum Palffi de Erdeod, Comitem Comitatus Posoniensis, Cubiculariorum Regalium in Hungaria Magistrum, partiumque eiusdem Regni Cisdanubianarum Generali, ac arcis et praesidii Wywariensis Supremum Praefectum et Capitaneum, Sacrae Caesareae et Regiae Maiestatis Consiliarium, necnon Dominum Franciscum de Nadasd in Fogharas perpetuum, ac Comitatuum Castriferrei ac Soproniensis Comitem, Agazonum Regalium Magistrum Sacrae Caesareae et Regiae Maiestatis Consiliarios exponi curarunt. Unde, cum Sacra Maiestas Sua intelligat, quod in dies haud sine maximo doloris sensu intelligit, quam miser et afflictus nobilissimi et regnorum quondam omnium florentissimi sui Hungariae Regni status sit, non potest non has infelices ac funestas eius vices, pro eo primaevo primi amoris, quo Regnum illud suum accepit et complexa fuit, affectu miserari, ac de modis rationibusque efficacibus, quibus tantis eius necessitatibus succurrere possit, dies noctesque cogitare; quemadmodum ultro iam ante ipsorum Legatorum adventum eo se totam convertit.

Non ignorant autem Hungariae Ordines Ordinumque, Legati, quam altam et antiquam hae calamitates et rerum Hungaricarum praesentes necessitates originem ducant, ut illa malorum Ilias, quae in orbem Christianum per Turcicam tyrannidem ac potentiam in dies magis ac latius pergrassatur, per deplorandam Christianorum inter se discordiam in Hungariae usque viscera, infelici quasi fato atque adverso numine paulatim penetrarit; quam infinita secum incommoda ac mala frequentes et quotidianae illae barbarorum eruptiones secum tra-

hant, quibus postquam per longas moras nimium invaluerunt, non uno tempore, quale necesse sit, et Maiestas sua optet, adhiberi remedium possit.

Cum vero Ordines ipsi, quemadmodum in praesenti per Legatos suos, ita antehac de malis et incommodis, partim internis, partim externis, discrimine illo adhibito, conquesti fuerint, sacra Maiestas sua pia sollicitudine, qua fidelibus suis subditis allevamentum adferre satagit, annis superioribus generalem in quoscunque defectus inquisitionem per certos Commissarios, tum Hungaros, tum Germanos instituit. Quorum Relationes cur in consultatione, ubi de remediis agendum erat, expositae vel auditae non fuerint, causas intercessisse, quarum ipsimet Ordines conscii sint, Maiestas Sua dolet.

Quandoquidem autem suos Regni Hungariae Consiliarios Viennam brevi convocare statuit, ut de distributione Dicae et Taxae, quorsum eae potissimum iuxta Conventus proximi decreta erogandae et convertendae sint, deliberetur ac statuatur, omnino Maiestas sua consultum fore iudicat, eodem et illos Commissarios vocari, quibus inquisitio illa generalis iniuncta fuit, ut de iis, qui comperti fuerint, defectibus ibi accurate referatur, et quaecunque necessaria videantur, remedia adhiberi communi iudicio possint. Quam curam ac facultatem Serenissimo Principi Archiduci Matthiae fratri suo charissimo, per Plenipotentiam amplissimam, cum ipsamet Maiestas sua sese ad Comitia Imperialia serio comparans, ibidem adesse nequeat, concredere atque impertire decrevit.

Ad externa vero mala et incommoda quod attinet, ut tempestivum et iis remedium adferatur, videt Maiestas sua rem illam praecipue a Comitiis Imperialibus, ut ipsimet Legati innuunt, pendere. Quae ut facilius ac prosperius succedant, impedimenta quaedam horum iniuria temporum et infelici Germaniae statu obiecta, Sacra sua Maiestas ante removenda ducit, in quibus usque adeo ipsa iam ab aliquo tempore tota fuit atque etiamnum est, nihil ut magis curet, assiduaque cogitatione verset, quam ut iis remotis, primo quoque tempore cum universis Imperii Principibus de asserendo ac defendendo Hungariae Regno, quod muri hactenus ahenei instar fuit, in commune consultetur. Neque enim Sacrae Suae Maiestati obscu-

rum est, quanta inde non tantum in sua regna ditionesque pericula sed in universam denique Rempublicam Christianam incubitura sint, si Imperii Comitia, quae multo iam ante haberi optabat, diutius differantur.

Ad illa igitur cum ventum fuerit, quo veniendum brevi erit, omnino Maiestas sua probat et cupit, ut eodem ab Hungeriae Ordinibus Legati mittantur, qui rerum Hungaricarum periti et Maiestati suae accepti, earum angustias ac necessitates Ordinibus Imperii vivide ob oculos solideque ponant.

Ibi autem rebus, quod sperandum, ex animi sententia confectis, placet Sacrae suae Maiestati, ut ex Regnis ditionibusque suis vicinis periculo proximis, Conventus generalis agatur, in quo de communi salute sustentanda mature deliberetur, rationesque certo quae durent, ineantur, quibus repelli, quibus inferri vis maior, prout occasio feret, possit.

Ad quem Conventum Maiestas sua impetraturam se in Comitiis quod conabitur, sperat, ut lecti aliqui ac praestantes viri ab Imperii Ordinibus adiungantur. Ut vero de Conventu illo generali quid certi modo, et quidem ante Comitia statuatur, perspiciunt Regni Hungariae Ordines, Ordinumque Legati, quam id fieri primum queat quod Conventus praecedere singuli singulis in provinciis ac ditionibus debeant, ubi Legati plena adhoc atque absoluta statuendi potestate per suffragia designentur. Nihil autem praeterea praetermittet studii, curae ac sollicitudinis Sacra Maiestas sua, ut quam fieri primum queat, ad optatum haec omnia effectum perducantur.

Unde cum Hungariae Ordines facile deprehensuri sint, quam benigne, quam paterne Sacra Maiestas sua in hoc incumbat et incubuerit hactenus, ut Inclito suo Regno quam optime consulatur et quibuscunque modis succurratur, neque minus a Maiestate sua ad hoc usque tempus, eo quam a maioribus et antecessoribus suis collatum esse, dum Regnorum ditionumque aliarum vires et auxilia, dum thesauros suos et quicquid ab internis et externis Orbis Christiani Principibus obtinere potuit, opis et subsidii tam prompte huc liberaliterque contulit et convertit. Confidit omnino Maiestas sua fideles et sibi imprimis charos Regni Ordines atque Incolas cum propriae tum vicinorum populorum salutis, quae inde dependeat,

fideique et observantiae, quam Regi suo debeant, in qua constanter hactenus laudabiliterque perseverarunt, amoris denique a natura erga patriam insiti memores futuros, ne ad extrema, quae innuuntur, desperatione prolapsi, extremam sibi aliisque, uti miserando vicinis exemplo contigit, perniciem excidiumque accersant, sed sese ipsi potius hac praeclara, quam Sacra sua Maiestas ostendit, spe ac voluntate fortiter patienterque sustentent.

Atque haec quidem sunt, quae Sacra sua Caesarea ac Regia Maiestas Dominus noster clementissimus incliti ac nobilissimi sibique charissimi Regni sui Hungariae Ordinibus per Legatos huc missos responderi benigne cupit. Quibus gratiam benevolentiamque suam Caesaream ac Regiam propensissimo animi affectu offert. Datum Pragae, die octava mensis Augusti. Anno Domini Millesimo Quingentesimo, Nonagesimo tertio.

(Egykorú irat a bécsi állami levéltárban).

XX.

1593. Augusztus.

Rudolf király második válasza az országos küldöttség felterjesztésére.

Sacra Caesarea ac Regia Maiestas, Dominus noster clementissimus benigne intellexit, quae ad Responsum suum proximum Legati Hungariae pro praesenti patriae suae necessitate, replicanda atque ulterius urgenda duxerunt.

Ut igitur Sacra Maiestas sua sincerum amorem ac propensissimam voluntatem suam, pro qua modis omnibus laboranti Hungariae Regno succurrere, atque opem ferre ex intimis animi sensibus desiderat, luculentius atque abundantius declaret, pollicetur primo ad illam Consiliariorum et Commissariorum Congregationem Viennae instituendam, quae iam ante promissa est, Plenipotentiam *omnia audiendi, tractandi et absolute statuendi* Serenissimo Principi Archiduci Matthiae fratri suo carissimo ita amplam absque ulla restrictione aut limitatione impertituram esse, ut nequaquam Ordines de illa conquerendi causam habituri sint. Confidit vero Maiestas sua

minime displiciturum Ordinibus, ut si qua sese res maior offerat, ea sibi tanquam Regi, supremoque Domino de Regni salute sollicito, per celeres cursores communicetur, non id quidem, ut ulla consultationibus illis remora iniiciatur, sed ne ipsa Maiestas sua, quod indecorum foret, inde exlusa videatur. Hanc autem Congregationem Maiestas sua, per Serenissimum fratrem suum Archiducem Matthiam, absque ulla cunctatione, *illico in illud tempus quod Legatis ipsis maxime opportunum videbitur, instituı iubebit*, ut negotium hoc sibi quam maxime cordi esse ostendat.

Ut Ordines porro videant, quam Sacra Maiestas sua, in necessarios Regni usus, quaecunque conferre subsidia liberaliter cupiat, non modo liberam omnino absolutamque eidem Archiduci fratri suo potestatem faciet, ut, si extrema ingruentis periculi aut mali necessitas postulet, non expectatis Consiliariorum omnium deliberationibus, novum extempore militem ipsa Dicae pecunia conducat, *verum etiam mille ducentos circiter equites Hungaros et aliquot pedites iam statim, qui ubi opus fuerit, expediti ad manum praesto sint, conscribi ac sustentari, suo ex aerario curabit.*

Ad Imperii Comitia quod attinet, in quibus Maiestas sua praecipuum subsidiorum robur ac firmamentum ponendum videt, ut illa quamprimum, reiectis et excussis quibuscunque remoris et impedimentis, in quibus removendis hactenus tota fuit, indicantur habeanturque, ultimam iam consultationem et curam adhibet; neque desistere ullo modo statuit, quin res in apertos in dies successus procedat, quod Regni Ordines sibi persuadere pro certissimo possunt.

Et quoniam de Legatis quaeritur, quos ab Ordinibus eo mitti Sacra Sua Maiestas optet, minime quidem sibi displiciturum significat, si illi ipsi, qui iam nunc Ordinum nomine hic adsunt, quod ipsorum fidem, prudentiam, patriaeque studium et rerum Hungaricarum cognitionem satis compertam habet, designentur. Sed cum incertum sit, an eo forte tempore, propter patriae, quae ingruant, pericula ac necessitates, statione et excubiis *illi suis* absesse, *absque incommodo*, possint: *permittit libenter* Sacra Maiestas Sua, ut in illa Consiliariorum Congre-

gatione plures nominentur, ex quibus *eorum fieri electio queat, qui minimo cum dispendio absint.*

Quod deinde Legati generalem omnium Regnorum Provinciarumque Conventum, pro extrema et quidem praesentissima Regni Hungariae necessitate ac periculi imminentis magnitudine, sero nimis ac tarde post Imperii Comitia habendum innuant; quodque ea de causa, iis minime expectatis, cuiuslibet Provinciae Conventum separatim indici postulant, ut nimirum Legati cum plena deliberandi ac statuendi potestate constituti, in certum locum et ad certum diem mittantur; benigne pollicetur Sacra Sua Maiestas cum eiusmodi Conventus generalis ante Imperii Comitia et antequam defensionis ratio *de qua iam ante tractari coeptum*, in Bohemiae Regno annexisque Moraviae et Silesiae ditionibus certa ac firma inita et constituta fuerit, agi nullo pacto queat, se cum qualibet suarum ditionum seorsim separatis Ordinum Convocationibus, quemadmodum negotii gravitas flagitet, statim acturam, uti iam ante quibusdam in locis initium factum. Quod enim ad Canisiensis arcis sustentationem ac defensionem attinet, proximo Stiriae Ordinum Conventu opportunum iudicatum fuit, ut ad illius arcis ac vicini agri limitanei protectionem, coniunctis subsidiis continuandam, tum Hungariae, tum superioris atque inferioris Austriae, Stiriaeque Ordinum lecti mandatarii certo loco congregentur. Quod Sacra Sua Maiestas omnino perurgebit, ut brevi fiat, effectuique detur.

Iniunget etiam Serenissimo fratri Archiduci Matthiae, ut in omnem necessitatis eventum, certam militum manum ab Ordinibus Austriae separatim in promptu haberi postulet, quae in auxilium Confinio Jauriensi mittatur.

Uti simili quoque modo laboranti Croatiae *per Carinthios et Carnos* succurratur, Sacra Sua Maiestas, consilio Serenissimi fratris sui Archiducis Ernesti, curabit.

Ad securitatem arcis Vywariensis et Civitatum montanarum confirmandam, ut Bohemiae ac Moraviae Ordines auctiorem equitum et sclopetariorum numerum, quem iam ante promiserunt, alere deinceps pergant, Maiestas sua instabit.

Sic cum Principibus et Ordinibus Silesiae de ope Superiori Hungariae ferenda tractabit.

Ut denique Regni Ordines benignam ac paternam Maiestatis Suae curam ac sollicitudinem manifestius videant, mille ducentos circiter equites Hungaros et aliquot pedites iam statim, qui ubi opus fuerit, expediti ad manum praesto adsint, conscribi curabit.

Sed ne in his tantum Sacram suam Maiestatem subsistere et conquiescere velle existimetur, interea dum undique auxilia conquirit, cum diversis belli Ducibus, rei militaris gloria praecipue claris, de equitum et peditum copiis, ubi tempestivum aut necesse fuerit, educendis, multo iam ante ita egit, ut quidam Imperii Princeps ultra quattuor equitum Germanorum millia *et regimentum, quod vocant peditum propositis* stipendiis *intra breve temporis spatium* educere se posse ac paratum esse rescripserit.

Denique uti actum antehac fuit cum Ordine militari Teutonico, ut subsidium aliquod insigne ad finium Hungaricorum propugnationem suppeditet, vel arcem aliquam limitaneam suis stipendiis, gloriae militaris causa, quae Ordini illi proposita est, defensandam suscipiat; ita deinceps Maiestas sua et illum et Divi Joannis Hierosolymitani Ordinem serio hortabitur, ut quod ipsa *magnopere* desiderat, consequatur.

Ex quibus omnibus cum tam illustris et in aperto sit Sacrae suae Maiestatis erga Regnum Hungariae amor, et qua eius salutem ubique procurare ac defendere satagat, pia sollicitudo, magnam Regni Ordines ac subditi causam habent, ut quae a Sacra sua Maiestate ferventer ac sincere praestantur, gratis ac fidelibus animis agnoscant, neque temere se praecipites in desperationem dent, sed quod Legati subditorum omnium nomine prolixe pollicentur, in Maiestatis suae obedientia ac fidelitate firmiter constanterque perseverent, quos Sacra sua Maiestas nullo est unquam tempore desertura. Quibus gratiam suam Caesaream ac Regiam, qua ipsos complectitur, luculentioribus in dies constare documentis cupit.

Az irat élén: Datum Pragae die 8 mensis augusti 93.

Responsum ad replicationem Legatorum Hungaricorum.

(Egykoru irat a bécsi állami levéltárban).

XXI.

1593. Augusztus 15.

Rudolf király harmadik válasza az országos küldöttség fölterjesztésére.

Sacra Caesarea ac Regia Maiestas Dominus noster clementissimus benigne intellexit, quae ad responsum suum proximum Legati Ordinum Hungariae, pro praesenti patriae necessitate, replicanda duxerunt. Ut igitur Sacra Maiestas Sua sincerum amorem ac propensam voluntatem suam, pro qua modis omnibus laboranti Hungariae Regno succurrere atque opem ferre, ex intimis animi sensibus, desiderat, luculentius atque abundantius declaret, pollicetur primo ad illam Consiliariorum et Commissariorum congregationem, Viennae instituendam, quae iam ante promissa est, plenipotentiam omnia audiendi, tractandi et concludendi Serenissimo Principi Archiduci Matthiae, fratri suo carissimo, ita amplam, absque ulla restrictione aut limitatione impertituram esse, ut nequaquam Ordines de illa conquerendi causam habituri sint.

Hanc autem congregationem Sacra Maiestas Sua per Serenissimum fratrem suum Archiducem Matthiam in Kalendas Octobris indici iubebit, quod tempus, si propter aliquod forte impedimentum minus opportunum videbitur, eidem Serenissimo Archiduci liberum permittet, ut, adhibito vicinorum Consiliariorum iudicio, alium diem magis opportunum, nulla mora longiore interposita, praestituat.

Ibi imprimis de dicae et taxae distributione, iuxta Conventus Regni proximi constitutionem, quorsum utilissime converti possint ac debeant, statuendum. Et si quidem extrema ingruentis periculi aut mali necessitas postulabit, Sacra Maiestas Sua eidem Archiduci fratri suo potestatem faciet, ut, non expectatis Consiliariorum omnium deliberationibus, novum extempore militem campestrem ipsa dicae pecunia conducat.

Ut Ordines porro videant, quam Sacra Maiestas Sua in necessarios Regni usus quaecunque conferre subsidia liberaliter cupiat, mille ducentos circiter equites Hungaros et sexcen-

tos pedites iam statim, qui ubi opus fuerit expediti praesto sint, conscribi ac sustentari suo ex aerario curabit.

Quibus autem praefectis hi ipsi conscribendi, quorum educendi sint, curam hanc totam Maiestas Sua Serenissimo Archiduci Matthiae, qui Consilii bellici et eorum, qui propinquiores sint Consiliariorum Hungaricorum iudicio utatur, mandabit; utque stipendia fideliter solvantur, benigne providebit.

Ad Imperii Comitia quod attinet, in quibus Maiestas sua praecipuum subsidiorum robur ac firmamentum ponendum videt, ut illa quamprimum, reiectis et excussis quibuscunque remoris et impedimentis, in quibus removendis hactenus tota fuit, indicantur habeanturque, ultimam iam consultationem et curam adhibet, neque desistere ullo modo statuit, quin res in apertos in dies successus procedat; quod Regni Ordines sibi persuadere pro certissimo possint.

Et quoniam de legatis quaeritur, quos ab Ordinibus eo mitti Sacra Sua Maiestas optet, minime quidem sibi displiciturum significat, si illi ipsi, qui iam nunc Ordinum nomine hic adsunt, quod ipsorum fidem, prudentiam patriaeque studium et rerum Hungaricarum cognitionem satis compertam habet, designentur. Sed cum incertum sit, an eo forte tempore, propter patriae, quae ingruant pericula ac necessitates, statione et excubiis illi suis abesse absque incommodo possint, permittit libenter Sacra Maiestas Sua, ut in illa Consiliariorum congregatione plures nominentur, ex quibus eorum fieri electio queat, qui minimo cum dispendio absint.

Quod deinde legati generalem omnium Regnorum Provinciarumque Conventum, pro extrema et quidem praesentissima Regni Hungariae necessitate ac periculi imminentis magnitudine sero nimis ac tarde post Imperii Comitia habendum innuunt, quodque ea de causa, iis minime expectatis, cuiuslibet Provinciae Conventum separatim indici postulant, ut nimirum legati cum plena deliberandi ac statuendi potestate constituti in certum locum, et ad certum diem mittantur; benigne pollicetur Sacra Sua Maiestas omni se studio conaturam, ut certae ac firmae generalis confiniorum defensionis rationes, de quibus iam ante tractari coeptum, in Bohemiae Regno annexisque Moraviae et Silesiae ditionibus celeriter constituantur,

ac stabiliantur, utque in reliquis Maiestatis suae ditionibus Austriae, Stiriae, Carinthiae, aliisque vicinis, cum qualibet seorsim separatis Ordinum convocationibus, quemadmodum negotii gravitas flagitat, statim agatur, quo nimirum auxilia solida et constantia, quae etiam ultra confinia sese extendant, colligantur; cuius rei iam ante quibusdam in locis initium factum. Quae simul atque felicem, qui brevi speratur, finem consecuta fuerint, ut generalis illico Conuentus ex omnibus Regnis et ditionibus conuocetur, ibique de iuvandis ac sublevandis confiniorum necessitatibus, iuxta Regni Conuentus proximi constitutiones, tractetur, Sacra Sua Maiestas effici curabit.

Sed ne in his tantum Sacram Suam Maiestatem subsistere et conquiescere velle existimetur, uti iam ante apud Pontificem Maximum, apud Hispaniarum Regem Catholicum, aliosque Italiae Principes, apud Ordines militares Teutonicum et Melitensem, apud Respublicas celebriores, et diversos orbis Christiani Magistratus, per legatos ac literas, ad maiora et continua obtinenda subsidia diligenter institit, sic instare non desinet, donec, quod optatur, effectui detur. Cuius rei non per longas moras impetrandae spes iam a plerisque non exigua ostentatur, atque inprimis quidem ab Hispaniarum Rege, ut auxilium ab eo memorabile et magnum conferatur. In quibus subsidiis et auxiliis colligendis distribuendisque, Sacra Maiestas Sua conuenientem adhiberi curam, ut in publicos omnia usus recte erogentur, mandabit.

In Imperio itidem Sacra Maiestas sua pari modo, non tantum opem et suppetias postulat, sed cum diuersis etiam belli ducibus, rei militaris gloria praecipue claris, de equitum et peditum copiis, ubi tempestiuum aut necesse fuerit adducendis, multo iam ante egit, et cum plerique Principes se promptos ostenderint, tum quidam ultra quatuor equitum Germanorum millia et regimentum quod vocant peditum, intra breve temporis spacium adducere se posse ac paratum esse rescripsit.

Ut vero Maiestas Sua copias aliquas remotiores in incertum adhuc euentum priusquam belli fax exardescat, progredi iubeat, minime consultum videtur, ne sumptus inutiliter impendantur, neue temere ac praepropere neruus sine fructu debilitetur. Interea, ut confiniorum milites animatiores, erectio-

resque officium faciant, insignem aliquam Sacram Maiestas Sua summam eo iam nunc destinatam quamprimum mittet.

De his autem omnibus optabat quidem quam maxime Sacra Maiestas Sua, ut coram in ipso suo Hungariae Regno, inter fideles suos subditos, consultare ac statuere quidquid opportunum ac necessarium sit, posset; sed dum habendorum Imperii Comitiorum, aliisque multiplicibus rerum maximarum curis intenta distinetur, quantum ullo modo pro absentiae ratione potest, propensissimo animo libenter praestat.

Interim Sacra Maiestas Sua propositum sibi summo studio habet, ut iuxta constitutionem Conuentus Regni proximi, vel etiam si citius aperta belli vis Turcica immineat, ut aduersus aduentantem hostem maiori exercitu eundum sit, ipsamet, et dietae et castris praesit, vel aliquem ex Serenissimis fratribus, suo loco ac nomine, substituat.

Ex quibus omnibus cum tam illustris et in aperto sit Sacrae suae Maiesttais erga Regnum Hugariae amor, et qua eius salutem ubique procurare ac defendere satagat, pia sollicitudo, magnam Regni Ordines ac subditi causam habent, ut quae a Sacra sua Maiestate feruenter ac sincere praestantur, gratis ac fidelibus animis agnoscant, neque temere se praecipites in desperationem dent, sed quod legati subditorum omnium nomine prolixe pollicentur, in Maiestatis Suae obedientia ac fidelitate firmiter, constanterque perseuerent, utque ipsimet ultro, praeter contributiones ordinarias, quantum ex facultatibus suis possint, pro patria, pro arcis focisque ac salute propria in commune, quod praeclaro aliis exemplo sit, liberaliter libenterque conferant.

Id quod Sacra Sua Caesarea ac Regia Maiestas, pro benigna sua, quam ipsis luculentioribus in dies constare documentis cupit, gratia sibi gratum fuisse agnoscet.

Az irat élén : **Datum Pragae 15 Augusti 1593.**

Responsum ad secundam replicationem Legatorum Hungaricorum

(Eredeti fogalmazása a bécsi állami levéltárban).

II.

A TARCZALI ÉS ESZTERGOMI

RÉSZLEGES GYŰLÉSEK.

1593. és 1594.

A TÁRCZALI ÉS ESZTERGOMI RÉSZLEGES GYŰLÉSEK

1593. és 1594-ben.

I.

A mikor az 1593-ik év elején tartott pozsonyi országgyűlés küldöttei, azon év nyarán, Prágában, Rudolf királylyal az ország megvédelmezéséről az előleges tárgyalásokat folytatták; Hasszán bosnyákországi basa már vívta Sziszek várát, és Szinán nagyvezér, százötvenezernyi had élén útban volt Magyarország felé.

Szemben a fenyegető veszélylyel és az udvar késedelmezésével, az egyes országrészek kapitányai és rendei magok igyekeztek oltalmukról gondoskodni. Így a felvidéken *gróf Teuffenbach Kristóf* főkapitány nagy tevékenységet fejtett ki, és a Tiszán innen és túl fekvő megyék rendeit szeptember 23-ára *Tarczalra* hívta egybe.

A gyűlés igen látogatott vala. *Bereg, Ugocsa, Szatmár, Szabolcs, Borsod, Abauj, Szepes, Sáros, Zemplén* megyék és több város követeket küldöttek. Jelen voltak: *Pethe Márton* váradi püspök, szepesi prépost, a kassai kamara elnöke, *Báthory István* országbiró, *Dobó Ferencz*, *Rákóczy Zsigmond*, *Dersfy Miklós* és *Ferencz*, *Perényi György* és *János*, *Széchy Tamás*, *Bánffy János*, *Forgách György*, *Thurzó Elek*, *Nyáry Pál.* stb.

A tanácskozás tárgyát a védelem szervezése képezé. A következő végzéseket hozták.

Az urak és nemesek haladék nélkül fejenként táborba szállanak, és minden telek után egy fegyverest visznek magokkal. A Tiszán túl fekvő megyék Báthory István országbiró parancsnoksága alá az általa kitűzendő helyen; a Tiszán

innen fekvő megyék pedig a főkapitány zászlai alá, Kassa alatt, gyűlnek egybe. A török hódoltság alatt levők egyelőre ezen teher fele részét pénzen megváltják; később, mikor a magyar sereg által meg lesznek védve, szintén személyesen felkelnek. A lengyel királynak elzálogosított 13 szepesi város 500 gyalogot állít ki. A többi felvidéki város 200 gyalogot küld, és az ágyúk szállítására szükséges lovakról gondoskodik. Az élelmi szerek ára szabályoztatott és azok szállítása iránt intézkedés történt. Az országgyűlés által megszavazott adó haladéktalan behajtása, súlyos büntetés terhe alatt, elrendeltetett. A megyék és a jelenlevő urak részint pénzben, részint élelmi szerekben és ingyen-munkákban jelentékeny önkéntes ajánlatokat jelentettek be. Megállapíttatott, hogy Eger várának őrsége 500 lovassal és ugyanannyi gyaloggal szaporíttassék. Rendelkezés történt Szendrő, Kálló és Tokaj várak védelméről. [1])

A gyülés határozatai nem maradtak eredménytelenek. Újabb veszteségeket akadályoztak meg; és lehetővé tették Fülek várának visszavételét.

II.

Az 1594-ik év elején Rudolf király a hadi ügyek igazgatását Magyarországban, *Mátyás főherczegre* bízta. Ez azonnal meggyőződött a felől, hogy a hadi munkálatok sikere az ország rendeinek hathatós közreműködésétől föltételeztetik. Ennek biztosítása végett szükségesnek látszott az országgyűlés összehivása.

E miatt már január 25-én kérdést intézett a magyar tanácsosokhoz, hogy mikorra kelljen az országgyűlés határnapját kitűzni. A tanácsosok erre azt válaszolák, hogy hasznos, sőt szükséges lett volna, az 1593-ik évi országgyűlés óhajtása értelmében, a jelen év elején tartani országgyűlést; most azonban már elkéstek vele; mert a háború közel megújulása várható, és félni lehetne attól, hogy az ellenség felhasználva a főkapitányok és a rendek elfoglaltatását az országgyűlésen,

[1]) A gyülés végzéseit közli Kovachich. Supplementum III. 301—9. lap. *L. I. szám.*

épen akkor intézne a véghelyek ellen támadást. Mindazáltal a tanácsosok is elismerték, hogy a küszöbön álló hadjárat czéljaira a rendek áldozatkészségét és közreműködését nem lehet nélkülözni. E miatt közvetítő javaslattal állottak elő. Hogy t. i. márczius első napjára három részleges gyűlés hivassék egybe: a Fátrán innen fekvő megyéknek Pozsonyba, a felvidéknek Kassára, Slavóniának Zágrábba; mindegyik gyűlésre két-két magyar tanácsos küldessék királyi biztosúl, a kik ugyanazon királyi propositiót terjesztenék elő.[1])

E közben megnyílt a hadjárat. És Mátyás főherczeg, mikor márczius 3-án, a *lévai táborban* a királyi helytartóval, Pálffy Miklós főkapitánynyal és Joó János személynökkel, az országgyűlés ügyében beérkezett javaslatok fölött tanácskozott: ezek abban a véleményben voltak, hogy a fenforgó körülmények között, mivel a hadjáratnak tartama és kimenetele bizonytalan, sem az országgyűlést, sem a három részleges gyűlést kihirdetni nem tanácsos. — Mikor azonban, Nógrád vára és Vácz visszavétele után, Mátyás főherczeg Esztergomot szándékozott ostrom alá venni, hogy ezen vállalatra az egész ország erejét összpontosítani lehessen, a táborban tervezett országgyűlést tartani, a hol egyedűl hadi ügyek tárgyaltatnának, a politikai és kamarai ügyek elintézése más alkalomra hagyatván. Egyúttal ajánlotta a királynak, hogy akár a tábori országgyűlés, akár a három részleges gyűlés megtartására határozza el magát, a meghivóleveleket úgy állíttassa ki, hogy azokba a gyűlés napját és színhelyét később iktatná be. Végül a királyi propositió fogalmazása iránt is előterjesztést tett.[2])

Rudolf király nem tudta magát az iránt elhatározni: vajjon országgyűlés vagy részleges gyűlések tartassanak-e. Ezen kérdés eldöntését, a hadjárat körülményeire és az időviszonyokra való tekintettel, Mátyás főherczegre bízta. Mindazáltal figyelmébe ajánlotta annak megfontolását, vajjon várható-e a rendek összejövetelétől jó eredmény, és nem kell-e

[1]) A magyar tanácsosok 1593. febr. 13-iki fölterjesztésének egykorú másolata a bécsi állami levéltárban. *L. II. szám.*

[2]) Mátyás főherczeg márczius 3-iki fölterjesztésének eredetije ugyanott. *L. III. szám.*

inkább új bajok keletkezésétől tartani.[1]) Néhány nappal utóbb — május 3-án — megküldé neki a propositiót kétféle fogalmazásban; az egyik az országgyűlésnek, a másik a részleges gyűléseknek szólott. Egyúttal figyelmeztette, hogy a »királyi jogok« épségben tartására kellő gondja legyen.[2])

Ezalatt Mátyás főherczeg Esztergom alatt ütötte föl táborát. Itt, a magyar tanácsosok meghallgatása után, abban állapodott meg, hogy az egyetemes országgyűlés megtartása nem lévén lehetséges, a Dunán innen és túl fekvő megyék rendeit június első napjára, a saját táborába meg fogja hívni; a felvidéki és slavóniai rendek gyűléseit pedig a király által rendelt biztosok hivják össze.[3])

A Duna-melléki megyékbe május 12-én küldettek szét a meghivólevelek, a melyekben a főherczeg hangsúlyozza, hogy a gyűlésen csakis a hadjárat sikeresebb viselésére vonatkozó ügyek fognak tárgyaltatni, és hogy ő a királytól »mindenek tárgyalására és elintézésére teljes hatalmat« nyert.[4])

A gyűlés, az *esztergomi táborban* június 2-án nyittatott meg, s a királyi propositió bemutatásával vette kezdetét.

A király elmaradását azzal indokolja, hogy a birodalmi gyűlésre készül utazni. Maga helyett Mátyás főherczeget teljhatalommal ruházta föl. Reméli, hogy a rendek úgy fogják magokat viselni, a mint hű és engedelmes alattvalókhoz illik; és a magyar nemzet harczi dicsőségének megóvása érdekében, az ellenség hatalmának megtörésére, mindent meg fognak tenni, a mi hatalmokban áll. E miatt a sérelmek tárgyalását bé-

[1]) Az 1594. april 1-jén kelt leirat fogalmazása ugyanott. *Lásd IV. szám.*

[2]) A május 3-iki leirat fogalmazása ugyanott. *L. V. szám.* Ezalatt april 6-án a királyi helytartó azon kérést intézte Rumpf Farkas főkamarásmesterhez, Rudolf bizalmas tanácsosához, tudja meg a királytól, vajjon nincs-e kifogása az ellen, hogy az országgyülés követeket küldjön a külhatalmakhoz. — Erre Rudolf király május 2-án maga válaszol: »Placet nobis adhuc, quod nobis placere antehac Legatis ab Ordinibus missis respondimus«; hogy t. i. a rendek a német birodalmi gyűlésre küldhetnek követeket. (Ugyanott.)

[3]) A Mátyás május 12-én Rudolfhoz intézett levelének eredetije ugyanott. *L. VI. szám.*

[4]) A meghivólevél több városi és megyei levéltárban. — *Lásd VII. szám.*

később időkre halasztva, az ország védelmére irányozzák egész figyelmöket. Ajánljanak meg a közelebbi három esztendő mindegyikére, portánként hat forintot; úgy hogy azt, régi szokás szerint, a kamara hajtsa be. A király igéri, hogy az adóból befolyó összeget egészen magyar hadak fizetésére fogja fordítani és pontos számadást fog a rendek elé terjeszteni. A király reméli, hogy tekintetbe véve a sürgető szükséget, a rendek készek lesznek közfelkelést rendelni, és a hadjárat egész tartama alatt táborban maradni. Továbbá minden porta után egy gyalogot, vagy minden két porta után egy lovast fegyverezzenek föl. Egy magyar és egy német felügyelő tartson időnként szemlét a hadak fölött, és ellenőrizzék, hogy mindenki kötelességének feleljen meg. Mivel a régi zsoldosok nagy részben kifizetetlenek, követeléseik kielégítésére a király a rendektől százezer forintot kér. Végre felhivja őket, hogy a hadsereg élelmezésére gabonát ajánljanak. [1])

A rendek több napi tanácskozás után [2]) kijelentették, hogy, bár az ország a legnagyobb szegénységben és nyomorban van, »mellőzve minden kifogást és vitatkozást«, addig, míg a jelen évi hadjárat tart, havonként (június 15-től számítva) egy forint adót szavaznak meg, minden porta után. Elhatározták, hogy a rendek fejenként táborba szállanak és a főherczeg zászlai alá gyülekeznek. Egyúttal megállapították, hogy a zsoldért szolgáló lovasok négy forint, a gyalogok két forint havi zsoldnál többet, büntetés terhe alatt, nem igényelhetnek. [3])

Mátyás főherczeg ezen ajánlatokkal nem volt megelégedve. Azt kivánta, hogy a rendek azon adó mellett, a melyet jobbágyaikra vetettek ki, a saját erszényökből is nyújtsanak rendkivüli segítséget. [1])

Erre azonban nem voltak rábirhatók. Kinyilatkoztatták, hogy saját erszényökből segítséget nyújtani csak úgy képesek, ha a főherczeg a közfelkelésről lemond; mert az, hogy szemé-

[1]) Egykorú irat a magyar országgyűlés tárgyában. Kiadta Kovachich. Supplementum. III. 310—7. ll. L. *VIII. szám.*

[2]) *Thurzó György* 1594. június 7-én irja nejének: »Az gyülésben még semmi dologban végzés nincsen.«

[3]) A rendek első fölterjesztését nem birjuk. Tartalmára a második fölterjesztésből vonhatunk következtetést.

[4]) A főherczeg válasziratát szintén nem birjuk.

lyes hadi szolgálatot tegyenek, jobbágyaikat megadóztassák és egyúttal saját erszényökből is áldozzanak, meghaladja erejöket. Hasonlóképen a százezer forintot sem ajánlották meg; a mit azzal indokoltak, hogy ezen ügyről határozni túl megy a részleges gyűlés jogkörén, és egyébkint is az országra új terheket nem róhatnak. [1])

A rendek végzéseikben gondoskodtak arról, hogy a közfelkelés lehetőleg nagy eredményt mutasson föl. E miatt elhatározták, hogy a nemesek, a kik főurak szolgálatában katonáskodnak, magok helyett egy-egy lovast tartozzanak a megyei banderiumhoz küldeni. Az egy-telkes nemesek és egyházi férfiak kötelezettségének megállapítását a fő- és alispánokra bízták. Az armalis nemesekre havonként 2 forint, a zsidókra és anabaptistákra havonként minden fő után 25 dénárt róttak. A megyei bandériumok fölött a szemlék megtartására egy német és egy magyar biztost rendeltek. A mult évben befolyt adóról vezetett számadások megvizsgálására bizottságot küldöttek ki. Végül azon kérelemmel fordúltak a királyhoz, hogy az országos főkapitányok régi jogkörét épségben tartsa fönn. [2])

A rendek június 11-én oszlottak el, azzal az igérettel, hogy tizenegy nap multával, felfegyverezve a táborban lesznek.[3]) És rövid idő alatt csakugyan mintegy húszezer magyar vitéz gyűlt egybe, kik Pálffy Miklós és Zrinyi György főkapitányok vezérlete alatt, türelmetlenül várták a hadi-munkálatok megindítását. De Mátyás főherczeg, a mint hirét vette, hogy Szinán nagyvezér hadait megindítá, abbahagyta az esztergomi vár vívását és a Duna balpartjára vitte át táborát. Ettől fogva a hadjárat szerencsétlenül folyt.

[1]) A rendek fölterjesztésének egykorú példánya az országos levéltárban. *Irományok IX. szám.*

[2]) A gyűlés végzései egykorú iratban ugyanott. *Irományok X. szám.* — (Ezen végzések között *nem* foglaltatik azon pont, a melyet *Thurzó György* június 11-én nejéhez irt levelében említ: »Minden portától öt holnapig egy-egy forintot adnak, ehez magok erszényéből valaki valamennyi portát bir, ötven pénzt egy portától, avagy nyolcz portától egy lovast.« Thurzó Gy. Levelei. I. 86. l.).

[3]) *Thurzó* június 12-én irja: »Az gyűlés elmúlék . . . Az nemességnek mind fejenként ez hónak 22 napjára ismét itt kell lenniök.« U. o. 87. l.

IROMÁNYOK ÉS VÉGZÉSEK.

I.

1593. Szeptember 23.

A tarczali gyülés végzései.

Nos Praelati, Barones, caeterique Magnates et Nobiles, aliique Status et Ordines partium Regni Hungariae superiorum, praesente Spectabili et Magnifico Domino Christophoro libero Barone a Teuffenpach Generali harum Regni partium superiorum Capitaneo, huc ad Oppidum Tarczal pro vigesima tertia die mensis Septembris congregati, quia immanissimum hostem Turcici videlicet Imperatoris supremum Wezerum Zinan Bassam jam in Hungariae partibus cum ingenti exercitu esse, infestisque armis dietim versus has partes ad nos opprimendos adventare ex omnibus explorationibus certum est; ideo altissimi Dei auxilio implorato, unanimibus votis statuimus, ad ejusdem hostis impetus sustinendos et remorandos, pro conservatione et permansione dulcissimae Patriae nostrae, conjugum liberorumque carissimorum et fortunae, ut quilibet Dominorum Praelatorum, Baronum et Magnatum, Nobiliumque, et caeterorum Ordinum et Statuum harum Regni partium viritim et personaliter, quanto majori et meliori poterit apparatu bellico insurgat; insuper a singulis portis recens connumeratis, quae vero, nondum sunt connumeratae, juxta priorem connumerationem, singulum peditem quilibet possessionatorum Dominorum Praelatorum, Baronum et Magnatum, Nobiliumque secum in hanc expeditionem generalem assummat, sub poena in decretis superinde expressa.

Statu praeterea harum Regni partium ita exigente,

Castra in duobus locis metanda, pro Comitatibus Beregh, Wgocha, Zattmár et Zabolch Spectabilis ac Magnificus Dominus Comes Stephanus de Báthor Judex Curiae Castra metabitur cum suo exercitu ultra Tibiscum in loco, qui sibi commodior videbitur, et lustrabit quoque eosdem primo quoque tempore cum toto exercitu quorumlibet Ordinum ultra Tibiscanorum.

Alia vero Castra pro reliquis Comitatibus et caeteris Statibus Dominus Generalis Capitaneus metabitur infra Cassoviam, uno vel duobus milliaribus, unde hosti commodius occurri possit, ut mutuam correspondentiam utraque Castra habere possint. Qui quidem exercitus quorumlibet Ordinum Cis-Tibiscanorum ad proxime venturum diem Veneris sine ullo defectu, sub eadem poena in decretis expressa debebit comparere in Zina, quos sequenti die Sabathi idem Dominus Generalis Capitaneus lustrabit.

Praeterea Comitatus Turcis subjecti hujusmodi oneris Insurrectionis mediam partem in paratis pecuniis praestabunt; postquam vero iidem Turcis tributarii per exercitum hujusmodi nostrum a tergo relinquentur, iidem quoque postea personaliter et viritim in bellum proficisci debebunt.

Tredecim vero Oppida Poloniae Regno inscripta, quia, post Deum optimum maximum, sub tutela huius Regni Hungariae hactenus protecta sunt, quingentos pedites ad hanc generalem Insurrectionem dare tenebuntur.

Liberae Civitates pedites ducentos expediant, et insuper iumenta et currus pro vehendis tormentis suppeditabunt, iidem tamen colonos suos juxta Comitatus Insurrectionem mittere tenebuntur.

Item, in singulis Comitatibus Vice-Comites, cum sibi adjunctis Judicibus Nobilium, habeant quamprimum rationem triturationis granorum Decimae Agriensis et in farinam conversionis, ac a quibus colonis Decima exacta est, iidem ad importationem ejusmodi appromtuatae rei frumentariae Agriam compellantur.

Quia vero Arx Agria periculo vicinior est, supra eum militum numerum, qui intertenetur, quingentis equitibus et totidem peditibus idem praesidium augeri debebit, et ex sti-

pendiariis militibus Suae Majestatis Sacratissimae, quibus stipendium menstruum ex Dica recente exsolvetur.

Quae quidem Dica recens in quibuscunque Comitatibus adhuc haeret et restat, per Vice-Comites ejuscemodi Comitatuum et Dicatores, sub amissione honoris, intra per omnia opportuna remedia, etiamsi ii Bona propria interim oppignorarent, sub spe futurae ex eadem Dica restitutionis, quantocius Dicae Exactio per negligentiam eorum in plerisque locis cum ingenti Regni damno dilata, ad manus Domini Deputati administrari debebit *(sic)*.

Ex qua Dica Dominus Deputatus ad exolvendos quingentos equites et totidem pedites Agriam ingressuros pecuniam erogabit.

Quem tamen Dominum Deputatum tam Dominus Capitaneus Generalis, quam nos universi Praelati, Barones et Magnates, caeterique Status harum partium in omnem eventum de facto assecuramus, eam nimirum erogationem tam Suam Majestatem, quam ipsos Regnicolas pro rato et accepto habituros.

Similiter etiam de sex millibus fior. Magnifico Domino Valentino Praepostwáry Capitaneo Agriensi pro praesente et urgentissima necessitate ex Dica recenti per Dominum Deputatum usque refusionem Suae Majestatis dandis, idem Dominus Deputatus per nos assecuratur.

Item quod ad annonam attinet, deinceps durante bello avenae quatuor cubuli Cassovienses, hordei vero tres pro uno floreno vendantur, siliginis puri cubuli duo, mixti vero cum tritico prout in foro emi potest, triticum purum vero pretio quo in foro emi potest.

Caeterum nemo militum cujuscunque nationis, sub amissione capitis, triticum in granis, aut in straminibus existens equis pro pabulo dare et insumere ausit.

Item libra carnis bubulae pro denario uno et medio, carnis vero ovinae libra similiter, ut bubulae; cerevisiae media denario uno.

Vinacei justa pro denario uno et dimidio.

Vini media secundum bonitatem vendatur.

Annonam vero hujusmodi et quodlibet victualium genus

ad castra utraque Vice-Comites eorum Comitatuum et Judices Nobilium administrare tenebuntur, et habere mutuam correspondentiam cum generali Annonario per ipsum Dominum Generalem Capitaneum creando.

Comitatus Scepusiensis pro praesenti necessitate, ad restaurationem munitionis Zendreö et praeparationum aggerum ac sepium, caeterorumque necessariorum, dabit sexaginta laboratores pedites, intra duas septimanas laboraturos.

Sáros vero Comitatus in paratis pecuniis flor. centum ad juvandam restaurationem ejusdem Zendreö offert.

Abaujvariensis etiam Comitatus quinquaginta laboratotores pedites ad idem Fortalitium Zendreö, intra duas septimanas dabit laboraturos.

Comitatus Zemplinensis, ad juvandam restaurationem munitionis Zendreöiensis, pro praesenti necessitate florenos ducentos dabit.

Cassovienses duo millia tegularum ad idem Zendreö vehent, frumentum etiam per Dominos Magnates et Comitatus ad Zendreö pro reposito jam antea promissum, per quos aut in toto, aut in parte nondum constitutum est, quamprimum invehi idem curent.

Item Reverendissimus Dominus Varadiensis benevole cubulos quinquaginta Cassovienses in farina;

Item Magnificus Dominus Franciscus Dobó, cubulos quinquaginta in granis;

Item Magnificus Dominus Sigismundus Rakoczy cubulos centum in farina ad necessitatem ejusdem Zendreö offerunt.

Item Dominus Michaël Rynoth Vice-Comes Comitatus Borsodiensis 20. cubulos in granis invehi curabit.

Item Magnificus Dominus Nicolaus Deorsfi, supra centum cubulos antea promissos, cubulos quinquaginta in farina.

Item Magnifici Domini Georgius et Joannes Preny, supra centum cubulos antea promissos, cubulos quinquaginta in farina.

Item Dominus Thomas Zechy cubulos centum in granis offert.

Item Spectabilis Dominus Comes Stephanus de Báthor cubulos quinquaginta in granis.

Item Dominus Joannes Bánffy cubulos viginti invehi curabit.

Item Dominus Georgius Forgacs cubulos 50. in granis offert.

Item Magnificus Dominus Franciscus Dersfy ex Zadvar et Sáaros offert cubulos 32.

Item Comitatus Aba-Ujvariensis, supra restantiam frumenti antea promissi, 200 cubulos Cassovienses in farina dabit.

Item Dominus Michael Seryeny cubulos 25. in farina.

Item Magnificus Dominus Alexius Thurzo cubulos centum quamprimum invehi curabit in farina.

Praeterea hujusmodi res frumentaria, pro necessitate (quod Deus avertat) obsidionis ejus fortalitii oblata, incumbit curae, custodiaeque solius Magnifici Domini Pauli Nyari ejus loci Supremi Capitanei, qui ea de re frumentaria rationem dare tenebitur.

Item intertentio continui militis Balogiensis, per Comitatum Abaujvariensem praestare soliti, maneat in eodem statu, exceptis bonis Dominorum Magnatum, qui in Zendreö continuum militem intertenerent.

Quod ad munitionem Fortalitii Kallo attinet, Dominus Generalis Capitaneus curam in Agriensi habiturus est (*sic*).

Conventus Domini Camerarii (*sic*) quamprimum cubulos 2000. ad ejusdem Fortalitii Praesidiarios sustentandos suppeditabunt.

Militi Kallovienси etiam stipendium septem mensium statim Dominus Capitaneus Generalis dabit.

Militem Tokaiensem idem Dominus Generalis Capitaneus alio stipendiario milite Suae Majestatis augebit.

Victualium etiam et aliorum necessariorum idem Dominus Generalis rationem habebit; de stipendio etiam eosdem sustentabit.

Quod ad juvandam restaurationem valli Thokaiensis et aliorum necessariorum, partim in pecunia parata, partim in laboribus sufficientibus ac currulibus operibus, juxta morem antea consuetum, Comitatus Zempliniensis praestet sine mora,

qui vero jam eos labores pro hoc anno praesenti praestiterunt, tales non sunt cogendi.

Perceptorem Comitatus eliget, qui habeat rationem tam perceptionis, quam erogationis ejusmodi gratuitorum laborum.

Idem etiam quietantias laboratoribus dabit.

Zathmariensi et Wgocha Comitatibus Dica recens, usque mille florenos Hungaricales pro novo milite conducendo, deputata est, de quibus etiam mille florenis dictus Dominus Deputatus similiter rursus assecuratur.

Interim tamen Dominus Paulus Melith Capitaneus ejusdem arcis Zathmariensis propria pecunia usque mille florenos ejusmodi militem sustentabit, qui ex ea Dica recenti eidem refundentur.

(*Kovachich.* Supplementum ad Vestigia Comitiorum. III. 301—9. ll.)

II.

1594. Február 13.

A magyar tanácsosok fölterjesztése, az országgyülés összehivása tárgyában.

Serenissime princeps et domine, domine clementissime.

Ad literas Vestrae Serenitatis Vienna, die 25. praesentis datas, in quibus Vestra Serenitas ex benigna Sacrae Caes. Regiaeque Mattis, Domini nostri clementissimi, voluntate, scire cupit, ad quem diem congregatio seu conventus Regnicolarum Posonii commode celebrari possit, in quo potissimum de instituendis imminentis expeditionis ac belli rationibus eiusque progressu contra hostes tractetur; respondent praesentes Domini Consiliarii Hungari: pernecessarium et utile fuisse, si iuxta unanimes in novissima Diaeta Regni factas postulationes, statim in anni huius ingressu generalis Conuentus Statibus et Ordinibus Regni, per suam Mattem, indictus et promulgatus extitisset, in quo haec atque alia commode tractari et concludi potuissent; verum quia post Diaetam anni superioris, tam ex parte hostium, qui violato foedere, bellum nobis intulerunt, quam ex nostra, qui mox illatum bellum defensive propulsare coacti fuimus, varii motus inopinato emerserunt, sed et solutis castris ultimis, de ulteriori belli progressu

ad hunc usque diem cogitatum et laboratum est, interimque iam totus mensis Januarius effluxit, et hostes nobis infensos in dies ultionem moliri, bello sese accingere, ac vires augere dubium non sit, tarde admodum generalem pro praesenti tempore Diaetam indici et celebrari posse existimant; donec enim opinio haec de Diaeta celebranda ad suam Mattem referretur, regales ad legitimum et competentem terminum literae ad Regnicolas expedirentur, et perferrentur, Comitatus insuper pro delegatis seu nuntiis ipsorum ad Diaetam ablegandis, particulares (ut solent) in medio ipsorum Congregationes facerent, Posonium convenirent, tractatus ibidem incumbentes inirent, indeque ad suas aedes redirent; interim procul dubio bona pars veris elaberetur, dum potius verendum esset, ne nobis in Diaeta occupatis, hostes arrepta occasione, ex improviso nos imparatos aggrederentur, et Diaeta interrupta, praecipitanter ac tumultuarie insurgendum nobis esset; et quod maius est, per absentiam a confiniis et residentiis Generalium Capitaneorum et aliorum Procerum, qui Diaetae huic necessario interesse deberent, confinia quoque ipsa magnopere periclitarentur, unde ex parte hostium omnia promptius et expeditius, ex Christianorum autem extremis difficultatibus et periculis implicata gerenda essent. Quoniam tamen sine ulla Congregatione imminentem expeditionem bonis mediis per Regnicolas aggredi et continuari impossibile fore Domini Consiliarii animadvertunt; propterea, pro ratione temporis, media ipsis via eligenda videtur, qua nimirum et tempori et sumptibus (quos ad expeditionem asseruari consultius est) parcatur, et praemissa pericula praecaveantur. Quod eo modo futurum videtur, si Congregatio haec tribus in locis, uno eodemque tempore, ad primam videlicet diem instantis mensis Martii, tam pro hisce partibus, quam superioribus et Sclavoniae celebretur; Cassoviae pro superioribus Regni Comitatibus, Posonii pro istis citra Phatram montem existentibus, pro Sclavonia Zagrabiae. In singulis partibus propositiones Statibus et Ordinibus offerendae committantur per suam Mattem binis aut ternis Consiliariis. In superioribus partibus Spect. ac Magnificis Dominis Episcopo Varadiensi et Comiti Stephano de Bathor, in his autem propinquioribus Revmo et

Spect. ac Magnificis Dominis Locumtenenti, et Nicolao Palffy ac Comiti Georgio a Zrinio, tanquam Supremis Regni Capitaneis. In Sclavonia Spect. et Mag. Dominis Petro Erdeody Bano ac Nicolao Istwanffy. Quae quidem propterea per indigenas proponi et tractari debere censemus, quia potissimum expeditionem et res bellicas gerendas in hoc Regno concernunt, et ipsos tanquam conscios consuetudinum patriae ac morum, et facultatum fere singulorum hominum expertos, multo aptiores ad persuadendum, ut omnia pro cuiusvis posse ad ingruentis belli necessitates haud gravatim praestentur, futuros, ipsi Consiliarii confidunt et existimant.

Quod si haec opinio Vestrae Serenitati videbitur *(sic)*, dignetur quamprimum suam Mattem superinde certificare, instareque clementer, ut quantocius literas regales ad Status et Ordines Regni, more solito, expediri et transmitti iubeat, cum declaratione (ut praemissum est), cur nimirum statim in ingressu praesentis anni generalis Conventus celebrari non potuerit, et ne modo quidem possit; non etiam omittatur in literis regalibus commemoratio et commendatio eorum, quae in proximis expeditionibus alacriter, non parcendo sumptibus, laboribus, fortunis, vitae denique ipsorum Regnicolae praestiterunt, simulque ad eadem praestanda et continuanda animentur ac incitentur, et quod sua Mattas pro bono publico, huiusque sui Regni conservatione, nunc quoque ad Diaetam imperialem se accingere, et primo quoque tempore conferre in proposito habeat; nihilque tam per se, quam apud Principes Sacri Imperii et universos orbis Christiani Potentatus omissura sit eorum, quae ad iuvandum et defendendum hoc Regnum spectare videbuntur, et similia quae sapientiori suae Mattis et Vestrae Serenitatis iudicio relinquunt.

Kivül: Opinio Dominorum Consiliariorum Hungarorum de celebranda Congregatione in Hungaria, ad imminentem expeditionem bellicam necessaria.

(Egykorú irat a bécsi állami levéltárban).

III.

1594. Márczius 3.

Mátyás főherczeg fölterjesztése az országgyülés megtartása tárgyában.

Allerdurchleuchtigister grossmechtigister Römischer Kaiser, Eur. Röm. kayʃs. M. unnd Lieb sein meine gehorsamb freundlich unnd bruederlich willige Dienst jeder Zeit zuuor. Genedigister, freundlicher geliebter Herr und Brueder.

Auf Eur. kayʃs. M. genedigister Beuelch hab ich noch zu Raab von den hungerischen Räthen Gutbedunckhen genommen, auf was Zeit man ein hungerischen Landtag halten mechte, die mir dasselb hieneben mit *A.* übergeben, und der Mainung gewesen, weill ein general Zusambkhunft gehn Pressburg beyʃ jezigen Feindes Gefahr so baldt nit sein khündt, das Eur. M. per commissarios zu Pressburg und Caschaw und im Windischlanndt der Stendt auf prima Martii zusambbeschreiben mechten, weil aber gleich damalln diese jezige inpressa wider der Feindt beschlossen worden, hat sol ches auf prima Martii nit sein noch Eur. M. gerathen werdenn khünden. Darseider hab ich die Hoffcamer und Kriegsrath mit iren bedenckhen hieneben *B.* und *C.* vernommen, dessgleichen ist von der Zipserischen Camer diss Guetachten *D.* einkhumen, darauf ich an heut mit dem Locumtenenten, Balffʃ und Joo gerett, die sein der gehorsamben Mainung einhellig das jetztmals khain gewisse Zeit oder Tag, also auch khain Ort zu einem gemainen oder den geratten dreyʃen underschiedlichen particular conuenten zuwissen weniger zubenennen seyʃen, weil man den Ausgang jeziger inpresa wohin und wie lang sich dieselb erstreckhen mechte, nit wisse. Dan es mechte durch die Genadt Gottes so glieklich vortgeen, das die Spanschaften durch Behandlung über das bewilligte Monat noch lenger zu Veldt continuiereten, und der victori nachsezetten. Unnd da man nach Eroberung Nouigradt und Waizen, izo baldt oder erst hernach durch ein neue Zusambkhunft für Gran ziehen solte (dabeyʃ dan alle Steendt des Khinigreichs sein müssen), so dürfft es sich villeucht alda schiekhen, das man ainen Landtag halten von den Defensions-Artiggln, und was dem Khrieg angeherig tractiern und sich entschliesen khinde.

Dan in andern Artiggln die iusticia cameralia Perckhwerck und dergleichen betreffendt seÿ ohne das der Zeitt nicht zuhandlen, dazue wurd ich aber von Eur. M. die nothwendigchen plenipotentia und dan etliche zugeordnette Räthe neben der Hoffcammer und Khriegsrath bedürfen.

Über des rathen sÿ das Eur. kais. M. die Landtags anschreiben wie gebrauchig mit Aufführung jetziger Feindts Gefahr unnd des Vatterlandts höchst netigen Versicherung unnd was Eur. kais. M. dero getrewe Lanndt das heillig Reich, unnd will andere christliche Potentaten auf Eur. M. genedigistes ersuechen nit allain zu irem Schuz, sonnder auch müglgister Erledigung dabeÿ thuen fertigen, doch zu dem Tag unnd Monat desgleichen zu dem Ort spacium in albo lassen, unnd nur dieselben offen herausschieckhen mechten. Da der hungerische Cannzler mit dem Sigl selbiger Zeit heraussen sein khann, ist es guet, wo nit, so muesste das Sigill herausgeschiekht werden, damit man nach jeziger inpresa, der Räthe guetachten nach, Tag unnd Ort anzuställen were, sich dieselben alspaldt darain sezen sÿ zuschliessen unnd ausschiekhen müge.

Wann nun khain Landtagstractation, wie oben vermeldt ist, im Feldt sein khindt, sonder die particular conuent aller dreyer Orten vortgeen solten, und so viel Zeit dazue sein würd, so rath ich gehorsamblich, wie auch der Balffÿ der Mainung ist, das Eur. kaÿs. M. zu commissarien zu Obernhungern den Bischoffen von Wardein, den von Tauffenbach, den Bathorÿ und Simon Forgatsch gebrachen.

In Unnderhungern den locumtenenten, den Balffy, unnd von Teutschen den Reinhardten Strein, wo aber der je nit khindt, Helbnhardten Jörger und Hansen Priner.

Im Windischlandt den Bischoff von Agram, den Baan, Graf Hanns Ambroszi von Thurn und Hannsen Khobennzl.

Und auf solche oder wer sonnstes Eur kaÿs. M. genedigist gefellig, khinden Eur kaÿs. M. die Credentiales Instruction, Proposition, unnd Vollmacht bis an die Siglung stöllen fertigen, und mir zu schiekhen lassen, und liess ich mir gefallen, das denen Commissarien bevolchen wurde zu fürfallender Notturfft sich der hungerischen Camer Berichts unnd Guetachtens zugebrauchen.

Betreffendt in specie die begern darauf, die Proposition zustöllen, rieth ich gehorsamben unnd bruederlichen den Stenden zu Gemuet zu füern, in was verderben unnd Jamer diss Khinigreich durch die Straff und Haimbsuechung des Allmechtigen aus gerechtem Zorn, der villfeltigen Sündt sovil lange Jar hero gerathen, ungeacht wie mänlich die vorigen mechtigen Khinigen von Hungern hernach Kaiser Ferdinand unnd Maximillian, unnsere geliebste Herrn, Ehn unnd Vattern mit Hülf und Erscherfung aller anderer irer Khinigreich unnd Land, desgleichen viller anderer Potentaten vermügen, Darstreckhung und Vergiessung irs unnd vill hundert thausend Menschen christlichen Pluets gestritten unnd darunder nichts, wie der Augenschein bezeuget gespart, wie sÿ dan vergangens Jars iezo im werk gesehen unnd entpfunden, was Eur kaÿs. M. dero getreue Landt und vill christliche Potentaten zu irem Schuz und Versicherung leisten und das Eur. M. darunter irerselbs unnd dero geliebten Gebrueder unnd Vettern Personen nit verschonen mit sollichen Affection und Naigung, do sÿ nun vill vermechten sÿ hierunder nichts sparn wurden, dagegen Eur kaÿs. M. zu inen des gnedigisten Vertrauens weren, das sÿ zu irem selbs besten unnd diss mechtigen pluetgürrigen Feindts, wo nit gennzlichen Entledigung, jedoch mehrern versicherung an allem Ihren Zuthuen, Leibs- und Gutsvermügen nichts werden erwinden lassen, unnd lieber auf ainmal das eüsseriste daran strecken, alls sich nach und nach zu khuerzer Zeit genzlich aufzören zulassen. Damit den andern benachtperten und zu gemain allen christlichen Völckher Ursach geben werd ir Hülf und Hanndraichung nit abzukhürzen. Unnd wan der Allmechtig, wie zu hoffen sein, Genad und victoria gibt, khan hernach von den übrigen grauaminibus und Nottürfften auch tractiert werden.

Dissmalss aber pro defensione et recuperatione patriae begeretten Eur kaÿs. M. von inen die sechs Taller von jeder Porten allermassen zu fertigen Landtag beschehen, doch das dieselben volkumbentlich wie hievor von Eur. kaÿs. M. die Cammern eingebracht werd; mit der gewissen Vertrestung, das davon khain halber anderstwohin, als auf sonderbars neus hungerisch Khriegsvolckh zu Ross und Fuess solte verwendet,

und wo vonneten den Stenden gueter Bericht gethan werden, dan es mit dem Anschnidt diss Jar die Ungelegenhait gehabt, wie die Hoffcamer und vil fürnehme aus den Stenden selbs meldent, und waiss niemandt, was gefallen, und wohin es verwendet worden ist, sich auch khainer mehrern Richtigkhait beÿ khünftiger Raittung zugetrösten.

Dan so sein für das ander die Insurrectiones und Zuezug in eignen Personen nach eines jedes besten Vermügen, so lieb jedem sein Vatterlandt, und die gemaine Wohlfahrt ist, destgleichen von jeder Porden ein geriste Person zu Fuess von zwo Porden einer zu Ross zu begern, und solches so lang, als die Expedition gegen dem Feindt nach Gestaldt der Sachen Notturft wehren wirdet mit ausgesetzter Straff unnd gewisser Execution gegen denen so ungehorsamblich aussen beleiben und ir Gebüer nit leisten, darumben zwen aigne Muster Commissarii ein hungerischer und ain teutscher gehalten werden müeste, die beÿ der Musterung und hernach darauf Achtung gäben, damit nit ein jeder seines Gefallens und Willens aussen belib, oder aber aus dem Veldt abzug und andere zur Nachvolg verursachete.

Für dar Dritt mechten Eur kaÿs. M. an die Stenndt zu Abzallung der Rest und Schulden, so man den alten Khriegsvolckh zuthuen ist, darunder dan ir aigne ungerische Dienstleüth auch zuuersteen, und begriffen sein, ain Summa Gelts in die ain hundert thausent Thaller diss Jahr auf zwen Termin zuerlegen begern mit gleichmessiger Vertrestung, das es mindert anderst wohin soll verwendet, und das darmit beÿ dem Khriegsvolckh ain zimblicher Nachlass khündt erhalten, item das die Städt zugleiches Mitleiden durch Eur kaÿs. M. sollen gezogen werden.

Zum Vierten weil beÿ dem Krieg die Proviantierung und Zuefuer derselben das genedigiste sonsten aller Uncosten mit frembden und inlendigen Khriegsvolckh vergebens und die Beschwer der Underthanen zuverhuetten unmüglich ist, weil Man und Ross zu essen haben muess, und da schon Eur kaÿs. M. an einem Ort ein Prouiandtverlag verordnen, doch dasselb zu ein so grossen Werth und an souil underschiedliche Ort nit kleckhen khan, das derhalben die Stenndt ein gewisse

Ordnung und Besaz machen, was ein jeder nach seim Standt und Vermügen desgleichen, was ain jede Porden für Getraidt, Mell, Haber oder gebaches Prodt dem Lager zuezufüern und zuuerkhaufen schuldig sein soll, in einem solchen billichen und leidentlichen Werth und Taxa, dabeÿ der Khriegsman als Khaufer und der zuefuerende Verkhaufer besteen khan.

Auf den Fall die Stendt sich zum Thail entschuldigen und die schwere Uncosten so inen auf jeziges drittes Aufpot ganzen anziehen wolten, ist zwar ir gehorsamb und Erzaigung zu khuemen und mit Gnaden anzunemen, inen aber daneben zuuersteen zugeben, das sÿ solches niemandt mehr als inen selbs zu Nuz, Trost und Sicherhait gethan, dabey sÿ irer M. vätterliche Zusezung und der benachtberten Landt christliche und bruederliche Lieb und Hülff mit solcher Frucht entpfinden, das villmehr dem Allerhöchsten darumben zudanckhen, als ainicher Uncosten zubeclagen, oder zuberechnen, sonder dem weitern Gliekh unverschandt des übrigen zeitlichen Vermügens zu alle Weeg nachzusetzen ist.

Die Züpserisch Camer vermaindt gleichvoll, es were auf Erhaltung Villeck und derselben Gräniz ein Hülf zubegern, ich sorge aber das mit Überhaufung mehr verhindert als gefürdert, und das nit etwo den Landleüthen durch diese Hülf Ursach geben werd die Einkhumen von den eroberten Fleckhen, Dorfern und Underthanen für sich zubegern.

Was der Khriegsrath von Vergleichung einer Ordnung mit der Cottibet vermeldet, das achte ich Unnött, zu die Landtags Proposition zuställen; sonder wirdet ausser derselben mit den Stenden davon khünden tractirt werden.

Hierüber sich nun Eur kaÿs. M. mit Gnaden zuentschliessen, der ich mich gehorsamb freundtlich und bruederlich beuelchen thue. Geben zu Leba den dritten Martii, anno vier und neunzig.

Eur Rom. kaÿs. Maiestät und Liebden

gehorsamer Brueder
Matthias.

Külczím: Der rom. Khayserl. auch zu Hungern und Behaimb Khunigl. May. meinem genedigisten freundtlichen geliebten Herrn und Brueder. Praag.

(Eredetije a bécsi állami levéltárban).

IV.

1594. April 1.

Rudolf királynak, Mátyás főherczeghez intézett leirata, az országgyülés megtartása tárgyában.

Rudolf etc.

Durchleuchtiger etc. Wir haben E. L. Schreiben vom 3. Martii nechsthin mit sampt beiligenden Guetachten und Einschlüssen die Anstell und Haltung eines Landtags oder particular Zusamenkunft der Stend in Hungern betreffendt woll empfangen und dieselbe in Berathschlagung gezogen.

Wan wir nun souil befinden, dass man in den Hauptpünckten fast allenthalben ainer und zwar E. L. Mainung ist, allso wollen wir derselben hiemit alles brüederlich haimbgestellt haben, ob und wie sy nach Gelegenhait der Zeit und iezigen Khriegs-Expedition vermainen, dass etwo der general und gemein Landtag, oder aber die particular Zusammenkunfft zu halten sein möchten, auf welche beide Fall wir die Ausschreiben, Proposition und was sunst darzu gehörig fertigen lassen, so wir E. L. in kurzem hernach zuschickhen.

Allain wollen wir E. L. entzwischen souil erindern, das wir für ain sondere Notturfft halten vor allen Dingen darauf Acht zu geben, ob bey solchem Landtag oder particular Zusammenkhunfft der Zeit auch etwas fruchtbares zuuerhoffen, dan da nur allain Widerwertigkait sich erregen und bey den Stenden nit der recht Eifer, wie es des gemainen Vatterlandts höchste Nott erfordert, sich erzaigen solle, achten wir für rathsamen, das nit Haltung des Landtags, oder anderer Versamblung bis auf bessere Gelegenhait immer gehalten werde. Welches E. L. zu consideriren und das diss Orts Bedenkens haben uns dasselbig zukommen zu lassen werden wissen, dem wir allen bruederlichon Trew ganz woll zugethan. Datum Prag, die 1. Aprilis 1594.

A levél homlokán más kézzel: Pragae die pa. Aprilis 1594.

Ez alatt: An Erzh. Matthiass pro hungerischen Landtag.

(Eredeti fogalmazvány a bécsi állami levéltárban).

V.

1594. Május 3.

Rudolf királynak, Mátyás főherczeghez intézett leirata, az országgyülés megtartása tárgyában.

Rudolf etc.

Durchleuchtiger etc. Wir schickhen Eurem L. hieneben unsere hungerische Proposition zu, auf zweyerle Weegy: nemblich auf den general Rakosch und auf die particular Landtäg gericht, damit Eur L. einen oder den andern Weeg, wie sy es für rathsambist finden, fürnemen; da nun Eur L. selbst den general Landtag zuehalten vermeinen, so würdet dieselbe das in albeg in Acht zunemen wissen, damit von unserm jure regio nichts vergeben, sonder unsere als das Herrn und Khünig Reputation in Allem erhalten werde, welches Eur L. auch den Commissariis, da die particular absonderliche conuentus statt haben sollen, von unserntwegen also beuelchen khünden, das es die hungerische commissarien nicht offendire.

Das yeziger Zeit von Austheilung der Cottibet *(sic)*, und Erhaltung Villeckh und dem Anschnidt in der Proposition zumelden, halten wir auch für unnöthig.

So werden Eur L. im übrigen, was sich bey dem general Rakosch, oder den particular Zusammenkhunfften für difficultates erregen möchten, wie im vorigen Landtag zu unsern sondern wol gefallen beschehen, den Sachen recht zuthuen wissen, deren wir unserm bruederlichen Vertrauen nach, alles heimgestellt haben wöllen, und sein Eur L. mit allem Guten ganz bruederlich wol zugethan. Datum Prag, 3. Maji, anno 94.

A levél homlokán más kézzel: 3. May, Ao 94.

E datum alatt ismét más kézzel: An Erz. Matthiass pro hungerischen Landtag.

(Eredeti fogalmazvány a bécsi állami levéltárban).

VI.

1594. Május 12.

Mátyás főherczeg fölterjesztése, az országgyülés megtartása tárgyában.

Sacratissima Romanorum Caesarea ac Germaniae, Hungariae, Bohemiae etc. Regia Mattas etc.

Obsequiorum meorum etc. Regales Mattis Vestrae, tam eas, quas de publicatione meae personae in Locumtenentem Vestrae Mattis, quam etiam de celebratione futurae Diaetae ad me transmisit, accepi. Quantum ad publicationem meae personae attinet, Matti Vestrae maximas ago et habeo gratias, quod mei fraternam memoriam habuerit; nec intermittam omnibus viribus in id incumbere, ut Matti Vestrae grata officia praestare possim. Diaetale vero negocium cum Mattis Vestrae Sacr. Consiliariis Hungaricis tractaui, qui ejus fuerunt opinionis, quod propter praesentem bellicam expeditionem generalis Diaeta hoc tempore celebrari non possit, cui opinioni ego quoque subscripsi. Et propterea rem hanc omnem sequenti modo conclusimus:

Nimirum cis-et ultra Danubianis Comitatibus posteaquam moram res non patitur, primum diem proxime futuri mensis Junii, in castris, ubi tunc, Deo duce, futurus ero, praefixi, ut suos nuncios mittant, cum quibus de prosecutione praesentis expeditionis tractare et concludere possim. Comitatus autem partium superiorum Regni hujus Hungariae, et Ordines Regni Sclavoniae ad eos Commissarios direxi, qui per Vestram Mattem eis nominati sunt, et commisi eis, ut ad requisitionem eorum, die et loco, qui eis per ipsos praefixus fuerit, simili modo nuncios suos mittant, et quae ad ipsam continuationem expeditionis pertinebunt, ipsi quoque tractent ac concludant. Haec, quia maturo iudicio tractata, et iam ad effectum deducta sunt, spero ea non ingrata Matti V. futura.

Et quia Mattas V. Sacr., in suis litteris ad me datis, mentionem facit, quod propositionem in Conuentu Statibus Regni proponendam, ex secretiori sua expeditione transmittere mihi velit: supplico Matti V. dignetur eam mihi, sine

ulteriori mora transmittere, alioquin ipsemet hic interim pro ratione temporis, eam concipi et scribi curabo, ac ipsis Ordinibus Regni nomine Mattis V. exhibebo. Quod Matti V. paucis significandum per me fuit. Quam et foeliciter valere cupio. Datum ex castris ad Strigonium positis, duodecima die mensis Maji, anno dni MDXCIIII.

Eiusdem Mattis V. Sacr.

obsequentissimus frater
Matthias.

(Eredetije a bécsi állami levéltárban).

VII.

1594. Május 12.

Mátyás főherczeg meghivólevele az esztergomi gyülésre.

Matthias, Dei gratia Archidux Austriae, Dux Burgundiae, Comes Tyrolis et Goritiae.

Prudentes et Circumspecti nobis dilecti. Postquam hostium Turcarum rabie et perfidia, qui violatis induciis, Regnum hoc Hungariae, partesque ei subjectas, igne et ferro non ita pridem hostiliter vastarunt, res omnis ad paratum bellum tendere visa est, Sua Mattas Caesarea et Regia, Dominus et frater noster observandissimus, pro paterna eaque summa erga Regnum hoc suum affectione, piaque cura et sollicitudine, nobis commisit, quin confestim omnes Reges et Principes Christianos ad ferendum contra tam immanem hostem necessarium auxilium per speciales Nuncios suos requireret; et quo citius fieri posset, justum etiam exercitum ad Regni hujus defensionem transmitteret, prout haec omnia vobis hucusque sufficienter innotuisse non ambigimus; quin etiam eo fine nunc ad Diaetam Imperialem Ratisponam properat, quo propediem, volente Deo, perveniet, ubi cum Statibus et Ordinibus Sacri Romani Imperii, omni studio et diligentia, de prosequendo justo hoc bello transiget, et majoribus auxiliis et subsidiis impetratis, Regnum hoc suum contra hostem hunc perfidium non defendere solum, sed etiam, Deo propitio, in optatam libertatem vindicare, et asserere sataget. Et licet vos quoque tam ultro, quam etiam ad clementem nostram requi-

sitionem, pro viribus vestris, nihil eorum omiseritis, quae ad vestram, Patriaeque vestrae conservationem spectare visa sunt; quia tamen res hae bellicae in eo cardine versantur, ut quod inchoatum est, recte etiam, per Dei gratiam, continuari, et feliciter perfici debeat; ideo ex benigna Suae Majestatis Caesareae atque Regiae voluntate, Statibus et Ordinibus ejusdem Regni Hungariae Conventum, in quo caeteris negotiis publicis et privatis omnibus ad commodius tempus dilatis, de sola hujus belli commodiore prosequutione et necessaria melioratione, aliisque ad praesentem rerum statum necessariis, publicis votis, animique consensu tractetur et decernatur, ad primum proxime futuri mensis Junii, ad castra nostra (siquidem praesens rerum status ulteriorem cunctationem non admittat), ubicunque tunc Deo duce constituti fuerimus, indicendum, et promulgandum decrevimus, praehabita jam a Sua Majestate de omnibus agendi, tractandi et concludendi plena potestate. Quare hortamur vos et requirimus per praesentes, et nihilominus authoritate, qua fungimur, vobis committimus et mandamus, ut ad diem, et locum praefatum, sine ulla excusatione, peculiares et sufficientes Nuncios, e medio vestri, expedire et mittere debeatis, qui illuc cum Dominis Praelatis, et Baronibus ac Nobilibus, caeterisque Statibus et Ordinibus dicti Regni Hungariae cis- et ultra Danubianis Comitatibus, siquidem partium superiorum et Regno Sclavoniae ibidem conveniendum erit, de iis, quae ad solius belli commodiorem continuationem et necessariam prosecutionem, publicamque ejusdem Regni utilitatem et conservationem accommodatissima videbuntur, citissime tractare, et in medium consulere debeant. Curandum autem vobis erit, ut praedicti vestri Nuncii, ad praefatum terminum, ibidem omnino compareant. Secus, sub poena in generali Decreto expressa, non facturi. Datum in Castris ad Strigonium positis, duodecima die Mensis Maii, Anno Domini 1594.

Matthias.

VIII.

1594. Június 2.

Az esztergomi gyülésen bemutatott királyi propositio.

Sacra Caesarea Regia Majestas, Dominus noster clementissimus, ut non solum accensum et ardentem suum in Rempublicam Christianam zelum, sed benignissimum etiam erga Inclyti Hungariae Regni Ordines, sibi carissimos, affectum ostenderet, nihil optabat hoc tempore magis, quam ut ipsamet in medio suorum, pro Patria laborantium, subditorum adesse, et quod in hac rerum praesentium necessitate statuendum ac suscipiendum sit, coram, ipsamet statuere ac suscipere possit. Sed, cum Sacra Majestas Sua gravissimis hoc tempore, pro communi, praesertim vero istius Regni salute, curis distenta, et ad Imperii Comitia accincta sit, vident ipsi Ordines, quam eidem difficile, adeoque impossibile sit, eam solennem occasionem, qua pro isto Hungariae Regno auxilia, contra imminentem impiissimi, crudelissimique hostis Turcae potentiam, et quos e barbaris undique Nationibus ille armatos mittit exercitus, obtinenda sunt, deserere.

Substituit igitur Sacra Majestas Sua suum in locum Serenissimum Principem Archiducem Mathiam, fratrem sibi dilectissimum, cuius insignem virtutem, fortitudinem et in rebus magnis dexteritatem Regni Ordines, et in consiliis, et in castris, agroque hostili experti sunt, ut Serenitas ipsius publicum istius nobilissimi Regni Conventum haberet, cui plenam de rebus omnibus tractandi, statuendi et concludendi Sacra Majestas Sua potestatem fecit; omnino confisa fore, quod etiam benigne postulat, ut erga Serenitatem ipsius Regni Ordines, in omnibus hujus Conventus negotiis, ita se gerant, ut fideles et morigeros Sacrae Majestatis Suae subditos et Regnicolas decet. In quo quidem Conventu, non dubitat Sacra Majestas Sua, Ordines ipsos ultro Patriae salutem ob oculos ita habituros esse, ut nihil in se desiderari passuri sint, quin alacriter et prompte, se suaque offerant, ut Hungarici nominis gloriam, quam, adversus immanem illam Turcarum tyrannidem, omnium Nationum ac Regnorum diu-

tissime tutati fuerunt, magis magisque augeant, ac orbi Christiano, qui oculos horsum conversos habet, insigniter probent. Vident enim ipsi Ordines, quam Sacra Majestas Sua nihil praetermittat paternae curae, sollicitudinis ac liberalitatis, ut ad exemplum gloriosissimorum Hungariae Regum ac Majorum suorum invictissimorum Caesarum, in Regni istius viscera penetranti hosti barbaro sese fortiter ac potenter opponat. Neque vero ignorant Ordines, quam antiquam istius Regni calamitas originem habeat, ut, divino permissu, propter flagitiorum noxam, paulatim hostilis barbarorum vis invaluerit; etiamsi magnanimi ac potentes olim Hungariae Reges, ac divi deinde Imperatores Ferdinandus ac Maximilianus, Sacrae Suae Majestatis Avus ac Pater immortalis memoriae, vicinorum Regnorum, Ditionumque viribus, quantascunque undique colligere potuerint, collectis, strenue, fortiterque vim illam reprimere ac depellere conati fuerint; quam item Sacra Sua Majestas, omnium Regnorum, Provinciarumque suarum reditus libenter liberaliterque, ac profuse huc convertit; quam omnes serio rationes inierit, subsidiis auxiliisque a Principibus passim omnibus, etiam remotissimis conquisitis, ad quos frequentes litteras et legatos miserit, ac de integro mittat, uti Serenissimos Principes patruum ac fratres permoveat, suam pro isto Regno ut vitam ac sanguinem periculo exponant, ad quos ipsamet pie, benigneque, ubi res tulerit, parata sit; futurum omnino confidens, ut Regni Ordines generosos animi spiritus in hoc tempore, cum singulari fide, ac zelo ita ultro ostendant, ut non tantum insigne aliis, qui belli hujus incendio vicini et propinqui sunt, exemplum praebeant, sed et remotiores excitent, ut ad immanem illam belluam supprimendam ac superandam, conjunctis undique armis, atque ardentibus animis concurrant. Ad quod magnum hoc tempore pondus ac momentum adferendum, si Regni istius Proceres atque Ordines sibi persuasum habuerint, quanto satius, conducibilius ac praestantius sit, in hoc victoriarum, quas benignus Deus largitus est, cursu, omnia tentare, omnia experiri, ut Patria communis, si non integre, quod magnopere sperandum, liberetur, saltem ab incursione atque invasione hostili imposterum securior reddatur. Et quoniam multum praesidii, plurimumque

spei in celeritate positum est, Majestas Sua nequaquam ferventium armorum, quae in hostem jam conversa conspiciantur, strepitum pati judicat, ut de aliis in hoc Conventu, quam de Regni defensione ac recuperatione, agatur et consultetur. Reliqua gravamina, ut quae pacatiora requirant tempora, in commodam Regni opportunitatem, donec per hostem de iis tractandi locus detur, differre posse ac debere. Quod et ipsos-met per se Ordines judicaturos existimat.

Freta igitur Sacra Majestas Sua hac certa de Ordinibus, subditisque suis carissimis expectatione, benigne, clementerque imprimis, quemadmodum in proxime superioris anni Conventu, postulat, ut Ordines ac Status, in proximum subsequens triennium, quotannis de singulis Portis, Dicae nomine, florenos sex, duobus terminis dandos constituant ac decernant; ita tamen, ut Dicam illam integram Sacrae Majestatis Suae Camera, quod antehac semper in usu fuit, colligat. Pollicetur vero Majestas Sua, ne obulum quidem inde ullum aliorsum, quam in Hungarorum, cum equitum, tum peditum, recens conscribendorum, stipendia convertendum; et quo modo ea pecunia tandem erogata fuerit, Ordinibus ipsis diligenter exponendum esse; cum de hujus proximi anni Dica rationes ita intricatae, ambiguae et incertae sint, ut quantum inde acceptum aut expensum, et in quos usus ea conversa fuerit, nemo satis norit. Quae rationes a constitutis Exactoribus, juxta proxime superioris Conventus Decretum, etiamnum requirendae sint; ut ea, quae solvenda restant, in praesentis belli sustentationem tribuantur.

Cum porro Ordines summam Patriae necessitatem hoc aperto bello prospiciant, ut certatim contra imminentem hostem concurrendum sit; non dubitat Majestas Sua Sacra, quin Praelati, Barones, Magnates, Nobiles, tam veterani, quam novitii, personaliter pro eo, quem erga Patriam et Rempublicam gerunt amore, insurrecturi, et in castris coram, quamdiu expeditio bellica duraverit, constanter comparituri sint, quod benigne postulat. Postulat vero etiam, ut ex qualibet porta miles unus pedes, aut ex duabus portis unus eques armatus mittatur, idque sub certa poena in eos statuta, qui non comparent, aut non perseverant, aut quod debeant non praestent.

Ad quod duo lustrationum Commissarii, Hungarus unus et alter Germanus constituendi, qui non tantum lustrationi intersint, sed deinceps etiam observent, ne quis pro arbitrio suo, sese absentet, aut ex castris sese subducat, aliisque malum exemplum praebeat.

Postquam etiam magna adhuc stipendiorum pars veteranis militibus tam Hungaris, quam aliis debetur, ad eorum persolutionum Sua Majestas centum millia florenorum ab Ordinibus hoc anno duobus terminis numeranda postulat, ex quibus nihil prorsus in alios usus convertendum aut erogandum sit; qua ratione facile et hoc apud milites effici posse existimat, ut aliquam stipendiorum partem remittant. Ut autem et Civitates ad talem contributionem permoveantur, Sacra Majestas Sua serio curatura est.

Cum deinceps ad bellicam hanc expeditionem necesse sit, ut annonae et comeatus copia in promtu adsit, sine qua frustra cum externi, tum interni exercitus conjunguntur, sine qua neque subditis, neque inquilinis, quin spolientur, et infestentur, parci posset; Majestas Sua certam ab Ordinibus iniri et constitui rationem postulat, ut pro sua quisque facultate et qualibet etiam Porta ratam rei frumentariae sive tritae, sive adhuc integrae, partem tolerabili et aequo pretio, ne quis vendentium aut ementium praegravetur, Castris suppeditet, utque certa loca bene munita annonae, tam pro incolarum, quam pro militum usu comportandae designentur.

Et haec quidem sunt, quae Sacra Caesarea et Regia Majestas fidelissimis et fortissimis istius nobilissimi atque inclyti Regni Ordinibus hoc tempore proponenda censuit, in quibus Ordines suum in Patriam zelum ita ostensuros et testaturos Sacra Majestas Sua confidit, ut inde gloriam illi immortalem consequantur, et magnum ad afflictae Patriae salutem momentum afferant. Quibus Sacra Majestas Sua benignissimi, vereque paterni animi affectum clementer offert.

Kivül: Propositio exhibita Ordinibus in Castris ad Strigonium die 2. Junii Anno 1594.

(Egykorú irat a magyar országos levéltárban).

IX.

1594. Június 11.

Az esztergomi gyülés fölterjesztése Mátyás főherczeghez.

Status et Ordines Regni, Replicationem Serenissimi Archi Ducis Matthiae, Domini eorum Clementissimi, ad Articulos suae Serenitatis exhibitos factam, ea, qua par est, reverentia et humilitate perceperunt, et de puniendis iis, qui in hanc gentem hactenus impune grassati sunt, idem adhuc urgent, quod priori eorum scripto humiliter urserunt.

Quod vero adtinet ad articulum de subsidio praestando editum, petunt Status et Ordines Regni, ut sua Serenitas ex duobus unum eligere velit; vel eligat et acceptet priori scripto declaratum subsidium; vel si mavult sua Serenitas, personaliter aderunt penes suam Serenitatem tam Praelati, quam Barones et Magnates, nec non Capitula et Conventus, ac Nobiles possessionati, quilibet juxta suam facultatem et possibilitatem, exceptis inhabilibus ad bellum, nec non viduis et pupillis, qui tamen pro se alios mittere tenentur. Et insuper de qualibet Porta connumerata et rectificata tamdiu, donec hoc praesenti anno 1594. Expeditio duraverit, singulis mensibus singulum florenum Hungaricum dabunt. Namque ut et personaliter adsint, et praeterea ex propria bursa etiam pecuniam suppeditent, fieri non potest; constituunt tamen hoc loco, ut casu, quo suae Serenitati postremus modus continuandi expeditionem magis quam prior probabitur, tunc Nobiles ii possessionati, qui passim apud Magnates aut Nobiles aut Praelatos stipendia merent, tempore lustrae pro eorum personis singuli singulum equitem bene armatum statuant, eumque genti Comitatuum adjungant.

Exactio praefati subsidii pecuniarii fiet per Perceptores Comitatuum eo modo, quo priori scripto est declaratum.

Pro Magistro Lustrationum nominant Egregium Dominum Thomam Vizkelethy vel Andream Oztrosyth, aut Dominum Personalem Praesentiae, quibus Vice-Comites Regestra Magnatum et Nobilium lustrandorum dare sint obligati, ut juxta illa gentem lustrare possint.

Ad videndas autem rationes Domini Deputati nominant Dominos Magistrum Stephanum Zerdahely Prothonotarium Reverendissimi Domini Locumtenentis et Nicolaum Beichy.

De centum millibus florenorum petitis, in praesenti particulari Conventu decerni nihil potest; alioquin etiam Sua Majestas Caesarea optime judicare potest, fideles suos Hungaros satis, superque exhaustos esse, nec fieri posse, ut majora onera ferant, quam hactenus pertulerunt et modo etiam ferunt.

Minori stipendio militem conscribi, quam prius scriptum continet, Statibus adversum non est, dubitant tamen Status id fieri posse, quod suae Serenitati ex exemplo eorum, qui in partibus superioribus militant, recte constare potest; nec desunt, qui in praesentibus quoque castris militem hoc pretio conscribere voluerunt, sed reperiri non potuerunt.

Pro nobilibus quilibet Comitatus suum Capitaneum constituet, cui, prout et Perceptori pecuniae, ac Magistro Lustrae sua Serenitas in Consilio Hungarico justum et condignum salarium ex ipsa contributione designabit.

Ut vero primo quoque tempore milites conscribantur, necessarium omnino est; gentes enim Comitatuum, expleto eorum termino, fere omnes dilapsae sunt, quod ut tanto citius fieri possit, non abs re fore judicatur, ut per anticipationem aliqua summa pecuniae corradatur, et confestim manus huic negotio adhibeatur. Interim nobilitas quoque superveniet, et confectis, dispositisque domi negotiis pecuniariis et subsidiariis, quae eorum erunt partium, fideliter et diligenter facient.

De commeatu peculiarem articulum constituere censent opus non esse, nam dummodo caveatur ut milites tales non impediant, sed libere ire et redire possint, justumque pretium solvatur, arbitrantur Status et Ordines Regni in victualibus defectum nullum futurum, uti quidem ne modo quidem ullus defectus est.

Reliqui Articuli priori scripto comprehensi in suo vigore relinquuntur.

In Castris Strigoniensibus 11. die Junii anno 1594.

Kívül: Responsio Regnicolarum ad Proposita suae Maiestatis.

(Egykorú irat a magyar országos levéltárban).

X.

1594. Június 12.

Az esztergomi gyülésnek Mátyás főherczeghez fölterjesztett végzései.

Articuli Dominorum Praelatorum ac Baronum, caeterorumque Statuum et Ordinum Comitatuum cis et ultra Danubianorum, de prosecutione durantis belli, in praesenti eorum Congregatione, ad primum diem currentis Mensis Junii, per Serenissimum Archiducem Matthiam, jussu Sacrae Caesareo Regiae Majestatis, ad castra sub Strigonio posita, promulgata, constituti.

Art. I. Licet fideles Status et Ordines hujus Regni Hungariae, in extrema egestate et paupertate versentur, et propter continua bella, gravesque expensas, quas ad praesens bellum fecerunt, tum etiam propter praecedentes steriles annos dubium sit, an in multis locis vel quotidianum victum habere possint; nihilominus tamen ulterioribus ambagibus et disputationibus praetermissis, quantum res praesentem rerum statum concernit, decreverunt Status et Ordines hic nunc congregati, ut pro praesentis generalis expeditionis melioratione et continuatione, de qualibet porta connumerata, quolibet mense, donec hoc 1594. anno praesens bellum duraverit, a 15. die praesentis mensis Junii incipiendo, singulus florenus hungaricus solvatur.

Art. II. Domini autem Praelati, nec non Barones, Magnates, Praepositi, Capitula et Conventus ac nobiles possessionati, quilibet juxta suam facultatem et possibilitatem, penes suam Serenitatem personaliter aderunt; exceptis inhabilibus, nec non infirmis, viduis et pupillis, qui pro se alios idoneos mittere tenebuntur.

Art. III. Item statutum est, ut nobiles ii possessionati, qui passim apud Magnates et nobiles, aut Praelatos stipendia merent, tempore lustrae, pro eorum personis, singuli singulum equitem bene armatum statuant, eumque genti Comitatuum adjungant.

Art. IV. Nobiles unius sessionis triplices sunt; unum genus est eorum, qui ex suis curiis nobilitaribus colonos et inquilinos constituerunt; alterum est, qui mediocris conditionis nobiles sunt; tertium, qui pauperiores sunt. De quibus statutum est, ut in quolibet Comitatu Vice-Comes, cum adjuncto uno potiori nobili, juxta eorum iuramentum et conscientiam, de praefatis nobilibus discernant, an pecuniam vel militem, et quantum contribuere, vel mittere debeant; caveant tamen, ne ultra facultatem aggraventur, vel subleventur.

Art. V. Armati et fugitivi nobiles, quolibet mense, per binos florenos contribuant. Ecclesiasticae personae, videlicet Plebani et concionatores, et alii, extra Capitula beneficia habentes, qui in Comitatibus colonos non habent, taxentur per Comites et adjunctos sibi nobiles.

Art. VI. Judaei et Anabaptistae, juxta priorem connumerationem, quolibet mense, per singulas personas et animas, 25 denarios solvant. Quae quidem omnis pecunia sic exacta manibus suae Serenitatis dabitur, quam sua Serenitas in militum Hungarorum, peditum atque equitum, noviter et statim conscribendorum, intertentionem erogabit, et militibus singulis mensibus de eorum stipendiis satisfaciet.

Art. VII. Erunt vero duo Lustrationum Magistri, unus Dominus Josephus Styczel, alter Dominus Thomas Vizkelety, qui in milites diligenter animadvertent ac observabunt, ut semper pleno numero interteneantur. Quorum Capitanei Hungari et singulis mensibus lustrentur, ac subsint Supremis Capitaneis Regni Hungariae. Praemissum subsidium exigetur per perceptores, per Comitatus eligendos, quibus Vice-Comites regestra Magnatum ac nobilium, ac aliorum lustrandorum dare sint obligati, quibus, sicut et pro Magistris Lustrationum, in Consilio Hungarico justum et condignum salarium designetur.

Art. VIII. Nova connumeratio Portarum hoc tempore fieri non potest; ideo statutum est, ut propter combustas et desolatas villas rectificatio tantum fiat. In praesenti autem contributione, nec Vice-Comites, nec Jurati, nec Judices

Nobilium sint exempti, sed aeque omnes cum caeteris onus istud subeant.

Turcis subjecti more solito dimidium contribuant.

Art. IX. Ut vero subsidium oblatum tanto certius ab omnibus praestetur, statuerunt Status et Ordines Regni, ut secus, quam quod supra declaratum est, facientes, primo quidem admoneantur per Vice-Comites, quod si obtemperaverint bene quidem, alioquin requisiti Comites et Comitatus, illis autem non sufficientibus, ad requisitionem Comitatuum, Supremi Regni Capitanei auxilium ferant; et ab eis qui parere noluerint, triplum exigatur, et nihilominus oblatum etiam subsidium praestare sit obligatus.

Art. X. De liberis Hajdonibus, qui passim plebi Christianae multa damna inferre, et rapinis tantum vivere sunt soliti, statutum est, ut ii omnes sub Capitaneis stipendia mereant; secus facientes ubicunque, et per quoscunque comprehendi potuerint, statim suspendio puniantur.

Art. XI. De stipendiis militum statutum est, ut per mensem equiti ultra quatuor florenos Hungaricos non solvantur; pediti autem duo floreni et dimidius; plus recipiens amittat equum et arma, et pellatur ex castris, nec eum alius recipiat; duplex vero salarium accipiens suspendatur.

Art. XII. De servis, qui hoc necessitatis tempore etiam expleto anno a suis Dominis ablicentiari volunt, articulum anni 1552. observandum statuunt.

Art. XIII. De taxis liberarum Civitatum tam praesentis anni, quam de aliis quae nunc imponuntur, dignetur sua Serenitas, nunc statim cum suis Consiliariis Hungaricis tractare et concludere, easque ad confiniorum necessitates convertere.

Art. XIV. Ad examinandas rationes Domini Deputati Magnifici Stephani Illyessházy, Statibus et Ordinibus, de Dica anni praeteriti exhibitis, nominantur: Reverendissimus Dominus Episcopus Nitriensis, Dominus Comes Georgius de Zrinio, Dominus Magister Stephanus Zerdahely, Prothonotarius Reverendissimi Domini Locumtenentis, Dominus Nicolaus Bey-

czy, et Domini Consiliarii Camerae Hungaricae, qui juxta Instructionem eis per Aulicam Cameram exhibendam, ipsas rationes videant et discutiant.

Art. XV. Supplicant demum Suae Majestati Status et Ordines Regni, ut Dominis Supremis Regni Capiteneis eorum authoritas illaesa et integra conservetur.

(Egykorú irat a magyar országos levéltárban).

III.

A POZSONYI ORSZÁGGYŰLÉS

1595. JANUÁR- ÉS FEBRUÁRBAN.

A POZSONYI ORSZÁGGYŰLÉS

1595. január- és februárban.

Az 1594-ik évi hadjárat kezdetén támadott remények meghiúsulának. Nagy csapások érték a törökök részéről az országot, mely a királyi hadak zsarolásai- és garázdálkodásaitól sem vala megkimélve.

Az általános elkeseredés most már a *királyi tanácsot* is erőteljes felszólalásra készteté.

November végén *Joó János*, királyi személynök Prágába küldetett, és Rudolfnak fölterjesztést nyújtott át, mely élénk színekkel ecseteli az ország szenvedéseit. A tanácsosok Isten irgalmára kérik a királyt, hogy ha »meg akarja tartani koronáját és többi országait,« a bajok megszüntetésére foganatosítsa a kellő rendszabályokat; a mult hadjárat alkalmával tapasztalt visszaélések és kihágások tárgyában szigorú vizsgálatot rendeljen el; seregében honosítson meg szoros fegyelmet; az erdélyi fejedelemmel lépjen egyességre; a jövő év elején tartson *országgyülést*, és jöjjön végre személyesen hű alattvalói körébe. [1])

Rudolf válasziratában elismeréssel szólott a magyar rendek áldozatkészségéről, melyet az utolsó hadjárat alatt ismét bebizonyítottak. Fájdalmas érzéssel veszi tudomásul a katonaság kicsapogásai ellen emelt panaszokat; a vizsgálat eszközlésére pártatlan biztosokat fog kiküldeni. Hőn óhajtaná maga is Magyarországba jönni; de ezt fontos ügyek, melyek az egész kereszténység és különösen Magyarország javát illetik, nem engedik; mivel pedig a *magyar országgyülést* elha-

[1]) A dátum nélküli fölterjesztés a bécsi állami levéltárban.

lasztani nem látja tanácsosnak, *Mátyás* főherczeget fogja maga helyett küldeni.[1])

Ezen elhatározását még az nap köztudomásra hozta, meghivó-leveleiben, melyek az ország rendeit január 10-ére Pozsonyba hívtak meg.[2])

Mátyás szintén sürgetően szükségesnek nyilvánítá a király személyes megjelenését, egyszersmind a kitűzött határnapot igen közelesőnek tartotta; de Rudolf nem tért el határozatától.[3])

Miként a főherczeg előrelátta, az országgyűlés megnyitása a kitűzött határnapon csakugyan nem volt lehetséges; annál kevésbbé, mert míg egyrészről a megyék követei késtek, más részről a Pozsonyban megjelent magyar urak nagy része Prágába hivatott meg,[4]) hol Báthory Zsigmond erdélyi fejedelem biztosaival tárgyalások folytak és január 28-án a szövetség létrejöttével végződtek.

Csak ezután vált lehetővé az országgyűlés megnyitása. *Mátyás* főherczeg február 8-án érkezett Pozsonyba, és a következő napon bemutatta a királyi propositiót.[5])

A király, szokás szerint, mindenek előtt elmaradását mentegeti, és azzal igyekszik igazolni, hogy az ország érdeke, a külsegély biztosítása tartja őt távol.

Az országos fenyegető veszély nagyságával arányban levő áldozatkészségre buzdítja a rendeket. Előadja, hogy Európa leghatalmasabb uralkodói, a pápa, a spanyol király, a német birodalom fejedelmei az eddiginél még jelentékenyebb segítséget fognak nyújtani; sőt Erdély, Moldva- és Oláhország

---

[1]) Az 1594. deczember 2-iki leirat ugyanott.

[2]) A meghivó-levél példányai több levéltárban. — L. *Melléklet I. szám.*

[3]) Rudolfnak 1594. deczember 5. és 18-án Mátyáshoz, és ennek deczember 19-én Rudolfhoz intézett levelei a bécsi állami levéltárban — L. *Melléklet II., III., IV. szám.*

[4]) Kassa város követeioek 1595. január 12-ikén Pozsonyból irt jelentése.

[5]) Kassa város követeinek február 10-iki jelentésök. — A propositio tárgyában Rudolf január 18-án levelet intéz Mátyás főherczeghez. Eredetije a bécsi állami levéltárban, — L. *Melléklet V. szám.*

is, melyek ekkorig török fönhatóság alatt állottak, most a kereszténység nagy harczában részt venni kivánnak.

Elismeréssel szól a mult évi hadjárat alatt a magyar nemzet által tanusított áldozatkészség és hőslelkűség felől. Jól tudja — úgy mond — azt is, hogy úgy az ellenség kegyetlenségétől, mint a királyi hadak fegyelmetlensége következtében sokat kellett szenvedniök. Mindezeknél fogva most szivesen kimélné őket. De szemben az ellenség nagy hatalmával, nem nélkülözheti közremunkálásukat.

Kéri a rendeket, hogy tanácskozásaikban mellőzzenek mindent, a mi »akár az ország kormányának reformjára,« akár a sérelmek orvoslására vonatkozik. Jobb időkre hagyják ezt.

Mindenekelőtt arra hívja fel figyelmöket, hogy hadakra van első sorban szükség. A mi pedig az adót illeti, meghatározását rájok bizza. [1]) Reméli, hogy ajánlatuk meg fog felelni a szükségnek. Intézkedjenek, hogy az adóból befolyó összegek időközönként rendesen és pontosan fizettessenek a királyi pénztárba. Mindazáltal kész biztosítékot nyújtani az iránt, hogy a pénz egyedül magyar hadak fizetésére fog fordíttatni; s nincs kifogása az ellen, hogy úgy a hadak fölött tartandó szemlékben, mint a zsold kifizetésében magyarok közreműködjenek. Egyúttal kijelenti, hogy a városok adóját szintén magyar hadak tartására fogja fordítani.

A közfelkelést a hadjárat megindításánál nem veszi igénybe; de szükség lesz arra a hadi munkálatok további folyamatában, és pedig akár diadal jutalmazza, akár vereség éri a sereget; az első esetben a győzelem kizsákmányolásához, az utóbbiban a veszteség jóvátételéhez.

A király továbbá fölhívja a rendek figyelmét az élelmi szerek szállítására és az ingyen munkákra. Végül meleg szavakban újolag áldozatkészségre buzdítja és lelkesíti őket. [2])

A propositio szövegében a király gondosan került min-

---

[1]) Ekkorig a királyi propositio mindig határozott adóösszeg megajánlását kérte. A január 18-án, Mátyás főherczeghez intézett kir. leirat indokolja ezt az új formát, és reményét fejezi ki, hogy az jó hatást fog a rendekre gyakorolni.

[2]) A propositio fogalmazatának két példánya a bécsi állami levéltárban. — L. *Melléklet VI. szám.*

dent, a mi kedvezőtlen hatást gyakorolhatna a rendekre. Kétségtelenül szintén azon czélból, hogy az országgyűlés hangulatára befolyást gyakoroljon, határozta el magát arra, hogy a Báthory Zsigmonddal kötött szövetség oklevelét előterjeszsze, és a rendek »*jóváhagyását*« (assentire) kikérje. Bár ezen ténynek gyakorlati jelentősége nem lehetett, mindenesetre nagy elvi és államjogi fontossága vala.

A rendek ezt teljesen felfogták, és beható tárgyalás alá vették az oklevelet. »Engedelmesen elfogadták;« de csak két *föltétel* alatt. *Követeltek* ugyanis (*postulant* Status et Ordines), hogy mindazok, a kik a király vagy elődei iránt tanusított ragaszkodásért Erdélyben, vagy az erdélyi fejedelem iránt tanusított hűségért Magyarországban hivatalukat vagy birtokukat elvesztették, azt nyerjék vissza; továbbá, hogy Szabolcs, Ugocsa és Szatmár megyékben »az erdélyi urak« semmiféle hatóságot ne igényeljenek, minthogy ezen területek mindig a király hatósága alatt állottak. [1])

A propositio tárgyalása előtt még egy más »külügyi« intézkedés is történt. Az országgyűlés négy követet (a váradi püspököt, az egri prépostot, Illésházy Istvánt és Kellemesy Mihályt) választott, a kik a lengyel országgyűlésre valának menendők, hogy ott a törökök ellen segítséget eszközöljenek ki. [2])

Az országgyűlés lefolyása ez alkalommal kivételesen nyugodt és gyors vala. [3]) A rendek február 12-én, a főherczeg útján, föliratot intéztek a királyhoz, a melyben némely ügyben előleges nyilatkozatot kivántak; miután azonban Mátyás főherczeg megnyugtatta őket, haladék nélkül tárgyalás alá vették a propositiót. [4])

Válaszfeliratukban köszönetöket fejezik ki a király atyai

---

[1]) A törvénykönyv utolsó czikkében.

[2]) A kassai követek február 10-iki jelentése.

[3]) A kassai követek február 25-iki jelentése szerint e napon (16 nappal a propositio bemutatása után) a törvénykönyv már készen volt.

[4]) Sajnos, sem a föliratot, sem a leiratot nem őrizték meg levéltáraink. Ez incidensről Rudolf királynak február 24-én az országgyűléshez intézett leirata értesít. (A bécsi állami és a magyar országos levéltárban.) — L. *Melléklet VII.*

gondossága- és buzdító szavaiért; de nem hallgatják el, hogy mindenek fölött szükséges lett volna, végre-valahára, oly sok esztendő lefolyása után, személyesen az ország segítségére jönnie, és megjelenése által bátorságot önteni a csüggedő lelkekbe.

Az ország maradványai annyira pusztulásnak indúltak, hogy nem volna meglepő, ha a jelen évi hadjáratra egyáltalán nem nyújtanának segítséget. Mindazáltal, erejökhöz képest, a haza javát előmozdítani és a király kivánatát teljesíteni akarják. Mindazon megyékben, a melyeket a törökök és a királyi hadak féktelensége megkimélt, »a főrendek és a nemesség virága,« mindazok, a kik a fegyveres szolgálatra alkalmasak, részt fognak venni a hadjáratban; e mellett bizonyos számú lovasokat és gyalogokat fognak a rendek saját költségükön eltartani. De ajánlatukat két föltételhez kötik. Először, a király állítsa síkra saját banderiumát, megfelelő számú magyar katonákból; másodszor, nehogy nemesek és parasztok fenyegetett lakhelyeik és vagyonuk védelmére elszéledjenek, szigorú fegyelmet tartson a seregben.

Hogy pedig a jelen évben minden eddigi seregnél nagyobb hadsereget lehessen kiállítani, ez alkalommal, kiváltságaik föntartása mellett, minden porta után — a királyi és egyházi birtokokon is — a jobbágyok által fizetendő kilencz, és a földesurak által saját erszényökből fizetendő hat forintot szavaznak meg, a mely összegek április elejétől november végeig terjedő időközben fognak behajtatni. Nehogy pedig a földesurak az őket terhelő adót is a jobbágyok által fizettessék, megállapítják, hogy azon földesurak, a kik jobbágyaikat ilyképen zsarolják, az illetéktelenül kierőszakolt adóösszeget háromszorosan tartozzanak kifizetni, a melynek egy harmada a jobbágyot kárpótlásúl, két harmada a büntetés végrehajtó alispánt illeti.

A török hódoltság területén lakók az adónak felét fizetik. Az anabaptisták és zsidók, a jelzett időközben, minden hónapban, fejenként 50 dénárt fizetnek. Mindennemű adómentesség érvénye felfüggesztetik.

»Slavónia, a saját oltalmára, erejéhez képest, fog segítséget nyújtani.« Mivel pedig a slavóniai rendek egy része kö-

telezettségeinek nem szokott megfelelni, kényszerítő eszközök alkalmazása iránt hozattak határozatok.

Az országos haderő szervezése és megindítása tárgyában megállapíttatik, hogy minden megye közönsége választ egy kapitányt, a kinek vezérlete és külön zászló alatt, a megye területén kiállított hadak, a hadjárat végeig tartoznak szolgálni. Április 15-ike táján minden megyében szemle fog tartatni. Mihelyt a királyi banderium táborba szállott, megindúlnak a megyei hadak is. A megyei kapitányok a főkapitányoktól fognak minden tekintetben függeni. Mivel pedig a Dunán-inneni főkapitánynak Ujvár a székhelye, ő felsége határozza el, hogy azon esetre, ha a vár ostrom alá vétetik, a főkapitány a vár védelmére vagy pedig mezei szolgálatra van-e hivatva; a rendek abban a véleményben vannak, hogy, régi szokás szerint, mezei szolgálatra van rendeltetve. Az ország felső részeibe a király nevezzen ki mielőbb főkapitányt.

A kapitányokra, a kik valamelyik úrnak katonáit hazabocsátják, a fővesztés; a katonákra, a kik idő előtt a tábort elhagyják, a bitófán való halál büntetését szabják. Emellett a büntetések és bírságok egész sorozata állapíttatik meg.

Hogy a katonaság kicsapongásaitól az országot megmentsék, a rendek annyi eredménytelen kisérlet után, új intézményt gondoltak ki, a mely azonban a siker biztosítékát szintén nem birta. Kivánják, hogy táborban három *hadbiró* (justitiae capitanei) rendeltessék, és pedig egy német, egy magyar és egy olasz. Mindegyik külön őrséget kap, és köteles a saját nemzetéhez tartozó katonák kihágásait, az illető főkapitány rendelete szerint, »vagy a katonai törvény értelmében« büntetni. Ha kötelességét nem teljesíti, főkapitánya tartozik őt megbüntetni és hivatalától megfosztani. Azon katonákra nézve, a kik az egyháziak és nemesek lakaiban megszállanak, templomokat megszentségtelenítenek és kifosztanak, külön intézkedés történik: fő- és jószágvesztés határoztatik büntetésül. Szigorúan tiltatik nőknek »kereskedés vagy más czélból a táborban tartózkodása;« azon büntetés terhe alatt, hogy zsákba varrva vizbe fullasztatnak.

A gyalogok havi zsoldja három, a lovasoké négy forintban állapíttatott meg. A kik nagyobb zsold reményében kül-

földre mennek, ha nemesek jószágvesztéssel, ha nem-nemesek fővesztéssel bűnhödjenek. A rendek hozzáteszik, hogy ezen rendelkezésök nem bír érvénynyel Erdélyre nézve, mely »immár Magyarország alkatrészét képezi.«

Köszönettel fogadják a király ajánlatát, hogy a városok adóját a hadak fizetésére fogja fordítani. Kérik, engedje, hogy minden megye maga hajtsa be a területén lévő városok adóját és saját hadai fizetésére fordíthassa; az adó kiszabását a magyar tanácsosokra és a magyar kamarára bizva. A véghelyek őrségek és egyéb hadak részére az elmaradt zsold kifizetését rendelje el a király.

Az esztergomi táborban tartott gyűlésen megszavazott adóról, a rendek nézete szerint »fölösleges szólani«; mivel azóta a két izben elrendelt közfelkelés az említett adót háromszorosan meghaladó költséget igényelt, és azóta minden rendű lakosok súlyos elnyomást szenvedtek, mely az adófizetés elmulasztásának kellő mentségeül szolgálhat. Mindamellett elrendelik a hátralékok behajtását, és az 1593-ban választott országos pénztárnokok számadásainak megvizsgálására bizottságot küldenek ki.

A mi a gabona-szállítást illeti, úgy nyilatkoznak, hogy ha a király a katonák kihágásainak elejét veszi, azok, kik gabonakészletöket meg tudták menteni, bizonyára készséggel fogják azt a táborba szállítani. Ennek előmozdítására »ő felsége engedelmével« a rendek a táborba szállítandó gabonának harminczad- és vámmentességet biztosítanak.

Az ingyenmunkákról most, míg a háború sorsa eldől, nem intézkedhetnek; egyelőre minden közmunka szünetel.

A városi követek sürgetésére, a városokra nagyfontosságú két határozatot hozott az országgyűlés. — Az egyik módosította az 1563-ik évi XIV. törvényczikket, mely háború esetén az ágyúk és hadikészletek szállítását kizárólag a városok kötelességévé tette; megállapítván, hogy a mennyiben a városok a szállítást eszközölni nem képesek, a rendek tartoznak őket segíteni. A másik végzés, ezen esztendőre megengedte az egész országban a bor kivitelét, melyet a korábbi törvények eltiltottak volt. [1])

[1]) A kassai követek február 25-iki jelentése.

Mátyás főherczeg készséggel adta helybenhagyását az országgyűlés által bemutatott végzésekre, melyeket a király is haladék nélkül megerősített;[1]) kifejezve teljes megelégedését az elért eredményekkel, és hálaját nyilvánítva Mátyás főherczegnek buzgó fáradozásaiért, a melyeknek az országgyűlés »szerencsés« befejezése köszönhető vala.[2])

[1]) Semmi nyomát nem találjuk annak, hogy Mátyás főherczeg az országgyűlés fölterjesztésére kifogásokat tett, és ahhoz leiratot intézett. Feltehetjük tehát, hogy az országgyűlés első fölterjesztése alapján készült mindjárt a törvénykönyv.

[2]) Prágában márczius 14-én az országgyűlés törvénykönyve már nyomtatásban küldetett szét. Egy példánya a bécsi állami levéltárban. — *Melléklet VIII. szám.*

[3]) A márczius 17-én kelt királyi irat fogalmazata a bécsi állami levéltárban. — *Melléklet IX. szám.*

ORSZÁGGYŰLÉSI IROMÁNYOK ÉS TÖRVÉNYEK.

I.

1594. Deczember 3.

Királyi meghivólevél az országgyülésre.

Rudolphus Secundus Dei gratia electus Romanorum Imperator, semper Augustus, ac Germaniae, Hungariae, Bohemiae etc. Rex etc.

Prudentes et Circumspecti fideles nobis dilecti. Peractis non ita pridem feliciter Comitiis Imperialibus, postquam Dei benignitate incolumes huc reversi sumus, nihil prius aut magis habuimus in votis, quam ut ad Regnum nostrum Hungariae propius accedere, et fideles subditos nostros, in perturbato hoc rerum statu, paterne invisere, eosque nostra praesentia exhilarare potuissemus; verum arduis et maximi momenti negotiis, bonam et commodam totius Christianae Reipublicae, adeoque eliberationem et conservationem hujus Regni nostri maxime concernentibus, impediti, praeter conceptum desiderium et expectationem nostram, aliquantisper adhuc hic subsistere coacti sumus. In tanto autem hostilium armorum periculo, Regnique nostri urgente necessitate, omittere nequaquam voluimus, quin etiam absentes, cum praefatis fidelibus Regnicolis nostris Hungaris, eos tractatus, quibus et praesentibus malis necessaria remedia adhibere, et atrocissimis hostibus Turcis commode resisti, eorumque furorem reprimi posset, mature aggrederemur; certa spe nixi, ipsos hoc nostrum studium obedienter agnituros, et nostram, quam evidens causat necessitas, absentiam aequo animo laturos, simulque promptissima voluntate et candida mente necessarios hos tractatus amplexuros esse. Persvasum vero benigne ipsis esse volumus,

quod ubi, propter tot incumbentia nobis varia et gravia negotia, commode poterimus, illos, Deo volente, nostra praesentia exhilarabimus, et majorem quam poterimus rebus afflictis opem feremus. Hac igitur de causa, generalem universis Stabus et Ordinibus eiusdem Regni nostri Hungariae, partiumque ei subjectarum, Conventum ad decimum diem futuri Mensis Januarii, anni proxime sequentis nonagesimi quinti, supra millesimum et quingentesimum, ad Civitatem nostram Posoniensem indicendum, et promulgandum decrevimus, eique in necessaria hac nostra absentia Serenissimum Principem Matthiam Archiducem Austriae etc., fratrem nostrum charissimum, attributa ejus Dilectioni de omnibus rebus agendi, tractandi et concludendi plena potestate, praefecimus. Quare fidelitati vestrae harum serie clementer ac firmiter committimus, et mandamus, ut ad praefatum diem et locum peculiares et sufficientes Nuncios, e medio Vestri, sine ulla excusatione et difficultate expedire et mittere debeatis, qui illic cum Dominis Praelatis ac Baronibus et Nobilibus, caeterisque Statibus et Ordinibus dicti Regni nostri Hungariae, de iis, quae ad hostium Turcarum tyrannidem arcendam, bellum prosequendum, publicamque ejusdem Regni nostri defensionem et eliberationem accommodatissima videbuntur, tractare, et in medium consulere debeant. Curandum autem vobis erit, ut praedict-vestri Nuncii ad praefixum terminum ibidem omnino compai reant. Secus sub poena in generali Decreto expressa non facturi. Datum in Arce nostra Regia Pragensi tertia die Mensis Decembris, Anno Domini Millesimo Quingentesimo Nonagesimo quarto.

Rudolphus.

Joannes Kuthassy
Episcopus Jauriensis
T. Himelreich.

Kivül: Prudentibus ac Circumspectis Judici Juratis caeterisque universis Civibus Civitatis nostrae Cassoviensis, fidelibus dilectis.

II.

1594. Deczember 5.

Rudolf király levele Mátyás főherczeghez, az országgyülés tárgyában.

Ruedolff etc.

Durchleuchtiger etc. Wir haben Eur L. Schreiben vom 22-ten negstverflossenen Monats Novembris den hungerischen Landtag thails betreffend wol empfangen und Ir bruederliches Guetachten drauf vernemen.

Ob wir nun wol bey uns selbs leichtlich erachtän, wie erspriesslich und nöthig unsere persönliche Gegenwart bey berüertem Landtag sein wurde, so sehen wir doch nicht, wie wir in so khurzer Zeit, als denselbigen zuhalten aine Notdurfft sein will, unsere Gelegenhait bey vorstehender Erhandlung der Reichs und Boemisch Hilffen, und baiden Orten angestelten Craiss- und Landtägen dahin richten möchten. Ersuchen derhalben Eur L. freundtlichen sÿ wöllen bemelten Landtag in unserm Namen, wie von diesem glükchlich und fruchtbarlich beschehen, nochmals zu halten unbeschwerdt sein, und weilen wir uns die darzu benennte Zeit, nemblich den 10. Januarii gefallen, haben wir unser Ausschreiben an die Stende sambt der Plenipotenz auf Eur L. von unserer hungerischen Hofcanzley aus, darauf fertigen lassen, so derselben, wie auch die Proposition und Instruction hernach zukhomen werden.

Was die begerte Zuordnung auf beruerten Landtag unsers gehaimen Raths aines und unsers Hofcamer Presidenten, damit dieselbige ob gemeltem Landtag beywohnen möchten, belangen thuett. Da sehen wir gleichergestallt nicht, wie dasselbige yeziger Zeit bey so nötigen teglich fürfallenden hochwichtigen Geschefften, und geringer Anzall unserer gehaimen Räthen, also auch unsers Hofcamer Präsidenten thails, von wegen allerleÿ nothwendigen Verordnung auf unsern Aufbruch und Kriegs-Praeparation, und Einbringung der Reichs und anderer Hilffen, wol beschehen werde mügen. Derhalben Eur L. an dero statt neben Reichardem Strein, Ludwigen von

Hoyoss Freiherren, Hanssen von Sinzendorff, wie auch den Unverzagten und auh der Regierung ainen hiezu gebrauchen khünnen.

Die Abordnung der hungerischen Räth zu den vorstehenden siebenbürgerischen Tractation belangendt lassen wir uns gleichwol dieselbigen so benenndt sein werden, nicht missfallen, halten aber darfür, der Palffy solle nach Glegenhait seiner Dienst, und yeziger gefährlicher Zeitt und Läuffe neben deme, dass wir auch zweiflen, ob er etwan Leibschwachhait halben wurde abkhomen, und der Sachen allhie so lang abwarten khünnen nüzlicher zu haus, und der Istwanffi bey diser Handlung sein, welches Eur L. also auf solchen Weg zurichten, und darneben auch diss zubestellen wissen werden, damit berürte Räth sich zu solcher Tractation also gefasst halten, das sy noch vor den sibenbürgerischen allhie ankhomen mügen.

Hievon beschicht uns sonders angenembes gefallen, und wir sein Eur L. mit bruederlichen Trewen yederzeit ganz wol zugethan. Datum Prag den 5-ten Decembris, anno etc. 94.

Postscriptum.

Auch freundlicher lieber Brueder und Fürst halten wir für aine Notdurfft, dass die Instruction und Vollmacht so auf die zu der sibenbürgerischen Tractation verordnete Räth zufertigen dermassen vollkhomen sey, das sy one Hindernisz bringen in das so abgehandlt willigen, und darinnen schliessen khünden, damit diese Handlung daran souil gelegen, desshalben nicht aufgezogen werde.

Und weilen wir auch den Joo so ohne das an yezo allhie bey beruerter Handlung gern sehen, würdet er in der Instruction und Plenipotenz auch benennt werden muessen, welches Eur L. also zu Werckh zuriechten werden wissen. Datum ut in literis.

A levél homlokán: An Erzherzog Matthiassen, pro Haltung des hungerischen Landtags.

(Egykorú másolata a bécsi állami levéltárban).

III.

1594. Deczember 18.

Rudolf király levele Mátyás főherczeghez, az országgyülés tárgyában.

Rudolff etc.

Durchleuchtiger etc. Wir haben E. L. Schreiben vom 12. diss den vorstehenden hungerischen Landtag betreffendt woll empfangen, und daraus ir Bedencken, warumb derselb auf den 10. Januarii nechstkünfftig schwerlich zu halten, vernomen.

Ob nun woll solches E. L. Bedencken vernünftig erwogen und wir es selbst dafür halten, dass die Zeit zu der Stend, dem etliche Weit entsetzen Zusammenkunfft kurz, weil aber die Ausschreiben alberait vort, und aller Ortten der Befirderung halben also bestellt, dass sy noch zeitlich geliefert werden kunden, so haltet unser hungerisch Canzler auch der Joo und secretari Himelreich, welche wir hierunder vernomen dafür, man liese es bei dem auf dem 10. Januarii benenten Termin verbleiben, sintemal die Stend one das nit alle für sich selbst in der Person, sonder durch ire Abgesandte, auch selten zu bestimpter Zeit, und eher nit dan den letzten Tagen, bis sy aigentlich wissen, wann E. L. oder wer den Landtag halten solle bei der Stell erscheinen, welches wir uns unseres Thails zum Fall E. L. erachten, dass es angeregter Unmiglichkait oder anderer erheblichen Bedencken halben bei den ersten und alberait ausgeschriebenen Termin verbleiben kündte auch gefallen lassen, zu welchen End E. L. ire Raiss zum Landtag ain Tag 4. oder 5. langer anstellen, damit die Stend auch gelangen khunten.

Da aber E. L. über iezige unsere Mainung nochmals dafür halten, das es ir unmüglich mit dem Landtag auf benente Zeit fort zu fahren, wollen sy uns E. L. dasselb alsbald widerumb berichten, damit wir uns wegen des andern Furschlags der Prorogation furderlich resoluiren khündten.

Was nun uns unsere hungerische Räth durch den Joo gelangen, und wie im darauf antworten lassen, das haben E.

L. zur Nachrichtung hieneben zu empfangen, und wie sein dasselben mit allen gueten ganz bruederlich und woll zu gethan. Datum Prag, die 18. Dec. 94.

Homlokán: An Erzh. Matthiassen pro hungerischen Landtag.

(Fogalmazata a bécsi állami levéltárban).

IV.

1594. Deczember 19.

Mátyás főherczeg fölterjesztése az országgyülés tárgyában.

Allerdurchleuchtigister, grossmechtigister Romischer Khayser.

Ewer Khays. Maiestät sein meine ganz underthenig und gehorsamb bruederlich willig Dienst zuuor. Genedigister freundlicher geliebter Herr und Brueder.

Auff mein jüngst Ewer Khays. M. bey aignem Curier gethan Schreiben die ungerischen und österreichischen Landtag betreffendt, hab ich bishero dero genedigisten Antworth gewartet, zumal, weil der Locumtenens auch der Mainung gewesen, dass der zehnte Tag Januarii zu Nahet und denen Stenden zuerscheinen unmüglich sein werde. Indessen aber sein dem Locumtenenti Ew. Khays. M. gefertigte Landtags Ausschreiben bey eignem Curier mit diesem gemessenen Beuelch zukhumen, das er die alspald sol publicirn und vortschicken. Dass hat er nun, wie er mir heut geschrieben, alspald gethan. Ist also numehr der ungarische Landtag auff den 10. Januarii publicirt, und obwohl zubesorgen die Steendt vor dem 18-den, oder gar zwanzigisten Januarii schwerlich zusamb khumen, und die ersten auf die Lezten werden warten muessen, so khan es doch numehr nit anders sein, und will ich die Beradschlagung der Proposition desto mer befirdern.

Der österreichische Landtag so off den 30. Januarii aufgeschriben, bleibt also, und muess ich Vleiss haben, damit der ungerische Landtag auf denselben 30. oder doch paldt darnach sein Endt neme, des Ewer Khays. M. ich also bey aigner Post gehorsamblich erindern wollen.

Nachdem mir auch heut von dem Haidenreich schreiben khumen, dass die Sibenbirgischen Gesanten numer off dem

Weeg nach Caschaw sein, so hab ich alspald dem Locumtenenten wegen der Instruction und absonderlich dem Bischof von Wazen Palffy und Forgötschen geschrieben, und sy vermaindt den nechsten auch auf zusein, und sich bey Ew. Khays. M. einzustöllen.

Ewer Khays. M. mich zu Gnaden und bruederlichen Hulden und Treuen alles Vleiss beuelhendt. Den 19. Decembris 94.

Ewer Rom. Khays. Maiestät

gehorsamer Brueder
Matthias.

P. S. Genedigister geliebter Herr und Brueder. Gleich in Wegfertigung diser Post khumbt Ew. Kh. M. Resolution, derselben nach beleibe es sy den publicierten Landtagh Ausschreiben off den 10. Januarii, und da sich thailsz der Stendeankhunfft ein Tag 6 oder 8 doriber Verzug, so muessen sich halt die ersten ankhummenden gedulden.

Auff das aber wollen Ew. M. genedigist bedacht sein, dass die ungerischen Räthe als der Bischof von Waczen, Forgach, Palffy und Joo zu rechter Zeit herauskhumen. Khendt der ungerisch Canzler auch dabey sein, were es auch guet.

Külczim: Der Rom. Khays. auch zu Hungern und Behaimb Khinigl. M. meinem genedigisten freundtlichen geliebten Herrn und Bruedern.

(Eredetije a bécsi állami levéltárban).

V.

1595. Január 18.

Rudolf király levele Mátyás főherczeghez, az országgyülési propositió tárgyában.

Rudolf etc.

Durchleuchtiger etc. Wir haben die underschidliche mainungen wegen der hungerischen Landtagss Proposition, so unns Eur L. sambt Irem guetachten zugeschickht, wol empfangen und weilen Sy selbs für rathsam gehalten, dass auch die alhir anwesende hungerischen Räthe darundter zu

vernemben, ist dasselbige laut beiligender Copi beschehen und ob wol dieselbe für gut angesehen, die proposition allain in genere und der Standen selbs alles, was von Unns in specie begert werden khundte, frey haim zu stellen, welche also guetwillig mehr, als wann man in specie gienge, bewilligen möchten: so haben Wir dannacht bemelte Unsern proposition vast in allem E. L. guetachten gemess, aber also, wie Sy selbs zu sehen, fertigen lassen, dass Sy die Stende verhoffenlich sich zum wenigisten nit zu beschweren haben werden, weilen in denen Articln gar wenig oder nichts specificiert, welches die Handlung und Replicierung füeglicher unter sich bringen würdet, fürnemlich was die Dica, wie hoch der Anschlag eintred auf Sechs oder Acht taler vnd welchergestalt derselbe zu richten sein mochte.

In dem überigen, was in Eur L. Schreiben angedeutet und gerathen, ob es gleichwol unserer proposition nicht einverleibt, lassen wir Uns dasselbe vast alles wol gefallen, vnd werde solches zu seiner Zeit gerathener massen zu werckh gericht werden khunden.

Die Plenipotenz belangendt, werden Eur L. sich zu erindern wissen, wie Sy dieselbige vor diesem gebraucht, darnach Sy sich auch yetz zu richten haben, das Sy nemblichen in wichtigen Sachen, so fürfallen und uns praeiudicierlich sein mochten dan nacht gewarsam gehn und da es von nöthen were, sich bei uns bescheid durch ainen Currier erholen.

Was die hinaussverordnung aines unseres Hof Camer Raths gehn Pressburg betrifft, khan solcher dieser Zait darumben gar schwerlich beschehen, weil ohne das die anzahl unnserer Anwesenden Hof Camer Räthe geringe, und das auch der Rath durch Sy umb ieweils sich zu tragende Leibschwachheit und anderer vngelegenhait willen nit allzeit völlig frequentiert und besucht werden khan.

Wir wöllen Uns aber zu den Stenden in allwegen versehen, da Sy Unser aufrechts vätterlich und treuherzige sorgselligkhait zu rettung Ires Vatterlandts spüren, und Ire eusserste gefahr und noth Inen selbs fürbilden und für augen stellen, Sy werden sich weisen lassen uud das Irige darbey mit solchem angelegenen eyfer thuen, das es verhoffenlich

desto weniger müeh bedürffen würdet, so lasst es sich mit der Sibenburgischen tractation dergestalt ansehen, das man bald fürainander khomen würdt, und die anwesende hungerische Räthe noch bey dem Landtage erscheinen khunden, damit, was sie beschlossen, von den sämbtlichen Ständen approbiert werden möchte.

Inmittlst aber werden Eur L. die ankhomende und erscheinende Stende mit gutem Fuege aufzuhalten und zu internieren wissen.

Hievon erzaigen Uns etc.

Datum Prag den 18. Januarii A. 1595.

(Eredeti fogalmazata a bécsi állami levéltárban).

VI.

1595. Január 18.

Az országgyülési propositio.

Sacra Caesarea ac Regia Maiestas, dominus noster clementissimus, cum praesentes nobilissimi sui Hungariae Regni labores ac necessitates paterno animi affectu, quo dies noctesque movetur, inspiciat, nihil aliud cogitat, nihil animo versat, aut consultationibus assiduis agitat aliud, quam ut praesens ac certum, et quantum opus sit solamen afflictis istis rebus, praesidiumque adferat. Eaque de causa ex intimo pectore optabat, ut quae in proximis Imperii Comitiis, Ratisbonae habitis, auxilia longe maiora, quam ullo unquam antehac tempore promissa sunt, quaeque supra illa per quoslibet Germaniae districtus sive circulos et in haeriditariis suae Mattis ditionibus extraordinario modo conquiruntur, ita expedita et parata essent, ut iis instructa coram ipsamet hunc Regni sui Conventum habere, atque illud potentiae robur, quod propediem se consecuturam et in unum collectum habituram sperat, secum adferre potuisset. Sed cum hoc tempore Sac. Mattas sua non tantum legationibus ad omnes Christianos Principes dimittendis, sed peculiaribus etiam et extraordinariis districtuum illorum sive circulorum Imperii Conventibus, Hungariae magis ac magis juvandae causa indictis, qui jam fervent, Bohemiaeque et annnexarum provinciarum Ordinibus convo-

candis supra quam credi possit, distringatur; confidit Mattas sua, quod benigne postulat, fideles ac dilectos suos Regni Ordines ac subditos hanc suam, Hungariae sublevandae causa, absentiam aequi bonique facturos, et in Sermi Principis Archiducis Matthiae, fratris sui carissimi, qui eis Comitiis Sacrae Mattis suae nomine praesit, praesentia atque auctoritate, quemadmodum antehac, laudabiliter acquieturos esse. Qua fiducia freta, Mattas sua absolutam ac plenam Serenitati ipsius tractandi statuendi et concludendi in omnibus potestatem fecit, nequaquam dubitans, quin ut Serenitas ipsius prudenter ac solicite, benevoleque omnia peractura sit, ne quid in se desiderari patiatur; ita vicissim Ordines in his Comitiis erga Serenitatem ipsius se gesturos esse, quemadmodum fideles, pieque in Regem suum ac patriam affectos subditos deceat.

Et cum res iam eo redactae sint, ut extrema pro aris, pro focis, pro Regni Hungariae vicinorumque Regnorum salute, adeoque pro christiani nominis gloria summis viribus tentanda, liberaliterque ac fortiter omnia praestanda sint, cumque principes ubique omnes, tam qui longe, quam qui prope dissiti sunt, magis quam antehac unquam, in hoc sacrum bellum promtos se, paratosque ostendunt, deque universali inter eos foedere, quod magno studio urgetur, spes bona sit: pro certo sibi Mattas sua pollicetur, Regni Ordines ac subditos animum illum infractum et invictum, quem hactenus, summa cum laude, ac nationis hungariae gloria, ostenderunt, deinceps continuaturos esse, ut non tantum adversis non succumbant, aut pristinum animi robur debilitari aut flacessere non sinant, sed nationibus caeteris, quae iam excitatae ad communem hostem arcendum ac repellendum sese certatim armant, virtutis exemplum constantiaeque praebituros esse, ad quod Deum immortalem inprimis, deinde Sacmam Caes. Regiamque Mattem suam vires undique maximas acquirentem, cum reliquorum Regnorum, Provinciarumque vicinarum ope, sibi propitiam habituri sunt. Vident Ordines, ut vicini populi Transsylvani, Moldavi, Valachi, aliique, qui a Christianae Reipublicae corpore multos iam annos quasi divulsi ac separati, sub clientela Turcica egerunt, tyrannidis et impietatis pertaesi, Sacrmae suae Matti sese de integro coniungant, ma-

gnasque Turcis, quas inde ad Hungariam oppugnandam habebant opportunitates, corrumpant atque eripiant. Audiunt haud dubie, quemadmodum Poloniae Regni Comitia, ut adversus eundem fraudulentum ac perfidum hostem salutaria consilia serio capiantur indicta, quam Rex et Ordines illi animati, quam etiam remotiores christiani nominis gentes hac occasione accensae sint. Ut vero diversis e nationibus maxime bellicosis lectorum atque exercitatorum militum copiae undique conscribantur, talesque exercitus in hostem educantur, quibus non tantum illius potentiae fortiter et intrepide resistatur, sed illo etiam procul rejecto, temporum jacturae sarciantur, quaeque a multis annis amissa fuerunt, recuperentur, securitas Regno, ditionibusque vicinis paretur, ac Regibus salus confirmetur, Sacratissima sua Majestas intentissimis animi curis solicite agit et procurat.

Ad quam quidem curam, cura accedit Pontificis Maximi, qui, ut hactenus magna praestitit, sic deinceps maiora pollicetur. Reliqui vero Italiae Principes et Sacri Imperii clientes, suas desiderari partes nequaquam permittent. Ab Hispaniarum Rege Catholico, a quo insignis iam pecuniarum summa, tanquam arrhae, missa fuit, eo maiorem Sacr. Majestas sua opem expectat, quo sangvine sibi coniunctior, et opum ditior est; neque dubitandum, quin una cum Pontifice, aliisque Principibus Italis, Rex classe iuncta, Turcarum vires mari distracturus sit.

De aliarum gentium, quae longissimis terrarum spaciis a nobis dissitae sunt, auxiliis, si res promissis respondebit, non parum sperari potest. His, ut sunt, consideratis, quin Ordines Hungariae pro Hungaria ipsa, pro patria sua, cuius incolumitas omnes ubique christianos sollicitos et anxios habet, quicquid ullo possint aut debeant modo libenter alacriterque praestituri sint, ut ab excidio sese, quod multarum secum ditionum excidium traheret, vindicent, eo minus Sacr. Matas sua ambigit, quod, uti alias, sic anno proxime superiori egregiam ipsorum in se fidem et in patriam amorem, cum ardenter ac prompte adversus hostem, diversis expeditionibus, confluxerunt, tamque liberaliter, quae praestanda fuere, praestiterunt, benigno et inclinato animi affectu spectarit.

Non ignorat quidem Matas sua, quantum fideles isti Ordines ac subditi sui tam a Turcis ac Tartaris impio ac truci hominum (si homines dici merentur) genere, tum a militibus ipsis christianis (quae militaris hodie ubique terrarum licentia est) passim in agro acceperint; intellexit ea Matas sua non sine acerbo doloris sensu; atque ea de causa, pro paterna sua in ipsos voluntate, nihil magis optat, quam eas inveniri rationes posse, illis ut parcatur, ne ulterioribus exactionibus, neque aliis belli oneribus graventur. Minime vero illis obscurum est, quantis ad tantum bellum sumptibus opus sit, ubi Turcicae potentiae vis universa in ipsorum perniciem effunditur, ubi de summa rerum agitur; viderunt Ordines ac subditi, quam omnia Matas sua, quae undique colligere, conflare, conquirere potuit, libenter liberaliterque in Regni defensionem dederit ac suppeditarit, si non eum, qui speratus fuit, res successum habuit, dolet ex animo, ac de sarcienda iactura, deque redintegranda militari disciplina die nocteque solicite cogitat, et ut ea, quae militum qui amici esse debebant insolentia subditis iniuria data fuit, in posterum caveatur, securitas maior ac libertas procuretur.

Sed quoniam Ordines modo frequentes hoc nomine vocati convenerunt, ut quid Sacr. sua Matas sibi promittere ex parte ipsorum possit, statuatur, benigne clementerque postulat, ut privatis quibusque negotiis, sive ad reformationem regiminis Hungariae, sive ad alia gravamina pertinentibus, quae celerem ac necessarium, qui maturandus est, belli apparatum remorari ac retardare possint, donec paulo meliora et Sacr. suae Matti optatiora tempora dentur, sepositis, id modo, quod publicum et ad Regni defensionem ac recuperationem maxime necessarium sit, in deliberationem vocetur.

Quid autem maxime necessarium sit, cum per se facile quilibet videat, quemlibet etiam sponte sua promptum futurum Sacr. Matas sua confidit, ut postquam in prospera et felici unius anni expeditione certa quasi salus speranda est, quantum ullo modo possit, huc conferat; ne, quae multis iam annis collata et conservata fuere, uno tempore pereant et amittantur.

Cum itaque inprimis copias conduci militares opus sit,

ut insignem, cum equitum, tum peditum hungarorum numerum Matas sua conscribere possit, rationes iniri certas postulat. Et ut manifeste videant Ordines, quam Sacr. Matas sua secum benigne ac paterne agat, quantum pecuniarum dicae loco, quamdiu bellica expeditio duraverit, contribuendum sit, ipsos inter se ita statuere cupit, ut certa quaedam aequalitas servetur, ne qui forte ex subditis sese prae aliis gravatos querantur. Neque enim Matas sua dubitat, quin vires ipsi suas cum praesenti, quae maxima est, necessitate mensuri sint, ut quicquid tandem contribui debere statuatur, quolibet mense repraesentetur et anticipetur, idque ad Mattis suae arbitrium, quemadmodum antehac semper moris fuit, numeretur, neque propter insurrectionem aut aliam quamvis excusationem, quae in aliis suae Mattis Regnis aut Provinciis haereditariis nusquam locum habet, retineatur, aut impediatur; quod milites illi, quibus inde stipendia solvenda sint, frustrari nequeant.

Quandoquidem vero de contributionibus illis, quae in Conventu priori, anno nonagesimo tertio, deinde altero in castris ad Strigonium habitis concessae fuerunt, quomodo acceptae, quomodo item expensae fuerint, non satis liquet, earum rationes omnino exigendas Sacr. Matas sua censet, cui militum conductorum ut iis satisfiat, alioquin onus incumbit. Ne vero pecunias illas ex his novis contributionibus colligendas in alios, quam in militum hungarorum usus erogatum iri putetur, non displicet Matti suae, ut tam in lustratione illorum militum, quam in solutione aliqui etiam hungari adhibeantur. Quamvis item civitatum taxatio peculiariter et absolute ad Sacr. suam Mattem pertineat, eam tamen in expeditionem hanc bellicam converti, ne quid inde alio erogetur, benigne permittet.

Postquam insuper compertum est, hactenus non paucos ex militibus nomen diversis in praesidiis et confiniis, ut duplicia vel etiam triplicia stipendia mereantur, in fraudem militiae dare, serio id constitutione publica cavendum erit inposterum, ut si quis ea posthac fraude utatur, poenam infidelitatis, cum praesenti executione incurrat.

Successus porro belli sive prosper, sive adversus sit, cum a divino pendeat numine, sub gravi poena sanciendum videtur,

ut sive laeta, quod sperandum, victoria concedatur, sive quod absit, clades inferatur, omnes certatim illico insurgant, et viritim quisque ad generalem exercitus ducem, aut circuli capitaneum properent, ut aut victoriam prosequi, aut cladem et iacturam sarcire iuvent.

Et ut certa et quae tolerabilis sit stipendiorum menstruorum aestimatio, quam excedere non liceat, instituatur, quantum cuilibet hussaro, quantum item cuilibet pediti hoc tantum praesenti rerum statu solvendum sit, ne in exemplum aut praeiudicium futuris temporibus trahatur, necesse videtur. Quam rei deinde annonariae copia ad bellum continuandum necessaria sit, nemini esse obscurum potest. Ad quam tempestive procurandam, ut certa eius quantitas, tum (pro) exercitu, tum pro praesidiis limitaneis suppeditetur; idque etiam procuretur, ut commeatus omnis generis, uti panis, caro, vinum, cerevisia, pabulum, absque defectu in castra tolerabili et aequo precio advehatur, agnoscunt ipsimet Ordines, quantopere sit opus.

Ut vero liberalius aut iuxta distinctionem portarum, aut alio, qui Ordinibus expedire videbitur, modo, certa annonae in futuros usus copia ita colligatur et contribuatur, ut divites et nobiles in hac contributionis parte subditos pauperiores nonnihil sublevent; Sacr. Matas sua severiore disciplina, ut a militum iniuriis in posterum liberiores et securiores sint, magisque defendantur, operam se daturam promittit.

Ad expeditionem etiam bellicam necessario requiritur equorum, boum ac jumentorum facultas, sive ad commeatum, sive ad instrumenta bellica, sive ad alia similia portanda, vehenda ac promovenda ne vectura desit, quae res magnum in castrensibus muniis et expeditionibus momentum habeat. Quamobrem Sacr. Matas sua clementer postulat, ut Ordines inter se ipsi censeant, quantum ad publicam hanc vecturam e quolibet Comitatu, Civitate, oppido, pago, adeoque ex quolibet monasterio, quamdiu exercitus in castris futurus est, contribuendum sit. Sacra enim Matas sua hac in parte, quantum ipsamet poterit, ex aliis suis ditionibus, imo ex propriis etiam facultatibus libenter suppeditatura est. Ne etiam fossores con-

ductitii desint, quae prosperum eorum, quae in hostem suscipienda sunt, progressum impediant.

Ad gratuitos labores quod attinet, cum maiori modo quam antehac nunquam eos necessitas requirat, ut Comaromium, Altemburgum, Canisa aliaque loca finitima adversus hostem magis magisque muniantur; Sacr. Matas sua certum executionis modum statuendum existimat, ut non tantum, qui iam ante ex superioribus constitutionibus debentur, gratuiti labores fideliter exigantur, acceptorumque ratio reddatur, sed ut in futurum etiam, prout haec flagrantis belli tempora postulant, augeantur.

Atque haec quidem sunt, quae Sacr. Caes. ac Regia Matas sua fidelissimis, fortissimisque et sibi unice charis inclyti sui Hungariae Regni Ordinibus in hoc Conventu proponenda duxit.

Cui ergo iucunda est patria, cara religio, grata salus publica et privata, svavis uxor, liberi, domus, supellex, agri, is modo animum suum fideliter ac pie, liberaliterque declaret. Aspiciat modo ea ipsa quisque, quae cara habeat, et quo aegrius ea amissurus sit, eo ardentiori animo, quae iam nunc praestanda sint, praestet.

Confidit autem Matas sua, ita se Ordines in omnibus gesturos, studiumque in patriam et rempublicam universam contestaturos esse, ut praeclaram de se et gloriosam, quam a multis iam annis strenue tutati sunt, apud omnes gentes opinionem egregie confirment, aliosque ad se iuvandum exemplo inuitent. Ipsis denique Ordinibus Sacr. Matas sua caesaream regiamque gratiam benevolentiamque propenso animi affectu offert. Datum Pragae, die 18. januarii, 1595.

Kívül: Exemplum propositionis Hungariae die 18. januarii, anno dni 1595. datae.

(Két példány: fogalmazvány és másolat a bécsi állami levéltárban).

VII.

1595. Február 24.

Rudolf királynak az országgyűléshez intézett leirata.

Rudolphus secundus.

Reverendi. Accepimus literas vestras XII. mensis Februarii ad nos datas, unacum scripto quodam, quo benignam mentis nostrae declarationem super aliquot capitibus optabatis. Etsi autem interea responsum ad illa Serenissimi Archiducis Mathiae, fratris nostri charissimi, vobis porrectum intelligamus, neque dubitemus, quin eo, veris rationibus subnixo, contenti futuri sitis; voluimus tamen idipsum nostris literis ad Dilectionem ipsius datis, ne quicquam de nostra in vos paterna voluntate ambigatis, confirmatum ac ratum habere, quemadmodum a Dilectione ipsius intellecturi estis. Confidimus itaque vos, tanquam fideles Ordines, de patriae salute pie solicitos, absque ulla amplius cunctatione aut remora, desiderio et expectationi nostrae satisfacturos, nihilque eorum in vobis desiderari passuros esse, quae ad finem istis deliberationibus cito ac mature imponendum requiruntur. Nobis gratum feceritis, vobisque ipsis, vestrisque recte consulueritis, et gratiam nostram Caesaream ac Regiam, qua vos complectimur, promerueritis. Datum Pragae 24. Februarii 95.

Egy másik példányban:

Accepimus .... optabatis. Postquam autem ad eadem responsum a Ser. Principe Archiduce Mathia, fratre nostro charissimo, vobis porrectum intelligimus, nequaquam dubitamus, quin eo tanquam veris rationibus subnixo, contenti fueritis, et uti fideles Ordines .... (mint fentebb).

(A leirat kétféle fogalmazata a bécsi állami levéltárban és kétféle egykorú másolata a magyar országos levéltárban).

VIII.

1595. Márczius 14.

A pozsonyi országgyülés törvénykönyve.

Nos Rudolphus Secundus, Dei gratia electus Romanorum Imperator, semper Augustus, ac Germaniae, Hungariae, Bohemiae, Dalmatiae, Croatiae, Sclauoniae etc. Rex, Archidux Austriae, Dux Burgundiae, Marchio Morauiae, Comes Tyrolis etc. Memoriae commendamus, tenore praesentium, significantes quibus expedit uniuersis. Quod fideles nostri Domini Praelati, Barones, Magnates, Nobiles, caeterique Status et Ordines Regni nostri Hungariae et partium ei subiectarum, in generali eorum Conuentu, per nos eis ad decimum diem proxime praeteriti mensis Januarii, anno praesenti nonagesimo quinto, supra millesimum et quingentesimum, indicto, ac in Ciuitate nostra Posoniensi, ad mandatum nostrum, congregati, exhibuerunt et praesentauerunt nobis, medio Serenissimi Principis Matthiae Archiducis Austriae etc., fratris nostri charissimi, qui scilicet, nostra in persona, dicto generali Conuentui praefuit, infrascriptos Articulos, in eodem Conùentu, communibus ipsorum votis et suffragiis, parique et unanimi consensu, conclusos, simul etiam Articulos Transactionis foederis, inter nos et Illustrissimum Sigismundum Bathory de Somlio Principem Transsiluaniae etc., non ita pridem initi, similiter conclusos, quos praefati Status et Ordines Regni nostri Hungariae, eique subiectarum partium, ad benignam requisitionem nostram, generali eorum assensu, obedienter ac beneuole, pro ratis et gratis admiserunt et acceptarunt, et praesentibus eorum Constitutionibus inseri et incorporari fecerunt. Supplicantes nobis humiliter, ut utrosque, omnes et singulos eos Articulos, omniaque et singula in eis contenta, ratos, gratos et accepta habentes, nostrumque Regium consensum illis praebentes, autoritate nostra Regia clementer acceptare, approbare et confirmare, atque tam nos ipsi obseruare, quam per alios omnes, quorum interest, obseruari facere dignaremur. Quorum quidem Articulorum tenor talis est.

Articuli Dominorum Praelatorum, Baronum, Magnatum et Nobilium, caeterorumque Statuum Regni Hungariae, partiumque ei subiectarum, in generali eorum Conuentu, ad decimum diem nuper elapsi mensis Januarii, Anno Domini millesimo quingentesimo nonagesimo quinto indicto, Posoniique celebrato conclusi.

Articulus I.

Sacrae Caesareae Regiaeque Maiestatis, Domini nostri clementissimi, propositionem, per Serenissimum Archiducem Matthiam, Dominum itidem nostrum clementissimum, Statibus et Ordinibus huius Regni Hungariae exhibitam, iidem Status et Ordines humiliter intellexerunt. Ac imprimis maximas agunt gratias suae Maiestati, pro sua, in hoc afflictum Regnum, pia paternaque cura, ac quod fideles suos, quos superiorum bellorum fluctus residuos fecerunt, auitae virtutis commonefacit, animosque eorum deiectos erigere satagit. At, quam fuisset necessarium, ut sua Maiestas Caesarea atque Regia iam tandem, post tot annorum reuolutiones, ipsamet praesentibus Regni sui periculis et malis succurrisset, suorumque fidelium consternatos animos, sua quoque paterna praesentia, refocillasset et erexisset, non est quod multis declaretur, cum res ipsa per se loquatur, idque suae Maiestati optime constet.

Articulus II.

Quod vero concernit exercituationem, quam sua Maiestas a suis fidelibus, pro praesenti bellica necessitate, exposcit, etsi reliquiae huius Regni Hungariae maiorem in modum sint desolatae, ut nemini mirum videri deberet, etiamsi nihil auxilii pro praesenti expeditione ferrent; volentes tamen Status et Ordines Proceresque Regni, pro eorum viribus, se, suamque patriam iuuare, et paternae suae Maiestatis admonitioni satisfacere, offerunt se, in quolibet Comitatu, a Turcis militumque effrena licentia residuo, ex flore Magnatum et Nobilitatis, aliisque omnibus, qui bello idonei et apti erunt, certum equitum et peditum numerum, per hunc millesimum quingentesimum nonagesimum quintum annum, quamdiu exercitus in campo durare poterit, propriis expensis intertenturos esse; ita tamen, ut sua Maiestas quoque Caesarea suum Banderium,

more solito, in campo habeat, et militem Comitatuum ita semper praecedat, ut hic miles in campum non prius descendat, quam Banderio suae Maiestatis, sine confiniorum denudatione, cum decenti et sufficienti Hungarorum militum numero, ibi existente; et praeterea ita, si licentia militum, tam indigenarum, quam externorum, debito modo refrenata fuerit; ne alioquin tam nobiles, quam rustici, omnes indifferenter dilabi, et fuga sibi suisque rebus consulere cogantur. Illis enim dilapsis, etiam si quam maxime velint, in bellum tamen expedire non poterunt.

Articulus III.

Ac in eum quidem finem, ut maiorem quam unquam antea praedecessorum suae Maiestatis temporibus factum est, militum numerum, pro praesenti anno, in castra suae Maiestatis mittere possint, praerogatiua eorum salua remanente, statutum est, ut pro hac vice, de singulis portis, denuo, propter desolatas et combustas, aliasque villas, primo quoque tempore, tam in augendo quam in minuendo rectificandis, a principio Aprilis proxime imminentis incipiendo, usque ad finem Nouembris, ratione iobbagionum floreni hungarici nouem, ratione autem dominorum terrestrium, sex floreni numerentur. Quos quidem sex florenos nemo Dominorum Praelatorum, Baronumque, aut Magnatum et Nobilium, aliorumque possessionatorum a subditis exigere audeat, sed ex propria crumena deponat, sub poena tripli, per Vicecomites, ipsis autem non sufficientibus, per Comites irremissibiliter exigenda, et ea parte quae colono est adempta eidem colono reddita, altera autem ipsis Vicecomitibus relicta.

Articulus IV.

Praesenti vero oneri ferendo, quantum ad portas, ratione subditorum, subiecta sint quoque bona suae Maiestatis omnia, siue sint ecclesiastica, siue secularia, in omnibus Comitatibus.

Articulus V.

Item statutum est, ut Nobiles unius sessionis, nec non possessiones, quae per eorum dominos terrestres inquilinariae factae sunt, et quae hactenus dicatae non fuerunt, in quolibet

Comitatu, iuxta conscientiam Vicecomitis et unius potioris Nobilis, taxentur, et gentes expediant.

Articulus VI.

Similiter armati Nobiles, quo ad eorum personas (hi enim, sicut et alii Nobiles omnes, in alienis et ciuilibus fundis residentes, ratione fundi, si non sit exemptus fundus, instar aliorum colonorum et ciuium contribuere et decimas etiam soluere debebunt) nec non fugitiui domos habentes; item praediales et libertini, tam Regiae Maiestatis, quam Dominorum Praelatorum, Baronum et Nobilium; item alii, qui in officiis suae Maiestatis, ubicunque locorum, sunt constituti, qui videlicet possessionati non sunt, eodem modo, iuxta conscientiosam Vicecomitis et unius potioris Nobilis limitationem, taxentur et milites expediant.

Articulus VII.

Item si qui Nobilium, in seruitiis Ragiae Maiestatis, nec non Dominorum aut Nobilium quorumpiam occupati esse voluerint, liceat quidem istud eis; teneantur tamen, tam de colonis et domibus suis, quam propriis personis, se praescriptae constitutioni accomodare, ac ipsi quoque praemisso modo gentes suas expedire.

Articulus VIII.

Item possessiones nouiter erectae et plantatae, nec non combustae, quarum libertates exspirarunt, dicentur tempore rectificationis praemissae, et illae quoque supradicto modo milites mittant.

Articulus IX.

Item molitores propria molendina habentes et magistri lignisectorum et carbonariorum, in serie aliorum colonorum domos non habentes, simili modo per Vicecomites et potiores Nobiles limitentur.

Articulus X.

Anabaptistae et Judaei, de qualibet persona, singulis mensibus, singulos quinquaginta denarios soluant. Rutheni quoque et Walachi dicentur.

Articulus XI.

His vero constitutionibus subiecti sint, pro hoc anno, tam Comites quam Vicecomites, Judicesque Nobilium et omnis conditionis homines; ac illi quoque de eorum bonis milites mittant.

Articulus XII.

Item Plebani et Concionatores non possessionati taxabuntur, iuxta conscientiosam limitationem Vicecomitum et potiorum Nobilium.

Articulus XIII.

Item boarii et alii negotiatores extranei et forenses, in Ciuitatibus commorantes, per Judices Civitatum, ad subleuandos ciues compellantur; alii autem, qui extra Ciuitates liberas commorantur, siue sint nobiles siue ignobiles, per Vicecomites et potiores Nobiles, iuxta eorum merces, taxentur.

Articulus XIV.

Item Domini Abbates, Praepositi, Altaristae, Archidiaconi, Capitula et alii maiora beneficia habentes, ac decimas, nonas, quartas et sedecimas percipientes, non possessionati; nec non Monasteria Monachorum et Monialium, quae possessiones non habent, mittent milites, iuxta eorum conscientiam et possibilitatem.

Articulus XV.

Thurcis subiectae villae dimidium expedient, more solito.

Articulus XVI.

Sclauonia, in sui defensionem, pro possibilitate feret auxilium; et quia ibidem nonnulli Magnates et Nobiles ea, quae in medio ipsorum, ratione eiusmodi contributionum et negotiorum statuuntur, renuere, seque eisdem constitutionibus opponere consueuerunt: ne itaque huiusmodi legum et constitutionum publicarum contemptores impuniti remaneant, statutum est, ut quotiescunque et quandocunque ii, qui poenam, contra tales in ipso Regno statutam, executuri sunt, ad exequendam insufficientes fuerint, extunc eis Comites auxilio sint, iis autem etiam insufficientibus, Banus suo banali brachio

praesto sit, ac duplum extorqueat; ex quo id quod Regno debetur, eidem Regno administret, reliquum autem pro se reseruet. Haec autem constitutio de praeteritis etiam poenis exigendis intelligatur.

Articulus XVII.

Quae quidem gentes et milites omnes, iuxta praemissam limitationem et taxationem statuti, in quolibet Comitatu specialem suum Capitaneum, per Comitem et Uniuersitatem Dominorum et Nobilium eligendum et speciale vexillum habeant, neque a quopiam Domino aut Nobili inde abducantur, sed sub ipso Comitatus Capitaneo et vexillo, usque ad finem militare, ac omnia belli onera ferre teneantur.

Articulus XVIII.

Si quis praeterea Dominorum aut Nobilium, aliorumque possessionatorum, in diuersis Comitatibus bona possessionaria habuerit, is ratione eorundem bonorum, in medium tot Comitatuum mittat gentem, in quot Comitatibus ea bona sita sunt, et sub tot Comitatuum Capitaneis et vexillis militet.

Articulus XIX.

Item gentes praemisso modo in castra mittendae, in quolibet Comitatu, circa decimum quintum Aprilis, vel quanto citius fieri poterit, lustrentur, sintque militari modo bene armis instructae, et ita semper paratae, ut ubi primum a Dominis Supremis Hungaricis Capitaneis, Banderio suae Maiestatis in campo existente, vocatae fuerint, statim in castris esse possint.

Articulus XX.

Debebunt autem tempore rectificationis praemissarum portarum, limitationumque supradictarum (quae secundum Deum, eiusque iustitiam, praeter omnem respectum fieri debebunt) cuilibet Domino et Nobili, nec non possessionatis, Ciuitatique et villae, per Dominos rectificatores schedae dari, iuxta quas suos milites ad lustram statuere sciant atque debeant. Qui quidem milites, praesenti anno, tamdiu alantur in castris, donec necessitas postulare videbitur, et donec castra suae Maiestatis in campis durauerint; necessitate vero cessante, cesset etiam militum et gentis missio et intertentio.

Articulus XXI.

Capitaneus praeterea huius gentis, militem fraudulenter et fauore dimittens, per Generalem Capitaneum capitis poenam luat; et sit liberum Dominis Supremis Capitaneis eandem gentem singulis mensibus, vel quoties voluerint, lustrare, praemonitis et adhibitis suae Maiestatis iuratis lustrationum Officialibus, vel etiam iisdem absentibus. Quia vero Domino Supremo Capitaneo Cisdanubianarum partium, Magnifico Domino Nicolao Palffy, pro sua residentia confinium Wyuariense designatum fuit; ideo resoluat se sua Maiestas, vel sua Serenitas clementer, quid eidem Domino Supremo Capitaneo faciendum sit, casu quo id confinium per hostem obsessum fuerit: debeatne se conferre in ipsum confinium, vel seruire in campo, iuxta sui officii Supremi Capitaneatus exigentiam. Status autem et Ordines Regni, ei, iuxta antiquam consuetudinem, in campo seruiendum esse censent.

Articulum XXII.

Item tempore lustrationis praemissae gentis, sint primi Domini Praelati, Barones et Magnates; et sic deinde statim Nobilitas quoque, et caeteri possessionati ad lustrandum suos statuant, et in castris teneant; alioquin non sint Nobiles et caeteri possessionati obligati suam gentem ad lustrandum statuere et tenere.

Articulus XXIII.

Nemo praeterea alienos seruitores ad lustrandum producat, vel alienis equis et armis utatur. Contrarium faciens per Supremum Capitaneum Regni, comperta vel tunc vel postea rei veritate, ablatione omnium rerum puniatur.

Articulus XXIV.

Item si qui militum vel seruitorum, non expleto sui seruitii tempore, suo stipendio non defraudati, clam vel aliter qualitercumque, praeter voluntatem sui Domini, discesserint, vel diuersa stipendia acceperint, comprehensi, per Supremos Capitaneos, comperta rei veritate, suspendio puniantur.

Articulus XXV.

Item statutum est, ut hae Comitatuum gentes, per Dominos Hungaricos Supremos et Generales Capitaneos, in con-

finia non distrahantur, sed praesertim pro campestribus necessitatibus adhibeantur, ubi omnia onera belli ferre teneantur. Capitanei autem Comitatuum ab eisdem Dominis Hungaricis Supremis et Generalibus Capitaneis dependeant, quos iidem Domini Supremi et Generales Capitanei in honore habeant, et simul, pro ipsorum officio, fideles suae Maiestatis a violentiis, licentiisque militum serio semper tueri et defendere sint obligati. Quod ut commode fieri possit, in castris ordinentur tres Justitiae Capitanei, utpote Germanus, Hungarus et Italus, quorum quilibet, proprio satellitio stipatus, ac pro se quisque, cauendis et coercendis suae gentis excessibus ac inconuenientiis intentus, mutuam inter se foueant correspondentiam, et suae quisque nationis homines, ad praescriptum Generalis sui, vel secundum iuris militaris ordinem coerceat. Quod si vero quispiam ex iis Justitiariis iustitiam administrare, et patratores huiusmodi debito modo punire noluerit, aut neglexerit, defacto, per Generales ipsorum Capitaneos, puniatur et officio priuetur.

Articulus XXVI.

Caeterum, si quis Dominorum aut Nobilium, aliorumque possessionatorum, praemissis constitutionibus contraueniret, aut numerum militum, eis supradicto modo impositum, contumacia ductus, tempore lustrae statuere et usque ad finem belli intertenere nollet, extunc Vicecomes, cum uno Judice Nobilium, vel, illis non sufficientibus, Comes, bona huiusmodi contumacis occupandi et tamdiu habeat possidendi facultatem, donec triplum ex illis exigetur. De qua poena Comitatui ratio detur, et in publicos usus illa asseruetur.

Articulus XXVII.

Statutum quoque est, ut, iuxta antiquas Regni constitutiones, Dominorum atque Nobilium, Plebanorumque et aliarum ecclesiasticarum personarum domus ac curiae a condescensione militum immunes sint. Si miles contrarium fecerit, siue sit indigena, siue externus, captiuetur et puniatur a Capitaneis, omnium rerum ablatione et capitis poena. Idem intelligatur etiam de iis, qui Ecclesias violauerint et effregerint ac spoliauerint.

Articulus XXVIII.

Item statutum est, ut milites, siue sint indigenae, siue externi, suis stipendiis sint contenti; alioquin colonis, aut aliis, damna in possessionibus et villis inferentes, ac victualia sine precio auferentes, cognita causa, per Comitatuum gentes, aut etiam per dominum terrestrem eiiciantur, ac puniantur quoque per Capitaneos, iuxta publicas Regni constitutiones anni quadragesimi secundi.

Articulus XXIX.

Nemo praeterea equitum vel peditum, siue Regiae Maiestatis, siue aliorum, cuiuscunque nationis sint, currus et equos Nobilium et colonorum, ad propriam personam supellectilemque vehendam, adimere praesumat; sed quisque, pro sua necessitate, proprium currum et equos habeat. Contrarium faciens, monitus et non obediens, suspendatur.

Articulus XXX.

Item, ob euitandam inconuenientiam illam, quae hactenus, tempore insurrectionum, in conscribendis militibus fuit, quod nimirum plerique ingenti salario militem ad castra conducere coacti fuerunt; ut itaque in posterum nemo maioribus salariis agrauetur, statutum est, ut genti Comitatuum, uni pediti non plures quam tres Hungarici floreni, per mensem triginta dies facientem, soluantur; equiti autem quatuor tantum. Miles plus accipiens mulctetur per Supremum Capitaneum, vel Comites et Vicecomites, ablatione omnium rerum. In quolibet autem Comitatu sic disponatur negotium, ut pro media parte equites sint, pro altera vero media parte pedites.

Articulus XXXI.

De liberis Haidonibus, peditibus et equitibus, tam nobilibus quam ignobilibus, statutum est, ut nemo Dominorum aut Nobilium, siue indigenarum siue exterorum, tales liberos Haidones teneat; secus faciens in notam perpetuae infidelitatis ipso facto incurrat. Ipsi etiam Haidones poena capitis puniantur.

Articulus XXXII.

Si qui vero, siue sint pedites, siue equites, dominos non habentes, vel praedae vel lucri gratia, apud quempiam, sub nomine solutionis et domini seruientes, ullibi deprehensi fuerint, tales rustica etiam manu capi, et cognita causa, defacto capite plecti possint. Et idem obseruetur etiam in Regno Sclauoniae.

Articulus XXXIII.

Cum deinde hoc tempore ea sit necessitas Regni, ut incolas ex ipso Regno alio migrare damnosum sit, ideo statutum est, ne spe maioris stipendii, aut ulla alia praetensione, ullus ad seruitia externorum dominorum (excepta Transsiluania, quae iam pars Hungariae est; cuius tamen Princeps, si exercitum aliquem in Hungaria conscribere velit, id cum praescitu et consensu suae Maiestatis faciat) sese conferat. Si qui tales inuenti fuerint, Nobiles bonis priuentur, rustici vero capite plectantur; idque exequantur Comites et supremi Capitanei.

Articulus XXXIV.

Statutum praeterea est, ut mulieres nostrae gentis, in castra, quaestus aut alterius rei gratia, non eant; sed viris omnem quaestum relinquant. Contrarium faciens, sacco inclusa, in aquam proiiciatur et submergatur.

Articulus XXXV.

Item; tam superioris, quam huius inferioris Hungariae incolis, libera sit, solutis Tricesima et Theloneo, pro hoc anno, per omnes Regiones, eductio vinorum, praesertim in praesenti necessitate rei pecuniariae.

Articulus XXXVI.

Praeterea, quia ab eo tempore, quo praesens bellum exarsit, videlicet a principio mensis Augusti, anni nonagesimi tertii, diuersae violentiae, inuasiones domorum, homicidia et alia latrocinia, rerumque et bonorum illegitimae occupationes factae sunt, ac posthac quoque, durante praesenti bello, a potentioribus aliisque inquietis personis fieri possent; ideo statutum est, ut ad partis querulantis instantiam, Vicecomes

cuiuslibet Comitatus, conuocatis Assessoribus et Judicibus Nobilium, aliisque potioribus Nobilibus, quos habere poterit, tam de praedictis violentiis, inuasionibus domorum, homicidiis, latrociniis et illegitimis occupationibus, a praetacto tempore hactenus patratis, quam etiam inposterum, durante tempore belli huius anni, patrandis, non obstante ipso bello, iure mediante, cognoscere, et de Regni legibus punire, ac ex parte ipsarum illegitimarum occupationum et damnorum, iuxta Articulum publicarum constitutionum, de nouis bonorum illegitimis occupationibus, anno octogesimo septimo editum, parti laesae ius et iustitiam administrare debeat et teneatur, sub amissione officii. Idem obseruetur etiam in liberis Ciuitatibus.

Articulus XXXVII.

Executiones vero sententiarum, in similibus editarum, se etiam, iuxta priorum annorum constitutiones, tam ad bona Dominorum et Nobilium, quam Regiae Maiestatis extendant; sintque obligati Officiales suae Maiestatis et alii, eas sententias exequi permittere et iuuare; neque tales malefactores, sed nec coloni et seruitores fugitiui in ipsa suae Maiestatis bona et Dominorum ac Nobilium recipiantur. Si qui autem illuc transfugerent, restituantur, sub poena dupli homagii, per Vicecomitem et Judices Nobilium, vigore praesentis constitutionis, irremissibiliter exigenda.

Articulus XXXVIII.

Quod vero sua Maiestas Caesarea atque Regia, considerata singulari Regni necessitate, Taxas liberarum Ciuitatum in usus conscribendorum militum conuertere velit: Status et Ordines Regni suae Maiestati ingentes gratias agunt, et supplicant, dignetur eas Taxas in medium Comitatuum, in quibus illae sitae sunt, percipi permittere. Taxatio autem ipsarum Ciuitatum fiat per Dominos Consiliarios Hungaros et suae Maiestatis Cameram; qua pecunia, ut ipsae Ciuitates militem conducant et ad lustrandum statuant, et instar aliorum, Capitaneis Comitatuum subiiciant, Camera curet diligenter.

Articulus XXXIX.

Simili modo supplicant humiliter suae Maiestati Status et Ordines Regni, dignetur eorum quae de mittendo in supe-

riorem Hungariam Hungarico Generali Capitaneo, suis fidelibus antea saepius benigne obtulit, memor esse, illisque iam tandem exauditis, voti compotes eos facere. Existimant enim, utilius fore suae Maiestati et ipsi Regno, si suae gentis Generalem illic habuerint.

Articulus XL.

Dignetur porro Dominis Supremis Capitaneis permittere, ut suis officiis cum autoritate praeesse, utque milites sub sese habentes, cuiuscunque nationis sint, cum plenipotentia, iuxta cuiuslibet nationis iura et consuetudines, regere possint, ut melior militaris disciplina inter ipsos milites esse queat, quam hactenus fuit.

Articulus XLI.

Item supplicant Status et Ordines Regni, ut Serenissimus Archidux Comitatui de Zabolch, ad eorum supplicationem, anno millesimo quingentesimo nonagesimo tertio et nuperrime exhibitam, se clementer resoluere, suamque resolutionem executioni demandari iubere dignetur.

Articulus XLII.

De contributione sub Strigonio particulariter facta, frustra est aliquid in memoriam reuocare; triplo enim maiores expensae sunt postea binis vicibus, quibus insurrectiones fieri debuerunt, factae, quam ea contributio esse potuisset. Accessit autem grauis postmodum omnis conditionis et status hominum oppressio, quae ab eiusmodi contributione non immerito omnes excusat.

Articulus XLIII.

Nihilominus tamen statutum est, ut sicubi pro primo illo mense anni nonagesimi quarti proxime elapsi, imo de contributione etiam anno nonagesimi tertii, adhuc aliquid soluendum restaret, illud per eos, qui ad percipiendas eas contributiones deputati fuerunt, exigatur, et sint omnes obstricti ad solutionem earum restantiarum, ut iis militibus, quibus sua Maiestas, ratione eius subsidii, debitor remansit, ac Maiestati etiam suae, ex eiusmodi restantiis, per exactores illarum satisfieri possit. In cuius solutionis auxilium accedant etiam restantiae Taxarum Ciuitatum liberarum. Comitatus autem, qui

se dicari non permiserunt, irremissibiliter dicentur, et Dicatores ipsi obligati sint, rationem dare Dominis Deputatis, de perceptis pecuniis, sub amissione bonorum.

Articulus XLIV.

Ad examinandas rationes Dominorum Deputatorum Regni Hungariae, anni nonagesimi tertii, nominantur ex ordine Praelatorum Dominus Episcopus Vaciensis, Magnatum Dominus Franciscus Reuay, ex ordine vero Nobilium Magister Stephanus Zerdahely Prothonotarius Domini Locumtenentis Regii, Thomas Vizkelethy et Gregorius Tyrnauiensis Vicecomes Comitatus Scepusiensis; Regni autem Sclauoniae: Reuerendissimus Dominus Episcopus Tininiensis et Magister Caspar Petrichewich Viceprothonotarius Regni, quibus adiungat Maiestas Regia Rationistas ex Camera Hungarica.

Articulus XLV.

Annonam porro in aliqua quantitate colligere impossibile est; spes tamen est, quod si sua Maiestas benigne de repressione militaris licentiae prospexerit, non defuturos, qui id quod ex rapina militum conseruare potuerunt, in castra conuecturi sint.

Articulus XLVI.

In quem quidem finem concessit sua Maiestas Caesarea et Regia, ac statutum est per Status et Ordines Regni, ut vectores victualium nec Tricesimam, nec Teloneum soluant, et qui ab eis scienter et contumaciter aliquid exegerint, ius Telonei perdant.

Articulus XLVII.

In castris etiam et Ciuitatibus Profosii et aliae similes personae nihil exigant, praeter limitationem in castris per Generales Capitaneos fiendam. Secus facientes a Capitaneis puniantur. Sic nec in vadis aggrauentur, sed in quolibet Comitatu competens Taxa decernatur.

Articulus XLVIII.

Item statutum est, ut quicunque eiusmodi victualia, quae ad castra conuehuntur, in itinere vel in castris colono sine

precio ademerit, eumque in eiusmodi conuectione turbauerit, is cuiuscunque sit nationis, capite plectatur.

Articulus XLIX.

Et ut sua Maiestas aliquam quantitatem frumenti ac annonae habere possit, iubeat statim ordinem constituere apud Praefectos annonae, ut sine mora cum Regnicolis tractent, et si qui sint qui in horreis aliquid habent, id, soluto competenti precio, ad usum belli, pro sua Maiestate asseruent.

Articulus L.

Quod concernit vecturam bombardarum ac aliarum rerum bellicarum, iuxta veteres Regni constitutiones, liberae Regni Ciuitates obibunt; et si illae non sufficiant, caeteri quoque fideles Regnicolae, cum ipsorum iumentis, pro competenti mercede, iuuare tenebuntur.

Articulus LI.

Jumenta tamen et currus Ciuitatum et aliorum Regnicolarum, Supremi aut alii Capitanei ac milites (sicut in superiori Hungaria factum est) ad propriae supellectilis vectionem non adhibeant; si qui secus fecerint, inhonesti habeantur.

Articulus LII.

De gratuitis laboribus, hoc tempore, adhuc nihil certi determinari potest, sed videndum prius censent Status et Ordines, qui progressus belli futurus sit; interea cessant gratuiti labores.

Articulus LIII.

De collectis autem gratuitorum laborum pecuniis Comitatus rationem exigi curare debebunt, et restantiae quoque eorundem exigantur, et ad loca deputata conuertantur.

Articulus LIV.

Dignetur etiam, tam in Hungaria, quam in Sclauonia, confiniis prouidere, et veteranis militibus de solutione satisfacere; caeterum enim est frustra has constitutiones fieri, nisi confiniis et militibus sufficienter prospiciatur. Capitaneis praeterea et militibus ac possessoribus locorum finitimorum, ad eorum supplicationes et protestationes, dignetur se resoluere, antequam hinc discedatur.

Articulus LV.

Atque haec sunt, quibus fideles Status et Ordines, praeter ulteriorem disputationem, pro posse eorum, praesens bellum iuuandum esse censuerunt. Supplicantes suae Maiestati, ut his clementer contenta esse dignetur, et certo sibi persuadeat, quod si amplius quid praestare possent, ne id quidem omitterent. At cum ex querelis eorundem abunde perspexerit, eos ad extremam egestatem et paupertatem deuenisse, nihil restat eis amplius, in quo maiorem operam nauare scirent aut possent.

Articulus LVI.

Denique, quia suae Maiestati Caesareae atque Regiae benigne visum est, ut sua Maiestas, medio certorum suorum Consiliariorum, cum Illustrissimo Domino Principe Transsiluaniae, certis conditionibus, foedus iniret, ac superinde certi quidam Articuli, inter suam Maiestatem et ipsum Principem Transsiluaniae confecti sunt, postulatque sua Maiestas, ut Status et Ordines Regni iisdem assentire velint; ideo eosdem Articulos fideles Status et Ordines huius Regni obedienter acceptantes, illos praesentibus eorum constitutionibus inserunt, et pro ratis gratisque admittunt. Postulant tamen Status et Ordines, ut si qui essent, qui ob fidelitatem suae Maiestati, vel antecessoribus suae Maiestatis praestitam, aliqua nota affecti essent, illi pristino eorum honori restituantur. Et idem etiam de Dominis Transsiluanis fiat et intelligatur, si forte qui ex illorum quoque parte, propter adhaesionem illius Principis, per suam Maiestatem notati essent. Praeterea, ut tam Domini Transsiluani apud nos, quam nos in ipsa Transsiluania, tam ratione bonorum et iurium possessionariorum, quam aliarum quarumcumque occasionum lites mouere possint, et utrinque partibus causantibus ius et iusticia administrari debeat. Demum ut Comitatus Zabolch, Ugocha et Zathmar, a Dominis Transsiluanis non molestentur, ad omnes illi Comitatus integre suae Maiestatis iurisdictioni subiiaceant, sicut et hactenus semper subiecti fuerunt; praeterquam quod nonnulli fratres nostri illic interdum molestati fuerunt.

Articulorum autem praefatorum tractatuum Transsiluanicorum tenor sequitur, et est talis.

Articuli et conditiones tractatus, inter Sacratissimam Caesaream Regiamque Hungariae et Bohemiae Maiestatem et Illustrissimum Transsylvaniae Principem Dominum Sigismundum Bathory de Somlio, per Reuerendissimos Joannem Kutassy Episcopum Jauriensem et Regni Hungariae Cancellarium ac Stephanum Zuhay Episcopum Vaciensem, nec non Spectabiles et Magnificos Thomam Erdeody perpetuum Montis Claudii Comitem et Regnorum Dalmatiae Croatiae et Sclauoniae Banum, Nicolaum Palffy de Erdeöd Comitem Comitatus et Capitaneum arcis Posoniensis necnon Cubiculariorum Regalium Magistrum et Supremum Cisdanubianarum Regni Hungariae partium Capitaneum, Simonem Forgach de Ghymes Pincernarum Regalium Magistrum, et Joannem Joo de Kazahaza Personalis Praesentiae Regiae in Judiciis Locumtenentem, Consiliarios Sacrae suae Caesareae Regiaeque Maiestatis, ad id delegatos, ex una; item per Spectabilem Magnificum Stephanum Bochkay de Kis Maria Capitaneum Waradiensem et Comitem Comitatus Bihoriensis Consiliarium et Oratorem, necnon Generosos et Egregios Gregorium Chaky de Kereszegh, Joannem Sywegh de Zenthlazlo, Joannem Frathay, Albertum Sywegh Judicem Regium Ciuitatis Cibiniensis et Doctorem Alphonsum Carillium, ab Illustrissimo Principe Transsiluaniae, cum pleno et sufficienti mandato, missos, ex altera parte; praesentibus ac mediantibus Reuerendissimo et Illustribus Dominis Nuntio Apostolico Caesare Speciano Episcopo Cremonense et Serenissimi Regis Hispaniarum Catholici Oratore Guilhelmo de Sancto Clemente et Paulo Sixto Trautson Libero Barone in Sprechenstain Schrouenstain et Falckenstein Comitatus Tyrolis Marschalco haereditario Sacrae Caesareae Regiaeque Maiestatis Camerario Consiliario secreto et Aulae Caesareae Marschalco, initi et conclusi, Pragae die vigesima octaua Januarii, Anno Domini millesimo quingentesimo nonagesimo quinto.

Articulus I.

Sacra Caesarea Regiaequ Maiestas, pro sua persona et Ordinum Regni Hungariae, promittet, se in bello contra hostes suscepto progressuram. Quod si vero aliquando ad foe-

dus et pacem res deueniret, ne absque praescitu et communicato consilio utriusque partis foedus aut concordia cum hoste transigatur. In transactione vero tam Transsiluania, quam ditiones illi subiectae contineantur, utraque item Walachia, nimirum Moldauia et Transalpina, quae a Turcarum societate recesserunt. Illustrissimus autem Princeps Transsiluaniae vicissim suae Maiestati, suo ac Ordinum Transsiluaniae et subditorum populorum suorum nomine, promittet, se quoque in bello contra Turcas progressurum, neque foedus ullum tractaturum vel initurum cum hoste, sine praescitu, consensu et approbatione suae Maiestatis, Regnique sui Hungariae, idque iuramento confirmabit.

Articulus II.

Ut Transsiluaniae iurisdictio, inclusis etiam cunctis iis Hungariae partibus et confiniis, hactenus per Principem possessis, penes eundem Principem Dominum Sigismundum Bathory de Somlio, eiusdemque haeredes masculini sexus, ex propriis lumbis, in sua linea recta, descendentes, cum iure primogeniturae, eo prorsus modo, quo tempore antecessorum ipsius Principis fuerunt, nempe Joannis, Stephani et Christophori Bathory, cum omni prouentu, iure et antiquo usu, integra absolutaque ita maneat, ut semper merum mixtumque imperium, liberamque iurisdictionem in ea habeat. Ita tamen, ut suam Maiestatem Caesaream ac Regiam, eiusdemque legitimos successores Hungariae Reges, ipse et sui successores, pro ipsorum legitimis Regibus recognoscant, ac recognitionis et fidelitatis iuramentum semper praestent, citra tamen ius feudi; idque successores quidem, tempore mutationis Regiminis, tunc videlicet, quando possessionem Prouinciae acceperint, modernus autem Princeps modo. Deinde, ut decedente sine haeredibus masculis ipso Principe, vel illis superstitibus, ac in hac eius linea legitima deficientibus, ipsa Transsiluania eique annexae ditiones, non in alterius quam in suae Maiestatis, eiusque successorum Hungariae Regum ditionem et potestatem, tamquam verum et inseparabile membrum, absque ulla controuersia, peruenire debeat. Et super hoc ipse Princeps, se suosque Ordines et omnes suae Ditionis Status iuramento fidei obstringat. Cessante autem haerede in linea masculina mo-

derni Principis, ac ipsa Transsiluania, iuxta praesentes Articulos, ad coronam Hungariae deuoluta, tenetur tam moderna Caesarea Regiaque Maiestas, quam successores eiusdem, iura municipalia, priuilegia et consuetudines, in Transsiluania receptas, inuiolatas seruare, nec ulla ex parte immutare; donationes item omnes et inscriptiones semper pro ratis et gratis acceptare. Tenebitur praeterea Rex Hungariae, a tempore quo Transsiluania ad coronam deuoluetur, unum, pro suo placito, ex Ordinibus Transsiluaniae, Gubernatorem seu Waywodam illarum Prouinciarum creare. Et quia, Dei beneficio, ipse Princeps Transsiluaniae, non filios tantum sed et filias procreaturus speratur, ideo deficiente (ut dictum est) masculo haerede, sua Maiestas cuilibet filiae de dote centum millium florenorum Rhenensium prouidebit, extra mundum muliebrem et iocalia. Successores item suae Maiestatis Caesareae atque Regiae, tempore depositionis sui iuramenti, quod Regno Hungariae praestabit, Transsiluaniae quoque particularem et specialem in eodem iuramento mentionem faciet. Ciuitas Nagybanya possidebitur a Principe Transsiluaniae, ita ut illa Serenissimo quondam Regi Poloniae Stephano Bathory per suam Maiestatem collata fuit.

Articulus III.

Sacra Caesarea Regiaque Maiestas Principem Transsiluaniae recognoscet pro libero Principe, eique titulum et appellationem Illustrissimi concedet, eamque sua autoritate (ut moris est) munitam reddet, et peculiari Diplomate confirmabit.

Articulus IV.

Ut Sacra Caesarea Maiestas sua, ex inclyto sanguine Austriaco, illustrissimo Principi uxorem primo quoque tempore procuret, nihil praetermissura est opportuni officii apud Serenissimi quondam Archiducis Caroli, patrui sui charissimi viduam, et apud Serenissimum Archiducem Ferdinandum ac Bauariae Ducem, qui unacum Sacratissima Maiestate sua dicti Serenissimi Archiducis Caroli filiarum curatores sunt, ne eorum consensus desit, quin ex filiabus illis aliqua detur.

Articulus V.

Ut Illustrissimus Princeps aureo vellere a Serenissimo Hispaniarum Rege Catholico insigniatur, Sacra Maiestas sua procurandum suscipiet.

Articulus VI.

Ut vero Illustrissimus Princeps aduersus communem hostem alacrius et securius pergat, Sacra Caesarea ac Regia Maiestas sua, neque ipsum Principem, neque Transsiluaniam, aut ditiones illi subiectas, ullo tempore, quicumque rerum casus fortunaeque mutatio ingruat, desertura est. Et iam quidem aliquibus auxiliis, pro praesenti occasione submittendis iuuabit, et in posterum, si maior necessitas ingruat, auxilia maiora, siue per Generalem Cassouiensem, siue per alios suppeditabit. Quoniam vero Sacra Maiestas sua copiis militaribus et omni apparatu bellico necessario, utpote tormentis, globis, puluere et reliquis omnibus instrumentis iuuare constituit; minus iuuare pecunia potest, de qua antehac nulla mentio facta fuit. Atque haec auxiliorum suppeditatio, ultro citroque mutua et reciproca erit, prout necessitas unius vel alterius partis requisierit; ut ubi maior necessitas fuerit, eo maiora auxilia conuertantur.

Articulus VII.

Ut Sacrum Romanum Imperium quoque Illustrissimi Principis ac ditionum ipsi subditarum tutelam ac defensionem suscipiat, Sacra Maiestas sua, quantum in se erit, suo tempore libenter curabit, ipsumque Principem ac posteritatem ipsius iam statim Imperii Principes, sine suffragio tamen et sessione inter Imperii Ordines, creabit.

Articulus VIII.

Quaecunque arces, oppida, ciuitates, aut alia loca communibus viribus, quando a Sacra Maiestate sua iustus exercitus et apparatus mittetur, capientur aut recuperabuntur, Sacrae suae Maiestati omnino cedent. Quae autem Illustrissimus Transsiluaniae Princeps, ipse propriis armis, sanguine suorum subditorum, industria aut alia diligentia hosti ademerit, Illustrissimo Principi Transsiluaniae cedent, sed iure feudi tantum, quod subinde a Sacra Maiestate sua, tam Illustrissimus

Princeps, quam ipsius haeredes accipere teneantur. Quae denique Illustrissimus Princeps ex bonis olim ad Coronam Hungariae proprie pertinentibus, tempore quo a Turca occupata fuerunt, recuperarit, ea Sacrae Maiestati suae statim relinquet, simul atque ipsi Principi aequa in aliis bonis compensatio dabitur.

Articulus IX.

Pollicetur Sacra Maiestas sua, auxilium se, liberalitate sua, Illustrissimo Principi suppeditaturum esse, ad munienda et in praesidium redigenda ea loca, quae iudicabuntur e re Christianorum esse; quemadmodum Illustrissimus Princeps vicissim pollicetur, se facultatibus et viribus suis non parcituru m, ut eadem loca serio muniantur et defendantur, pro obsequio Sacrae Caesareae Maiestatis et commodo Christianorum.

Articulus X.

Quoniam dubii sunt bellorum exitus, multaque praeter opinionem possunt euenire repente; si forte suae Celsitudini, vel successoribus ea necessitas imponeretur (quod propitius Deus omen auertat), ut viribus exhaustis, tueri amplius Prouinciam non possit, sed praeualescentibus hostibus, ea excedere cogeretur, in hoc ipsius extremo casu, Sacra Caesarea ac Regia Maiestas, suo nomine ac successorum suorum, locum certum in aliis suis ditionibus, certumque prouentum, quo vitam pro dignitate possit honeste sustentare, intra mensis spatium, se cum iis, ad quos illa consultatio pertinet, communicata, assignabit. Similiter aliorum praecipuorum, qui fortunas vitamque suam, cum salute illustrissimi Principis coniunctam, Christiani nominis causa, in discrimen adduxerint, Sacra Maiestas sua eam rationem benigne habebit, ut paratum in ditionibus suis, si quid eis adversi accidat, perfugium et aliquam ab ea sublevationem mereantur.

Articulus XI.

Has conditiones omnes et Articulos, et instrumento solenni et iuramento Princeps ipse atque Ordines Transsiluaniae ex una, Sacra vero Maiestas sua, bona fide ac verbo Caesareo et Regio, propriae manus subscriptione, sigillique appensione,

una cum Regni Hungariae Ordinibus, ex altera partibus, confirmabunt.

Articulus XII.

Denique, cum summa belli necessitas urgeat, has supra explicatas conditiones et Articulos quamprimum utrinque concludi et utramque partem ad eorum obseruationem obligari; placet Maiestati suae, id quidem iam nunc ita fieri, ut si matrimonium, de quo Illustrissimo Principi certa spes facta est, non successerit, neutra pars obligata maneat, sed tam una quam altera liberetur.

Conclusio.

Nos itaque, praemissa supplicatione fidelium subditorum nostrorum, Dominorum Praelatorum, Baronum, Magnatum ac Nobilium, aliorumque Statuum et Ordinum dicti Regni nostri Hungariae et partium ei subiectarum, clementer admissa, praedictos uniuersos et singulos, tam Dietae, quam vero Transsiluaniae Transactionis Articulos, nobis modo praemisso praesentatos, praesentibusque literis nostris de verbo ad verbum insertos et inscriptos, ac omnia et singula in eis contenta, ratos, gratos et accepta habentes, eisdem nostrum Regium consensum, benevolumque pariter et assensum praebuimus, illosque et quaeuis in eis contenta, autoritate nostra Regia, acceptauimus, approbauimus et confirmauimus; offerentes nos clementer, quod praemissa omnia, in omnibus punctis, clausulis et Articulis, tam nos ipsi obseruabimus, quam per alios omnes subditos nostros, cuiuscunque status et conditionis existant, inuiolabiliter acceptari faciemus. Imo acceptamus, approbamus, ratificamus et confirmamus, harum nostrarum vigore et testimonio litterarum. Datum in arce nostra Regia Pragensi, decima quarta die mensis Martii, anno Domini millesimo quingentesimo nonagesimo quinto, Regnorum nostrorum Romani vigesimo, Hungariae et aliorum vigesimo tertio, Bohemiae vero anno similiter vigesimo.

Rudolphus. Joannes Kuthassy Episcopus Jauriensis Himelreich.

(A király, cancellár és titkár sajátkezű aláírásával és a veres viaszba nyomott nagy pecséttel ellátott, nyomtatott példány, mely Illésházy Istvánnak küldetett meg, a M. Nemzeti Múzeum könyvtárában).

IX.

1595. Márczius 17.

Rudolf király levele Mátyás főherczeghez, az országgyülés tárgyában.

Durchlauchtiger etc. Wir haben Eur. L. Schreiben mitsambt des hungerischen Landtagsschluss und andere Beylagen wol empfangen, und darauss vernommen, mit was vleiss und eyfer Sy berüerten Landtag gehalten, und wie glückhlich Sy noch derselben bey so geschaffenen Leuffen und schwierigkeiten zum Ende gebracht. Welches unns zu sondern wolgefallen geraicht und wir sagen derselben dessen ganz freundlichen und Bruederlichen Dannckh. Haben auch destwegen bey Unnserer Hungerischen Hof Canzley albereit die Verordnung gethan, das die confirmation angeregtes Landtags unuerzogentlich ins werckh gericht werden solle.

Unnd weilen gemelte Landtagsschluss die ratification der Sibenbürgischen Eingeschlossnen Articl mit sich bringt, Wir auch von Unsres freundlichen lieben Brueders Erzherzogs Maximilians L. Bericht worden, das die Heyratt so Abred zu Grätz albereit beschehen, Alss will nunmehr die notdurfft eruordern, was noch zu beiderseits völlger confirmation solcher Articl mit Abwechsslung der Instrumenten und empfachung des Fürsten in Sibenbürgen Juraments überige zu laisten mit ehisten volnzogen werde.

Wenn Wir dann ain aigene Schickhung desshalben in Sibenbürgen hinein zu verordnen entschlossen, So wöllen Eur. L. Unnsere Hungerische Räth was für Commissary baides Gaistlich unnd Weltlichen Standtss hierzu für zunomen sein möchten, hierunter vernemen, und uns deren guetachten mitsambt dem Iren fürderlich zukhomen lassen.

Davon erzaigen Eur. L. etc.

Datum Prag den 17. Marty A. 95.

(Eredetije a bécsi állami levéltárban).

A POZSONYI ORSZÁGGYŰLÉS

1596. FEBRUÁR- ÉS MÁRCZIUSBAN.

A POZSONYI ORSZÁGGYŰLÉS

1596. február- és márczius-ban.

Az 1595-ik országgyűlés áldozatkészsége megtermé gyümölcseit. A rendek teljesítették igéretöket. A királyi zászlók alatt oly nagy számú sereg gyűlt egybe, mint soha a megelőző hadjáratok alkalmával. És végre valahára dicső győzelmek jutalmazták a nemzet, a király és a külhatalmak erőfeszítéseit. Esztergomot és Visegrádot, elkeseredett küzdelem után, megvívták. Az alsó Dunánál Báthory Zsigmond több ízben verte meg Szinán basát.

De egyidejűleg ezen lelkesítő eseményekkel, hire jött, hogy Mohammed szultán a jövő év tavaszán személyesen fogja seregeit Magyarországba vezetni, és boszút álland a szenvedett veszteségekért.

E miatt Rudolf király már (1595) november 30-án újabb *országgyülést* hirdetett Pozsonyba, a következő év január 15-re; a tanácskozások tárgyául »a háború folytatására, az ország védelmére és felszabadítására« vonatkozó intézkedéseket tűzve ki; és egyúttal jelentve, hogy az ő »szükséges távolléte miatt« *Mátyás* főherczeget küldendi, teljhatalommal ellátva, a tárgyalások vezetésére. [1])

Az országgyűlés, szokás szerint, több héttel a határnap letelte után, nyittatott meg. [2])

---

[1]) A meghivólevél több város levéltárában. — *Melléklet* I. szám.

[2]) Rudolf csak február 1-én küldi le a Mátyás főherczeg által előterjesztett és több pontban módosított propositiót Prágából Bécsbe. (A leirat fogalmazata a bécsi állami levéltárban. — *Melléklet* II. szám). — Mindamellett, a bányavárosok ellen, mivel követeik elkésve (február végén) érkeztek, alkalmazásba vették a régi tövényeket, és bírságot szabtak rájok, mindegyik városra 400 forintot; a mely bírságot

A királyi propositio a meghivólevélben már jelezett tudósításokból indúlt ki, melyek szerint a szultán személyes vezérlete alatt, nagy támadás fenyegeti az országot. Figyelmezteti a rendeket, hogy a háborúval járó csapásokat és szenvedéseket bátor lélekkel viseljék. Emlékezteti őket őseik példájára, a kiknek önzetlen áldozatkészségét utánozniok kell.

A múlt évben 15 forint adót szavaztak meg minden porta után. Ezen ajánlat »fényes és ekkorig hallatlan« vala; de mivel a rendek azt magok fordították hadak kiállítására és nem készpénzben fizették, tényleg kevés hasznot eredményezett. [1]) Hogy tehát az eredmény a rendek jó szándékainak valóban megfeleljen; a jelen évben, magyar hadak eltartására, szavazzanak meg *húsz* forintot, a melyből tizenkettőt a jobbágyok és nyolczat a földbirtokosok fizessenek; fönmaradván a rendek azon kötelezettsége, hogy ha a király személyesen megjelenik a táborban, fejenként zászlója köré gyűljenek.

A megszavazandó adó kezelését »régi szokás szerint« bízzák a *kamarára,* a mely az egész befolyó összeget egyedül magyar hadak tartására fogja fordítani. Hogy erről a rendek meggyőződjenek, úgy a hadak fölött tartandó szemlékben, mint azok fizetésében, általok választandó biztosok közreműködhetnek, és a jövő országgyűlésen jelentést tehetnek. A városok adója szintén magyar hadak tartására fog fordíttatni.

A katonák fogadásának és a kapitányok kinevezésének jogát a király magának tartja fönn. Ellenben megnyugszik, hogy a mult évi országgyűlés végzései szerint, a katonák kicsapongásainak megbüntetése végett, a táborban három főhadbiró rendeltessék.

A katonák zsoldjának és az élelmiszerek árának szabályozását, az élelmi- és hadiszerek szállításáról való intézkedést, az ellenség kezeiből visszaszerzett várak megerősítését, a ka-

---

Mátyás főherczeg Joó János személynöknek adományozta. Azonban a követeknek sikerült a személynökkel megalkudniok, a kit végre némi ajándékokkal kielégítettek. (A főherczeg márczius 1-én kelt rendelete, a követek február 28., márczius 7. és 10-én kelt leveleik Selmecz város levéltárában.)

[1]) »... Spe et ostentatione magis, quam euentu fuisse utilem.«

tonák téli elszállásolásáról és a sebesültekről való gondoskodást a rendek figyelmébe ajánlja. [1])

A rendek azonnal tárgyalás alá vették a propositiót. Nyugodt és mérsékelt hangulat uralkodott körükben. A király kívánatainak teljesítésére, a helyzet által igényelt áldozatokra készek valának. De egyúttal kifejezést nyert a tanácskozmányok folyamában az elkeseredés, melyet a katonák féktelensége idézett elő.

A rendek elsö fölterjesztésökben kijelentik, hogy ha a szultán által tervezett nagy hadjáratot jelező hirek valósúlnak, az ország magára hagyatva nem lesz képes ellenállani. »Erőtlenségök tudatában« kérik a királyt, hogy miként a lefolyt három esztendő alatt, ezentúl is tegyen meg mindent, a mi hatalmában áll, és eszközölje ki a keresztény fejedelmek segítségét. Bíznak igéreteiben. Buzdító szavai lelkesítőleg hatottak rájok. A készség nem hiányzik nálok, de igen is a képesség. A csapások súlya alatt elgyengűlve, nem sokat tehetnek.

Ezen csapások között kiváló helyet foglalnak el a katonák kihágásai, melyek főképen Mansfeld gróf fővezér halála óta hatalmasodtak el. A bajok orvoslására az volna a legalkalmasabb mód, ha a király személyesen jelennék meg a táborban; ha ezt nem teheti, rendeljen erélyes és szigorú főparancsnokot, a milyen Mansfeld vala.

Azon föltevésben, hogy »a király könyörül rajtok, és nem engedi őket többé zsoldosai által zsaroltatni«, a jelen évi hadjáratra a következő ajánlatokat teszik. Minden porta után, a jobbágyok által fizetendő kilencz forintot szavaznak meg. Az adót a magyar kamara által kiküldendő adószedők, esküdt nemesek ellenőrzése mellett, hajtják be. A befolyó összegnek egy kilenczed része a véghelyek megerősítésére, a többi magyar gyaloghadak tartására fordíttatik. A hadak fölött tartandó szemle, a pénz kezelése és a számadások bemutatása tárgyában megnyugosznak a király által előterjesztett módozatban.

A kilencz forinton fölül, a főpapok, urak, birtokos nemesek, »épségben maradván az ősi nemesi előjogok,« saját

[1]) A propositio egykorú példányai a bécsi állami levéltárban és a magyar országos levéltárban. — *Melléklet* III. szám.

erszényökből, szintén minden porta után, kilencz forintot ajánlanak, és abból jól fölfegyverzett lovasokat fognak a táborba küldeni. Úgy a lovasok, mint a gyalogok, június első napjától számítandó hat hónapig, magyar főkapitányok vezérlete alatt, szolgálnak.

Slavónia, ősi szokás szerint, az adónak csak felét fizeti, és a befolyó összeg a tartomány védelmére szolgál. A Lengyelországnak és Ausztriának elzálogosított területeken, minthogy Magyarországhoz tartoznak, illő, hogy ép úgy fizessenek adót, mint az ország többi részeiben. Azon német urak, kiket a megelőző országgyűlések honfiúsítottak, és örököseik, erejökhöz képest, szinten áldozzanak az ország védelmére.

A rendek intézkednek a korábbi országgyűléseken megszavazott adó behajtására vonatkozó számadások megvizsgálásáról.

A propositio kívánta a gabona árának szabályozását, azon indokolással, hogy a Magyarország oltalmára külföldről egybesereglett hadak parancsnokai panaszt emeltek a túlságos árak miatt; a minek okát a király abban látja, hogy némelyek a rendek közül üzérkedési czélból összevásárolják a gabonakészletet.

A rendek nézete szerint, az árszabályozásnak országgyűlésen nincs helye; a táborban, a körülmények tekintetbevételével, a fővezér és a főkapitányok által kell eszközöltetni. A panaszok roszakaratú emberek koholmányai. A rendek nem űznek a gabonával kereskedést; sőt sokan ingyen osztották szét készletöket a szegény jobbágyok között, a kiktől azután az ellenség, vagy ő felsége hadai elragadják. A magas ár okai: a szűk termés, a katonák magaviselete, és végre az a körülmény is, hogy a táborban az ár szabályozását, a törvények ellenére, a német tábori marsallra bízták, a ki önkényesen és erőszakosan járt el. A király szüntesse meg mindezen visszaéléseket, továbbá nevezzen ki idejekorán élelmezési tisztviselőket és adjon rendelkezésökre pénzt, hogy alkalmas időben tehessék vásárlásaikat. A táborban pedig alkalmaztassanak magyar vásárbírák, a kik ügyeljenek, hogy a katonák a táborba szállított gabonát el ne rabolják, és a német profózok önkényes eljárá-

sának útját állják. E mellett szükséges, hogy a király a külföldről is szállíttasson gabonát.

Végül néhány magánügyben érvényesítik a rendek közbenjárásukat. [1])

Mátyás főherczeg az országgyülési tárgyalások ezen eredményével több tekintetben elégületlen volt.

Válasziratában kijelenté, hogy úgy a király, mint ő maga is kedvetlenül veszi a katonák kihágásai iránt emelt panaszokat; minthogy a rendek jól ismerik a hadak parancsnokaihoz bocsátott szígorú parancsokat. A főherczeg még különösen neheztel a miatt, hogy a rendek »Mansfeld grófhoz hasonló főparancsnokok« kinevezését óhajtva, az ő személye iránt bizalmatlanságot fejeznek ki. Mindamellett igéri, hogy a katonák kihágásainak megszüntetése végett újabb intézkedések foganatosítását fogja sürgetni.

A rendek ajánlatával a főherczeg teljesen meg volt elégedve. De kifogása volt az ellen, hogy a rendek az általok, saját erszényökből fizetendő kilencz forintot, magok használják föl lovasok fogadására; azt óhajtotta, hogy ezen adó behajtását és az abból befolyó összegnek a kijelölt czélra fölhasználását szintén a magyar kamarára bízzák. Továbbá a táborozás megkezdésére május 15-ét kivánta határnapúl kitűzni. Végül ellenezte, hogy a rendek a honfiúsított német urakat segélynyújtásra hívják föl.

A főherczeg fölszólítja a rendeket a propositióban foglalt és az első feliratban mellőzött pontok tárgyalására; különösen a katonák zsoldjának meghatározására; továbbá a hadi bírák intézményét illető törvény megújítására, oly módosítással, hogy ezen birák a főparancsnokon és helyettesén kivül még a tábori marsallnak is alá legyenek rendelve. [2])

A válasszirattal egyidejüleg egy külön iratban fölhívta a

---

[1]) Az országgyűlés feliratának csak töredékét birjuk, az országos levéltár példányában. *Melléklet* IV. szám. De ezen töredéket ki lehet egészíteni a *második* fölirat segítségével.

[2]) A válasziratot nem birjuk. Tartalmával a rendek második fölterjesztéséből ismerkedünk meg.

rendeket, hogy a salétromnak az országból kivitelét törvény útján tiltsák el. [1])

A *rendek* második fölterjesztésökben azon voltak, hogy az első fölirat kedvezőtlen hatását ellensúlyozzák. Kijelentették, hogy nem volt szándékuk akár a királyt, akár a főherczeget vádolni; jól tudván, hogy ők mint »kegyelmes uraik« járnak el. A főherczeget ezentúl is a királyi hadak élén kívánják látni, és mikor Mansfeld grófhoz hasonló vezérek kinevezését kérték, ezt úgy értették, hogy a kinevezendő vezérek legyenek alárendelve.

Egyébkint igéretét, hogy a katonák megfékezése ügyében a királynál közbe fog járni, hálával fogadják, és kérik, hogy arról ne feledkezzék meg.

A főherczeg azon kívánatát, hogy a saját erszényökből fizetendő adót a kamara hajtsa be és kezelje, »*közszabadságaik*« nem engedik teljesíteni. Azonban készek biztosítékot nyújtani, hogy az ezen adóból befolyó összeget lelkiismeretesen fogják lovasok fogadására fordítani. E miatt felhatalmazzák a királyt, hogy emberei a kiállítandó lovasok fölött bármikor szemlét tarthassanak.

Hasonlag nem engedhetik meg, hogy a táborban alkalmazandó hadi bírák a tábori marsalltól is függjenek; mivel ennek beavatkozása a korábbi táborozások alatt sok panaszra adott alkalmat.

Az élelmi szereknek táborba szállításáról intézkedő 1557-ik évi törvényt sem újíthatják meg; mivel azóta a viszonyok lényegesen megváltoztak.

A táborban való megjelenésnek általok kitűzött határnapját is (június 1.) föntartják; mivel előbb a hadak fel nem készülhetnek. Egyébkint azok kiállítását és felszerelését lehetőleg siettetni fogják.

Nem mondanak le azon kívánatukról sem, hogy a honfiúsított idegenek, az ország jelen válságos helyzetében, segélyt nyújtsanak.

Egyúttal azon, az első föliratban elő nem forduló, kérelmet intézik a királyhoz, hogy banderiumját mielőbb küldje a

[1]) Serenitas Sua *in separato scripto* suo Statibus et Ordinibus proposuit . . .« olvassuk a második jelentésben. Ezt sem birjuk.

táborba, azt ősi szokás szerint ezer lovasból állítsa össze, és pedig úgy, hogy ezeket ne a véghelyekből vonja el. Azon esetre, ha a király személyesen jelennék meg a táborban, »a mit egész lélekből kivánnak,« a rendek is fejenként fognak zászlaja alá gyülekezni.

A király azon ajánlatát, hogy a városok adóját, a jelen évi hadjárat alatt is, hadi czélokra fordítandja, köszönettel fogadják; kérvén, hogy a városokra ne rójon elviselhetetlen terheket, és kiváltságaik tiszteletben tartását rendelje el.

Tekintettel a gabona árának emelkedésére, a lovasok havi zsoldját négy forintról ötre emelik föl; szigorú büntetés terhe alatt meghagyják, hogy minden lovas lándzsával legyen ellátva.

A katonák téli elszállásolására a véghelyeket ajánlják fölhasználtatni; mert így télen is szolgálatokat tehetnek, és nem fogják, mint ekkorig, a városokat és falvakat pusztítani.

A tábori kórházak felállítását a rendek keresztény emberhez illő gondolatnak tartják. De az azoknak felállításával járó terheket nem képesek magokra venni. E miatt azt javasolják, hogy a táborokban nagy sátrak állíttassanak föl, s azokban ő felsége orvosai gyógyítsák a sebesülteket. Ezen czélra »alamizsna gyanánt« minden porta után 10 dénárt szavaznak meg, a melyet saját erszényökből fognak fizetni. Ezen kórházakban a katonák tekintet nélkül nemzetiségökre, de csak azok, a kik a harcztéren sebesültek meg, nyerjenek ápolást.

A salétrom kivitelének megakadályozása iránt intézkednek.

Ezután a kérelmek hosszú sorozata következik, részben országos, részben helyi érdekű vagy egyes személyeket illető ügyekben. [1])

E szerint több pontban lényeges eltérés mutatkozott a kormány és az országgyülés álláspontja között. Mindazáltal a megegyezés könnyen létrejött. [2])

---

[1]) Egykorú irat, dátum nélkül, a magyar országos levéltárban. — *Melléklet* V. szám.

[2]) A további tárgyalásokról, sajnos, nincsenek biztos adataink. Azokra a törvénykönyvnek az országgyülési fölterjesztésekkel való összevetése által vethetünk némi világosságot.

A törvénykönyvben a rendek csak röviden és kiméletes modorban szólanak panaszaikról; »bizalommal várva ő felsége igéretének teljesítését, hogy a katonák kihágásainak véget fog vetni.« A főherczeg lemondott azon kívánatáról, hogy a rendek által fizetendő 9 forintnyi adót a kamara kezelje. Viszont a Lengyelországnak és Ausztriának elzálogosított területekről, a honfiúsított idegenekről, valamint a királyi banderium létszámáról nincs szó. És a táborozás megnyitására a főherczeg által kitűzött határnap fogadtatott el.

Az országgyűlés utolsó napjaiban a rendeket még három ügy foglalkoztatá, melyek az előbbi tárgyalásokban nem fordúltak elő.

Rudolf a lengyel királylyal és rendekkel szoros szövetség letrehozását tervezé. E végből szükségesnek látta az országgyűlés meghatalmazását kérni ki. A rendek ezt készséggel megadták; de kivánták, hogy az ő körükből követek menjenek Lengyelországba »a kellő felvilágosítás megadása végett;« vagy pedig a szövetség ügye Prágában, a magyar tanácsosok közreműködésével tárgyaltassék; azonnal a főrendek és nemesek soraiból nyolczat jelöltek ki, oly megjegyzéssel, hogy »ő felsége ezek vagy akár a többiek közől« válaszsza a Lengyelországba menendő követeket.

A király azon kívánatát, hogy Pezzen Bertalant a császári kamara tanácsosát a magyar indigenák közé iktassák, a rendek nehézség nélkül teljesítették. [1])

Az országgyűlés végre VIII. *Kelemen* pápához feliratot intézett, melyben a nemzet hálaját fejezi ki azon jelentékeny segítségért, melyet az utolsó hadjárat alatt nyújtott — tizezer zsoldost küldvén a fel-dunai seregbe — és további támogatását kéri ki. [2])

Ezen levél szövege márczius 12-én fogadtatott el a rendek által. Két héttel utóbb a király Prágában megerősíté a törvénykönyvet. [3])

---

[1]) Ezen két határozat a törvénykönyvbe vétetett föl.

[2]) Ezen levél ki van adva *Katonánál.* Hist. Crit. XXVII. 256—262. ll. — *Melléklet* VI. szám

[3]) *Melléklet* VII. szám.

ORSZÁGGYŰLÉSI IROMÁNYOK ÉS TÖRVÉNYEK.

I.

1595. November 30.

Királyi meghivólevél az országgyülésre.

Rudolphus Secundus, Dei gratia Electus Romanorum Imperator, semper Augustus, ac Germaniae, Hungariae, Bohemiae etc. Rex etc.

Prudentes ac Circumspecti, fideles nobis dilecti. Postquam in tanto hostilium armorum periculo, Regni istius nostri Hungariae summa urgensque necessitas, non solum maturam consultationem, verum etiam communia quoque subsidia et copiosiora auxilia ad prosequendum, futuroque anno continuandum hoc bellum Turcicum postulat; nos, pro ea paterna, eaque singulari erga Regnum hoc nostrum affectione, piaque cura et sollicitudine nostra, omittere non potuimus, quin de illis in praesentiarum, tam cum Sacri Romani Imperii Statibus et Ordinibus, ac caeteris Principibus Christianis, aliisque Regnis et Prouinciis nostris, quam vero cum fidelibus etiam subditis nostris Hungaris, de quorum nempe defensione ac ulteriori permansione potissimum agitur, sine ulteriori aliqua mora, etiam absentes, tractaremus ac decerneremus; quo redeunte vere nouum exercitum, contra hostem perfidum, mature expedire, eiusque impetum a Regno hoc nostro arcere, ac illud in diu optatam libertatem, Deo propitio ac auxiliante, tandem vindicare et asserere possimus. Hac igitur de causa generalem omnibus Statibus et Ordinibus eiusdem Regni nostri Hungariae, partiumque ei subiectarum, Conuentum, ad decimum quintum diem futuri mensis Januarii, anni proxime sequentis millesimi quingentesimi nonagesimi sexti, ad Ciui,

tatem nostram Posoniensem, indicendum et promulgandum duximus; eique, in necessaria hac nostra absentia, quam fideles Regnicolae ac subditi nostri aequo animo ferent, Serenissimum Principem Mathiam Archiducem Austriae et fratrem nostrum charissimum, attributa eius Dilectioni de omnibus rebus agendi, tractandi et concludendi plena potestate, praefecimus. Quare fidelitati Vestrae, harum serie, clementer ac firmiter committimus et mandamus, ut ad praefatum diem et locum peculiares et sufficientes Nuntios, e medio Vestri, sine ulla excusatione et difficultate, expedire et mittere debeatis; qui illic, cum Dominis Praelatis ac Baronibus et Nobilibus, caeterisque Statibus et Ordinibus dicti Regni nostri Hungariae, de iis, quae ad hostium Turcarum tyrannidem arcendam, bellum prosequendum, publicamque eiusdem Regni nostri defensionem et elibertationem accomodatissima videbuntur, tractare ac in medium consulere debeant. Curandum autem Vobis erit, ut praedicti Vestri Nuntii, ad praefixum terminum omnino Posonii compareant. Secus, sub poena, in generali Decreto expressa, non facturi. Datum in arce nostra Regia Pragensi, ultima die mensis Nouembris, anno Domini millesimo quingentesimo nonagesimo quinto.

Rudolphus.

Joannes Kuthassi
electus Jauriensis.
J. Himmelreich.

II.

1596. Február 1.

Rudolf király levele Mátyás főherczeghez, az országgyülési propositio tárgyában.

Rudolff etc.

Durchleuchtiger etc. Wir haben E. L. schreiben vom 26. Januarii nechstlich in die Hungerische Landtags Proposition betreffendt woll empfangen.

Was wir Uns dan E. L. guetachten in allem woll gefallen lassen. Also haben Wir berüerter Proposition, wie E. L.

dieselb verfast hergeschickht, yedoch mit etlichen wenigen Zusätz zufertigen beuolhen, die E. L. hieneben zu empfangen.

Was das übrig belangen thuet, würdet E. L. von Unserer anwesenden Hof Camer beantwortet und weitter instruirt werden.

Allain haben Wir E. L. nochmals freundtlich wegen ersetzung der Hungerischen Ertz und Bisthumben erindern wollen, damit Uns E. L. guetachten, sowie Unsere schreiben vom 5. Nouemb. begert mit ehisten zukome, und die Publication noch undter werendten Landtag beschehen kinnde. Hieran geschicht etc.

Datum Prag den 1. Februar 1596.

(Eredeti fogalmazata a bécsi állami levéltárban).

III.

1596. Február.

Az országgyülési propositio

Sacra Romanorum Imperatoria Hungariaeque et Bohemiae etc. Regia Maiestas Dominus noster Clementissimus, certis inditiis atque nuntiis cognitum atque exploratum habet, immanissimum Turcarum Tyrannum, non ita pridem rerum gubernio potitum, ut imperii ita impietatis etiam et odii in Christianos paterni haeredem atque successorem, ob recuperatum, Dei benefitio, Strigoniense oppidum atque fortalitium, aliaque nonnulla loca et praesidia finitima, faucibus suis erepta, acerrime exasperatum, ac minis etiam suorum ob insimulatam in administratione rerum ignauiam, de imperialis fastigii priuatione iactatis, concitatum atque impulsum, ad sarciendam cladem atque iacturam sibi illatam, non de recuperandis solum hactenus amissis, sed vastandis et atque expugnandis et subiugandis omnibus reliquis inclyti Hungariae Regni pertinentiis, ex diuturno bellorum naufragio non sine grauissima impensa atque cura, aegre hactenus servatis, consilia agitare, eumque in finem validiorem, quam unquam antea a maioribus suis factitatum fuerit, exercitum parare, magnaque ex parte in procinctu habere,

Quod cum ita se habeat, nec dubitandum videatur, quin ferocissimus hostis, pro insita immanitate, in exitium Hungariae, et finitimarum Ditionum, omnia extrema tentaturus sit. Sua equidem Majestas, fidelium suorum securitati debito modo prospectum atque consultum cupiens, necessarium omnino duxit, indictis generalibus omnium Statuum atque Ordinum Comitiis, cum iisdem de Regni et Regnicolarum salute atque incolumitate paterne tractare, ac Deo propitio, eas rationes inire, ut communis patria, si non ab omni hostium impressione immunis servari, saltem ab oppressione vindicari possit.

Licet autem strepitus et furores bellici, ineuitabili quodam fato, omnis generis calamitates atque incommoda secum trahant; tamen quicquid malorum euenire potest, illud omne eo aequiore animo ferendum videtur, quod hoc acerbitatis non modo in huius, cuius inprimis interest, Regni viscera grassetur, sed in alias et Prouintias, quarum non adeo res nunc agitur, longe lateque effundat; sicuti haud dubie fideles Regni Status atque Ordines intellexerunt, quantum damnorum, vicinae omnes Mtis Suae Prouintiae, precipum vero Ditiones Austriacae tam ex conscriptione ac deductione militum, cum equitum, tum peditum, quam delectu quoque, variisque lustracionibus, ibidem habitis, ac diu saepe retardatis et suspensis, perpessae sint; quantas item milites diuersis in locis cohortatim hibernantes, quibus omnia non ad victum modo necessaria, sed ad luxum etiam pertinentia, maiori ex parte gratis subministranda fuerunt, clades intulerint. Vetus atque usitata res est, quod sicuti ventis tumultuantibus mare concutitur, ita bellorum disturbiis, omnis generis mala grassari soleant. Minime autem decet, vel praeteritorum malorum memoria, vel incerto futurae sortis metu frangi aut deiici, sed potius tumultuantibus fortunae tempestatibus atque procellis, in ipsa aduersitatum difficultate, spe melioris successus, magis magisque erigi et confirmari, simulque ingruentibus malis ope et opibus obsistere, et per omnes aduersitatum casus, non infractum modo, sed inuictum etiam animi robur ostendere.

Extant insignia veterum erga patriam fortitudinis atque liberalitatis monumenta, antiquitatum annalibus memoriae consecrata, et pro imitatione haud dubie ad posteritatem pro-

pagata, quibus testatum habetur, multos priuatorum patriam vita chariorem habuisse, et patriae, quam vitae suae terminos longiores voluisse, liberorum etiam necem patriae incolumitati postposuisse; adeoque, pro patria mori detrectantem, vita indignum iudicasse. Constat item multos, patriam angustiis rei pecuniariae laborantem, priuato auro argento et aere signato, ultro in aerarium illato, alacriter iuuisse; matronas etiam aliquando ad subleuandam Reipublicae inopiam, omnia ornamenta sua in publicum contulisse, ac nonnunquam viduarum quoque et pupillares pecunias in unum collatas, et in necessitates publicas erogatas esse; atque adeo eam priuatorum benignitatem ex urbe in castra etiam manasse, ut non eques, non centurio stipendium acciperent, mercenarium increpantes qui accepisset; nihil prius aut subtilius rati, quam de patria atque Reipublica, per omnem occasionem bene mereri, nec ullum pro patria periculum aut incommodum graue putare. Tum quod Respublica incolumis, priuatas etiam res facile saluas praestet, tum quod damna minora timentes, maiora plerumque incurrere soleant.

Quod si forte fideles Regni Status atque Ordines prisca veterum exempla minus moueant, praesens certe necessitas eos ad capessenda pro patria, pro aris et focis arma, et pecuniarias etiam suppetias, pro viribus facultatum ferendas, merito impellere debet. Naturae et aequitatis ratio non suadere modo, sed suo quasi iure exigere videtur, ut ubi publica iactura est, et commune dispendium, sicuti dolor in uniuersitatem porrigitur, ita communi consilio et auxilio imminenti malo occurratur, ne Respublica neglecta et neruis domesticis destituta, bellico furori atque infortunis lanianda obiiciatur.

Neque etiam (quod haud dubie multorum animos alioqui erga Patriam atque Rempublicam optime affectos, quodammodo irritatos et suspensos tenet) execrabilis et detestanda militum petulantia priuatorum facultates perdite corrodens, absorbens et exhauriens a contribuendo quenquam alienare, sed potius excitare debet; tum quod subsidiis, unde stipendia subministrari possint, in publicum collatis, militaris insolentia rectius caueri et coërceri possit, tum quod aliquam reddituum partem conferentes, caeteris bonis tutius perfrui queant.

Nemini praeterea obscurum est, hoste urgente ab armis ut discedatur minime expedire, sed bella perseuerantia potius, quam impetu gerenda, et non alium belli finem quam victoriam et patriae incolumitatem, ob oculos ponendum; ac proinde hostiles conatus, et saeuientes bellicae tempestatis fluctus, vel uniuersorum studio atque opera fortiter sustinendos, et pro viribus arcendos, atque propulsandos, vel omnia, quae necessitas belli inferre solet, mala atque incommoda, singulis expectanda atque patienda esse.

Haec autem omnia Caesarea et Regia Mtas, non in eam partem accipi velit, quod de promptissima et integerrima fidelium Regni Statuum atque Ordinum erga Mtem Suam et patriam, atque Rempublicam voluntate, fide atque beneficentia ullo modo addubitet, vel operam strenue hactenus nauatam, et subsidia liberaliter collata parui pendat; ac multo minus etiam, quod ad bellicas impensas, a fidelibus suis, contributiones, viribus aut facultatibus maiores, vel gratuita in re militari obsequia a stipendiariis exigere cogitet; sed potius, ut pristinae et auitae fortitudinis, constantiae atque liberalitatis admoniti, ad subeundum quicquid sors tulerit asperitatis, et conferendum quantum citra grauiorem iacturam fieri poterit, opis atque auxilii magis magisque stimulentur; ne in medio armorum feruore, peregrinantium aut nauigantium more, qui propter varias itineris molestias aut tempestatum maritimarum procellas in media via deficientes, aut pedem referunt aut vela vertunt ac subeant quo minus optatum portum contingant, vel aegrotorum instar, propter pharmacorum nauseam, medicinam respuentium, patriae salutem negligere videantur.

Suae certe Mti expeditionem istam, afflictumque Regni et Regnicolarum statum debito modo curae et cordi esse, fideles Status atque Ordines vel inde satis colligere possunt, quod ab eo tempore, quo foedere a perfido hoste rupto, Mti Suae belligerandi necessitas imposita est, nihil eorum praetermiserit, quae pro defensione communis patriae aliquo modo usui esse potuerunt. Id quod non pecuniae solum sed equestres et pedestres etiam copiae, in diuersis atque remotis orbis terrarum partibus collectae atque subsidio missae, luculenter testantur. Estque Mtas Sua etiamnun tota in eo occupata, ut cum

per se sustinendo oneri tanto non sufficiat, concurrentibus non suorum modo Regnorum atque Dominiorum, sed Sacri etiam Romani Imperii, aliorumque tam intra quam extra Italiam, externorum Principum atque Potentatum, praecipue vero Pontificiis atque Hispanicis auxiliis de necessario ad prosequendum bellum, stipendio, milite, commeatu, omnique supplemento, meliori quo fieri poterit modo, prouisum esse possit.

Et haec quidem sollicitudo non minus laboriosa, quam difficilis, Suam Mtem adeo tenet distractam et implicatam, quod fideles Regni Status atque Ordines, Mtem Eius, quominus Comitiis Hungaricis pro hac vice personaliter inferesse possit, tanquam Reipublicae et communis patriae causa absentem, merito debeant excusatam.

Ne autem interea Respublica aliquid detrimenti capiat: Mtas Eius Serenissimo Principi Matthiae Archiduci Austriae etc., fratri Suo Charissimo, suas vices fraterne commisit, plenamque de rerum summa cum fidelibus Regni Statibus atque Ordinibus, Suae Mtis nomine et loco, tractandi, statuendi atque concludendi potentiam, facultatem, atque potestatem concessit; minime dubitando, Serenitatem Eius non modo id oneris haud grauatim in se recepturum, sed rebus etiam ad meliorem finem dirigendis, sua ex parte nullatenus defuturam; fideles vero Regni Status atque Ordines, sese tempori et necessitati prudenter accomodaturos, et praeclaros suo iuuandi Rempublicam studio atque exemplo, certamine quasi iniecto, quoscunque alios, tum vicinos, quam exteros, quantumuis longissime dissitos Christiani Orbis populos, ad aemulandum excitaturos esse. Ad rem ipsam quod attinet, sicuti Caesareae Regiaeque Mti graue et praesentissimum, in quo communis patria, propter vicini et praepotentis hostis conatus atque apparatus bellicos, constituta videtur, discrimen atque periculum, dies noctesque, ob oculos versatur; ita in praesentibus Comitiis, postpositis quibuscunque aliis negotiis, siue Mtis Suae, siue Regni et Regnicolarum priuatam commoditatem concernentibus, quae necessariam in rebus bellicis prouisionem aliquo modo remorari possent, id solum quod ad uniuersalem patriae defensionem pertinet, in deliberationem vocandum putat.

Ac primo quidem, fideles Regni Status atque Ordines recenti haud dubie memoria tenent, ab iisdem superiori anno, pro defensione communis patriae, quindecim florenorum Hungaricalium subsidium liberaliter fuisse oblatum atque decretum, ut (sicuti ipsimet aperte innuerant) maiorem quam unquam antea praedecessorum Mtis Suae temporibus factum est, militum numerum in castra Mtis Suae mittere possent. Etsi autem satis constet, oblationem illam ex integerrimo Caesareae Regiaeque Mti obsequendi atque gratificandi, simulque Rempublicam et communem patriam iuuandi studio profectum esse, res tamen ipsa docuit, eandem oblationem, quantumuis splendidam ac ante hac inauditam, quam Status atque Ordines, pro maiori patriae et Regni commoditate atque securitate, non in pecuniis numerandis, sed milite ex flore Magnatum et Nobilitatis aliisque omnibus qui bello idonei et apti forent, in castra destinando, praestandam sanxerunt, spe et ostentatione magis, quam euentu fuisse utilem.

Ut autem fidelium Regni Statuum atque Ordinum subsidium deinceps decernendum, piae ipsorum intentioni effectu respondeat, et afflictis rebus certi aliquid subleuaminis praestet; idcirco Caesarea ac Regia Mtas benigne postulat, ut, ad intertenendum praesenti nonagesimo sexto anno, certum peditum et equitum numerum, ex Hungaris conscribendum, Praelati, Magnates et Nobiles, octenos, rustici vero duodenos, et sic simul vicenos florenos hungaricales, de singulis Portis, duobus terminis, videlicet pro dimidia parte ad mediam Quadragesimam, pro reliqua vero ad festum Joannis Baptistae, numerandos, Suae Mti, more ante hac recepto atque usitato, ad manus Camerae Hungaricae concredant. Idque oneris, quantum ad Portas, ratione subditorum, ad omnia Mtis Suae bona, tam ecclesiastica, quam saecularia, in quibuscunque Comitatibus sita, nec non ad universos et singulos etiam alios, constitutione praeteriti anni in specie designatos, extendat; Nobiles autem sessionati et caeteri, quibus nullae sunt Portae, in quolibet Comitatu, pro ratione facultatum suarum taxentur. Ita tamen, ut si Mtem Caesaream et Regiam, necessitate postulante, personaliter in castra sese conferre contingat, Praelati, Magnates, ac Nobiles, pro eo, ac fideles subditos decet, eidem, sine dimi-

nutione contributionis praedictae, quamdiu in castris perseuerauerit, personaliter assistere teneantur; neque alias etiam vel particulari aliqua insurrectione, vel ullo alio modo aut casu ab onere illo excusentur.

Porro, ut subsidii illius prouentus, citra omnium iniuriam, et certiori modo, ac maiori etiam Reipublica bono atque commodo, exigi possint, Sua Mtas non aequum modo, sed necessarium etiam existimat, ut quamprimum per idoneos Commissarios, tam Caesareae Regiaeque Mtis, quam Statuum etiam nomine deputandos, non simpliciter rectificatio, sed noua etiam Portarum connumeratio, secundum certum fumorum numerum, bona fide instituatur, et sine ullo cuiuscumque respectu atque fauore conscientiose peragatur. Certa poena in eos constituta, qui in connumeratione illa aliquid bonorum. Rempublicam debita contributionis portione fraudandi studio, dissimularint aut suppresserint. Supremis etiam cuiuslibet loci Capitaneis inspectione commissa, ne in portarum connumeratione fraus aliqua commitatur, utque Dica plene exigatur, in dicatione, pro eo ac par est, aequalitas debita seruetur, ne aliis, prout superiori anno, principaliter, quoad ecclesiastica et Ciuitatum bona factitatum dicitur, praeter modum grauatis, alii immunes habeantur.

Et ut Statibus atque Ordinibus manifeste constare possit, ex pecuniis illis nihil penitus in alios usus, quam exercitus Hungarici intertentionem erogatum iri; Sua Mtas benigne permittit, ut tam lustrationi, per Caesareos Regiosque offitiales, ad id iuratos, peragendae, quam solutioni militum, suos speciales homines adhibeant, atque insuper etiam ad futuram proxime Dietam iisdem Statibus atque Ordinibus, tam de acceptis, quam de expensis, conueniens relatio fiat. Ac si quid ex prouentibus illis residuum futurum sit, illud omne futuris Regni et belli necessitatibus deseruiat.

Quoniam vero etiam non satis liquet, quomodo et quae liberaliter Status atque Ordines proxime superiore Dieta promiserunt, praestita et collecta, num in eos quibus destinata erant usus recte conuersa et erogata fuerint; certos ad hoc Commissarios constituendos, quibus ea cura committatur, Mtas Sua existimat.

Ac licet taxae Liberarum Ciuitatum specialiter et absolute ad Caesaream Regiamque Mtem pertineant, tamen, ad testificandam paternam Suam erga Regnum et Regnicolas propensionem, benigne annuit Mtas Sua, ut pecuniae illae, more solito et antiquitus obseruato, per Cameram Hungaricam exigendae, similiter in expeditionem hanc bellicam conuertantur.

Offert praeterea Caesarea Regiaque Mtas, si fideles Regni Status atque Ordines, prout omnino sperat, in decernendo subsidio Mtis Suae expectationi satisfecerint, quod a continui onere, subsidio durante debeant esse immunes. Capitaneos autem constituendi, et milites eos, qui ex contributione Statuum mittendi erunt, conducendi potestas penes Suam Mtem sit; ut non integro solum numero semper interteneri, sed subinde etiam lustrari, et ad omnes belli usus, ex praescripto Suae Mtis, vel supremi Generalis Capitanei praesto esse possint. Sicut et omnes reliqui Hungarici exercitus Generales ac alii Capitanei atque milites, merito a Caesareae Regiaeque Mtis, et Supremi Eiusdem Generalis arbitrio dependere debent.

Et quia experientia hactenus docuit, pecunias ad usum publicum destinatas, multoties non sine graui Reipublicae detrimento interuersas, praecipue vero in conscribendo milite, multas saepe fraudes admissas; ac alios quidem alienos seruitores ad lustrationem producere solitos, alios vero alienis armis et equis usos esse, nonnullos diuersa stipendia accepisse. Idcirco huic malo ut occurratur, aequum omnino videtur, ut contributionis totius dispositione, simulque conducendorum etiam Capitaneorum et militum, ex prouentibus illis alendorum potestate, Mti Suae, eo, quo supra dictum est modo, commissa, fideles Regni Status atque Ordines, ad cauendas omnis generis confusiones atque fraudes, quod conducendos milites, siue equites, siue pedites, de certa formula cum Caesarea Regiaque Mte concordarent, cui omnes ad hanc rem pertinentes articuli inserendi essent; simulque in specie exprimendum, quo stipendio tam equites quam pedites conducendi, quantum illis sub initium militiae et deinceps successiue, subministrandum esset; firmiterque statuendum, ut omnes deinceps milites Hungari, ad formulam illam obstricti, in verba eiusdem iurare debeant.

Ad coercendam autem et cohibendam effrenem militum proteruiam, Suae Mti benigne probatur, ut, secundum Constitutionem anno praeterito factam, in castris tres Capitanei Justitiae constituantur, utpote Germanus, Hungarus et Italus, quorum quilibet coercendis suae quisque gentis excessibus atque inconvenientiis incumbat.

Quandoquidem etiam constat, multos Regni incolas, non sine graui et manifesto communis patriae atque confiniorum damno atque periculo, nulla penitus praesentis necessitatis ratione habita, ex Hungaria, spe maioris stipendii ad exterorum Dominorum seruicia sese conferre; minusque conuenire videatur, bellico incendio in visceribus Regni grassante, patriam, ad propulsandam vim hostilem, domestico atque exercitato milite destitui: idcirco Caesarea Regiaque Mtas statuto, ea de re anno superiori facto, firmiter inhaerendum et in transgressorem poena constituta serio animaduertendum censet.

De liberis quoque Haydonibus, sub infidelitatis nota non tenendis, Sua Mtas constitutionem nouissima Dieta promulgatam, denuo decernit renouandam, ac contra facientes, poena praescripta coercendos. Constat enim pernitiosum illud genus hominum, rapinis assuetum, non modo per se a praeda agenda abstinere non posse, sed de die in diem quoscunque etiam alios eiusdem farinae homines, in societatem suam pertrahere, adeoque multos saepe tam Germanos, quam Hungaros milites praedonum more grassantes, facinoribus suis titulum atque nomen Haydonum praetendere, indeque omnia quasi itinera spoliis atque latrociniis infesta esse.

Caeterum bello feliciter prosequendo, adprimis utile et necessarium videt, ut certa taxa annonae et pabulationi constituta, miles ea, quae ad victum sunt necessaria, iusto et competenti pretio habere possit; cum certo certius sit, nisi debito hac in parte modo tempestiue prouideatur, et victualium ratione certa moderatio adhibeatur, multum inde difficultatis atque impedimenti expeditioni bellicae accessurum esse. Quae sane res faciat, ut non solum auxilia, tum in Imperio, tum alibi apud alios Principes in posterum difficilius obtineantur, sed ut militaria etiam stipendia, quae iam ante alias multum excreuerunt, magis magisque excrescant, hacque ratione pa-

triae defensio minus facilis et expedita reddatur. Cum igitur perniciosum illud priuati quaestus studium, quod cum tanto Reipublicae destrimento et incommodo coniunctum est, nullo modo tolerandum; una vero magis aequum et conveniens sit, ut qui eiusmodi lucrum captant, quique se ex illatis undique pecuniis locupletare student, conscientiae suae religione, a tali quaestu sese erga eos abstineant, qui procul ex remotis locis ad Hungariae defensionem veniunt, vitamque suam ultro, Regni causa, in discrimen vocant. Diuersa enim, non solum in Mtis Suae Regnis ditionibusque, sed etiam in Sacro Imperio, et in aliis externis prouinciis, unde liberando Hungariae Regno perampla et magna auxilia, ex pia commiseratione, missa fuerunt, querelae audiuntur, et cum inuidia Hungarici nominis, circumferuntur, quod ad intolerabile nimis et iniquum res annonaria precium excreuerit, idque inde acciderit, quod aliqui ex Regnicolis, in ea quae passim est copia, quicquid quotidianis incolarum necessitatibus superest, priuati lucri causa coëmant, et pro libitu deinde suo, non solum militibus, sed etiam iis, qui Sacrae Mtis Suae nomine, rem annonariam procurant, diuendere soleant. Utque ad annonam subleuandam quantum possunt, conferant ac praestent, idcirco Mtas Sua fideles Regni Status atque Ordines benigne hortatur, ut publicae potius quam priuatae rei ratione habita, de constituenda certa ac tolerabili victualium taxa inter se tractent, ac praesenti necessitatis casu, ad subleuandas calamitates publicas, quicquid quilibet ultra domesticas necessitates, annonae atque victualium pro temporis ratione habiturus est, illud omne decenti et aequo precio vendi serio mandent, inuitosque ad hoc compellant; quod ut in beneficium publicum, etiam alibi in reliquis suis prouinciis fiat, Sacra Mtas Sua, quam poterit, solicite procurabit. Id enim fidelibus Statibus et Ordinibus propositum esse debet, ut nationes alias ad sibi succurendum potius inuitent, quam absterreant. Ut vero militaris disciplina seuere instauretur, uti a principio expeditionis proximae instaurata erat, ne subditis aut incolis, vis aut iniuria fiat, id Sacra Mtas Sua quam maxime curam habet, seque facile effecturam confidit.

Et quia necessarium omnino est, ut castris, necessitate

postulante in remotiori aliquo a Danubio loco positis, de vecturis pro commeatu, in tempore prouideatur: Sua Mtas Regni Status atque Ordines, clementer requirit, ut hac quoque in parte, negotio inter se mature deliberato, eam prouisionem adhibere velint, ne ex defectu vecturarum Respublica, quod absit, aliquid detrimenti capiat.

Illam autem deliberationem de procurandis vecturis, Sua Mtas ita vult institui, ut Ciuitates nihilominus, more solito, vecturas bombardarum, et aliarum bellicarum rerum obire, atque praestare teneantur.

Non ignorant etiam fideles Regni Status atque Ordines, quantum momenti in eo sit positum, ut loca finitima, Dei benefitio, non ita pridem postliminio quasi e manibus hostium recuperata, utputa, Fillekhium, Strigonium, Vicegradum, Bobotscha, Canisium, Bresenza et Segestum, similiter etiam Comaromium et Altenburgum, ad sustinendum hostilem impetum, munitionibus aliquo modo firment.

Cum itaque a nonnullis ditionibus vicinis, in eum effectum haud contemnenda iam subsidia sint collata, ac deinceps etiam non minora videantur speranda; Sua Mtas aequum existimat ac proinde etiam clementer postulat, ut fideles Regni Status atque Ordines, sua quoque ex parte id ipsum negotium fauorabiliter promouendum suscipiant, praesidiisque illis rectius firmandis, non modo pecuniarium aliquod subsidium, ipsorum erga patriam affectioni congruum, haud grauatim conferant, sed gratuitis etiam laboribus, pro locorum commoditate eo destinatis, alacriter adiuuandum curent.

Aequum etiam omnino videtur, ut Vice Comites, ad reddendas tandem de pecuniis, ex gratuitis laboribus multo abhinc tempore collectis, rationes, intra certum terminum, iisdem decreto publico praefigendum, serio compellantur; ne Respublica debito hac in parte emolumento frustretur.

Et cum experientia testetur, quam miseris subditis damnosum atque onerosum sit, quod militibus, necessitate urgente, in diuersis confiniis vel vicinis circumcirca locis hybernantibus, nec de certis, ut vocant, hospitiorum quarteriis, nec de commeatu et pabulo hactenus fuerit prospectum; idcirco Mtas Sua fideles Regni Status atque Ordines benigne

vult monitos, ut ad cauenda grauissima incommoda, eam ob causam in miseros subditos redundantia, aliaque inconuenientia inde hactenus sequuta, ac, nisi tempestiue prouideatur, deinceps etiam sequuturа, certas rationes ineant, et quanto citius in effectum deduci curent, quo singulis praesidiis pro hospitando tempore hyemali milite in locis vicinis certum quarterium assignetur, et de commeatu etiam atque pabulo, pro eo ac necessitas omnino postulat, debito modo prouideatur.

Postremo manifestum est, durante praesenti expeditione bellica, complures exteris et longinquis regionibus communem patriam iuuandi studio, laboranti Reipublicae subsidio venisse, ex iisque multos minus laetaliter vulneratos, medico et victu necessario destitutos, non tam ex vulnere quam inopia et rerum ad curam pertinentium defectu, periisse; quod cum non inhumanum modo, sed indignum etiam videatur: Sua Mtas fideles Regni Status atque Ordines benigne vult monitos, ut non de fundando solum, sed intertenendo etiam pro aegrotis et vulneratis ab hoste militibus, ubi maxime commodum videbitur, uno atque altero Hospitali, accurate inter se consultare velint.

Quae quidem omnia Caesarea ac Regia Mtas fidelibus inclyti Hungariae Regni Statibus atque Ordinibus, in Conuentu praesenti congregatis, proponenda duxit. Eosdem paterne cohortando atque obtestando, cum omnium totius quasi terrarum orbis populorum, praecipue vero Sacri Romani Imperii Principum oculi in eo haereant defixi, ut quid in praesenti necessitate ipsi Hungari, incendiis proximi, pro salute patriae facturi, quantumque subsidii, ad prosequendum bellum, collaturi sint, cognoscere, et ad eorum exemplum sese componere possint; velint proinde, ne in superficie tignisque charitas patriae pendere videatur, ad excitandos in contribuendo exteros tanto sese promptiores atque alacriores exhibere, quanto grauiori sese discrimini expositos esse, quantoque minus, sine exterorum subsidiis periclitantem patriam seruari posse intelligunt. De caetero iisdem Caesaream et Regiam gratiam atque benignitatem, iterum atque iterum deferendo.

(Egykorú irat a bécsi állami levéltárban).

IV.

1596. Február.

Az országgyülés elsö fölterjesztése Mátyás föherczeghez. (Töredék.)

Quia autem pecuniam neruum belli ac rerum omnium effectricem esse pro comperto habent, vel in iis angustiis et aerumnis suis, sibi ipsis nec patriae in extremo periculo versanti deesse volentes, offerunt suae Maiestati ad praesentem annum (si ipsa eorum miserta, eos a militibus stipendiariis modo supradicto vexari ac vastari non permiserit) inclusa tam particulari quam generali insurrectione, de singulis portis nouiter, tam in eorum, quam Suae Maiestatis, Ecclesiasticis videlicet et saecularibus bonis, connumerandis, singulos nouem florenos hungaricales ad Cameram Hungaricam dandos; ea conditione, ut unus florenus cuiuslibet portae pro munitione confiniorum, reliqui octo pro conductione peditum hungaricorum cedant. Haecque pecunia non aliorsum, quam ad hunc conducendi peditis usum conuertatur; quorum quidem peditum lustratio, una cum erogatione pecuniae, nec non dandae rationis, modo fiet eo pacto, quo Sua Maiestas postulat, nimirum ut in propositionibus.

Praeter hanc oblationem nouem florenorum, quilibet Dominorum Praelatorum, Baronum, Magnatum et possessionatorum Nobilium, salua antiqua nobilitatis praerogativa, ex propria crumena, de singulis portis, pro hac vice tantum, novem florenos ordinabit, et ea pecunia equites bene armis instructos in castra expediet, qui cum dictis peditibus sex integros menses, incipiendo a prima die Junii, in castris merebunt, sub Capitaneis Hungaricis supremis seu generalibus.

Subsidium Sclauonicum in usum eius Regni conuertetur; solueturque ibi dimidium, more antiquo; sicuti et coloni Turcis subiecti.

Pro exactione dicti subsidii nouem florenorum ad Cameram dandorum Sua Maiestas C., aut Camera, Dicatores fideles et diligentes, more antea solito constituet. Et ut connumeratio sine fraude fiat, Dicatori adiungatur Nobilis iuratus, in quo-

libet Comitatu, qui ambo officio suo, iuramento iudicis cuiuslibet villae contenti, connumerationem peragant, neque tamen muneribus, aut exactione pecuniae, pro schedis miseros colonos taxent.

Quod ad unius sessionis Nobiles, item armales, praediales, libertinos, tam regios quam alios, nec non eos qui in officiis et seruitiis quorumcunque sunt; praeterea molitores, proprias molas habentes; Anabaptistas, Ruthenos, Valachos nón exercitantes; plebanos et concionatores non possessionatos; item ligni sectores, carbonarios, in serie villarum domos non habentes; praeterea fugitiuos nobiles, abbates, praepositos, altarium et capellarum rectores, archidiaconos, capitula et alia maiora beneficia habentes, et decimas, nonas, quartas et sedecimas percipientes, non possessionatos attinet, ii omnes in quolibet Comitatu taxentur per Vicecomites, Judices Nobilium et alios potiores Nobiles, iuxta eorum iuramentum, quo se ad administrandam iustitiam obstrinxerunt. Armales autem, aliique Nobiles, in ciuilibus et exemptis fundis habitantes, ratione ipsorum quoque fundorum contribuere et dicari debebunt. Possessiones, quae per dominos terrestres inquiliniariae aut libertinae factae sunt, et quae hactenus dicatae non sunt, taxentur per eosdem Vicecomites et Judices Nobilium, cum potioribus Nobilibus, ut supradictum.

Tredecim oppida terrae Scepusiensis, item bona ad Austriam oppignorata, cum in Hungaria sint, merito hoc necessitatis et belli tempore, competens subsidium et onera Comitatuum, in quibus sunt, ferre debebunt, iuxta limitationem Comitatuum. Nobiles quoque decem lanceatorum sedis superioris Comitatus Scepusiensis, per ipsum Vicecomitem et iuratos Assessores taxentur.

Domini quoque Germani, qui superioribus annis in numerum Hungarorum recepti fuere, vel eorum haeredes, in medium Statuum et Ordinum, quippiam, pro eorum facultate contribuere debebunt, ac auxilium, quale poterunt, afferre.

Quia vero Domini quidam et Nobiles ac etiam Capitanei suos seruitores, equites et pedites, ad bona ecclesiastica et nobilium vicinorum et Civitatum villas condescendere faciunt, qui multa damna miserae plebi inferunt, foenum, pabulum et

alia diripientes, ac se gratis sustentari curantes; statutum est, ne id fiat, et si qui Dominorum et Capitaneorum in posterum id facere ausi fuerint, puniantur per Vice Comites, aut Supremos Comites, vel ipsis non sufficientibus per Capitaneos Regni.

A Dominis Deputatariis subsidiorum anni nonagesimi tertii ratio exigatur a Camera Hungarica Suae Maiestatis, neque enim hoc belli tempore in partibus id commode fieri posset. Sed de restantiis superiorum subsidiorum, vel gratuitorum laborum pecunia ratio exigenda est ab iis, qui ea curauerunt per Comitatum quemlibet, praesente viro Nobili ad id per Supremum Comitem cuiuslibet Comitatus deputato, qui sua authoritate compellat eos ad dandam rationem.

Caeterum ubi Sua Maiestas Caesarea postulat benigne, ut quum bello feliciter prosequendo apprime necessarium sit, ut certa taxa annonae et pabulationi constituatur; quod praeterea ab iis, qui ab longinquis Regionibus, ac Sacro Romano Imperio, pro eliberando Regno Hungariae veniunt, cum inuidia Hungarici nominis, diversae querelae audiuntur, de accrescente ad iniquum et intolerabile pretium re annonaria; idque inde euenire, quod aliqui e Regnicolis, priuati lucri causa, omne frumentum, quod incolarum usibus superest, coemant, ac pro suo libitu, non militibus solum, sed etiam annonariis Suae Caesareae Maiestatis diuendant: libenter Status et Ordines eam limitationem peragerent; verum id hic domi commode fieri non posse videtur; sed res ea omnino in castris, pro ratione temporis ac annonae et pabuli, caeterarumque eius generis rerum copia vel penuria decernenda limitandaque est, communi Generalis Ducis, aut reliquorum Capitaneorum Supremorum consilio, iudicio et consensu. Caeterum, quinam illi sint, qui commeatu praeempto, causam penuriae, seu augendo pretio annonae, praebuerunt, Statibus et Ordinibus non constat; ita ut ipsi persuadeant, haec atque similia a maleuolis quibuspiam Maiestati Suae Caesareae falso dicta, propositaque fuisse. Tantum enim abest, ut Status eiusmodi illicito quaestui incumbant, ut potius miseris suis colonis frumenta distribuant, a quibus partim hostes, partim milites ea crudeliter eripuerunt. Neque aliam penuriae causam existimant, praeter anni

superioris sterilitatem, quam quod externus miles obuium quodque diripuit, sine ullo nobilis aut rustici, Praelati aut Magnatis discrimine; pluribus in locis frumentum, quod ipse consumere nequiuit, aut eo equos pauit, aut vendidit, aut dissipauit; plurimos, qui commeatus in castra vehebant, in itinere adortus est, illumque eis ademit, ut nec ipsi vectori quicquam pro suo labore inde rediret, nec in castris venum exponi posset. Non paruo etiam impedimento fuit, quod rerum taxatio, contra anni praeteriti decretum, germano Mareschalco castrensi fuit commissa, qui quum profosios haberet, per eos victualia, uti voluit, limitauit. Idem caeteri quoque Capitanei fecerunt; pontem quoque homines ipsius continuo insederunt, ac transeuntibus, tam pecunias insolitas, quam partem victualium quae vehebant, extorserunt; quod vero vix tolerabile fuit, etiam aegrotis ac in bello sanciatis, imo et occisis militibus transitum sine vectigali non dederunt. Qui abusus ut tollantur, Caesarea Maiestas benigne curet; tum vero etiam tempestiue Magistri Annonae ordinentur, tam hic, quam in partibus superioribus, praebita eis aliqua summa pecuniae, ut annonae certam quantitatem ad usus belli comparare in tempore possint. In castris etiam erunt constituendi, pro Hungaris, certi Magistri fori, per Dominos Supremos Capitaneos, qui inuigilent, ne victualia in castris sine pretio rapiantur, nec se profosii in rem annonariam immisceant, aut ex inuectis in castra rebus portionem capiant, aut aliquod vectigal exigant, sed propriis suis stipendiis militaribus contenti viuant; ut hac ratione victualia in castris magis abundent. Quo facto et annona viliore pretio veniet, et miles a rapina facilius prohibebitur.

De vectura victualium, si castra paulo remotius a Danubio sita fuerint, Regnicolae existimant, si ii, qui victualibus vehendis et deuehendis victum quaerunt, a militibus non molestentur, neque damno afficiantur, ac iustum pretium persoluatur, non futuram, pro praesentis temporis ratione, annonae et commeatus inopiam. Quia tamen fertiliora fere Regni loca hostes, Turcae, Tartari miserabilem in modum deuastarunt, et milites quoque exteri quod reliquum fuit, instar harpyarum depasti sunt, et alioquin hic annus non fuit aeque, ut alii

fertilis; Maiestas sua Caesarea, pro singulari sua benignitate, etiam ab aliis Regnis et Prouinciis suis vicinioribus victualia aduehenda curet; nam ex sola Hungaria, praesertim de pabulo et auena, omnibus in uniuersum subministrari et satisfieri non poterit.

Nec dissimiliter supplicant, suae Maiestati Caesareae ac Serenissimo Archiduci, Dominis suis clementissimis, pro ipsorum fratre Alberto Lonyai, qui quum non ita pridem in Transiluania bona sua amiserit, Dominus Teuffenbach partium superiorum Supremus Capitaneus, omnia eius bona in Comitatibus Beregh et Ugocha habita, sine ullo iuris processu occupauit. Dignetur igitur S. Caes. Maiestas eadem bona ipsi reddi et restitui mandare. Offert autem se idem Albertus Lonyai, se etiam extra terminos iudiciorum, vel coram Consiliariis suae Maiestatis, vel Judicibus Regni Ordinariis, iuri stare velle, et respondere iis, qui aliquid contra eum actionis habent. Quam suae Maiestatis gratiam Status et Ordines Maiestati suae fideliter et humiliter reseruient.

Caeterum, postquam, Dei Optimi Maximi beneficio, arx Filek recuperata est, certa inquisitio per Commissarios suae Maiestatis Caesareae facta est, de bonis diversorum, circa eam arcem, in Comitatibus Gömöriensi, Neogradiensi et Hontensi existentibus; unde nobilitas circumuicina, quae semper bona sua libere possedit, etiam arce Filek in manibus hostium habita, veretur, ne quid ex hac inquisitione damni eis redundet. Itaque suae Caesareae Maiestati supplicant, dignetur eis bona sua auitica, tam quae antea pacifice possederunt, quam quae iure obtinuerunt, quiete et libere possidenda relinquere, ipsosque nobiles in veteri sua libertate conseruare.

Siquidem Sua Caesarea Maiestas Abbatias Zalawar et Kapornak Reuerendo Ludouico Uylaky titulotenus contulit, supplicant Status et Ordines Suae Maiestati, dignetur loca ipsa et etiam bona ac prouentus earundem Abbatiarum eidem restituere, ut Conuentus restaurare, ac in suo processu executiones peragere et alia sibi incumbentia commodius obire possit.

Et quia Comitatus Zabolch et Zathmar, ubi scilicet sal nitrum conficitur, quos Camera Scepusiensis occupare nititur, quia illud non est specialis prouentus Regius, dignetur Sua

Maiestas cultoribus eiusdem, dominisque eorum terrestribus libere relinquere.

Supplicant etiam, ut Hungarica moneta, Viennae ac alias ubique in Austria, iuxta valorem recipiatur.

(Egykorú irat a magyar országos levéltárban).

V.

1596. Február.

Az országgyülés második fölterjesztése Mátyás főherczeghez.

Ex responso Serenitatis suae Status et Ordines Regni Hungariae, ad ipsorum scripto facto, intellexerunt omnia ea, quae sua Serenitas ad publicae huius tractationis articulos respondit. Et, ut prius quoque dictum est, Status et Ordines suae Caesareae Maiestatis propositiones eo attentioribus animis considerauerunt, quo certius ex iis intelligunt suam Caesaream Maiestatem, certis nunciis atque indiciis pro explorato habere, Turcarum Principem cum validiori quam ante unquam exercitu, contra hoc afflictum Regnum Hungariae ducendo incumbere, magnaque ex parte iam in procinctu habere. Quem cum sciant innumerabilibus copiis et apparatibus bellum gerere consueuisse, ita ut reliquiis huius Regni non solum difficile, sed neque possibile sit illius viribus resistere; Status et Ordines, suae imbecillitatis conscii, Maiestatem suam Caesaream, uti Dominum et Parentem suum clementissimum, humillime orant et obtestantur, ut quemadmodum hactenus et potissimum hoc triennio pie plane ac paterne praestitit, nunc quoque eas rationes inire atque omni conatu efficere velit, quo fideles suos Hungaros ab imminenti periculo et clade, quantum auxilio Dei optimi maximi fieri poterit, pro viribus defendere, et ferocissimum hostem reprimere queat; ne per ipsorum latus caeterae suae Prouinciae, in vicino constitutae, et per consequens Christiana Respublica insigne aliquod et irreparabile damnum capiat. Quod Maiestatem suam modis omnibus facturam, requisitis auxiliis caeterorum Regum et Principum, ipsiusque Sacri Romani Imperii auxiliis et suppetiis, haud dubitant; sicuti post ruptum a perfido hoste foedus, singulari cura et studio reipsa praestitit, ac suam ergo hoc afflictum

Regnum plane paternam beneuolentiam luculenter declarauit. Pro qua, uti debent, singulares aeternasque gratias agunt et habent, Deum optimum maximum precati, ut suam Caesaream Maiestatem diutissime conseruet, viresque subministret, quibus se suosque a truculentis hostis rabie tueri atque etiam vendicari possit.

Ubi vero Maiestas sua Caesarea Status et Ordines hortatur, ne vel praeteritorum malorum memoria et incertae futurae sortis metu animos despondeant, sed potius spe melioris successus, magis magisque erigant, ingruentibusque malis ope et opibus obsistant, ac contra aduersus casus non infractum modo sed invictum etiam animum ostendant, neque calamitatibus et malis, quae bellum secum trahunt, vel militum insolentia, qui tam transeundo in itinere, vel in hibernis, varias grandesque populis clades intulerunt, moveantur; quin potius insignibus veterum erga patriam fortitudinis atque liberalitatis monumentis, qui patriam vita cariorem habuerunt, inducti, neque mori pro patria detrectent, neque eam angustiis rei pecuniariae laborantem eorundem exemplo deserant; Status et Ordines, tametsi ad defendendam patriam pro se egregie animati, pro ea extrema quaeque pati parati sunt; hac tamen Maiestatis Caesareae benigna cohortatione, veluti calcari addito, eo promptius et alacrius omnia praestituri, nec ullius hominis se expectationi defuturi essent, si vires et facultates eis suppeterent. Verum tot et tantis ac continuatis fere bellorum procellis, quibus iam a tot seculis agitantur, in eas calamitates ac rerum omnium angustias deuenerunt, ut si instantis periculi magnitudo consideretur, tam ipsimet exigua propulsandis malis auxilia et remedia de se polliceri queant, et Caesarea Maiestas non multum subsidii ab eis expectare possit. Et quamquam sua Serenitas et reliquias huius Regni tales esse etiam nunc existimat, quae viris, armis, facultatibus, fortitudine nonnulla Europae Regna, eaque salua et integra, aequare queant: Status et Ordines ipsimet agnoscunt et sentiunt, et res ipsa docet, quantum iam a pluribus annis decrescere et in peius ruere coperint, et sua Serenitas conspicit, quam infrequenti paruoque numero ad hunc quoque Conuentum conuenerunt,

Ad querelas Statuum et Ordinum de effrena licentia, seu potius impietate stipendiariorum militum, ad suam Serenitatem dilatas, quod ab initio huius belli et praesertim anno superiori, non in miseram duntaxat plebem, sed alios etiam cuiusuis conditionis homines, tam crudeliter et hostiliter grassatos esse conquesti sunt, ut si quis omnia eorum scelera, rapinas, caedes, incendia, sacrilegia enumerare conaretur, eum dies et verba deficiant *(sic)*; eaque fere post obitum Illustrissimi olim Caroli Comitis a Mansffeld emersisse, qui militiam in officio continebat. Et alia quae in priori Regnicolarum scripto fusius continentur, quod attinet, sua Serenitas benigne declarat ea omnia suae Caesareae Maiestati et Serenitati suae molesta accidisse, neque ita intelligi debere, ut eorum culpa ipsa sustineat: sciat clementer sua Serenitas eas querelas quidem graues et iustas esse, sed tamen non eum esse Statuum et Ordinum mentem, ut quicquam tale de sua Caesarea Maiestate ac sua Serenitate, quas clementes Dominos suos sciunt et agnoscunt, suspicentur aut cogitent; quin potius in priori quoque scripto aperte testati sunt, quod et nunc non diffitentur, suas Serenitates saepe dedisse in mandatis iis qui post suam Serenitatem militaribus officiis functi sunt, ut talia facinora castigarent; sed aut ab iis obauditum, aut a milite insolentissimo non fuisse obtemperatum. Ex quo patet eiusmodi militaris licentiae, seu potius impietatis culpam nequaquam Serenitati suae, sed aliis attributam esse, neque ubi eiusmodi malis obviam iri posse si sua Caesarea Maiestas castris interesse dignata fuerit, aut id si fieri nequiret, bonos, prudentes et antiquae sinceritatis belli Duces, qualis Mansffeldius fuit, iterum adhibitura sit, in priori scripto existimarunt, id ita accipiendum aut intelligendum esse, ut suam Serenitatem excludant, quam bene sciunt, ab initio rupti per hostes foederis, Summum ac Generalem Belli Ducem fuisse, Comitem vero Carolum a Mansffeld suae Serenitati vicario munere functum esse; sed ut sua Caesarea Maiestas, in locum dicti Comitis, post suam Serenitatem, talem Vicegerentem vel Capitaneum quaerendum iubeat, qui illius boni Comitis vestigia sequatur, ac militarem disciplinam seuere exerceat, omniaque in bono ordine conseruet; et reliquos etiam tales Praefectos Militares constituat, qui non hic

in castris primo militiae et Martis opus addiscant, veluti tyrones, sed periti et exercitati sint, et hosti potius quam subditis suae Caesareae Maiestatis formidabiles habeantur. Quod vero sua Serenitas Statibus et Ordinibus pollicetur, curaturam sedulo suam Caesaream Maiestatem, ne in auertendis rapinis et compescenda militum insolentia, aliisque remediis ei malo adhibendis, aliisque quas postulant rebus, quicquam in posterum desiderari queat; pro eo ac debent, summas et aeternas gratias suae Caesareae Maiestati, Serenitatique suae agunt et habent, utque eorum humillimae huius obtestationis memores esse velint, etiam atque etiam vehementer supplicant, ne si in posterum quoque frena pessimae cuius agendi laxentur, *(sic)* Dei optimi maximi ira prouocetur.

Et tametsi publicae Statuum et Ordinum querelae graues et intolerabiles sunt, eoque grauius tolerari possunt, quod mala et damna ab iis patiuntur, quos sua Caesarea Maiestas maximis sumptibus in sui Regni defensionem conducit; tamen non ideo commemoratur, quod Regnicolae, ingruente tanta tamque ardua necessitate, sese a contribuenda ope et subsidio retrahere vellent; facient enim quidquid vires et facultates ferre poterint; sed exhaustis publicis priuatorumque opibus ipsorum, sua Caesarea Maiestas sciat et intelligat, quam parua auxilia possint conferre, atque ut sua Caesarea Maiestas, uti hactenus ita nunc etiam aliunde supplementa et exercitum comparare ac ferocissimo hosti obuiam ire, Remquepublicam Christianam tueri et defendere pergat.

Quia autem pecuniam neruum belli ac rerum omnium effectricem esse pro comperto habent, vel in his angustiis et aerumnis suis, sibi ipsis et patriae, in extremo discrimine versanti, deesse nolentes, offerunt suae Maiestati Caesareae, ad praesentem annum, inclusa tam particulari, quam generali insurrectione, de singulis portis, nouiter, tam in eorum, quam suae Maiestatis, ecclesiasticis scilicet et secularibus bonis, numerandis, singulos novem florenos Hungaricos, ad Cameram Hungaricam dandos; idque in duobus terminis, primo pro festo Sancti Georgii, secundo vero pro festo Natiuitatis Sancti Joannis Baptistae, prout sua Serenitas postulauit; ea adiecta conditione, ut unus florenus cuiuslibet portae pro munitione

confiniorum, reliqui octo pro conductione peditum Hungarorum cedant; haecque pecunia non aliorsum, quam ad hunc conducendi peditis Hungari usum, conuertatur. Quorum quidem peditum lustratio, una cum erogatione pecuniae, nec non dandae rationis modo, fiet eo pacto, quo sua Maiestas in sua propositione postulat; videlicet, ut tam lustrationi, per suae Maiestatis Officiales, ad id iuratos, peragendae, quam solutioni militum, speciales homines Statuum adhibeantur, et in proxima Dieta eorum relatio fiat; fiatque noua connumeratio portarum; quae ut certiori modo peragatur, sua Maiestas Caesarea, aut Camera, Dicatores fideles et diligentes constituant; et ut noua connumeratio absque fraude fiat, Dicatori adiungatur Nobilis iuratus in quolibet Comitatu, qui ambo ex officio suo, more alias consueto, iuramento Judicis cuiuslibet villae contenti, connumerationem peragant; neque tamen muneribus, aut exactione pecuniae, pro schedis, aut alio quouis modo miseros colonos taxent; adeoque absque fraude, conscientiose portarum numerum conscribant, neque bona ullius, fraudandi studio, dissimulent aut supprimant. Supremi etiam Comites cuiuslibet Comitatus inspiciant, ne quid fraudis in connumeratione committi queat, atque dica plene exigatur.

Praeter hanc oblationem nouem florenorum, quilibet Dominorum Praelatorum, Baronum et Magnatum, et possessionatorum Nobilium, salva remanente antiqua Nobilitatis praerogatiua, ex propria crumena, de singulis portis, pro hac vice tantum, alios nouem florenos ordinabit, et ea pecunia equites, bene armis instructos, in castra expediet. Qui cum dictis peditibus, sex integros menses, incipiendo a prima die Junii, in Castris merebunt, sub Capitaneis Ungaris Supremis generalibus.

Si vero Maiestas sua Caesarea personaliter in castra adueniet, quod Status et Ordines ex animo cuperent, offerunt se, more veteri, personaliter eo venturos, armis, equis et apparatu bellico bene instructos, ac tamdiu, donec necessitas postulauerit, penes personam suae Maiestatis militaturos.

Istud vero subsidium ex propria crumena Regnicolarum oblatum, quod ad Cameram dare non possunt, sicuti sua Serenitas benigne postulat, dignetur Sua Maiestas Caes. ac

Sua Serenitas haud grauatim ignoscere; sunt enim certae et graues causae, quae id fieri prohibeant; nam id publicae libertati Regnicolarum admodum praeiudicaret.

Ut vero sibi Sua Maiestas persuadere possit, Regnicolas fideles in intertentione harum suarum gentium non defuturos, admittunt humiliter, ut eas Magistri Lustrationum Suae Maiestatis lustrare possint, quandocumque voluerint.

Futurae exercituationi ideo primum diem Junii constituerunt, quod cum iam fere dimidium Martii effluxerat, et constitutiones ipsae Pragam, ad Suam Caes. Maiestatem confirmatum deferuntur; vix dicatio illa et connumeratio noua portarum prius incipi et peragi poterit, quam toto fere Aprili, exactio vero subsidii et conductio militum, eorundemque lustratio mense Maio. Si tamen prius haec omnia peragi poterunt, eo erit melius, in quo Status pollicentur se diligentiam adhibituros.

Subsidium Sclauonicum in usum eius Regni conuertetur, solueturque ibi dimidium, more antiquo; sicuti et coloni Turcis subiecti.

Quod ad unius sessionis Nobiles, item Armales, Praediales, Libertinos, tam Regios quam alios, nec non eos, qui in offitiis et seruitiis quorumcumque sunt; praeterea molitores, proprias molas habentes; Anabaptistas, Judaeos, Ruthenos, Walachos non exercituantes; Plebanos et Concionatores non possessionatos; item lignisectores, carbonarios, in serie villarum domos non habentes; praeterea fugitiuos Nobiles, Abbates, Praepositos, Altarium et Capellarum Rectores, Archidiaconos, Capitula, et alia maiora beneficia habentes, et decimas, nonas, quartas et sedecimas percipientes, non possessionatos, attinet: ii omnes, in quolibet Comitatu taxentur per Vicecomites, Judices Nobilium et alios potiores Nobiles, iuxta eorum iuramentum, quo se ad administrandam iustitiam obstrinxerunt. Armales autem, aliique Nobiles, in ciuilibus et non exemptis fundis habitantes, ratione ipsorum quoque fundorum, contribuere et dicari debebunt. Possessiones, quae per dominos terrestres inquilinariae aut libertinariae factae sunt, et quae hactenus dicatae non sunt, taxentur per eosdem Vicecomites et Judices Nobilium, cum potioribus Nobilibus, ut supradictum.

Decem lanceatorum Nobiles, sedis superioris Comitatus Secpusiensis, per ipsorum Vicecomitem et iuratos Assessores taxentur.

Quamuis sua Serenitas de iis Dominis Germanis, qui in numerum Hungarorum recepti fuerunt, vel eorum haeredibus, in medium Statuum aliquid contribuere debentibus, amplius deliberandum existimet; adhuc tamen Status et Ordines sedulo instant, ne hoc detrectent in hac extrema Regni necessitate.

Eiusmodi gentes omnes, modo praedicto in unum collectae, in quolibet Comitatu, peculiarem Capitaneum et peculiare vexillum habeant. Omnes autem sub suae Maiestatis vexillo et eius Capitaneis Hungaris, Supremo Regni Capitaneo pareant et subsint.

Dignabitur autem etiam Sua Caes. Maiestas, prout antiquitus semper obseruatum est, sine denudatione confiniorum, suum Regium Banderium in castris tenere, cui, pro veteri more, subsint mille equites, ut Regnicolae eo viso, promptius munia quae debent et alacrius obeant.

In reliquis, tam de condescensione militum, quam aliis quae hanc expeditionem bellicam concernunt, constitutiones, anno praeterito, de modo exercituandi sancitae, seruentur.

Quia vero Domini quidam et Nobiles ac etiam Capitanei, suos seruitores, equites et pedites, ad bona ecclesiastica et Nobilium vicinorum et Ciuitatum villas condescendere faciunt, qui multa damna miserae plebi inferunt, foenum, pabulum et alia diripientes, ac se gratis sustentari curantes; statutum est, ne id fiat, et si qui Dominorum et Capitaneorum id facere ausi fuerint, puniantur per Vicecomites aut Supremos Comites, vel ipsis non sufficientibus per Supremos Capitaneos Regni, sub iuramento, quo suae Maiestati et Regno sunt obstricti.

Item, statutum est etiam in Capitaneos seu milites quorumlibet Comitatuum, qui simili modo in bona et villas Nobilium ac Ciuitatum condescendere et victualia gratis diripere solent, ac varia damna inferre; nimirum, ut etiam ii a Vicecomitibus seu Comitibus, aut, eis non sufficientibus, per Supremos Capitaneos Regni, non obstante praerogatiua nobilitari. pro demerito puniantur; sub iuramento, quo suae Maiestati et

Regno sunt obstricti. Dicti autem Capitanei Comitatuum, penes suos milites et vexilla maneant, alioquin per Supremos Capitaneos irremissibiliter puniantur. Idem fiat in Sclauonia per Banos.

De iis, qui gentes suas, praemisso modo, in bellum expedire nollent, aut non curarent, vel eos usque ad praescriptum terminum in castris non intertenerent, seruetur articulus vigesimus sextus, anno superiori de eo constitutus; hoc addito, quod si primo Vicecomites, deinde autem ipsimet etiam Supremi Comites, ad requisitionem Supremi Capitanei Hungari, executionem hanc in effectum deducere nollent, extunc teneantur iidem Supremi Capitanei talium Vicecomitum et Comitum bona, usque ad solutionem tripli occupare; ipsis autem Comitibus et Vicecomitibus ad executionem insufficientibus, iidem Supremi Capitanei, sub amissione officiorum, auxilio esse, et contumaces modo praescripto punire debeant.

Si vero eiusmodi defectum militum Comitatuum Capitanei Supremis Capitaneis non significauerint, de facto per Supremos Capitaneos officio et stipendio priuentur. Curent etiam Comitatus, ut idoneos Capitaneos gentibus suis praeficiant; alioquin Supremi Hungari Capitanei habeant autoritatem, cum consensu et praescitu Comitum et Vicecomitum, alios idoneos, in locum eiusmodi inhabilium et minus aptorum eligendi et constituendi.

Sint autem huic oneri ferendo subiecti, etiam in stipendio suae Maiestatis, vel quorumuis Dominorum et Nobilium militantes.

A Dominis Deputatis anni nonagesimi tertii ratio exigatur a Camera Hungarica suae Maiestatis; neque enim hoc belli tempore id commode in partibus fieri posset. Quod attinet ad restantias eius anni, Domini Deputati eas se nunc exigere non posse dicunt; sed et eas et praeteritorum subsidiorum ac anni praeteriti, nec non laborum gratuitorum restantias ac pecuniam Vicecomites quorumlibet Comitatuum, praesenti viro nobili, ad id per Supremum Comitem Comitatus ipsis adiungendo, exigant et Camerae dent. Qui vero ea curauerunt, compellantur ad dandam Camerae rationem, per Supremum Comitem cuiusuis Comitatus.

Quod sua Maiestas Caesarea taxas liberarum Ciuitatum in bellicos usus deputaturam benigne se offert, Maiestati suae Status et Ordines gratias agunt quam maximas. Et quia Ciuitates ipsae, tam in soluenda taxa, quam dica, e bonis suis proueniente, tum eciam vectura bombardarum ac militum intertentione satis superque grauari solent; supplicant Regnicolae Maiestati suae Caesareae humiliter, ut cum ipsi peculium Coronae suae Maiestatis sint, dignetur eis ita parcere, ut quo ad praefata opera subleuanda, eorum condigna ratio habeatur, ac ipsi in commerciis et reditibus, aliisque eorum libertatibus conseruentur, nec nimia taxacione grauentur; signanter ne a Ciuitate Szakolcza vectigal accipiatur, sicut neque ab aliis priuilegiatis, in quantum in usu fuerunt.

Ad stipendium menstruum militare quod attinet, videtur Statibus et Ordinibus, ut durante hac semestri expeditione, quando pretium annonae accreuit, equiti per mensem non plures quam quinque floreni Hungarici, pediti tres dentur. Quinque autem floreni ideo constituuntur, ne vel currum aut aliam aliquam stipendii auctionem accipere audeat. Plus accipientes, poenam in superiori Dieta sancitam incurrant. Debeat etiam quilibet eques, qui ad quatuor vel infra equos stipendium percipit, hastam ipsemet gerere, simul et seruitores eius; si nollet, cogat eum Supremus Capitaneus verbere et aliis opportunis remediis.

Ad formulam militaris iuramenti quod attinet, Supremi Capitanei officio suo sedulo perfungantur; et curabunt, ut ordo et disciplina militaris seruetur.

Quod sua Maiestas Caesarea tres in castris Justitiae Capitaneos constituendos censet, ad coercendam militum proteruiam, Hungarum, Germanum et Italum, aequum esse videtur; sed tamen tantum Judex Hungaricus, neque alius, habeat auctoritatem Hungaros milites iudicandi; neque profosii aut alii in eius officium se immisceant, vel aliquem Hungarum capiant; quod si in flagranti crimine ceperint, sine ulla mulcta ad manus Judicis Hungarici tradant; sic e contra. Ubi vero Serenitas sua censet, ut eiusmodi Judices post generalem belli ducem, aut eius locumtenentem, penes quos summa potestas est, a Campi quoque Marsalcho dependeant; supplicant Sta-

tus, ne Marsalchus in eos quippiam iuris habeat; nam nunc quoque hinc multae querelae Regnicolarum ortae sunt, quod Marsalchus et sui Profosii in Hungaros iniurii fuerunt, prout Serenitas ex priori scripto fusius intellexit.

De iis, qui spe maioris lucri et stipendii, ad exterorum Dominorum et Prouinciarum seruitia se conferunt, sicuti Caesarea Maiestas postulat, ita Status et Ordines superioris anni decreto inhaerent, nec nimirum hoc anno ullus ex Hungaris, vel Croatis et Sclauis, ad exterorum Dominorum et Prouinciarum (excepto Summo Pontifice, qui eodem stipendio, ut supra dictum est, militem Hungarum conscribere potest) stipendia vel seruitia se conferat, et in numerum cataphractorum, archibuserorum et Kozakorum se conscribendum curet; imo qui nunc inter eos sunt, statim inde recedant, et in militiam Hungaricam redeant. Si quis secus fecerit, sua Maiestas Caesarea, aut Reuerendissimus Dominus Locumtenens (cuius auctoritas ut inconcussa maneat, Regnicolae suae Maiestati supplicant) bona illius benemeritis conferant, si bona habuerit; secus sua Caesarea Maiestas Supremis Capitaneis, medio Generalis Ducis, auxilio esse velit, ut is ad manus eorundem Capitaneorum Supremorum assignetur, capite plectendus.

De liberis Hajdonibus renouatur constitutio anni superioris, proxime praeteriti; eos autem, ubicumque inuenti fuerint, Vicecomites et Supremi Comites eorum Comitatuum e medio tollant, aut iis non sufficientibus, Supremus Capitaneus. Idem intelligatur de vagis et liberis quoque equitibus.

Caeterum ubi Maiestas sua Caesarea postulat benigne, ut cum bello feliciter prosequendo apprime necessarium sit, ut certa taxa annonae et pabulationi constituatur; quod praeterea ab iis, qui a longinquis regionibus ac Sacro Romano Imperio, pro eliberando Regno Hungariae veniunt, cum inuidia Hungarici nominis, diuersae querelae audiuntur, de accrescente ad iniquum et intolerabile pretium re annonaria; idque inde euenire, quod aliqui e Regnicolis, priuati lucri causa, omne frumentum, quod usibus incolarum superest, coemant, ac pro suo libitu, non militibus solum, sed etiam annonariis suae Caesareae Maiestatis diuendant; libenter Status et Ordines iam limitationem peragerent, verum id hic domi commode

fieri non posse videtur; sed res ea omnino in castris, pro ratione temporis ac annonae et pabuli, caeterarumque eius generis rerum copia vel penuria, decernenda limitandaque est, communi Generalis Ducis, aut reliquorum Capitaneorum Supremorum consilio, iudicio et consensu. Caeterum quinam illi sint, qui commeatu praeempto, causam penuriae, seu augendo pretio annonae, praebuerunt, Statibus et Ordinibus non constat; ita ut ipsi sibi persuadeant, haec atque similia, a maleuolis quibuspiam Maiestati suae Caesareae falso dicta propositaque fuisse. Tantum enim abest, ut Status eiusmodi illicito quaestui incumbant, ut potius miseris colonis suis frumenta distribuant, a quibus partim hostes, partim milites ea crudeliter eripuerunt. Neque aliam penuriae causam esse existimant praeter anni superioris sterilitatem, quam quod externus miles obuium quodque diripuit, sine ullo nobilis aut rustici, Praelati aut Magnatis discrimine; pluribus in locis frumentum quod ipsemet consumere nequiuit, aut eo equos pauit aut vendidit, aut dissipauit, plurimos qui commeatum in castra vehebant in itinere adortus est, illumque eis ademit, ut nec ipsi vectori quicquam pro suo labore inde rediret, nec in castris venum exponi posset. Non paruo etiam impedimento fuit, quod rerum taxatio, contra praeteriti anni decretum, Germano Marsalcho castrensi fuit commissa; qui quum profosios haberet, per eos victualia, uti voluit limitauit; idem caeteri quoque Capitanei fecerunt; pontem quoque homines ipsius continuo insederunt, ac transeuntibus tam pecunias insolitas quam partem victualium quae vehebant extorserunt; quod vero vix tolerabile fuit, etiam aegrotis ac in bello sauciatis, imo et occisis militibus transitum sine vectigali non dederunt. Quos abusus ut sua Caesarea Maiestas ac Serenitas sua, uti offerunt, clementer tollant.

Tum vero etiam supplicant, ut tempestiue Magistri annonae ordinentur, tam hic, quam in partibus superioribus, praebita eis aliqua summa pecuniae, ut annonae certam quantitatem, ad usus belli, in tempore comparare possint.

In castris etiam erunt constituendi pro Hungaris certi Magistri fori, per Dominos Supremos Capitaneos, qui inuigilent, ne victualia in castris sine pretio rapiantur, nec se pro-

fosii in rem annonariam immisceant, aut ex inuectis in castra rebus portionem capiant, aut aliquod vectigal exigant, sed propriis suis stipendiis militaribus contenti viuant, ut hac ratione victualia in castris magis abundent. Quo facto et annona viliori pretio veniet, et miles a rapina facilius amouebitur.

De vectura victualium, si castra paulo remotius a Danubio sita fuerint, Regnicolae existimant, si ii qui victualibus vehendis et deuehendis victum quaerunt, a militibus non molestentur, neque damno afficiantur, ac iustum pretium persoluatur: non futuram pro praesentis temporis ratione, annonae et commeatus inopiam. Quia tamen fertiliora fere Regni loca hostes Turcae, Tartari miserabilem in modum deuastarunt, et milites quoque exteri, quod reliquum fuit, instar harpyarum depasti sunt, et alioquin annus non fuit aeque ut alii adeo fertilis; Maiestas sua Caesarea, pro singulari sua benignitate, etiam ab aliis Regni et Prouinciis suis vicinioribus victualia aduehenda curet; nam ex sola Hungaria, praesertim de pabulo et auena, omnibus in uniuersum subministrari et satisfieri non poterit.

Ubi vero pro vectura victualium sua Serenitas renouandas censet constitutiones Anni 1557, Status et Ordines Regni Serenitatem suam humiliter admonendam ducunt, longe aliam moderni temporis rationem esse, quam illa tempestate fuerat. Omnia enim quum nunc caro pretio vendantur, aequum esse putant, ut etiam huius vecturae pretium ita designetur, uti inter negotiantes conueniri poterit.

Ad confiniorum, per suam Caesaream Maiestatem nominatorum restaurationem munitionemque quod attinet, supra de singulis portis singuli floreni deputati sunt. Ubi autem, Deo volente, aliquid amplius recuperatum fuerit, non deerunt Status et Ordines, pro suis viribus, illis haud dissimiliter muniendis, sed sese tempori et necessitati accomodabunt.

Ubi sua Maiestas Caesarea militibus de hibernis stationibus et, ut vocant, quarteriis hospitiorum ac commeatu et pabulo prouidendum censet: videtur Regnicolis, eos in ipsis confiniis commode fore distribuendos, in quibus et de hospitio et de commeatu prouideri poterit, dummodo pretium pecunia praesenti exsoluatur. Et sane distribuendorum eorum commoditas in confiniis, hosti vicinioribus eo magis expetenda est,

quod ea tueri et defendere poterunt; nec ciuitates, oppida, villas ac miseram plebem, more hactenus solito, praedae habituri sunt.

De cura sauciatorum aut aegrotorum militum, aut exstruendis ei usui hospitalibus, quod sua Maiestas Caesarea postulat, Status et Ordines intelligunt; nec diffitentur, id utique pium, Christianoque homini dignum videri. Sed quia ipsi satis superque multis rebus et oneribus grauati sunt, quomodo hoc ad effectum deducant, non vident. Existimant autem, in castris publica aliquot, eaque multorum hominum capacia tentoria adhibenda esse, in quibus vulnerati et aegroti milites recipiantur, et adhibitis suae Maiestatis medicis et chirurgis curentur. Et quum Status et Ordines se ad omnia exequenda insufficientes agnoscant, offerunt nihilominus ad hunc usum eleemosynae loco, a singulis portis, denos nummos Hungaricos, per Dominos et Nobiles, ex aere proprio, praemissis duobus terminis, ad Cameram numerandos; portas non habentes, iuxta conscientiosam limitationem Vicecomitum, in hunc finem contribuant; ita tamen, ut haec eleemosyna generaliter, per omnia castrorum loca, in omnes cuiusuis, tam indigenae, quam externae nationis, in praelio vel impetu, per hostes, non autem in rixa et contentione sauciatos, bonis modis impendatur.

Caeterum Status et Ordines suae Maiestati supplicant, ut sicut cis Danubium Capitanei Confiniorum Supremo Capitaneo Regni subsunt et obtemperant, ita fiat etiam ultra Danubium, et Dominus Supremus Capitaneus earum Ultradanubianarum partium habeat potestatem et auctoritatem plenariam in Capitaneos et stipendiarios arcium finitimarum. Et ut nemo externorum sese in eorum officium audeat immiscere. Quod sic explicatius Serenitati Suae proponunt, ne putet sua Serenitas Status et Ordines in priori scripto de Capitaneis in castris militaturis id intellexisse.

Dominus Comes de Zrinio conquestus est, se habere in Dalmatia, circa litora maris Adriatici certas arces, ut Grobnik, Bakar et Hrelin, quibus ipse et pater ac maiores eius cum omnibus vectigalibus, portubus, aliisque pertinentiis libere usi sunt; sed non ita pridem Officiales et Tricesimatores Serenissimi Archiducis Ferdinandi, in terra Fluminis consti-

tuti, ipsum molestare inceperunt, non permittendo mercatoribus Venetis et aliis Italis eo merces aduehere et eas permutare aut vendere, solutis iis quae debent solui, cogentes eos illinc ad terram Fluminis Sancti Viti accedere; imo si quos deprehendunt in portubus dicti Domini Comitis mercaturam exercere, eos variis modis damnificant; quas ob violentias licet Serenissimum Archiducem Ferdinandum se requisiuisse dicit, nullum tamen remedium adhibitum. Quapropter Status et Ordines Maiestati suae Caesareae et Serenissimo Archiduci supplicant, dignetur antiquum usum exercendae in suis portubus mercaturae, nec non locum depositionis dicto Domino Comiti conseruare, ac Serenissimo Archiduci scribere, ne hanc violentiam, quae etiam limitibus ac foederibus Regni ac locis depositionum preiudicat, a suis hominibus fieri permittat, ac committat Dominis Banis, ut ipsum Dominum Comitem in suis iustis iuribus defendant.

Neque dissimiliter supplicant suae Maiestati Caesareae ac Serenissimo Archiduci, Dominis suis clementissimis, pro ipsorum fratre Alberto Lonyai, qui quum non ita pridem in Transsiluania bona sua amiserit, Dominus Teuffenbach, Supremus partium superiorum Capitaneus, omnia eius bona in Comitatibus Beregh et Ugocha habita, sine ullo iuris processu occupauit. Dignetur igitur sua Maiestas Caesarea eadem bona, citra aliquam informationem Camerae, ipsi reddi et restitui mandare; quum omnibus Statibus hoc plane constet. Offert autem se idem Albertus Lonyai, se etiam extra terminos iuditiorum, vel coram Consiliariis suae Maiestatis, vel Judicibus Regni Ordinariis, iuri stare velle, et respondere iis, qui aliquid contra cum accionis habent. Quam suae Maiestatis gratiam Status et Ordines Maiestati suae fideliter et humiliter reseruient.

Quoniam autem pertinentiae confinii Agriensis, per haec bella tam per Turcas et Tartaros, quam milites magna ex parte desolatae sunt, prouentusque eius, quibus milites praesidiarii interteneri solebant, multum diminuti dicuntur; supplicant Status et Ordines, dignetur sua Maiestas in hoc ancipiti temporis statu, necessitatibus dicti confinii clementer prouidere.

Illustrissimus Transsiluaniae Princeps omnino requirendus videtur, ut quum subditi ipsius, Varadini et in Huszt commorantes, plurimas villas, in Comitatibus Szabolcs, Szatmar, Ugocha et Beregh ac aliis habitas, ad eius ditionem vendicare et occupare nitantur, et sic non contemnenda summa ex dica Maiestatis Caesareae ac etiam gratuitis laboribus decedat, velit eos coercere; quia est etiam contra transactionem, cum eo et praedecessoribus suis factam. Praeterea dignetur sua Maiestas Caesarea apud ipsum Principem Transsiluaniae efficere, ut cum, Deo volente, arces Lippa, Jenő, Pankotha, Vilagosuar et alias e faucibus Turcarum eripuerit, bona ipse dominis eorum terrestribus restituere velit, salua suae Illustrissimae Dominationis iurisdictione remanente, iuxta transactionem anno superiori cum eo factam.

Statuunt etiam Regnicolae, quod coloni illi, qui e Sclauonia hisce proximis annis, metu Turcarum, aufugerunt, iam pacatiori Regni illius statu, per illos Dominos Magnates, ad quorum bona sese receperant, libere domum reuerti permittantur, iuxta constitutiones anni 1556. Similiter et migratio colonorum sit ubique libera, prout et antea fuit, et seruentur hac in re antiquae constitutiones, superinde editae.

Caeterum postquam Dei optimi maximi beneficio, arx Filek recuperata est, certa inquisitio per Commissarios suae Maiestatis Caesareae facta est de bonis diuersorum, circa eam arcem in Comitatibus Gömöriensi, Neogradiensi et Hontensi existentibus; unde Nobilitas circumuicina, quae semper bona sua libere possedit, etiam arce Filek in manibus hostium habita, veretur, ne quid ex hac inquisitione damni eis redundet. Itaque suae Caesareae Maiestati supplicant, dignetur eis bona sua auitica, tam quae antea pacifice possederunt, quam quae iure obtinuerunt, quiete et libere possidenda permittere, ipsosque Nobiles in veteri sua libertate conseruare.

Durante expeditione bellica praesentis anni, incipiendo a 15. die mensis Maii usque 15. Nouembris, iudicia in Comitatibus, etiam de violentiis et nouis occupationibus, cessent. Finito autem bello, statim iudicia ubique frequenter celebrentur, et causae de violentiis et nouis occupationibus bonorum, tam secularium quam ecclesiasticarum personarum, prae cae-

teris leuentur et discutiantur, iuxta constitutiones anni 1587. Per praesentem autem constitutionem, articulus 36. anni proxime praeteriti, hac de re constitutus abrogatus et sublatus est. Quae tamen causae sunt in processu, illae continuentur; hoc addito, quod non tantum nouae violentiae et occupationes, sed etiam rerum mobilium quarumlibet simili modo iudicentur.

De conferendis integre Ludouico Uilaki Praeposito Castriferrei Abbatiis Szalavar et Kapornak, dignetur sua Serenitas clementer deliberare, et apud suam Caesaream Maiestatem partes suas pro eo interponere.

Supplicant suae Maiestati Comitatus Szatmar et Szabolcs, dignetur articulum anni elapsi, de fugitiuis eorum colonis. qui Szatmarium ex eorum bonis fugientes, veluti quodam asylo se ibi continent, in executionem deduci facere, ac committere clementer Supremo Capitaneo, necnon prouisori Szatmariensi, ut se ei constitutioni accomodet. Status quoque et Ordines Regni Maiestati suae Caesareae supplicant, dignetur exaudire supplicationem eorundem Comitatuum Szatmar et Szabolcs, de molitione tritici ad praesidium Kallo, vi et armis coacta, de pascuatione militum in pratis et bonis colonorum, de lignorum conuectione et aliis grauaminibus, quibus in dies premuntur et opprimuntur.

Et quia Comitatus Simigiensis, qui, exceptis arcibus Babolcha et Komar, totaliter sub ditione Turcica est, in ipsoque Comitatu nulla hactenus iudicia celebrata sunt, Nobilesque et Capitanei ac milites, in illis arcibus residentes, tam interni quam externi, vicinis Comitatibus, eorumque incolis plurimas violentias et damna inferunt, spe impunitatis ducti; statutum est, ut huiusmodi Nobiles, necnon Capitanei, tam interni quam externi, in illis locis residentes, ac alii cuiusuis status et conditionis homines, ratione quarumcumque violentiarum et occupationum, in bonis, durante hoc belli tempore, hactenus patratarum, vel in posterum patrandarum, in praesentiam Vicecomitis et Judicis Nobilium Comitatus Szaladiensis euocari possint, et ibidem nobiles et alii iuri stare teneantur, tamdiu, donec Comitatus ille Simigiensis restaurabitur, non obstante eo, quod in alio Comitatu resideant; salua tamen

auctoritate Domini Comiti Stephani de Bathor, Comitis illius Comitatus Simigiensis et haeredum ac possessorum arcis Babocha. Quam quidem iudiciariam deliberationem Supremus Comes et Vicecomes ac Judices Nobilium Comitatus Szaladiensis, nec non alias etiam uniuersas iudiciarias deliberaciones per eos, quorum interest, debitae executioni demandare teneantur; in rebus tamen bellicis sint subiecti Capitaneo suo ordinario.

Conqueruntur etiam Comitatus Castriferrei et Szaladiensis contra Capitaneum Canisiensem, a quo et suis militibus plurima damna, tam in ablationibus vinorum quam aliarum rerum, grauesque alias violentias acceperunt. Sua Maiestas Caesarea dignetur modum adhibere, ne fideles sui opprimantur; sed illi violenti per Supremum Regni Capitaneum coerceantur et damna refundantur.

Conqueruntur etiam Comitatus Soproniensis et Castriferrei de iniuriis, violentiis, damnis, metarumque occupationibus et nobilium captiuationibus, quas tam alias plerumque, quam etiam sub praesenti Dieta, ex bonis ad Austriam oppignoratis, et potissimum a Domina relicta olim Christophori Nadasdi, ex arce Kőszegh passi sunt. Dignetur sua Maiestas Caesarea modum adhibere, ut per Generalem Capitaneum Regni et Supremos Comites huiusmodi violentiae compescantur, et captiui utrinque dimittantur.

Dignetur etiam sua Maiestas in defensionem insulae Challoköz eam habere curam, ut si milites, qui hac hieme in illa intertenti sunt, abinde recesserint, residuitas illius, quae hactenus a rabie hostium utcumque defensa est, deinceps quoque permanere queat.

Arcis quoque Petriniae custodiae et defensioni, ac tam equitum quam peditum maiori numero in ea collocandorum et soluendorum curam sua Maiestas diligentem habere dignetur. Nam ex eo loco conseruando pars magna permansionis Sclauoniae et vicinarum Prouinciarum pendet, et si, quod Deus auertat, hostes eam recuperarent, actum de illis foret. Qua de re quum Status Sclauoniae Serenissimo Archiduci Ferdinando supplicassent, ad suam Caesaream Maiestatem fuerunt reiecti; quae eius rei dignetur clementer memor esse.

De damnis, per milites sub Capitaneatu Dominorum Hannibalis a Rottenau, Skrinizki, Krok et Eggenbeth, in Sclauonia existentium, et aliorum Capitaneorum exterorum, miserae plebi et aliis illatis, ubi sua Serenitas syngraphas eorum produci debere censet; sciat sua Serenitas, nullas esse datas syngraphas, sed passim in Comitatibus ubique inquisitiones sunt factae anno praeterito. Supplicant itaquae Status suae Maiestati, dignetur damna ipsa ex inquisitione peracta cognoscere, et vel colonis damnificatis restitui, vel defalcatis damnis ex eorum stipendio, huiusmodi stipendia ad aedificationem confiniorum, aut alias suae Maiestatis necessitates conuerti facere.

Comitatus etiam Scepusiensis, Saros, Lipthouiensis et Trenchiniensis supplicant suae Maiestati Caesareae, ut, iuxta continentias publicarum constitutionum, differentia inter Hungariam et Poloniam ac tredecim oppida, ratione metarum, violentiarumque et damnorum, per Commissarios antenominatos, vel loco demortuorum denuo nominandos, reuideantur et rectificentur. Qua de re sua Maiestas dignetur Serenissimo Regni Poloniae scribere; quia Poloni in dies magis ac magis insolescunt.

Ut moneta Hungarica Viennae sine damno Regnicolarum recipiatur, adhuc Status et Ordines suae Caesareae Maiestati humillime supplicant; utque Nobilibus de non solutione Tricessimarum et Teloniorum sua antiqua libertas obseruetur, sicuti antea in multis constitutionibus est sancitum.

Statutum etiam est, ut in causis nouarum occupationum ac aliarum violentiarum, ubi partes testimonia habere non potuerunt, vel illis uti noluerint, iuxta leges antiquas Regni, submissio iuramenti in solam personam utrinque, tam reo scilicet quam actori, libera sit et locum habeat.

Porro ubi Serenitas sua, in separato scripto suo, Statibus et Ordinibus proposuit, necessitatem omnino postulare, durante praesertim hac expeditione bellica, omnis salis nitri eductionem et clandestinam etiam suppressionem penitus interdicendam, et quicquid eius haberi poterit, Maiestati Suae Caesareae in usus bellicos praesentes competenti pretio consignandum: sciat Serenitas sua Ordines pro comperto habere,

non contemnendam huiusmodi salis nitri copiam ex domo armamentaria Suae Maiestatis Cassouiensi, quibusdam qui illud in Poloniam atque alias exteras regiones eduxerunt, diuenditam fuisse; ut vero huiusmodi fraudes euitentur, atque salis nitri, alioquin in Regno necessarii eductio prohibeatur; statutum est, ut inquisitio in partibus superioribus instituatur, et in eos, qui autores talis eductionis fuerunt, animaduertatur.

De caetero autem quilibet Regnicolarum, cuiusuis status et conditionis, in cuius ditione tale salnitrum conficitur, tantum ex eo quantum necessitas postulat ad usus suae Maiestatis Caesareae, competenti pretio, diuendat; quod autem residuum erit, illud indigenis, et non hostibus, recepta solutione, vendat, aut pro se reseruet, ut hoc potissimum tempore, tam Domini quam Nobiles item Ciuitates, Oppida, Arces et Castella, ac milites et coloni eorum, pulueres tormentarios habere possint. Aduigilent etiam Tricesimatores, Teloneatores, excubitores, ne salnitrum ad hostes educere permittant; et si qui clam euchentes reperti fuerint, capite plectantur. Et quia in constitutionibus anni milesimi quingentesimi sexagesimi septimi extat certa poena, in eos qui cuprum ad hostes, conflandorum tormentorum causa, exportant; Status dignum censent, ut ea poena in eos quoque statuatur, qui salnitrum iisdem clam deferre voluerint, nisi fuerint iisdem hostibus tributarii.

De siluis caeduis, ad exstruenda fortalitia idoneis, nec non ad usus confiniorum et armamentariorum suae Maiestati gratuito suppeditandis, renouant Status et Ordines publicas constitutiones anni 1563. Articuli vicesimi secundi editas.

Et quia in fluuio Grannensi multa habentur molendina, aditum ad Ciuitatem Strigoniensem impedientia, vel saltem difficilem et periculosum nauigiorum transitum reddentia, id quod, sicuti experientia docuit, munitioni Strigoniensi magno hactenus obstaculo fuit; itaque statutum est, ut omnes Domini Praelati, Barones et alterius cuiusuis conditionis homines, easdem molas cum suis attinentiis ita accomodent, ut omnis generis nauigia et rates, pro aduehenda calce, roboribus et lignis ac victualibus aliisque rebus necessariis sursum et deorsum, citra periculum, Strigonium deduci et induci possint;

alioquin Comites aut Vicecomites, aut eis nolentibus vel insufficientibus, Supremi Capitanei, eiusmodi molendina et obstacula statim et defacto distrahenda curent.

De victualibus ad praesidium Canisiense, per vicinos Comitatus, competenti pretio subministrandis, quae sua Serenitas postulat, Status et Ordines Regni intellexerunt, sed in huius preteriti anni sterilitate, quidnam polliceri aut subministrare possint, non vident; nam viciniores Comitatus etiam ad Sarwar, siquidem suppeteret, victualibus prospicere debent, quod propter anni inopiam fieri nunc nequit. Quantum tamen fieri poterit, Vicecomites ex vicinis locis, prout fieri poterit, non deerunt. Ad Babolcham vicinia loca prouidere poterunt. Quod si vero copiosor annona a Maiestate Caesarea eo mitteretur, eam poterunt praesidiarii milites, tam Canisienses quam Babochenses et Capronczenses comitari, quo securior vectura esse possit. Nam Comitatus ad omnia non sufficiunt. Ad confinium vero Strigoniense vicini Comitatus victualia aduehent, prout Dominus Supremus Capitaneus cum eis conclusit, pro pretio condigno, ne vectores damnum accipiant.

Captiuorum Turcarum dimissio in Confiniis fiat cum praescitu Capitaneorum cuiuslibet loci; in dimittendis vero captiuis Dominorum et Nobilium, extra Confinia habitantium, seruetur consuetudo hactenus ab antiquo obseruata.

Supplicant suae Maiestati Caesareae atque Regiae Status et Ordines Regni, dignetur in Tricesimis interdicere, ne a prouentibus ex propriis allodiis nobilium personarum prouenientibus, ac ab iis mercibus et rebus, quas in usus domesticos sibi coemunt, vectigal exigatur. Conqueritur enim uniuersa Nobilitas, per Tricesimatores nullam hac in re rationem haberi, sed indifferenter ab omnibus mercibus taxam extorqueri, contra constitutiones et libertates antiquas.

Quia praeterea sub praesentibus Comitiis inter familiam Poky et quosdam alios Nobiles, ratione possessionis Brod *(sic)* in Comitatu Soproniensi habitae, non leuis controuersia exorta est, ne partes ipsae ad homicidia et patrationes aliorum inconueniencium procedant; statutum est, ut Supremus Comes Magnificus Dominus Franciscus Nadasdi praefata bona controuersa statim ad suas manus tanquam sequestres accipiat,

et ubi primum hinc domum redierit, in prima Congregatione ipsius Comitatus iure reuideat, utri partium eadem bona assignari debeant; quo cognito illa statim ei parti assignet, quam magis de iure compe . . .[1])

Atque haec ad Suae Maiestatis Propositiones humiliter respondenda duxerunt, et quod responsum tam longum protractum est, humilime sese excusant, atque supplicant, ut sua Caes. Maiestas et sua Serenitas illa acceptare, et ipsos mature expedire velit, ut connumeratio et dicatio in Comitatibus incipi et perfici, ac caetera ad expeditionem necessaria tempestiue praeparari queant.

(Egykorú irat a magyar országos levéltárban).

VI.

1596. Márczius 12.

A magyar országgyülésnek a pápához intézett levele.

Beatissime in Christo Pater. Ut ex mandato Sacrae Imperatoriae Maiestatis, Domini et Regis nostri gratiosissimi, huc ad praesentia pro publicis Regni negotiis indicta Comitia non ita pridem convenimus; nihil nobis antiquius habendum esse censuimus, quam debitas immortalesque Beatitutidini Vestrae pro singularibus in nos et patriam hanc nostram, in extremo fortunae cardine nutantem, beneficiis gratias ageremus. Posteaquam enim perennis Christianorum hostis Turca, rupto superioribus annis foedere, fideque violata, plenus furoris et dominandi libidine inflammatus, in viscera reliquiarum huius regni irruppisset; et passim populabundus, igne ferroque plurima loca devastasset; nonnulla dolo potius, quam virtute intercepisset; multaque Christianorum millia in perpetuam abegisset servitutem; non fuit ullus mortalium repertus, qui post Imperatoriae Maiestatis et Sacri Romani Imperii subsidia, desperatis rebus nostris, maioribus, quam Tua Beatitudo fuisset auxiliis. Nam praeter ingentem pecuniarum vim et alia Tuae Beatitudinis in nos collata beneficia, opportune admodum aestate proxima eiusdem in Hungariam venit exercitus,

[1]) A lap fele el van szakítva.

quo reliquis Suae Maiestatis copiis adiuncto, Strigonium, sedes Archiepiscopalis, et Visegradum, opitulante Deo, sunt expugnata et recuperata. Devinctos itaque nos quam maxime tot tantisque Tuae Beatitudinis beneficiis confiteamur, necesse est. Utinam autem ea temporum vigeret felicitas, et eo loco res nostrae positae essent, quo Tuae Beatitudini et sanctae Sedi Apostolicae pares his meritis gratias referre liceret, nullum in nobis officii genus desiderari pateremur. Verum, quia nullam referendae tantae gratiae commoditatem nobis superesse videmus; Deum O. M. pro felici Beatutidinis Vestrae regimine et incolumitate exorare, et memoriam eximiae huius pietatis recolendam ad posteritatem transmittere non omittemus. Fuit olim, Beatissime Pater, dum res Hungarorum temporis iniuria collapsae non erant, quum Regnum Hungariae scutum fidei, murus religionis, antemurale vicinarum provinciarum et orbis Christiani propugnaculum habitum fuit; dum non in finibus solum Regni Turcas prohiberent et propulsarent maiores nostri; sed pro fide, religione et publica tranquilitate longe lateque hostilia regna penetrantes, partis insignibus ex hoste triumphis, victricia signa in patriam reportarent. Quo quidem tempore non patriam modo nostram ab hostibus ipsis tutam exstitisse, sed et finitima regna, virtute Hungarorum, desiderata securitatis dulcedine gavisa fuisse, nemini est obscurum. Testantur monumenta maiorum nostrorum chronicis demandata, quae cum saevissimis atque truculentissimis istis inimicis fortia bella gesserint, quas clades cruentas ab eis acceperint, et quam invictis animis, saepissime ad internecionem usque, proceres et nobilitas cum eis decertarint, usque adeo, ut vix ulla domus in Hungaria digna nomine fuerit, quae aliquot bellis, cum rabidis Turcarum gentibus habitis, fortem aliquem suae stirpis virum non amiserit et deploraverit. Vulgata est, Beatissime Pater, expeditio illa Regis nostri Andreae II. qui labentibus Christianae Reipublicae in Syria rebus, sub Honorio Summo Pontifice, sacri illius belli summus imperator designatus, pro liberanda Palestina totaque terra sancta in Asiam cum exercitu traiiciens, commisso adversus Babyloniorum Soldanum atrocissimo praelio, gloriosus victor evasit. Ludovicus I. Hungariae simul et Poloniae rex,

Romanam Ecclesiam duplici bello iuvit, missisque in Italiam praestantissimis ducibus et copiis, multas civitates partim ad obedientiam Romanae Ecclesiae retraxit, partim in fide retinuit. Idem hortatu Urbani Papae VI. Carolum in Apuliae regnum restituit. Sigismundus quoque Imperator et Rex noster magnanimus, maximis instructus copiis, bis cum Baiazete Turcarum Tyranno, magna Christianorum strage, conflixit; Italiam, schismae fluctuantem pacavit; contra Hussitas Ecclesiam in Regno Bohemiae tutatus est. Non minore virtute duo Corvini, praestantissimi belliduces, Joannes Hunyadinus, Regni Gubernator, et eius filius natu minimus Mathias, Europae fulgentissimum sidus, Regumque sui temporis princeps praeclarus, et Sacrae Romanae Ecclesiae vindex contra Bohemos acerrimus, rem Christianorum communem iuverunt, auxerunt et dilatarunt. Funestissimae quoque duorum Hungariae Regum clades, Uladislai ad Varnam et Ludovici II. ad oppidum Mohatsium, non saltem apud finitima regna, sed et universum propemodum orbem Christianum notae sunt; quorum ille, a Legato Sedis Apostolicae, Juliano Caesarino, pacem rescindere persvasus, cum Amurate; hic vero cum Solimano, potentissimis Turcarum Imperatoribus, cruentissimis et memorandis in aeternum praeliis commissis, ambo pro fide, pro patria et publica pace viriliter occubuerunt. Atque hoc pacto nostri maiores in quadam totius Europae gladiatoria pal[illegible] ultra quam 200 abhinc annis, assiduo fere non pro se [illegible], sed tota Christianitate acerrime cum hac gente pest[illegible] dimicarunt. Quorum sane vestigiis nos quoque, minime ab eis degeneres, insistere, omnesque fortunas et vitam, qu[illegible]hil carius habemus, defensioni patriae devovere parati semper fuimus; quod ne nunc quidem nos detrectare (si modo sinceris nostris conatibus aequales suppeterent facultates) insveta et propemodum ultra vires decreta per nos praesentibus Comitiis subsidia testantur. Quia tamen, novercante fortuna, et peccatorum nostrorum mole iram Divinae Maiestatis provocante, post tristia Ludovici illius II. fata, continuis bellorum motibus, eo infelicitatis et miseriarum res nostrae sunt redactae, ut attritis nostris viribus, et accisis ad extremum opibus, tam validio et praepotenti hosti minime resistere valeamus; solus siquidem

(ut alios, anhelis faucibus ad hoc Regnum inhiantes omittamus) Solimanus ille, fatale Hungarorum excidium, nimio fastu et dominandi libidine inflatus, octies in persona propria, aliquot centenum millium infestis copiis, nostra et patrum nostrorum memoria, Regnum hoc invasit, diripuit et afflixit; huius vero posteri, Selimus et Amurates, eius nominis tertius, etsi a generalibus abstinuerunt bellis, sub foedere tamen simulato, quod reliquum a Solimani tyranide in hoc Regno mansera[illegible] veluti virus, in corpore diffusum, ingentibus tributis, frequentibus incursionibus ac populationibus miserandum in modum confecerunt et extenuarunt. Quas demum aerumnas, quae incommoda, quot clades et discrimina hoc quadriennio subiverimus, in diesque subeamus; Tuae Beatitudini, nobis quoque tacentibus, satis superque perspectum esse, non dubitamus. Funesta nunc est Hungariae facies, vastata in ea omnia; Ecclesiae profanatae, contaminata religio, agri conculcati et mai[illegible]ri ex parte inculti, disiecta et exusta oppida, exhausta aeraria, cives omni fere substantia, non tantum saevitia hostili, sed et insolentia militari exusti, spoliati et laniati. Unde mirum esse non debet, si tot tantisque calamitatibus fracti, debilitati et exinaniti, soli feroces Turcarum, amplissimo magnae partis Asiae, Africae et Europae dominatu luxuriantium, impetus sustinere nequeamus, sed opem vicinorum regnorum [illegible]provinciarum implorare cogamur. Ad Te autem inprim[illegible]atissime Pater, cui religionem, fidem et publicam tranquill[illegible]m maxime cordi esse videmus, tamquam ad sacram anchoram, confugiendum duximus. In Tuam siquidem Beatitudi[illegible] oculos in terris omnes Christiani principes direxerunt; a Te, veluti pacis autore, unionem, praesidium et auxilium per Dei beneficia praestolantur. Fac igitur, in id, ut coepisti, cum augustissimo Cardinalium Collegio maximopere incumbas, ut principes universos, quorum dissensione Turcarum imperia in hoc fastigium succreverunt, res vero Christianorum in profundum conciderunt, invicem concilientur, ut, intestinis depositis dissidiis, coniunctis tandem animis et viribus, adversus communem totius orbis terrarum hostem consurgere debeant. Non enim dubitandum quicquam est, inimicos, furentes audacia et vindictae cupidine inflammatos, ultio-

nem moliri, nihilque magis in votis habere, quam ut reliquiis huius Regni penitus in suam potestatem redactis, aditum in vicina regna, in imperium, sedemque tandem Beatitudinis Tuae patefaciant; et his minime contenti, suam in toto terrarum orbe tyrannidem extendant, ac sectam Mahometicam populo, Christi Salvatoris nostri, sangvine redemto, vi et armis imponant. Quem finem ut gens inimica Deo consequatur, maioribus nunc, quam umquam alias, viribus et apparatu accingere se, et iam in procinctu esse, certis nunciis refertur. Tantis itaque expositi periculis, Te, Beatissime Pater, Christianae Reipublicae propugnatorem, iterum atque iterum obsecramus, per amara Christi, Domini nostri, vulnera obtestamur et oramus, digneris bene merita maiorum nostrorum, quos pro fide et universa Christiana republica saepe ad Summorum Pontificum et Sanctae Sedis Apostolicae requisitionem larga sangvinis profusione cum hostibus Ecclesiae decertasse, palam est, in memoriam revocare, et inchoata de nobis bene merendi studia magis ac magis intendere, auxiliaque contra tam potentem tyrannum pro magnitudine periculorum, communiter impendentium, tempestive decernere ut, Te Ecclesiam Dei gubernante, et Rudolpho Imperii habenas moderante, Hungaria, ex tyrannorum servitute liberata, pristino suo nitori restituatur, vobisque, duobus orbis terrarum rectoribus, omni tempore devotione et obsequio devinciatur. Servet Deus O. M. Tuam Beatitudinem diutissime florentem et Ecclesiam Dei feliciter gubernantem. Datum Posonii, ex Generalibus Regni Comitiis, die 12 mensis Martii, anno 1596. Eiusdem Tuae Beatitudinis

humiles, devoti, fideles ac perpetui
capellani et servitores
Praelati, Barones, Nobiles, caeterique
Status et Ordines Regni Hungariae.

(Kiadta: Katona. Historia Critica. XXVIII. 255—62. ll.)

VII.

1596. Márczius 26.

A pozsonyi országgyülés törvényczikkei.

Nos Rudolpus secundus Divina favente clementia electus Romanorum Imperator semper Augustus, ac Germaniae, Hun-

gariae, Bohemiae, Dalmatiae, Croatiae, Sclavoniae etc. Rex, Archidux Austriae, Dux Burgundiae, Styriae, Carinthiae, Carniolae et Wiertembergae, Marchio Moraviae, Comes Tyrolis et Goritiae etc. Memoriae commendamus tenore praesentium, significantes, quibus expedit universis. Quod fideles nostri, Domini Praelati, Barones, Magnates, Nobiles, caeterique Status et Ordines Regni nostri Hungariae, et partium ei subiectarum, in generali eorum Conventu, decimo quinto die proxime praeteriti mensis Januarii, anno domini Millesimo Quingentesimo Nonagesimo sexto celebrato, in Civitate nostra Posoniensi, ex mandato nostro congregati, exhibuerunt et praesentaverunt nobis, medio serenissimi Principis Matthiae, Archiducis Austriae etc. fratris nostri charissimi, qui scilicet nostro nomine dicto generali Conventui praefuit, infrascriptos articulos, in eodem Conventu, communibus ipsorum votis et suffragiis, parique et unanimi consensu conclusos; supplicantes nobis humiliter, ut universos et singulos eos Articulos, omniaque et singula in eis contenta, ratos, gratos et accepta habentes, nostrumque Regium consensum illis praebentes, autoritate nostra Regia clementer acceptare, approbare, ratificare et confirmare, atque tam nos ipsi observare, quam per alios omnes, quorum interest, observari facere dignaremur. Quorum quidem articulorum tenor talis est.

Articuli Dominorum Praelatorum, Baronum, Magnatum et Nobilium, caeterorumque Statuum et Ordinum Regni Hungariae, partiumque ei subiectarum, in generali eorum Conventu, ad decimum quintum diem mensis Januarii, anno domini Millesimo Quingentesimo nonagesimo sexto, indicto Posoniique celebrato, conclusi.

Articulus I.

Praefatio, in qua Status Regni opem Maiestatis suae Caesareae humiliter implorant, et pro benigna ac paterna erga se affectione et cura, Maiestati suae Caesareae gratias agunt.

Fideles Status et Ordines, suae Maiestatis Caesareae et Regiae Propositiones eo attentioribus animis considerarunt, quo certius ex eis intelligunt, suam Caesaream Maiestatem, certis nuntiis atque indiciis pro explorato habere, Turcarum

Principem, validiori quam antea unquam exercitu, contra hoc afflictum Regnum Hungariae ducendo incumbere, magnaque ex parte iam in procinctu habere. Quem cum sciant innumerabilibus copiis et apparatibus bellum gerere consvevisse, ita ut reliquiis huius Regni non solum difficile, sed neque possibile sit illius viribus resistere, Statusque atque Ordines suae imbecillitatis conscii, Maiestatem suam Caesaream, uti dominum patrem suum clementissimum humilime orant et obtestantur, ut quemadmodum hactenus, et potissimum hoc triennio, pie plane ac paterne praestitit, nunc quoque eas rationes inire atque omni conatu efficere velit, quo fideles suos Hungaros, ab imminenti periculo et clade, quantum auxilio Dei Optimi Maximi fieri poterit, pro viribus defendere, ac ferocissimum hostem reprimere queat; ne per ipsorum latus, caeterae suae Maiestatis Provinciae, in vicinio constitutae et per consequens Christiana Respublica insigne aliquot et irreparabile damnum capiat. Quod Maiestatem suam Caesaream modis omnibus facturam, requisitis in auxilium caeterorum Regum et Principum, ipsiusque Sacri Romani Imperii auxiliis et suppetiis, haud dubitant; sicuti post ruptum a perfido hoste foedus singulari cura et studio reipsa praestitit, suamque erga hoc afflictum Regnum plane paternam benevolentiam declaravit. Pro qua, uti debent, singulares aeternasque gratias agunt et habent, Deum Optimum Maximum precati, ut suam Caesaream Maiestatem diutissime conservet, viresque subministret, quibus se ac suos, a perfidi truculentique hostis rabie, tueri atque etiam vindicare possit.

Articulus II.

Regnicolae, iuxta piam Maiestatis Caesareae admonitionem, defensioni patriae suae non deessent, si pristinae vires et facultates eis suppeterent.

Ubi vero Maiestas sua Caesarea Status et Ordines benigne hortatur, ne vel praeteritorum malorum memoria, aut incerto futurae sortis metu, animos despondeant, sed potius spe melioris successus magis magisque erigant, ingruentibusque malis ope et opibus obsistant, ac contra adversos casus non infractum modo, sed invictum etiam animum ostendant, neque calamitatibus et malis, quae bella secum trahunt, vel

militum insolentia, qui tam transeundo in itinere, quam in hibernis, varias gravesque populis clades intulerunt, moveantur; quin potius insignibus veterum erga Patriam fortitudinis atque liberalitatis monumentis, qui Patriam vita chariorem habuerunt, inducti, neque mori pro Patria detrectent, neque eam angustiis rei pecuniariae laborantem, eorundem exemplo deserant. Status et Ordines, tametsi ad defendendam Patriam per se egregie animati, pro ea extrema quaeque pati parati sunt, hac tamen suae Maiestatis Caesareae benigna cohortatione, veluti calcari addito, eo promptius et alacrius omnia praestituri, nec ullius hominis de se expectatione defuturi essent, si pristinae vires et facultates eis suppeterent, verum tot et tantis ac continuatis fere bellorum procellis, quibus iam a tot seculis agitantur, in eas calamitates et rerum omnium angustias devenerunt, ut si instantis periculi magnitudo consideretur, tam ipsimet exigua propulsandis malis auxilia et remedia de se polliceri queant, quam sua Caesarea Maiestas non multum subsidii ab eis expectare possit.

Articulus III.

Qua ratione militum insolentia compescenda.

Ad querelas Statuum et Ordinum, de effreni licentia seu potius impietate stipendiariorum militum, ad suas Maiestates delatis, quos ab initio huius belli, et praesertim anno superiori, non in miseram duntaxat plebem, sed alios etiam cuiusvis conditionis homines, tam crudeliter et hostiliter grassatos esse conquesti sunt, ut si quis omnia eorum scelera, rapinas, caedes, incendia, sacrilegia enumerare conetur, cum dies et verba deficiant, eaque fere post obitum Illustrissimi olim Caroli Principis et Comitis a Mansfeld, qui militem in officio continebat, emersisse, quod attinet; eiusmodi malis ita mederi posse autumant, si sua Maiestas, prout Statibus et Ordinibus benigne pollicetur, sedulo curaverit, ne in avertendis rapinis et compescenda militum insolentia, aliisque remediis eisdem malis adhibendis, quicquam in posterum desideretur.

Articulus IV.

Status Regni non ideo conqueruntur, quod contribuere nollent, sed attenuatis eorum opibus, et sua Maiestas de extraneo etiam exercitu, sicuti hactenus, contra tantum hostem benigne prospicere dignetur.

Et tametsi publicae Statuum et Ordinum querelae graves et intollerabiles sunt, eoque gravius tollerari possunt, quod mala et damna ab iis patiantur, quos Caesarea Maiestas maximis sumptibus in sui Regni defensionem conducit; tamen non ideo commemorantur, quod Regnicolae, ingruente tanta tamque ardua necessitate, sese a contribuenda ope et subsidio subtrahere vellent, (faciunt enim quidquid vires et facultates ferre possunt) sed ut exhaustis publice privatimque opibus ipsorum, sua Caesarea et Regia Maiestas sciat et intelligat, quam parva auxilia possint conferre. Atque ut sua Caesarea Maiestas, uti hactenus, ita nunc etiam aliunde supplementa et exercitum comparare, ac ferocissimo hosti obviam ire, remque publicam Christianam tueri et defendere pergat.

Articulus V.

Subsidium novem florenorum pro hoc anno offertur in duobus terminis exigendum, unus florenus pro Confiniorum munitione, reliqui octo pro conductione peditum Hungarorum; simulque lustrationis et erogatae pecuniae rationis exigendae modus, portarumque nova connumeratio instituta.

Quia autem pecuniam nervum belli ac rerum omnium effectricem esse pro comperto habent, vel in his angustiis et aerumnis suis, sibi ipsis et patriae, in extremo discrimine versanti, deesse nolentes: offerunt suae Maiestati Caesareae ad praesentem annum, inclusa tam particulari quam generali insurrectione, de singulis portis, noviter, tam in eorum, quam suae Maiestatis, Ecclesiasticis videlicet et secularibus bonis, numerandis, singulos novem florenos Hungaricos, ad Cameram Ungaricam dandos, idque in duobus terminis. Primo, pro festo Sancti Georgii, secundo vero, pro festo Nativitatis Sancti Joannis Baptistae, prout sua Serenitas postulavit, ea adjecta conditione, ut unus florenus cuiuslibet portae, pro munitione Confiniorum, reliqui octo, pro conductione peditum Ungarorum, cedant. Haecque pecunia non aliorsum, quam ad hunc conducendi peditis Hungari usum convertatur. Quorum quidem

peditum Lustratio, una cum erogatione pecuniae necnon dandae rationis modo, fiet eo pacto, quo sua Maiestas in sua propositione postulat; videlicet, ut tam Lustrationi, per suae Maiestatis Officiales ad id iuratos peragendae, quam solutioni militum, speciales homines Statuum adhibeantur, et in proxima Diaeta eorum relatio fiat. Fiatque nova connumeratio portarum; quae ut certiori modo peragatur, sua Maiestas Caesarea, aut Camera, Dicatores fideles et diligentes constituat; et ut nova connumeratio absque fraude fiat, Dicatori adiungatur nobilis juratus in quolibet Comitatu, qui ambo ex officio suo, more alias consveto, iuramento Judicis cuiuslibet villae contenti, connumerationem peragant; neque tamen muneribus, aut exactione pecuniae pro schedis, aut alio quovis modo miseros colonos taxent, adeoque absque fraude, conscientiose portarum numerum conscribant, neque bona ullius fraudandi studio dissimulent aut supprimant. Jurati Nobiles sic et Vicecomites ac Judices Nobilium et Notarii gratis hoc anno serviant, in hac connumeratione portarum.

Articulus VI.

Domini Preelati, Barones, Magnates et possessionati Nobiles, de singulis portis similiter novem florenos, ex propria bursa offerunt, eaque pecunia Equites bene armatos expedient, qui cum peditibus, sex mensibus servire debeant.

Praeter hanc oblationem novem florenorum, quiliber Dominorum Praelatorum, Baronum ac Magnatum et possessionatorum Nobilium (salva remanente antiqua Nobilitatis praerogativa) ex propria crumena de singulis portis, pro hac vice tantum, alios novem florenos ordinabit, et ea pecunia, Equites bene armis instructos, in Castra expediet, qui cum dictis peditibus, sex integros menses, incipiendo a decima quinta die Maii, in castris merebunt, sub Capitaneis supremis seu Generalibus Ungaris, ita ut in numerum horum noviter conscribendorum equitum, stipendiarii milites non admittantur.

Articulus VII.

De personali penes Maiestatem Caesaream insurrectione.

Si vero Maiestas sua Caesarea personaliter in Castra adveniet, quod Status et Ordines ex animo cuperent; offerunt

se more veteri personaliter eo venturos, armis, equis, et apparatu bellico bene instructos, ac tamdiu, donec necessitas postulaverit, penes personam suae Maiestatis militaturos.

Articulus VIII.

Ut gentes Regnicolarum, ex propria crumena conducti, per Magistros Lustrationum suae Maiestatis Caesareae, lustrentur.

Quo ad istud vero subsidium, ex propria crumena Regnicolarum oblatum, ut sibi sua Maiestas persvadere possit, Regnicolas in fideli intertentione harum suarum gentium non defuturos; admittunt humiliter, ut eas Magistri Lustrationum suae Maiestatis lustrare possint, quandocunque voluerint.

Articulus IX.

Subsidium Sclavonicum in usum eius Regni convertatur.

Subsidium Sclavonicum in usum eius Regni convertetur, solveturque ibi dimidium, more antiquo; sicuti et coloni Turcis subiecti.

Articulus X.

Modus taxandi in quolibet Comitatu Ecclesiasticos, Nobiles unius sessionis et Armales aliasque diversas personas, statutus.

Quod ad unius Sessionis Nobiles, item Armales, Praediales, Libertinos, tam Regios, quam alios, nec non eos, qui in officiis et servitiis quorumcunque sunt; praeterea Molitores proprias molas habentes, Anabaptistas, Judaeos, Ruthenos, Valachos non exercituantes, Plebanos et Concionatores non possessionatos, item ligni sectores, Carbonarios, in serie Villarum domos non habentes, praeterea fugitivos Nobiles, Abbates, Praepositos, Altarium et Capellarum Rectores, Archidiaconos, Capitula, et alia maiora beneficia habentes, et Decimas, Nonas, Quartas et Sedecimas percipientes, non possessionatos, attinet, ii omnes in quolibet Comitatu taxentur per Vicecomites, Judices Nobilium et alios potiores Nobiles, iuxta eorum iuramentum, quo se ad administrandam iusticiam obstrinxerunt. Armales autem aliique Nobiles, in civilibus et non exemptis fundis habitantes, ratione ipsorum quoque fundorum contribuere et dicari debebunt; possessiones, quae per dominos terrestres inquilinariae aut libertinae factae sunt, et quae

hactenus dicatae non sunt, taxentur per eosdem Vicecomites et Judices Nobilium, cum potioribus Nobilibus, ut supradictum. Decem lanceatorum Nobiles, sedis superioris Comitatus Scepusiensis, per ipsorum Vicecomitem et iuratos Assessores, taxentur.

Articulus XI.

Cui gentes Regni subesse debeant.

Eiusmodi gentes omnes, modo praedicto in unum collectae, in quolibet Comitatu peculiarem Capitaneum et peculiare vexillum habeant. Omnes autem sub suae Maiestatis vexillo et eius Capitaneis Ungaris, supremo Regni Capitaneo pareant et subsint.

Articulus XII.

De modo exercituandi Constitutiones anni praeteriti servandae.

In reliquis, tam de condescensione militum, quam aliis, quae hanc bellicam expeditionem concernunt; Constitutiones anno praeterito de modo exercituandi sancitae, observentur.

Articulus XIII.

Ad bona Ecclesiastica ac vicinorum Nobilium et Civitatum villas condescendentes et damna inferentes, qualiter puniendi.

Quia vero Domini quidam et Nobiles, ac etiam Capitanei suos servitores, equites et pedites, ad bona Ecclesiastica et Nobilium vicinorum, et Civitatum villas condescendere faciunt, qui multa damna miserae plebi inferunt, foenum, pabulum et alia diripientes, ac se gratis sustentari curantes: statutum est, ne id fiat; et si qui Dominorum et Capitaneorum in posterum id facere ausi fuerint, puniantur per Vicecomites aut supremos Comites, vel ipsis non sufficientibus, per supremos Capitaneos Regni, sub iuramento, quo suae Maiestati et Regno sunt obstricti.

Articulus XIV.

Capitanei et milites Comitatuum, similiter a condescensu et illatione damnorum prohibentur, et quomodo inobedientes, sic quoque Capitanei penes milites et vexilla sua non manentes puniendae sint.

Idem statutum est etiam in Capitaneos seu milites, quorumlibet Comitatuum, qui simili modo in bona et villas

Nobilium ac Civitatum condescendere et victualia gratis diripere solent, ac varia damna inferre; nimirum, ut etiam ii, a Vicecomitibus seu Comitibus, aut eis non sufficientibus, per Supremos Capitaneos Regni, non obstante praerogativa Nobilitari, pro demerito puniantur, sub iuramento, quo suae Maiestati et Regno sunt obstricti. Dicti autem Capitanei Comitatuum, penes suos milites et sua vexilla maneant, alioquin per supremos Capitaneos irremissibiliter puniantur. Idem fiat in Sclavonia per Banos.

Articulus XV.

De poena eorum, qui gentes suas in bellum non expediverint, et usque ad terminum praefixum in Castris non intertenuerint.

De iis, qui gentes suas praemisso modo in bellum expedire nollent aut non curarent, vel eos usque ad praescriptum terminum in castris non intertenerent, servetur Articulus vigesimus sextus, anno superiori de eo constitutus. Hoc addito, quod si primo Vicecomites, deinde autem ipsimet etiam supremi Comites, ad requisitionem supremi Capitanei Ungari, executionem hanc in effectum deducere nollent, extunc teneantur iidem supremi Capitanei, talium Vicecomitum et Comitum bona usque ad solutionem tripli occupare, ipsis autem Comitibus et Vicecomitibus ad executionem insufficientibus, iidem supremi Capitanei, sub amissione officiorum, auxilio esse, et contumaces, modo praescripto, punire debeant.

Articulus XVI.

Capitanei Comitatuum, defectum militum non signficantes, qualiter puniendi, et ut Comitatus suis gentibus idoneos Capitaneos praeficere debeat, alioquin per Supremum Capitaneum, alii magis idonei illis subrogentur.

Si vero eiusmodi defectum militum, Comitatuum Capitanei Supremis Capitaneis non significaverint, defacto per Supremos Capitaneos officio et stipendio priventur. Curent etiam Comitatus, ut idoneos Capitaneos gentibus suis praeficiant, alioquin Supremi Hungari Capitanei habeant autoritatem, cum consensu et praescitu Comitum et Vicecomitum, alios idoneos in locum eiusmodi inhabilium et minus aptorum, eligendi et constituendi.

Articulus XVII.

Milites Caesareae Maiestatis, omniumque Dominorum et Nobilium huic oneri subiiciantur.

Sint autem huic oneri ferendo subiecti etiam in stipendio suae Maiestatis, vel quorumvis Dominorum et Nobilium militantes.

Articulus XVIII.

Domini Deputatarii anni nonagesimi tertii, Camerae Hungaricae dent de perceptis rationem, et quomodo tum illorum, tum vero praeteritorum subsidiorum, annique praeteriti, ac gratuitorum laborum restantiae, in quolibet Comitatu exigendae.

A Dominis Deputatariis anni nonagesimi tertii, ratio exigatur in Camera Hungariaca suae Maiestatis, neque enim hoc belli tempore, in partibus id commode fieri posset. Quod attinet ad restantias eius anni, Domini Deputatarii eas se nunc exigere non posse dicunt, sed et eas, et praeteritorum subsidiorum ac anni praeteriti, nec non laborum gratuitorum restantias ac pecuniam, Vicecomites quorumlibet Comitatuum, praesente viro Nobili, ad id per supremum Comitem Comitatus ipsius adiungendo, exigant, et Camerae dent. Qui vero ea curaverunt, compellantur ad dandam Camerae rationem, per supremum Comitem cuiusvis Comitatus.

Articulus XIX.

Civitates liberae, quorum Taxa in bellicos usus deputata, in commerciis et reditibus, aliisque eorum libertatibus conservandae.

Quod sua Maiestas Caesarea Taxas liberarum Civitatum in bellicos usus deputaturam se benigne offert, Maiestati suae Caesareae Status et Ordines gratias agunt quam maximas. Et quia Civitates ipsae, tam in solvenda Taxa, quam Dica, e bonis suis proveniente, tum etiam vectura bombardarum, ac militum intertentione satis superque gravari solent; supplicant Regnicolae Maiestati suae Caesareae humiliter, ut cum ipsi peculium Coronae suae Maiestatis sint, dignetur eis ita parcere, ut quoad praefata onera sublevanda eorum condigna ratio habeatur, ac ipsi in commerciis et reditibus, aliisque eorum libertatibus conserventur, nec nimia taxatione graventur; signanter ne a civitate Zakolcza vectigal accipiatur, sicut neque ab aliis privilegiatis, in quantum in usu fuerunt.

Articulus XX.

Ordinatio nova stipendi militaris, et de poena plus accipientis deque ordine et disciplina militari servanda.

Ad stipendium menstruum militare quod attinet, videtur Statibus et Ordinibus, ut durante hac semestri expeditione, quando precium Annonae excrevit, Equiti per mensem non plures, quam quinque floreni Hungarici, Pediti tres dentur. Quinque autem floreni ideo constituuntur, ne vel currum, vel aliam aliquam stipendii auctionem accipere audeat. Plus accipientes poenam, in superiori Diaeta sancitam, incurrant. Debeat etiam quilibet Eques, qui ad quatuor vel infra equos stipendium percipit, hastam ipsemet gerere, simul et servitores eius; si nollet cogat eum Supremus Capitaneus, verbere et aliis oportunis remediis. Ad formulam iuramenti militaris quod attinet, Supremi Capitanei officio suo sedulo perfungantur, et curabunt ut ordo et disciplina militaris servetur.

Articulus XXI.

Tres Justiciae Capitanei in Castris constituendi, Ungari tamen a nullo alio, praeterquam a Judice Ungaro iudicentur.

Quod sua Maiestas Caesarea tres in Castris Justiciae Capitaneos constituendos censet, ad coercendam militum proterviam, Ungarum, Germanum et Italum, aequm esse videtur; sed tamen tantum Judex Ungaricus, neque alius habeat autoritatem Ungaros milites iudicandi, neque Profosii aut alii, in eius offiicium se immisceant, vel aliquem Ungarum capiant. Quod si in flagranti crimine coeperint, sine mulcta ad manus Judicis Ungarici tradant; sic et e contra.

Articulus XXII.

De poena eorum, qui spe maioris lucri et stipendii ad exterorum dominorum et provinciarum servitia sese conferunt.

De iis, qui spe maioris lucri et stipendii, ad exterorum dominorum et provinciarum servitia sese conferunt, sicuti sua Caesarea Maiestas postulat, ita Status et Ordines, anni superioris Decreto inhaerent; ne nimirum hoc anno, ullus ex Hungaris, vel Croatis et Sclavis, ad exterorum dominorum et

provinciarum, (excepto summo Pontifice, qui eodem stipendio, ut supradictum est, militem Ungarum conscribere poterit) stipendia vel servitia se conferat, et in numerum Catafractorum vel Archibuserorum et Kozakorum se conscribendum curet; imo qui nunc inter eos sunt, statim inde recedant et in militiam Hungaricam redeant. Si quis secus fecerit, sua Maiestas Caesarea, aut Reverendissimus Dominus Locumtenens (cuius autoritas, ut inconcussa maneat, Regnicolae suae Maiestati supplicant) bona illius benemeritis conferat; si bona non habuerit, sua Caesarea Maiestas, Supremis Capitaneis, medio Generalis Ducis auxilio esse velit, ut is ad manus eorundem Capitaneorum supremorum assignetur, capite plectendus.

Articulus XXIII.

Liberi Haydones et Equites vagi, iuxta anni superioris Constitutiones, e medio tollendi.

De liberis Haydonibus, renovatur constitutio anni superioris proxime praeteriti. Eos autem ubicunque inventi fuerint, Vicecomites et supremi Comites eorum Comitatuum e medio tollant, aut iis non sufficientibus, supremi Capitanei. Idem intelligatur de vagis et liberis quoque Equitibus.

Articulus XXIV.

Status et Ordines sese humiliter excusant, quod ipsi causam penuriae Annonae et excrescentis eius precii non praebuerint, sed certis rationibus unde promanarit, ostendunt.

Caeterum ubi Maiestas sua Caesarea postulat benigne, ut cum bello foeliciter prosequendo, apprime necessarium sit, ut certa taxa Annonae et pabulationi constituatur, quod ab iis, qui e longinquis regionibus ac Sacro Romano Imperio, pro eliberando Regno Hungariae, veniunt, cum invidia Ungarici nominis, diversae querelae audiuntur, de excrescente ad iniquum et intollerabile precium, re annonaria; idque inde evenire, quod aliqui ex Regnicolis, privati lucri causa, omne frumentum, quod usibus incolarum superest, coemant, ac pro suo libito, non militibus solum, sed etiam Annonariis suae Maiestatis Caesareae divendant; libenter Status et Ordines

eam limitationem peragerent, verum id hic domi commode fieri non posse videtur, sed res ea omnis in Castris, pro ratione temporis ac annonae, pabuli, caeterarumque eius generis rerum copia vel penuria, decernenda limitandaque est, communi Generalis Ducis ac reliquorum Capitaneorum Supremorum consilio, iudicio et consensu. Caeterum, quinam illi sint, qui commeatu praeempto causam penuriae seu augendo precio annonae praebuerunt, Statibus et Ordinibus non constat; ita ut ipsi sibi persvadeant, haec atque similia a malevolis quibuspiam Maiestatis suae Caesareae falso dicta propositaque fuisse. Tantum enim abest, ut Status eiusmodi illicito quaestui incumbant, ut potius miseris colonis suis frumenta distribuant, a quibus partim hostes, partim milites ea crudeliter eripuerunt; neque aliam penuriae causam esse existimant, praeter anni superioris sterilitatem, quam, quod externus miles obvium quodque diripuit, sine ullo Nobilis aut rustici, Praelati aut Magnatis discrimine. Pluribus in locis frumentum quod ipsemet consumere nequivit, aut eo equos pavit, aut vendidit aut dissipavit. Plurimos qui commeatum in Castra vehebant, in itinere adortus est, illudque ei ademit, ut nec ipsi vectori quicquam pro suo labore inde rediret, nec in Castris venum exponi posset. Non parvo etiam impedimento fuit, quod rerum taxatio, contra praeteriti anni Decretum, Germano Marschalco Castrensi fuit commissa, qui cum Profosios haberet, per eos victualia, ita uti voluit, limitavit; idem caeteri quoque Capitanei fecerunt; pontem quoque homines ipsius continuo insederunt, ac a transeuntibus, tam pecunias insolitas, quam partem victualium, quae vehebant, extorserunt; quod vero vix tolerabile fuit, etiam aegrotis ac in bello sauciatis, imo et occisis militibus, transitum sine vectigali non dederunt. Quos abusus, ut sua Caesarea Maiestas ac Serenitas sua, uti offerunt, clementer tollant.

Articulus XXV.

Supplicant Status ut tempestive in Regni partibus Magistri Annonae ordinentur.

Tum vero etiam supplicant, ut tempestive Magistri Annonae ordinentur, tam hic, quam in partibus superioribus,

praebita eis aliqua summa pecuniae, ut annonae certam quantitatem ad usus belli comparare in tempore possint.

Articulus XXVI.

Ut in castris certi Magistri fori per Supremos Capitaneos pro Hungaris constituantur, et Profosii in rem Annonariam se non immisceant.

In Castris etiam erunt constituendi pro Hungaris certi Magistri fori, per Dominos Supremos Capitaneos, qui invigilent, ne victualia in Castris sine precio rapiantur, nec se Profosii in rem Annonariam immisceant, aut ex invectis in Castra rebus, portionem capiant, aut aliquod vectigal exigant, sed propriis suis stipendiis militaribus contenti, vivant; ut hac ratione victualia in Castris magis abundent. Quo facto, annona et viliori precio veniet, et miles a rapina facilius prohibebitur.

Articulus XXVII.

Vectores victualium a militibus non molestandi, et a vicinioribus quoque Regnis et Provinciis victualia advehenda.

De vectura victualium, si Castra paulo remotius a Danubio sita fuerint, Regnicolae existimant, si ii, qui victualibus vehendis et devehendis victum quaerunt, a militibus non molestentur, neque damno afficiantur, ac iustum precium persolvatur, non futuram pro praesentis temporis ratione, annonae et commeatus inopiam. Quia tamen fertiliora fere Regni loca, hostes Turcae et Tartari miserabilem in modum devastarunt, et milites quoque exteri quod reliquum fuit, instar harpyarum depasti sunt, et alioquin hic annus non fuit aeque ut alii adeo fertilis, Maiestas sua Caesarea, pro singulari sua benignitate, etiam ab aliis Regnis et Provinciis suis vicinioribus, victualia advehenda curet; nam ex sola Hungaria, praesertim de pabulo et avena, omnibus in universum subministrari et satisfieri non poterit.

Articulus XXVIII.

Munitioni Confiniorum Regnicolae, pro viribus, non deerunt.

Ad Confiniorum per suam Caesaream Maiestatem nominatorum restaurationem munitionemque, quod attinet, supra, de singulis portis, singuli floreni deputati sunt. Ubi autem

Deo volente aliquid amplius recuperatum fuerit, non deerunt Status et Ordines, pro suis viribus illis haud dissimiliter muniendis, sed sese tempori et necessitati accomodabunt.

Articulus XXIX.

Milites in hybernas Stationes ad Confinia hostibus viciniora distribuendi.

Ubi sua Maiestas Caesarea militibus de hybernis Stationibus, et ut vocant quarteriis hospiciorum, ac Commeatu et pabulo providendum censet; videtur Regnicolis, eos in ipsis Confiniis commode fore distribuendos, in quibus et de hospitio et de Commeatu provideri poterit, dummodo precium pecunia praesenti exsolvatur. Et sane distribuendorum eorum commoditas, in confiniis hosti vicinioribus, eo magis expetenda est, quod ea tueri et defendere poterunt; nec Civitates, Oppida, Villas ac miseram plebem, more hactenus solito, praedae habituri sunt.

Articulus XXX.

Ad sauciatorum et aegrotorum militum curam per Dominos et Nobiles a singulis portis, ex aere proprio, ad Cameram Hungaricam, in duobus praemissis terminis solvendi decem denarii Hungarici, loco Eleemosynae oblati.

De cura sauciatorum aut aegrotorum militum, aut extruendis ei usui hospitalibus, quod sua Caesarea Maiestas postulat: Status et Ordines intelligunt, nec diffitentur, id utique pium Christianoque homine dignum videri; sed quia ipsi satis superque, multis rebus et oneribus gravati sunt, quomodo hoc ad effectum deducant, non vident. Existimant autem, in Castris publica aliquot, eaque multorum hominum capacia tentoria adhibenda esse, in quibus vulnerati et aegroti milites recipiantur, et adhibitis suae Maiestati Medicis et Chyrurgis, curentur. Et cum Status et Ordines se ad omnia exequenda insufficientes agnoscant: offerunt nihilominus ad hunc usum, Eleemosynae loco, a singulis portis denos nummos Hungaricos, per Dominos et Nobiles, ex aere proprio, praemissis duobus terminis, ad Cameram numerandos. Portas non habentes, iuxta conscientiosam limitationem Vicecomitum, in hunc finem contribuant. Ita tamen, ut haec Eleemosyna generaliter

per omnia Castrorum loca in omnes cuiusvis, tam indigenae, quam externae nationis, in praelio, vel impetu per hostes, non autem in rixa et contentione, sauciatos, bonis modis impendatur.

Articulus XXXI.

Ut sicuti Cisdanubium fieri consvevit, ita etiam Ultradanubium in arcium finitimarum Capitaneos et stipendarios, plenam autoritatem Supremo Capitaneo, Maiestas sua Caesarea tribuat.

Caeterum Status et Ordines suae Maiestati supplicant, ut sicuti Cisdanubium, Capitanei Confiniorum Supremo Capitaneo Regni subsunt et obtemperant, ita fiat etiam ultra Danubium et Dominus Supremus Capitaneus earum Ultradanubiarum partium, habeat potestatem et autoritatem plenariam in Capitaneos et stipendiarios arcium finitimarum.

Articulus XXXII.

Supplicant Status Regni Maiestatem Caesaream, ne Dominum Comitem Georgium de Zrinio, in exercenda in bonis suis Dalmaticis eorumque portubus mercatura molestari permittat, sed locum depositionis illi benigne conservet.

Dominus Comes de Zrinio conquestus est, se habere in Dalmatia citra littora Maris Adriatici, certas arces, ut Grobnyk, Bakar et Hrelin, quibus ipse et pater, ac maiores eius cum omnibus vectigalibus, portubus, aliisque pertinentiis libere usi sunt; sed non ita pridem Officiales et Tricesimatores Serenissimi Archiducis Ferdinandi, in terra Fluminis constituti, ipsum molestare inceperunt, non permittendo Mercatoribus Venetis, et aliis Italis eo merces advehere, et eas aut permutare, aut vendere, solutis iis, quae debent solvi; cogentes eos illinc ad terram fluminis Sancti Viti accedere. Imo si quos deprehendunt in portubus dicti Domini Comitis mercaturam exercere, eos variis modis damnificant. Quas ob violentias, licet Serenissimum Archiducem Ferdinandum se requisivisse dicit, nullum tamen remedium adhibitum. Quapropter Status et Ordines Maiestati suae Caesareae ac Serenissimo Archiduci supplicant, dignetur antiquum usum exercendae in suis portubus mercaturae, nec non locum depositionis dicto Domini Comiti conservare, ac Serenissimo Archiduci scribere, ne hanc violentiam, quae etiam limitibus ac foederibus Regni, ac locis

depositionum praeiudicat, a suis hominibus fieri permittat, ac committat Dominis Banis, ut ipsum Dominum Comitem in suis iustis iuribus defendant.

Articulus XXXIII.

Intercedunt Status Regni apud Maiestatem Caesaream pro Alberto Loniay, ut ei ablata per Magnificum Christophorum a Teuffenbach bona, restituantur.

Neque dissimiliter supplicant Maiestati suae Caesareae ac Serenissimo Archiduci, Dominis suis clementissimis, pro ipsorum fratre Alberto Loniay, qui cum non ita pridem in Transsilvania bona sua amiserit, Dominus Teuffenbach, Supremus partium superiorum Capitaneus, omnia eius bona, in Comitatibus Beregh et Ugocha habita, sine ullo iuris processu occupavit. Dignetur igitur sua Maiestas Caesarea eadem bona, citra aliquam informationem Camerae, ipsi reddi et restitui mandare, quum omnibus Statibus hoc plane constet. Offert autem idem Albertus Loniay, se etiam extra terminos Judiciorum, vel coram Consiliariis suae Maiestatis, vel Judicibus Regni Ordinariis, iuri stare velle, et respondere iis qui aliquid contra eum actionis habent. Quam suae Maiestatis gratiam Status et Ordines Maiestati suae fideliter et humiliter reservient.

Articulus XXXIV.

Confinii Agriensis necessitatibus ut prospiciatur, Status Maiestati suae Caesareae supplicant.

Quoniam autem pertinentiae Confinii Agriensis, per haec bella, tam per Turcas et Tartaros, quam milites, magna ex parte desolatae sunt, proventusque eius, quibus milites praesidiarii interteneri solebant, multum diminuti dicuntur; supplicant Status et Ordines, dignetur sua Maiestas, in hoc ancipiti temporis statu, necessitatibus dicti Confinii clementer providere.

Articulus XXXV.

Ut Illustrissimus Princeps Transsilvaniae subditos suos, ab occupatione bonorum ditionis Maiestatis Caesareae coercere, et bona faucibus Turcarum nuper erepta, dominis eorum terrestribus restituere velit, per Maiestatem Caesaream requirendum, Status humiliter censent.

Illustrissimus Transsilvaniae Princeps omnino requirendus videtur, ut cum subditi ipsius Varadini et in Huzt commorantes, plurimas villas in Comitatibus Zabolch, Zathmar, Ugocha et Beregh ac aliis habitas, ad eius ditionem vendicare et occupare nituntur, et sic non contemnenda summa, ex Dica suae Maiestatis Caesareae ac gratuitis laboribus decedit, velit eos coercere; quia est etiam contra Transactionem cum eo et praedecessoribus suis factam. Praeterea dignetur sua Maiestas Caesarea, apud ipsum Principem Transsilvaniae efficere, ut quum, Deo volente, arces Lippa, Jeneo, Pankotha, Vilagosvar et alias e faucibus Turcarum eripuerit, bona ipsa dominis eorum terrestribus restituere velit. Salva suae Illustrissimae Dominationis Jurisdictione remanente, iuxta Transactionem anno superiori cum eo factam.

Articulus XXXVI.

Colonis Sclavonicis liber in Patriam suam reditus, ac colonorum libera ubique migratio, iuxta antiquas Constitutiones concessa.

Statuunt etiam Regnicolae, quod coloni illi, qui e Sclavonia hisce proximis annis metu Turcarum aufugerunt, iam pacatiori Regni illius statu, per illos Dominos Magnates, ad quorum bona sese receperant, libere domum reverti permittantur; iuxta Constitutiones Anni millesimi, quingentesimi, quinquagesimi sexti. Similiter et migratio colonorum sit ubique libera, prout et antea fuit, et serventur hac in re antiquae Constitutiones superinde editae.

Articulus XXXVII.

Nobiles Comitatuum Geomeriensis, Nogradiensis et Hontensis supplicant Maiestati Caesareae, ut bona ipsorum avitica et iure obtenta, circa arcem Filek sita, libere ipsis possidenda relinquere, eosque in veteri ipsorum libertate conservare dignetur.

Ceterum postquam, Dei Optimi Maximi beneficio, arx Filek recuperata est, certa inquisitio per Commissarios suae Maiestatis Caesareae facta est de bonis diversorum, circa eam arcem, in Comitatibus Geomeriensi, Nogradiensi et Hontensi existentibus; unde Nobilitas circumvicina, quae semper bona sua libere possedit, etiam arce Filek in manibus hostium

habita, veretur ne ex hac inquisitione damni eis redundet. Itaque suae Caesareae Maiestati supplicant, dignetur eis bona sua avitica, tam quae antea pacifice possederunt, quam quae iure obtinuerunt, quiete et libere possidenda permittere, ipsosque Nobiles in veteri sua libertate conservare.

Articulus XXXVIII.

Judicia in Comitatibus et foris Spiritualibus durante bellica expeditione, a medio Maii, usque ad medium Novembris, cessent, et finito bello, iterum statim ubique celebrentur.

Durante expeditione bellica praesentis anni, incipiendo a decimaquinta die mensis Maii, usque ad decimum quintum Novembris, Judicia in Comitatibus, etiam de violentiis et novis occupationibus cessent; sic et in foris Spiritualibus iudicia cessent. Finito autem bello, statim iudicia ubique frequenter celebrentur, et causae de violentiis et novis occupationibus bonorum, tam saecularium, quam Ecclesiasticarum personarum, praecaeteris leventur et discutiantur, iuxta Constitutiones anni millesimi quingentesimi octogesimi septimi. Per praesentem autem Constitutionem Articulus tricesimus sextus anni proxime praeteriti, hac de re constitutus, abrogatus et sublatus est. Quae tamen causae sunt in processu, illae continuentur; hoc addito, quod non tantum novae violentiae et occupationes bonorum, sed etiam rerum mobilium quarumlibet, simili modo iudicentur.

Articulus XXXIX.

Pro collatione integra Abbatiarum Kapornak et Zalavar Ludovico Uylaky, Serenissimi Archiducis Matthiae deliberatio et intercessio demisse expetitur.

De conferendis integre Ludovico Uylaky Praeposito Castriferrei, Abbatiis Zalavar et Kapornak, dignetur sua Serenitas clementer deliberare, et apud suam Caesaream Maiestatem partes suas pro eo interponere.

Articulus XL.

Comitatus Zathmar et Zabolch, Articulum anni praeteriti de fugitivis eorum colonis ad Zathmar, executioni demandari supplicant. Status etiam Regni supplicant Maiestati Caesareae, ut ipsorum Comitatuum

supplicationem de diversis gravaminibus oblatam benigne exaudire dignetur.

Supplicant suae Maiestati Comitatus Zathmar et Zabolch dignetur Articulum anni elapsi, de fugitivis eorum colonis, qui Zathmarium ex eorum bonis fugientes, veluti in quodam asylo se ibi continent, in executionem deduci facere, ac committere clementer Supremo Capitaneo, nec non Provisori Zathmariensi, ut se ei constitutioni accomodent. Status quoque et Ordines Regni Maiestati suae Caesareae supplicant, dignetur exaudire supplicationem eorundem Comitatuum Zathmar et Zabolch, de molitione tritici ad praesidium Kallo, vi et armis coacta; de pascuatione militum, in pratis et hortis miserorum colonorum; de lignorum convectione et de aliis gravaminibus, quibus in dies premuntur et opprimuntur.

Articulus XLI.

Nobiles et Capitanei ac milites, tam interni, quam externi, in Comitatu Simigiensi existentes, ratione occupationis bonorum et violentiarum in Comitatu Zaladiensi iudicentur, usque ad dicti Comitatus Simigiensis restaurationem.

Et quia Comitatus Simigiensis, qui exceptis arcibus Babolchia et Komar, totaliter sub ditione Turcica est, in ipsoque Comitatu nulla hactenus iudicia celebrata sunt, Nobilesque et Capitanei ac milites in illis arcibus residentes, tam interni, quam externi, vicinis Comitatibus eorumque incolis, plurimas violentias et damna inferunt, spe impunitatis ducti: statutum est, ut huiusmodi Nobiles nec non Capitanei, tam interni, quam externi, in illis locis residentes, ac alii cuiusvis status et conditionis homines, ratione quarumcunque violentiarum et occupationum, in bonis durante hoc belli tempore, hactenus patratarum, vel imposterum patrandarum, in praesentiam Vicecomitis et Judicis Nobilium Comitatus Zaladiensis evocari possint, ubi ibidem Nobiles et alii iuri stare teneantur, tamdiu donec Comitatus ille Simigiensis restaurabitur; non obstante eo, quod in alio Comitatu resideant; salva tamen autoritate Domini Comitis Stephani de Bathor, Comitis illius Comitatus Simigiensis, et haeredum ac possessorum arcis Babolchia. Quam quidem iudiciariam deliberationem, Supremus

Comes et Vicecomes ac Judices Nobilium Comitatus Zaladiensis, nec non alias etiam universas iudiciarias deliberationes, per eos quorum interest, debitae executioni demandare teneantur; in rebus tamen bellicis, sint subiecti Capitaneo suo ordinario.

Articulus XLII.

Maiestas Caesarea modum adhibere dignetur, ne Comitatus Castriferrei et Zaladiensis a militibus opprimatur.

Conqueruntur etiam Comitatus Castriferrei et Zaladiensis contra Capitaneum Canisiensem, a quo, et suis militibus plurima damna tam in ablationibus vinorum, quam aliarum rerum, gravesque alias violentias acceperunt. Sua Maiestas Caesarea dignetur modum adhibere, ne fideles sui opprimantur, sed illi violenti, per Supremum Regni Capitaneum coerceantur, et damna refundantur.

Articulus XLIII.

Violentiae ac damna, ex bonis ad Austriam impignoratis et praesertim ex Keoszegh Comitatibus Soproniensi et Castriferrei illata, per Generalem Regni Capitaneum et Supremos Comites conpescantur et captivi utrinque dimittantur.

Conqueruntur etiam Comitatus Soproniensis et Castriferrei de iniuriis, violentiis, damnis, metarumque occupationibus, et Nobilium captivationibus, quas tam alias plerumque, quam etiam sub praesenti Diaeta, ex bonis ad Austriam oppignoratis, et potissimum a Domina relicta olim Christophori Nadasdy, ex arce Keoszegh passi sunt; dignetur sua Maiestas Caesarea modum adhibere, ut per Generalem Capitaneum Regni et Supremos Comites huiusmodi violentiae compescantur, et captivi utrinque dimittantur.

Articulus XLIV.

Defensionis Insulae Challokeoz cura habenda.

Dignetur etiam sua Maiestas in defensionem Insulae Challokeoz eam habere curam, ut si milites, qui hac hieme in illa intertenti sunt, ab inde recesserint, residuitas illius, quae hactenus a rabie hostili utcunque defensa est, deinceps quoque permanere queat.

Articulus XLV.

Arcis quoque Petriniae custodiae et defensioni maiori militum copia succurrendum.

Arcis quoque Petriniae custodiae et defensioni, ac tam Equitum quam peditum maiori numero in eam collocandorum et solvendorum curam sua Caesarea Maiestas diligentem habere dignetur. Nam ex eo loco conservando, magna pars permansionis Sclavoniae et vicinarum provinciarum pendet; et si, quod Deus avertat, hostes eam recuperarent, actum de illis foret. Qua de re cum Status Sclavoniae Serenissimo Archiduci Ferdinando supplicassent, ad suam Maiestatem Caesaream fuerunt reiecti, quae eius rei dignetur clementer memor esse.

Articulus XLVI.

Damna per exterorum Capitaneorum milites miserae plebi illata, quomodo cognosci et refundi debeant.

De damnis per milites sub Capitaneatu Dominorum Hannibalis a Rottenaw, Skriniczkii, Krok et Eggenbergh in Sclavonia existentibus, et aliorum Capitaneorum exterorum, miserae plebi et aliis illatis, ubi sua Serenitas syngraphas eorum produci debere censet, ut sic de solutione, quoad fieri potest, provideatur; sciat sua Serenitas, nullas datas esse syngraphas, sed passim in Comitatibus ubique inquisitiones sunt factae anno praeterito. Supplicant Status suae Maiestati, dignetur damna ipsa ex inquisitione peracta, cognoscere, et vel colonis damnificatis restitui, vel defalcatis damnis ex eorum stipendio, huiusmodi stipendia ad aedificationem Confiniorum, aut alias suae Maiestatis necessitates converti facere.

Articulus XLVII.

Revisio metarum inter Hungariam et Poloniam ac tredecim Oppida instituatur.

Comitatus etiam Scepusiensis, Saaros, Liptho et Trinchiniensis supplicant suae Caesareae Maiestati, ut iuxta continentias publicarum Constitutionum, differentiae inter Hungariam et Poloniam ac tredecim Oppida, ratione metarum, violentiarumque et damnorum, per Commissarios ante nominatos, vel loco demortuorum denuo nominandos, revideantur

et rectificentur. Qua de re sua Maiestas dignetur Serenissimo Regi Poloniae scribere, quia Poloni in dies magis ac magis insolescunt.

Articulus XLVIII.

Moneta Hungarica Viennae recipiatur, et Nobilibus, in Tricesimis ac Teloneis non solvendis, libertas eorum observetur.

Ut moneta Hungarica Viennae sine damno Regnicolarum recipiatur, adhuc Status et Ordines suae Caesareae Maiestati humillime supplicant. Utque nobilibus de non solutione Tricesimarum et Teloneorum, sua antiqua libertas observetur, sicuti antea in multis Constitutionibus est sancitum.

Articulus XLIX.

In causis novarum occupationum aliarumque violentiarum, iuramenti in solam personam submissio locum habeat.

Statutum etiam est, ut in causis novarum occupationum ac aliarum violentiarum, ubi partes testimonia habere non potuerint, vel illis uti noluerint, iuxta leges antiquas Regni, submissio iuramenti in solam personam, utrinque, tam reo scilicet quam actori, libera sit et locum habeat.

Articulus L.

Salis nitri extra Regnum et ad hostes clancularia eductio serio prohibetur, et illa poena, quae in exportatores cupri ad hostes statuta est, in istos quoque decreta.

De sale nitro, ut fraudes evitentur, atque salis nitri, alioquin Regno necessarii, eductio prohibeatur, statutum est, ut inquisitio in partibus superioribus instituatur, et in eos, qui autores talis eductionis fuerunt, animadvertatur. De caetero autem, quilibet Regnicolarum, cuiusvis status et conditionis, in cuius ditione tale salnitrum conficitur, tantum ex eo, quantum necessitas postulat, ad usus suae Maiestatis Caesareae, competenti precio divendat. Quod autem residuum erit, illud indigenis et non hostibus, recepta solutione, vendat, aut pro se reservet, ut hoc potissimum tempore, tam Domini, quam Nobiles, item Civitates, Oppida, Arces et Castella ac milites colonique eorum, pulveres tormentarios habere possint. Advigilent etiam Tricesimatores ac alii passuum excubitores, ne

salnitrum ad hostes educere permittant, et si qui clam evehentes reperti fuerint, capite plectantur. Et quia in Constitutionibus anni millesimi quingentesimi, sexagesimi septimi extat certa poena in eos, qui cuprum ad hostes, conflandorum tormentorum causa, exportant, satuta; dignum censent, ut eadem poena in eos quoque statuatur, qui salnitrum iisdem clam deferre voluerint, nisi fuerint ipsis hostibus tributarii.

Articulus LI.

De sylvis ceduis. Constitutiones anni sexagesimi tertii, Articulo vigesimo secundo expressae, renovantur.

De sylvis ceduis, ad extruenda fortalicia idoneis, nec non ad usus Confiniorum et Armamentariorum suae Maiestatis gratuito suppeditandis, renovant Status et Ordines Regni publicas Constitutiones anni millesimi quingentesimi, sexagesimi tertii, Articulo vigesimo secundo editas.

Articulus LII.

Molendina in fluvio Grano existentia, ita accomodentur, ut omnis generis navigia et rates sursum et deorsum citra periculum deduci et reduci possint; aut distrahantur.

Et quia in fluvio Granensi multa habentur molendina, aditum ad Civitatem Strigoniensem impedientia, vel saltem difficilem ac periculosum navigiorum transitum reddentia; id quod sicuti experientia docuit, munitioni Strigoniensi magno hactenus obstaculo fuit; igitur statutum est, ut omnes Domini Praelati, Barones, ac alii cuiusvis conditionis homines, easdem molas cum suis attinentiis ita accomodent, ut omnis generis navigia et rates, pro advehenda calce, roboribus et lignis, ac victualibus, aliisque rebus necessariis, sursum et deorsum, citra periculum, Strigonium deduci et reduci possint. Alioquin Comites aut Vicecomites, aut illis nolentibus vel insufficientibus, Supremus Capitaneus eiusmodi molendina et obstacula, statim et de facto distrahenda curet.

Articulus LIII.

Victualium ad Confinia subministrandorum modus.

De victualibus ad praesidium Canisiense per vicinos Comitatus competenti precio subministrandis, quae sua Sere-

nitas postulat, Status et Ordines Regni intelligunt; sed in huius praeteriti anni sterilitate quidnam polliceri aut subministrare possint, non vident, nam viciniores Comitatus etiam ad Saarwar, siquidem suppeteret, de victualibus prospicere deberent, quod propter anni inopiam fieri nunc nequivit; quantum tamen fieri poterit, Vicecomites ex vicinis locis, prout fieri poterit, non deerunt. Ad Babolcham vicina loca providere poterunt. Quod si vero copiosior annona a Maiestate Caesarea eo mittetur, eam poterunt praesidiarii milites, tam Canisienses, quam Baychenses et Kapronczenses comitari, quo securior vectura esse possit; nam Comitatus ad omnia non sufficiunt. Ad Confinium vero Strigoniense vicini Comitatus victualia advehent, prout Dominus Supremus Capitaneus cum eis conclusit, pro precio condigno, ne vectores damnum accipiant.

Articulus LIV.

Captivorum Turcarum dimissionis modus.

Captivorum Turcarum dimissio in Confiniis fiat cum praescitu Capitaneorum cuiuslibet loci, in dimittendis vero captivis Dominorum et Nobilium, extra confinia habitantium, servetur consvetudo hactenus ab antiquo observata.

Articulus LV.

Decimas et Quartas solvere recusantes, citentur in forum spirituale, ibique ad eas reddendas iure compellantur, et Brachio Regali contumaces adigantur.

Postremo, quia dicuntur nonnulli et signanter Armales Nobiles, Decimas et Quartas Archiepiscopatus et aliarum personarum Ecclesiasticarum, pro se usurpare, aut plane solvere recusare; statutum est, ut tales Armales Nobiles, Decimas et Quartas solvere abnuentes, vel etiam alii, qui Decimas solvere ex antiqua Regni consvetudine obligantur, ad instantiam vel Administratoris proventuum Archiepiscopatus, vel aliorum, qui Decimae et Quartae domini sunt, non obstante bellica expeditione, in forum Spirituale citentur, ibique ad reddendas eas iure conpellantur. Sua vero Maiestas Caesarea, in contumaces Brachio suo Regio, more antiquitus in foro

Ecclesiactico obseruari solito, adesse velit, et Comitatus etiam latas et ibidem productas superinde sententias, exequi teneantur.

Articulus LVI.

Status Regni supplicant, Tricesimatoribus per suam Maiestatem Caesaream interdici ne ab allodiatura Nobilium, aliisque rebus et mercibus in usum domesticum coemptis, vectigal exigant.

Supplicant suae Maiestati Caesareae atque Regiae Status et Ordines Regni, dignetur in Tricesimis interdicere, ne a proventibus ex propriis allodiis nobilium personarum provenientibus, ac ab iis mercibus et rebus, quas in usus domesticos sibi coemunt, vectigal exigatur. Conqueritur enim ipsa Nobilitas, per Tricesimatores nullam hac in re rationem haberi, sed indifferenter ab omnibus mercibus taxam extorqueri, contra constitutiones et libertates antiquas. Caveantur autem fraudes hoc loco, quae per questores exerceri solent.

Articulus LVII.

Differentias inter familiam Poky et alios quosdam Nobiles, ratione possessionis Und, in prima Comitatus Soproniensis Congregatione, Dominus Franciscus Nadasdy revideat.

Quia praeterea sub praesentibus Comitiis, inter familiam Poky, et quosdam alios Nobiles, ratione possessionis Und, in Comitatu Soproniensi habitae, non levis controversia exorta est; ne partes ipsae ad homicidia et patrationes aliorum inconvenientium procedant, statutum est, ut Supremus Comes Magnificus Dominus Franciscus Nadasdy, praefata bona controversa, statim ad suas manus, tanquam sequestres recipiat; et ubi primum hinc domum redierit, in prima Congregatione ipsius Comitatus iure revideat, utri partium ea bona assignari debeant. Quo cognito, illa statim ei parti assignet, quam magis de iure competere cognitum fuerit. Haec tamen constitutio de hoc tantum negocio, temporis ratione requirente, intelligatur.

Articulus LVIII.

Controversia inter Dominos Dersffy et Comitatus Torna et Geomer, ratione quarundam Decimarum, per Cameram Scepusiensem et alios Commissarios revideatur.

Supplicant quoque Status et Ordines Regni, velit sua Maiestas controversiam illam, quae inter Dominos Dersffy et

Comitatus Torna et Geomer, ratione cuiusdam exactionis quarundam Decimarum, quas ex propriis territoriis Nobilium exigunt, agitatur, clementer per Cameram Scepusiensem et alios suae Maiestatis Commissarios ad id deputandos, componi facere.

Articulus LIX.

Intercedunt Status pro Monetariis ut Caesarea Maiestas super illorum supplicatione benigne resolvere dignetur.

Supplicant demum, ut Monetariis ad eorum supplicationem, qua petunt, ut impressura Tallerorum non introducatur, sua Maiestas benigne et optate se resolvere dignetur, ne alioquin ad paupertatem redigantur.

Articulus LX.

Confoederationis Polonicae negotium cum Consilio Hungarico tractetur et concludatur.

Ut Plenipotentia in personam suae Maiestatis Caesareae et Regiae directa, ad futuram Confoederationis Polonicae tractationem, Maiestati suae transmittatur, placet Statibus et Ordinibus Regni; putant tamen consultum et necessarium fore, ut pro informatione facienda, ex gremio Statuum Nuncii speciales in Poloniam expediantur, vel saltem hoc Confoederationis negotium, cum Consilio Hungarico Pragae tractetur et concludatur. Quam ad rem nominant Reverendissimos Dominos, Cancellarium, Dominum Varadiensem, Dominum Vaciensem, item Dominos Stephanum Illieshazy, Nicolaum Isthvanffy, Franciscum Reway, Simonem Forgach, Joannem Joo, Personalem praesentiam et Demetrium Napragy, Praepositum Agriensem. Ex his et aliis suae Maiestatis fidelibus, poterit sua Maiestas, quos et quot voluerit, eligere. Supplicant autem, ut iisdem sua Maiestas de sufficientibus et certis expensis providere dignetur.

Articulus LXI.

Bartholomaeus Pezzen in Hungarum recipitur.

Postremo, quia Statibus et Ordinibus huius Regni Hungariae sua Maiestas Caesarea atque Regia, Dominus eorum

clementissimus Magnificum Dominum Bartholomaeum Pezzen, Consiliarium suum Imperialem Aulicum, ob sua merita ac fidelia servitia, clementi sua intercessione et commendatione, in incolam et membrum eiusdem Regni sui Hungariae recipi et cooptari voluit; quare tum ex eo, ut iidem Status et Ordines, suum erga suam Maiestatem Caesaream atque Regiam studium, vel hac etiam in re testatum facerent, tum vero etiam, quod memoratum Dominum Bartholomaeum Pezzen, iam a plerisque annis, singulari in hanc Hungariae Rempublicam benevolentia, ac in promovendas eiusdem negociis, promptum paratumque semper fuisse, a fidedignis personis cognoverunt, eundem in numerum et consortium suum haud difficulter cooptaverunt, ac superinde solitum iuramentum ab eo receperunt; sperantes, quod iuxta praestitum iuramentum, omnia ea faciet et praestabit, quae tum in ipso iuramento comprehensa sunt, tum etiam expectatio ipsorum Statuum de eo concepta, iure suo desiderat.

Conclusio.

Nos itaque praemissa supplicatione fidelium subditorum nostrorum, Dominorum Praelatorum, Baronum, Magnatum ac Nobilium, aliorumque Statuum et Ordinum dicti Regni nostri Hungariae et partium ei subiectarum, clementer admissa, praedictos universos et singulos Articulos, nobis ut praemissum est, praesentatos, praesentibus de verbo ad verbum inseri fecimus, ac omnia et singula in eis contenta, ratos, gratos et accepta habentes, eisdem nostrum Regium consensum, benevolumque pariter et assensum praebuimus; ac illos et quaevis in eis contenta, autoritate nostra Regia, acceptavimus, approbavimus, ratificavimus et confirmavimus. Offerentes nos clementer, quod praemissa omnia, in omnibus punctis, clausulis et Articulis, tam nos ipsi observabimus, quam per alios omnes fideles subditos nostros, cuiuscunque status et conditionis existant, inviolabiliter observari faciemus; imo acceptamus, approbamus, ratificamus et confirmamus, harum nostrarum vigore et testimonio literarum. Datum in arce nostra Regia Pragensi, vigesima sexta die mensis Martii, Anno Domini Millesimo

Quingentesimo, Nonagesimo sexto. Regnorum, Romani vigesimo primo, Hungariae et aliorum vigesimo quarto, Bohemiae vero anno similiter vigesimo primo.

Rudolphus.

Joannes Kuthassy
Episcopus Jauriensis
Himelreich.

(Nyomtatott példány, alairásokkal és a nagy pecséttel ellátva, a M. N. Muzeum könyvtárában).

V.

A POZSONYI ORSZÁGGYŰLÉS

1597. FEBRUÁR- ÉS MÁRCZIUSBAN.

A POZSONYI ORSZÁGGYŰLÉS

1597. február- és márciusban.

Az 1596-ik évi hadjárat, melynek céljaira az országgyűlés minden eddiginél nagyobb terhet rótt úgy a jobbágyokra, mint a földbirtokosokra, szerencsétlen véget ért. Mohammed szultán csakugyan személyesen vezérelte seregét Magyarországba; megvívta Eger várát, és a mező-keresztesi síkon a királyi hadak kezeiből kiragadta a győzelmet, melyet már megnyertek volt, és csak fegyelmetlenségök következtében vesztettek el.

Előre volt látható, hogy a következő év tavaszán a háború tovább fog folyni. — A király tehát kényszerítve látta magát arra, hogy ismét országgyűlést hirdessen. A meghivóleveleket (1596) deczember 20-án irta alá Prágában. A rendeket február második napjára Pozsonyba hívta egybe; meghagyván, hogy, tekintettel a fenyegető veszélyre, késedelem nélkül, pontosan jelenjenek meg, és mindennemű »*haszontalan vitatkozást elmellözve,*« egyedül a hadviselésre vonatkozó ügyeket tárgyalják. Ez alkalommal is, távolmaradását a szokásos módon indokolva,[1]) *Mátyás* főherczeget bízta meg az országgyűlés vezetésével.

Január közepén a király Prágába hívta meg magyar tanácsosait, hogy velök az országgyűlésen előterjesztendő kivánatok iránt tanácskozzék.[2]) Egyébiránt a propositio kidolgozását Mátyás főherczegre bízta, a ki e végből a magyarországi

[1]) A meghivólevél több megyei és városi levéltárban. — *Melléklet* I. szám.

[2]) A király különösen a rendek által kiállítandó hadak, továbbá a gabona és a hadiszerek szállítása tárgyában kivánt az eddigiektől eltérő intézkedéseket állapítani meg. A tanácskozmány eredményét nem ismer-

kamaráknak, úgy szintén a császári kamarának és haditanácsnak javaslatait kérte ki és használta föl. [1])

Bár Rudolf nagy súlyt helyezett arra, hogy az országgyűlés késedelem nélkül kezdje meg működését és így határozatait mielőbb lehessen foganatosítani; ez alkalommal sem volt lehetséges a kitűzött határnapot (február 2-ika) megtartani.

A Mátyás által Prágába felküldött propositió-tervezet csak február nyolczadikán érkezett Bécsbe; mire a főherczeg elhatározá, hogy tizenkettedikén fog Pozsonyba utazni, és fölkérte a királyt, hogy az udvaránál lévő magyar urakat mielőbb bocsássa vissza.[2])

Mindazáltal Mátyás csak egy héttel utóbb hagyta el Bécs városát. Február 19-én este érkezett Pozsonyba. [3])

A főpapok és urak közől kevesen jelentek meg. A megyei követek sem voltak még teljes számban együtt. [4]) Ennek daczára az országgyűlés megnyitását nem halaszthatta tovább. Február 20-án bemutatta a propositiót. [5])

Ezen királyi irat, a szokásos bevezetés után, fölhívja a rendeket, hogy minden porta után *húsz* forintot szavazzanak meg, felerészben saját erszényökből, felerészben pedig a jobbágyok terhére. Az egész összeg magyar hadak fizetésére fordíttassék. És habár méltányos volna, hogy ezen ha-

---

jük. A királyi előterjesztés (jan. 17) egykorú példánya a bécsi állami levéltárban. — *Melléklet* II. szám.

[1]) Ez ügyben Mátyás főherczeg 1596. január 25-én kimerítő előterjesztést intézett a királyhoz. Eredetije ugyanott. — *Melléklet* III. sz.

[2]) Mátyás február 8-án Rudolfhoz intézett levelének eredetije ugyanott.

[3]) *Körmöcz* város követeinek február 26-iki jelentése.

[4]) *Kassa* város követei február 13-án irják: »Von denen Herrn ist ausser dem Episcopo Waradiensi, Dalmatiae Croatiae et Schlavoniae Bano undt Herrn Istvanfy noch niemandt gegenwärtig, wie dan auch von denen Abgesandten Comitatuum ebenermassen.« A *körmöczi* követek február 14-én jelentik: »Der Landtag wird abermall wider unser Hoffnung aufgeschoben, das nicht allein uns, sondern auch andern Abgesandten von den Städten und Spanschafften, so albereit *meistentheils* vorhanden, höchst beschwerlich fallen thut.«

[5]) Mátyás főherczegnek február 20-án a királyhoz intézett jelentése. Eredetije a bécsi állami levéltárban. — *Melléklet* IV. szám.

dakat a király fogadja; mivel azonban a mult évi országgyűlésen a rendek azt határozták, hogy a saját erszényökből fizetendő összegekből magok fogadják a hadakat: a mennyiben a jelen országgyűlésen is megujítanák ama végzést, ez ellen a királynak nincs kifogása, föltéve, hogy úgy a hadak, mint a kapitányok a királynak és az általa kinevezendő hadvezéreknek engedelmeskedni kötelesek lesznek.

Mivel a zsoldos hadak és a külföldi segély-csapatok az ellenség támadásának visszaverésére elégtelenek: szükségesnek látszik a közfelkelés ősi intézményét fölelevéníteni. A rendek intézkedjenek tehát, hogy azon esetre, ha a király személyesen jelenik meg a táborban, vagy »nagyobb török haderő intéz betörést,« vagy végre a törökök által megvívott várak visszafoglalása terveztetnék, — a megszavazandó adó fizetésének kötelezettsége épségben maradván — a lehető legrövidebb idő alatt fejenként fegyvert fogjanak, és a király személye körül táborozzanak, illetőleg a vár ostromában, míg a szükség kívánja, részt vegyenek. És habár ekkorig az özvegyek, árvák, betegek a személyes fölkelés kötelezettségétől föl voltak mentve, méltányosnak tartja a király, hogy ők is vegyenek részt a közös veszély elhárításában, és mindegyik maga helyett egy fegyverest küldjön.

A véghelyek megerősítésére a rendek ajánljanak, az említett 20 forinton felül, minden porta után még két forintot, valamint ingyen munkákat is. A városok által fizetendő adót a király szintén a véghelyekre és egyéb hadi célokra fogja fordítani.

A propositio végül számos katonai ügyet, mely a megelőző országgyűléseket is foglalkoztatá (a hadsereg élelmezése, a szállítás, a salétrom kivitele, a téli szállások, a kórházak tárgyában) újolag a rendek figyelmébe ajánlott. [1])

A királyi propositio kedvezőtlen hatást gyakorolt a ren-

[1]) A propositio egykorú példánya a bécsi állami levéltárban. — *Melléklet* V. szám. — A propositio kiegészítéseül szolgált a főherczegnek február 21-én kelt leirata, melyben az országgyűlést fölhívja, hogy a törököktől visszaszerzendő és törvényes uraikra szálló birtokoknak a közterhekben viselésére való kötelezettségét törvény útján mondja ki. (A leirat egykorú másolata ugyanott. — *Melléklet* VI. szám.)

dekre és ezek körében felháborodást keltett. A terhek, melyeket az elpusztúlt és elszegényedett ország önként magára vállalt, az utolsó években mind súlyosabbak lettek. Az 1588-iki országgyűlés csak két, az 1593-iki három forint adót vetett ki minden portára; 1596-ban a rendek már 18 forintot szavaztak meg. És az áldozatkészség ezen nagy ténye sem elégíté ki a királyt; most 22 forintot kivánt. Más részről a rendek legjogosúltabb igényeit kielégíttetlenül hagyta. Évek óta nem jelent meg az országban. És nem birt elég erélylyel, hogy alattvalóit a katonaság zsarnoki önkénye ellen megvédelmezze. Ily körülmények között, az atyai szeretetet és gondosságot hangoztató szólamok, melyek a propositiók bevezetését szokták képezni, nem számíthattak kegyeletes fogadtatásra.

Mikor tehát a propositio tárgyalása kezdetét vette, az elégületlenség, elkeseredett panaszokban és szenvedélyes kifakadásokban nyilatkozott. Több szónok a király és a főherczegek személyét sem kímélte; követelték, hogy a király jöjjön az országba, és győződjék meg arról, hogy mint pusztítottak az ő hadai, különösen a német csapatok; ha majd itt lesz, akkor a rendek is teljesíteni fogják a mivel tartoznak; ha személyesen nem állhat a sereg elére, ne bízza testvéreire a fővezérletet; mert mihelyt a főherczegek egyike megjelenik a táborban, mindjárt elhatalmasodik a zavar és fegyelmetlenség; 1595-ben, míg Mansfeld gróf kezei között volt a főparancsnoki tiszt, minden szerencsésen ment, és szigorú fegyelem uralkodott; de halála után minden felbomlásnak indúlt; később Schwarzenberg gróf is féken tudta tartani a sereget; de mihelyt Miksa főherczeg a táborban megjelent, a rablások, pusztítások és egyéb bűntények ismét elszaporodtak. A főpapok ellen is emeltek vádakat, hogy jelentékeny jövedelmeket élveznek, és honvédelmi kötelességeiket nem teljesítik. [1])

[1]) A *kassai* követek február 25-én csak röviden irják »querelarum plena sunt omnia.« A *selmeczi* követek február 26-án kimerítő jelentést küldenek a tanácskozás folyamáról. »Ist deshalben — irják egyebek között — nit zu schreiben wie spöttlich sie (a megyei követek) von den Fürsten reden; wider solliches gleichwol etliche seien, man greift nit allein mit sollichen die Fürsten, sondern auch Ihr Maiestät selber und spöttlich an. Aber der meiste Theil, und sonderlich aus Ober Ungarn wollen nit abweichen davon, wobei es nun pleiben wird . . . .«

A felső-magyarországi megyék követei és Slavónia küldöttei külön emlékiratokat terjesztettek az országgyűlés elé, a melyekben a saját területök sérelmeit és szenvedéseit élénk színekkel ecsetelték, és egyes esetek részletes előadása által ismertették. [1])

A megyei követek többsége ezek után azt követelte, hogy az országgyűlés, mielőtt a királyi kivánatok tárgyalásába bocsátkoznék, a sérelmek orvoslása és a bajok megszüntetése iránt biztosítékot szerezzen.

Ezt a főrendek sem ellenezték. A királyi tanácsosokat a régibb országgyűlésen tett tapasztalatok megnyugtatták az iránt, hogy ily engedékenység árán az országgyűlés nyugodt lefolyását és sikeres befejezését biztosíthatják.

Mialatt a propositióra adandó válaszirat szerkezetének megállapítása foglalkoztatá az alsó táblát, január 25-én a *személynök* királyi üzenetet terjesztett elő. Az örökös tartományokban a pórok lázadása tört ki; elfojtására a király a magyar rendek közreműködését, 500 lovasból és 1000 gyalogból álló segélycsapat kiküldését kérte; kiemelvén, hogy a lázadók a magyar parasztokat is csatlakozásra igyekeznek bírni, és hogy ezen mozgalomban török ármány lappang.

Az alsó tábla egyelőre azt válaszolta, hogy fontolóra veendi a királyi üzenetet. Más nap, rövid tanácskozás után, a határozat úgy hangzott, hogy az ország nem nélkülözheti a rendelkezésére álló hadakat; hogy ő felsége hadakat ne akarjon kivezetni, hanem inkább ő küldjön be, és a lázadókat saját erejével fékezze meg. Ezzel az ügy el volt döntve. [2])

Az országgyűlés *első fölirata* február 25-én, délután öt órakor mutattatott be a főherczegnek. A rendek halájokat

---

[1]) A felső-magyarországi rendek két és a slavóniai rendek egy felterjesztésének egykorú példányai a magyar országos levéltárban. — *Melléklet* VII. VIII. IX.

[2]) A *selmeczi* követek február 26-iki jelentése szerint a végzés így hangzott: »Sie verseh sich zu Ihr Mt das Sie sollen Volk in Landt zu Hülff schickn, und nit aus dem Landt begehren; deshalben khönnen sie das Landt nit entplössen; Ihr Mt sollen gleichwoll sehen wie Sie die Pauern stillen.«

fejezik ki mindazokért, a miket a király a lefolyt hadjárat alatt az ország védelme érdekében tett; kérik, hogy ezentúl is igyekezzék erős sereget gyűjteni egybe, a melylyel a háborút a törökök ellen folytassa. Hogy az ellenség nem legyőzhetetlen, azt az utolsó (mező-keresztesi) ütközet bebizonyította. És habár Isten, a nemzet bűneinek büntetéseül, úgy rendelte, hogy Győr, Eger, Pápa és más várak elvesztek, ezért nem kell csüggedni; sőt inkább Istent igaz bűnbánat által megengesztelve, újult lelkesedéssel kell fegyvert ragadni. Mert a rendek meggyőződése szerint, minden szerencsétlenségnek az volt az oka, hogy az egész hadjárat lefolyása alatt, a katonák fegyelmetlenségét a parancsnokok tétlenül szemlélték. Mindenekelőtt szükséges tehát, hogy a sereg élére állítandó fővezér kimélet nélkül büntesse a kihágásokat. Így tett Schwarzemberg gróf, a ki megérdemli, hogy magasztalva emlékezzenek meg róla. Azt, a mi az utolsó hadjárat alatt a táborban történt, nem lehet leirni. A kegyetlenségnek és gonoszságnak nincs oly tónye, a melyet a katonák nemeseken, egyházi férfiakon és jobbágyokon véghez nem vittek; gyakran a fővezérek szeme láttára. Ezek részletes előadását a főherczeg a felvidéki és slavóniai rendek irataiban fogja föltalálni. A panaszolt kihágások felidézték Isten haragját, és úgy a jobbágyokat, mint a nemességet oly nyomorúságra juttatták, hogy az ország védelmére újabb áldozatokat hozni teljesen képtelenek. Mindazáltal, »ha ő felsége a bajok orvoslására, a katonai féktelenség megszüntetésére azonnal és tényleg foganatosítja a megfelelő rendszabályokat;« ők is meg fognak tenni mindent, a mi hatalmukban áll. Továbbá, szükségesnek tartják, hogy a király úgy a véghelyek, mint a mezei hadsereg számára lehetőleg nagy számú magyar zsoldosokat fogadjon; minthogy a megyék által kiállított csapatok létszáma csak csekély lehet, és azok rendszerint gyakorlatlan ujonczokból alakúlnak. Figyelmeztetik a királyt, hogy a múlt évi hadjárat alkalmával a királyi zsoldos had igen jelentéktelen vala. »Esztelenség« (absurdum), hogy a királyi zászlók alatt, most háború idején annyi magyar katona sem szolgál, a mennyivel előbb béke idején rendelkezett. Ha a király ezen két pontban a rendek kivánatait teljesíteni fogja, »a mint hogy valóban meg nem tagadhatja«: a rendek

kijelentik, hogy azonnal, erejökhöz képest, bizonyos számú lovas és gyalog hadakat fognak felajánlani, a melyek a hadjárat befejezéseig szolgáljanak.[1])

Mátyás főherczeg ez alkalommal nem ismételte az 1596-iki országgyűlésen követett eljárást.

A föliratban nyilatkozó bizalmatlanságot ignorálva, nem tekintette magát sértett félnek; inkább azon volt, hogy igéretek és biztosítások által a rendeket megnyugtassa és kielégítse.

És válaszirata, melynek elkészítése alig 24 órai időt igényelt, február 27-én, reggeli 8 órakor már az országgyűlés előtt feküdt.

A főherczeg elismeri, hogy a rendeknek »méltó okuk van, a katonák iszonyú és elviselhetetlen fegyelmetlensége és kegyetlensége ellen panaszt emelni.« A királynak leghőbb óhajtása, alattvalóit minden bántalmazástól megóvni, és a katonai fegyelem szigorú föntartását biztosítani. Az okokat, melyek a múlt évi hadjárat alatt, a rendek óhajtásainak és a király szándékainak valósulását meghiúsították, nem ismeri. De biztosan állíthatja, hogy Miksa főherczeg erre nézve az alárendelt parancsnokokhoz a legszigorúbb rendeleteket bocsátotta. Egyúttal meg van arról győződve, hogy a király a katonák kihágásainak megszüntetésére minden alkalmas eszközt fel fog használni; oly katonai parancsnokokat fog alkalmazni, a kik a Mansfeld grófban magasztalt tulajdonokat bírják; a katonák zsoldjának pontos kifizetéséről is gondoskodni fog.

Mindazáltal czélszerűnek véli, hogy, az 1595-iki országgyűlés végzése értelmében, ismét alkalmaztassanak a tábori hadbírák, a kik a különböző nemzetiségű hadak soraiban elkövetett bűntényeket bűntessék. Továbbá, mivel az élelmiszerek szállításában előfordúló nehézségek képezik a katonák kicsapongásainak egyik okát: kívánatos egy magyar élelmezési biztos kinevezése, a ki hivatva volna a gabona beszerzéséről, a a kenyér és kétszersült készítéséről, a készleteknek a táborban elárusításáról gondoskodni.

---

[1]) A föliratt egykorú másolat a bécsi állami levéltárban. — *Melléklet* X. szám.

A mi a magyar zsoldosok fogadását illeti, a főherczeg úgy tudja, hogy azok elég jelentékeny számban szolgálnak. Leiratához mellékeli a várakban elhelyezett katonákról szóló kimutatást, melyből kitünik, hogy Kanizsán, Esztergomban és Óváron jelenleg nagyobb számú magyar őrség van elhelyezve, mint azelőtt. A mennyiben pedig némely véghelyeken hiányok mutatkoznak, ő felsége azokat pótolni fogja.

A felső-magyarországi és slavóniai rendek által előterjesztett sérelmek és kivánatok tárgyában, mielőbb informatiókat fog kérni, hogy azok alapján határozhasson.

Végűl azon reményét fejezi ki, hogy nyilatkozatai a rendeket meg fogják nyugtatni, és ezek haladék nélkül hozzáfognak a propositió tárgyalásához. [1])

És nem csalódott. A válasziratból a rendek »biztos reményt« merítettek, hogy a király jövőben a katonák kihágásainak elejét veendi, és kellő számú magyar zsoldos had tartásáról gondoskodni fog. [2]) Ennélfogva, a föliratukban jelezett föltételt teljesítve látták, és a királyi kivánatok tárgyalását megkezdették.

Azonban a fölháborodás lecsillapulta után is, a királyi kivánatok teljesítésére nem mutatkozott oly készség, mint a megelőző országgyűléseken. A tanácskozások és üzenetváltások több mint egy hetet vettek igénybe. [3]) Bár tudva volt, hogy

---

[1]) A főherczeg válasziratának egykorú példánya ugyanott. — *Melléklet* XI. szám. — A főherczeg márczius 1-én kelt jelentése a királyhoz. ugyanott. *Melléklet* XII. szám.

[2]) A rendek, mikor föliratukban ezt kifejezik, »kérik Istent«, hogy ő felsége és az általa kinevezendő hadvezérek jó szándékú törekvéseit czélhoz vezesse; nehogy, ha a bajok nem orvosoltatnak, Magyarország enyészete a szomszéd tartományokat majdnem késő bánattal töltse el.

[3]) A selmeczi követek márczius 2-án irják: »Gestrigen Tags die Landtschafft in fürnembsten Punkten die Proposition einmal beschlossen haben, gleichwol gar schwär . . .« És márczius 5-én: »Allbereit die Landtschafft wegen aller Artikl concordirt und mit den Prelaten und Landherrn übereinstimmen, einen ausgenommen, welcher doch ohne Zweifel also verbleiben und nicht mehr disputirt wird. Heute nachmittag wird man schriftlich verfasst die Schlussartikl den Landherrn und alsdann der Fürstl. Durchlaut um 2 Uhr übergeben.«

a király az adó megszavazására helyezi a fősúlyt; abban történt megállapodás, hogy ez alkalommal *pénzt* nem ajánlanak meg; e helyett minden tíz porta utáu három lovast és három gyalogot fognak kiállítani; fele részben a jobbágyok, fele részben a birtokosok költségén; minden megye bandériumja külön zászló és kapitány, a fölvidéki megyék bandériumjai egy közös főkapitány vezérlete alatt, mindannyian pedig a király által rendelendő fővezér alatt fognak szolgálni; de csak akkor szállanak táborba, ha a királyi bandérium ki lesz állítva; ha pedig a király személyesen jelennék meg a harcztéren, ősi szokás szerint, a rendek fejenként fognak körüle csoportosúlni.

Mivel pedig az elmúlt esztendőben, a várakhoz tartozó királyi uradalmak (Óvár, Zólyom, Szendrő stb.) a törvényben megszabott honvédelmi kötelességeiket nem teljesítették, a rendek kivánják, hogy a be nem fizetett tartozásokat az alispánok háromszorosan hajtsák be.

A király azon kivánatát, hogy a véghelyek megerősítésére ingyen munkát rendeljenek, egyelőre nem teljesitették; azzal az indokolással, hogy háború idején építkezni nem lehet. Mivel pedig több kapitány hatalmilag kényszerítette a jobbágyokat építkezési munkákra; sőt némelyek (mint a sárvári, kanizsai, ónodi, tokaji várkapitányok stb.), követve a török basák példáját, a várak körül fekvő helységeket felosztották katonáik között, a kik azután a lakosokkal rabszolgák módjára bánták: a rendek fölkérik a királyt, hogy ezen önkényes eljárásnak vessen véget, és kivánják, hogy a kapitányok, még ha külföldiek is, a kik jövőben ily önkényes eljárást követnek, vagy a törvényszék, vagy a jövő országgyülés elé idéztessenek és szigorú büntetést vegyenek.

Hasonlag panaszt emelnek a kamara ellen, mely nemesi birtokokra tartott jogigényeit, a törvényes út mellőzésével, önhatalmúlag érvényesíti. Ezen »ekkorig hallatlan« visszaélés megszüntetésére a rendek *elhatározzák*, hogy a kamara ily önkényes eljárást követni többé ne merészeljen, az elfoglalt birtokokat adja vissza, és jogait törvény útján érvényesítse.

Új harminczadok felállítása, és a harminczadosok által, nemesi kiváltságok sérelmével, elkövetett visszaélések ellen

erélyesen felszólalnak; kérvén, hogy az ily tisztviselők fölött a megyei törvényszék itéljen, minden kifogás és fölebbezés kizárásával.

Továbbá kérik, hogy a városok adóját a király, ez évben is, a hadjárat czéljaira fordítsa. Előterjesztik egyúttal a városok panaszát, hogy a császári kamara és hadi tanács gyakran oly rendeleteket bocsátanak, a melyek kiváltságaikkal ellenkeznek.

Az élelmiszereknek a táborba szállítására nézve megújítják a múlt évi országgyűlésen tett nyilatkozatukat, mely szerint a közlekedés biztonságának és a katonai fegyelemnek helyreállításától várják a tapasztalt bajok megszüntetését.

Azoknak, a kiket Eger és más várak föladásáért a felelősség terhel, megbüntetését sürgetik.

Az egri káptalannak székhelyül *Kassa* városa »rendeltetett,«[1]) megengedtetvén, hogy a káptalan új pecsétet készíttethessen. A győri káptalan, mely Sopronyt nyerte székhelyül, felhatalmaztatott, hogy itt hiteles helyi működését zavartalanúl folytassa. — A túróczi convent visszaállítását kérték a rendek.

Mivel a múlt években megtörtént, hogy az országgyűlésekről hazatérő rendek a főkapitányokat részletes gyűlések (particularia conventicula) tartására bírták, a melyeken az országgyűlés határozataival ellenkező végzések hozattak; szükségesnek látják, hogy jövőre ily gyűlések tartása eltiltassék.[2])

Végűl a rendek azon kérelemmel fordúlnak a királyhoz,

---

[1]) Ezen végzés keletkezéséről a kassai követek, márczius 12-iki jelentésökben, a következő érdekes részleteket adják elő: »Die Canonici Capituli Agriensis, in dess Herrn Personalis Hanss nechstfolgenden Punkt (t. i. a Kassára vonatkozó pontot) uns unwissendt hinzuhaben schreiben lassen, welcher hernach von den Ständen einhellig bewilliget worden ... Als obstehendt Punkt hernachmalen in der Congregation verlesen worden, haben wir zwar fürgebracht, das locus residentiae bei uns nit wol sein könt, gleichwol uns pertinaciter nicht dürfen darwider sezen, befürchtend, wir möchten hiedurch auf die Stadt eine heimbliche Ungnadt (wie dan die Pfaffen wol bei Hof) laden ...«

[2]) Sajnos, ezen részleges gyűlések felől hallgatnak emlékeink.

hogy Schwarzenberg grófot, ki ő felsége és az ország körül kiváló érdemeket szerezett, és úgy az ellenséget, mint a magyar nemzet szokásait jól ismeri, helyezze vissza tisztébe, melyet az elmúlt hadjárat alatt viselt, nehogy tapasztalatlan egyének alkalmazása az országra veszélyt hozzon. [1])

Az országgyűlés ezen határozataival szemben, *Mátyás* főherczeg tovább folytatta az engedékenység politikáját.

Kijelenté, hogy habár a király által kivánt adó megajánlása az országra nézve nagy mértékben hasznos lett volna, a rendek ajánlatát »nem tartja visszautasítandónak.« Mivel azonban a porták összeszámítása körül sokféle visszaélések szoktak előfordúlni, szükséges, hogy a rendek szorosan határozzák meg, mit kelljen egy porta alatt érteni; hogy a porták összeszámításánál a király emberei is működjenek közre; hogy megállapíttassék, minden megye mennyi gyalogot és mennyi lovast tartozik kiállítani, és ezen szám pontos kiállítása biztosíttassék; hogy a megyei hadak fölött szigorú szemlék tartassanak; végre, hogy súlyos büntetés érje azokat, a kik kötelességeik teljesítése alól magokat kivonják.

E mellett azonban, mivel a porták új összeszámítása sok időt vesz igénybe, és a hadak kiállítását elhalasztani nem lehet; a főherczeg ezen nehézség elhárítására a következő módozatot ajánlja: a rendek a jelen hadjárat tartamára 14,000 emberből álló haderőt állítsanak ki; ebből Felső-Magyarországra 2750 lovas és ugyanannyi gyalog, Alsó-Magyarországra 2350 lovas és ugyanannyi gyalog, a Dunán innen fekvő országrészre 1100 lovas és ugyanannyi gyalog, Slavóniára pedig 1600 gyalog esnék.

Az ellen nem volt a főherczegnek kifogása, hogy a megyei bandériumok csak akkor indúljanak a táborba, mikor a királyi bandérium már megjelent; mert ez május 1-én ki lett állítva; egyúttal számít arra, hogy ezen határnaptól kezdve, a bandériumok két hónapig fognak a táborban maradni.

---

[1]) Az országgyűlés fölterjesztésének két egykorú példánya (az egyik a szövegen tett sok javitással) a magyar országos levéltárban. — *Melléklet* XIII. szám.

Ellenben a rendek azon kivánatát, hogy a királyi uradalmakban, a mult évben le nem fizetett adót, az alispánok háromszorosan hajtsák be, »méltatlannak« itéli; a király ugyanis bandériumja kiállítása által eleget tesz honvédelmi kötelességének és uradalmi jövedelmeit a várak oltalmára fordítja; méltányos tehát, hogy a királyi uradalmak a közterhektől fel legyenek mentve.

A rendek ajánlatát, hogy ha a király személyesen megjelenik a táborban, fejenként fölkelnek, köszönettel fogadja; de kéri, hogy a közfelkelés előnyeit az országtól akkor se vonják meg, ha azt, a török szultán személyes megjelenése, vagy más súlyos veszély esetében, a fővezér oldala mellett levő magyar tanácsosok, kihirdetni szükségesnek látják.

Mivel a véghelyek javitása halaszthatatlan, a rendek vagy pénzsegélyt, vagy néhány napi ingyen munkát ajánljanak meg e czélra. Viszont intézkedni fog az iránt, hogy a kapitányok jövőre a jobbágyokat önhatalmúlag bármily munkára felhasználni és a falvakat a katonák között fölosztva ezek zsarolásainak kitenni óvakodjanak; reméli, hogy a törvényszékek közbelépésére nem lesz szükség.

Az önkényes birtokfoglolás tárgyában a kamara ellen emelt panaszt illetőleg, csak egy ily esetről van tudomása, s az a jelen országgyűlés alatt fog megvizsgáltatni és eldöntetni. Ha netalán jövőre ily esetek előfordúlnának, a jogos birtokosok sérelmei mindenkor orvosoltatni fognak.

Hasonlóképen igéri, hogy a harminczadoknál előforduló visszaélések esetében a király igazságot fog szolgáltatni. De az új harminczadok felállítását a rendek nem akadályozhatják.

A túróczi convent visszaállítása ügyében az elhatározást a királyra kell bíznia, minthogy a prépostságot a jezsuita-rendnek adományozta.

Hasonlóképen, mivel a katonai állások betöltése a király tetszésétől függ, Schwarzenberg gróf alkalmazása iránt is az ő elhatározását kell bevárni. [1])

---

[1]) A főherczeg válaszirátának egykorú példánya az országos levéltárban. — *Mellékl.* XIV. szám.

Az országgyűlés ezen leirat vétele után, több pontban módosította határozatait; de a leglényegesebbeket változatlanul föntartotta; így különösen a hadi ajánlat és a személyes fölkelés tárgyában nem vette tekintetbe a főherczeg javaslatát. Az ingyen munkákra vonatkozólag, ragaszkodott azon nyilatkozathoz, hogy ez idő szerint mitsem határozhat.

Ellenben a királyi uradalmakon be nem fizetett adónak háromszoros értékben való behajtásáról a rendek lemondottak; csak azt rendelték el, hogy a mennyiben a rendek birtokain mulasztották el az adófizetést vagy a katonák kiállítását, az alispánok a háromszoros értéket kimélet nélkül hajtsák be.

A tábori szükségletek szállításának megkönnyítése végett elhatározták, hogy minden 25 porta után egy kocsi, négy lóval vagy hat ökörrel, egy tallér napi bér fejében, bocsáttassék a királyi hadak rendelkezésére. Egyúttal a főherczeg kívánatát teljesítve, biztosokat választottak, a kik az élelmi szerek szállítására felügyeljenek.

A kamara elleni panaszt föntartották; enyhitve az erre vonatkozó határozat szövegét. A harminczadok tárgyában előforduló visszaélések fölterjesztéséről szintén nem mondottak le; de a tisztviselők megbüntetésére vonatkozó végzést elmellőzték. A túróczi convent visszaállítását illető kérelem megmaradt; ellenben az, mely a Schwarzenberg gróf alkalmazására vonatkozott, elmaradt.

A főherczeg megnyugodott ezen változtatásokban, és elfogadta az újolag bemutatott törvénykönyvet.

Azonban a királynak több kifogása volt ellene, és késett azt megerősíteni. [1]) És mikor két hónap elteltével, a szentesítést megadta, három czikkében egyoldalúlag változtatást tett. A véghelyek részére szolgáltatandó ingyen munkákról szóló czikket úgy alakította át, hogy az a királyt »szükség esetén« fölhatalmazza a várak körül fekvő falvak lakóit erődítési munkálatokra és fuvarozásra felhasznalni. A kamara jószágfoglalásai ellen emelt panaszt tartalmazó czikkhez oda iktatta, hogy ezen ügyet alaposan meg fogja fontolni, és a magyar

[1]) Mátyás főherczeg április 7-én kelt levelében sürgeti a megerősítést. Eredetije a bécsi állami levéltárban.

tanácsosok meghallgatásával az igazság és jog követelései szerint fog eljárni. A túróczi convent visszaállítását sürgető ponthoz szintén azt tette hozzá, hogy ezen ügy iránt »alkalmas időben« fog határozni.

Ezek után a megerősítési záradékban kiemeli, hogy a jelen időviszonyok követelték a három czikk javitását és a királyi resolutióval váló kiegészítését. [1])

[1]) A május 6-án szentesített törvénykönyv nyomtatott példányokban küldetett szét. — *Melléklet* XV. szám.

ORSZÁGGYŰLÉSI IROMÁNYOK ÉS TÖRVÉNYEK.

I.

1596. Deczember 20.

Királyi meghivólevél a pozsonyi országgyülésre.

Rudolphus secundus Dei gratia Electus Romanorum Imperator semper Augustus ac Germaniae, Hungariae, Bohemiae etc. Rex etc.

Magnifici fideles nobis dilecti. Quonam in statu, variante fortuna, res nostrae existant, ea vobis optime constare non dubitamus. Et quia verendum est, ne Princeps Turcarum, primo statim vere, maximo cum exercitu iterum erumpat, atque in Regni istius nostri Hungariae reliquias igne et ferro saevire pergat; nos, pro summa et plane paterna, qua semper ducimur, erga regnum hoc nostrum affectione, piaque cura et sollicitudine nostra, in hoc hostilium armorum periculo, nequaquam omittere potuimus, quin ad huius, tam necessarii atque iustissimi belli prosecutionem, non solum Sacri Romani Imperii ac caeterorum Principum Christianorum, aliorumque Regnorum et Provinciarum nostrarum, maiora et copiosiora auxilia, procuraremus; verum etiam cum fidelibus quoque subditis nostris Hungaris, de quorum nempe defensione ac ulteriori permansione potissimum agitur, sine longiore mora, de ipsorum quoque subsidiis et auxiliis, ad hoc bellum conferendis, benigne tractaremus et decerneremus; quo elato huic hosti mature obviare, iugumque ipsius a fidelium nostrorum cervicibus excutere, eiusque impetum a Regno hoc nostro arcendo, illud in optatam diuque desideratam libertatem, Deo propitio et auxiliante, vindicare et asserere possimus. Hac igitur de causa, universis Statibus et Ordinibus eiusdem Regni nostri Hungariae, partiumque ei subiectarum generalem Conventum, ad festum Purificationi Beatissimae Virginis Mariae, hoc est secundum diem futuri mensis Februarii, anni proxime sequentis,

millesimi quingentesimi nonagesimi septimi, ad Civitatem nostram Posoniensem, indicendum et promulgandum duximus; eique in necessaria nostra absentia, (dum videlicet, uti praemissum est, Regni istius nostri causa, in hoc nostro Bohemiae Regno, eique annexis et vicinis Provinciis, ac in ipso Sacro Romano Imperio, adeoque in orbe Christiano, uti fieri potest, necessaria auxilia summa sollicitudine conquirimus et procuremus) quam fideles Regnicolae ac subditi nostri aequo animo ferent, Serenissimum Principem Matthiam, Archiducem Austriae etc., fratrem nostrum charissimum, attributa eius Dilectioni, de omnibus rebus, agendi, tractandi et concludendi potestatem, praefecimus. Volentes expresse, ut omnes ad Diaetam hanc per nos citati, consideratis imminentibus periculis, iuxta veteres et novas constitutiones Regni, ad diem praemissum, citra moram et dilationem hactenus factitari solitam, quo tractatus statim inchoari et mature perfici queant, certo certius Posonii compareant. Quare fidelitati vestrae harum serie clementer et firmiter committimus et mandamus, ut ad diem praefatum, sine ulla excusatione, cunctatione et mora Posonium venire, atque illic, una cum reliquis Dominis Praelatis et Baronibus ac Nobilibus, caeterisque Statibus et Ordinibus dicti Regni nostri Hungariae, omissis hoc tempore quibusvis inutilibus disceptationibus, de iis quae ad belli, quod omnino volente Deo et eius freti auxilio, prosequi decrevimus, ulteriorem dispositionem et promotionem, publicamque eiusdem Regni nostri defensionem et eliberationem accomodatissima videbuntur, tractare et in medium consulere; eaque quae decreta et publice conclusa fuerint, postea etiam exequi, et statuto tempore sine mora insurgere, ac eo quo necessitas postulaverit, vos conferre, postpositisque privatis negotiis, omnino hisce Comitiis interesse debeatis. Secus sub poena, in generali Decreto expressa, non facturi. Datum in arce nostra Regia Pragensi vigesima die mensis Decembris, anno Domini millesimo quingentesimo nonagesimo sexto.

Rudolphus. Joannes Kuthassi Electus Colocensis Himelreich.

Kivül: Magnifici Stanislao, Nicolao et Gergio Thurzo . . . (Kovachich. Vestigia Comitiorum. 741—3. ll.)

II.

1597. Január 17.

A magyar tanácsosokhoz intézett királyi előterjesztés, a magyar országgyülés tárgyában.

Sacra Caes. Maiestas, Dominus noster clementissimus, pro solicitudine sua paterna, qua in id dies noctesque incumbit, ut ea quae nuper in Hungaria minus prospere cesserunt, qua fieri possit corrigantur, utque expeditio aduersus hostem, collectis de integro viribus, alacriter renouetur, rationes quascunque solidas non solum in haereditariis suis Regnis ac ditionibus, sed etiam in Imperio, adeoque extra Imperium sibi statim ineundas duxit. Et quidem ut ea, quae iam ante meditata fuit, consilia exequeretur, diuersos legatos ad Sacri Romani Imperii Septemuiros, quorum consilio et assensu in iis, quae in Imperio hac hyeme urgenda sint, opus est, misit, a quibus iam responsum allatum; ditionum item suarum Conuentus passim indixit; Principes exteros, a quibus subsidia speranda putantur, legationibus ac literis interpellat, nihil denique uspiam intentata relinquit. Quae omnia cum defendendi ac propugnandi clarissimi sui Hungariae Regni causa faciat; omnino Sacra Mtas sua sibi faciendum duxit, ut etiam ex praecipuis suis Consiliariis Hungaricis aliquos ad se, benigne vocandos curaret, cum quibus de praesentibus patriae rebus coram consultaret, iisque desiderium suum, ut in publico qui iam proxime instat Regni Conuentu, reliquos Ordines animent, aperiret.

Postquam igitur ex Consiliariis illis suis et Episcopos et Barones, sibi inprimis fidos et gratos adesse videt, clementi propensissimae voluntatis inclinatione eorum obsequendi et obtemperandi studium interpretatur, benigneque ab iis per propriae patriae vicinarumque prouinciarum, imo totius Reipublicae Christianae salutem postulat, ut quod in hoc, qui brevi inchoandus est, Conuentu, quo scilicet quam maximus inde, in patriae solatium, fructus promanet, opportune proponi ac tractari posse existimant, libere fidenterque explicent. Quandoquidem Sacra Mtas Sua varias de quibusdam abusibus

querelas audit, de conuenienti, quod iis in rebus inueniri possit, remedio cogitare cupit.

Et quidem imprimis Sacra Mtas Sua comperit, cum iuxta nobilium Portas Dicatio in publicis Comitiis instituitur, ut certus tum Equitum, tum peditum numerus ad expeditionem campestrem in unum conducatur, parum id exercitui uniuersali roboris aut incrementi propterea adferre, quod vel numerus integer non compareat, vel eorum qui comparent pars, sero ac tarde accedat, ac facili momento, nulla obseruata disciplina vel ordine, pro libitu, recedat ac dilabatur; Generalis Ducis imperio minime pareat; ita ut, etsi magnus numerus iactetur, non magnam tamen inde ad patriae propugnationem momentum adferatur.

Quam ob rem Sac. Mtas Sua, certum iniri modum optat ut quemadmodum in aliis Regnis ac prouinciis suis, adeoque in Imperio, per districtus siue Circulos fieri consueuit, talis militum numerus nominetur, et sub suis Ducibus conducendus promittatur, qui per praefinitum tempus, quamdiu expeditio durauerit, in Castris constanter maneat, et a Generalis Ducis nutu et imperio pendeat.

Alterum deinde est, quod externis nationibus graue, magnam querelae ansam praebet, quod nimirum, cum res annonaria in Castris, non ita ab iis quibus a nobis ea cura concredita est, in promptu, quemadmodum necesse sit, semper haberi possit, aliqui, priuati quaestus ac lucri causa, dum huiusmodi occasionibus obseruatis, commeatum ex praediis suis venumdant, precium intolerabilem in modum augent, perinde ac si bellum hoc, ubi de publica patriae salute agitur, quaestui priuato inter exteros, qui procul ex patria sua, vitam pro ipsorum vita ac patria profusum veniunt, opportunitatem praebere debeat. Huic itaque incommodo pariter quod deceat, Sacra Mtas Sua, inueniri remedium omnino cupit, ut nequaquam priuatorum arbitrio, sed eius qui nomine Sac. Mtis Suae, rei annonariae praesit, iudicio, quicquid commeatus aduehatur, subiectum sit. Praeterea cum in re tormentaria promouenda, et quo opus sit transferenda, magni defectus deprehendantur, quod iumenta non rite suppeditentur, aut eae, quas praestari oportebat, operae non praestentur, certiorem Sacra Mtas Sua rationem

iniri velit, ne ob similes defectus, repentinis quas occasio requirat expeditionibus, remora vel impedimentum iniiciatur.

Quem igitur Domini Consiliarii qui sic praesto sunt, modum ad defectus illos, aliosque similes corrigendos opportunum, et quid in proximo Regni Conuentu potissimum urgeri atque obtineri posse ac debere, ut expeditio facilius ac felicius instituatur, existiment: id Sacra Mtas sua ab iis clementer expectat. Cum denique Archiepiscopatus Strigoniensis vacet, an nouum hoc tempore successorem designandum, et si designandus sit, quem maxime idoneum esse iudicent ipsi Domini Consiliarii, Sacra Mtas sibi significari benigne cupit.

Decretum per Sacram Caesaream ac Regiam Maiestatem. 17. Januarii 1597.

(Fogalmazata a bécsi állami levéltárban).

III.

1597. Január 25.

Mátyás főherczeg fölterjesztése, az országgyülés tárgyában.

Allerdurchleuchtigster etc. Auff Ewr Khay. Matt Genedigstes Beuelhen, das Ich zu abhandlung fürsteendes hungerischen Landtags mich wolte brauchen lassen, hab Ich zu gehorsamer volziehung Ewr Matt Verordnung, und zu notwendiger praeparation dieses werckhs, was Gemainen Ständen zu proponieren sein mächte, an gebürlich Orten Bericht abgefordert, darauff von der Hof, hungerisch und zipserischen Cammer, so wol auch vom Kriesgrath, Nebenliegende underschidliche guetachten, sub Numeris 1, 2, 3, 4, 5 und 6 einkhommen, welche No 1, 2, 3, 4, 5, 6 Ich mit denen mir zugeordneten Räthen in vleissige berathschlagung genommen, und darüber zu gewinnung der Zeit, auff Ewr Khay Matt Genedigiste Ratification, bezuerwarte Landtags Proposition sub No 7 verfassen lassen. Und khan daneben Ewr Matt zu merer erleutterung der Sach, in gehorsam unerindert nit lassen, obwol die hungerisch Camer, souil die khünfftige bewilligung belangt, von den Ständen zu begeren vermaint, das Menigelich, Geistlich und Weltlich von Prelaten und Herrn mit Ihren Banderÿs, so wol auch der Adel personlich zuziehen, und

nicht destoweniger von Jeder Porten vier taler anschnitt raichen, und da solches nit zuerhalten, Ewr Matt neben dem porsonlichen Zuezug, zu jetzigen beschwärlichen Zeitten, mit zwen taler zufriden sein solten. Die Zipserisch Camer aber dahin geet, das man eben die Hülff, so die Ständ im verschinen Jar, zu underhaltung ainer anzal hungerischer trabanten bewilligt, und zu der Camer erlegt, als nämlich die Neun taler anschnitt von jeder Porten, anstatt der der anderen ferndiges Jars bewilligten Neun taler aber, so die Prelaten, Herren und Edelleut aus aignem Seckhl dargeben, und selbs kriegsvolckh zu Ross, davon haben underhalten sollen, an jetzo begeren mecht, das Sy in aigner Person, und mit souil dienern, als jeder aufkhommen khan, (da anderst Hoffnung, Sy im feld zuerhalten) khünfftigem Feldzug beywonen, da Sy aber dazue nit zuuermügen, die ferndige Bewilligung als Neun taler von jeder Porten raichen, und die gebürend anzahl Pfärdt dauon underhalten wolten. So hab Ich doch für rathsamer ermessen, der Hof Cammer und Kriegsraths guetachten nach, das begern des Anschnits halben, inmassen auch ferndigen Jars beschehen, mit denen in der Proposition ausgefüerten conditionen, zu underhaltung ainer anzal zu Ross und zu Fuess, simpliciter auf zwainzig taler zustellen, und die Sach dahin zu richten, das solch Gelt altem gebrauch und herkhommen nach, der hungerischen Cammer erlegt und vertrawet wurde.

Und demnach fürkhombt, das die jungist verschines und zuuor etlicher Jars beschehne bewilligung, so nit zue der hungerischen Cammer erlegt, sonder durch andere administriert werden, noch unuerrait, auch nit genuegsam Bewust, Ob und wie dieselben hälffen einbracht, Oder wohin Sy verwendt werden, Also halt Ich für billich, das durch sondere Commissarien, gestalt und gelegenhait der Sach erkhundigt, und was dissfalls bissher verabsäumbt, gemainem wesen zu guetem nochmaln zu recht bracht werde.

Gleichfalls acht Ich auch aus denen, durch die Zipserisch Cammer angezogenen Ursachen und Bedenckhen, für guet und notwendig das zu Verhüttung allerlay bey dem anschnitt einlauffenden verurtailung, in anschlagung der Porten nit simpliciter auf des Judicis Jurati Jurament gesehen,

sonder demselben neben dem Dicatore, von Ewr Matt wegen, etlich der Sachen verständige, und gegen gemainem wesen wol affectionierte Commissarien zuegeordnet, und Inen auferlegt werde, da ainichen verdacht fürkhame, die Heuser selbs zu besehen, und nach gelegenhait aines jeden Pauren vermügens, Irem gewissen nach die Porten anzuschlagen.

Damit aber solche notwendige Commission, nit etwa aus mangel der Commissari zerung, wie offt beschiecht, steckhen bleib, so würdt die notturfft erfordern, der hungerischen Cammer, das Sie Berüerte Commissarien, damit Sy an solcher verrichtung nit abgehalten werden, mit notwendigem Zerungs Uncosten zeitlich versehen.

Weil auch der Zypserischen Cammergefell (In massen aus dero Schreiben sub N. 5 zusehen) durch den Laidigen Verlust der vessten Erla, dermassen geschmelert, das Irem anzaigen nach unmüglich, von denen noch übrigen einkhommen, die Gränitz derselben Orten mit Prouiant und Bezalung auf das Khriegsuolckh, der notturfft nach zuuersehen, also das derselben, zu Underhaltung der Gränitz nothalb anderer Orten her, muess geholffen werden, Und aber hiezu, ausser der durch Sy, die Zypserisch Cammer angedeute Hungerischer Frey Stett tax, meines wissens khain mittel vorhanden, demnach werden hoffentlich Ewr Khay Matt kain Bedenchken haben, das Berüerte tax, so ein Zeit herr Gemainen Ständen zu desto pesserer Kriegsvorlag, Inhendig gelassen worden, von Inen den Ständen nur zum tail und so weit aufgehebt, und der Zypserischen Cammer appliciert werde, als es die Notturfft erfordert, inmassen dessen die Ständ zu Irer nachrichtung, in der Proposition erindert werden.

Ewr Khay Matt haben auch Genedigist zu ermessen, was bey Offnen Kriegs und Feldzügen an Ordenlicher Zuefuer der Prouiant und Füetterey, dessgleichen zum Artellereywesen, und füerung des Geschütz, gelegen, sonderlich da man als verschines Jars beschehen, mit dem Lager abseitz von der Thunaw khommen soll. Das man auch zu solcher Notturfft ainer starckhen und gewissen verlag bedürfftig.

Weil man dann diessfalls aller Orten ansteet, sich auff Ungern und Österreich nichts zuuerlassen, und da dieselben

gar Ir vermügen thäten, es doch nit erkleckhen khan, und das weniger das maist zuhinderen pflegt, wie man ferndte zu Altenburg über drey gantzer Wochen steckhen bleiben, und der gantz Kriegs Costen vergebens verfeyrt, so hab Ewr Matt Ich dessen hiemit wolmainend erindern wellen. Und wäre meines enthalts nicht aus dem Weeg, zu pesserer bestellung der Fuer und Prouiantwesens, in dem Khünigreich Behaimb, Mähren, Schlesien, dessgleichen bey denen Reichs Craisen absonderlich, ain erspriessliche Hülff zuerhandlen, damit man also mit richtiger verlag versehen sein und das wesen im Feld khünfftig desto pesser bestellen khünd. Dabey auch ein Notturfft, dahin bedacht zu sein, weil mit den Ungerischen ringen fueren, ainiche schwärer Last nit wol fortzubringen, das man mit Behaim und Schlesischen Fuerleutten, Züg und Rossen müg versehen sein, deren ainer souil füert, als ein Drey oder Vier Undterthanen wägen, die hette man gewiss, da die undterthanen ungewiss, und aus dem Feld faren.

Daneben ist ein sonder Notturfft, auf alle mügliche mittel und wege zu trachten, damit man jederzeit auf allen notfall, mit ainem ansehnlichen vorrath an Prouiant versehen sein müg. Und werden Ewr Khay Matt weilen hieran so hoch und vil gelegen, der Sachen one massgeben nachzudenckhen und hierin notwendige fürsehung zu thuen wissen.

Ferner, obwol jungst verschinen Landtag under anderm Lautter geordnet, das von denen Landtleutten in Ober Hungarn, die Notturfft Salitters gegen gebüerliche bezalung, in Ewr. Matt Cammer soll geliefert werden. Weil aber solchem, des Kriegs Raths andeuten nach, nit allerdings gelebt, sondern der Salitter, als fürkhombt, mer anderer Orten, als zu Ewr Matt nuz, verwendt werden soll, welches dann vielleicht daher eruolgt, das an der bezalung gemanglet, Demnach werden Ewr Khay Matt Genedigist auf mittel und wege bedacht sein, damit auch diser mangel erstatt, und auf erkhauffung Salitters, die Notturfft gelts richtig verordnet werde, dann wer Salitter mit uncosten macht, der trachtet wie er Ine zu Gelt bring und verkhauff.

Was dann der Kriegs Rath wegen Verödung der gegen den Feind nägst gelegenen Dörffer vermeldt, Da haben

Ewr Khay Matt Sich genedigist wol zuerindern, das diss mittel, dardurch dann dem Feind one Zweifel merckhlicher abbruch beschehen mecht, vilmals auf die Paan bracht, auch (ausser der Hungern) von Meniglich für notwendig und guet, durch Sy die Hungern aber, allain der ursachen halb jeder Zeit starckh widerrathen, und bisshero hinderstellig gemacht worden, das dessen die armen gehuldigten Christen, Sy aber an Iren Diensten und Zehnten, schaden nemmen, und darüber zu Poden geen müssten.

Weil dan wol zubesorgen, das die Hungerisch Land Ständt von solcher Irer mainung nachmaln nit weichen, sonder so wol, als zuuor Jeder Zeit beschehen, starckh darauf verharren werden, und da man hernach solche Verödung, ungeachtet Ires dawider eingebrachten bedenckhens, fürnemmen soll, Sy dessen hart empfinden, und zu sonderer beschwär vermerckhen mechten. Demnach khan Ich meines tails, Das von disem Puncten in der Proposition Ichtes gemelt oder einbracht werden soll, nit für thunlich oder rathsam halten. Wie es dann solcher Verödung halb, hieuor jederzeit die mainung gehabt, weil dieselbe denen Hungerischen Ständen ye so hoch zuwider, das man damit biss auf guete gelegenhait hinder Perg halten, und etwo in offnem Feldzug, under dem Schein aines Straiffs, unuersehener Dinge in das werckh richten mecht; das in des Generals discretion steet, dabey Ichs dann maines tails diser Zeit nochmaln verbleiben Liees, und stuend zu Ewr Khay Matt Genedigisten gefallen, desthalben khünfftig, wann man mit dem Kriegshär zu feld khombt, dieverrer Notturfft zuuerordnen.

Einweil auch der Khriegs Rath, zu end desselben guetachten, wegen abhandlung der Hungerischen Haubtleutt Sachen meldung thuet, so die Inen vertraute Gränitz Heuser übergeben und verlassen, Ich aber mich zu erindern waiss, das dise Sachen Ewr Khay Matt noch verschines Jars bald nach verrichtem Landtage, zu der Genedigisten Resolution zu gefertigt worden, dabey es dann bisshero verbliben, und meines wissens weitter nichts einkhommen, demnach werden auch dieses Artickhls halb Ewr Matt Sich Genedigist zu resoluieren wissen. Steet also alles, Sonderlich aber auch das, zu Ewr

Matt Genedigisten Bedenckhen, weil an jetzo die fürnemisten Hungerischen Räth, so wol Geistlichs als Weltlichs Stands, zu Prag, und dieselben in den Landtags Sachen, als sonsten gebreuchig, Ires abwesens halben nit haben khönnen vernommen werden. Ob Ewr Matt. Inen, oder tails derselben, die Landtags Proposition communicieren, und Sy mit Irem guetachten darüber hören wellen. Mich daneben zu Khayserlich Genaden etc.

Geben in der Statt Wien, den fünf und zwainzigisten January Anno Siben und Neunzigisten.

Ewr Röm Khay Matt und Lieb.

gehorsamer Brueder
Matthias.

(Eredetije a bécsi állami levéltárban).

VII.

1597. Február 20.

Mátyás főherczeg jelentése az országgyülés megnyitásáról.

Allerdurchleuchtigister Grossmechtigister Römischer Khaiser. Eur Röm. Khay. Mt. unnd Lieb. sein mein gehorsamb freundtlich und bruederlich willigen Dienst Jederzeit zuuor. Genedigister freundtlich geliebter Herr und brueder. Nachdem ich nechten alher khumen und gleichwol von Geistlichen den Locumtenent den Bischof von Wardein den Bischouen von Neutra, den von Fünfkirchen und Vessprim, aus den Magnatis gar wenig als den Banum von Windischlandt, den Zäckhl, den Eltern Listium, den Istwainffy, und den Johann Joo, von andern Räthen gar wenig gefunden, ausser was der Spanschafften und der Stett abgesante sein; so hab ich doch auf der anwesenden guetachten und begern heut proponiert. Unnd wil hoffen, wie ich vertrestet bin, es werden noch etliche mer herzuekhumen, wan si mein gegenwart, unnd beschehene Proposition wissen werden; an getreuer anmannung soll es meinesthails nit mangeln.

Was Eur. Khai. Mt. mir sonsten absonderlich in etlichen Punkten mit den Ungerischen Räthen und Stenden zu berattschlagen beuolhen, damit bin ich im werck Allein den

Artikl der gehuldigten Dörfer Verwistung will ich zum lesten sparen, als ain Materi die odiosa ist.

Aber guet were, da der Bischof von Wazen, Nadasti und Palfi, ehist khunden alhie sein, den weil die Proponirten fast alles Kriegssachen, der Graf von Serin auch nit hie, so werden die Stendt derselben ankhunfft erwartten wellen, und nit gern sich in etwo schliesslichen einlassen.

Geben auf dem khöniglichen Schloss zu Pressburg, den zwanzigisten Februari Anno Sibenundneunzig.

Eur. Khay. Mt. und L.

gehorsamer brueder
Matthias.

(Eredetije a bécsi állami levéltárban).

V.

1597. Február 20.

Az országgyülési propositio.

Sacra Romanorum Imperatoria Hungariaeque et Bohemiae etc. Regia Maiestas, Dominus noster clementissimus, fidelibus Regni Statibus atque Ordinibus, re ipsa hactenus satis innotuisse confidit, quanto et quam paterno affectu, quantaque cura atque sollicitudine, toto iam quinquennio, incumbentem afflictis hisce Hungariae Regni reliquiis belli molem sustinuerit; quantum in conquirendis, non suorum modo Regnorum atque Dominiorum, sed Sacri etiam Romani Imperii, aliorumque externorum Principum atque Potentatuum, tam citra quam ultra marinis subsidiis operae impenderit, Deique beneficio id effecerit, quod fractis et magna ex parte profligatis Turcicis et Tartaricis copiis, immanissimi hostes, qui non totam solummodo Hungariam sed Metropolim etiam Archiducatus Austriae, animo iam penitus quasi deuorauerat, spe sua frustrati sint. Ac licet, Agriense praesidium (quod merito summopere dolendum est) obsidione cinctum, pedestribus et equestribus copiis, ad propulsandum hostem, subsidio destinatis, crebris pluuiis et tempestatum iniuria, quo minus in tempore eo penetrare potuerint, impeditis, in manus hostium deuenerit; constat tamen eam victoriam, ob ingentem cladem atque

stragem ultro citroque illatam atque editam, non minus hostili quam Christiano exercitui, fuisse luctuosam; ingentesque Deo Optimo Maximo gratiae debentur, quod citra grauiorem sanguinis Christiani profusionem, pro firmiori confiniorum Strigoniensium praesidio, non Waciensis modo Episcopatus hostium potestati ereptus, sed Hattwaniense etiam fortalitium, in quo, propter loci opportunitatem multum praesidii fuit positum, expugnatum et dirutum, eoque vastitatis redactum sit, ut nec sine gravi sumptu reparari, nec ruinis obsitum, magno ad defensionem usui esse possit; minimeque dubitandum videtur, quin, sicuti bellum ob peccata et scelera hominum, ad vindictam diuinitus immititur, ita tempore belli, si a peccatis cessetur, expiatisque vera poenitentia peccatorum sordibus, pro auertendis impendentibus bellorum motibus atque incommodis, piis precibus ad Deum recurratur, tandem causa belli emendata et sublata, Deus sua benignitate clementer suis adfuturus, omnesque copias, classes, exercitus, et gladios in exitium Christianitatis paratos, in viscera hostium conuersurus sit.

Quia vero ita diuino fidendum est auxilio, ut nihilo segnius, quantum in nobis est, etiam ipsi nostra adnitamur ope et industria, nec tamen ita nostrae fidendum industriae, ut diuinam opem negligamus, sed ita pendendum ab illa, ne nostrum officium praetermittamus; satisque constet, praesidio Agriensi et Jauriensi fortalitio in manibus hostium constitutis, pacem satis tutam aut firmam minime sperandam, sed sub specie pacis grauiora longe incommoda esse expectanda, adeoque expositam undequaque furori Turcico patriam, nisi ab uniuersis corporis partibus obsequium accipiat, salutem suam tueri non posse. Idcirco, ad officium fidelium Regni Statuum et Ordinum omnino pertinere videtur, cum animaduertant, non vicinos modo, sed exteros etiam populos, a periculo longissime remotos, laboranti patriae, opibus et auxiliis succurrere, ut ipsi, in summo rerum discrimine constituti, incendioque bellico dies noctesque obnoxii, arcendis malis atque periculis ipsorum cervicibus potissimum imminentibus, quicquid possunt opis atque auxilii, alacriter conferant, ne quicquid pro Republica et patria damni aut periculi graue putent. Patriaeque neces-

sitati, dum res tempusque sinunt, non succurrant modo, sed etiam occurrant.

Etsi autem Mtem Suam non latet, grassante iam tot annis bello, Regnicolas variis diuersorum exercituum rapinis, hostiumque Turcarum et Tartarorum depopulationibus, et publicis contributionibus, non leuiter esse exhaustos, ac proinde Matti Eius nihil magis in votis sit, quam ut ulterioribus contributionum exactionibus supersedere posset; quia autem fideles Regni Status per se satis intelligunt, periclitantem patriam sine armis et praesidio militari, ab hostium insultibus et imminenti excidio, seruari non posse; militares autem expensas magna assiduitate indigere, adeoque contributiones a collatoribus factas, partim in ipsos, partim propter ipsos insumi et impendi, ac Suae Mti praeter solas rerum curas, nihil inde lucri aut commodi accedere; Sua equidem Mtas minime dubitat, eosdem Status atque Ordines, considerata temporum iniquitate, non modo in contribuendo, pro viribus facultatum, nihil difficultatis facturos, sed si una cum uxoribus, liberis et reliquis fortunarum suarum commodis salui esse velint, necessitati libenter parituros, et quod singuli facturi essent, si aedes alicuius deflagrassent, in publico bellorum incendio, uniuersos maiori alacritate praestituros, bonorumque ciuium officio neutiquam defuturos esse.

Viceuersa Caesarea et Regia Mtas fidelibus Regni Statibus atque Ordinibus, omnino persuasum vult, quod sicuti ab eo tempore, quo hostis perfidia belli gerendi necessitas Mti Suae est imposita, nihil eorum praetermisit, quae ad propulsandum hostem, omnesque eiusdem conatus anteuertendos et auertendos pertinere visa sunt, et a Mte Sua praestari potuerunt, ita deinceps etiam omnibus neruis eo incumbet, ut communis patriae et Regnicolarum salutem atque incolumitatem serie sibi curae et cordi fuisse, manifeste et liquide omnibus testatum esse possit. Sicuti eam ipsam ob causam quod corradendis et comparandis ad continuandum et prosequendum, pro beneficio publico, sacrum hoc bellum, pecuniis, pedestribusque et equestribus copiis, aliisque, ad retinendam hostium ferotiam, necessariis rebus, dies noctesque adeo distinctur, ut Dietae praesenti, etiamsi ad testificandam paternam suam

erga Status atque Ordines Regni affectionem maxime vellet, pro hac tamen vice personaliter interesse non possit, sed tractationibus, pro subsidio consequendo in diuersis Imperii et aliis Christiani orbis partibus, Dei beneficio satis foeliciter coeptis, ad finem usque incumbere cogatur. Speratque Mtas Sua, tanto foeliciorem rerum successum, quod bellum non regnandi cupiditate aut crudelitate, sed pro diuini potissimum numinis gloria, Religionisque Christianae et patriae conseruatione, foedere hostis perfidia rupto, necessario susceptum, ac proinde neutiquam dubitandum sit, cum causa belli communis totius Christiani Orbis, adeoque ipsorummet hostium irrefragabili calculo, iusta sit, malum pugnae exitum tanto minus videri formidandum, quod viceuersa finis bonus expectari nequeat, si causa non bona et intentio non recta praecessit.

Plus etiam Suae Mti ardoris et animi addit, propensior quam unquam antea quorundam Principum Christianorum, in contribuendis subsidiis, voluntas et alacritas; variae item hostium, tam propter itinerum longinquitatem, annonae penuriam et aduersi fluminis, in prosequendo bello difficultates, nec non per auulsionem Transsyluaniae et Walachiae haud leuiter imminutae hostium vires.

Rebus itaque eo deductis, quod hostili violentiae fortiter occurrendum, et ferrum ferro viriliter conserendum atque conterendum, vel (quod absit) non de vita solum, omnibusque reliquis fortunae bonis, sed de Religione etiam et animarum salute naufragandum, et misere pereundum, vel saltem inter compedes et pedicas immanissimae seruitutis, turpiter viuendum et contabescendum sit; idcirco Caesarea et Regia Mtas fideles Regni Status atque Ordines benigne serio et paterne vult monitos, ut, sicuti contemnendi, minimeque audiendi sunt, qui in nauigando se quam nauem malunt esse incolumem, ita, sano et laude digno maiorum suorum exemplo, saniori consilio animum applicare, et in praesenti communis patriae discrimine, potiorem Reipublicae, quam priuatae commoditatis rationem habere, quodque cummuniter omnibus prodest, id singuli suae utilitatis praeferre; ac proinde ad intertenendum praesenti nonagesimo septimo anno, certum peditum ac equitum numerum, ex Hungaris conscribendum, et quanto citius

in campum expediendum, ibidemque sub iuramento, fide et fidelitate Mtis Suae, si non diutius, saltem ad octo menses, continue intertenendum, Praelati, Magnates et Nobiles denos, nec non rustici similiter denos, et sic, simul vicenos florenos Hungaricales, de singulis Portis, duobus terminis, videlicet pro dimidia parte ad Festum Diui Georgii, pro reliqua vero ad Natiuitatem Sancti Joannis Baptistae numerandos, Suae Mti, more ante hoc recepto et usitato, ad manus Camerae Hungaricae, concredant. Huicque oneri, quantum attinet ad Portas ratione subditorum, omnia Mtis Suae bona, tam ecclesiastica quam saecularia, in quibuscunque Comitatibus sita, nec non uniuersi et singuli etiam alii, constitutione anni nonagesimi quinti in specie designati, aeque sint obnoxii.

Quia vero ea immanissimi hostis est potentia, ut ad sustinendam effrenem eiusdem ferotiam, sola, tam intrinseci, quam extrinseci militis stipendiariique opera, sufficere minime possit, sed ad cohercendos hostiles impetus, in omnem euentum, intra domesticos etiam parietes, certo et firmo praesidio opus sit, quod perpetua, non in subsidiis solum sed in insidiis, quasi ad excubias positum, sinistris et subdolis hostium machinationibus atque conatibus, tempestiue semper occurrere possit; nec ulla in repentinis et violentis irruptionibus promptior aut commodior prouisio excogitari posse videatur, quam introductum antiquitus et usitatum ad omnes necessitates, insurrectionis generalis remedium; idcirco Sua Mtas fideles Regni Status enixe requirit et obtestatur, ut de constituendo certiore aliquo insurrectionis ordine et modo inter se quam accuratissime deliberare, ac eas rationes inire velint, quo intra certum terminum, et ad certum diem, maiori qua fieri poterit, celeritate, omnes domestici roboris vires atque neruos, in usum possint collectos habere, velintque superinde decreto publico expresse statuere, et Regni constitutionibus inserendum curare, si necessitate postulante, Mtem Suam personaliter in castra sese conferre contingat, vel hostium vis maior ingruat, aut obsidio aliqua earum arcium, quae iam Turcarum praesidiis tenentur, suscipienda foret, quod iidem Status atque Ordines, pro eo ac fideles subditos decet, sine diminutione contributionis praedictae, Mti Suae quamdiu in

castris perseuerauerit, personaliter assistere, nec non obsidioni, quamdiu durauerit, vel Generali militiae Duci necessarium videbitur, interesse teneantur; nec vel particulari aliqua insurrectione, vel ullo alio modo aut casu ab onere isto quisquam sese excusare possit, aut debeat; quodque sub infidelitatis nota nemo clam castris excedere audeat. Sicuti et hac in parte, propter durum extremae necessitatis telum, et praesentissimum exitii periculum, nullus omnino legitimus potest esse excusationi locus.

Ac licet hactenus viduae, pupilli et morbo, siue aegritudine impediti, propter sexus, aetatis et corporis imbecilitatem, ab isto insurrectionis onere immunes habiti fuerint, atque etiamnum, pro ipsorum personis, merito habeantur immunes; interim, cum defensio patriae communiter omnibus incumbat, et commodum propulsatae hostilis violentiae et communis periculi, ad omnes aeque pertineat, ac proinde iustum omnino videatur, quod commodum sentientes onus quoque sentire debeant; idcirco Mtas Sua, sanctione publica, serio prouideri postulat, ut insurrectionis tempore, ob sexus, aetatis, aut morbi impedimentum bello inutiles, suo nomine et loco, pro qualitate facultatum, alios idoneos substituant, qui absentium vices subeundo, periclitanti patriae, cum reliquis Reipublicae membris, succurrant, et hostium insultibus sese opponant.

Quo autem certo constare possit, utrum tam equites quam pedites Hungari, ex supradicta Portarum et Taxarum contributione intertenendi, iusto numero et legitimo tempore in campum expediantur, et quamdiu in castris perseuerent. Sua Mtas necessarium existimat, ut ad certam diem, in praesentia Caesareae et Regiae Mtis Commissariorum, non modo lustratio eorundem instituatur; sed pro meliore et pleniore informatione, signaturae etiam peractae lustrationis iisdem consignentur; sitque integrum Suae Mti, vel Generali exercitus Duci, tam equestres quam pedestres illas Statuum atque Ordinum copias, Mti Suae, pro eo ac par est, iuramento obstringendas (adhibitis tamen per Status, si ita velint, certis hominibus) deinceps etiam pro arbitrio, vel per se lustrare. vel per Caesareos et Regios Officiales, ad id iuratos, quotienscunque ex usu videbitur, lustrandos curare. In eos qui debi-

tum, siue equitum, siue peditum numerum, non expedierint, et usque ad terminum praefixum in castris non intertenuerint, vel absque scitu et consensu Generalis belli Ducis, castris excedere praesumpserint, nota infidelitatis; in illos vero, qui clam ex castris sese subducentes non significauerint, sed scientes dissimulauerint, alia conuenienti poena constituta.

Et licet aequum omnino videatur, ut Capitaneos et equites, siue milites ex contributione Statuum alendos, Caesarea et Regia Mtas conducat; quia tamen anno praeterito, Articulo sexto sancitum est, quod quilibet Praelatorum Baronum ac Magnatum et possessionatorum nobilium, salua antiqua nobilitatis praerogativa, ex propria crumena, de singulis Portis, pro illa vice tantum, nouem florenos ordinare, et ea pecunia equites, armis bene instructos, in castra expedire, iique sub Capitaneis Supremis seu Generalibus Ungaris mereri, et vigore Articuli undecimi eodem anno editi, omnes sub Suae Mtis vexillo, et eius Capitaneis Ungaris, Supremo Regni Capitaneo parere et subesse debeant; idcirco Mtas Sua constitutionibus illis, si Status praesenti etiam anno, subsidia sua non in pecuniis numerandis, sed milite in castra destinando, praestanda duxerint, benigne acquiescit. Ita tamen, ut sicuti omnes reliqui Hungarici exercitus Supremi et alii Capitanei atque milites, a Caesarea Regiaque Mtis et Generalis eiusdem militis Ducis arbitrio dependeant, et ex praescripto Suae Mtis, vel Supremi Generalis Capitanei, ipsoque absente, vel alias impedito, eiusdem Locumtenentis, ad omnes belli usus praesto sint.

Porro, quandoquidem euentus docuit, quae anno proxime praeterito, pro intertenendis peditibus Hungaris ad Cameram contributa fuit nouenorum florenorum Dicam, Regno admodum utilem, eaque contributione certas peditum Hungarorum cohortes intertentas fuisse, quae a principio susceptae expeditionis usque ad finem perdurarunt, et primum in castris, deinde in oppugnatione Hattwaniensi, demum in obsidione etiam Agriensi, Regno seruiuerunt; ex aduerso autem de ea contributione, quae praeterito, caeterisque proximis annis, per alios curata est, nec ratio sit reddita, nec quem in usum insumpta fuerit, satis sufficienter appareat, ideo Mtas Sua, prout

etiam superiore anno adumbratum fuit, denuo certos Commissarios constituendos existimat, quibus ea cura committatur, quomodo ea, quae Status atque Ordines aliquot abhinc Dietis promiserunt, et extra Cameram Hungaricam per alios administrari voluerunt, praestita et collecta, ac num in usus destinatos recte conuersa et erogata fuerint; ne Respublica debito hac in parte emolumento frustretur, sed minus recte administrata denuo exigantur, et in usus destinatos conuertantur.

Similiter, licet proxima Dieta, Articulo decimo, constitutum sit, quod unius sessionis nobiles, item armales, praedisles, et alii id genus homines, de quibus in eodem Articulo specifica mentio fit, per Vice Comites, Judices Nobilium, et alios potiores nobiles, taxari debeant, in iisque taxandis nihil praetermissum fuerit; quia vero non constat, quorsum summa illa taxatarum personarum conuersa sit: statuendum igitur censet Mtas Sua, ut in posterum Vice Comites et Judices Nobilium, talem taxatarum personarum dicam, illi contributioni, quam Status atque Ordines, iuxta Portarum numerum, ex suo, ad alendum equitatum et peditatum Hungarum decernent, non misceant, sed peculiariter exigant, et peculiares quoque inde milites, in expeditione interteneant, eosque Generali Capitaneo, quotiescunque voluerit, lustrandos exhibeant, et simul de personis illis, quas in quolibet Comitatu, et in quantum taxarint, et de summa quoque, quantam taxae eiusmodi constituant, signaturas, siue rationes, Generali Capitaneo vel Camerae praesentare teneantur; ut inde, num competens militum numerus interteneatur, sciri possit.

Caeterum refertur ad Mtem Suam circa Portarum etiam connumerationem, ex eo non leues abusus fieri, quod praeterito anno, solius Judicis iuramento Dicatorem stare debere, vigore Articuli quinti, sancitum fuit; Judices autem pagorum, ut leuius dicentur, quantum possunt portas extenuare soleant, et licet Dicatores saepe inconuenientia illa aduertant, et contra Portarum numerum extendere nitantur, obstante tamen publica illa constitutione, eos nihil efficere posse. Quia vero plurimum in eo momenti est positum, ne Respublica necessariis ad communis patriae defensionem subsidiis ullo modo fraudetur, Sua Mtas pernicioso priuati commodi studio quod

plerumque publicum bonum euertere solet, debito modo occurrere cupiens, non aequum modo, sed necessarium etiam, et publica constitutione sanciendum existimat, ut in peragenda noua portarum connumeratione, hoc anno instituenda, iurato Nobili et Dicatori, Suae Mtis nomine, certi Commissarii adiungantur, qui in Judicum iuramenta aduerterent, et sicubi suspectae essent iudicum fassiones, aedes ipsas simul perlustrarent, ac considerata cuiusque coloni facultate, iuxta conscientiam suam, portarum numerum constituerent; salua in reliquis per omnia constitutione anno praeterito, circa nouam portarum connumerationem, Articulo quinto, promulgata, necnon aliis sanctionibus retroactis temporibus superinde emanatis.

Sicuti autem pecuniae illae immediate ad defensionem Patriae sunt destinatae, ita Mtas Sua aequum omnino censet, ut non in alios usus, quam exercitus Hungarici intertentionem erogentur. Ac proinde, ne ea de re fideles Regni Status atque Ordines, ullam dubitandi causam habeant, Suae Mti non adversabitur, ut ad futuram proxime Dietam, iisdem Statibus ad requisitionem ipsorum, tam de acceptis, quam de expensis, conueniens relatio fiat; simulque benigne offert, si in decernendo subsidio, prout necessitas postulat, Mtis Suae expectationi satisfiat, quod subsidio durante continuum cessare debeat.

Quia vero tot annis in visceribus Regni continuo grassante bellorum incendio, non modo ad intertenendam pro defensione militiam, sed ad praesidia etiam firmanda, tam pecuniario subsidio, quam gratuitorum etiam laborum adminiculo opus est; verendumque omnino sit, nisi confiniis, crebris hostium incursionibus expositis, praecipue vero Cassouiensi, Strigoniensi, Vicegradensi, Waciensi, Comaroniensi, Canisiensi, Babochiensi, ac reliquis locis finitimis, ad sustinendum hostilem impetum, firmioribus paulo munitionibus, in tempore prouideatur, ne omissa eorum reparatio, afflictae patriae extremum exitium pariat. Unde facile coniecturari licet, cum subsidium a Statibus petitum, intertenendo exercitui Hungarico non sufficiat, quod citra grauissimam Reipublicae iacturam, in alienos usus distrahi minime possit. Idcirco Sua Mtas fideles Regni Status benigne hortatur et obtestatur, ut praesidiis illis rectius firmandis, sine defalcatione subsidii, iuxta portarum numerum

decernendi, binos florenos Hungaricales haud grauatim in specie contribuere, simulque confiniorum reparationem, gratuitis etiam laboribus, pro locorum commoditate eo destinandis, pro eo ac necessitas omnino postulat, alacriter iuuandam, suscipere velint.

Porro licet Caesarea ac Regia Mtas, anno praeterito, Taxas liberarum Ciuitatum in bellicos usus deputauerit; quoniam autem ea clade, quae ex amisso Agriensi propugnaculo Reipublicae illata est, reditibus Suae Mtis tantum decessit, ut residui etiamnum prouentus ad procuranda, pro praesidiis illarum partium victualia, et praestandas militibus solutiones non sufficiant; Sua equidem Mtas, ad sarciendum illum rei pecuniariae defectum, Taxas liberarum Ciuitatum proxime futuras, ad commodiorem confiniorum illorum intertentionem, pro hoc anno, aliqua ex parte decreuit applicandas, residuum vero pones usus bellicos relinquendum.

Constat praeterea fidelibus Regni Statibus, quantae difficultates, confusiones et stipendiorum militarium auctiones, ex eo ortae sint, quod vicinis aliquot prouintiis, certum Hungarorum equitatum et peditatum, suis stipendiis conscribere permissum fuit; cum itaque verendum videatur, ne hoc etiam anno, non sine graui Reipublicae detrimento atque periculo, id ipsum eveniat: Sua Mtas Decreto publico cauendum putat, ut (excepto Illmo Transsyluaniae Principe) nemini prorsus exterorum, sine expresso Mtis Suae consensu, Hungaros milites adsciscere; ac multo minus etiam Hungaris, sub bonorum confiscationis poena, superinde praeterito anno, Articulo vigesimo secundo, constituta, spe maioris lucri aut stipendii, ad peregrina seruitia se conferre liceat. Et ne stipendia militaria, sicuti aliquo abhinc tempore factum est, in immensum excrescant, necessarium omnino videtur, ut cum fidelibus Regni Statibus denuo de noua et certa atque tolerabili stipendii militaris ordinatione, necnon de poena plus accipientis tractetur, vel saltem constitutioni, Articulo vigesimo nouissimae Dietae, ea de re aeditae, inhaereatur; simulque serio prouideatur, ne, quod crebrio usu venire solet, diversa stipendia accipientes, ullo modo tolerentur, sed exauctorati, in aliorum terrorem, poena conuenienti afficiantur.

Quantum porro referat, ut, durante expeditione bellica, castris praesertim in remotiori aliquo a Danubio loco positis, de annona, pabulatione et vecturis tam pro commeatu, quam tormentis bellicis, et aliis necessariis rebus in tempore prouideatur, id sane Status atque Ordines experientia edocti, prudenter animaduertunt. Videtur autem Mti Suae, quoad rem annonariam, de constituenda certae et tolerabili victualium Taxa concludendum, seduloque cogitandum, atque enitendum, ut in omnem euentum, iusta aliqua frumenti summa, ad bellicas necessitates semper in reposito habeatur. De vecturis vero eam prouisionem adhibendam, ut (praeter vecturas a Ciuitatibus hactenus exigi et praestari solitas, quas deinceps etiam obire tenentur) singuli Comitatus in eum effectum, certum aliquem et sufficientem boum iugatoriorum numerum, suppeditarent, quorum usus in vecturis, ubicumque necessitas postulauerit, pro mercede competenti, in promtu semper haberi possit.

Praeterea, licet in nouissima Dieta, Articulo quinquagesimo, expresse statutum sit, ut quilibet Regnicolarum, in cuius ditione salnitrum conficitur, tantum ex eo, quantum necessitas postulauerit, ad usus Suae Mtis, competenti pretio, diuendat; quia vero nonnulli Regnicolarum, constitutione illa non obstante, nihilominus salnitrum aliis potius, quam Suae Mti vendere praesumunt: Sua Mtas constitutionem superinde promulgatam, denuo approbandam, et contra refractarios certam poenam constituendam censet.

De Vice-Comitibus, ad reddendas tandem, de pecuniis, ex gratuitis laboribus multo abhinc tempore collectis, rationes, intra certum terminum, iisdem decreto publico praefigendum, serio compellendis, in nouissima Dieta multum laboratum, ac superinde, vigore Articuli decimi octaui, conclusum fuit, ut laborum gratuitorum restantias ac pecuniam Vice Comites quorumlibet Comitatuum exigere, et Camerae Hungaricae consignare debeant. Quia vero speratus hactenus effectus nondum est sequutus, et indignum plane videatur, operarum gratuitarum pecunias, ad defensionem publicam destinatas, in tanto patriae discrimine, non sine graui iacturae publicae periculo *(sic)*, in manibus priuatorum haerere otiosas; idcirco Mtas Sua

Status atque Ordines serio hortatur, eo omnibus neruis incumbere, atque omnino efficere velint, ut supradictae gratuitorum laborum restantiae, citra ulteriorem moram atque dilationem certo haberi, et pro beneficio publico, ad usus destinatos, conuerti possint.

Benigne etiam Caesarea et Regia Mtas fideles Regni Status vult monitos, ut, purgandis fece hominum, et reducendis ad debitam securitatem itineribus, quae aliquo ab hinc tempore spoliis et latrociniis admodum infesta dicuntur, constitutiones de liberis Haydonibus, ubicunque inuenti fuerint, e medio tollendis, sedulo obseruare, et in quoscunque itinera infestantes, pro qualitate delicti, animaduertendum curare velint.

Similiter de hybernis militum stationibus, et ut iisdem de commeatu ac pabulo, debito modo prouisum esse possit, Sua Mtas, Articulo vigesimo nono nouissima Dieta superinde emanato, inhaerendum putat.

Denique cum Mtas Sua proxime superiore anno certas inire rationes cupiuerit, unum atque alterum hospitale, in miserorum qui vulnerentur, aut aegrotent militum solatium, fundandum ac sustentandum, id etiamnum eo magis cupit, quo magis id opus ac necesse esse comperit. Hac itaque in re suam Ordines pietatem libenter ostendant.

Postremo Mtas Sua clementer postulat, si quid ulterius in praesenti Dieta tractandum, fidelibus Regni Statibus occurrat, id Sermo Principi Domino Matthiae Archiduci Austriae etc. fratri suo charissimo, quem Caesarea et Regia Mtas, suo nomine et loco, Comitiis hisce, cum plenaria potestate, interesse et praeesse voluit, confidenter aperire, et quod ad postulata Mtis Suae pertinet, tales sese exhibere velint, ut iusto Caesareae ac Regiae Mtis in subleuandis Reipublicae calamitatibus desiderio, et fidelium subditorum officio, ac debito iure naturae communis patriae obsequio, non satisfecisse modo, sed conscientiam suam exonerando, fluctuantem Rempublicam ultra vires quasi benefitiis onerasse, manifeste constare possit. Quod reliquum est, de Caesarea ac Regia Mte Sua fideles Regni Status atque Ordines, sibi omnia beneuolentiae,

gratiae et benignitatis studia, prout ob perpetuam et duro incendii bellici tempore re ipsa luculenter comprobatam, erga Regnum et Regnicolas affectionem, merito debent, certo sibi polliceri possunt. Datum Pragae 5. Februarii Anno 97.

(Egykorú irat a bécsi állami levéltárban).

VI.

1597. Február 21.

Mátyás főherczegnek az országgyüléshez intézett leirata.

Refertur ad Caesaream et Regiam Mtem, Dominum nostrum clementissimum, nonnullos Regnicolas, post certarum arcium, vigente hoc bello per Mtatis Suae exercitum recuperationem, bona inde dependentia, quae ante hac Turcis fuerunt tributaria, propria authoritate occupasse, nec quicquam inde in usus publicos contribuere.

Etsi autem iustum videatur, adeoque naturali aequitate introductum sit, ut expulsis hostibus, ex agris, quos non quidem per deditionem, sed manu militari coeperant, dominia eorum agrorum ad priores Dominos redeant; quia tamen constat non commoda solum, sed onera et incommoda etiam, quibus eadem bona erant obnoxia, possessores eorundem sequi; idcirco praelibatae Mtis Caesareae et Regiae nomine et loco, Sua Serenitas benigne postulat, ut Status atque Ordines, negotio inter se mature deliberato, Regni constitutionibus expresse insinuandum curare velint, quoscunque Regnicolas ex bonis ad Arces recuperatas pertinentibus, sicuti reliqua totius Regni membra, ad praestandas operas suas, ac quod iustum et possibile est contribuendum, omnibus modis teneri. Quod cum per se aequum sit, et in publicum emolumentum cedat, Sua Serenitas fideles Regni Status atque Ordines nihil penitus hac in parte difficultatis moturos confidit.

Decretum per Serenissimum Archiducem XXI. Februarii A. 97.

VII.

1597. Február 24.

A felső-magyarországi rendeknek Mátyás főherczeghez intézett sérelmi fölterjesztése.

Serenissime Princeps, domine domine clementissime.

Fidelium perpetuorumque servitiorum nostrorum, in gratiam Serenitatis Vestrae, humillimam subiectionem. In quibus, quantisque calamitatibus Comitatus Geomeoriensis, Thornensis, Borsodiensis et potior pars Abaujvariensis, a Turca, Christiani nominis hoste infensissimo fuerit, donec arx Filek in eorum manibus extitit, multis enumerare non est opus; jam ea arce Dei Optimi Maximi beneficio, ex ipsorum hostium faucibus eliberata, multi nobilium, et plebeiae conditionis hominum, qui crudelitatem tyrannidemque Turcarum evitantes, hinc inde commorati sunt, iam ad patrios lares rediere, et desertas possessiones reaedificare, sicque ditionem suae Maiestatis Caesareae atque Regiae amplificare, et restaurare incepissent. Egregii Andreas Pachoth de Beoky praedictae arcis Filek, Ladislaus Pethe de Hethes Pwtnokiensis, Joannes Jacobus a Rotthal Zenchoviensis, et Nicolaus Bornemissa Onodiensis Capitanei, suae Caesareae Regiaeque Majestatis, nescitur quibus considerationibus inducti, ex speciali commissione et mandato Domini a Thefenpach Generalis partium superiorum Capitanei, iudicibus universorum oppidorum et villarum confiniis praetactis viciniorum, serio, minis atrocibus interpositis, sub amissione capitum et cunctarum eorum rerum, commiserunt, ut eas operas et servitia, quae tempore hostium ad ipsam arcem subire et praestare erant soliti, nunc quoque modo simili astricti et obedientes esse deberent; imo vectione roborum, viminum, palorum, virgarum, miseram plebem adeo vexant, ut respirari vix licet miseris; insuper ex pagis miseram plebem cum armis ad custodienda confinia impellunt, quasi nec hostes forent.

Cum itaque Princeps Clementissime, omnes et singuli in eorum meris iuribus, libertatibus et praerogativis per suam Maiestatem Vestram [illegible] conservari debere-

mus; Serenitati vestrae, Domino nostro Clementissimo humillime supplicamus, dignetur nos, nostrosque subditos in nostris libertatibus conservare, dictoque Domino a Thefenpach Capitaneo Generali in mandatis dare, ut a talibus violentiis, oppressioneque miserae plebis, non modo abstineat, sed etiam antedictos Capitaneos, praescriptorum confiniorum cohibeat; huiusmodique insolita et Christiano homine minus digna servitute vexare cessent, sed eorum sorte, absque nostra nostrorumque subditorum iactura, sint contenti. Gratiosum a Serenitate vestra, Domino nostro clementissimo expectamus responsum.

Ejusdem Serenitatis Vestrae
humillimi servitores
Status et Ordines partium
Regni Ungariae Superiorum.

(Eredetije a magyar országos levéltárban.)

VIII.
1597. Február 24.

A felsö-magyarországi rendeknek, Rudolf királyhoz intézett sérelmi fölterjesztése.

Sacratissima Caesarea ac Regia Maiestas, Domine Domine nobis clementissime.

Fidelium ac perpetuorum servitiorum nostrorum, in gratiam Maiestatis Vestrae Sacrae humillimam subiectionem. Durum necessitatis telum compellit nos, ut in reliquiis partium Regni Hungariae superioris, communes nostras, quibus affligimur, calamitates et inconvenientias, prosecutioni sacri huius belli perniciosas, oculis Maiestatis Vestrae Sacratissimae exponamus. Imprimis vero significamus Maiestati Vestrae, quod generales isti Conventus Regnicolarum, quos Sacra Caesarea Regiaque Maiestas, annuatim nobis huc Posonium indicit, et ad quae magnis sumptibus confluimus, nullum relevamen nobis afferre, sed potius damnosos nobis esse comperimus. Etenim ea, quae Status et Ordines Regni ad propositiones Suae Maiestatis statuunt, Suaque Maiestas clementer approbat, et confirmat, quantum ad Contributionem ea observare nos non modo cogunt; verum etiam longe ad maiora compellunt. Quae

vero ad permansionem nostri, et miserorum subditorum nostrorum pertinent, ea, si observare velimus, minis, terroribus, atque ignominiosis scriptis prohibemur. In his vero, ne quid Suae Maiestatis Praefectis aliquid imputari possit, eum adinvenerunt modum, quod ex persuasione et instigatione susurronum, nonnulli per Generalem Capitaneum, particulariter convocantur, et in eorum conventu, abiectis publicis Regni constitutionibus, et Maiestatis Suae superinde confirmatione vilipensa, novas atque inauditas condunt et sancciunt leges. Contraria vero illorum statutis, facere praesumentes, quibusvis iniuriis et contumeliis afficiunt. Vicecomitibus, Judicibus Nobilium patibula, Capitaneis vero et aliis officialibus mortem ignominiosam minantur, adeo, ut nemo imposterum, qui honestae suae famae consulere velit, aliquod officium, sed nec quidem Legationem ullam in se recipere audeat. Imo vero nobilium quoque filii, aliique strenui et militares viri, qui hactenus sub vexilis nostris stipendia meruerunt, videntes tantam inconvenientiam, et despectum, abiicientes animum, a militia plane alieni redduntur. Ex quibus nihil aliud subsequitur, quam longe maior libertatis nostrae labes, tandemque patriae ac omnium nostrorum ruina et periculum, sicut iam exemplo est Egregius Stephanus Soos, Vicecomes Comitatus de Saaros. quem sine ulla iusta causa captum, manibus Profosii tradiderunt, tandemque sub quendam currum, (quod ut salva venia Maiestatis Vestrae dictum sit) penes unum canem alligatum, forsan patibulo quoque Generalis Capitaneus affigi curasset, nisi Serenissimus Princeps Archidux Maximilianus, de innocentia illius informatus, dimittere curasset. Quod sane communiter omnibus nobis merito dolendum est. Nam si in tam provectae aetatis, tantaeque familiae homine, ac in huiusmodi officio constituto, praeter omnem culpam, id accidit viro, in posterum quoque longe maiores gravioresque exspectandae erunt ignominiae. Haec igitur est prima nostra a Sua Maiestate petitio, ut Cassoviae et alibi locorum fiendae particulares Conventus et Ordinationes plenarie aboleantur. Atque id, quod Sua Maiestas, in Generali Regni Conventu, cum fidelibus suis Regnicolis decernit, eademque etiam confirmat, ut ipsum duntaxat solum, per quoslibet tam Capitaneos, quam

etiam subditos suos observari faciat, ad aliaque nova statuta ne cogat. Eos vero, qui contra decreta Regni, Suaeque Maiestatis confirmationem, invitisque ac insciis Regni, Statibus et Ordinibus, vel alias quoquomodo, nova statuta condunt, Sua Maiestas debita poena offici faciat. Praeter ineffabilem vero, qua a Suae Maiestatis militibus Germanis pariter et vallonibus afficimur, calamitatem et iniuriam, anno proxime transacto, supra hoc, quod a singulis portis, una cum miseris nostris subditis praestitimus, personaliter quoque omnes insurgere, ac a singulis quoque portis nostris denuo singulos quatuor peditos expedire, in Castraque omnis generis victualia, non tantum ex propinquioribus, sed etiam ex longinquioribus partibus, maximo cum nostro, miserrimaeque plebis nostrae gravamine, et iactura, ducere coacti sumus. Quae quidem victualia a portis exacta, postquam officialibus, ad id delectis fuerunt in Castris praesentata, tantum abest, ut pecunia pro iisdem fuisset integre persoluta, ut non pauci quietantias gravi precio redimere, alii vero iumenta quoque sua et currus, una cum precio victualium ibi relinquere necesse habuerunt. Quae quidem miseris subditis longe pluris constitit vectura, quam ipsa constabant victualia. Extenditque se anno saltem proxime elapso, contributio, vectura victualium, et intertentio, expeditioque peditum, a singulis portis ultra 50. florenorum Hungaricorum summam. Ex Castris vero fugientes Germani, nullum fuit genus tribulationis, quod in nos, miserosque subditos nostros, non exercuissent. Non ulla domus Nobilis, non persona Ecclesiastica, neque etiam Dominorum fuit, quae horum saevitiam vel potius Tyrannidem non sensisset. Cibus et potus, undecunque haberi potuit, eis sine pecunia datus non sufficiebat; sed quaecunque absumi non poterant, utpote currus, equos, vestes, pecunias, atque idgenus alia, non solum in pagis, verum etiam in itineribus promiscue omnibus, imo et a profugis quoque, qui ex Turcarum et Tartarorum manibus elapsi, saluti suae consulentes, ad loca tutiora confugisse, seque securius permanere posse sperabant, omnia ad sustentationem ipsorum adducta, ab eisdem adimebant, depredaruntque et eripuerunt.

Commissarii vero externorum huiusmodi militum, quam

in reditu, tam etiam in profectu ad Castra, per unius fere anni spacium, necnon etiam distributores hospitiorum, in quodcunque oppidum, vel pagum Milites condescendere non faciunt, hospitiaque non ordinant, graves pecuniarum taxas a misera plebe exigunt. Sicuti etiam nunc fere a duobus mensibus, Lancigeri in Scepusio, per pagos discurrentes passim, ad quos non divertunt, a singulis, sex, octo, decem, viginti et plures florenorum extorquent.

Ad vecturam autem bombardarum, aliarumque artelerіarum, boves non tot, quot essent necessarii, verum multo plures undiquaque appellunt, quibus opus non habent, nonnisi pro pecunia dimittunt, reliquos vero absumunt.

Pro quatuor cubulis Cassoviensibus, avenae, hordei vel tritici etiam, non plus, quam unum florenum Hungaricum obiiciunt, ipsi tandem questum exercentes, singulum cubulum, singulo floreno, vel etiam pluris divendunt, quod et Magistri Postarum plerique in liberis Civitatibus facere, emta vendere, ad forum adducta, justo precio non soluto violenter eripere consueverunt.

Quas quidem iniurias et gravamina, aliaque nefaria ac multiplicia militum facinora, non dubium est Deum Optimum Maximum, post multos clamores et ejulatus pauperum, viduarum, et orphanorum, poena peccati, de qua Sua Maiestas, in suis quoque propositionibus meminit, vindicasse, eumque, quem sperabamus, belli successum non concessisse. Et nisi ab iis cessetur, omniaque in melius reformentur, metuendum est, ne ira ejus magisque exardescat, tandemque (quod idem Deus clementissimus avertat) generale exitium nos subsequatur omnes.

Sunt praeterea et aliae multae inconvenientiae, per Maiestatis Suae milites et Confiniorum Capitaneos, aliosque officiales patratae patrarique solitae, quarum nonnullas Suae Maiestati humillime aperire necessitas nos cogit. Nam proxime praecedenti Anno, Capitaneus arcis Tokay ad bona orphanorum Chetnekianorum, albi coloris Catafractos et pedites Germanos ex Confiniis Zendereö et Tokay ablegavit, ac in Oppidum Chethnek collocavit, ubi iidem pro libitu omnia miseris colonis diripuerunt, vastarunt et in praedam converterunt, damna, plus quam ad Mille florenorum hungaricorum

valorem se extendentia inferentes, ipsumque Castellum Chethnek una cum suis pertinentiis occupare voluerunt.

Dominus Generalis quoque contra antiqua Regni iura, libertatesque Nobilitares, Comitatum Geömeör ad id compellit, ut Capitaneo arcis Fylek in omnibus se subiiciant, et quidquid idem mandaverit, voluntatem ejus exequantur.

Franciscus Mariassy similiter, una cum suis fratribus conqueritur, qualiter Matthias Andrassy, colonos ipsorum ex Suae Maiestatis arce Krassnahwrka vocata, non solum in propriis ipsorum territoriis, sed etiam in libera et publica via persequitur et captivat, captosque sine ulla iuxta causa ad praedictam arcem Krassnahwrka, una cum eorum bonis et rebus ducit, damnisque ac iniuriis quamplurimis indignissime afficit. Quod ipsum simili ratione Cives quoque, in Suae Maiestatis oppido Rosno vocato commorantes, tam in via publica, quam etiam in ipso oppido in colonos eorundem exercent.

Camera vero Suae Maiestatis Scepusiensis, cum aliorum quorundam Nobilium bona, tum vero eorum, qui superiori tempore Agriae interiere, sine ullo iuris processu, contra legitimos successores, sub nomine defectus seminis, privata authoritate aggreditur et occupat, ibidemque Suae Maiestatis Milites Germanos collocat. Relictae autem uxores eorum ac liberi, bonis et iuribus ipsorum possessionariis spoliati, incertique, utrum ipsarum mariti sint interfecti, vel alibi, in manibus hostium detenti captivi, extorres facti, famem miserabiliter una cum ipsorum parvulis, pati coguntur.

Praeterea, posteaquam Tartari proxime praecedenti autumno domum residentiae Vicecomitis Comitatus Borsod exurentes, in cinerem converterunt, alteram eiusdem domum in Oppido Onod habitam milites Suae Maiestatis ibidem collocati, pro se occupatam incolunt, ipse vero exclusus alienis sub tectis latitare cogitur.

Porro intercepto Agriensi Praesidio, quoniam Generalis Capitaneus quorundam Nobilium subditis, ab eodem Agriensi Praesidio, non procul residentibus, censum Turcis praestare interdicit, eisdemque subditis, si contrarium fecerint, incendia et exustionem, non valens eos defendere, minatur; supplicatur Suae Maiestati humillime, dignetur permittere, ut praescri-

ptum censum miseri subditi nostri, fere in faucibus hostium constituti, pro ipsorum permansione, possint praestare; alioquin misera plebs, nesciens quo se vertat, post hostium terga cogetur se recipere.

Ad haec Nicolaus Bornemisza, Capitaneus Praesidii Onod, possessiones, villas, Suae Maiestatis militibus distribuit, ad vehenda omnis generis victualia, aliaque necessaria, miseram nostram plebem, atque etiam pauperes nobiles cogit. Praeterea alii quoque Confiniorum Capitanei, ad structuram et restaurationem eorundem Confiniorum, etiam supra praestitos gratuitos labores, vi, insciis etiam Judicibus Nobilium et Comitatibus compelluntur.

Evenit insuper et hoc, proxime praeteritis diebus, quod quadrageni rubei coloris Suae Maiestatis Catafracti, ex commissione et speciali mandato Domini Generalis, in et ad domum Egregii Ladislai Butkai, Vicecomitis Comitatus Zemplin, violenter irruerunt, domum in eandem condescenderunt, equos ipsius proprios domo in eadem et stabulo eduxerunt, et in eorum locum suos collocarunt, ibique pro libitu per spacium aliquot dierum non secus, atque manifesti inimici grassantes, praeter pabulum, aliaque victualia, in sola tantum Curia nobilitari eiusdem Ladislai Buthkai, tria vasa vini absumserunt, miserrimisque subditis, in praedicto pago commorantibus, damna quamplurima intulerunt. Quae omnia cum contra publica, manifestaque Regni iura et statuta fiant, ea, ut Sua Maiestas clementer avertat, inconvenientia prohibeat, occupata restitui, damna illata refundere, iusque et iustitiam superinde administrari curet, omnia denique in meliorem statum, et antiquam nobilitatem reducere dignetur, Status et Ordines Regni Suae Maiestati humillime supplicant.

Sacractissimae Caesareae ac Regiae Maiestatis Vestrae

Humiles ac perpetui subditi
Status et Ordines partium
Regni Hungariae superiorum.

(Eredetije a magyar országos levéltárban).

IX.

1597. Február 24.

A slavóniai rendek sérelmi fölterjesztése.

Serenissime Princeps, Domine Domine clementissime.

Servitiorum nostrorum in gratiam Serenitatis Vestrae humilima commendatione praemissa. Non viribus humanis, sed Dei singulari clementia, post innumerabiles Sacratissimae Caesareae Regiaeque Maiestatis, Domini nostri clementissimi, ac vicinarum Provinciarum expensas, Petrinia e manibus Turcarum anno 1595. recuperata, reliquiae afflicti Regni Sclavoniae, non postremam eliberationis patriae spem haberent, nisi illud unicum Sclavoniae ac Styriae, Carinthiae et Carnioliae propugnaculum Petrinia, magna incuria negligeretur, oscitanter custodiretur, et nullius, nisi huius afflicti Regni laboribus fortificaretur. Ab eo enim temporis decursu, ex quo recuperata est, sub cuius tutela ac protectione esset, an scilicet sub Maiestatis suae Caesareae, vel Serenissimi Archiducis Ferdinandi, nihil certi conclusum esse videmus, ac ideo militum eam custodientium et defendentium exiguus, vix Germanorum et nostrae nationis quadrigentorum peditum numerus; Capitaneus vero cum suis centum equitibus Archibuseris, ut plurimum Zagrabiae commorans, is quantae sit defensioni, quis ignorat. Quae negligentia ac provisionis dilatio magno Petriniae periculo ac manifesto sunt excidio. Etsi eius fortificatio per subditos nostros, magnis impensis et laboribus, hoc anno proxime praeterito, a singula porta laboratores centum et viginti praestando diligentissime incepta sit, impossibile tamen est, ut illud opus, maiori ex parte imperfectum, et fossato carens, a nobis solum ad debitum finem deduci queat. Nam insuper et cis Colapim, ex eiusdem opposito, aliud fortalicium in arcis et pontis Colapini (qui jam bona initia sumpsit) custodiam ac defensionem, ut erigatur, omnino est necessarium; quia secus arx illa, potissimum vero obsidionis ac impressionis tempore (ut nuper experti sumus) probe defendi non potest.

Accedit ad hoc Princeps Serenissime, Colapina confinia Banalia, ab arce ipsa Scisciensi, Carolostadium usque ad octo

et ultra milliaria sese extendere, et vadorum transitus ac fortaliciorum multitudinem, eisdem confiniis inesse, ut Hrastilnicza, Sciscium, Drenchina, Hergouichi, Neboian, Gore, Lithowanich, Pleter, Farkasicha grad, Wgriniowicha grad, superior et inferior Berkwsening, Sisinczi, Pokupszki, Zredichki, Gradecz, Sislavichi ac Dunaricha zlap ac alia quamplurima, ex quibus quidem fortaliciis pars restaurari est coepta, pars maior et potior per Turcas in cineres redacta, quae sine Sacrae Caesareae Regiaeque Maiestatis ac vicinarum Provinciarum Styriae, Carinthiae et Carnioliae auxilio, dempta etiam arce Petrinia, ut erigantur, custodiantur, et defendantur, a nobis et militibus Banalibus, trecentis nimirum equitibus, et ducentis peditibus, non bene solutis, magno Turcarum praesidio in Kostanicza, Zrin, Gradisky, Jezenovacz et Novi existente, non est possibile.

Additur etiam nostris miseriis non exigua calamitas, quod Magnificus Dominus Joannes Sigismundus ab Herberstein, confiniorum Sclavoniae Generalis Capitaneus, more inconsveto et in nostris partibus inaudito, universorum Dominorum et Nobilium campi Varasdiensis, et totius tractus Dravi, possessiones et colonos Archibuseris, sub suo Generalatu certa stipendia a Dominis Styriae percipientibus, divisit et tributarios fecit, omnis generis victualia ab eis extorquendo; Civitati quoque Regiae Varasdiensis, Capronсensis et Crisiensis pro arbitrio suo, non modo dictus Dominus Generalis, sed et Capitanei sub eo militantes, imperant, ac eosdem certa victualium tributa solvere compellunt.

Dominus quoque Gregorius Labuhar, praesidii Crisiensis Capitaneus, militibus sub se existentibus licentia data, tam Nobilium quam Colonorum in vicino praedicti praesidii Crisiensis commorantium, vina et alias res diversas, manu violenta rapit.

Neque Francoliani Archibuseri, stationibus in Civitate Zagrabiensi fixis, ac suis Petrinensibus derelictis, eiusdem Civitatis incolis ac subditis Capituli Zagrabiensis, ex more ipsorum consueto, damna adferre, et in eos quasvis violentias exercere cessant.

Saepius etiam Serenitati Vestrae per nos supplicatum extitit, ut residuitas illius summae decem millium florenorum

hungaricorum, ab inclito Regno Hungariae anno nonagesimo secundo nobis oblata, a Dominis Deputatis, Domino Ilyeshazy et Rakoczy ad manus Domini Isthwanffy, huius Regni Deputati, iam tandem consignaretur, et quoad plenum solveretur; quod equidem neque in praesentem usque diem factum esse Serenitas Vestra credat.

Proinde Serenitati Vestrae humilime supplicamus, demisse orantes, dignetur Serenitas Vestra cum sua Maiestate Sacra, ac Serenissimo Archiduce Ferdinando concludere, sub cuius protectione ac tutela, illud unicum nostrum et vicinarum provinciarum antemurale, deinceps foret; easque rationes inire, ut Petrinia Capitaneo digno et possessionato, militum equestris et pedestris ordinis sufficienti et continuo praesidio, ac ea fortificatione, quam necessario requirit, gaudere possit; labores enim, quos arx Petrinia et alia enumerata Colapina fortalicia exigunt, nos et subditi nostri, continuis bellorum motibus, contributionibus, laboribus, personalibus insurrectionibus, Turcarum oppressionibus, militum depraedationibus, ac temporum iniquitatibus fracti, extenuati, atque in extremam paupertatem redacti, praestare nulla ratione possumus.

Ut autem Colapina Banalia confinia, tam Serenitati Vestrae, quam Maiestati Sacrae clarius innotescant, Serenitatem Vestram oramus, dignetur Serenitas Vestra apud suam Maiestatem efficere, quo ea per speciales suos Commissarios, revideat et perlustret, militesque Banales, qui in vasta solitudine, sine continua solutione, stationes observant, meliori modo, quam hactenus, solvere dignetur.

Ne autem miseriis ac calamitatibus nostris mala superaddantur, Serenitatem Vestram quam humilime oramus, velit tam Magnifico Domino Joanni Sigismundo ab Herberstein Generali Confiniorum Sclavoniae, quam Domino Gregorio Labuhar Capitaneo praesidii Crisiensis et Danieli Francol, seriis mandatis committere, et Serenissimum Archiducem Ferdinandum requirere, ut a praemissis violentiis abstineant; si enim Turcis, relictis paternis aedibus, tributarii unquam esse coloni nostri voluere, haud convenit, ut Christianis ea lege sint obstrieti.

Pecuniae quoque partem restantem, quae a Statibus Re-

gni Hungariae in defensionem huius afflicti Regni oblata fuit, ut dicti Domini Deputati, Domino Deputato nostro numerent, Serenitas Vestra dignetur committere, demisse oramus.

In eo quoque Serenitati Vestrae supplicamus humilime. dignetur Serenitas Vestra, tam apud Maiestatem Caesaream, quam apud Serenissimum Principem Dominum Dominum Archiducem Maximilianum instare, ut Prdegti Beghus nunc Posonii in captivitate detentus, qui nostras magnopere vastavitoras, strages, caedesque maximas aedidit, aut e vita (quod consultius esset) tollatur, aut perpetuis carceribus mancipetur, eo namque eliberato, et in propriis existente, dubium non est, quin longe maiora nos ac afflictum Regnum incommoda accipiamus.

Atque haec sunt de quibus a Maiestate sua Caesarea et Vestra Serenitate, clemens responsum exspectantes, humilime requirere necesse habuimus, Maiestatibus Vestris clare indicando miserias et necessitates nostras, opem et auxilium implorando; vel hoc potissimum tempore, quo Idriz Passa Papensis, ea conditione per Turcarum Caesarem in Passam Boznensem est creatus, ut Petriniam expugnet, ac imperio suo subjiciat.

Vestrae Serenitatis

humillimi servi.
Universitas Dominorum et Nobilium
aliorumque Statuum Regni Sclavoniae.

(Eredetije a magyar országos levéltárban.)

X.

1597. Február 25.

Az országgyülés fölterjesztése Mátyás főherczeghez.

Status et Ordines afflicti Regni Hungariae pro certo et explorato habent, idque etiam experientia rerum magistra satis superque docuit, quo studio, quanta cura et sollicitudine, quam magnis sumptibus et laboribus Sacr^ma^ Caes. et Regia Mtas, Dominus et Rex ipsorum clementissimus, statim post ruptas ab immanissimo hoste Turca inducias, tantae molis bellum ab eo nefarie illatum, toto retroacto quiquennio non

solum sustinuerit, sed, Deo optimo maximo adiuvante, ita etiam propulsaverit, ut eius conatus, quos in perniciem et excidium reliquiarum miserae, afflictaeque Ungariae, nec non vicinae Austriae animo speque volutabat, non penitus ex sua sententia succederent. Pro huiusmodi vero suae Caes. et Regiae Mtis gratia et clementia, ac singulari propemodum paternaque cura, et erga suos fideles Ungaros benignitate, intermittere Status et Ordines nequeunt, quin aeternas et immortales gratias agant et habeant, simulque omnibus votis et precibus eandem orent et obtestentur, ut quum nondum periculorum et miseriarum finis conspiciatur, quin potius si unquam alias, nunc vel potissimum ab irritato hoste cavendum sit, ne sua Mtas Caesarea et Regia quicquam de solita sua sollicitudine praetermittat, sed potius omnem adhibere curam, industriam, diligentiam contendat, ut hoc tempore maiores copias et plures ac validiores quam vel hactenus factum fuit, exercitus viresque tempestive cogat, quibus truculentissimum hunc hostem aggredi, et, Deo optimo maximo assistente, etiam optatam de eo victoriam reportare queat. Quem quidem non esse insuperabilem, si quae bello gerendo necessaria sunt, omnia recte et suo ordine adsint, vel superioris pugnae exitus declaravit. Et licet, Deo optimo maximo ita volente, ac peccata et scelera nostra, quibus eum multis modis offendimus vindicante, Jaurinum, Agriaque cum Papa ac aliis castris amissa sint, non tamen frangi animo debemus, prout etiam sua Caes. Mtas benigne hortatur, sed potius reconciliato divino numine, expiatisque per veram poenitentiam excessibus, denuo arma pro aris et focis, proque christiani nominis et religionis defensione sumere, maiorique spe et fiducia recuperandis iis, quae amissa sunt, fortiter insistendum. Qui nostri conatus, ut per Dei gratiam foelices successus habeant, quia certo certius est, omne nostrum infortunium potissimum inde venisse, quod toto fere tempore, quo bellum hoc inchoatum est, vix unquam in licentiam militarem a quoquam animadversum sit; ideo Status et Ordines curandum omnino censent per suam Mtem, primo, ut ipse exercitus ducem campestrem habeat, qui sine respectu militem pro excessibus et oppressionibus pauperum puniat, qualis fuit anno praeterito Dnus de Schwartzenberg, merito

honoris gratia hoc loco nominandus et celebrandus. Commemorari enim sermone non potest, non quae antea, sed saltem quae in proximis castris facta sunt. Nihil non tam enorme, crudele, impium et execrabile facinus dici aut excogitari potest, quod non militaris rabies in miseros subditos, quin potius et nobiles et ecclesiasticas personas designavit; inspectantibus ipsimet generalibus belli ducibus, penes quos erat plena potestas coercendi et puniendi militem, si voluissent. Neque non ei satisfuit (quod passim infiniti mortales aspexere) miserorum et alioquin fame enectorum hominum panem quotidianum et commeatum e faucibus suis et parvulorum liberorum vi ademisse, pecora abegisse, reculas omnes in praedam convertisse, domos succendisse, nisi etiam postremo plurimis vita ipsa nefarie adimeretur. Haec oppressio pauperum, haec atque eiusmodi mala et flagitia sunt, quibus Deus optimus maximus offenditur, quibus eius ira provocatur, et quibus optatus etiam belli successus, nisi emendentur et tollantur, eripi solet. Cuius rei plurima exempla, quae adduci possent, hoc loco studiose omittuntur, ea tamen ex singulorum Comitatuum et Regni etiam Sclauoniae supplicibus libellis, cum praesentibus suae Serenitati exhibitis, pluribus intelligentur, et antea in omnibus fere Comitiis et praeterito quoque anno multis vicibus et longo sermone tam Sacrmae Caes. Mti quam suae Serenitati proposita fuere. Eiusmodi mala per milites impune grassantes illata, et his Regni reliquiis, plane omnibus impositionibus longe onerosiora et graviora effecerunt, ut non solum misera plebs, quae et contributiones fere omnes et labores gratuitos et alia confiniorum ac castrensium operarum onera subire praestareque solet, sed ipsa nobilitas (quae quidem, ut omnibus cognitum est, a colonis seu subditis suis sustentatur, nec nisi colonos et subditos habeat, dici nobilis, aut nobilitaria, seu militaria munia absque subditorum adminiculo exercere, atque obire potest) in eas miserias et calamitates inciderit, ut vix iam vel in contribuendo, vel in insurgendo ad arma aliquid de se polliceri queat; imo etiam suae Mtis Caesareae proventus diminuti sunt, quandoquidem dica ipsa et portae connumerari solitae diminuuntur, et labores similiter gratuiti; in summa Regnum desolatur. Atque haec est potissima ac

praecipua causa, cur Status et Ordines Regni Ungariae nunc petitum a Mte Caesarea, Dno suo clementissimo, subsidium, prout dignum et maxime necessarium esset, offerre et praestare minime possint; praestabunt tamen, quoad uspiam fieri poterit, modo malis ipsis et militari licentiae refrenandae et compescendae Mtas sua Caesarea praesentanea remedia effective adhibeat et ostendat. Quid enim prodest, Turcarum et Tartarorum manus et servitutem effugisse, si a nostrate milite verberari, spoliari, et nonnunquam etiam trucidari contingat? Constituto, sicut dictum est, vigilanti et pio duce, qui militem in habenis teneat, alterum est, quod ipsi Status simili modo pernecessarium esse ducunt, sine quo suam Mtem commode bellum gerere non posse existimaat, nimirum ut sua Mtas quamprimum tam confiniis, quam etiam suis supremis Capitaneis de iusto hungaro milite provideat, et praesertim miles veteranus iterum in suum ordinem redigatur. Novit enim sua Mtas militem collectitium Comitatuum, nec exercitatum esse, nec iam amplius multum esse posse, et sine praesidiariis fere inutilem esse, praecarium autem militem vix vel ne vix quidem in officio contineri posse. Constat vero anno praeterito (ut de praecedentibus aliis annis taceatur) stipendiarios suae Mtis milites vel nullos, vel admodum exiguo numero, non in castris tantum, sed nec in confiniis visos fuisse. Nam et Agriae utplurimum Regnicolarum tantum servitores inclusi fuere; ad excubias similiter et impressiones faciendas fere semper gentes tantum eorundem Comitatuum et Regnicolarum adhibiti fuere. Absurdum autem est, quod sua Mtas tempore pacis plures stipendiarios milites hungaros habuerit, modo vero tempore extremae necessitatis quasi nullum habeat, et vexilla hungarica suae Mtis milite hungaro eiusdem Mtis nudata, hinc inde circumferantur; quod anno praeterito in exercitu factum esse, certum est.

Haec si fideles Status et Ordines Regni a sua Mte Caet. et Regia impetraverint, uti quidem sperant et confidunt, et quod iure meritoque denegari non potest, tunc statim, habito in praesentibus Comitiis mutuo consilio et tractatu, ponderatis etiam suis et suorum viribus et facultatibus (quae tot tantisque cladibus, ac bellorum procellis miserandum in modum

concisae et debilitatae sunt) decernent et offerent Mti suae Caes. copias militares, equestres et pedestres, ab omnibus Statibus et Ordinibus, certo numero in castra et aciem producendas, et ad exitum usque belli militaturas. Quod Mtem suam Caesaream eo facilius admissuram acceptaturamque existimant, quod ipsa liberam facultatem permiserit in sua propositione, utrum Status praesenti etiam anno, sicuti praeterito, subsidia non in pecuniis, sed milite in castra destinando praestare voluerint. De aliis capitibus seu articulis propositionis suae Caes. Mtis Status et Ordines Regni sine longiori mora et difficultate sese humiliter resolvent, quamprimum gratum et optatum Serenitatis suae hac de re responsum acceperint.

Kívül: Copia der hungerischen Landtstend anbringen, praesentiert 25. Febr. hora qninta vespertina anno 97.

(Egykorú irat a bécsi állami levéltárban).

XI.

1597. Február 27.

Mátyás főherczeg válasza az országgyülés fölterjesztésére.

Sua Serenitas benigne intellexit, quae fideles Regni Status atque Ordines, antequam propositioni manus admoverent, primo de spectata Caesareae atque Regiae Mtis erga afflictum Hungariae Regnum et Regnicolas cura atque solicitudine, deinceps continuanda; secundo de restauranda et serio observanda militari disciplina; tertio de iusto Hungaro milite tam confiniis, quam Supremis Capitaneis providendo, simulque de milite etiam veterano in ordinem suum redigendo Serenitati suae in mentem vocanda duxerunt.

Ac primo quidem, ad paternam Caes. et Regiae Mtis erga Regnum et Regnicolas affectionem quod attinet, sicuti hactenus Mtas sua nihil in se desiderari passa est, quod ad defendendam et vindicandam ab interitu patriam, hostiumque vim et iniuriam propulsandam, ullo modo usui esse, et per se praestari potuit; ita deinceps etiam pro eo ac Regni Status atque Ordines supplices flagitant, fideles suos debito paternae protectionis patrocinio nunquam destituet, sed redintegratis, Dei beneficio, viribus omnes roboris sui nervos eo intendet, ut

non modo hactenus sinistro casu amissa recuperare, sed fracta immanissimi hostis potentia, afflictam patriam in statum aliquando commodiorem reducere possit.

Secundo, fideles Regni Status atque Ordines de enormi et intolerabili militum petulantia atque crudelitate iustam sane conquerendi causam habere, ac proinde etiam non immerito disciplinae militaris restaurationem urgere videntur. Constat autem Serenitati suae certo certius, eam omnino Caes. et Regiae Mtis mentem atque intentionem esse, ne subditis aut incolis vis aut iniuria fiat, sed potius, pro eo ac superiori anno receperat, militaris disciplina severe instauretur, omnibusque modis sarta tecta servetur.

Quid autem obstiterit, quominus anno praeterito piae Mtis suae intentioni, et iusto Statuum desiderio satisfactum fuerit, id sane Serenitati suae minus liquet; hoc tamen certo affirmare potest, et pro explorato habet, Serenissimum Archiducem Maximilianum, Supremum tum temporis militiae Ducem, disciplinam militarem, pro eo ac par est, serio curae habuisse, Generalibusque et aliis sibi subiectis Capitaneis et reliquis officialibns bellicis in cohercendis militum excessibus, expeditam iustitiae administrationem, non oretenus solum multoties inculcasse, sed specialibus etiam decretis serio demandasse. Nec dubitat sua Serenitas, quin Caes. et Regia Mtas inposterum etiam in cohercendis militum excessibus, eam curam atque provisionem adhibitura sit, quam necessitas, adeoque ipsa etiam aequitas postulare videbitur. Quemadmodum Serenitas sua intelligit, Mtem eius in eo iam versari, ut Supremi Locumtenentis, aliisque potioribus expeditionis bellicae officiis de idoneis, strenuis et exercitatis in re militari hominibus provideatur, qui sua dexteritate quondam principi et comiti Mansfeldiano aequiparari possint.

Accedit et hoc, quod sua Mtas tota in eo etiam occupata est, ut ad suppeditanda militibus debito tempore stipendia, paratas semper, quantum fieri poterit, pecunias in promptu habere, sicque omnem Regnicolas indebite molestandi ansam atque occasionem amputare queat. Videretur etiam ad cohercendam et cohibendam effrenem militum proterviam, non parum momenti allaturum, ut, secundum constitutionem anno

95. factam, in castris tres Justitiae Capitanei, satellitio iusto instructi, constituantur, utputa Hungarus, Germanus et Italus, quorum quilibet non tantum cohercendis suae quoque gentis excessibus, sed coniunctis etiam viribus securitati itinerum incumbendo, depraedationibus et rapinis obsistant.

Et quia facile coniecturari licet, castris a Danubio remotis, ex defectu commeatus et vecturarum etiam multa saepe damna atque inconvenientia esse nata; idcirco consultum videretur Hungarum aliquem annonae magistrum constitui, qui frumentum diversis in locis coacervatum tempestive ad molendina deducendum, pinsendum, panem sive simplicem, sive biscoctum conficiendum, ad castra devehendum, et tolerabili pretio vendendum curaret, Caesareo rei annonariae Praefecto nihilominus in officio suo perseverante. Quibus ita dispositis, dubium non est, quin militaris insolentia facile cohercri, et firmum disciplinae repagulum constitui possit.

Quod autem tertio de provisione Hungari militis, tam in confiniis, quam penes Supremos Capitaneos, nec non de veteranis in ordinem redigendis petitur, sua equidem Serenitas pro certo habet, confiniis de Hungarico potissimum militum praesidio satis numeroso provisum esse, praecipue vero Canisii, Strigonii et Altenburgi longe maiorem quam ante hoc militum numerum interteneri, sicuti ex adiuncto cathalogo liquet; septingenti etiam equites nunc, propter rusticorum rebellionem in Austria commorantes partim Altenburgum, partim Strigonium destinati, rebus, Dei beneficio, in Austria compositis, citra moram eo dirigentur; penes reliquos etiam supremos Capitaneos Hungaros suus passim locus est; fuitque conveniens semper eorundem, praecipue autem veteranorum ratio habita.

Si autem, iuxta cathalogum supra allegatum, milites in confiniis debito numero non interteneantur, Caes. et Regia Mtas sua, re comperta, non praetermittet, eam, quam necessitas hac in parte postulare videbitur, absque omni mora provisionem adhibere, ita, ut confiniis recte prospectum esse, nec Status iustam ulterius ea de re conquerendi causam habere possint.

Cum itaque Regni Status atque Ordines, tum quoad restaurandam disciplinam militarem, tum quoad provisionem

confiniorum benignae Mtis suae intentioni supradictae merito acquiescere possint, nec ullam de spectata et plane paterna Mtis suae erga Regnum et Regnicolas affectione dubitandi causam habeant; idcirco sua Serenitas eosdem Status atque Ordines benigne requirit, et enixe hortatur atque obtestatur, ut postpositis scrupulis atque difficultatibus quibuscunque, propositionem citra ulteriorem moram aggredi, in summoque rerum discrimine eam communis patriae rationem habere velint, quae non modo suae Mtis expectationi, sed praesenti etiam necessitati respondeat, attritisque rebus sublevamini atque solatio esse possit.

Quo ad supplicationes Serenitati suae, una cum scripto Statuum exhibitas, Serenitas sua super articulis in iisdem comprehensis quanto citius informacionem capiet, ac deinde ulterius sese resolvet; iisdem Statibus atque Ordinibus de caetero benignitatem suam clementer deferendo.

Kivül: Copia der Fürstlich Durchlaucht Antwort über den Hungerischen Landtstend anbringen. Den Stenden übergeben 27. febr. hora octava antemeridiana, anno 97.

(Egykorú irat a bécsi állami levéltárban).

XII.

1597. Márczius 1.

Mátyás főherczeg jelentése az országgyülési tárgyalásokról.

Allerdurchleuchtigister, Grossmechtigister, Römischer Khayser, Eur. Röm. Khay. Matt. und Lieb, sein meine gehorsam freundlich, und Brüederliche willige Dienst, Jeder Zeit zuuor. Genedigister Freundtlicher, Geliebter Herr und Brueder. Was die Hungerischen Landständ, zuuor und ehe Sy zu abhandlung der Proposition griffen, wegen Continuation Eur. Matt. und L. Genedigister Affection und Hülffanrichtung, und erhaltung gueten Regiments und Besetzung auch sterkhung der Gränitz mit Hungerischen Kriegsuolckh an mich gelangen lassen, und wessen Ich Sy darüber Beantwort, mit angehenckhtem Begern, das Sy hindangesetzt aller habenden bedenckhen, alspald zu der Proposition greiffen und über Eure Khay. Matt. und L. beschehne begeren, der gebür ge-

mäss sich wilfärig erzaigen wollen. Solches alles haben Eur. Matt. und L. aus denen beylagen sub A und B hineben, nach Lengs Genedigist zu sehen. Und sein die Ständ, als Ich ad partem Bericht, mit Beratschlagung der Proposition starckh im Werckh. Also das Ich Irer Antwort täglich gewärtig.

Und sollen Vorhabens sein, den Anschlag nach den Porten zumachen, und je von zehen Porten drey zu ross und drey zu fuss zu bewilligen, und so lange der Zug wehret, im Feld zu underhalten, welches ausser der der geistlichen und anderer, so nit nach dem Anschnitt belegt werden, fürgebenden überschlage nach in die Zehen tausend, halb zu ross, und halb zu fuess, Bring soll. Wessen nun Sy die Stend sich aigentlich erclären, dessen sollen Eur. Matt. und L. zu dero Genedigisten nachrichtung alsbald erindert werden.

Geben auf dem Khüniglichen Schloss Pressburg, den Ersten Marty Anno Siben und Neunzigisten.

Eur. Röm. Khay. Matt und L.

gehorsamer Brueder
Matthias.

(Eredetije a bécsi állami levéltárban).

XIII.

1597. Márczius elején.

Az országgyülés második fölterjesztése.

Status et Ordines huius Regni Hungariae, scriptum Serenissimi Archiducis Matthiae, Domini ipsorum clementissimi, quo benigne respondet, ad eam Statuum humilem postulationem, quam porrexerunt, de adhibendis remediis, ut militum insolentiae refrenentur, atque Confiniis et Banderiis suae Maiestatis de milite Hungaro prospiciatur, copiose intellexerunt. Et quia a sua Serenitate certa spes datur, quod iis omnibus a sua Maiestate clementer providebitur, rogant Deum ipsi Status, ut intentio Suae Majestatis, Ducumque futurorum exercituum, optatis rerum successibus cumulatissime comprobetur. Ne si semper, sicut coeptum est, in oppressionibus pauperum perseveretur, defectusque numquam emendentur, Hun-

garorum interitus olim seram vicinis Regnis poenitentiam secum offerat, ignemque in vicini tecto ardentem extinguere non curasse, multis perpetuum dolorem et eiulatum importet. Licet autem, sicut superiori scripto ostensum est, ea sit pauperies harum Regni reliquiarum, ut mirum videri nemini deberet, etsiamsi nihil eorum quae Sua Majestas ab ipsis postulat, praestaretur; perpendentes tamen Status et Ordines necessitatem, in quam ob rabiem Turcicam positi et redacti sunt, volentesque, pro sua et patriae salute, extrema quaeque tentare et facere, statuunt, ut pro hoc anno, quilibet Dominorum Praelatorum, Baronum, Magnatumque et Nobilium, aliorumque possessionatorum, de singulis decem portis (propter combustas et desertas, vel etiam ampliatas possessiones, in Comitatibus rectificandis) ternos equites et totidem pedites bene armis instructos, in castrum expediat, atque statuat; ita, ut quilibet Comitatus pro sua gente peculiarem, particularem Capitaneum et Woywodam nec non vexillum habeat; ac insuper Comitatus superioris Hungariae suis gentibus, omnes unum Generalem Ductorem Hungarorum praeficiant, qui dependentiam habeat a solo Generali Exercituum Duce.

Et huic quidem oneri ferendo omnia suae Majestatis bona, tam Ecclesiastica quam secularia, in quibuscunque Comitatibus sita, nec non universi et singuli etiam alii, Constitutione anni 1596. proxime elapsi, Articulo decimo et aliis frequentibus in specie designati, aeque sint obnoxii, eo modo et ordine, quo illic est declaratum, taxandi.

Siquis autem gentes suas praemisso modo in bellum expedire nollet, aut non curaret, vel eas usque ad terminum inferius praefigendum in Castris non interteneret, aut etiam tempore lustrae non statueret, extunc pro ratione defectus peditum aut equitum, in triplo convincatur, ipsaque poena eo modo exigatur, quo id in Articulis proximorum duorum annorum 1595 et 1596 declaratum est. Si vero contingeret, quod Dominus terrestris, bona praemisso modo occupata recuperaret, extunc toties, quoties illa reoccupata per eum fuerint, semper triplum ab eo exigatur.

Et quia anno praeterito ex Suae Majestatis bonis, videlicet Owar, Caniza, Zolyom, Wigles, Lipche, Zathmar, Zen-

drew, Mwran, Tokay, in Sclavonia Kapronczа, et aliis similibus, tam Suae Majestatis, quam Regnicolarum bonis, iuxta constitutiones illius anni, milites expediti non fuere; ideo authoritas datur Vice Comitibus, ut ex iisdem bonis, propter non missum militem, triplum exigere possint. Vicecomitibus autem ad id non sufficientibus, continentiae Articulorum praecedentium annorum, ea de re aeditorum, serventur. Et haec omnes poenae ad publicos usus convertantur.

Hoc loco etiam praeterea renovantur etiam Articuli XVII. et XVIII. Anni 1595. de eo statuti, ut equites et pedites diversorum Comitatuum, sub diversis etiam Comitatuum Capitaneis militent, et interteneantur.

Quod si autem suam Caesaream atque Regiam Majestatem ipsamet in propria persona in hanc expeditionem venire contigerit, tunc omnes Domini Praelati, Baronesque et Magnates ac Nobiles, more suorum maiorum, penes suam Majestatem insurgere tenebuntur personaliter; decrepitis, infirmis, servitiis addictis, viduis, et bello inhabilibus exceptis, qui loco suo alios idoneos expedient.

Quae quidem gentis expeditio (sicuti facile omnibus constare potest) quia non exiguum militum numerum in se comprehendit, ita, ut hoc modo minimam tantum Regnicolarum partem domi mansuram credibile sit; ideo statutum est, ut Domini Supremi Regni Capitanei et Generalis belli Dux, durante hac Expeditione, more eorum hactenus factitato, ad insurrectionem, sive particularem sive generalem, ipsos Comitatus non cogant, sed contenti sint eo milite, qui supradicto modo per Status expedietur; curentque, ut stipendiarii suae Majestatis milites, qui sub eorum Banderiis militaturi sunt, semper sufficienti et pleno numero interteneantur, neque solas etiam Comitatuum gentes ad excubias et impressiones faciendas compellant.

Quantum adtinet ad Regnum Sclavoniae, quia confinia Colapina pro custodia vadorum magis peditibus indigent, quam equitibus, ideo Sclavonia loco equitum, pedites intertenere et conducere debebit.

Porro, quoniam animadversum est, proximis annis nonnullos Dominorum Supremorum Regni Capitaneorum, militi-

bus tam Comitatuum, quam etiam stipendiariorum plus indulsisse, quam par fuisset, permisisseque, ut ad Dominorum Nobiliumque bona condescenderent, eaque pro libitu taxarent et vastarent, atqae impune spoliarent, seque gratis a misera plebe sustentari facerent; ut itaque miles ab inferendis damnis tanto commodius coerceri possit, renovantur Articuli praecedentium Annorum de his constituti. Et statuitur insuper, ut gentes Comitatuum nullatenus domo egrediantur, donec vexilla suae Majestatis, cum ejusdem stipendiario milite Hungaro, in campum per ipsos Dominos Supremos Capitaneos educta non fuerint. Quibus im campum eductis, ita tandem etiam Comitatuum gentes statim egrediantur. Quibus in Castris constitutis, miles quilibet ordinario suo stipendio contentus, in villis non circumvagetur, sed in ipsis castris pecunia et precio vivat, duretque in Campo et castris sex integros menses.

Et ut certo constare possit, utrum tam equites quam pedites supradicti iusto et pleno numero ac tempore in Campum expediantur, et quamdiu in castris perseverent; statutum est, ut non modo per Magistros Lustrarum Suae Majestatis sed et per Generalem Exercituum Ducem omni tempore lustrari possint.

Praeterea, ut etiam constare possit, quomodo annis superioribus, pecunia a portis ac a Nobilibus unius sessionis, item Armalibus, Judaeis, Anabaptistis, Molitoribus, possessionibus non dicatis, ac aliis similibus, in conscriptionom militum, aliosque publicos usus deputata, non modo exacta, sed etiam erogata sit: statutum est, ut superinde tam a Dicatoribus et Vice Comitibus, ac pecuniarum publicarum, laborumque gratuitorum Perceptoribus, nec non Dominis Deputatis et Judicibus Nobilium, quam etiam Camerariis et supremis Capitaneis, statim sufficiens et solita ratio exigatur. Ad quam exactionem, pro superiori Hungaria nominantur Reverendissimus Dominus Chanadiensis, Magnificus Dominus Sebastianus Tkeökeoly, et Dominus Nicolaus Zokoly; pro Comitatibus cis Danubianis Reveredissimus Dominus Episcopus Nitriensis, Magnificus Dominus Michael Bakyth, Dominus Andreas Oztrosyth, vel Dominus Thomas Vyzkelety; pro ultra Danubia-

nis Reverendissimus Dominus Episcopus Wesprimiensis, Dominus Joannes Joo, et Dominus Emericus Megyery. Qui in superiori Hungaria ad oppidum Lelez, in his autem citra Danubianis partibus Nitriam, ultra Danubianis vero Sabariam conveniant. Ad quorum requisitionem omnes praemissi officiales, praemissis locis deputatis, ad diem, quae illis per memoratos Commissarios praefixus fuerit, comparere sint obligati, alioquin in perceptis convincantur. Siquis autem praedictorum Dominorum Commissariorum, ob aliquas impedientes causas, forte praetactae exactioni interesse non posset, habeant caeteri praesentes authoritatem, loco talis absentis, aliam idoneam personam eligendi. Restantiae autem, si quae fuerint inventae, in quolibet Comitatu ad publicos et belli usus, reparationesque Confiniorum convertantur. Idem fiat etiam in Sclavonia, coram Deputatis ejusdem Regni.

Quod attinet ad fortificationes Confiniorum, quia durante Expeditione, aliquid aedificare possibile non est; proinde Status, certi quidpiam hac de re nunc statuere non sciunt. Petunt vero a sua Majestate humiliter, dignetur Dominis Supremis Regni Capitaneis, aliisque officialibus, in Confiniis residentibus, serio commitere, ne miseram plebem ad ipsa Confinia, eorum edificationes, aut etiam ad proprios labores, lignorumque convectiones, more eorum consueto, cogant et compellant, et ne villas more Turcico in Timaros distribuant (sicut factum est, et fit quotidie apud Sarwar, Canisa, et in superioris Hungariae Confiniis, Kallo, Onod, Zenderew, Thokay, Dyosgyeor) cum et alioquin satis superque sint oppressi, neque tot impositiones et onera tollerare possint.

Si qui vero Capitaneorum, vel eorum vices gerentium, aut officialium, sive in Hungaria, sive in Sclavonia secus fecerint, evocentur ad Judicia vel Comitia generalia primitus celebranda; ibidemque ante omnes alias causas iure revideantur, et tales, iuxta ipsorum demerita, puniantur, fiatque executio suo modo, contradictione, inhibitione, repulsione, aliisque iuridicis remediis non obstantibus.

Haec autem Constitutio de externis etiam Suae Majestatis Capitaneis et officialibus sanccita esse intelligatur, iuxta Constitutiones Anni 1552. Articulo tricesimo primo. Si tamen

contingat Castrum aliquod, Deo assistente; e hostium manibus eripi, viciniores Comitatus, pro rei necessitate et pro eorum possibilitate, laboribus suis succurrere non omittent; sicut etiam hactenus fecerunt.

Sclavonia vero Petrinyam et alia Castella, prout incepit, pro sua possibilitate, aedificare diligenter curabit.

Supplicant autem Status et Ordines Sclavoniae, ut sua Majestas, cum Serenissimo Archiduce Ferdinando statuere dignetur, sub cuius protectione id confinium Petrinia esse debeat, ne alioquin in hostium manus iterum deveniat.

Ex taxis liberarum Civitatum, sicut anno praeterito factum est, milites conducendi erunt. Supplicant itaque Status suae Majestati, dignetur eas in usum conducendorum militum deputare, earum tamen benignam rationem habere, ne nimium aggraventur, utque in suis libertatibus conserventur. Conqueruntur enim saepius fieri, quod ex Suae Majestatis Hungarica Cancellaria, privilegia earum confirmantur quidem et observari committuntur, verum ex aliis Germanicis Cancellariis contrariis mandatis interrumpuntur, et sic libertas earum et Regni turbantur, ac violantur; sicut etiam in negotio Cassoviensium et Bartfensium proxime factum est.

Et quia 13 Scepusiensia oppida et reliqua bona Polonis oppignorata in visceribus huius Regni Hungariae posita, et non minus, quam caetera Suae Majestatis bona, periculo communi subiecta sunt, ideo illa etiam communia onera Regni ferre debebunt.

Liberae vero Civitates in Sclavonia, taxam earum ad conductionem militum apud Colapim existentium convertant.

Septem Civitates Montanae, conqueruntur se sufficientes non esse, ad continuam intertentionem 200 militum, quos hactenus in Zechen intertenuerunt. Sic et Monetarii maximopere se grauari dicunt, quod sua Majestas, contra antiquam eorum libertatem, prelum apud eos introducere velit. Quare supplicant Status et Ordines Regni, dignetur his etiam de rebus se benigne resolvere, ne etiam hae Civitates aggraventur, aut in earum libertatibus molestentur.

De stipendiis militum, referunt se Regnicolae ad Articulum Anni elapsi vigesimum.

Renovant quoque hoc loco Articulum vigesimum secundum ejusdem Anni nonagesimi sexti, de eorum poena, qui spe maioris lucri et stipendii ad externos Dominos se conferunt, sancitae.

Sic et Articulus vigesimus tertius, de liberis Haydonibus renovatur, unacum anni 1595. Articulis 31. et 32. Dici enim non potest, quantum damni hoc hominum genus ubique inferat, et quantum etiam victoriarum tempore spoliis incumbendo, prosecutionem earundem victoriarum impediat.

Liberi autem Haydones hoc loco etiam ii intelliguntur, qui sub nomine et titulo servientium a plerisque Magnatibus et Nobilibus, in bonis suis habentur, et qui ideo saltem intertenentur, ut excursionibus suis, ipsos Dominos lactent, qui sub specie excurrendi in diciones Turcicas, pecora miserorum colonorum Christianorum abigunt, ipsamque plebem misere opprimunt, et perpetuis latrociniis incumbunt. Si qui Dominorum aut Nobilium tales latrones in suis bonis scienter posthac intertenuerit, amittat eadem bona et confiscentur per suam Majestatem.

De commeatu convehendo et administrando, et de dandis currubus, referunt se Status ad Articulum 24. anni proxime praeteriti. Curare autem dignabitur Sua Majestas, ut tempestive Magistri Annonae ordinentur, tam pro superiori Hungaria, quam his partibus, cum sufficienti pecunia, qua ipsam Annonam comparare, et currus ad convectionem conducere possint. Nam Comitatus ad tot onera ferenda sufficere nequeunt, eritque semper securior haec vectura et convectio, quam Comitatuum, quorum currus et jumenta a militibus facilius in praedam convertuntur, quam haec ab annonariis pecuniis conductae.

De sale nitro similiter ad articulum praecedentis anni se referunt, hoc addito, quod officiales Suae Majestatis quaestum cum sale nitro ne exerceant; alioquin liberum sit idipsum Dominis etiam terrestribus facere.

Conqueruntur Status et Ordines, quod suae Majestatis Camera, nonnullorum Nobilium, tam eorum qui in Agriensi obsidione nuper operam navaverunt, quam aliorum passim occumbentium et decedentium, aliorumque in viuis existentium,

nomine Fisci propria quadam auctoritate, a possessoribus successoribusque ac viduis et pupillis, armata manu, absque omni iuris processu, occupare consveverint, prout contra contradictionem possessorum, bona etiam Chapiana eadem potentiae via occupavit; quod hactenus in Hungaria factum nunquam fuerat. Statutum itaque est, ne posthac istud ipsa Camera attentare audeat: quin imo bona quae praedicto modo occupavit, iis, a quibus illa occupata sunt, reddat, et si quid iuris in similibus bonis se habere praetendit, id iuxta Regni Decreta, iuris ordine prosequatur.

Agriensium orphanis et uxoribus, ut res eorum per eos, quibus illae ad conservandum datae fuerunt, fideliter reddantur, statuitur; non reddentes dupli et infamiae incurrant poenam.

Supplicant autem hoc loco Suae Majestati Status et Ordines Regni, dignetur in eos animadvertere, qui Agriam, Sirak et alia confinia Turcis ultro dediderunt.

Et quia in conservatione confinii Canisiensis, uti omnibus constat, plurimum situm est, supplicant Status et Ordines Regni, dignetur sua Majestas loco illi tempestive providere, tam de sufficienti milite, quam etiam aliis necessariis. Certum enim est, quod si is locus (quod Deus avertat) amissus fuerit, plane omnes etiam proximae suae Majestatis ditiones amittentur.

Supplicant etiam iidem Status, ut castris etiam Keszeö, Somlyo et Simegh prospiciatur, militibus et bellicis instrumentis; nam et in iis Confiniis multum positum est.

Sic et Strigonio ac insulae Charlokeöz provideri debebit, ne periclitentur.

Domina vidua Christophori Nadasdi, etsi superioribus annis de eius diversis violentiis, multum sit per Status tractatum et propositum, ac peculiaris etiam Articulus superinde constitutus fuerit, tamen ne nunc quidem cessat Comitatibus Castriferrei et Soproniensi molesta esse. Imo manifeste audet dicere et respondere, ad legitima Suae Majestatis mandata, quod ipse Comitatus non bene neque juste suam Majestatem de querelis informasset. Itaque petunt a sua Majestate humiliter Status et Ordines, dignetur primo quoque tempore certos idoneos

Germanicae et Hungaricae nationis Commissarios deputare, qui differentias incolarum ipsorum Comitatuum cum eadem Domina et suis subditis habitas, revideant, et executioni demandent, ne alioquin similibus privatorum negotiis, publica Regni negotia interturbentur, et remorentur.

Supplicant praeterea Suae Majestati Status et Ordines Regni, ut Commissionem inter Poloniam, Moraviam ac Austriam, iam dudum institutam, tandem exequi iubere dignetur. Praesertim enim Dominus Georgius Horwath de Palochia graviter conqueritur, sibi a suis vicinis Polonis plurima damna inferri, et multas metas occupari. Pro rectificatione autem metarum inter ipsos Polonos et Nobiles Comitatuum Saros et Zepes, Commissarii nominantur: Magnificus Dominus Nicolaus Dersffy, Dominus Nicolaus Zokoly, Dominus Sigismundus aut Franciscus Paczoth, Gregorius Tyrnaviensis, Christophorus Kwbiny, et Magister Andreas Kereszthwry Prothonotarius Domini Personalis praesentiae Suae Majestatis. Qui non obstante unius vel alterius absentia, nihilominus ipsam Commissionem et rectificationem metarum, cum Polonis Commissariis peragere, et loco etiam absentium alios eligere possint.

Conqueruntur Status et Ordines Regni fieri in plerisque locis, ut nova Thelonea et novae etiam Tricesimae passim in locis insolitis erigantur, in quibus diversae exactiones fiunt, etiam de propriis Dominorum et Nobilium allodiaturis. Quod quia indignum est, et multae retroactis annis hac de re Constitutiones aeditae sunt, quibus ejusmodi exactiones, et Tricesimarum, Theloneorumque erectiones caventur: ideo renovatur Articulus 35. Anni 1574 superinde sancitus. Theloneatores et Tricesimatores contra praemissas Constitutiones facientes, citentur ad sedem Judiciariam Comitatuum, et lata contra eos sententia, exequatur contradictione, inhibitione et repulsione non obstante.

Conqueruntur etiam Comitatus Zathmar et Zabolch, quod etsi aliquoties fuerit iniunctum praeteritis annis Capitaneo Kalloviensi, et etiam illarum partium Generali, ne eos Comitatus ad Castellum Kallo molis et convectionibus lignorum, contra publicas Regni constitutionis, superinde aeditas,

ullo modo molestarent et cogerent; iis tamen mandatis hactenus nullus locus datus est, sed etiamnum gravissime eos molestant et cogunt. Quare statutum est, ut tales suae Majestatis mandata non observantes, et contra publicas Constitutiones agentes, ad Judicia vel Comitia generalia primitus celebranda evocentur, et revisione facta, iuxta ipsorum demerita puniantur; fiatque executio, contradictione, inhibitione et repulsione non obstante.

Contigit frequentissime sub his expeditionibus belli, ut cohortibus et turmis exterarum nationum, certi Commissarii praeficiantur, quae eas ad suas stationes et loca eis designata deducant. Quorum plurimi propria authoritate, plerisque vero habitis superinde quorumcunque litteris, passim villas et oppida, Civitatesque taxant, et nonnullos condescensione ipsorum militum, nonnullos autem munerum exactione, aut etiam diuturna detentione eorundem militum in iisdem villis oppidisque et Civitatibus aggravant. Supplicant itaque Status Suae Majestati, dignetur eiusmodi Commissariis in mandatis dare, ne posthac talia facere praesumant, interminatione gravissimae poenae addita.

Statutum porro est, ut Capitulum Jauriense, nunc Sopronii residens, a modo deinceps in omnibus tam executionibus, quam expeditionibus in sua iurisdictione et Dioecesi, usque ad recuperationem Civitatis Jauriensis, libere, sicut antea, procedere possit.

Item, quia Capitulum Agriense, post amissam Agriam, hactenus locum residentiae non habuit, ideo interim, donec Agria recuperabitur, nominatur ei pro loco residentiae Cassovia, et conceditur, ut in executionibus et expeditionibus, non secus quam antea in propria Dioecesi, procedere possit. Supplicant autem Status Suae Majestati, ut ei clementer admittere dignetur, ut suas residuas decimas et quartas in specie colligere possint, amissa maxima parte suorum proventuum, ut habeant unde vivere possint.

Supplicant deinde Status et Ordines Regni, ut Sua Majestas, iuxta benignam suam oblationem, superioribus annis factam, Conventum Ecclesiae Beatae Mariae Virginis de Thw-

rocz, propter executiones quotidianas, tandem benigne restaurari dignetur iubere.

Inter caetera autem maximopere necessaria Regni negotia, ut sua Maiestas militibus in Confiniis et praesertim Strigonii et Canisae, ac etiam in superiori Hungaria existentibus, nec non Banalibus, de eorum solutione quamprimum providere dignetur, Status et Ordines Regni iterum atque iterum diligentissime et quam humillime supplicant, ne alioquin dilabantur, et ob eorum defectum ipsa Confinia extreme periclitentur.

Sunt plerique ex Regnicolis, signanter vero ordo fratrum Heremitarum et Moniales de insula leporum, qui contra Joannem Thapolchany plurimum conqueruntur, quod eos contra iura et leges Regni, diversis iniuriarum generibus afficiat, metasque et bona eorum violenter occupet. Quare supplicant suae Majestati Status, ut Commissarios delegare dignetur, qui eas violentias cognoscant et componant, prout poterunt.

Uxores etiam Michaelis Chaby et Gregorii Nagh maximopere conqueruntur, quod Capitaneus Owariensis, ad cuiusdam malefici fassionem, ipsos earum maritos iam a multo tempore in durissimis vinculis detinet, imo etiam torturis subiicere ausus est, antequam iuris ordine convincerentur, causam autem eorum, nunc more militiae Germanicae revideri facere velit, contra manifestas huius Regni Hungariae libertates. Ut itaque suspicio, quae ultro citroque ex iuris administratione, contra praefatos Michaelem Chaby et Gregorium Nagy instituenda, oriri posset, praecaveatur; censent Status et Ordines Regni, eosdem captivos hic Posonium statim modo adducendos esse, hicque negocium et causam eorum, per suae Majestatis Consiliarios et Ordinarios Regni Judices, revideri posse. Quod ut sua Serenitas fieri iubere dignetur, Status humiliter supplicant.

Quia deinde, proximo anno Dominus de Teuffenbach Vice Comitem Comitatus Saros, Stephanum Sos, nescitur quare captivasse, et currui proprio alligasse, et tamdium captivum detinuisse dicitur, quoad sibi placuit, in summa nationis Hungaricae ignominiam, et Nobilitatis ac officii Judicatus Ordinarii praerogativam (*sic*); supplicant Status et Ordines Regni

Suae Majestati, dignetur Domino Judici Curiae committere, ut praemissam injuriam, convocatis ad se certis iuris peritis et potioribus Dominis et Nobilibus, iure revidere debeat; in quem postea sua Majestas debita poena animadvertere dignetur.

Postremo, quia saepenumero accidit, quod Regnicolae de Comiciis domum discedentes, proprio motu, aut aliorum suggestione, aliisque de causis Supremos partium superiorum Capitaneos, ad facienda particularia Conventicula inducunt, in quibus ea, quae in ipsis Comiciis publico suffragio statuta fuerunt, non modo interrumpere satagunt, sed etiam contraria eis constitui debere enituntur. Qua propter statutum est, ut a modo imposterum talia Conventicula non habeantur, neque ullus ad ea proficisci audeat, neque teneatur. Contrarium facientes in poena, Articulo primo Decreti quinti Wladislai Regis anno 1504 aediti, expressa convincantur.

Quia Dominus de Schwarzenburg de Sua Majestate, et de hac Ungarica Natione bene meritus est, et tam hostium, quam etiam huius nationis mores iam apprime novit; supplicant Status, dignetur Sua Majestas eum in pristinum superioris anni officium reducere, ne alioquin hostium impetus, huc adductus, in majus periculum has Regni reliquias adducat, quam hactenus fuerunt.

(Egykorú irat a magyar országos levéltárban).

XIV.

1597. Márczius elején.

Mátyás főherczeg válaszirata az országgyülés második fölterjesztésére.

Benigno et grato admodum Sua Serenitas accipit animo, quod fideles Regni Status atque Ordines clementi Ejusdem declarationi, de refrenanda militum insolentia, et supplendo milite Hungaro factae obsequenter acquiescendo, Articulos Propositionis, citra ulteriorem moram, susceperunt consultandos.

Ac sicuti longe durior est conditio eorum, qui navigando crebris fluctuum et procellarum tempestatibus expositi, omni

momento de naufragio periclitari videntur, quam illorum, qui in portu etiamnum, et quodammodo extra fortunae aleam constituti, reliquos dubio mari fluctuantes iactari de longe prospiciunt: ita Regnicolae, tam vicinos, quam alios a periculo remotiores orbis Christiani populos ipsorum calamitatibus haud vulgariter commoveri, restinguendoque in visceribus patriae bellicorum tumultuum incendio, et fortunarum dispendio et capitum periculo alacriter succurrere animadvertentes, non immerito certe ad vindicandam ab interitu patriam, pro virium suarum facultate, extremis malis, extrema subsidiorum remedia applicare nituntur; ne ipsi periculo proximi, prae caeteris, in loco etiamnum tutiori positis, patriae salutem posthabere videantur.

Ad rem ipsam quod attinet, licet subsidium pecuniarium a Caesarea et Regia Majestate petitum, fideliter adminisratum et debito modo in usus destinatos collatum, Reipublicae sine dubio admodum utile fuisset futurum; tamen, cum illius loco fideles Regni Status atque Ordines de singulis decem portis (pro eo ac par est et necessitas omnino postulat rectificandis) ternos equites, et totidem pedites bene armis instructos offerant, Sua equidem Serenitas huiusmodi Statuum oblationem neutiquam repudiandam censet. Ita tamen, cum experientia docuerit, in connumerandis et rectificandis portis, non eam semper, quam aequitas et publica imprimis necessitas exigebat, diligentiam adhibitam, sed alieno et damnoso privati commodi studio, ac Dicatorum etiam negligentia et conniventia, praecipue vero minus aequa Judicum fassione, multa saepe bona, in unum quasi acervum congesta, in folle *(sic)* ut dicitur dicata fuisse; Sua equidem Serenitas, Reipublicae et Regnicolis quam rectissime consultum cupiens, non aequum modo, sed omnino necessarium existimat, ut ad cavenda ejusmodi inconvenientia, quot domus vel mansiones colonicales, et quantum pertinentarinm pro porta integra censeri debeant, expresse decernatur; simulque, ne nudo Judicum iuramento standum sit, ut connumeratio sive rectificatio portarum, effectualiter iustituatur, eique Majestatis Suae Commissarii interesse possint, ac postmodum, peracta connumeratione, in quolibet Comitatu, certus superinde tam equitum, quam peditum numerus, secun-

dum connumerationem illam intertenendus, in specie designetur, et Generali militiae Duci, citra defectum, in campum ad lustrationem certo tempore praesentetur, nec quicquam iam antea, in confiniis sive Majestatis Suae, sive aliorum quorumlibet servitiis bellicis obstrictus, eorum consortio aggregetur; sed omnis illa militum, tam equitum, quam peditum manus, citra ullam confiniorum denudationem, de novo conscribatur, et pleno semper ac designato post connumerationem portarum numero, toto expeditionis tempore interteneatur; utque lustrationum magistris, non portarum modo, sed exercitus etiam, secundum connumerationem factam, intertenendi signatura, una cum designatione eorum, qui vel per aetatem, aegritudinem, aut alia impedimenta, bello inutiles, substitutos in campum destinare tenentur, tempestive consignetur. Refractarii autem, debitum militum numerum in bellum non expedientes, vel usque ad terminum praefixum in Castris non intertenentes, vel clam castris sese subducentes, prout Status innuunt, tripli poena mulctentur; demandata ea Lustrationum magistris cura, ut transgressores diligenter observent, et in aliquo excessu deprehensos, Generali militiae Duci specifice nominent, ut exercitus ex Statuum oblatione conscribendus, non solum certo et convenienti modo colligi, et iusto semper numero in procinctu haberi, sed debito etiam tempore in castris contineri possit.

Quia vero ad instituendam et peragendam huiuscemodi portarum sive connumerationem, sive rectificationem multum temporis requiritur; interea autem, imminente iam aestate, expedito milite opus sit; idcirco, ne quid Respublica ex ea, quae connumerationi vel rectificationi portarum, necessario intercessura est, mora, damni aut detrimenti capiat, Sua Serenitas, nomine et loco Caesareae et Regiae Majestatis, benigne postulat, cum dubium non sit, quin superior Hungaria quinque mille quingentos, inferior autem quatermille septingentos, Cisdanubianae item partes bis mille ducentos, ex dimidia equites, et reliqua parte pedites; Sclavonia autem mille sexingentos pedites, citra graviorem iacturam, commode suppeditare queat. ut fideles Regni Status atque Ordines, ad testificandum perpetuum suum, de communi patria bene merendi studium, et liquidandum militis, tam equitis, quam pedi-

tis in castra destinandi numerum, quatuordecim illa hominum millia, debito tempore in campum expedienda et ad terminum debitum ibidem intertenenda, haud gravatim in se recipere, ac nihilominus portarum connumerationem sive rectificationem, eo quo in superioribus habetur modo, peragendam curare velint.

Nobiles autem unius sessionis, item praediales, armales et alli, de quibus in Articulo X-o Dietae Anno 96. celebratae, specifica mentio fit, pro eo ac in propositione petitum est, peculialiter taxentur, et peculiares quoque milites in expeditione interteneantur, iique similiter Generali Capitaneo, vel eiusdem Locumtenenti, quotiescunque voluerint, lustrandi exhibeantur, et de summa quantum Taxae eiusmodi constituant, signatura sive rationes Generali Capitaneo, vel Camerae praesententur.

Caeterum Suae Serenitati non improbatur, ut quilibet Comitatus, pro sua gente, peculiarem particularem Capitaneum et Waywodam, nec non vexillum habeat. Sicuti autem ejus generis Capitanei in inferiori Hungaria, a Supremis Regni Capitaneis, et illi porro immediate a Generali excreitus Duce vel eius Locumtenente dependent; ita id ipsum in superiori etiam Hungaria merito observandum videtur.

Ad suppeditandum etiam modo supradicto militem, quantum attinet, ad portas ratione subditorum Sua Serenitas, vigore constitutionem desuper editarum, omnia Majestatis Suae bona sive Ecclesiastica sive secularia sint, in omnibus Comitatibus. subiicienda censet.

Quod autem Regnicolae bona etiam Majestatis Suae, ad arces finitimas pertinentia, huic oneri obnoxia esse, ac proinde illa, quod de iisdem juxta Constitutiones anni superioris 96. milites expediti non fuere, in triplum taxanda putent; id equidem Serenitati Suae plane alienum et indignum omnino videtur; tum quod Majestas eius banderium Regium intertenendo, debitum de bonis suis militum numerum abunde suppleat; (sicuti etiam Praelati, Barones et Nobiles, vetustis temporibus, cum banderia intertenerent, ratione bonorum suorum, nihil ulterius in medium conferebant) tum quod Majestas Eius, pro defensione bonorum in manibus Majestatis Suae existentium maxima ex parte, praecipue vero Altenburgi, Canisii,

Babochae, Zathmarii, Zenderew, Murani, Tockay, Kapronczae et alibi, magnis sumptibus, numerosa praesidia, tam equestria, quam pedestria, continuo intertenere, iisdemque defendendis, omnes illorum bonorum reditus et proventus impendere, atque insuper etiam, ad praestandas praesidiariis solutiones ex aerario proprio non modicam pecuniarum summam superaddere, adeoque pro beneficio confiniorum et totius patriae, multorum etiam privatorum bona, praesidiis et stipendiis suis munienda et defendenda suscipere cogatur.

Ac licet nonnulla Majestatis Suae bona utpote Zolyom et Wygles in eo iam statu sint, ut ad praesens fortassis praesidio aliquo ibidem non usque adeo opus sit; constat tamen ex illorum bonorum proventibus, ne obulum quidem in privatum Majestatis Suae commodum cedere, sed quicquid inde haberi potest, illud omne ad conservandas ibidem auri et argenti fodinas, Novozolienses praesertim, necessario convertendum esse.

Accedit et hoc, quod Majestas Sua, ex mera beneficentia, aliquot ab hinc annis liberarum quoque Civitatum taxas integras, Statibus ad usus bellicos liberaliter contulerit.

Quae cum ita se habeant, fideles Regni Status atque Ordines praedictae Majestatis Suae bona ab isto militem suppeditandi onere, et in triplum excussionis poena merito habebunt immunia et exempta. Arcem tamen Lypche, quae in manibus viduae Rubigallianae habetur, aliisque arcibus apud aliorum quorumcunque manus in inscriptione habitis, ubi nulla praesidia Regia intertenenda sunt, non computatis; cum aequum omnino videatur, si aequalibus cum reliquis Regnicolis, vel ipsa vidua, vel alii fruantur commodis, ut aequalia quoque cum caeteris onera ferant.

Bini articuli Anni 1595, videlicet decimus septimus, et decimus octavus, de eo statuti, ut equites et pedites diversorum Comitatuum sub diuersis etiam Comitatuum Capitaneis militent, in suo vigore relinquuntur.

Quod autem fideles Regni Status atque Ordines obsequenter offerunt, si Caesaream et Regiam Majestatem, in propria persona, in expeditionem venire contigerit, quod omnes Praelati, Barones, Magnates et Nobiles, penes Majestatem

Suam, more maiorum suorum, personaliter insurgere, et bello per se inhabiles, loco suo alios idoneos expedire tenebuntur; id sane, ut per se aequum est, ita Serenitas Sua gratum habet, eosdem Status denuo affectuose admodum cohortando, ut insuper etiam, si Turcarum Princeps adventaret, et aut victoriae prosequendae, vel, quod absit, calamitatis illatae ratio, vel etiam obsidionis alicujus necessitas exigeret, vel Generali militiae Duci, et Consiliariis Hungaris, pro tempore ad latus ejusdem residentibus, necessarium videretur, idipsum insurrectionis beneficium reipublicae haud gravatim impendere, simulque, prout in propositione habetur, de constituendo certiore aliquo insurrectionis ordine et modo, denuo inter se tractare, ac eas rationes inire velint, quo intra certum terminum, et ad certum diem simul confluere possint. Idque, pro eo ac par est, constitutionibus publicis inserendum curare velint.

Quantum adtinet ad Regnum Sclavoniae, placet, ut ad defendenda confinia Colapina, loco equitum, pedites conducant.

Probantur etiam Serenitati Suae, quae sequenti Articulo, de cohibendis tam Comitatuum, quam stipendiariorum militum injuriis, atque damnis continentur. Quod autem subjungitur, ut gentes Comitatuum nullatenus domo egrediantur, nisi vexillis Caesareae ac Regiae Majestatis in castris existentibus; Sua equidem Serenitas omnino confidit, si non maturius, saltem ad primum Maii banderia Majestatis Suae in campo futura. Et quia omnia externi militis subsidia ab eo tempore ad septem menses in castris duratura sunt; idcirco Sua Serenitas minime dubitat, quin Status etiam, ad septem integros menses, a prima die Maii incipiendos, similiter in campo tanto promptiore animo perseveraturi sint, quod plerumque sub discessum hostium, et auxiliariorum etiam Christianorum exercituum, maxime periclitatum fuerit, ac proinde tunc temporis milite etiam campestri omnino opus sit.

Benigne quoque probatur lustrationis modus, a Statibus propositus; ita tamen, ut non modo per Magistros Lustrarum Suae Majestatis, et Generalem exercituum Ducem, sed Supremum etiam ejusdem Locumtenentem, copiae illae omni tempore lustrari possint.

Quod attinet ad exigendas rationes de pecuniis publicis ex Dica et gratuitis laboribus perceptis, restantiisque ad publicos et belli usus, ac reparationes confiniorum convertendis; Suae Serenitati videretur commodissimum, ut de dictis subsidiis, tam a Dominis Deputatis, qui Dicam anni 1593 perceperunt, quam a Vice Comitibus, et aliis pecuniarum publicarum exactoribus, Officialibus et Administratoribus quibuscunque, in istis Hungariae partibus, ad Posoniensem, in superioribus vero ad Scepusiensem Cameram rationes exigerentur.

Si vero Status diversum sentiant et suae hac in parte dispositioni inhaerendum putent, Sua Serenitas deputatis eorum Commissariis, ad expediendas rationes illas, ex Camera etiam Hungarica, aliquem adjungere decrevit. Restantias autem neutiquam in manibus privatorum relinquendas, sed omnino ad Cameram Hungaricam praesentandas, ac nihilominus ad solos belli usus, et confiniorum munitionem impendendas censet; ita tamen, ut ad futuram Dietam Statibus et Ordinibus de acceptis et expensis, debito modo relatio fiat.

In Sclavonia rationum et restantiarum exigendarum cura, prout Status innuunt, Deputatis Regni committatur.

Et quia confiniorum reparatio, citra praesentissimum periculum posthaberi non potest, Suae Serenitas fideles Regni Status denuo benigne vult monitos, afflictae patriae hac in parte ne deesse, sed aliquid saltem, vel pecuniarii subsidii, vel ad certos aliquot dies gratuitorum laborum ad ea confinia, de quibus in propositione mentio facta est, quae prae caeteris reparatione indigent, etiamnum deputare velint.

Quod autem Supremis Regni Capitaneis, aliisque Officialibus in confiniis residentibus, iniungi petunt, ne miseram plebem ad ipsa confinia eorumque aedificationes, aut etiam ad proprios labores, lignorumque convectiones compellant, et ne villas Turcico more in Timaros distribuant; sua certe Serenitas indebitas subditorum oppressiones, omnibus modis cupit sublevatas. Quia autem cessantibus subsidiis ordinariis impossibile est, extraordinaria onera in toto praecavere; idcirco fideles Regni Status atque Ordines tanto magis eo incumbere debent, ut confiniis de vectura commeatuum, lignorum et aliarum rerum, quibus nec praesidium citra amissionis periculum,

nec praesidiarii citra vitae discrimen, ad sustentationem suam carere possunt, aliis tolerabilibus modis provideatur. Curabit autem Serenitas Sua, ut iniqua colonorum oppressio, praecipue vero villarum in Timaros distributio, pro eo ac par est, serio cohibeatur; ita quidem, quod novo hac in parte Judicii remedio neutiquam opus futurum sit.

Ad protectionem atque defensionem Petriniae quod attinet, Sua Serenitas ea de re, ad Caesaream et Regiam Majestatem et Serenissimum Archiducem Ferdinandum accurate scripsit, speratque ex utraque parte convenientem quanto citius provisionem adhibitum iri. Plurimum autem in eo momenti est positum, ne Sclavoniae Status, in tanto rerum discrimine, sibimet desint, sed de certo militum numero ibidem intertenendo, et gratuitorum etiam laborum subsidio eo destinando cogitent.

Quoad Taxam liberarum Civitatum, sicut praeterito, ita hoc etiam anno, integre pro usu conducendorum militum deputandam: Status et Ordines ex propositione satis intellexerunt, quid obstet, quo minus ipsorum hac in parte petitioni satisfieri possit. Benigne autem Caesareae et Regiae Majestatis loco, Sua Serenitas annuit, ut inferiorum Hungariae Civitatum Taxa denuo Statibus in usus bellicos; superiorum vero, ad commodiorem confiniorum illorum intertentionem Camerae Scepusiensi cedat.

Quod autem de turbatis liberarum Civitatum, contrariis quibusdam mandatis, libertatibus subjungitur; cum ea de re in specie nihil propositum sit, Sua Serenitas, habita ulteriori informatione, pro aequitate et iustitia, clementer sese resolvet.

Tredecim oppida Scepusiensia ad Poloniam oppignorata, praeterito anno ad requisitionem Supremi partium Regni superiorum Capitanei, ducentos pedites bene instructos subsidio miserunt. Dabit itaque eidem Supremo Capitaneo Sua Serenitas in mandatis, ut pro hoc etiam anno, de ferendis suppetiis eadem admoneat; planeque confidit, ipsos suo hac in parte officio neutiquam defuturos.

De Taxa liberarum Civitatum in Sclavonia, Sua Serenitas Statuum arbitrio acquiescit.

De septem Civitatibus montanis continua 200 militum

intertentione, et praeli monetarii introductione, non gravandis, Sua Serenitas ad primum quod attinet, Status et Ordines non latere putat, quem in statum Zechinium et vicina loca, per amissionem praesidii Agriensis devenerint, et quanto in discrimine fortalitium illud, praesidio militari destitutum, una cum Civitatibus montanis futurum sit. Unde satis apparet, praesenti rerum statu, praesidio illo militari omnino opus esse, eoque onere, ad feliciora usque tempora, Civitates sublevari non posse. Aequo itaque animo id quicquid est difficultatis sustineant, quod et tanto facilius facere possunt, et debent, quod illud omne ad ipsorummet, nec non conjugum, liberorum et fortunarum suarum defensionem impenditur, ipsaeque Civitates interea a praestatione Taxae immunes habeantur. Ad praelum monetarium autem quod attinet, res omnis in arbitrio Caesareae et Regiae Majestatis sita est, quae habita super Cremnizensium et Monetariorum supplicatione, ea de re non ita pridem exhibita, ulteriore informatione, sese superinde clementer resolvet.

Quoad stipendia militum, et poena eorum, qui spe majoris lucri ad exteros Dominos se conferunt, item de Haydonibus non tolerandis, placent Articuli a Statibus propositi.

De commeatu convehendo et administrando, utque Majestas Sua tempestive, tam pro superiori Hungaria, quam his partibus Magistros Annonae, cum sufficienti pecunia ordinare velit, qui annonam comparare, et currus ad convectionem conducere possint: Sua equidem Majestas, uti hactenus sedulo factum est, ita deinceps etiam nihil hac in parte, quod suarum erit virium, praetermittet. Quia vero Majestas Sua per se nec procurandae passim annonae, nec pro eo ac necessitas omnino postulat, vecturis ubique constituendis sufficere potest, neminemque lateat, sed non sine gravi multorum hominum clade compertum habeatur, quantum ex defectu vecturae et annonae confusionis, impedimenti atque difficultatis nasci, quantum inde exasperationis in exercitum, quantum item calamitatis in subditos redundare, quodque hoc saltem obice objecto, omnis saepe totius expeditionis bellicae successus in transversum agi, et periclitari soleat; praesenti autem anno numerosus exterorum militum, tam Walonum, quam Italorum, atque

etiam Germanorum expectetur exercitus; Sua equidem Serenitas omnis generis inconvenientia, quantum fieri potest, praecaveri cupiens, non abs re futurum, sed sublevandis rei annonariae multum momenti allaturum confidit, si ex ordine Statuum tres Commissarii, authoritate graves, et crediti atque pecuniarum nervis instructi, ordinarentar, qui (salva Supremi Majestatis Suae Annonae Praefecti iurisdictione atque authoritate) in subsidium quasi, rem annonariam in diversis Hungariae partibus, suo quisque loco, proprio periculo et commodo procurandam susciperent; fideles Regni Status atque Ordines serio cohortando, totum hoc negotium, simulque praesentes etiam Articulos rei itidem annonariae provisionem concernentes, in maturam consultationem deducere, et quid maxime ex usu videbitur, non modo pro bono publico in medium consulere, sed ad constituendam, meliori quo fieri poterit modo, rem annonariam, quicquid poterit auxilii conferre, ac ad promovendas etiam vecturas, rem eo dirigendam curare velint, ut singuli Comitatus denuo certum aliquem et sufficientem boum iugatoriorum numerum suppeditent, qui si non ex parte gratis, saltem pro mercede competenti, in promptu semper haberi possint. Nec tamen interea praetermittet Sua Majestas, tam quoad rei annonariae, quam vecturarum provisionem, quicquid ulterius poterit, pro beneficio publico operae impendere.

Velint etiam Status atque Ordines de fundando et sustentando pro aegrotis ac vulneratis ab hoste militibus, uno atque altero hospitali, condignam Majestatis Suae postulationis, rationem habere, ac pro hoc etiam anno, in eas necessitates aliquid contribuere, quo pecuniae ex collatione illa praeterito anno collectae, quae etiamnum in deposito habentur, nova accessione auctae, plus calamitosis solatii et sublevaminis possint conferre.

Ratione salis nitri aquiescitur Articulo a Statibus proposito, ea limitatione adhibita, Officiales Suae Majestatis in proprium commodum questum cum sale nitro ne exerceant.

Quod ad querelam Statuum et Ordinum contra Cameram Scepusiensem de bonis quibusdem, nomine fisci, armata manu, absque omni iuris processu occupatis, propositam, cum ad Suam Serenitatem de eiusmodi Camerae attentatis nihil

hactenus allatum sit, sicuti etiam praeter bona Chapiana in specie nullius occupationis mentio fit, illa autem causa Chapiana sub praesenti Dieta sit decidenda; idcirco exitus ejusdem erit expectandus. Si quid autem praeterea contra Cameram violentae actionis in specie proponi possit: Sua Serenitas, sumpta superinde informatione convenienti, id statuet, quod aequum et iustum erit.

Statutum de reddendis Agriensium orphanis et uxoribus, rebus ad custodiam datis, Sua Serenitas ratum habet; ita tamen, ut certo constet, rerum illarum proprietarios, amplius non superstites, et bona illa avocantes, legitimos haeredes esse.

Ut animadvertatur in eos, qui Agriam, Syrak, et alia confinia Turcis dediderunt; Suae Serenitati eatenus probatur, ut contra eosdem debito iuris ordine procedatur.

Quoad provisionem praesidii Canisiensis, Kezoe, Somlyo, Simegh, Strigonii et Insulae Charlokeöz: Sua Majestas, quantum possibile erit, nihil praetermittet.

Probatur porro Serenitati Suae Statuum intentio, de differentiis incolarum Castriferrei et Soproniensis, contra viduam Christophori Nadasdy, per Commissarios Hungaricae et Germanicae nationis, revidendis atque componendis. Deditque Sua Serenitas Regimini et Camerae Austriacae in mandatis, ut idoneos ex Germanis Commissarios, denuo quamprimum nominent. Viceversa Status etiam Commissarios Hungaros nominabunt, ut superinde Commissio expediri possit. Interea autem partes, ab inferendis ultro citroque iniuriis abstineant.

Aequum et iustum etiam videtur, ut Commissio inter Poloniam, Moraviam et Austriam, dudum instituta, tandem executioni demandetur. Sicuti etiam de controversiis inter Poloniam et vicinos vertentibus, in specie vero Dersfio, cum Polonis intercedentibus, Caesarea et Regia Majestas, non ita pridem, ad Serenissimum Poloniae Regem diligenter scripsit.

Erecta in plerisque locis nova Thelonea, ex lege, opera Vice Comitum distrahantur, simul etiam augmentationes vectigalium omnibus modis aboleantur. Quod autem ad erectionem novarum Tricesimarum attinet, prohibere Suam Majestatem nemo potest, quin pro bono et commodo, augmenta-

tioneque proventuum Regiorum, libere Tricesimas, ubicunque voluerit erigere possit.

Verum, si quis Dominus aut Nobilis aliquid in Regnum pro usu proprio (in competenti tamen quantitate) importaverit, a solutione Thelonei et Tricesimae exemptus habeatur; ita tamen, ut hac in parte omnis generis fraudes serio caveantur. Sicuti viceversa, si quis indebita Tricesimarum exactione gravetur: Sua Majestas, re comperta, eam provisionem adhibebit, ut nemini, iusta aliqua conquerendi causa futura sit reliqua.

Gravaminibus etiam Comitatuum Zathmar et Zabolch, contra Capitaneum Calloviensem, et partium illarum Generalem, Sua Serenitas ita providebit, quod instituta hactenus evocatione ad Judicia vel Comitia Hungarica non sit opus futurum.

Ad cavenda gravamina contra Commissarios proposita, qui deducendis exterarum gentium cohortibus et turmis ad suas Stationes pro tempore fuerunt adhibiti: Suae Serenitati consultissimum videtur, ut Status, sub praesenti Dieta, idoneos suae nationis constituant Commissarios, qui deducendorum a confiniis in Regnum. sive equitum, sive peditum curam in se recipiant, iisque de impensis debito modo provideant.

Residentia Capituli Jauriensis, Sopronium, similiter Capituli Agriensis, Cassoviam translata. nec non executionis atque expeditionis utriusque exercitium, ad propriam usque unius cuiusque sedis recuperationem, in dictis locis instituendum. Suae Serenitati clementer probatur.

De residuis Capituli Agriensis decimis et quartis, eidem in specie concedendis: Sua Serenitas, habita superinde informatione debita, prout exulum necessitas postulare videtur. quanto citius sese clementer resolvet.

Quoad restaurandum Thwrociensem Conventum, cum Caesarea et Regia Majestas Praeposituram illam, Collegio Societatis Jesu, donationis iure contulerit: Sua Serenitas negotium hoc ad Majestatem eius reiecit, cuius resolutio expectanda erit.

Ut militibus in confiniis, de matura emeritorum stipen-

diorum solutione provideatur, id Sua Serenitas omnino aequum judicat, ac proinde Majestatem eius hac de re fraterne admonebit, quae debitam haud dubie hac in parte provisionem adhibebit.

Clementer etiam Suae Serenitati probatur, ut iniuriae et violentiae, quibus ordinem fratrum Heremitarum et Moniales de insula Leporum, Joannes Tapolchany infestare dicitur, Commissariis cognoscendae et componendae delegentur, et superinde mandata necessaria ex Cancellaria Hungarica quamprimum expediantur.

Ut Michael Chaby et Gregorius Nagh Posonium adducantur, ipsorumque causae hic revideantur; cum sub Generalatu Serenissimi Archiducis Maximiliani contra ipsos processus inchoatus sit, resque ad ordinarium militiae Judicium reiecta dicatur, Sua Serenitas informationem capiet, quibus in terminis negotium versetur, eaque habita, id statuet, quod pro more antehoc observato, aequitati et justitiae consentaneum erit.

Similiter Sua Serenitas super querela ex parte Stephani Sos, contra Teuffenbachium proposita, informationem sumet, ac postmodum quod aequum et iustum erit decernet.

De particularibus etiam Conventiculis, per Supremos partium Regni superiorum Capitaneos institutis, Sua Serenitas inquisitionem instituet, qualiter, per quem, et quibus ex causis eius generis Conventicula fuerint habita; fietque superinde, quod Regno expedire videbitur. Debent autem Status sibi certo persuasum habere, nec per Generalem militiae Ducem, nec per Supremum Capitaneum quicquam attentatum iri, nisi quod consultis etiam Consiliariis Hungaris, pro tempore praesentibus, propter summam necessitatem, communis patriae et Regnicolarum securitas postulaverit.

Quoad Schwarzenbergium, cum in arbitrio Suae Majestatis sit positum, cuius in bellica expeditione opera uti velit, Sua Serenitas benignam hac in parte Majestatis ejus dispositionem expectandam, eidemque obsequenter acquiescendum censet.

(Egykorú irat a magyar országos levéltárban.)

XV.

1597. Május 6.

A pozsonyi országgyűlés törvénykönyve.

Nos Rudolphus Secundus, Dei gratia electus Romanorum Imperator, semper Augustus, ac Germaniae, Hungariae, Bohemiae, Dalmatiae, Croatiae, Sclavoniae, etc. Rex, Archidux Austriae, Dux Burgundiae, Marchio Moraviae, Comes Tyrolis et Goritiae etc. Memoriae commendamus tenore praesentium, significantes, quibus expedit universis. Quod fideles nostri, Domini Praelati, Barones, Magnates, Nobiles, caeterique Status et Ordines Regni nostri Hungariae et partium ei subiectarum, in generali eorum Conventu, per nos eis ad festum Purificationis beatissimae Virginis Mariae, sive ad secundum diem proxime praeteriti mensis Februarii, Anno praesenti nonagesimo septimo, supra millesimum et quingentesimum, indicto, ac in Civitate nostra Posoniensi, ad mandatum nostrum congregati, exhibuerunt et praesentaverunt nobis, medio Serenissimi Principis Matthiae, Archiducis Austriae, etc. fratris nostri charissimi, qui scilicet nostra in persona dicto generali Conventui praefuit, infrascriptos Articulos, in eodem Conventu, communibus ipsorum votis et suffragiis, parique et unanimi consensu conclusos; supplicantes nobis humiliter, ut omnes et singulos eos Articulos, omniaque et singula in eis contenta, ratos, gratos et accepta habentes, nostrumque Regium consensum illis praebentes, autoritate nostra Regia clementer acceptare, approbare et confirmare, atque tam nos ipsi observare, quam per alios omnes quorum interest, observari facere dignaremur. Quorum quidem Articulorum tenor talis est.

Articuli Dominorum Praelatorum, Baronum, Magnatum et Nobilium, caeterorumque Statuum et Ordinum Regni Hungariae, partiumque ei subiectarum, in generali eorum Conventu, ad festum Purificationis gloriosissimae Virginis Mariae, Anno Domini Millesimo, Quingentesimo, Nonagesimo septimo indicto, Posoniique celebrato, conclusi.

Articulus I.

Status et Ordines Regni, pro facta ipsis spe futurae militum licentiae aversionis, tam Maiestati suae Caesareae, quam vero futuris belli Ducibus, omnia felicia precantur.

Quia Statibus et Ordinibus huius afflicti Regni Hungariae, tam a Sacra Caesarea Regiaque Maiestate, quam etiam Serenissimo Archiduce Matthia, Dominis eorum clementissimis, certa spes datur, quod militum insolentiae imposterum praecavebuntur, Confiniis et Banderiis suae Maiestatis de Hungarico milite prospicietur: rogant Deum ipsi Status, ut intentio suae Maiestatis, Ducumque futurorum exercituum, optatis rerum successibus, cumulatissime comprobetur; ne si semper, sicut coeptum est, in oppressionibus pauperum perseveretur, defectusque nunquam emendentur, Hungarorum interitus, olim seram vicinis Regnis poenitentiam secum afferat, ignemque in vicini tecto ardentem, extingvere non curasse, multis perpetuum dolorem et ejulatum importet.

Articulus II.

Subsidii loco, pro hoc anno, de singulis decem portis, noviter rectificandis, ternos equites et totidem pedites humiliter offerunt, quorum mediam partem dominus terrestris, alteram autem colonus solvere et interteneré debeat.

Licet autem, sicut ostensum est, ea sit pauperies harum Regni reliquiarum, ut mirum videri nemini deberet, etiam si nihil eorum, quae sua Maiestas ab ipsis postulat, praestaretur; perpendentes tamen Status et Ordines necessitatem, in quam ob rabiem Turcicam positi et redacti sunt, volentesque pro sua et Patriae salute, extrema quaeque tentare et facere: statuunt, ut pro hoc anno, quilibet Dominorum Praelatorum, Baronum, Magnatumque et Nobilium, aliorumque possessionatorum, de singulis decem portis, (propter combustas et desertas, vel etiam ampliatas possessiones in Comitatibus, praesentibus Comitibus, aliisque potioribus incolis cuiuslibet Comitatus, rectificandis) ternos equites et totidem pedites bene armis instructos, in campum expediat atque statuat, quorum mediam partem dominus terrestris, alteram autem partem colonus solvat et interteneat. Ita ut quilibet Comitatus, pro sua gente peculiarem particularem Capitaneum et Waivodam nec non vexillum habeat

Articulus III.

Huic oneri ferendo, tam suae Maiestatis Caesareae omnia bona, quam vero omnes alii Regnicolae subiiciuntur.

Et huic quidem oneri ferendo, quantum portionem ipsorum colonorum concernit, omnia suae Maiestatis bona, tam Ecclesiastica, quam Secularia, in quibuscunque Comitatibus sita, nec non universi et singuli etiam alii, constitutione Anni Nonagesimi sexti, proxime elapsi, Articulo decimo et aliis sequentibus in specie designati, aeque sint obnoxii, eo modo et ordine, quo illic est declaratum, taxandi.

Articulus IV.

Poena tripli in eos, qui gentes suas in bellum non expediverint statuta.

Si quis autem gentes suas praemisso modo in bellum expedire nollet, aut non curaret, vel eas usque ad terminum inferius praefigendum, in Castris non interteneret, aut etiam tempore lustrae non statueret, extunc pro ratione defectus peditum aut equitum, in triplo convincatur, ipsaque poena eo modo exigatur, quo id in Articulis proximorum duorum annorum, Nonagesimi quinti et sexti, declaratum est; si vero contingeret, quod dominus terrestris bona praemisso modo occupata, reoccuparet, extunc toties, quoties illa reoccupata per eum fuerint, semper triplum ab eo exigatur.

Articulus V.

In praeteriti anni transgressores, eadem tripli poena, per Vicecomites exigenda, decreta.

Et quia anno praeterito, ex quorundam Regnicolarum bonis, iuxta constitutiones illius anni, milites expediti non fuere, et neque Dicam impositam ipsi coloni solverunt; ideo autoritas datur Vicecomitibus, ut ex iisdem bonis, propter non missum militem, et non solutam Dicam, triplum exigere possint. Vicecomitibus autem ad id non sufficientibus, continentiae Articulorum praecedentium annorum, ea de re editorum, serventur, et hae omnes poenae ad publicos usus convertantur.

Articulus VI.

Milites diversorum Comitatuum, sub diversis etiam Comitatuum Capitaneis, iuxta Articulos anni nonagesimi quinti, militent et interteneantur.

Hoc loco praeterea renovantur etiam Articuli decimus septimus et decimus octavus, Anni Nonagesimi quinti, de eo statuti, ut equites et pedites diversorum Comitatuum, sub diversis etiam Comitatuum Capitaneis militent et interteneantur.

Articulus VII.

Penes Caesaream Maiestatem, ut omnes personaliter insurgant, paucis exceptis.

Quod si autem Maiestatem suam Caesaream atque Regiam, ipsamet propria in persona, in hanc expeditionem venire contingerit, tunc omnes Domini Praelati, Baronesque et Magnates ac Nobiles, more suorum maiorum, penes suam Maiestatem insurgere tenebuntur personaliter: decrepitis, infirmis, servitiis addictis, viduis et bello inhabilibus exceptis, qui loco suo alios idoneos expediant.

Articulus VIII.

Sclavoniae Regnum, loco equitum pedites conducat et interteneat.

Quantum attinet ad Regnum Sclavoniae, quia Confinia Colapina pro custodia vadorum magis peditibus indigent, quam equitibus, ideo Sclavonia loco equitum, pedites intertenere et conducere debebit.

Articulus IX.

Qualiter milites ab illatione damnorum coercendi, et quando gentes Comitatuum in campum educi, quomodo in Castris vivere, et quousque ibi durare debeant.

Porro quoniam animadversum est, proximis annis nonnullos Dominorum Supremorum Regni Capitaneorum, militibus tam Comitatuum, quam etiam stipendiariorum plus indulsisse quam par fuisset, permisisseque, ut ad Dominorum Nobiliumque bona condescenderent, eaque pro libitu taxarent et vastarent, atque impune spoliarent, seque gratis a misera plebe sustentari facerent. Ut itaque miles ab inferendis damnis tanto commodius coerceri possit: renovantur Articuli praecedentium annorum, de his constituti, et statuitur insuper, ut gentes Comitatuum nullatenus domo egrediantur, donec vexilla suae Maiestatis, cum eiusdem stipendiario milite Hungaro, in campum per ipsos Dominos Supremos Capitaneos educta non fuerint. Quibus in campum eductis, ita tandem etiam Comita-

tuum gentes statim egrediantur, quibus in castris constitutis, miles quilibet ordinario suo stipendio contentus, in villis non circumvagetur, sed in ipsis Castris pecunia et precio vivat duretque in campo et Castris sex integros menses, a tempore praesentationis, per Supremos Regni Capitaneos intimandae incipiendo.

Articulus X.

Ut gentes Regnicolarum omni tempore lustrari possint.

Et ut certo constare possit, utrum tam equites, quam pedites supradicti, justo et pleno numero ac tempore in campum expediantur, et quamdiu in Castris perseverent; statutum est, ut non modo per Magistros Lustrarum suae Majestatis, sed et per Generalem Exercituum Ducem, aut eius Locumtenentem, omni tempore lustrari possint.

Articulus XI.

Qualiter de percepta et erogata contributionis superiorum annorum pecunia, a quibus et per quos ratio exigi debeat.

Praeterea ut etiam constare possit, quomodo annis superioribus, pecunia a portis, ac a Nobilibus unius Sessionis, item Armalibus, Judaeis, Anabaptistis, molitoribus, possessionibus non dicatis ac aliis similibus, in conscriptionem militum aliosque publicos usus deputata, non modo exacta, sed etiam erogata sit: statutum est, ut superinde tam a Dicatoribus et Vicecomitibus, ac pecuniarum publicarum, laborumque gratuitorum Perceptoribus, nec non Dominis Deputatariis et Judicibus Nobilium, quam etiam Cameris et Supremis Capitaneis, statim sufficiens et solita ratio exigatur. Ad quam executionem, pro superiori Hungaria nominantur, Reverendissimus Dominus Chanadiensis, Magnificus Dominus Sebastianus Theokeoly, et Dominus Nicolaus Zokoly; pro Comitatibus Cisdanubianis Reverendissimus Dominus Episcopus Nitriensis, Magnificus Dominus Michael Bakith et Dominus Andreas Oztrosith, vel Dominus Thomas Vizkelethy; pro Ultradanubianis Reverendissimus Dominus Episcopus Vesprimiensis, Dominus Joannes Joo, et Dominus Emericus Megiery. Qui pro superiori Hungaria, ad Oppidum Lelez, in his autem Citradanubianis partibus, Nitriam, Ultradanubianis vero Sabariam conveniant. Et

cum praefatis Commissariis, sive exactoribus rationum, quolibet loco sit etiam praesens unus ex Dominis Consiliariis Camerarum Hungaricarum, pro suae Maiestatis arbitrio. Ad quorum requisitionem, omnes praedicti Officiales, in praemissis locis deputatis, ad diem, qui illis per memoratos Commissarios praefixus fuerit, comparere sint obligati; alioquin in perceptis convincantur. Si quis autem praedictorum Dominorum Commissariorum, ob aliquas impedientes causas forte praetactae exactioni interesse non posset, habeant caeteri praesentes autoritatem, loco talis absentis, aliam idoneam personam eligendi.

Articulus XII.

Restantiae pecuniarum quonam dandae, quove converti, et quando de illis ratio reddi debeat.

Restantiae autem si quae fuerint inventae, si fuerint Dicarum laborumque gratuitorum et taxarum liberarum Civitatum, dentur ad Cameram, ita tamen, ne illae, nisi ad Confiniorum reparationes convertantur; si autem fuerint alterius sortis, tunc apud manus unius exactoris maneant, ac illae etiam cum praescitu suae Maiestatis ad ipsas reparationes locorum finitimorum convertantur. Super quibus in proximis Regni Comitiis, tam Camera, quam exactores sufficientem rationem reddant. Idem fiat in Sclavonia, coram Deputatis eiusdem Regni.

Articulus XIII.

De Confiniorum fortificatione, et misera plebe ultra aequitatem non aggravanda.

Quod ad Confiniorum fortificationes attinet, etsi fideles suae Maiestatis Regnicolae Hungari non ignorent, illas iuxta priorum annorum Constitutiones opera colonorum suorum fieri debere; quia tamen durante hac expeditione, de eiusmodi fortificationibus vix certi quippiam statuere sciunt, petunt a sua Maiestate humiliter, ut si contingat miseram plebem ad commeatus convectionem necessario hoc tempore evocari, dignetur Dominis Supremis Regni Capitaneis, aliisque Officialibus in Confiniis residentibus, serio committere, ne miseram plebem extra Confiniorum aedificationem et provisionem, ad suos proprios labores, aut lignorum vel aliarum rerum suarum convectiones, cogant et compellant, neque illos ultra vires ad praestandos labores adigant, aut indebite aggravent.

Articulus XIV.

Castris ab hostibus Turcis eripiendis, viciniores Comitatus laboribus suis succurrent.

Si tamen contingat Castrum aliquod (Deo assistente) e hostium manibus eripi, viciniores Comitatus, pro rei necessitate, et pro eorum possibilitate, laboribus eis succurrere non omittent, sicut etiam hactenus fecerunt.

Articulus XV.

Sclavonia Petriniam et alia Castella pro posse aedificare curabit.

Sclavonia vero Petriniam et alia Castella, prout incepit, pro sua possibilitate, aedificare diligenter curabit.

Articulus XVI.

Sub cuius protectione Petrinia esse debeat, decernendum.

Supplicant autem Status Sclavoniae, ut sua Maiestas, cum Serenissimo Archiduce Ferdinando statuere dignetur, sub cuius protectione idem Confinium Petrinia esse debeat, ne alioquin in hostium manus iterum deveniat.

Articulus XVII.

Taxa liberarum Civitatum, ut in usum conducendorum militum convertatur, et Civitatum benigna ratio habeatur, Status Regni suae Maiestati Caesareae supplicant.

Ex Taxis liberarum Civitatum, sicut anno praeterito factum est, milites conducendi erunt. Supplicant itaque Status suae Maiestati, dignetur eas in usum conducendorum militum deputare, earum tamen benignam rationem habere, ne nimium aggraventur, utque in suis libertatibus conserventur.

Articulus XVIII.

Ut tredecim Oppida Scepusiensia, et reliqua bona Polonis oppignorata, communia Regni onera ferant.

Et quia tredecim Scepusiensia Oppida et reliqua bona Polonis oppignorata, in visceribus huius Regni Hungariae posita, et non minus quam caetera suae Maiestatis bona periculo communi subiecta sunt, ideo illa etiam communia onera Regni ferre debebunt.

Articulus XIX.

Civitates Sclavonicae liberae, Taxas suas ad conducendos apud Colapim milites, convertant.

Liberae vero Civitates in Sclavonia, Taxas earum, ad conductionem militum apud Colapim existentium convertant.

Articulus XX.

Ut super supplicationibus Civitatum Montanarum et Monetariorum, Maiestas sua se clementer resolvere dignetur, Status regni demisse petunt.

Septem Civitates Montanae, conqueruntur se sufficientes non esse, ad continuam intertentionem ducentorum militum, quos hactenus in Szechen intertenuerunt. Sic et Monetarii maximopere se gravari dicunt, quod sua Maiestas, contra antiquam eorum libertatem, prelum apud eos introducere velit. Quare supplicant Status et Ordines Regni, dignetur quoque his de rebus se benigne resolvere ne etiam hae Civitates aggraventur, aut in earum libertatibus molestentur.

Articulus XXI.

De militum stipendiis, Articulus vigesimus anni praeteriti servetur.

De stipendiis militum, referunt se Regnicolae ad Articulum anni elapsi vigesimum.

Articulus XXII.

Contra illos, qui ad exteros dominos, spe maioris lucri, se conferunt, Articulus vigesimus secundus anni elapsi renovatur.

Renovant quoque hoc loco Articulum vigesimum secundum, eiusdem anni Nonagesimi sexti, de eorum poena, qui spe maioris lucri et stipendii, ad exteros dominos se conferunt, sancitum.

Articulus XXIII.

De liberis Haydonibus, praeteritorum Annorum Articuli similiter renovati.

Sic et Articulus vigesimus tertius, de liberis Haydonibus renovatur, una cum Anni Nonagesimi quinti Articulis, tricesimo primo et tricesimo secundo. Dici enim non potest, quantum damni, hoc hominum genus ubique inferat, et quantum etiam victoriarum tempore spoliis incumbendo, prosecutionem earundem victoriarum impediat.

Articulus XXIV.

Qui insuper sint liberi Haydones, et de poena eorum, qui posthac tales intertenuerint.

Liberi autem Haydones, hoc loco etiam ii intelliguntur, qui sub nomine et titulo servientium, a plerisque Magnatibus et Nobilibus, in bonis suis habentur, et qui ideo saltem intertenentur, ut excursionibus suis, ipsos dominos lactent. Qui, sub specie excurrendi in ditiones Turcicas, pecora miserorum colonorum Christianorum abigunt, ipsamque plebem misere opprimunt, et perpetuis latrociniis incumbunt. Si quis Dominorum aut Nobilium, aut etiam Capitaneorum, tales latrones in suis bonis scienter posthac intertenuerit, amittat eadem bona et confiscentur per suam Maiestatem.

Articulus XXV.

De modo et ordine convectionis victualium in Castra, de pretio vecturae et aliis et quinam ex Hungaris Praefecti Annonae in diversis Regni partibus constituti.

Convectio victualium in Castra, admodum necessaria est: nam milites sine victu, officio suo satisfacere non possunt. Ut vero inconvenientiae illae, quae superioribus annis circa rem annonariam contingerunt, praecaveantur et defectibus futuris succurratur, statutum est, ut de singulis viginti quinque portis dicari solitis, singuli currus seu plaustra bona, et labori ac vecturae apta, administrentur ex singulis Comitatibus, quibus iuncti sint quaterni equi aut sex boves; pro diurna vero mercede, Dominus Generalis Magister Annonae in exercitu constitutus, dabit in singulos dies singulum unum Tallerum pro vectura, computando ab eo die, quo quisque currus victualibus oneratus fuerit, etiam numerando dies illos, quibus ad requisitionem Magistri Victualium in Castris detentus fuerit. Currus tamen huiusmodi ex Comitatibus non simul et semel, sed per vices administrentur, et Domini Magistri Victualium curent, ne in eundo ad Castra, vel redeundo molestentur, aut ad vecturam propriarum rerum, vel herbarum aut lignorum et similium convectionem compellantur, sed habita sine pretio schedula a Magistro Victualium, ac comitiva militari adhibita, liberum reditum habeant. Si quis vero aurigarum aut colonorum clam et sine scitu ac testimonio eiusdem Supremi Magistri Annonarii, deserta vectura se subduceret, eadem poena puniatur, quae in milites fugitivos et Castrorum desertores statuta est. Teneatur tamen Magister Annonae semper debito

modo et tempore, aurigae de praescripto Tallero satisfacere, alioquin non sit obligatus servire. Praefecti autem Annonae, ultra Dominum Generalem Magistrum exercituum Annonae, ex Hungaris sint, Dominus Joannes Joo, Personalis praesentia suae Maiestatis, ac Dominus Franciscus Nagyvathy; in superioribus partibus Regni, Franciscus Paczot, aut Nicolaus Dengelegy et Caspar Varady; Ultradanubium Stephanus Tarrody; qui Domino Joanni Joo ita subsint, ut cum ab eo, ad instantiam dicti Generalis Magistri Annonarii, vel eius vicegerentis, requisiti fuerint, currus statim pro convectione annonae expediant et administrent. Idem fiat in Sclavonia, si necessitas postulaverit. Habeat autem dictus Dominus Joannes Joo potestatem, loco eorum, qui ob necessarias causas, forte officio satisfacere non possent, alios idoneos eligendi.

Articulus XXVI.

De Salenitro, Articulus anni praeteriti renovatur, neve Officiales suae Maiestatis cum Salenitro sibi ipsis questum exerceant.

De Salenitro similiter ad Articulum praecedentis anni se referunt, hoc addito, quod Officiales suae Maiestatis quaestum cum Salenitro, in proprium commodum, ne exerceant, alioquin liberum sit idipsum etiam dominis terrestribus facere

Articulus XXVII.

Ut bona decedentium et aliorum, Fiscus suae Maiestatis Caesareae non vi occupare, sed iuris Regni ordine, ius suum prosequi debeat.

Conqueruntur Status et Ordines, quod suae Maiestatis Camera, nonnullorum Nobilium, tam eorum, qui in Agriensi obsidione nuper operam navaverunt, quam aliorum passim occumbentium et decedentium, aliorumque in vivis existentium, nomine Fisci, propria quadam autoritate, a possessoribus, successoribusque ac viduis et pupillis, armata manu, absque omni iuris processu occupare inceperit, prout contra contradictionem possessorum, bona etiam Chiapiana, eadem potentiae via occupavit. Ne igitur posthac istud ipsa Camera attentare audeat, quin imo bona, quae praedicto modo occupata sunt, cognita de occupatione rei veritate, sua Maiestas iis, a quibus illa occupata sunt, reddere, et si quid iuris in similibus bonis se habere praetendit, id a modo deinceps, iuxta Regni decreta,

iuris ordine prosequi dignetur. Verum Maiestas sua Caesarea ac Regia, super hoc Articulo, tanquam re ponderosa, benigne ulterius deliberabit, et cognita rei veritate, auditisque Regni sui Hungariae Consiliariis, id quod iuris et aequitatis ratio dictabit, clementer statuet.

Articulus XXVIII.

De poena res orphanorum et viduarum Agriensium detinentium.

Agriensium orphanis et uxoribus, ut res eorum per eos, quibus illae ad conservandum datae fuerunt, fideliter reddantur, statuitur. Non reddentes, poenam dupli et infamiae incurrant.

Articulus XXIX.

In Agriae aliorumque Confiniorum deditores, animadvertendum.

Supplicant autem hoc loco suae Maiestati Status et Ordines Regni, dignetur in eos animadvertere, qui Agriam, Syrok, et alia Confinia Turcis dediderunt.

Articulus XXX.

Confinio Canisiensi de milite, aliisque necessariis ut tempestive provideatur.

Et quia in conservatione Confinii Canisiensis, uti omnibus constat, plurimum situm est: supplicant Status et Ordines Regni, dignetur sua Maiestas loco illi tempestive providere, tam de sufficiente milite, quam etiam aliis necessariis. Certum enim est, quod si is locus (quod Deus avertat) amissus fuerit, plane omnes etiam proximae suae Maiestatis ditiones amittentur.

Articulus XXXI.

Castris quoque Keszeo, Somlio et aliis, ne periclitentur, militibus ac bellicis instrumentis succurrendum.

Supplicant etiam iidem Status, ut Castris etiam Keszeo, Somlio et Sümegh, prospiciatur militibus et bellicis instrumentis; nam et in iis Confiniis multum positum est. Sic et Strigonio ac insulae Chiarlokeoz provideri debebit, ne periclitentur.

Articulus XXXII.

Ut differentias inter Comitatus Castriferrei et Soproniensem, ac Dominam viduam Christophori Nadasdy vigentes, per Hungaros ac Ger-

manos Commissarios, sua Maiestas revideri mandare dignetur, Status et Ordines Regni supplicant.

Domina vidua Christophori Nadasdy, etsi superioribus annis de eius diversis violentiis multum sit tractatum per Status et propositum, ac peculiaris etiam Articulus superinde constitutus fuerit, tamen ne nunc quidem cessat Comitatibus Castriferrei et Soproniensi molesta esse, imo manifeste audet dicere et respondere ad legitima suae Maiestatis mandata, quod ipse Comitatus non bene neque iuste suam Maiestatem de querelis informasset. Itaque petunt a sua Maiestate humiliter Status et Ordines, dignetur primo quoque tempore, certos idoneos Germanicae et Hungaricae nationis Commissarios deputare, qui differentias incolarum ipsorum Comitatuum, cum eadem Domina et suis subditis habitas, revideant et executioni demandent, ne alioquin similibus privatorum negotiis, publica Regni negotia interturbentur et remorentur. Ad quam Commissionem peragendam, pro parte Hungarorum nominantur, Domini Joannes Joo de Kazahaza, Personalis praesentiae suae Maiestatis, item Ludovicus Uylaky, Praepositus Castriferrei, Magister Valentinus Hethey, Prothonotarius Palatinalis et Emericus Megiery, qui loco absentium, alios eligendi potestatem habeant, et ipsam Commissionem, pro Dominica Jubilate, certo peragant.

Articulus XXXIII.

Commissionem inter Poloniam, Moraviam et Austriam, iam dudum institutam, Status Regni executioni demandari demisse petunt.

Supplicant praeterea suae Maiestati Status et Ordines Regni, ut Commissionem inter Poloniam, Moraviam et Austriam, iam dudum institutam, tandem exequi iubere dignetur; praesertim enim dominus Georgius Horvath de Palochia graviter conqueritur, sibi a suis vicinis Polonis plurima damna inferri, et multas metas occupari.

Articulus XXXIV.

Pro rectificatione metarum inter Polonos et Comitatus Saaros et Scepusiensem controversas, novi Commissarii ordinantur.

Pro rectificatione itaque metarum, inter ipsos Polonos et Nobiles Comitatuum Saaros et Scepes, Commissarii nomi-

nantur: Magnificus Dominus Nicolaus Dersffy, Dominus Nicolaus Zokoly, Sigismundus aut Franciscus Paczoth, Gregorius Tyrnaviensis, Christophorus Kubiny, et Magister Andreas Kerezthury Prothonotarius Domini Personalis praesentiae suae Maiestatis, qui non obstante unius vel alterius absentia, nihilominus ipsam Commissionem et rectificationem metarum cum Polonis Commissariis peragere, et loco etiam absentium alios eligere possint.

Articulus XXXV.

De allodiatura Dominorum et Nobilium, aliisque rebus ad usum eorum domesticum comparatis, ut Tricesima aut Teloneum non exigatur.

Conqueruntur Status et Ordines Regni, fieri in plerisque locis, ut nova Telonea, et novae etiam Tricesimae, passim in locis insolitis erigantur, in quibus diversae exactiones fiunt, etiam de propriis Dominorum et Nobilium allodiaturis. Quod quia indignum est, et multae retroactis annis hac de re Constitutiones editae sunt, quibus eiusmodi exactiones caventur, ne videlicet de rebus ad usus domesticos comparatis, Telonea aut Tricesimae exigantur; ideo renovatur Articulus tricesimus quintus Anni Septvagesimi quarti, superinde sancitus.

Articulus XXXVI.

Comitatus Zathmar et Zabolch, convectionibus lignorum et molis, ad Castellum Kalo non cogendi et molestandi.

Conqueruntur etiam Comitatus Zathmar et Zabolch, quod etsi aliquoties fuerit iniunctum praeteritis annis Capitaneo Kalloiensi, et etiam illarum partium Generali, ne eos Comitatus ad Castellum Kallo, molis et convectionibus lignorum, contra publicas Regni constitutiones superinde editas, ullo modo molestarent et cogerent; iis tamen mandatis hactenus nullus locus datus est, sed etiamnum gravissime eos molestant et cogunt. Quare statutum est, ut tales suae Maiestatis mandata non observantes, et contra publicas Constitutiones agentes, iuxta ipsorum demerita, per suam Maiestatem puniantur.

Articulus XXXVII.

Milites exteri, per certos Commissarios a Comitibus et Vicecomitibus designatos, per singulos Comitatus deducantur.

Contigit frequentissime sub his expeditionibus belli, ut cohortibus et turmis exterarum nationum certi Commissarii praeficiantur, qui eas ad suas stationes et loca eis designata, deducant. Quorum plurimi propria autoritate, plerique vero habitis superinde quorumcunque literis, passim villas et Oppida Civitatesque taxant, et nonnullas condescensione ipsorum militum, nonnullas autem munerum exactione, aut etiam diuturna detentione eorundem militum, in iisdem villis, Oppidisque et Civitatibus aggravant. Ideo tenebuntur Comites et Vicecomites Comitatuum, in quibus eae gentes transibunt, unum vel alterum Commissarium designare, qui eas per suum Comitatum deducant.

Articulus XXXVIII.

Capitulum Agriense Cassoviae resideat, in executionibus et expeditionibus procedat, pro deperditis, nova sigilla in minori quam prius fuerunt quantitate, ac ut Decimarum et Quartarum collectio in specie eis concedatur. Status Regni Maiestati suae Caesareae supplicant.

Quia Capitulum Agriense, post amissam Agriam, hactenus locum residentiae non habuit, ideo interim, donec Agria recuperabitur, nominatur ei loco residentiae Cassovia, salvis tamen libertatibus ipsius Civitatis permanentibus; et conceditur, ut in executionibus et expeditionibus, non secus quam antea, in propria Diocaesi procedere possit. Et quia sigilla eiusdem Capituli deperdita sunt, admittitur, ut nova conficiantur in minori quantitate, quam prius fuerunt, ut futurae falsificationes praecaveantur. Supplicant autem Status suae Maiestati, ut ei clementer admittere dignetur, ut suas residuas Decimas et Quartas in specie colligere possint, amissa maxima parte suorum proventuum, ut habeant, unde vivere possint.

Articulus XXXIX.

Capitulum Jaurinense, in executionibus ac expeditionibus in sua iurisdictione et Diocaesi, sicuti antea ita etiam deinceps libere procedat.

Statutum quoque est, ut Capitulum etiam Jaurinense, nunc Sopronii degens, a modo deinceps, tam executionibus, quam expeditionibus, in sua iurisdictione et Diocaesi, libere sicut antea procedere possit, sine tamen praeiudicio Conventus beati Michaelis Archangeli de Chorna, et salvis remanentibus libertatibus ipsius Civitatis Soproniensis.

Articulus XL.

Conventus Turocziensis restauratio per Regnicolas demisse expetitur.

Supplicant deinde Status et Ordines, ut sua Maiestas Conventum Ecclesiae beatae Mariae Virginis de Thurocz propter executiones quotidianas, tandem benigne restaurari iubere dignetur. De quo Maiestas sua Caesarea opportuno tempore benigne deliberabit.

Articulus XLI.

Ut militibus Confiniorum de solutione mature provideatur, Status Regni Maiestati suae Caesareae humiliter supplicant.

Inter caetera autem maximopere necessaria Regni negotia, ut sua Maiestas, militibus in Confiniis, et praesertim Strigonii et Canisae, ac etiam in superiori Hungaria existentibus, nec non Banalibus, de eorum solutione quamprimum providere dignetur, Status et Ordines Regni iterum atque iterum diligentissime et quam humillime supplicant; ne alioquin dilabuntur, et ob eorum defectum, ipsa Confinia extreme periclitentur.

Articulus XLII.

Ad cognoscendas et componendas violentias, quibus diversi Regnicolae a Joanne Tapolchany afficiuntur, Commissarii per suam Maiestatem delegentur.

Item sunt plerique ex Regnicolis, signanter vero Ordo fratrum Haeremitarum, et Moniales de Insula Leporum, qui contra Joannem Tapolchiany plurimum conqueruntur, quod eos contra iura et leges Regni, diversis iniuriarum generibus afficiat, metasque et bona eorum violenter occupet. Quare supplicant suae Maiestati Status, ut Commissarios delegare dignetur, qui eas violentias cognoscant et componant, prout poterunt.

Articulus XLIII.

Negotium Michaelis Chaby et Gregorii Nagy per Judices Hungaros revideri, Status Regni demisse petunt.

Uxores etiam Michaelis Chaby et Gregorii Nagy maximopere conqueruntur, quod Capitaneus Ovariensis, ad cuiusdam malefici fassionem, ipsos earum maritos, iam a multo tempore in dirissimis vinculis detinet, imo etiam torturis

subiicere ausus est, antequam iuris ordine convincerentur, causam autem eorum, nunc more militiae Germanicae revideri facere velit, contra manifestas huius Regni Hungariae libertates. Ut itaque suspitio, quae ultro citroque ex iuris administratione, contra praefatos Michaelem Chaby et Gregorium Nagy instituendo, oriri posset, praecaveatur: censent Status et Ordines Regni, eorundem negocium et causam, medio Judicum Hungarorum iudicari debere. Quod ut sua Serenitas fieri iubeat, Status humiliter supplicant. Nam et antea observatum fuit, quod Hungarus per Hungaros tantum, Germanus autem per Germanos tantum Judices iudicaretur.

Articulus XLIV.

De Vicecomitis Comitatus Saaros detentione et militum in bona Vicecomitum et Nobilium condescensione, ut Maiestas sua Caesarea, re cognita, in reos animadvertere dignetur, Status Regni supplicant.

Quam graviter sit conquestum per Status et Ordines Regni, in eo, quod Dominus de Teuffenbach, superiori anno Vicecomitem Comitatus Saaros Stephanum Sos in vinculis detinuerit, ac praeterea, quod miles in Vicecomitum aliorumque Nobilium bona et Curias Nobilitares violenter condescendere consveverit, novit iam sua Maiestas Caesarea. Supplicant itaque iidem Status, ne sua Majestas, (re cognita) partem ream impunitam relinquere dignetur.

Articulus XLV.

Ut viae Regiae ac publicae, in quolibet Comitatu ad iustam mensuram dilatentur.

Item statutum est, ut vias Regias ac publicas, qua negociatores cum suis animalibus transeunt, Comites et Vicecomites, in quolibet Comitatu, primo quoque tempore, ad iustam mensuram et quantitatem dilatare teneantur.

Articulus XLVI.

Particularia Conventicula, post absolutam generalem Diaetam, serio interdicuntur.

Postremo, quia saepenumero accidit, quod Regnicolae de Comitiis domum discedentes, proprio motu, aut aliorum suggestione, aliisque de causis, Supremos Capitaneos, ad facienda particularia Conventicula inducunt, in quibus ea, quae

in ipsis Comitiis publico suffragio statuta fuerunt, non modo interrumpere satagunt, sed etiam contraria eis constitui, enituntur. Quapropter statutum est, ut a modo imposterum, talia Conventicula, contra publicas Constitutiones fienda, non habeantur, neque ullus ad ea proficisci audeat, neque teneatur. Contrarium facientes, in poena, Articulo primo, Decreti quinti Ladislai Regis, Anno Millesimo, Quingentesimo quarto editi expresso, convincantur.

Conclusio.

Nos itaque, praemissa supplicatione fidelium subditorum nostrorum, dominorum Praelatorum, Baronum, Magnatum ac Nobilium, aliorumque Statuum et Ordinum dicti Regni nostri Hungariae et partium ei subiectarum, clementer admissa, praedictos universos et singulos Articulos, nobis ut praemissum est, praesentatos, praesentibusque literis nostris de verbo ad verbum insertos et inscriptos, ac omnia et singula in eis contenta, (solis decimo tertio, vigesimo septimo et quadragesimo Articulis exceptis, qui pro praesentis temporis statu, necessaria correctione et resolutione nostra indiguerunt) ratos, gratos, et accepta habentes, eisdem nostrum Regium Consensum, benevolumque pariter et assensum praebuimus, ac illos et quaevis in eis contenta, prout superius ordine inscripti et inserta sunt, autoritate nostra Regia acceptavimus, approbavimus, roboravimus et confirmavimus. Offerentes nos clementer, quod praemissa omnia, in omnibus punctis, clausulis et articulis, tam nos ipsi observabimus, quam per alios omnes fideles subditos nostros, cuiuscunque status et conditionis existant, inviolabiliter observari faciemus. Imo acceptamus, approbamus, ratificamus et confirmamus, harum nostrarum vigore et testimonio literarum. Datum in arce nostra Regia Pragensi, sexta die mensis Maii, Anno Domini, Millesimo, Quingentesimo, Nonagesimo septimo. Regnorum nostrorum, Romani vigesimo secundo, Hungariae et aliorum vigesimo quinto, Bohemiae vero anno similiter vigesimo secundo.

Rudolphus. Joannes Electus Strigoniensis.
Himelreich.

(Nyomtatott példány, sajátkezű aláírásokkal és a királyi nagy pecséttel ellátva. A M. N. Múzeum könyvtárában).

HORVÁTORSZÁGI
ÉS
SLAVÓNIAI GYŰLÉSEK
1588—1597.

HORVÁTORSZÁGI ÉS SLAVÓNIAI GYŰLÉSEK.

1588—1597.

I.

1588. február 21-ére, Erdődy Tamás, horvátországi bán, *Varasdra* hívta össze a horvátországi és slavóniai rendeket. *Hallek Vitus*, a tartomány véghelyeinek főkapitánya, mint *Károly* főherczeg biztosa, különösen a véghelyek megerősítésére irányozta a rendek figyelmét.

Ezek intézkedtek a korábbi gyűléseken megajánlott és le nem szolgált ingyenmunkák, valamint a le nem fizetett adók behajtásáról. Felhatalmazást adtak a Károlyváros erődítéséhez szükséges fának az urak és nemesek erdeiből vágására. A véghelyek számára szállított élelmi-szereket a harminczad és vám fizetésétől fölmentették. De a főherczeg azon kívánatát, hogy ingyen-munkákat és ingyen gabonát ajánljanak, és 100 gyalogot állítsanak ki, nem teljesítették; kijelentvén, hogy »éhhalállal küzdő jobbágyaikra« új terheket nem róhatnak.

Elrendelték a vámokat illető kiváltságlevelek megvizsgálását és az illetéktelenül felállított vámok beszüntetését. A fő- és alispánokat utasították, hogy a bűntények elkövetői és pártolói ellen a törvény szigorát alkalmazzák. Intézkedtek a törvényszékek üléseinek tartásáról.

Megújították a régi törvényeket, melyek a tartományi gyűlésen meg nem jelenő rendekre büntetést szabnak. Egyúttal megállapították, hogy jövőre mindegyik követ csak egy megbizólevéllel jelenhessék meg a gyűlésen és többeket ne képviselhessen.

A bán felhivására, számosan azok közől, kik az utóbbi években (1569-től) nemességet nyertek, a gyűlésen bemutatták nemesi leveleiket; a többiek felhivattak, hogy ezt a jövő gyűlésen tegyék.

II.

Míg a február végén tartott gyűlés az ingyen-munkák és hadak kiállítása tárgyában, a főherczeg kivánatára, tagadó választ adott, már néhány héttel utóbb, május 2-án, a *Zágrábban* tartott gyűlés, a bán felhivására, készséggel ajánlott meg az egyes véghelyek részére fuvart és kézimunkát; valamint háromszáz gyalog kiállítására, minden füst után, másfél forintot.

Ezen gyűlésen ismét több nemesi oklevél mutattatott be.

III.

Ez évben még egy harmadik gyűlés is hivatott egybe július 24-re Zágrábba. A rendek biztosokat küldöttek ki, a tartomány véghelyeinek megvizsgálására; továbbá két nemest választottak, a kik a kamara tisztviselőivel a porták összeirásánál eljárjanak.

Kétszáz forintnyi birságot szabtak azokra, a kik a régi naptár használatával felhagyni vonakodnak. A véghelyek megerősítésére megajánlott ingyen-munkákra vonatkozó utolsó végzést több pontban módosították.

IV.

Az 1589. május 29-én tartott zágrábi gyűlésen, Hallek főkapitány, mint Károly főherczeg megbizottja, első sorban a véghelyek megerősítésének ügyét ajánlotta, előterjesztésében, a rendek figyelmébe. Ezek jelentékeny értékű ingyen munkákat szavaztak meg; szokás szerint meghatározván, hogy mindegyik várra mely jószágok szolgáltassák a munkásokat.

A főherczeg kivánta, hogy a Kulpa-vonal védelmére 300 fegyveres helyett ezentúl négyszázat tartsanak. De a rendek kijelentették, hogy a háromszáz gyalog eltartása is majdnem meghaladja erejöket. Ezeknek fizetésére másfél forintnyi adót szavaztak meg.

A gyalogok kapitánya maga a bán volt, a ki azonban most, ezen tisztről, egyéb elfoglaltságára hivatkozva, lemondott, kivánva, hogy az új kapitány, a kit a rendek választani fognak, néki legyen alárendelve. Egyúttal, mivel ellenségei azt

hiresztelték, hogy a 300 gyalog eltartására szolgáló pénzeket részben magán szükségeire fordította, késznek nyilatkozott számadásait előterjeszteni. Ajánlatát a gyűlés nem fogadta el, és buzgó szolgálataiért köszönetet szavazott. Helyébe, kapitánynyá Gregorianczi István választatott. [1])

V.

Az 1591. július 26-ikára Zágrábba egybehivott gyűlést leginkább *Sziszek* vára foglalkoztatá, minthogy hire jött, hogy a boszniai basa nagy sereggel ezen fontos vár megvivására készül. E miatt határoztatott, hogy a bán fölhivására, a rendek fejenként, jobbágyaikkal, táborba fognak szállani.

Az elhunyt Poiatich Péter helyébe Petrichevich Gáspár választatott meg a tartomány alitélőmesterévé.

E mellett számos magánügyben hozatott határozat.

VI.

Az 1592. év jan. 5-én Zágrábban, az Erdődy Tamás bán elnöklete alatt tartott gyűlésen, az *Erneszt* főherczeg biztosai által előterjesztett kivánatok képezték a tanácskozmányok tárgyát.

A rendek mindenekelőtt a közfelkelés ügyét szabályozták. E szerint az egyházi és világi birtokosok személyesen tartoznak a királyi banderiumhoz és a bánhoz csatlakozni; e mellett minden tiz füst után egy lovast és minden füst után két puskás gyalogot állítani ki. Az urak és nemesek, kik hadiszolgálatban vannak, valamint az özvegyek és árvák magok helyett kötelesek egy lovast küldeni a táborba. A pálosok négy lovast fegyverezzenek föl. A tartományban tartózkodó idegen kereskedők vagy személyesen jelenjenek meg a táborban, vagy magok helyett egy lovast küldjenek; ezenfelül 500 forint értékű árúczikkeik után egy lovast állítsanak ki. A városok birtokaik után ép úgy állítsák ki a lovasokat és gyalogokat, mint

---

[1]) A zágrábi »Protocollum Regni Congregationum« czímű kéziratban az 1589. május 29-iki gyűlés végzései után következnek az 1591. július 26-iki gyűlés végzései. Mindazáltal alig lehet kétség az iránt, hogy időközben is tartattak gyűlések, melyeknek végzései elvesztek.

a többi birtokosok; ezenfelül borbélyokat (a kik t. i. mint sebészek működtek) küldjenek. Az ágyúk szállítása a városok és a Pálos-rend kötelessége.

A rendek, a hadsereg élelmezésének megkönnyítésére, minden porta után fél mérő rozst, egy mérő kölest és egy negyed mérő zabot ajánlanak. A zágrábi élelmezési raktár helyreállítására portánként 20 dénárt szavaznak meg. Az ingyen munkák megajánlása tárgyában az utolsó országgyűlésen hozott határozatokat megújítják.

Mivel a zágrábi káptalan, Sziszek birtokosa, ezen várat megfelelő őrséggel ellátni nem képes, azon kérelemmel fordulnak a főherczeghez, hogy Stiria és a szomszéd tartományok rendeinél száz gyalog küldését eszközölje ki.

Az elhúnyt Szombathelyi Márton itélőmester utódjává — »a bán különös kérésére« — Székely Mátyás választatott.

VII.

1593. január 24-re a rendek első sorban azért hivattak Zágrábba, hogy a pozsonyi országgyűlésre követeket küldjenek. Zelniczei Mátyás zágrábi nagyprépost és Petrichevich Gáspár alitélőmester választattak meg. A részökre adott utasitás a tartomány szerencsétlen helyzetét, szenvedéseit, különösen pedig a katonák által elkövetett kihágásokat élénk szinekkel ecseteli, oly meghagyással, hogy ezek miatt az országgyűlésen, Mátyás főherczeg előtt, panaszt tegyenek. Továbbá kérniök kellett, hogy a király a bán részére nagyobb számú haderőt küldjön és az örökös tartományoknál Sziszek várába őrséget eszközöljön ki. Azon esetre, ha a követek azt tapasztalnák, hogy a főherczeg és az országgyűlés nem hajlandók a tartomány védelmét fölkarolni, óvás alakjában nyilatkoztassák ki, hogy a végső szükségben elhagyatva, »életök és fönmaradásuk biztosítására azon eszközökhöz fognak nyúlni, a melyeket a sors és szükség legalkalmasabbaknak és leghasznosabbaknak fog mutatni.«

Erneszt főherczeg felhivása következtében, a varasdi híd építésére a rendek ingyen fuvart ajánlottak.

VIII.

Ugyanazon év (1593) április 12-én, a Zágrábban tartott gyűlésen, Erneszt főherczeg megbizásából, *Eggenberg Rupert* tábornok megjelenvén, előadta, hogy a főherczegnek szándéka a turopolyai területet, melyet a törökök az elmúlt évben feldúltak, visszaszerezni. A rendek örömmel fogadták ezen értesítést. Megujították a bán parancsnoksága alatt álló hadak, továbbá a sziszeki és drencsinai őrségek szaporítására vonatkozó kérelmöket. Ezzel kapcsolatban ajánlották, hogy a király adományozza a lepoglavai paulinus-zárda birtokait a zágrábi káptalannak, a mely a sziszeki vár fentartása körül nagy áldozatkészséget tanusít.

A gyülés, minden porta után hat forint adót szavazott meg; ugyanannyit tartozván az egy-telkes nemesek is fizetni. Turopolya visszaszerzésére 200 lovast és 250 gyalogot ajánlottak föl. Intézkedtek a véghelyek számára szolgáltatandó ingyen-munkák iránt. Ellenben kinyilatkoztatták, hogy gabonát ingyen adni a tartomány lakói teljesen képtelenek.

IX.

Az 1594. márczius 23-án tartott zágrábi gyülésre *Miksa* főherczeg küldött biztost: Batzler György petrinai kapitány személyében. Értesité a rendeket, hogy közelebb személyesen meg fog jelenni körükben, és átveendi a hadi müveletek vezérletét; minélfogva a közfelkelés elrendelésére és szabályozására hivta föl őket.

A rendek készséggel feleltek meg fölhivásának. Elrendelték, hogy a főpapok, urak, nemesek és összes birtokosok fejenként tartozzanak a főherczeg táborában megjelenni, és minden tiz füst után egy jól fölfegyverzett lovast kiállítani. Varasd megyében és Kőrös megye egyik szolgabirói kerületében, minden porta után két puskás gyalog állíttatik ki. A zágrábi kanonokok fejenként egy lovast; a lepoglavai pálosok, a mennyiben közülök senki sem volna hajlandó a táborba menni, négy lovast küldjenek. Az armális nemesek is személyes hadi szolgálatra kötelesek; hasonlag a kereskedők, a kik azonfölül 500 forint értékü árúczikkeik után egy lovast küldenek. Zágráb, Varasd, Kőrös, Kapronczа városok és Zamobor

mezőváros együtt 380 puskás gyalogot; a Zrinyi és Tersaczki grófok, tengerparti váraik után, 150 gyalogot állítanak ki.

A rendek birságot szabnak azokra, a kik a kitűzött helyen és időben meg nem jelennek.

Az ágyúk és hadiszerek szállításáról és az utak helyreállításáról, ingyen munkákat ajánlva, gondoskodnak.

A főherczeg a sereg élelmezése és az élelmi szerek árának megállapítása iránt is kivánt intézkedést; de a rendek utaltak a lakosok nyomorteljes állapotára, kiemelve, hogy sokan gyökerekkel kénytelenek táplálkozni.

X.

1595. május 15-ére, a zágrábi gyűlést gróf Erdődy Tamás bán hivta egybe. De a gyűlés megnyitása után bejelenté, hogy ő Prágában, a király előtt, a báni hivatalról lemondott, mivel a báni hadak részére eredménytelenül sürgetvén a zsold kifizetését, hivatalának kötelességeit teljesíteni nem képes; ennélfogva a rendektől búcsut vett.

A rendek lemondását fájdalmasan vették tudomásul, magasztalva szólottak érdemeiről, és Isten irgalmára kérték Miksa főherczeget, hogy ha Erdődyt a lemondás visszavonására nem lehet rá birni, a rendek köréből alkalmas utód kinevezését eszközölje.

Ezen gyűlésen Draskovics János és Labohár György kapitányok mutatták be Miksa főherczeg kivánatait. Ezek között első helyen állott az ingyen munkák megajánlása. De a rendek kinyilatkoztatták, hogy a míg a hadjárat sorsa eldől, ajánlatokat nem tehetnek; csak Sziszek várára vonatkozólag tettek kivételt; elrendelték, hogy ezen vár megerősítésére minden porta után egy munkás, nyolcz napra, küldessék.

A második kivánatra, a közfelkelés tárgyában, azt válaszolták, hogy a bán lemondása következtében nem hozhatnak határozatot; mivel készek mindnyájan inkább hazájokkal együtt elveszni, mint szabadságaikat feláldozva, idegen parancsnokoknak engedelmeskedni. Azon esetre mindazáltal, ha ő felsége a báni hivatalt betölti, erejöket meghaladó áldozatokat fognak hozni: saját személyök után egy lovas és minden tiz porta után szintén egy lovas kiállítását ajánlva.

Ugyanezen gyűlésen bemutattattak az év elején tartott pozsonyi országgyűlés törvényczikkei. A rendek hódolattal fogadták azokat, és a mennyiben a tartományt érintették, végrehajtásuk iránt intézkedtek.

XI.

A király gróf Erdődy Tamás lemondását elfogadva, a báni hivatalt két főúrra ruházta: *Sztankováchki Gáspár* zágrábi püspökre és *Draskovich Jánosra*. Mindazáltal hónapok múltak el, a nélkül, hogy az új bánok beiktatása iránt intézkednék. Ezen késedelem főoka az volt, hogy a bánok csak a báni banderiummal jelenhettek meg a rendek szine előtt; annak kiállítása pedig nagy pénzügyi nehézségekbe ütközött.

Az új bánok e szerint késtek a tartományi gyűlést összehivni. Mivel azonban fontos ügyek, gyűlés tartását sürgetően követelték, a *főispánok* abban állapodtak meg, hogy azt 1595. deczember 17-ikére ők hirdetik ki.

Az egybegyűlt rendek követeket küldöttek a királyhoz, oly kérelemmel, hogy a bánoknak hivatalukba való bevezetését mielőbb eszközölje, és a véghelyek oltalmáról gondoskodjék. A követek utasítást nyertek, hogy Mátyás és Miksa főherczegek, valamint Stiria és Krajn rendei előtt is jelenjenek meg, közbenjárásukat és támogatásukat kérve ki.

Nehogy, a míg a követek a választ meghozzák, és a király rendelkezik, a véghelyeket veszedelem érje, hadak fogadására minden füst után 50 dénárt szavaztak meg; egyúttal elhatározták, hogy Petrina vár védelmére, megállapított sorrendben, személyesen vagy magok helyett egy fegyverest küldve, és minden füst után egy puskás gyaloggal, tartozzanak táborba szállani.

A gyűlés egyúttal megválasztotta követeit a jövő év elején tartandó pozsonyi országgyűlésre; a részökre adott utasítás kevesbbé jelentékeny ügyeket (a jobbágyak szökéséről, némely bűntények büntetéséről stb.) tárgyalt.

XII.

Néhány nappal az imént említett gyűlés eloszlása után, a király meghagyásából, gróf Erdődy Tamás, 1596. január 11-re ismét Zágrábba hivta meg a rendeket.

A király Istvánffy Miklós nádori helytartót és Bazarich Mátyást küldötte a gyűlésre biztosokúl, a kik az új bánok beiktatását a szokott ünnepélyes módon végrehajtották. Mire ezek Beriszlavics Istvánt, az eddigi al-bánt, hivatalában megerősítették.

A rendek a Kulpa-melléki véghelyek oltalmára kétszáz gyalogot rendeltek, és azokat az öt vár között felosztották. Egyúttal az adóhátralékok behajtása és az adószedők számadásainak megvizsgálása iránt intézkedtek.

XIII.

Az új bánok nagy buzgalommal láttak föladatuk teljesítéséhez. Tanúskodik erről azon tény is, hogy hivataloskodásuk első esztendejében (1596) négy gyűlést tartottak.

Az elsőn, április 8-án, a pozsonyi országgyűlésről visszatért követek előterjesztették jelentésöket. Azonban az országgyűlés végzéseinek tárgyalása, mivel a királyi megerősítés még nem érkezett le, a legközelebbi tartományi gyűlésre halasztatott. Ez alkalommal csak az adó kivetése és behajtása iránt, a magyar kamara fölhivására, hozattak határozatok.

Ferdinánd főherczegnek, Labohár György kőrösi kapitány által előadott kivánatára, a rendek fölhatalmazták a bánokat, hogy ha a szükség kivánni fogja, közfelkelést rendeljenek el, a mely esetben ők magok személyesen, minden tiz porta után egy lovassal és minden porta után egy gyaloggal fognak táborba szállani.

Továbbá Petrina megerősítésére ingyen munkát, az ágyúk, lő- és élelmi-szerek szállítására fuvart ajánlottak.

XIV.

A pozsonyi országgyűlés szentesített törvénykönyvét az 1596. május 22-én tartott zágrábi gyűlésen mutatták be a bánok.

A rendek hódolattal fogadták azt; de feljogosítva érezték magokat, hogy egyik pontját módosítsák. Az országgyűlésen ugyanis a rendek saját erszényökből portánként 9 forintot ajánlottak meg, olyképen, hogy abból lovasokat fognak fogadni. A zágrábi gyűlés ellenben azt határozta, hogy a horvát rendek

ezen adó felét — mert régi szokás szerint Horvátországban a magyar országgyűlésen megszavazott adónak csak felét fizették — készpénzben fizessék le, a kijelölt pénztárnokok kezeihez; a befolyó összegből 300 gyalog és 50 lovas fog Keglevich János parancsnoksága alá helyeztetni. A jobbágyok által fizetendő adóból befolyó összeg a bánok rendelkezésére bocsáttatott; a kik kötelezték magokat, hogy abból 300 gyalogot fognak tartani.

A gyülés az utak és hidak kijavitására, valamint a Ferdinánd főherczeg által Petrina vára mellett tervezett új hid épitésére ingyen munkákat határozott.

XV.

Az 1596-ik év nyárán, erős török hadsereg jelent meg Petrina vár megvivására. — Az őrség vitézül ellenállott, az ostromlók eredmény nélkül vonúltak el. De újabb támadástól kellett tartani, és a vár erődítményei meg voltak rongálva. E miatt Draskovich János bán, szeptember 25-re gyűlést hivott egybe, mely a vár megerősítése és védelme tárgyában intézkedett.

XVI.

November 7-én tartatott 1596-ban a negyedik gyűlés. Itt felolvastatott egy kir. irat, mely Sztankovachki püspök halála következtében a báni méltóságot egészen Draskovich Jánosra ruházta. Ez most Beriszlavich István albánt, saját kérésére, hivatalától fölmentette, és utódjává Petrichevich Gáspárt nevezte ki, a ki a gyűlés szine előtt tette le a hivatali esküt. A rendek elismerésöket óhajtván kifejezni Beriszlavich iránt, az ő birtokait egy esztendőre, mindennemű adó fizetésétől fölmentették.

Keglevich János főkapitány is ezen gyűlésen bejelentélemondását. A rendek gersei Petheő Gergelyt választották helyébe.

Mivel az utóbbi években a bánok elmulasztották a tartományi gyűlések végzéseit a királyhoz, megerősítés végett fölterjeszteni; határoztatott, hogy a május 22-ikén tartott gyűlés végzései utólag mutattassanak be.

XVII.

1597. január 28-ikán *Varasdon* tartatott meg a tartományi gyűlés. Felolvastatván a királyi meghivólevél, a február 2-ára megnyitandó pozsonyi országgyűlésre, Horvátország részéről, Ergelich Ferencz főesperes és Petrichevich Gáspár választattak meg követekül.

Ezeknek, utasításuk értelmében, oda kellett működniök, hogy az országgyűlés, a megszavazandó adóból Horvátországban befolyó összeget, ezen tartomány védelmére rendelje. Továbbá elő kellett adniok mindazon sérelmeket, a melyeket a rendek a királyi kapitányok- és hadaktól szenvedtek. A mennyiben a király és a magyarországi rendek között »nehéz viták merülnének föl« a követeknek meg volt hagyva, hogy a bánnal és az országgyűlésen jelenlevő horvátországi főrendekkel egyetértőleg járjanak el.

A gyűlés elrendelte, hogy Keglevich János azon összegekről, melyeket mint főkapitány kezelt, számadást adjon. E mellett több magánügyet intézett el.

XVIII.

Az 1597. május 18-án Zágrábban tartott gyűlésen, *Ferdinánd* főherczeg megbizásából, Windischgrätz Vilmos hadi tanácsos jelent meg; és előterjeszté, hogy a Kulpa partján, Petrina közelében, új erősség (Huszárvár) fog építtetni; e czélra a rendek segítségét kérte ki. Ezek készséggel ajánlottak meg minden porta után két munkást, tizenöt nap tartamára.

A főherczeg, Ivanics vár megerősítését is a rendek figyelmébe ajánlotta. De ezek nagyobb fontosságot helyeztek Petrina és Csazma várakra; kijelentvén, hogy ha a főherczeg az ivanicsi erődítmények kijavitásához ragaszkodnék, e czélra csak az Ivanics körül fekvő birtokok jobbágyainak ingyen munkáját szentelhetik.

A kőrösi erődítmények iránt, a melyeket lángok pusztítottak el, azt ajánlották, hogy a főherczeg a város lakosságát szorítsa az új építkezésekre. Kapronczа városa nagy mértékben lévén kitéve a törökök rablásainak — a minthogy egy esz-

tendő lefolyása alatt hetven embert vittek rabságba; — a város védelmének megkönnyítése végett, a főherczeg a város körül fekvő sűrű erdőségek kiirtását javasolta. A rendek ezt helyeselték és felhatalmazták a főherczeget, hogy az erdők kiirtására, Kapronczа város lakóit és jobbágyait vegye igénybe, a kik különben is ekkorig makacsúl vonakodtak a rájok rótt ingyen-munkákat leszolgálni.

A táborozáshoz szükséges fuvar tárgyában, a magyar országgyűlés végzéseinek foganatosítását kérik.

A Kulpa-vonal védelmére, minden porta után nyolczadfél forintot szavaznak meg, a melyből 500 gyalog és 50 lovas fog kiállíttatni. Zrinyi gróf és a Keglevich család tagjai kijelentették, hogy ők az adó fejében magok fognak megfelelő számban gyalogokat küldeni.

XIX.

Az 1597. július 16-án, Zágrábban tartott gyülés leginkább a városok érdekeivel foglalkozott.

Varasd városa, tekintettel azon nagy áldozatokra, melyeket a hadjáratok idején hozott, a mult évi adó felének fizetésétől fölmentetett. Zágráb városának pedig, azon csapások miatt, melyeket a katonák kicsapongásai által szenvedett, az adóhátralékokat elengedték; kötelezvén, hogy ennek fejében ágyúkat és lőszereket szállítson Petrinára.

Ellenben Kőrös városa ellen, mivel 1591-től kezdve adót fizetni makacsúl vonakodott, azon határozat hozatott, hogy az al-bán a polgárok elfogatása és ingóságaik lefoglalása által, kényszerítse a várost a hátralékok lefizetésére.

Kapronczа városa panaszt emelt az ellen, hogy a falai között lakó idegen katonák, bár házaik és földeik vannak, adót fizetni vonakodnak. A rendek Ferdinánd főherczeghez fordúltak, hogy ezen visszaélés megszüntetése érdekében rendeletet bocsásson ki.

Ugyancsak a főherczeg fölkéretett, hogy Petrina őrségét mielőbb szaporítsa.

XX.

Az 1597. október 20-ára Zágrábba egybehivott gyűlésen, bemutattatott a királyi leirat, mely közfelkelést rendel el. Mi-

vel ez későn érkezett, a rendek megbizták a bánt, hogy őket a királynál mentse ki.

Az utolsó gyűlés határozatai értelmében fogadott 500 gyalogból és 50 lovasból álló hadat, a télen át eltartani nem lévén képesek, 200 gyalog tartására portánként egy forintot szavaztak meg.

E mellett ingyen-munkákat és némi gabonát ajánlottak föl.

Fölkérték a főherczeget, hogy a katonák kicsapongásainak vessen véget. [1])

[1]) Mindezen gyűlések végzései a zágrábi tartományi levéltár »Protocollum Regni Congregationum« czímű kéziratában. *Mellékletek* I—XX. sz.

A HORVÁTORSZÁGI TARTOMÁNYI GYŰLÉSEK VÉGZÉSEI.

I.

1588. Február 21.

Articuli Dominorum et Nobilium, aliorumque Statuum et Ordinum Regnorum Croatiae et Sclauoniae, in Congregatione eorum generali, diei Dominicae Sexagesima recens praeteritae, in Arce et Ciuitate Regia Varasdiensi, ex edicto Spectabilis et Magnifici Domini Thomae Erdeödi de Monyorókerek, Comitis perpetui Montis Claudii ac Sacratissimae Caesareae et Regiae Maiestatis Consiliarii, praefatorumque Regnorum Bani etc. indicta et celebrata, aediti et conclusi.

Imprimis, cum Serenissimus Archidux Carolus, Dominus eorum gratiosissimus, per Generosum et Magnificum Dominum Vitum ab Hallek, Sacratissimae Caesareae et Regiae Maiestatis, Suaeque Serenitatis Consiliarium, ac Confiniorum huius Regni et Baycziensem supremum Capitaneum, certos Articulos publicum eorundem Statuum bonum, atque ulteriorem permansionem concernentes, in hac Congregatione eorum proponere curauerit, Suae Serenitati, pro tali pia et Christiano Principe longe dignissima cura atque sollicitudine, quas possunt ingentes agunt gratias. In quibus si quidem Articulis, ubi inter alia hortatur et requirit Sua Serenitas eosdem Status, ut uniuersae restantiae, tum manualium laboratorum, quam etiam currulium vecturarum, eo, quo prius erant deputatae, primo quoque tempore, plenarie administrari, ac insuper noui quoque labores et etiam vecturae ab omnium bonis decerni, et ad loca finitima praestari, commeatus militibus gratis conferri, cum Domino quoque Georgio Comite a Zrinio etc. reliquisque Nobilibus Carlostadio vicinioribus, pro lignis et roboribus, tam

ad Carlostadii munitionem, quam etiam alias necessitates pertinentibus, de reliquis etiam Articulis in scripto Suae Serenitatis specificatis, tractare et deliberare deberent.

Quod igitur attinet ad restantias praefatas, quamuis in proxime praeterita eorum Congregatione conclusum fuit, ut uniuersae huiusmodi restantiae, tam manuales, quam etiam currules de omnium bonis, usque festum Beati Lucae Euangelistae praeteriti anni 1587, eo, quo magis necessitas postularet, visumque fuisset Domino Generali, plenarie administrari debuissent, grauissima poena secus facientibus ibidem proposita; quas si quidem restantias eodem praecise modo, quo et prius, quoue magis visum fuerit eidem Domino Generali Vito ab Hallek, usque Dominicam Laetare proxime venturam, de omnium bonis, plenarie praestandas et administrandas decernunt; alioquin id facere recusantes, mox elapso eodem termino, per Comites et Vicecomites et Judices Nobilium, iuxta priores Constitutiones anni 1587, festi Circumcisionis Domini, sine quouis respectu personarum, etiam validiori manu adhibita, de facto vadientur.

Ad munitionem vero Carlostadianam robora seu ligna necessaria, tam de sylua praefati Domini Comitis a Zrinio, quam etiam aliorum Nobilium, vicinioribus scilicet locis, iuxta continentiam publicarum Constitutionum anni 1563. Articulum 22, libere succidi et accipi permittantur. Verum, quod ad focum et coquinam et alias militum domesticas necessitates spectat, requisito et consentiente Domino Comite, vel officialibus suae Magnificentiae huiusmodi usum lignorum habere possunt.

Conclusum praeterea est, ut a vectura victualium et aliarum rerum venalium, ad loca finitima ducendarum, nemo compellatur ad solutionem tricesimarum vel teloniorum, prout id in prioribus quoque Regni Constitutionibus Posoniensis Diaetae anni 1545, Articulo 28, sancitum fuit. Possibile enim est futurum quam plurimos, qui sub praetextu huiusmodi rerum, suas quoque res et pecora sine solutione tricesimae ac telonii ad diuersas ducunt partes; unde tam Suae Maiestati in tricesima, quam etiam Dominis Regnicolis in teloniis eorum maxima ubique fit iniuria et defraudatio. Ne autem hac in

parte aliquis dolus, per quospiam de caetero committeretur, sancitum est, ut comperta tali fraude, huiusmodi uniuersas res perpetuo talis fraudulentus amittat.

Quod vero ad praeemptionem victualium et aliarum rerum venalium attinet, eam nimirum damnosam et pernitiosam, tam militibus Suae Sacrae Maiestatis, quam etiam Regnicolis fore, Status et Ordines publice informati sunt, et etiam pro comperto habent, illam per certos milites Germanos in Confiniis commorantes irrepsisse; abundant enim pecunia, atque egredientes de stationibus ipsorum obseruant et praeoccupant vias, quibus diuersae res venales ad finitima loca deducuntur, atque sic duplicato, interdum etiam triplicato pretio res huiusmodi praeripientes, earundem nimiam caritatem inducunt. Hincque fit, ut caeteri inferiores milites, praesertim huszarones, sine victualibus cum eorum equis remanent. Magister quoque victualium seu annonarius, pari ratione, quid ad publicum usum comparet, ad manum non habeat. Censent igitur Domini Regnicolae, ut Dominus Generalis ab huiusmodi praeemptionis nociua licentia milites ipsos compescat.

Ubi vero Sua Serenitas de contribuendo frumento ac denique noua impositione laboratorum ac vecturarum ad finitima loca necessariarum, ac haramiarum centum conductionem Status et Ordines Regni clementer requirit; iidem Status et Ordines superuacaneum existimant Suae Serenitati pluribus inculcare, quam atrox Dei omnipotentis flagellum et indignatio cruciatu famis atque inediae afflictas huius Regni partes inuaserit, usque adeo, quod miserrima plebs, pars iam iam fame cum liberis moribunda vix animam agat, pars diuenditis pecoribus et relictis sedibus, in diuersas Orbis partes vagabunda discesserit, et adhuc quotidie discedat.

His de causis, Status et Ordines non vident modum, quamuis iuxta rei exigentiam, maxime cuperent, clementi Suae Serenitatis adhortationi et paternae monitioni subscribere; nam misera plebs non habens victui necessarium viaticum, unde secum assumere, per consequens neque aliquos labores vel vecturas praestare potest. Quibus etiam praemissam restantiarum administrationem, in tam famelicoso tempore, satis maximo oneri (prout manifeste apparet) futuram esse constat.

Quibus de causis non modo numerus trecentorum haramiarum centum haramiis augeri potest, verum nec eosdem trecentos diutius intertenere valent. Et nisi Sua Serenitas, in tam calamitoso rerum statu, pio aliquo auxilio huic Regno et Confiniis succurreret, actum esset de totius Regni salute.

Atque haec sunt, quae iidem Status et Ordines Regni, ad praemissos Articulos Suae Serenitati, pro praesenti calamitoso tempore statu, respondere habuerunt; supplicantes Suae Serenitati, Domino eorum gratiosissimo, dignetur Sua Serenitas hanc eorum iustam et rationabilem excusationem pro hac vice benigne admittere.

Quia Egregius Franciscus Ztolnikouich, alias Judex Nobilium Comitatus Zagrabiensis, in ipso Judicis Nobilium officio ab undecim fere annis fideliter perstitit, iam vero nunc ob senilem aetatem et corporis aduersam valetudinem, officio sponte cessit; in eius locum surrogatus et electus est Nobilis Joannes Palffi de Abranouetz Zenth Mihály. Item in locum Matthiae Diankouich, alias Vicecomitis eiusdem Comitatus, substitutus est Nobilis Joannes Pogledich de Kotilouetz, quorum uterque, iuxta leges et decreta Regni, solenniter et publice iuramentum praestitit.

Praeterea, cum idem Dominus Comes a Zrinio, a pluribus praeteritis annis pecunias haramiales ac etiam fumales, aliasque huiusmodi Regni contributiones, pro publico bono, ad necessitatem et defensionem Regni, per Status et Ordines Regni decretos et deputatos, de bonis suis Castri Ozal, in medium eorundem Statuum et Ordinum hactenus dare et contribuere recusauerit; imo eas pro se reseruauerit, quam si quidem contributionem, et alia onera Domini Regnicolae Regni Hungariae, in proxime praeterita eorum generali Posoniensi Diaeta, per Status et Ordines huius Regni aequaliter, sineque personarum respectu ferenda decreuerint atque statuerint; eapropter statutum est, ut iterum Dominus Vicebanus, cum Vicecomitibus suis et Judicibus Nobilium de facto maiori et validiori manu procedere, ac bona ipsa, iuxta priores publicas Constitutiones, cum extorsione duplae, vadiari debeat, sub amissione officii sui. Quae quidem dupla in rationem Regnicolarum, ad solutionem scilicet haramiarum cedere debebit.

Eadem ratione reliqui quoque Vicecomites et Judices Nobilium, in processibus suis uniuersos tam Dominos, quam etiam Nobiles, pecunias haramiales necnon donatiuum Vicebano, Viceprotonotario Regni, per Status et Ordines, ac etiam Vicecomiti Comitatus Varasdiensis, per eundem Comitatum in subsidium expensarum oblatum, aliasque cuiusuis generis contributiones pro bono publico oblatas, hactenus statutis terminis, ad manus Exactorum administrare resusassent, accepta sufficienti extradata, ab ipsis exactoribus, cum extorsione duppli birsagii vadiari debeant, sub amissione officiorum suorum.

Praeterea iidem Comites et Vicecomites ac Judices Nobilium, sub eadem poena, amissione scilicet officiorum, uniuersas iudiciarias deliberationes et sententias, ad cuiusuis instantiam hactenus emanatas vel emanandas, ad requisitionem triumphantis partis, sine ullo respectu personarum, debitae executioni, etiam validiori manu, iuxta scilicet rei exigentiam, demandare debeant atque possint.

Quia plurimae controuersiae, differentiarumque materiae ratione tam licentiatorum, quam etiam fugitiuorum, vel clam abductorum colonorum, in Comitatibus inter partes causantes suboriuntur, quod videlicet Judices Nobilium et Jurati Nobiles, facto in facie loci Judicio, de eorum praesentia, in Comitatum ad partis succumbentis instantiam appellationem nequaquam admittere voluissent; id allegantes, quod videlicet in violenta colonorum retentione, vel clandestina discessione, de iudicio impendendo, aut exinde appellatione fienda in publicis Constitutionibus Posoniensibus, Anni Domini 1558, Articulo 31, superinde aeditis, nulla plane mentio facta fuisset, et ideo neque admitti deberet. Propterea statutum est, ut iuxta veteranam Regni Hungariae consuetudinem Judices Nobilium, cum Jurato Nobili, iuxta praemissas Constitutiones publicas, tam ratione licenciationis, quam etiam violentae abductionis, vel clandestinae discessionis, statuto legitimo partibus termino, in facie loci iudicium facere, appellationemque exinde ad instantiam partis appellantis, de eorum praesentia ad Comitatum transmittere debeant. Qui quidem Articulus, quantum scilicet pro hac vice, usque ad futuram Congregationem ubique per Comitatus obseruari debebit.

Conqueritur quoque Capitulum Ecclesiae Zagrabiensis, contra Generosum et Magnificum Dominum Georgium Stombergh, et reliquos stipendiarios milites Carlostadienses. Qualiter his proxime praeteritis diebus idem Stombergh, nescitur qua temeritatis audacia ductus, assumptis secum et sibi ipsis coadunatis certis et quam plurimis stipendiariis militibus eiusdem loci, ad numerum circiter quadraginta, armatis et potentiariis manibus, more praedonico, in et ad possessionem eiusdem Capituli, Petrouina vocatam irruendo, ibidemque nullo habito respectu vel Ecclesiae, miserorum Colonorum frumenta, auenam, gallinas et alias omnis generis res et clenodia diripi et accipi, ac in usus eorum conuerti, funes etiam campanaricos abscidi, per hocque eidem Capitulo et per consequens colonis eorum, plus quam in valore quingentorum florenorum Hungaricorum damni intulisset, potentia mediante. Quapropter decernunt Status et Ordines, ut Serenissimo Archiduci Carolo, nomine Regni, scribantur literae, quo Sua Serenitas firmiter demandare dignaretur, Generoso et Magnifico Justo Josepho Generali in eodem Carlostadio, ut idem Dominus Capitaneus, ex parte dicti Domini Georgii Stombergher, ac reliquorum violentorum, statuto legitimo partibus termino, iuxta leges et Decreta Regni Hungariae ac partium ei subiectarum, iudicium facere, ac omnimodam satisfactionem impendere deberet. Constat enim Statibus et Ordinibus Castrum Dubouetz, simul et Carlostadium, subiacere legibus et decretis huius Regni.

Item ordinatum est, ut uniuersi tam Domini, quam etiam Nobiles et alii possessionati homines, telonia sicca nec non etiam in fluminibus Drauae, Zauae, Colapis et Odrae, ac in aliis locis habentes, literas eorum priuilegiales, si quas superinde habent confectas, in prima Sede Comitum vel Vicecomitum horum Comitatuum, iuxta publicas Constitutiones Posonienses, anni 1566, Articulum 12, coram eisdem producere debeant. Quibus visis et perlustratis, Comites ipsi vel Vicecomites, iuxta continentiam praescripti Articuli, Telonia huiusmodi iuxta Priuilegia sufficientia, superinde producta, suis in locis, pro ratis relinquere, alia vero utcunque erecta, de facto deiici et aboleri curare possint et valeant.

Si tamen aliqui Priuilegia quidem sese antea superinde

habuisse, et tamen malo casu deperdidisse asseruerint, tales nihilominus usum, fructumque perceptionum eiusmodi Teloniorum, reparationibus pontium atque itinerum tam terris, quam super aquas, testari et roborari teneantur; alioquin, ut est supra dictum, alia iniusta Telonia illico disiiciantur.

Porro quod dubium non sit Deum Optimum Maximum post longanimitatem et patientiam, iustitiae quoque haud obliuisci, plurima vero mala et flagitia inter mortales impune pullulare, ac propter huiusmodi diuersa peccata atque flagitia, pestem, gladium, famem, et alias poenas mortalibus infligere consueuisse. Ob id publice sancitum et decretum est, ut universi et cuiusuis generis malefactores, homicidae, fures, latrones, praedones, strigae, intoxicatrices, incendiarii, sicarii, fornicatores et adulteri, et id genus perniciosorum hominum ubiuis existentes et latentes, per Comites vel Vicecomites, quorumuis Comitatuum, facta diligenti inquisitione, secundum leges et consuetudines aliorum Regni Hungariae Comitatuum, in talibus fieri et obseruari solitas, irremissibiliter puniantur. Defensores vero seu protectores huiusmodi perniciosorum hominum si qui forent, aut eos Comitibus vel Vicecomitibus extradare recusarent, eodem modo pro publicis malefactoribus, seu sceleratis habeantur atque publicentur.

Quod si vero ipsimet Comites vel Vicecomites in praemissis facinoribus (quod procul absit) culpabiles comperientur, vel autem iuxta suum officium, penes 1548 anni, Articulum 50, contra tales procedere negligerent, aut nollent, quouis modo, extunc simili poena subiaceant ipso facto.

Quia autem hactenus abusus quidam irrepsit, quod unus Nuntius in generali Congregatione Regni, plurimarum personarum, vel principalium, penes literas credentionales, legationem in se assumere solitus fuerit, unde non paruae inconuenientiae sequebantur; statutum itaque est, ne de caetero unus Nuntius plurium principalium, sed unius duntaxat principalis legationem subire possit. Alioquin huiusmodi Nuntii fidem, locum et vocem in Congregatione habere non possint.

Item, quia nonnulli ex Dominis Regnicolis, nescitur quo motu ducti, ad Congregationem generalem indictam venire, Nuntiosque suos mittere recusauerunt; statutum est, ut contra

tales, qui videlicet imposterum, contra antiquas et usitatas Regni consuetudines, id facere praesumpserint, Dominus Banus statim et sine aliqua cunctatione animaduertere possit, statuta illis poena publicarum Constitutionum anni 1498, Articulo 1, Wladislai Regis.

Item, ut iudicia octaualia pro festo Beati Jacobi Apostoli proxime venturo, in Ciuitate Regia Montis Graecensis, iuxta publicas Regni Constitutiones, celebrentur, si tamen id propter manifestum metum hostilem fieri licebit. Et Assessores etiam, si qui defuerint, eligantur.

Item breuia quoque Judicia ad proximam Dominicam Reminiscere, in Comitatibus Zagrabiensi et Crisiensi celebrentur.

Quia vero propter causarum pluralitatem, quae hoc tempore ob diuersas controuersias, super violentiis bonorumque occupationibus subortas, emerserunt: illi sex dies, qui ad celebrationem Judiciorum Comitatuum Zagrabiensis et Crisiensis mixtim fiendam fuerunt deputati, nequaquam sufficientes esse feruntur. Quamobrem plurimi pauperes unius sessionis Nobiles, plerumque usque ad finem Judiciorum factis inanibus expensis, cum dolore, rebus infectis, domum redire sint coacti. Ut igitur omnibus ex aequo Juris et Justitiae administratio imperciatur, statutum est, ut a modo tamdiu videlicet donec causarum numerositas id faciendum exigerit, Zagrabiensi quidem sex continuis diebus, exceptis diebus festis, Crisiensi vero Comitatibus ultimis et successiuis tribus diebus, per eorundem Comitatuum Comitem, nec non Magistrum Viceprotonotarium Regni, ac alios Judices et Assessores, Judicia Zagrabiae, more solito celebrentur; in Sedem quoque Comitatus Varasdiensis, praemissas ob causas atque rationes, tamdiu, donec praemissa necessitas postulauerit, in singulis terminis, quatuor continuis diebus Judicia Varasdini celebrentur, fiatque terminus Judiciorum primitus ibidem celebrandorum Dominica Laetare proxime affutura.

Item decretum est pro hac duntaxat vice, ut quilibet causantes Actores, a singulis causis in Sede leuandis, singulos denarios quatuor Assessoribus Sedis, pro eorundem

sustentationem, ibidem in facie Sedis, pro singulo termino Judiciorum, tempore leuationis causae deponere debeant.

Srcibantur literae Domino Tahi, cum damnorum declaratione, miseris Nobilibus Campi Zagrabiensis illatorum, simul cum Articulo 39, Posoniensis Diaetae anni 1567.

Ad querelam Generosae et Magnificae Dominae Cunegundae Relictae, ac Joannis filii, condam Domini Petri Rattkai, nec non Georgii Pettheö, contra Dominam Relictam ac Gabrielem, filium olim Benedicti Petheö, ratione violentae occupationis, et pro se ipsis usurpationis cuiusdam terrae communis Chreth vocatae inter Czerje et Jurketincz habitae, factam, exmittuntur Egregius Christophorus Vraghouich Vicecomes, qui praefixo partibus termino, de merito huius rei inquisitionem faciat ac Comitatui referat fideliter.

De colono quoque Ladislai Pathatich, ad bona eiusdem Relictae et Joannis Rattkai migrante, prout Judex Nobilium in Sede retulit, si vult idem Pathatich, procedat suis modis.

Nobiles quoque Franciscus Aythich, Judex Nobilium, ac Petrus, frater eiusdem, conqueruntur contra milites Carlostadianos, qui cateruatim, more Turcico, irruentes, ad bona tam ipsorum querulantium, quam aliorum Nobilium in propinquo Carlostadii existentium, ibique nulla habita ratione miserae plebis, quae et alioqui fame, partim continuis excursionibus et depopulationibus, nocturnisque et diurnis Valachorum insidiis afflictatur, et in dies minuitur, effractis domibus ac curiis miserorum colonorum ac etiam Nobilium, quicquid inueniri potest, violenter diripiunt et abducunt. Quod si huic malo tempestiue prouisum non fuerit, per Dominum Generalem Carlostadiensem, misera plebs cogetur sedibus relictis, in tutiora loca sese moraturam conferre, sicque hostibus magnam ansam reliquias Regni depopulandi relinquere. Super quibus literae scribendae Domino Generali, nomine Regni et Judicium petendum de huiusmodi praedae assuetis militibus.

De ciuium quoque Kapronensium, pro eorum miseriis et calamitatibus, quibus per milites Suae Serenitatis in eorum libertatibus affliguntur et turbantur, Suae Serenitati literae scribendae.

Scribendum censent Status et Ordines eidem Domino

Generali Carlostadiensi, quemadmodum prius quoque fuit scriptum nomine Regni, ut idem Dominus Generalis statuto uno certo et competenti termino Relictae olim Andreae Deszpotouich, alias Judicis Nobilium Comitatus Zagrabiensis, per milites Carlostadianos interfecti, in quo siquidem termino, non saltem cum militibus Carlostadianis, qui hac in parte Jura Regni huius nec callent, nec obseruant, verum aduocatis certis Egregiis et Nobilibus iurisperitis viris, ac per ipsam quoque Dominam Relictam eo aduocandam et secum adducendis. admissis etiam praefati Domini Bani specialibus suis hac in parte Commissariis, non Jus Caesareum, uti quidem aliqui eorundem praetendunt, verum iuxta leges et decreta huius Regni, ac antiquas Consuetudines, Judicium et Justitiam, ac satisfactionem de illis homicidis impendat. Cum praesertim Castrum Dubouetz cum suis pertinentiis, simul et Carlostadium esset sub Corona Regni Hungariae, illudque sub legibus, et consuetudinibus Regni huius datum sit Sacratissimae Caesareae et Regiae Maiestati ac per Suam quoque Maiestatem, praefato Serenissimo Archiduci Carolo, prout in superiori quoque Articulo clarius declaratum est; quia prout retulit Dominus Vicebanus idem Dominus Generalis, terminum praescriptae causae praefixerat, diem lunae, Dominicam Oculi nunc sequentem, quo die Judicia Comitatibus Zagrabiensi et Crisiensi Zagrabiae celebrabuntur; propterea differat ad alium terminum, qui Suae Celsitudini magis idoneus videbitur. In quo termino etiam admittat imo et committat testificare militibus Carlostadiensibus, qui authores necis ipsius Deszpotouich nominare scirent in Judicio.

Illi etiam quindecim floreni, quos ad necessitatem Dominae Relictae Deszpotouich Dominus Vicebanus ex pecuniis fumalibus Regni acceperat, condonantur dictae Relictae.

Retulit praeterea in ipsa generali Congregatione Statibus et Ordinibus Regni Egregius Michael Urnóczi, Viceprotonotarius Regni, qualiter Magnificus Dominus Balthasar Batthyani, Dapiferorum Regalium Magister ac Sacrae Maiestatis Imperatoriae Consiliarius, in proxime praeterita generali Congregatione Posoniensi, ad requisitionem eiusdem Viceprotonotarii, nomine huius Regni factam, de illis Officialibus et Ser-

uitoribus ac Portariis Castri sui Greben, nec non colonis, qui praeteritis diebus Nobilem Nicolaum Cziganich Judicem Nobilium, in quadam executione diris verberum plagis affecissent, Judicium et Justitiae complementum, sub praesenti generali Congregatione se facturum; verum Egregio Joanne Pathatich Seruitore eiusdem Domini Batthyani, cum literis credentionalibus absentiam ipsius Domini Batthyani efficacissimis argumentis excusante, in mandatis quoque eiusdem Domini se habere respondisset, uti de huiusmodi verberatoribus primo quoque tempore in possessione Hraschina, apud Ecclesiam ibidem habitam, Judicium et Justitiam facere deberet, terminum etiam idem Joannes Pathatich feriam scilicet sextam Dominicam Laetare proxime venturam praecedentem praefixisset, ad quem locum et terminum conuocari debent Vicecomites et Judices Nobilium aliique iurisperiti viri; et si propter occupationes fieri poterit, adsit et Viceprotonarius Regni, decretum est.

Item infrascripti Egregii et Nobiles, a Sacratissima Caesarea et Regia Maiestate, in Cancellaria Hungarica, pro fidelibus eorum seruitiis, arma et insignia Nobilitaria consecuti, iuxta publicas Constitutiones Diaetae Posoniensis nouissimae, ibidem absolutae, iussu etiam praefati Domini Bani, in hac generali eorundem Statuum et Ordinum Regni, modo praemisso hic Varasdini celebrata, Congregatione, eadem Priuilegia exhibuerunt in vim Nobilitationis suae. Quorum haec sunt nomina:

Insignia Nobilium Stanislai et Pauli Hersich de Thoputzka, fratrum uterinorum, haeredumque ipsorum utriusque sexus. 1569.

Insignia condam Antonii Kunich, ac olim Anna Korblen consortis suae, item Michaelis et Andreae Kunich, Petri Rosman fratris, ac Dorotheae sororis uterinae, nec non Petri Chura affinis ac haeredum ipsorum, utriusque sexus. 1578.

Insignia Georgii Flaysman, ac Nicolai, fratris eiusdem carnalis, nec non Petri Flaysman, Patruelis sui, Cancellariae Regiae Imperialis Notarii, ac Matthiae, similiter Flaysman. 1578.

Insignia Georgii Donik de Tuhinya. 1578.

Insignia Jacobi Nouak ac Petri, Joannis et Matthiae filiorum, nec non Barbarae filiae, ac Joannis fratris Patruelis eiusdem. 1578.

Insignia Vincentii Lepouich de Zabok, ac Georgii Zodchich de Nouaki, generi eiusdem ac Georgii et Joannis filiorum et Sophiae Christinae ac Catharinae filiarum eiusdem Vincentii. 1580.

Insignia Joannis literati Jakopouich, ac per ipsum Dominae Margarethae Paszoor *(sic)* aliter Telechich Consortis, nec non Michaelis filii et Annae filiae eorundem, ac Stephani Sibenichki, priuigni dicti Joannis Jakopouich. 1582.

Insignia Casparis Blasieuich, ac per ipsum Georgii filii, ac Veronicae et Annae sororum eiusdem carnalium. 1582.

Insignia Matthiae Kaszo, ac per ipsum Joannis Prisz-thanczki fratris eiusdem. 1582.

Insignia Nicolai Susech, ac Dominae Ursulae consortis, et Joannis filii, nec non Catharinae et Margarethae, filiarum eiusdem. 1587.

Insignia Stephani Nagy, alias Balethich. 1584.

Insignia Georgii Spichkouich, ac per ipsum Lucae, Blasii, Georgii, fratrum eiusdem, ac Luciae et Ursulae sororum. 1587.

Insignia Pauli Vokich, ac per eum Dominae Annae consortis eiusdem, ac Petri, Martini, Georgii, Nicolai, Joannis, ac alterius Nicolai, Simonis et Andreae Vokich, dictorum fratrum eiusdem. 1587.

Insignia Georgii Jurjeuich ac per eum Joannis Balthasaris et Stephani, similiter Jurjeuich fratrum nec non Helenae et Annae sororum ipsius carnalium, item Georgii Dmynich, auunculi sui et Ursulae consortis ac Wolffgangi et Nicolai filiorum et Margarethae filiae eiusdem, nec non Simonis, similiter Dmynich fratris carnalis dicti Georgii Dmynich ac Catherinae consortis. Item Michaelis et Francisci similiter Dmynich filiorum et Helenae ac Annae filiarum, nec non Nicolai Karaszmanouich affinis dicti Georgii Jurjeuich. 1587.

Insignia Michaelis Lyubenbo, ac per ipsum Dominae Catherinae Zemlich consortis ac Francisci et Joannis filiorum, nec non Helenae et Margarethae filiarum eiusdem. 1587.

Insignia Joannis Kopunich ac per ipsum Michaelis Posznanouich vitrici. Item Clarae Dmynich matris, nec non Nicolai, Georgii et Petri fratrum suorum carnalium, Michaelis et Joannis similiter Kopunich patruorum, nec non Caspari Diachich, Simonis et Pauli Paulabouich affinium suorum. 1587.

Insignia Matthiae et Georgii Guoszdanouich fratrum carnalium, ac per eos Dominae Helenae Ergeltzka de Gora, cum filio Nicolao, consortis praefati Matthiae Guoszdanouich. Item Dominae Jeronimae, cum filio Joanne similiter consortis dicti Georgii Guoszdanouich. 1586.

Insignia Nicolai Nouakouich de Zlobochko, aliter Vook, dicti. 1587.

Insignia Matthiae Belauich et per eum Annae Darabos consortis eiusdem, nec non fratris carnalis Joannis similiter Belauich, item sororis Barbarae. 1587.

Insignia Joannis Taczlin, ac per eum Barbarae consortis, ac Helenae neptis eiusdem Barbarae, nec non Gregorii Gyurichko fratris matruelis, ac Michaelis Zersich auunculi. 1587.

Insignia Joannis Milith. 1587.

Insignia Michaelis Gregorieuich Vicenotarii Ecclesiae Zagrabiensis, ac per eum Blasii Gregorieuich patris eiusdem. Item Petri, Stephani, similiter Gregorieuich fratrum, nec non Annae et Barbarae, sororum eiusdem carnalium 1587..

Item decretum est, ut reliqui Nobiles, qui in praesenti Congregatione huiusmodi eorum Nobilitatis insignia producere nequiuissent, ea in proxima futura Congregatione, sub amissione et cassatione eorundem Priuilegiorum producere debeant.

Ut autem praemissa omnia, et quaeuis praemissorum singula, per eosdem Status et Ordines firmiter et inuiolabiliter conclusa, per eosdem obseruentur praemissos Articulos publicae Constitutionis ipsorum conclusos et determinatos sigillo Regni roborandos et muniendos esse voluerunt. Datum in praescripta Arce Regia Varasdiensi, feria secunda proxima post praefatam Dominicam sexagesimae, ultimae scilicet die Congregationis praenotatae. Anno Domini 1588.

Lecta et publicata per me Magistrum Viceprotonotarium Regni.

II.

1588. Május 2.

Articuli Dominorum et Nobilium, Statuumque et Ordinum Regnorum Croatiae et Sclauoniae, in generali eorum Conuentu, ex edicto Spectabilis et Magnifici Domini Comitis Thomae Erdeödi de Monyorókerek, Comitis perpetui Montis Claudii, Sacratissimae Principis et Domini Domini Rudolphi secundi, Dei gratia electi Romanorum Imperatoris, semper Augusti, ac Germaniae, Hungariae, Bohemiae etc. Regis, Archiducis Austriae, Ducis Burgundiae etc. Consiliarii, ac Regnorum Dalmatiae, Croatiae et Sclauoniae Bani, pro Dominica Misericordia Domini, Anni millesimi quingentesimi sexagesimi octaui, in hac Ciuitate Regia Montis Graecensis Zagrabiensis indicta et celebrata, conclusi et aediti.

Imprimis iidem Status et Ordines Regni Suae Spectabili et Magnificae Dominationi, quod eos in unum conuenire, ac de necessitatibus Confiniorum, aliisque, quae ad publicam pacem et ulteriorem eorum permansionem spectare dignoscuntur, cum eis tractare et concludere voluit, maximas quas possunt, agunt et referunt grates.

Quamuis Serenissimus Princeps et Dominus Archidux Carolus, Dominus eorum clementissimus, certos Articulos non multo dissimiles, nuper in generali Congregatione Varasdini, pro Dominica Sexagesima recens praeterita Articulis, per Generosum et Magnificum Dominum Vitum ab Hallek etc. Commissarii Suae Serenitatis porrectis, scilicet publicum bonum et saluberrimas exhortationes in se exprimentes, per eundem Dominum Vitum ab Hallek, iterum nunc exhibere et proponere curavit. Ad quos Suae Serenitati, scripto suo humillime responderunt, supplicantes Suae Serenitati, quo illis gratiosum superinde responsum, primo quoque tempore dare dignetur.

De muniendis vero et fortificandis finitimis ruinosis locis, hunc modum, seu ordinem seruandum esse statuerunt.

Ad fortificationem itaque Castelli Gradetz, totus processus Georgii Fodróczi, a singulo fumo, per decem robora

duodecim cubitorum; nec non de processu Matthiae Piszachich, a singulo similiter fumo, per duodecim laboratores praestare debebunt. Demptis tamen bonis Rokonok, et Urboutz, Rauen et Miketincz, quae ad ipsa loca munienda sunt deputata.

Item, ad muniendum Iuanich, totus processus Nicolai Cziganich, a singulo fumo robora decem cubitorum, itidem duodecim praestare debeat. Demptis itidem bonis Dominae Relictae, Stephani Bradach et Kerechinorum Bisztricensibus et Zelinensibus, quae ad Czirkuenum tam cum vectura, quam etiam manualibus laboratoribus sunt deputata. Processus vero Joannis Gubassóczi a singulo fumo per laboratores duodecim eo praestare debeat. Demptis bonis Chaszaruar, quae ad Rokonok deputantur, cum pertinentiis Felső- et Alsó-Ztubicza Nobilium bona habentium.

Ad praemissa itaque loca Reuerendissimus Dominus Episcopus Zagrabiensis, per suos speciales homines, aduigilabit, ne labores frustra fierent, et de perceptis ac administratis laboribus ratio seruetur.

Quia frustra hactenus, et non sine magno incommodo Regnicolarum, munitio Neboian, ad Colapim, ex lignis extruebatur, visum itaque est Statibus et Ordinibus Regni, ut pars illa muro fortificetur, et una turris lapidea primo quoque tempore erigatur. Ad vecturam itaque lapidum, tegularum et caementi, deputata sunt bona infrascripta; videlicet minor Dusicza, Reuerendissimi Domini Zagrabiensis, Lethouanich cum suis pertinentiis; item uniuersa bona Domini Comitis iunioris Petri Erdeődi Castri Selin, cum Krauartzka, a singulo fumo per decem currus praestandos. Vectura lapidum, tegularum et caementi debet fieri a locis propinquioribus, videlicet Ecclesiae Sancti Nicolai de Sassin satis ruinosa, Sanctae Crucis et Sancti Cosmae, prout commodius visum fierit praefato Domino Bano.

Item ad Zredichki deputantur bona Okichensia et Jasztrebarszka, a singulo fumo per decem robora cubitorum duodecim. Bona vero Zomszeduariensia, cum Alsó- et Felseő-Ztubicza, a singulo fumo per duodecim laboratores, praesta-

bunt ad Neboian. Item bona Ozaliensia, a singulo fumo per duodocim laboratores, ad Zredichki praestent.

Item ad Breszth, Plether et Percheuo totus processus Thomae Latzkouich, a singulo fumo per decem robora, longitudinis cubitorum duodecim. Nobiles quoque unius sessionis nec non etiam residua pars processus Joannis Palffi a singulo fumo, per duodecim laboratores eo administrabunt. Partes vero Transcolapinae Castri Ozal, ztrasas, intertenere debebunt, bona vero Capituli Zagrabiensis, in eodem processu existentia, ad Drenchinam deputantur.

Item totus processus Cosmae Korentzki et Christophori Pálffi, per decem robora duodecim cubitorum; de processu vero Adami Herkffi, a singulo fumo per duodecim laboratores, ad Raszinyam praestent.

Ad Lyudbregh vero combustum, deputata sunt uniuersa bona eiusdem Lyudbregh Domini Thuróczi, per decem robora duodecim cubitorum. Et ex processu praefato Adami Herkffi fumi centum, a singulo fumo per duodecim laboratores praestandos.

Quae quidem omnia et imprimis huiusmodi vecturae cum sint pernecessaria, nec aliquam patiuntur moram, ad primam diem futuri mensis Augusti, ad ea loca, quo sunt deputata, sine aliqua ulteriori procrastinatione, quae semper nociua solet fieri, de omnium bonis administrentur, et plenarie absoluantur. Qua tandem necessarie absoluta, mox extunc decimo quinto die, a dicta prima die computando, laboratores quoque manuales, ad loca praenotata, iuxta praemissam limitationem, cum sufficientibus victualibus properare, labores quoque ipsos perficere debeant. Contra vero facientes, nec praemissa in toto, vel in parte obseruantes, statim et de facto per Vicecomites et Judices Nobilium, sine cuiusuis personae delectu, vel fauore, quae omnia Regnicolis solent esse nociua, seuere puniantur.

Ad praefata itaque fortalitia idem Dominus Banus, per speciales suos homines, aduigilari, rationeque de omnibus administratis seruari faciet.

Item solebant nonnulli ex Regnicolis, praesertim vero stipendiarii milites, sed et alii plerique, eorum captivos ostentandi gratia, per fora hebdomadalia et nundinas, domos et

curias Nobilium, frequenter vero ad ipsa Comitia secum ducere. Qui captiui ex huiusmodi libera diuagatione, tanquam manifesti exploratores, non parum incommodi huic Regno inferre possent. Sed et plerique tum Dominorum, quam etiam Nobilium, nullis literis praefati Domini Bani salui conductus obtentis, captiuos eorum, pro redemptione capitis, rebus adducendis, in Turciam solent dimittere. Qui quidem captiui, nullo ordine finitimorum locorum obseruato, ubicunque volunt Koppam et Zauum transeunt; quae omnia vergerent in summum Regni periculum. Proinde, ut huiusmodi Dominorum et Nobilium facultas coerceatur, captiuorum etiam temeraria libertas refrenetur, statutum est, ut quicunque deinceps captiuus Domini Magnatis, Capitanei vel Nobilis existens, qui vel per curias, aut Comitia, vel autem nundinas et fora hebdomadalia, causa ostentationis diuagaretur, vel autem sine literis praefati Domini Bani salui conductus traiecturus Koppam vel Zauum reperietur, extunc talis, omnibus rebus, apud se habitis, spolietur, et in aquam submergendus proiiciatur, vel autem de facto occidatur. Nec ulli captiuorum alias, quam per Sziszek et Breszth, pro redemptione sua, in Turciam transire possint, cum scitu tamen semper Dominorum Capitaneorum eorundem locorum.

Item ut exactores pecuniarum haramialium ac fumalium, nec non etiam Vicecomites et Judices Nobilium, de vadiationibus factis, ac pecuniis exinde collectis, in futuris breuibus Judiciis, rationem reddant sufficientem. Ad quam rationem exigendam deputati sunt: Reuerendissimus Dominus Thomas Milich, Lector et Canonicus Ecclesiae Zagrabiensis, Michael Voykffi, Caspar Petricheuich, Franciscus Ztolnikouich et Georgius Literatus Krauarszki; unius vel alterius absentia non obstante. Qua si quidem ratione plenarie percepta, iidem Exactores rationum, mox extradatas ad exigendum huiusmodi deprehensas restantias, manibus Domini Vicebani assignare debeant, cum suis Vicecomitibus, cum solitis vadiationibus exigendis. Ex quibus si quidem restantiis, pannus, ad assecurationem Dominorum Regnicolarum, per Magistrum Viceprotonotarium, a mercatoribus in solutionem haramiarum leuatus, eisdem mercatoribus soluatur.

Item ad intertentionem ducentorum ad Colapim et centum haramiarum ad montes, impositae sunt pecuniae fumales.

De omnium Dominorum et Nobilium bonis ac curiis etiam unius sessionis Nobilium per florenum unum et denarios quinquaginta, de omnibus tribus Comitatibus, ad manus Reuerendissimi Domini Matthiae Dombrensis Praepositi Chasmensis et Canonici Ecclesiae Zagrabiensis, ad futurum festum Beati Michaelis Archangeli, soluendum. Quicunque autem usque praetactum festum Beati Michaelis Archangeli, huiusmodi pecunias fumales non persoluerit; extunc mox elapso eodem festo, praefatus Exactor tales in extradata Domino Vicebano Regni et Vicecomiti Comitatus Varasdiensis dare debeat ad vadiandum, qui iuxta eorum officia, in suis officiis procedere debeant. Ex qua siquidem pecunia fumalium aequaliter soluantur dicti pedites.

Distribuuntur loca montanis haramiis, quibus praeficitur Egregius Georgius Orehoczy, sub Domino Bano.

Loca autem in quibus dicti haramiae, penes Colapim, iuxta priorem demonstrationem. illis assignata, continui debebunt esse, nota sunt Domino Bano.

In montibus ita sunt distributi. prout et prius, videlicet ad montem Meduedniczam haramiae . . . . . XX.

Item versus Marocham, Bikszád, Rokonok et Bosyako haramiae. . . . . XX.

Item versus Chanyo, Hom, Hraschina et Kemlek haramiae . . . . . XX.

Item versus Lestakouich, Bela, Iuancz haramiae XX.

Item versus Hochur, Lobor, Krapina haramiae XX.

Quorum numerus a Stationibus, de loco in locum, semper armatus incedat et vigilare debeat; decurionesque de facto constituantur, indigenae viarum et locorum bene periti. Valachos vero captos, palis affigant.

Judicia etiam, iuxta priores Constitutiones, generalia pro futuro festo Beati Jacobi Apostoli, in hac Ciuitate Zagrabiensi more solito celebrentur. Assessores, si qui interim ab hac luce discessissent, eis alii substituantur: illis vero, qui

Calendarium nouum non acceptassent, nulla iudicia celebrentur.

Nobiles insignia eorum, iuxta priores Articulos exhiberi commissa, in eadem Congregatione produxerunt, videlicet:

1578. Blasius Filipchich et Agatha consors eiusdem et Georgius filius ac Ursula et Magdalena filiae eiusdem.

1579. Martinus Filipchich, Ursula Juecheuich consors eiusdem, Paulus, Matthias et Stanislaus Filipchich.

1579. Matthias Terczak et Stephanus similiter Terczak, Michael Luduaich et alter Michael Sodek et Nicolaus Zergóczi.

1581. Caspar, Jacobus et Georgius Dobrinich.

1581. Joannes Moztarich, aliter Markouich, Barbara Zmolanouich consors, Michael filius; item Anastasia et Margaretha filiae, et Petrus Sipronich alias Markouich frater suus; item Matthias Sipronich, filius eiusdem.

1583. Georgius et Matthias Zlobochinus, Jacobus Suklich, Michael et Georgius filii, ac Catharina et Margaretha filiae dicti Jacobi.

1583. Joannes Georgius, Matthias et Antonius Zmailouich ac Hieronima et Margaretha similiter Zmailouich.

1583. Georgius Kelchjetz, ac per eum Georgius, Laurentius et Ambrosius filii, nec non Margaretha, Elisabetha ac Agatha filiae eiusdem.

1583. Gregorius Voschich et Catharina Luchich consors eiusdem, item Matthias similiter Voschich et Catharina Gyungich consors eiusdem.

1587. Joannes Neuadich, Caspar idem frater, et Ladislaus filius ac Helena filia eiusdem Joannis.

In quorum omnium praemissorum testimonium firmitatemque, praesentes sigillo Regni sunt roboratae. Datum in eadem Ciuitate Regia Montis graecensis Zagrabiensis, feria secunda proxima post praefatam Dominicam misericordia Domini, ultimo scilicet die Congregationis praenotatae. Anno Domini millesimo quingentesimo octuagesimo octauo.

Viceprotonotarius Regni.

III.

1588. Július 24.

Articuli Dominorum et Nobilium, Statuumque et Ordinum Regnorum Croatiae et Sclauoniae, in generali eorum Conuentu, pro Dominica proxima ante festum Beati Jacobi Apostoli praesentis 1588 anni, ex edicto Spectabilis et Magnifici Domini Comitis Erdeödi etc. Sacratissimae Caesareae et Regiae Maiestatis Consiliarii, eorundemque Regnorum Bani etc. in hac Ciuitate Regia Montis Graecensis Zagrabiensis celebrata, aediti et conclusi.

Imprimis. cum Domini quoque Status et Ordines Regni Hungariae. in generali eorum Conuentu. pro prima die Nouembris anni recens praeteriti. Posonii celebrato. ad perlustranda Confinia, certos eorum Commissarios expediuerint, praefatus etiam Dominus Banus. cum Statibus et Ordinibus similiter. ad perlustrandum horum Regnorum Confinia a partibus maritimis usque Drauum. elegit et deputauit infrascriptos Commissarios, videlicet: Magnificos. Reuerendissimum ac Egregios Nicolaum Istuanffi de Kisasszonyfalua. officii Palatinalis Locumtenentem. Suae Sacrae Maiestatis Consiliarium Gabrielem Tahi et Michaelem Zekel. Suae Maiestatis Capitaneos; item Nicolaum Zelniczei Praepositum Maiorem et Canonicum Ecclesiae Zagrabiensis. Ladislaum Imprich. Vicebanum. Magistrum Michaelem Urnóczi. Viceprotonotarium Regni. Ladislaum Bukouachki et Franciscum Orehóczi; unius vel duorum tam Dominorum. quam etiam Egregiorum absentia non obstante. Quam si quidem Commissionem Serenissimus Princeps et Dominus Dominus Ernestus Archidux Austriae Dux Burgundiae etc. Dominus noster clementissimus. pro prima die futuri mensis Augusti. per praefatos Dominos Commissarios aggrediendam et exequendam. per literas Suae Serenitatis. demandauerat. Cum autem huiusmodi terminus iam prae foribus instaret. literae etiam Suae Serenitatis superinde eisdem Statibus et Ordinibus. saltem sub hac eorum Diaeta exhibitae forent. cum ut dicunt Judiciorum Octaualium terminus festi beati Jacobi Apostoli immineret. locorum etiam

finitimorum muniendorum dies appropinquat, quae omnia sine maximo Regni icommodo intermitti non possunt: supplicant Suae Serenitati, ut huiusmodi Commissionis exequendae terminum ad primam diem futuri mensis Septembris prorogare, praefatisque Dominis Commissariis clementer demandare dignetur, ut adueniente ipsa prima die Septembris, hanc Commissionem ad effectum perducerent. Quibus si quidem Dominis Commissariis pro expensis mille florenos Hungaricales, ex Camera Hungarica, iuxta conclusionem praefati Conuentus Posoniensis, deputatos, primo quoque tempore soluendos demandaret. Nam alioqui iidem Domini Commissarii, sine praemissis deputatis expensis, nequaquam hanc commissionem exequi possent.

Dicatores Suae Serenitatis, per Cameram electi, videlicet in Zagrabiensi et Crisiensi Balthasar Drenóczi, in Varasdiensi vero Comitatibus, Christophorus Vrayhouich, qui ad connumerationem nouam portarum exmittuntur. Penes quos deputati sunt pro iuratis Nobilibus Egregius Franciscus Ztolnikouich in Zagrabiensi, et Caspar Petricheuich in Crisiensi et Varasdiensi Comitatibus, iuxta continentiam Articulorum nouarum Constitutionum, superinde aeditarum, in eorum officiis penes dictos Dicatores processuri. Qua tandem ubique connumeratione absoluta, Dominus Vicebanus et Comes, nec non similiter Vicecomes in Comitatu Varasdiensi, statim pro rectificatione portarum sedem indicere debeat; dicamque ipsam, videlicet, pro praeterito festo Beati Georgii Martyris denarios quinquaginta, et pro secundo termino futuri festi scilicet Beati Lucae Euangelistae, denarios itidem quinquaginta, ad manus eorundem Dicatorum, a singulis nouiter dicandis integris sessionibus, administrare debeant. Cum autem uniuersi praefati Status et Ordines dicti Regni Hungariae, in praefato eorundem Conuentu, memorato Serenissimo Archiduci Ernesto, pro Suae Serenitatis erga eos summa animi beneuolentia in promouendis Regni negotiis, semper exhibita, ac in futurum etiam exhibenda, a singulis integris portis, nouiter ut praefertur dicandis, singulos quadraginta denarios, nomine denario, ac insuper pro Commissariis quoque, ad inquisitionem prouentuum et Confiniorum deputatis, singulos decem denarios duo-

bus praefatis terminis exigendos, dandos et contribuendos decreuerant; cuius siquidem, tum donatiui quadraginta denariorum, quam etiam contributionis, decem denariorum dimidietatem, iuxta antiquam et veteranam consuetudinem, publicasque Regni Constitutiones, hoc Regnum Sclauoniae dare deberet. Verum cum iidem quoque Status et Ordines Regni. post Sacratissimam Caesaream et Regiam Maiestatem, Dominum eorum clementissimum, in ipso quoque Serenissimo Principe Archiduce Ernesto summam haberent spem atque fiduciam, per hocque sua humillima fidelia seruitia, in gratiam Suae Serenitatis recommendant, huiusmodi donatiuum subsidium denariorum quadraginta ac pro expensis Commissariorum decem denarios, a singulis integris sessionibus integre exigendos offerunt; hac tamen ratione, ne in hac parte eorum antiqua consuetudo, publicaque superinde Constitutio in futurum quouis modo laedatur, quam posthac semper inuiolatam esse volunt.

Item, ut per totum hoc Regnum et etiam Croatiae, a modo imposterum, semper mensurae Zagrabienses antiquae, quae a Budense in nullo discrepare videntur, et in decreto tertio Sigismundi imperatoris anni 1405. Articulo 6 specificatae essent, seruentur; sub poena in eodem decreto specificata. Rectificatio vero earum mensurarum, per cuiuslibet Comitatus Vicecomites, tam in Ciuitatibus liberis, quam etiam Dominorum et Nobilium villis, ac aliis locis, bonisque quorumlibet. Constat autem Statibus et Ordinibus Regni, hanc mensuram Budensem esse, qua utitur haec Ciuitas Zagrabiensis, nam mensurae Budenses tres, videlicet dimidia, tertiale et quartale unius pintae, stanneas produxerant coram eisdem Statibus.

De pascuationibus seruentur Constitutiones Diaetae Posoniensis.

Sicca et falsa Telonia ubique aboleantur, per Vicecomites et Judices Nobilium, iuxta priores Constitutiones, sub amissione officiorum.

Item dicuntur quidam ex nobis inueniri posse, qui necdum nouum acceptassent Calendarium, sed, nescitur qua temeritatis audacia ducti, adhuc veteris usum retinent. Propterea

statutum est, ut noui Calendarii usus, iam ubique receptus, per Judices Nobilium, in singulis eorum processibus, more solito publicetur. Quod si vero tales, iam facta publicatione reperirentur, qui noui Calendarii usum non reciperent, extunc tales statim per Judices Nobilium, ad instantiam Vicecomitis, ad primam sedem Comitatus citentur, et iure conuicti, in ducentis florenis mulctentur per Vicecomites et Judices Nobilium, primo de rebus mobilibus, si reperiri poterint; alioqui etiam de iuribus possessionariis extorquendis, ac in usum Regni conuertendis; inhibitione, contradictione, repulsione, appellatione, gratia noui Judicii, aliisque cunctis remediis non obstantibus.

De violentis bonorum occupationibus, seruentur Articuli tam Diaetae Posoniensis, quam etiam huius Regni, anni 1578. superinde aediti.

Item, ad piam, paternamque exhortationem praefati Serenissimi Archiducis Caroli, Domini eorum clementissimi, loca finitima eorundem Statuum et Ordinum Regni infrascripta, publico ipsorum decreto pro praesenti, quantum fieri potuit, fortificari debent. Et imprimis, quia, iuxta priores Constitutiones eorundem Statuum, ipsa loca finitima, praesertim vero Neboian, ex altera parte fluminis Koppae, unde scilicet maximum periculum huic Regno immineret, ex lapidibus et tegulis, una turris sine ulteriori quauis procrastinatione extrui debet, ad quam extruendam et etiam alia loca munienda, certus numerus curruum et manualium laboratorum limitatus et deputatus esset. Quo autem haec celerius et maturus absolui possint, ad vecturam lapidum et tegularum, nec non caementi deputata sunt uniuersa bona tam praefati Domini Bani, quam etiam Domini iunioris Comitis Petri Erdeődi Selinienses et Krauartzka, nec non minor Dusicza Reuerendissimi Domini Episcopi Zagrabiensis, a singulo fumo per decem currus, iuxta priores constitutiones. Quam si quidem vecturam a vicinioribus locis, videlicet Sasyn, Sanctae Crucis et Sancti Cosmae, in futuro festo beati Laurentii Martyris, decimo scilicet die mensis Augusti, incipere et continuare debebunt. Qua tandem absoluta, uniuersa bona Castri Szomszéduara et Castelli Also Ztubicza, statim decimo quinto die, extunc immediate sequenti,

a singulo fumo, per duodecim laboratores manuales, eo administrare debeant. Horum autem omnium tam vecturarum, quam etiam pedestrium laboratorum, praefatus Dominus Comes et Banus, cum militibus Suae Sacrae Maiestatis, sit protector et defensor.

Ad Carlostadium deputata sunt uniuersa bona Castri Ozal, ex altera parte fluminis Colapis existentia, quae siquidem bona centum currus bene oneratos roboribus eo necessariis, ad primam diem futuri mensis Semptembris praestare debebunt. Qua si quidem vectura absoluta, bona Dubouacz, Nouigrad, Boszilyeuo et Ribnik simul computando, centum laboratores pedestres, sex continuis diebus administrabunt. Quibus aduigilabunt Nobiles Georgius Szuarcki Vicecomes et Franciscus Aythich Judex Nobilium eiusdem Comitatus Zagrabiensis.

Item ad Zredichki sunt deputata uniuersa bona Okichensia et Jasztrabarszka, a singulo fumo per decem robora duodecim cubitorum, ad eandem primam diem futuri mensis Septembris praestanda. Qua vectura absoluta, statim uniuersa bona Ozaliensia ex hac parte Colapis, in processu Thomae Latzkouich habita, a singulo fumo per 12 manuales laboratores administrare debeant.

Item ad Breszth, Plether et Percheuo et reliqua loca finitima, prout scilicet praefato Domino Bano visum fuerit, deputata est tota residuitas processus eiusdem Thomae Latzkouich (demptis bonis Capituli Zagrabiensis, in eodem processu existentibus, quae ad Drenchinam eorum deputantur) a singulo fumo per decem robora, similiter duodecim cubitorum, ad eandem primam diem Septembris conuehi, Nobiles vero unius sessionis singulos duodecim pedestres, seu manuales laboratores praestare debeant, statim post absolutam vecturam. Ad quae omnia praefatus Dominus Comes et Banus per suos speciales homines aduigilari curabit; quae omnia praemissa, rite et legitimo primoque tempore ad effectum perducantur.

tem ad Kapronczam totus processus Cosmae Korentzki et Christophori Palffi, a singulo similiter fumo, similiter per duodecim robora cubitorum decem, ad primam dicti futuri men-

sis Septembris. De toto vero processu Adami Herkffi a singulo fumo, per duodecim manuales laboratores, statim finita ipsa vectura, simul cum uniuersis restantiis annorum superiorum, in eisdem processibus habitis eo praestare debeant. His aduigilabit Egregius Joannes Keczer, qui et rationem de omnibus seruare debeat.

Bona vero Castelli Lyudbregh combusti, ad restaurandum illud sunt deputata.

Item ad fortificationem Dombro deputatus est totus processus Georgii Fodróczi, a singulo fumo per duodecim robora, decem cubitorum; totus vero processus, alias Matthiae Tiszachich, demptis Rokonok, Verbouetz, Rauen et ad Miketincz, a singulo fumo, per duodecim laboratores, ad praetactos terminos praestare debeant. Cuius quidem fortalitii Dombro fortificationem praefatus Reuerendissimus Dominus Episcopus Zagrabiensis, per suos speciales homines procurandam, ad se recepit. Hac tamen protestatione facta, quod si Diuina benignitate, illud fortalitium circumquaque nouis colonis augeretur, ne in eos Domini Capitanei aliquod ius haberent; verum proprietas, tam loci eiusdem, quam etiam colonorum huiusmodi, eiusdem Reuerendissimi Domini Episcopi Zagrabiensis atque successorum suorum Episcoporum semper fieret, neque ab Ecclesia quauis ratione alienari possint. Qui quidem Reuerendissimus Dominus Castelli quoque Gradetz fortificationis in se ipsum sponte assumpsit curam.

Item ad Iuanich totus processus Nicolai Cziganich a singulo fumo per robora duodecim, cubitorum decem, demptis bonis Zelina et Bisztricza Dominae Relictae et Kerecheni, quae ad Czriquenium *(sic)* deputantur. Totus vero processus Joannis Gubassóczi, a singulo fumo per duodecim laboratores ad terminos praescriptos praestandos sunt deputati. Demptis similiter bonis Chaszaruara, quae ad Rokonok, iuxta priores Constitutiones, sunt deputata.

Item ad idem Rokonok muniendum, deputata sunt uniuersa bona, tam eiusdem Rokonok, quam etiam Verbouetz, a singulo fumo, per robora duodecim, cubitorum decem. Bona vero Chaszaruara, simul cum Nobilibus Alsó et Felső Ztubiczensibus,

ibidem bona habentibus, a singulo fumo per duodecim laboratores, ad praetactos terminos praestare debeant.

Residuitas vero processus eiusdem Joannis Palffi, ad Iuanich laboratores manuales, prout et alii, praestare debeant.

Ad Crisium vero muniendum pro hac vice nihil praestari potuit, propter limitationem praemissam, ad loca magis necessaria.

Quod vero attinet ad Articulos praefati Serenissimi Archiducis Caroli, per Generosum et Magnificum Dominum Vitum ab Hallek, praefatae Sacrae Caesareae et Regiae Maiestatis et Suae Serenitatis Consiliarium, ac Generalem Capitaneum Confiniorum huius Regni Sclauoniae, medio Magnifici Generosi et Egregii Dominorum Stephani Kasztellanffi de Szentlélek, certorum Equitum, et alterius Stephani Gacsuayn de Bajer Iuanichensis Capitaneorum, eisdem Statibus et Ordinibus Regni missos, ad eos Suae Serenitati humili scripto suo responderunt. Supplicant Suae Serenitati, ut huiusmodi supplicem responsionem benigne exaudire, ipsisque Statibus et Ordinibus Regni clemens responsum dare dignetur.

Statutum etiam est,ut uniuersi tam Domini quam Nobiles, qui in extradatis per exactores quarumuis pecuniarum, Vicecomitibus et Judicibus nobilium ad vadiandum dati essent, quietantiasque se habere praetenderent, huiusmodi quietantias usque diem Dominicam futurum, festum beati Laurentii Martyris praecedentem, hic Zagrabiae Exactoribus producere debeant. Alioqui mox elapso eodem termino, per Vicecomites et Judices Nobilium, penes extradatas vadiari debeant. Quam publicam Constitutionem etiam Judices Nobilium ubique in processibus eorum publicari faciant.

Cum praeterea ob certas causas, numerus illorum 300 haramiarum non modo augeri, verum etiam vix iam interteneri possit, in tam famelicoso tempore, ad solutionem itaque eorum, cum iam in aliqua parte misera plebs, nouo pane, parum recreata videatur, concluserunt iidem Status et Ordines, de uniuersorum bonis, nec non etiam unius sessionis Nobilibus, ab integris portis, iuxta nouam Connumerationem per flore-

num unum cum dimidio, manibus Reuerendorum Dominorum Capituli Ecclesiae Zagrabiensis, prout et, quemadmodum annis quoque superioribus, de omnium bonis soluendum et administrandum. Qui quidem Domini Capitulares, eosdem haramias lustrare, soluere, in eosdem plenariam authoritatem habere possint atque valeant.

Quia his proxime praeteritis diebus Nobilis Matthias Piszachich, alias Judex Nobilium Comitatus Crisiensis, e medio sublatus est, in locum eius suffectus est Nobilis Stephanus Berdóczi, qui Juramentum more solito praestitit. Pro Jurato etiam Nobili ad Drauum electus est Nobilis Joannes Vlyak, qui Juramentum praestare debebit, coram Capitulo Zagrabiensi.

Dantur literae etiam commendatitiae praefato Domino ad Serenissimos Principes, pro dignitate et officio Comitatus Varasdiensis.

Judicia Octaualia festi Beati Jacobi, more solito in hac Ciuitate celebrentur. Assessores veterani, praeter Vicebanum, Magistros Protonotarium et Viceprotonotarium, Reuerendissimi Domini Nicolaus Zelniczei, Praepositus maior, alter Nicolaus Mikaczius Cantor, Stephanus Budóczi Archidiaconus Cathedralis Canonici Ecclesiae Zagrabiensis. Item Egregii Christophorus Vraghouich, Caspar Petricheuich, Joannes Shernkóczi, Joannes Jakopouich, Franciscus Ztolnikouich, Gregorius Sugnetich, Petrus Poiatich, Joannes Palffi, Georgius Fodróczi. Noui nunc electi Reueredissimus Dominus Caspar Zkoblicius, Custos et Canonicus dictae Ecclesiae Zagrabiensis, et Stephanus Beriszlauich. Qui quidem Assessores, more solito semper Judiciis ipsis interesse debeant, unius, duorum vel etiam trium absentia non obstante.

Quia certum est, imprimis quondam Egregium Paulum Serar alias Capitaneum Hrasztouicensem et expost etiam certos Capitaneos eiusdem Hraszthouiczae, demolita scilicet et destructa eadem Hrasztouicza, certa ingenia et bellica instrumenta nec non etiam campanas illinc in partes Carinthiae abduxisse, quae pertinerent ad Episcopatum hunc Zagrabiensem, quae omnia modernus Reuerendissimus Dominus Episcopus ad finitima illa fortalitia Dombro, Iuanich et Gradetz impo-

siturus esset; supplicant Status et Ordines Regni, praefato Serenissimo Archiduci Carolo: dignetur committere huiusmodi violentis abductoribus dictorum ingeniorum et rerum bellicarum ac campanarum, ut et omnia ablata, clementer ad dicta loca finitima restitui dignaretur.

Item in causa illa, alias inter Generosam et Magnificam Dominam Cunegundam Henningh Relictam ac Magnificum Joannem, filium olim Magnifici Domini Petri Rattkai ut actores ab una, et Magnificum Dominum Stephanum de Gregoriancz, veluti Incattum, ab altera partibus, mota, et vertente, in quo sibi Appelatio denegata esse dicitur; Domini Regnicolae decernunt, ut iuxta literas praeceptorias, ex superabundanti praefati Domini Bani, de Sede Comitis in praesentiam eiusdem Domini Bani transmittatur. Interim vero sententia ipsa ne exequatur.

Ut autem praemissa omnia, unanimi voto eorundem Statuum et Ordinum conclusa, pro rato, firmoque habeantur; decernunt, ut elapsis tam vecturis, quam etiam pedestribus laboratoribus, nec non etiam exigendarum pecuniarum, quarumuis Contributionum, statutis terminis, uniuersos in extradatis per Exactores, Vicecomitibus et Judicibus Nobilium ad vadiandum datis, Judex, Vicecomites et Judices Nobilium, sine quouis respectu, etiam pro uniuersis restantiis severe vadiari possint, atque valeant, authoritate eorundem Dominorum eis ipsis in hac parte attributa, et concessa, praesentem eorum Constitutionem sigillo Regni roborare voluerunt. Datum in praescripta Ciuitate Regia Montis Graecensis Zagrabiensis, feria tertia proxima post praetactum festum Beati Jacobi Apostoli, ultimo die Congregationis eorum generalis praenotatae. Anno Domini millesimo quingentesimo octuagesimo octauo.

Viceprotonotarius Regni.

IV.

1589. Május 29.

Articuli Dominorum et Nobilium Statuumque et Ordinum Regnorum Croatiae et Sclauoniae, in generali eorum Conuentu, pro vigesima nona die mensis Maii, ex edicto Spectabilis et Magnifici Domini Comitis Thomae Erdeödi etc. Comitis et Bani, ad literatorium mandatum Serenissimi Principis, Archiducis Caroli, Domini eorum clementissimi, in hac Ciuitate Regia Montis Graecensis Zagrabiensis celebrato, aediti et conclusi.

In eodem itaque publico Conuentu idem Serenissimus Archidux Carolus, per Generosum et Magnificum Dominum Vitum ab Hallek Commissarium suum, certos Articulos Suae Serenitatis, cum de locis finitimis muniendis, tum vero commeatu militibus gratis praestando, ac quadringentis haramiis conducendis et intertenendis, aliisque, publicum bonum spectantibus exhiberi curauit. Quibus iidem Status humiliter perceptis et intellectis, Suae Serenitati cum praefatione in gratiam Suae Serenitatis perpetuorum seruitiorum, ac humillima sui commendatione, per literas eorum articulatim humillime dederunt responsum. De quibus quidem Articulis, iuxta eorum posse, quantum pro praesenti, de muniendis locis finitimis ac aliis necessitatibus Regni talem fecerunt ordinationem.

Imprimis, quia ad propugnaculum finitimum Carlostadium videlicet, primo quoque tempore muniendum, petuntur nouae vecturae et laboratores cum prioribus restantiis. Dum igitur huius muniendi propugnaculi, eiusque summa necessitas, tum oretenus per dictum Dominum Vitum ab Hallek etc., quam ex continentia praetactorum Suae Serenitatis Articulorum, coram eiusdem Statibus proponeretur; certi et quam plurimi Nobiles in propinquo eidem Carlostadio residentes et bona possidentes, eisdem Statibus et Ordinibus non sine ingenti dolore ac etiam solenni protestatione contra praesidiarios milites in eodem stipendia merentes, querulose et lamentabiliter proposuerant: Qualem insolentiam non modo coloni ipsorum, verum etiam iidem quoque Nobiles ab eisdem militibus

continuis vicibus experiri coguntur; pars enim eorundem militum, nescitur unde instigata, frumenta, boues et id genus ubiuis reperta accipit et abripit, nec secus, quam persoluto quodam damnabili per eos excogitato vadimonio, saepe pecorum ipsorum pretium superanti, huiusmodi res et pecora Dominis eorum remittunt; interdum dum non esset, quo redimerent, mactant; quae res eo magis eosdem miseros Nobiles, ibidem in vicinio hostili residentes, cum eorum colonis premit, quod ea, quae maximo labore et metu ab hoste defendunt, domesticus miles vino et crapulae plerumque deditus, in priuatos usus conuertit. Unde fit, ut plurimi miseri, relictis eorum aedibus, magis militis huius direptionibus quotidianis, quam hostilis manus, metu pertaesi, ad tutiora loca sese contulerunt. Sicque Confinia ipsa, dupplici ratione vastari et desertari solent. Propter quod iidem Status, humillime supplicarunt Suae Serenitati, ut tam serpienti et repenti malo, primo quoque tempore, per opportuna remedia, clementer prouidere, licentiamque huiusmodi et damnosam militum insolentiam compescere atque direpta restitui facere velit. Nihilominus confisi plurimum iidem Status in Sua Serenitate, ut deinceps huiusmodi cuiusuis militis perniciosi licentia coercetur, magisque defensioni, quam offensioni et direptioni miserae plebis rationem sit habiturus; itaque ad idem Carlostadium muniendum, non quantum rei magnitudo exigeret, sed prout suppeterent vires miserorum colonorum, de bonis Domini Comitis a Zrinio Ozaliensis in Regesto Sacratissimae Caesareae et Regiae Maiestatis specificatis, ex ista parte Colapis existentibus a singulo fumo per sex currus lignorum, seu roborum ad munitionem ipsam necessariam; similiter et bona Suae Maiestatis Sacratissimae Dubouetz, nec non Dominae Relictae Tersachki, Castri noui, cum reliquis in pertinentiis eiusdem Castri bona habentibus, iuxta conscientiosam limitationem Egregiorum Georgii Zuarchki Vicecomitis et Francisci Aythich Judicis Nobilium vecturam ipsam roborum seu lignorum ad id necessariorum praestare debebunt. Reliqua vero bona Transcolapina, quae ad Regestrum Suae Maiestatis non solent dicari, tam scilicet eiusdem Domini Comitis a Zrinio, quam etiam praefatae Dominae Thersachki, Boszilyeuo et Ribnik, ac

aliorum Transcolapim bona habentium, similiter iuxta eorundem Vicecomitis et Judicum Nobilium conscientiosam limitationem eo pedestres praestare debebunt laboratores. Eadem quoque ratione uniuersae restantiae, tam vecturarum quam manualium laboratorum, si quae forent ad munitionem ipsam, cum reliquis vecturis et manualibus laboratoribus praestabuntur, termino infrascripto. Huic vecturae et labori aduigilabunt iidem Vicecomes et Judices Nobilium fideliter et rationem reddent.

Item fossatum circum arcem et Ciuitatem Varasdiensem, ex inundatione Draui superioribus annis, arena et coeno repletum, iidem ciues cum eorum suburbanis incolis, nec non etiam colonis suis et dictae arcis Varasdiensis purgare debebunt. Quibus et eorum praetactis colonis, per Status ipsos data est libertas ab omnibus laboribus, per integrum annum, a prima die Augusti futuri mensis, usque alteram primam diem Augusti anni 1590. Intra quod tempus, tum fossatum coeno et arena purgare, Drauumque ipsum a violento in fossatum illud impetu recludere curabunt. Huic labori praefatus Dominus Banus, per speciales homines suos et Judicem illius Ciuitatis animaduerti curabit, ne frustra tot labores pereant.

Ad munitionem Kaproncensem pro praesenti anno nulla vectura imponi potuit; nihilominus deputantur eo manuales laboratores de toto processu Georgii Herkffi, a singulo fumo per duodecim laboratores, ac praeteritorum annorum uniuersae restantiae.

Ad Sanctum Georgium deputati sunt duo processus propinquiores, videlicet Cosmae Korenszki et Christophori Palffi, a singulo fumo per duodecim robora, longitudinis cubitorum similiter duodecim iustae proportionis. Demptis tamen bonis Reuerendissimi Domini Episcopi Zagrabiensis ad Dombro et Castelli Lyudbregh, ac Domini Michaelis Zekel ad eadem loca deputatis. Huic labori aduigilabit Dominus Capitaneus Kaproncensis, cui adiunctus est Egregius Joannes Budor, qui schedas dabit colonis.

Ad Czirkuenam vero bona Dominae Relictae Bradach et Kerecheni, in toto fumi triginta unus cum dimidio;

pari ratione et vecturam et manuales laboratores necessarios praestare tenebuntur.

Similiter ad Dombro muniendum deputatus est processus Georgii Fodróczi, videlicet a dimidietate uniuersorum bonorum, a singulo fumo per duodecim robora, cubitorum similiter duodecim, iustae proportionis et a reliqua dimidietate eorundem bonorum, a singulo fumo per duodecim manuales laboratores. Demptis tamen bonis Krapinensibus Dominorum Kegleuich, fumis triginta uno, quae ad Castellum eorundem finitimum Totusseuina sunt deputata.

Ad Iuanich vero fortificandum, totus processus Joannis Gubassóczi et vecturas et manuales labores administrabit, prout et praecedens ad Dombro *(sic)*. Demptis bonis Castri Chaszaruarae, quae ad Rokonok sunt deputata. Huic et praecedenti labori, praefatus Reuerendissimus Dominus cum Domino Generali per suos speciales homines aduigilabit, et rationem seruabit.

Praeterea, quia Zredichki et Breszth, cum aliis fortalitiis ad Colapim existentibus tam reparatione, quam aliis necessariis indigent; itaque ad ea loca fortificanda vecturam roborum a singulo fumo, per duodecim robora, longitudinis similiter duodecim cubitorum, prout et ad alia praescripta loca, demptis bonis praefati Reuerendissimi Domini Episcopi Zagrabiensis, quae ad Iuanich deputantur, totus processus Thomae Latzkouich administrabit, nec non etiam unius sessionis Nobiles ab integris Curiis eorum Nobilitaribus, eundem numerum roborum praestabunt. Uniuersae vero restantiae eiusdem processus, ad fossatum circum quaque dicti Castelli Breszth necessarium, primoque tempore effodiendum, sunt deputatae, opera et industria Domini Vicebani absoluendum.

Processus vero Joannis Pálffi, a singulo fumo per duodecim manuales laboratores eo praestabit. Demptis bonis praefati Reuerendissimi Domini Episcopi ad dirutum Claustrum Iuanichense, ac Capituli Ecclesiae Zagrabiensis ad fortalitium eorum finitimum Wrywth, fulmine tactum, ac Bosyakouina: Dominorum Tahi ad idem Castellum Bosyako, nec non Caspari Petricheuich ad suum Castellum Miketincz deputatis. Hinc vecturae et labori idem Vicebanus cum suis Vicecomitibus et

Judicibus Nobilium diligenter aduigilabit, rationemque omnium praemissorum tenere debeat, a praefato Domino Bano omnem superinde informationem habiturus.

Ad Rokonok quoque, a fundamento per praefatum Dominum Banum nuper extrui coeptum, maximo emolumento horum Comitatuum, processus Nicolai Cziganich a singulo fumo, prout processus Latzkouich administrabit robora. Demptis bonis Relictae Dominae Bradach et. Kerechini, fumis triginta uno, cum dimidio, quae Czirkuenam fortificabunt. Item Castrum Chaszaruara, in processu Joannis Gubassóczi. a singulo fumo per duodecim manuales laboratores, una cum uniuersis restantiis superiorum annorum, si quae sunt, praestabit.

Et quia moderno tempore huiusmodi vecturae et manuales laboratores ad praenotata loca administrari nequeunt, praesertim, quod misera plebs partim in seminando milio et iam iam haydinae quoque, partim vero messe occupabuntur; praetactam vecturam, cum uniuersis restantiis superiorum annorum, ad primam diem futuri mensis Augusti ad loca praenotata incipere ac statim absoluere debebunt. Qua absoluta statim decimo die eiusdem mensis, uniuersi praetacti manuales laboratores, similiter cum omnibus restantiis, de unoquoque processu ad loca illis deputata cenuenire, ac laborem huiusmodi incipere, eumque continuare debebunt.

Quamuis iidem Status et Ordines Regni paterne requisiti et admoniti sunt, per praefatum Serenissimum Archiducem Carolum, de intertentione trecentorum haramiarum, illisque adiectione, iterum reliquorum centum peditum, quo et Colapinae partes et montes a metu hostili tutiores esse possent; super quo Suae Serenitati supplicatum extitit: ut cum propter certas causas, in responso eorundem Statuum ad Suam Serenitatem superinde dato, non modo augeri, imo vix numerus ipse priorum haramiarum interteneri possit; nihilominus eundem numerum, ducentos scilicet ad Colapim et centum ad custodiam montium conduxerunt, ad quorum solutionem impositae pecuniae fumales, a singulo fumo cunctorum Dominorum et Nobilium possessionatorum, unus florenus cum dimidio; item ad solutionem Assessorum Sedis Judiciariae dicti Domini Bani, nec non pro coemendis asseribus ad praefata fortalitia,

aliasque necessitates Regni, a singulo fumo per denarios viginti. Has impositas pecunias, unius quoque sessionis Nobiles, ubiuis in hoc Regno commorantes, ab integris eorum curiis, prout prius quoque ad festum Beati Michaelis Archangeli proxime venturum, de omnibus tribus Comitatibus, ad manus praefati Casparis Petricheuich per eosdem Status nouiter electi Exactores administrare debebunt, sub extorsione per vadiationes Vicecomitum et Judicum Nobilium duplae huiusmodi pecuniarum.

Caeterum cum praefatus Dominus Thomas Erdeődi, Comes et Banus a tempore suscepti Regiminis Banatus, eisdem haramiis Dominorum Regnicolarum, pro supremo Capitaneo, per eosdem Status, fuerit electus, ac eorum curam, tam in exoluendis, quam etiam in locis necessariis locandis, non sine laude maxima, gesserit; foret tamen Sua Magnificentia, tam publicis in eisdem Confiniis, quam etiam priuatis, plurimis curis et negotiis occupata; eapropter Capitaneatum huiusmodi haramiarum eisdem Statibus et Ordinibus resignauit; cum hac tamen protestatione, ut quicunque per eosdem Status Capitaneus eisdem peditibus eligeretur et praeficeretur, is cum eisdem peditibus semper imperio eiusdem Domini Bani parere et obtemperare debeat. Addendo idem Dominus Banus, quod licet forent nonnulli, qui temerario quodam ausu circumferre solebant, nempe Suam Magnificentiam ex pecunia Contributionis, ad solutionem haramiarum ipsorum alias exacta, in usus priuatos quippiam usurpauisse; eapropter, volens talium delatorum impia claudere ora, solenni cum protestatione, paratum offerebat se, rationem daturum eisdem Statibus; ea tamen ratione, ut si quippiam supra exactam Regnicolarum pecuniam de propriis etiam, ad solutionem eorundem haramiarum erogasset, id facta iusta ratione Suae Magnificentiae restituerent. Ad quam quidem rationem iidem Status nequaquam accedere voluerunt. Sed Suae Magnificentiae, pro tam diligenti cura et sollicitudine, qua in administratione dicti supremi Capitaneatus, ab eo toto tempore, non modo laudabiliter, sed et utiliter laborem subierit, ingentes, quas possunt, agunt et referunt grates.

Eligitur itaque et constituitur pro Capitaneo praefatis ducentis haramiis, ad Colapim, Magnificus Dominus Stephanus

de Gregoriancz, cum plenaria atque omnimoda authoritate constituendi, mutandi et de nouo eligendi, prout magis pro utilitate et defensione Regni sibi visum fuerit. Cui per eosdem Status conceditur, ut si Dei benignitate seruitores sui quospiam hostes ceperint, de eis, iuxta suum velle, disponat. Quod si quippiam dicti haramiae ex hostibus lucrati fuerint, habito honesto et honorario munere, eidem Domino Capitaneo residuum cedat, ad utilitatem eorundem Statuum, pro exoluendis dictis haramiis.

Eligitur etiam praefatus Vicebanus pro Magistro Lustrae, qui praetactos haramias lustrare, Regestumque superinde seruare debebit. Solutor praefatus Caspar Petricheuich constitutus, qui haramias partim pecunia, partim vero panno soluet, exindeque lucrum Dominis Regnicolis quaeret. Et cum eodem exactore Dominus Capitaneus, tempore Lustrae et solutionis, mutuam habeat intelligentiam.

Reliquorum vero centum haramiarum ad montes, limitatio et distributio facta est tali modo:

Ad Hochur, Lobor et Krapina ac alia loca necessaria haramiae viginti, qui imperio et ordinationi Magnifici Domini Casparis Draskouich, Sacratissimae Caesareae Maiestatis Consiliarii et Capitanei pareant.

Item ad Lestakouetz, Bela et Iuancz, ac alia loca magis necessaria, haramiae viginti, quibus praeficitur Egregius Petrus Radouich.

Item ad Hraschinam et Hom, aliaque loca necessaria, haramiae decem, quibus praeerit Magnificus Dominus Balthasar Batthyani, per suos speciales homines.

Item ad Chanyo et Kemlek, reliquaque loca ibidem habita, haramiae decem, quos reget Egregius Georgius Praschóczi.

Item ad Rokonok et Bosyako ac alia loca necessaria haramiae decem, quos Magnificus Dominus Gabriel de Tah reget.

Item ad Marocham et Biszagh, aliaque loca magis necessaria, haramiae decem. Hi curae submittuntur Magnifici Domini Stephani Kastellanffi, praefatae Imperatoriae et Regiae Maiestatis Capitanei.

Item ad Meduedniczam, Ztubiczam, Lasz, aliaque loca

magis meticulosa, haramiae viginti, quos gubernabit praefatus Dominus Stephanus Gregorianczi, Capitaneus.

Quia plurimae restantiae annorum superiorum, tam scilicet pecuniarum haramialium, quam aliarum Regni Contributionum, per Dominos Exactores rationum, in diuersorum bonis restare sunt deprehensae, quae partim socordia et negligentia Vicecomitum et Judicum Nobilium, partim etiam plurimorum negligentium, eas hactenus administrare recusantium, in magnam summam coaluerunt; statutum itaque est, ut Exactores ipsi praetactarum pecuniarum, mox uniuersas huiusmodi restantias, praefatis Vicecomitibus et Judicibus Nobilium cunctorum processuum, in Regestis seu Extradatis eorum extradare, ac etiam vel personaliter, propter Schedarum recognitionem, procedere, vel autem eorum speciales homines scripturas ipsorum certo recognoscendas, cum eisdem Vicecomitibus et Judicibus Nobilium mittere et cum eis ubique per processus procedere debeant. Qui quidem Vicecomites cum Judicibus Nobilium, sub poena in publicis Regni Constitutionibus superinde sancita, uniuersas restantias ipsas, tam scilicet pecuniarum haramialium ac aliarum Regni Contributionum, quam etiam dicam Regiae Maiestatis hactenus solui recusantes, per extorsiones birsagiorum, ad plenariam solutionem compellere possint et valeant, authoritate eis per eosdem Status plenaria data et concessa. Ubi autem iidem Vicecomites et Judices Nobilium, circa praemissa, negligentes comperti fuerint, ac propter eorum segnitiam et negligentiam, restantiae praemissae, in aliquorum bonis emanere compertae fuerint; in tali casu, per praefatum Dominum Comitem et Banum in eos aduertatur, ne scilicet frustra tot et toties superinde decreta et sanciones Dominorum Statuum et Ordinum Regni in irritum vergerent.

Cum mercatores diuersis vicibus, pro panno eorum, per Viceprotonotarium, ad assecurationem eorundem Statuum et praefati Domini Bani, ad solutionem dictorum haramiarum, ad fideiussionem suam, accepto, contra eundem Viceprotonotarium graues fecerunt querelas, pro non solutione huiusmodi panni; itaque statutum est, ut ex praefatis restantiis pecuniarum haramialium earundem, primo quoque tempore, mercato-

res ipsi, quoad plenum persoluantur, ut imposterum quoque opera eorundem mercatorum uti possint.

Similiter et illi floreni nonaginta septem, quos idem Viceprotonotarius haramiis ipsis, de propriis suis numerauit, prout id compertum esset, per Exactores rationum eidem Viceprotonotario persoluantur.

Reliqua vero pecunia huiusmodi restantiarum in solutionem haramiarum montanorum conuertatur.

Statutum etiam est, ut illi duodecim haramiae, quos Domini Keglevich in montibus ad Lobor et Hochur, hucusque conduxerant, ex restantiis suprascriptis, exoluantur. Solutio autem ipsa constitit Rhenenses florenos septuaginta duos.

Voluerunt iidem Status, ut uniuersi unius sessionis Nobiles, intra ambitum huius Regni, ubiuis et in quibusuis processibus, commorantes, per Vicecomites et Judices Nobilium horum Comitatuum, in singulis processibus, in Regestum diligenter et fideliter conscribantur, ac eisdem Statibus, in futura eorum Congregatione praesententur.

Ob senilem aetatem et frequentes infirmitates Nobilis Nicolaus Cziganich, alias Judex Nobilium Comitatus Zagrabiensis, id officium deposuit, cui suffectus est Nobilis Joannes Mikulich, qui etiam Juramentum, more solito, coram Statibus, deposuit.

Item Nobiles quoque Ludouicus Apothecarius Glauicza dictus, Lukicza Kathichich, Petrus Brathomanich, et Joannes Rukel, arma et Nobilitatem in Cancellaria consecuti, huiusmodi Insignia Nobilitationis eorum, coram Dominis Regnicolis exhibuerunt.

Quia propter certas causas, generalia Judicia pro festo Beati Jacobi celebrari nequeunt, eorum celebrationem ad futurum festum Epiphaniarum Domini rejecerunt. Praefatus etiam Caspar Petricheuich officium Assessoratus deposuit.

Praeterea causa illa, alias inter familiam Domini Kontzki ab una, parte vero ab altera, familiam Domini Gregoriantzi, ratione cuiusdam testamentariae legationis, olim Dominae Cunegundae Henningh, tam in Sede Domini Vicarii Spirituali Judiciaria, quam etiam coram Domino Comite et Vicebano mota et vertens, iuxta quam siquidem Comitis et Vicebani

Judiciariam deliberationem, in bonis ipsius condam Dominae Cunegundae Relictae, per Vicecomitem et Judices Nobilium huius Comitatus Zagrabiensis, quaedam diuisio facta extitisset, huiusmodi iudiciaria deliberatio eiusdem Comitis et Vicebani, ex eo inualidatur, nam uterque ipsorum violentus in dictis bonis comperitur. Ideoque bona ipsa ad manus praefati Domini Bani, tanquam Fisci sequestris dantur, ut Sua Magnificentia, iuxta priorem suam animi deliberationem et admonitionem, pro bono pacis, praefixo partibus ipsis, uno breui et competenti termino, assumptis penes se iurisperitis viris, reque ipsa, partes inter easdem mature et exacte intellecta, id faciat, quod ad Suae Magnificentiae officium pertinebit. Praefatus etiam Caspar Petricheuich, in persona dictae familiae Domini Kontzki, solenniter protestatus est, quod ipsa familia nihil violenter, sed authore Judice, hactenus in illis bonis, tanquam Successor, praemissa via diuisionis, tenuisset et possedisset; nihilominus praetactae deliberationi Statuum acquieuit, bonaque ipsa apud familiam eorundem, praemisso iure diuisionis habita, eidem Domino Bano cessit de facto ad manus sequestres, modo praemisso occupanda. Super quo literas etiam eidem familiae postulauit dari protestationales, prout et dantur.

Caeterum vadimonium illud, per Vicecomites et Judices Nobilium, in bonis Domini Comitis a Zrinio, pro non solutione pecuniarum haramialium et aliarum Regni pecuniarum nuper acceptum, eidem Domino Comiti restituitur. Ea tamen ratione, ut uniuersas restantias praetactarum pecuniarum, duobus in terminis, videlicet dimidium ad proxime futurum festum Beati Michaelis Archangeli, residuum vero ad festum Epiphaniarum Domini, ab uniuersis bonis, plenarie administrari faciat.

Scribendum Suae Sacrae Maiestati Caesareae, ut solutionem militibus, sub Domino Bano stipendia merentibus, tempestiuius quas hactenus, mitteret, ne milites ipsi, relictis etiam stationibus suis, penuria victualium oppressi, miseros homines depredari cogerentur.

Dantur literae Domino Joanni Berczei commendatoriae, ad Serenissimum Archiducem Carolum.

Statuunt iidem Domini Regnicolae, ut ad praefatam

Maiestatem Caesaream literae scribantur, pro restitutione ad arcem Varasdiensem, insulae Gardinouschyak vocatae, quam Dominus Comes de Zrinio violenter a dicta arce ademit, quae omnium scitu, semper ad eandem arcem et Sacram Regni Hungariae Coronam optimo iure pertinuisse dignoscitur.

Domino quoque Comiti a Zrinio scribendum, ut alueum veterem Draui, per quaedam fossata ne deriuet, contra arcem et Ciuitatem Varasdiensem.

Ad Kupchinam et Rechiczam prouideat Dominus Capitaneus, ne illa loca milite et custodia debita nudata, ostia aperiant hostibus, ad deuastationem illius tractus.

Ut autem praemissa omnia, et quaeuis praemissorum singula, per eosdem Status et Ordines firmiter et inuiolabiliter conclusa, per eosdem obseruentur, praemissos Articulos publicae Constitutionis ipsorum conclusos, sigillo Regni huius consignare et munire voluerunt. Datum in praescripta Ciuitate Regia Montis Graecensis Zagrabiensis, ultimo die Congregationis praenotatae, Anno Domini 1589.

Viceprotonotarius subscripsit.

V.

1591. Július 26.

Articuli Dominorum et Nobilium, aliorumque Statuum et Ordinum Regnorum Croatiae et Sclauoniae, in generali Congregatione eorum, ex edicto Spectabilis et Magnifici Domini Thomae Erdcödi de Monyorókerek, Comitis et Bani, pro festo Beatae Annae, Matris Beatissimae Virginis Mariae, in Ciuitate Regia Montis Graecensis Zagrabiensis celebrata, conclusi.

Imprimis quoniam praeteritis temporibus Egregius condam Magister Petrus Poiatich, alias Vice Protonotarius huius Regni Sclauoniae et Croatiae, e viuis ex hac miseriarum valle excessit, ne per mortem eius Statibus et Ordinibus Regnorum, tam in extradandis literis necessariis, quam etiam celebrandis Judiciis breuibus, aliisque necessitatibus, de more ad officium Viceprotonotarii pertinentibus, aliqui defectus euenire possent, per Dominos Regnicolas Egregius Caspar Petricheuich de Miketincz, in locum eius electus est, et coram Statibus et Ordinibus Regni Juramento praestito, creatus. Mortuo etiam

Egregio Francisco Aythich, alias Judice Nobilium Comitatus Zagrabiensis, Egregius Ladislaus Gouorkouich in locum eiusdem substitutus est.

Statutum quidem per Status et Ordines Regnorum in praeterita Congregatione eorum, pro certis laboribus et vecturis, ad finitima loca munienda necessariis, fuit; superindeque certa etiam limitatio et ordinatio conscripta, cum praefixione termini praestandorum laborum, extat. Sed cum iam Bassam Boznensem, cum Beghis plurimis, imperio illius subiectis, validissimum exercitum, et maximum numerum militum conscripsisse palam fama fertur, eoque proposito, ut Castrum Szi-szek Reuerendissimorum Dominorum Capituli Ecclesiae Zagrabiensis, non exiguum quidem refugium Patriae, in Confiniis praedicti Comitatus Zagrabiensis existens, omnibus viribus et copiis, cum apparatu ingeniorum et tormentorum bellicorum, istis diebus obsideret. Labores uniuersos et quosuis ad Confiniorum Castella Regni deputatos, et ordinatos, Status et Ordines Dominorum Regnicolarum, ad illum terminum, quem praefatus Dominus Banus commodiorem esse duxerit, et vigore literarum suarum praeceptoriarum publicauerit, obseruata ordinatione antea factae limitationis, quorumuis processuum Judicum Nobilium differunt. Et sub poena in publicis Constitutionibus Diuorum Regum Hungariae, ac etiam Statuum et Ordinum Regnorum istorum anni 1587, termini Dominicae proxime post festum Circumcisionis Domini, uniuersis et singulis Dominis Magnatibus et Nobilibus, alteriusque cuiusuis status et conditionis hominibus, tam possessionatis, quam impossessionatis, una cum colonis, viritim, ubi antedictus Dominus Banus, cum Banderio Regio et Banali castrametatus fuerit, sine omni mora et dilatione, bene armati, sese, ut conferant, publico decreto committitur. Nobiles vero impossessionati, literis tamen Regiis Armalibus gaudentes, sub amissione Nobilitatis, similiter viritim ibidem compareant. Coloni autem Ciuitatis Regiae Zagrabiensis, non obstante eo, quod Ciues ipsi, in dictis Castris viritim adesse debeant, duas falconetas, cum eorum necessariis pro nunc in foro eiusdem Ciuitatis existentes, deuehant, et ubique Domini Bani et Dominorum Regnicolarum Castra comitentur; aliae vero liberae Ciuitates, prout

Domini Magnates et Nobiles, una cum colonis viritim insurgant.

Cum autem non exigua Regni istius salus in defensione praescripti Castri Sziszek existat, publicumque bonum et non priuatum commodum concernat; Status et Ordines Dominorum Regnicolarum in conseruatione et protectione iam fati Castri Sziszek, ad petitionem singularem Dominorum Capituli dictae Ecclesiae Zagrabiensis, primi termini anni presentis, proxime iam praeteriti festi Beati Georgii, pecuniales haramiales, a bonis uniuersis eiusdem Capituli non administratas, benigne ipsis Dominis Capitulo relaxant et condonant.

Quamuis hactenus Status et Ordines Regnorum, restantias pecuniarum haramialium annorum praeteritorum ac etiam praesentis anni festi Beati Georgii, termini elapsi, ad manus Exactoris moderni Magistri Viceprotonotarii Regni administrare debuissent; nihilominus tamen, visa maxima annonae caristia, Domini Regnicolae, decimum quintum diem a die datarum praesentium, omnibus et singulis solutionis et administrationis praefigunt, alias inobedientes ipso facto, per solitas vadiationes, ad soluendum compellentur.

Caeterum ad postulationem praescripti Domini Bani et Comitis, cum Magnificus Dominus Stephanus de Gregorianez in praeterita Congregatione, ad querulosam propositionem ipsius Domini Bani, ratione quorundam aggerum de terra cumulatorum et erectorum, a quibus ex metis Castri Mokricze praefati Domini Gregorianczi, in Prouincia Carniolae existentis, seruitores et homines dicti Domini Bani in metis Castri Szamobor, Comitatus iam fati Zagrabiensis, cum apparatu bombardarum, armata manu inuasisset, minime erectos fuisse, et per hoc, ne vestigia eorundem existere asseruisset, Dominus Vicebanus et Comes ac Magister Viceprotonotarius Regni, ad oculatam reuisionem, si et in quantum praedicti aggeres erecti fuissent, nec ne, Dominis Regnicolis volentibus, ex praescripta publica Congregatione exmittuntur.

Committitur praescripto Domino Stephano de Gregorianez, peditum Regni Capitaneo, medio Domini Vicebani et Comitis, a Statibus et Ordinibus Dominorum Regnicolarum, ut ex Colapianis Regni haramiis, in possessione Sislauichi,

Comitatu iam fato Zagrabiensi, decem haramias constituat; in montibus vero, iuxta Dominorum Regnicolarum limitationem et conscriptionem anni 1588, pro Dominica Misericordia, interteneat.

Scribendae sunt literae ad postulationem certorum Nobilium Comitatus Crisiensis, nomine Dominorum Regnicolarum, pro deputandis haramiis, ad Castellum Jelekotz, vicinum fluuio Drauae, Comitatus Crisiensis, ordinariis Prouinciae Styriae Regentibus.

Conqueruntur Nobiles Comitatus Crisiensis, contra equites Magnifici Domini Zekel, Capitanei equitum praesidii Crisiensis, ratione diuersarum violentiarum et incendii, in praeterita pascuatione facti; ideo nomine totius Regni, ipse Dominus Zekel admonendus erit, ut seruitores scelerum patratores iuri statuat, vel autem ipse, more solito, citandus erit.

Pro aliis autem variis et maximis violentiis, coram Dominis Regnicolis, tam in praeteritis publicis, quam etiam in moderna Congregatione, a Nuntiis Spectabilis et Magnifici Domini Comitis a Zrinio et aliis Nobilibus, cum magno dolore propositis, quibus in dies a militibus praesidii Carlostadiensis affliguntur, necnon etiam ratione depredationis Nobilium Comitatus Crisiensis bonorum, et violentae frumenti exinde ablationis, a peditibus Caproncensibus, cum et quando Magister Viceprotonotarius Regni, a querulantibus requisitus fuerit, ad Dominum Generalem Capitaneum Carlostadiensem et Dominum Capitaneum Caproncensem, sub sigillo Regni, literae scribentur. Qui quidem si iustitiam administrauerit, bene quidem; si vero non, extunc Domini Ordinarii Prouinciarum Styriae, Carniolae et Carinthiae Regentes, requirendi erunt, ut a Capitaneis Confiniorum, de militibus, iure mediante, damnificatis et laesis querulantibus, satisfactio impendatur, vel autem Domini Regnicolae hostem internum libertatis Regni, iuxta publicas Diuorum Regum Constitutiones, coercebunt.

Praeterea recordantur Domini Regnicolae, in publica Congregatione eorundem annorum praeteritorum, ad lamentabilem querelam Nobilis Nicolai Toplichki, pro parte Migalich, in acerbissima Turcae Pirih Zpahia captiuitate existentis, con-

clusisse, ut postquam constet, ipsum Migalich fideiussorem, pro Egregii quondam Georgii Zladoieuich, alias Vayuodae, filio Georgio esse, ac prout ex literis Bassae Boznensis eliciebatur, dictum Georgium, pro residuitate debiti pactationis iam dicti Pirih Zpahiae, antea captiui praedicti Domini Bani, exmissus fuisse, ut, ratione eiusdem debiti, Dominum Banum contentasset; dictus autem Georgius, immemor iuramenti, quo se praescripto Migalich, tempore de captiuitate exmissionis astrinxisset, iam ut libera persona, nulla satisfactione facta Domino Bano, in Regno spatiaretur, ipse autem Migalich durissimas poenas pro ipso in dies lueret; ne itaqua imposterum fraus et dolus talis aliis cedat in malum exemplum, unanimi voto Status et Ordines Regnorum concluserunt, ut ipse Georgius Zladoieuich, usque ad festum Assumptionis Beatissimae Virginis Mariae, proxime futurum, cum Domino Bano concordare debeat; vel autem, ut in Turciam redeat, et a fideiussione miserum Migalich liberet. Pro captiui autem ipsius Georgii eliberationis causa, Omer Vayuoda dicto in Turciam misso, scribentur per Dominum Banum literae, ad ipsum Bassam Boznensem, ut vel ipse personaliter Omer Vayda adsit, vel pro capitis redemptione, dicto Zladoieuich satisfaciat; alioquin captiui Turcae per Dominum Banum ubique arestari debebunt.

Quia autem Joannes Pissich, immemor compromissi, cum Egregio quondam Ladislao Imprich, alias Vicebano et Comite initi, diuersas violentias et scelera perpetrari, contra Dominam Relictam eiusdem non cessat; idcirco per Status et Ordines Regnorum, festum Natiuitatis Beatissimae Virginis proxime futurum, terminus ipsi Spissich praefigitur, ut coram Domino Bano praemissa certificatione, ubi idem Dominus Banus tunc tempore fuerit, compareat, ad reddendam rationem violationis compromissi; bona autem et iura possessionaria, per ipsum Spissich a Domina Catharina Relicta Stephani Vragouich reoccupata, per Dominum Vicebanum et Comitem, vigore Articulorum, Dominae Relictae restituantur.

Protestatur Dominus Stephanus Tahi, pro prouentibus vadi in fluuio Zauae, ac Teloniorum ad Castrum Szomszéduarae, Comitatus dicti Zagrabiensis, pertinentium, a Domino

Gregorianczi pro se ipso usurpatis, ac etiam ratione cuiusdam coloni ipsius protestantis, per eundem Dominum Gregorianczi capti, contra quoddam compromissum, inter partes easdem emanatum. Exmissus itaque est Dominus Vicebanus et Comes, ut admoneat partes, ratione concordiae; alioquin partes iuris ordine procedent.

Postremo, praenominatus Magister Viceprotonotarius Regni, in suo et fratrum suorum condiuisionalium familiae Vragouich (nomine) grauissime conqueritur, protestando contra Magnificam Dominam Magdalenam Pettheő, Relictam Magistri quondam Domini Simonis Kegleuich, ac filios eiusdem ex praedicto Domino et marito suo susceptos, nec non Generosam Dominam Fraxiam Chorom, Relictam quondam Benedicti Pettheő ac Gabrielem Pettheő filium eiusdem, qui non curata, vigore literarum Adiudicatoriarum Domini Bani, restatutione iuridice obtenta, syluae Czerje, partim in terras partim in foenilia redactae, intra metas possessionis Mariassotz et Comitatu Varasdiensi existentes, certa foenilia reoccupatione depascere et defalcare, seminaturas autem conculcari et contereri iumentis et equis non cessant.

Ut autem praemissa omnia, per Status et Ordines Regnorum conclusa, firma sint, et per quosuis Dominos et Nobiles ac Status et Ordines uniuersos, inuiolabiliter obseruentur, praedicti Domini Regnicolae, sigillo Regni praescriptos Articulos obsignari fecerunt. Datum in praedicta Ciuitate Regia Montis Graecensis Zagrabiensis, eodem die Congregationis praenotatae, Anno Domini millesimo quingentesimo nonagesimo primo.

Lecta per Viceprotonotarium Regni.

VI.

1592. Január 5.

Articuli Dominorum et Nobilium, aliorumque Statuum et Ordinum Regnorum Croatiae et Sclauoniae, in generali Congregatione eorum, ex edicto Spectabilis et Magnifici Domini Thomae Erdeödi de Monyorókerek, Comitis et Bani, pro die Dominico proximo ante festum Epiphaniarum Domini, in Ciuitate Regia Montis Graecensis Zagrabiensis celebrata, conclusi.

Status et Ordines Egregio Magistro Martino Zombatheli, Protonotario Regnorum istorum e viuis sublato, ad singularem petitionem Domini Bani Egregium Magistrum Matthiam Zekel in Protonotarium Regni acceptarunt, assentiente ad hoc ipso Domino Bano, ut Priuilegia Serenissimorum Regum Hungariae Matthiae, Uladislai gloriosissimae memoriae, Dominis Regnicolis clementer collata, confirmentur, et prout sunt a Regnicolis accepta et approbata, obseruentur. Ipse autem Protonotarius reclamantes Regnicolas, nulla via vel ratione iniuriae offendat, sed debitum honorem omnibus exhibeat. Cum Domino Vicebano et Comite ac Magistro Viceprotonotario amice viuat. Pro literis illorum causalibus nihil percipiat. Ipsoque Viceprotonotario, cum continuis expensis et expeditionibus Regni, praefati Protonotarii vices gerendo aggrauetur, aequum est, ut eidem dictus Protonotarius a celebratione singulorum Octaualium Judiciorum Domini Bani Sedis, veluti et quondam Magister Emericus Pethe de Hettes, quondam Joanni Petricheuich, alias similiter Viceprotonotario Regni, quinquaginta florenos Hungaricales, de perceptis taxis numerauit, administret. Quantum autem ad taxam et redemptionem literarum attinet, pro nunc Status et Ordines humanitati praefati Protonotarii sese submittunt. Nam si more praeteritorum Protonotariorum in nimia taxatione praecesserit, certum modum et ordinem eidem Regnicolae praescribent. Et ut absolutis Judiciis Octaualibus, antequam literas causales expediat, ex Regno ne recedat. Expeditas autem literas, si quas ipso facto

aliqui ex Regnicolis redimere non potuerint, statuto praetio, apud praefatum Viceprotonotarium relinquat, decretum est.

Serenissimi Principis Domini Domini Ernesti, Dei gratia Archiducis Austriae, Ducis Burgundiae, Comitis Tyrolis etc. clemens mandatum ac diuersas propositiones, a Nuntiis Serenitatis Suae, Status et Ordines afflictorum Regnorum Sclauoniae et Croatiae humillime acceperunt. In quibus cum clementer Serenitas Sua benignam gratiam, paternumque affectum et singularem protectionem, admonendo, ut solita virtute constantia, et fide in officio bonorum et fidelium amatorum Patriae perseuerarent, mutua habita cum propinquioribus Dominis Regni Hungariae et reliquis Confiniis intelligentia, declarat; afflictae istae reliquiae Regnicolarum, summas et immortales gratias Serenitati Suae agunt, gaudentes in hoc summopere, quod administrationem Confiniorum istarum partium Serenitas Sua gubernatura sit.

Ubi autem Sua Serenitas hortatur benigne, nomine Sacratissimae Caesareae Regiaeque Maiestatis, Domini illorum clementissimi, ut certam et strictam legem, ac limitationem de Insurrectione, contra hostem, Regnicolae statuerent, in eosque, qui tempore Insurrectionis, sub vexillum Regale personaliter et conuenienter armis instructi, tempestiue venire negligerent, poenam irremissibiliter decernerent: Status et Ordines, praeteritis malis ex continuis excursionibus Bassae Boznensis edocti, futuris periculis prouidere studentes, pro posse suo, quomodo reliquiae istae tuendae essent, concluserunt tali modo.

Quod omnes et singuli Domini Praelati, Magnates et Nobiles ac alii possessionati, Spirituales et Seculares homines, personaliter, penes Banderium praefatae Sacratissimae Caesareae Regiaeque Maiestatis et Dominum Banum, tempore generalis, in extrema necessitate expeditionis, interesse debeant.

Unus autem quisque Spiritualium et Secularium Dominorum ac Nobilium, nemine excepto, a singulis decem fumis, singulum unum equitem, bene armatum, galeatum, loricatum et hastatum, ut secum habeat; pedites vero a singulo fumo pixidarios duos; decem autem fumos non habens, is cum altero Nobili conferat et componat; ut semper numerus plenus esse

exercitus possit. Similiter et fumum integrum non possidens, de peditibus curet.

In stipendio alieno militantes, aut officiales existentes, tam pro propria persona sua, unum equitem, quam etiam iuxta quantitatem bonorum, equites et pedites mittant.

Mulieres Relictae bene possessionatae et pueri, senes et imbecilles, qui ad bellum idonei non sunt, tam pro personis, quam etiam ratione portarum, similiter equites et pedites suos expediant.

Si quis autem in diuersis Comitatibus bona habet, ut de omnibus illis equites suos secum in exercitu eius Comitatus, ubi personaliter residentiam facit, retineret; tempore tamen lustrationis specifice significet et ostendat equites ratione bonorum in uno quoque Comitatu existentium, Vicecomiti illius Comitatus.

Nobiles vero viri unius sessionis, a singula domo ut viritim, non obstante, quod integram sessionem vel curiam non possideant, insurgant. Viduae tamen mulieres, quae filios tantae aetatis non habent, maneant domi et Deum orent.

Fratres Eremitae commorantes in Regno isto, si in medio sui amantes militiam non habent, ab omnibus Monasteriis, quatuor bene armatos equites ad bellum destinent.

Mercatores autem externae nationis, in Ciuitatibus, vel ubicunque in Regno commorantes, ut a mercibus valoris florenorum quingentorum, unum equitem interteneant, et ipsi etiam, vel personaliter adsint, vel loco sui equitem conducant. sub amissione mercium.

A Ciuitatibus liberis, more solito, ut Ciuium unico tonsore in Ciuitate relicto, sine quibus castra esse non possunt, expediantur, et de colonis, in medium Comitatus, equites etiam suos et pedites mittant.

Ad vehenda vero ingenia et tormenta bellica ac pulueres et alios ingeniorum apparatus, Ciuitates liberae et fratres Eremitae de Lepoglaua, ab uniuersis bonis, currus cum omnibus attinentiis, semper paratos tenere, iuxta Commissionem Domini Bani et conseruare, ac ingenia ipsa atque pulueres eo, quo Castra mouerentur, vehere et conducere debeant.

Armales Nobiles impossessionati, sub amissione Nobili-

tatis, viritim ut veniant, vel ex rationibus suprascriptis venire non valentes, loco sui, alios expediant.

Dum autem haec necessitas insurrectionis accedet, Vicebanus cum Comitibus et Judicibus Nobilium suis, ac Vicecomes Comitatus Varasdiensis, adiunctis similiter Judicibus Nobilium, accepta informatione et commissione a Domino Bano, in loco statuto Castra proclamet; ad quae quisque ad praefixum diem venire debeat, ut sic tandem facta lustratione, quo necessitas postularet, auxilium, una cum Domino Bano ferre valeant.

Quilibet autem, huiusmodi generali Regnicolarum die et termino praefixo, modo quo supra, expeditioni interesse debeat, absque omni procrastinatione, in loco deputato cum omni gente sua ac iumentis, cum quibus ad exercitum ire tenetur. Quicunque autem ad huiusmodi generales exercitus proficisci debens, tempore proclamationis et instaurationis eorundem, contumaciter ire et proficisci neglexerint; aut multum tarde terminum et locum uniuersalis Conuentionis ipsius exercitus studiose praetermitterent; caeteris exercituantibus fatigatis, aut dispersis, seu conflictu bellico iam commisso et habito superuenerint; aut in tempore veniendo et comparendo, ante debitam et finalem expeditionem, belli, occasione qualibet, etiam conflictu non habito, Domini Bani, vel Capitaneorum ipsius exercitus absque licentia, de eodem exercitu temerarie recesserint; tales expediti minime reputentur, sed eorum possessiones, pro huiusmodi non veniendo, vel tarditate aut temerario discessu, per Vicebanum et Vicecomites, cognita mera superinde rei veritate, occupentur, et de huiusmodi possessionibus occupatis, per Sacratissimam Caesaream Regiamque Maiestatem, de Consilio Dominorum Praelatorum et Baronum, quid agendum sit, deliberetur.

Maximae autem altercationes et rixae, vel ex hoc exoriri in bello solent, quod quorundam Dominorum et potiorum Nobilium homines, mandatis Vicebani, Vicecomitum, Judicum Nobilium parere nolunt; sed iuxta arbitrium suum quisque tendat, quo vult; et cum ad coercendos huiusmodi inobedientes, praefati insufficientes sint, tempore huiusmodi generalis expeditionis, Capitaneus Regni, uniuersis et singulis, salua autho-

ritate Domini Bani praeesse debet. Magnificus vero Dominus Stephanus de Gregoriantz, Capitaneus Regni, aduersa valetudine cum laboret, ne in tali expeditione generali et publica Regni, aliqui defectus essent; vel autem instante expeditione officio valedicere volens, ne Regnicolae improuise et nemine requisito, Capitaneo carerent, per Reuerendissimum Stephanum Budóczi Archidiaconum Cathedralem Ecclesiae Zagrabiensis, ac Egregios Magistrum Casparem Petricheuich Viceprotonotarium Regni et Christophorum Vraghouich Vicecomitem Comitatus Varasdiensis, cum ea protestatione requirendus est nomine Regni, si praedicto officio aduerse valens, visa maxima necessitate Regni, et cura, quae in generalibus expeditionibus fieri solet, valedicere vellet, Status et Ordines certiores faceret; nam si Status et Ordines periculum aliquod, ipso absente, in negotiis, quae ad officium ipsius pertinent, incurrent, nomini alteri, quam ipsi ascribent. Et quicquid idem Dominus de Gregoriantz ad praemissa dixerit, vel responderit, iidem a Regno delegati, Domino Bano referre debeant, liberamque authoritatem Dominus Banus, mutuo habito Consilio cum Vicebano et Viceprotonotario, cum Dominus Gregorianczi praedicto officio valedixerit, in locum ipsius, Regni Capitaneum, quem idoneum esse duxerint, eligendum habeat.

Insuper ne et exercituandi modus iste, casu aliquo, sicuti et Sua Serenitas admonet, victualibus destitutus maneat, defectuque victualium, ab externis Prouinciis nobis auxilium eapropter venire recusantibus, continue accusemur, indeque extremum malum, pulsi Patria, patiamur; conclusum est, ut uniuersi Domini, Praelatus, Banus, Magnates et Nobiles Regni, atque etiam Ciuitates liberae, Capitulum, Monasteria, Parochi et Altaristae, a singulis portis, siliginis mediam, milii unam, speltae vel auenae unam quartam, siue mensurae ordinariae Zagrabiensis, usque primum diem mensis Martii, anni praesentis contribuant, et ut huiusmodi victualium contributio totius Regni a Communitate Ciuitatis Regiae Montis Graecensis Zagrabiensis exigatur. Quae quidem victualia, iuxta limitationem exinde fiendam, practio diuendenda erunt, ac tandem venditionis summa, iterum toties quoties vendentur, denuo, seruata iusta ratione, emenda sunt.

Cum etiam Status et Ordines memores sint, quantum damnum in generali illa expeditione, non habito Conseruatorio et domo victualium propria, acceperint, et cum etiam indecorum sit, ut in Ecclesiis Parochialibus, quae festiuis diebus, cultu diuino florere et vigere deberent, secularia negotia, postpositis diuinis officiis, tractentur; a singulis portis uniuersorum Dominorum et Nobilium possessionatorum, ac etiam unius sessionis Nobilibus denarii viginti, pro aedificatione et reparatione totaliter in hac Ciuitate desertae Ecclesiae Beatae Catharinae et adiacentis eidem Ecclesiae domus, quae et antea in usum victualium deputata fuit, dandi sunt, et ut ad manus Egregii Joannis Jakopouich usque primum diem Februarii, administrentur, idemque tam exactionis quam vero erogationis, fiendae aedificii *(sic)* et reparationis, rationem teneat, statutum est.

Ratione autem modi statuendi de limitatione pretii frumenti et pabuli, cum et alias satis magna penuria victualium sit, Status et Ordines nullam certam limitationem facere possunt. Conqueruntur autem grauissime Spectabilis et Magnificus Dominus Comes a Zrinio, contra milites Carlostadienses, quod iidem milites, nullo pretio deposito, violenter victualia in bonis Castri ipsius Ozal diuersi generis rapiant, et pro se usurpent. Similiter etiam in vicinioribus villis milites praesidii Capronensis, miserorum Nobilium Comitatus Crisiensis faciunt. Sed et etiam Egregius Magister Caspar Petricheuich Viceprotonotarius Regnorum istorum, aduersus praeteritum victualium Magistrum Confiniorum Regni Sclauoniae, qui eidem ducentis florenis Rhenensibus, pro certis vinis ad necessitatem Confiniorum acceptis, obligatur. Quibus quidem negotiis si Serenitas Sua modum non inuenerit, Confinia ipsa, ex violentis rapinis militum et non fideli solutione victualium Magistri, victualibus carebunt.

Juxta autem clementem exhortationem et requisitionem Serenitatis Suae, Status et Ordines Regni diligenter accurato Consilio tractarunt, qua ratione Castrum Sziszek in meliorem statum, quam hactenus fuit, redigeretur; et omnibus viribus, quae praestanda sunt, exercere non recusabunt. In hoc Serenitati Suae humillime supplicant, ut cum Sacratissima Caesarea

Regiaque Maiestate clementer apud inclytas Prouincias Styriam, Carinthiam et Carniolam instarent, pro deputandis centum peditibus, in defensionem praedicti Castri Sziszek continue commorantibus; nam toties Capituli deuastatis bonis, milites amplius Capitulum tenere non posset.

Praeterea Status et Ordines intellexerunt Serenitatem Suam in hoc esse proposito, ut ingenia et tormenta bellica tempore illius generalis expeditionis praeteritae hic Zagrabiae relicta, ut abducerentur; et cum palam omnibus constet, Ciuitatem istam adeo ruinosam esse, quod nisi singulari praesidio tormentorum, et aliqua intertentione militum, quamprimum roboretur, adueniente necessitate, hostium impetum sustinere nulla ratione posset; Regnicolae Suam Serenitatem humillime orant, ne praedicta ingenia bellica amoueat, sed potius, pro custodia Ciuitatis, certum numerum peditum conducat.

Pro laboribus autem gratuitis Status et Ordines Regnorum, ad finitima loca munienda necessariis, decernunt, iuxta Articulum praeteritae ultimae Congregationis, ad illum terminum, quem Dominus Banus commodiorem esse duxerit, et vigore literarum suarum praeceptoriarum publicauerit, obseruata ordinatione antea factae limitationis, quorumuis processuum Judices Nobilium omnibus et singulis praestandos, exceptis bonis quorumuis Dominorum et Nobilium in processu Joannis Mikulich Judicis Nobilium et districtu Marocha, cum bonis Reuerendissimi Domini Episcopi Zagrabiensis vicinioribus, combusto castro Magnifici Domini Stephani de Tah, Bosyako, a Turcis totaliter, ad erectionem et aedificationem eiusdem Castri deputatis.

Solent etiam nonnulli arma et instrumenta bellica Turcis, contra sanguinem Christianum deferre. Qui quidem dum reperiri et sciri poterint, ademptis primo armis et rebus eiusmodi vetitis, statim administrato Judicio, si ignobiles fuerint, non obstante eo, quod captivi sint, morte priuentur. Si vero Nobiles tales reperti fuerint, ipso facto armis priuentur, et in Sedem banalem euocentur, iudiciumque, iuxta contenta decreti, recipiant.

Statutum etiam est, ut arces in desolationem deuentae duobus vel tribus, aut pluribus etiam fratribus in eisdem por-

tionem habentibus, ubique per Egregium Magistrum Casparem Petricheuich, Viceprotonotarium, cum et quando requisitus fuerit, fideliter perlustrentur, et legitima facta verificatione, per cuius incuriam et negligentiam fratris, talis arx desolaretur, sub sigillo Regni fratri reparare volenti, literae per eundem Viceprotonotarium dentur.

Caeterum, cum plurimi ex Dominis Magnatibus, nescitur qua consideratione ducti, Contributionem pecuniarum haramialium temerarie soluere recusent, publicis statutis se opponendo; denuo et iterum festum conuersionis Beati Pauli uniuersarum restantiarum terminus praefigitur, atque iterum, seruatis terminis solutionis, pro praesenti anno floreni tres Contributionis utriusque termini imponuntur. Praeteritorum vero annorum Exactor, praefatus Viceprotonotarius, cum ea protestatione praesentis etiam anni Contributionis Exactionem assumpsit, si ad praescriptum terminum praeteritorum annorum, ipso Exactore existente, restantiae per Regnicolas administrabuntur. Ad petitionem autem eiusdem, ut ratio perceptae pecuniae, et solutionis praeteritorum annorum ab eodem accipiatur; eliguntur, pro accipienda ratione, Dominus Vicebanus et Comes Michael Voykffi, Franciscus Ztolnikouich, Gregorius Sugnetich et Joannes Mikulich, Judices Nobilium Comitatus Zagrabiensis, cum et quando per ipsum requisiti fuerint.

Ut autem moderna iudicia Octaualia, alacrius, sine timore aliquo hostili celebrari possent, a singulis duabus portis Pixidarius unus, ad defensionem Breszth, et vadorum Colapis, processu Thomae Latzkouich Judicis Nobilium, imperio Domini Comitis Petri Erdeődi submissi; in processu autem Ladislai Saffarich et Joannis Mikulich Judicum Nobilium Comitatus Zagrabiensis et Joannis Gubassóczi Judicis Nobilium Comitatus Varasdiensis ad Minczent et viciniores illas villas Dominorum Capituli Zagrabiensis, Stephano Peszeri Vicecomite et Caspare Bobinetz gubernatoribus existentibus; processus vero Georgii Fodróczi, Stanislai Kőrösi, Christophori Pálffi Judicum Nobilium Comitatus Varasdiensis et Cosmae Korentzki Judicis Nobilium Camitatus ad Lyudbregh Dominorum Thuróczi duce Vicecomite Varasdiensis; processus

Stephani Berdóczi Judicis Nobilium Comitatus Crisiensis Crisium ad coercendos hostium conatus destinati sunt; et ut, usque ad diem Dominicum proxime futurum, compareant, committitur; inobedientes autem, ratione cuiusuis unius peditis personae, per solitas vadiationes sex florenos hungaricales soluere compellantur.

In quorum omnium praemissorum robur et firmitatem perpetuam, praesentes Articulos seu Constitutiones eorum, modo praedeclarato, unanimi voto, parique consensu aeditos et conclusos, sigillo eorundem authentico communiri et obsignari fecerunt. Datum in dicta Ciuitate Regia Montis Graecensis Zagrabiensis, feria tertia proxima post festum Epiphaniarum Domini, ultimo die Congregationis eorum praenotatae. Anno Domini 1592.

Lecta per me Magistrum Viceprotonotarium Regni.

VII.

1593. Január 24.

Articuli Dominorum et Nobilium, aliorumque Statuum et Ordinum Regni Sclauoniae, in Congregatione generali eorum, die Dominico proximo ante festum conuersionis Beati Pauli Apostoli in area Capitulari Ecclesiae Zagrabiensis, conclusi et aediti.

Status et Ordines ad mandatum Caesareum et Regium eligunt et transmittunt ad futurum Conuentum Posoniensem Regni Hungariae, pro festo praedicto Conuersionis Beati Pauli Apostoli, per Serenissimum Principem Dominum Archiducem Matthiam, in persona Suae Maiestatis celebrandum, Nuntios suos Reuerendissimum Dominum Nicolaum Zelniczei, Praepositum Maiorem et Canonicum Ecclesiae Zagrabiensis, ac Magistrum Casparem Petricheuich Viceprotonotarium Regni. Quibus dantur literae credentionales, more solito, sub sigillo Regni et insructio in haec verba.

Imprimis, ut Domini Nuntii, ne ultimi in Conuentu in medio Dominorum Regnicolarum Regni Hungariae sint; postquam autem eo peruenerint, literas credentionales Dominis

Praelatis et Baronibus suo modo exhiberi curent, negotiisque Regni huius accuratissime inuigilent.

Sed et Serenissimus ubi Princeps Archidux Austriae Matthias ad Diaetam venerit, literas Regni credentionales Suae Serenitati exhibeant, cum fidelium seruitiorum oblatione, Suaeque Serenitati humillime, nomine Regnicolarum, supplicent, ac eandem per omnia Sacra obtestentur, dignetur cum Sua Sacratissima Maiestate, iam tandem querelas et miserias nostras exaudire, periculis et calamitatibus, tam praesentibus, quam imminentibus, tempestiue consulere, Regno iam iam omnino ruituro, mature succurrere, amissa recuperare, extructa et praesertim Petriniam destruere, titubantia fulcire, collapsa restaurare, afflicta recreare, et pro nostra securiori hic permansione, cum Statibus et Ordinibus Regni Hungariae, quorum membrum sumus, deliberare. Quod nisi primo quoque tempore Sua Serenitas, cum Sua Sacratissima Maiestate, fecerit, actum erit non solum de nobis, sed etiam de aliis vicinis Suae Serenitatis Prouinciis ac tota Germania et Hungaria.

Calamitates enim et pericula, quae saepe numero, tam coram Sacratissima Caesarea Regiaque Maiestate, quam Serenissimo Principe Archiduce Ernesto, Dominis nobis clementissimis ventura, reliquiis huius afflicti Regni, vaticinati sumus, nobis (proh dolor) superuenerunt. Et quod miserandum est, hoc biennio, ex quo in reliquias huius afflicti Regni grassari Passa Boznensis coepit, circiter viginti sex Castra et Castella Confiniorum igne combussit, et in potestatem suam accepit, triginta quinque millia hominum in acerbissimam seruitutem abegit. Sed et nunc omnem cogitationem, omnia consilia, omnes denique vires et conatus eo dirigit, ut perexiguis huius Regni reliquiis, omni quasi defensione destitutis, ultimum inferat excidium.

Declarandae etiam sunt communes nostrae calamitates, ex insolentia militum Sacratissimae Maiestatis, tam externorum, quam internorum, qui eas, quae ab hoste supersunt Regni reliquias, passim hostiliter dosolauerunt, frumentum omnis generis, vinum, caeteraque id genus victualia, vi diripuerunt, arma et supellectilem distraxerunt, pecora mactauerunt, domos ac

alia aedificia, cum saepimentis hortorum, destruxerunt, verbera, caedes ac homicidia commiserunt, curias Nobilium inuaserunt, clenodia et utensilia domus penitus abstulerunt, viris ac mulieribus vestes, tam ex scriniis, quam ex ipsis corporibus detrahentes, asportauerunt, seminare volentibus semina et pecora acceperunt, aliasque iniurias et damna inenarrabilia nobis intulerunt. Et praesertim misera plebs, alioquin etiam Turcica tyrannide aggrauata, adeo est oppressa, ut illi, praeter vitam, seminudumque corpus, pene relictum sit nihil.

Cuius quidem mali praecipuus author fuit, quidam Veszei Josa dictus, certorum equitum et peditum Domini Thomae Nadasdi Vicecapitaneus, qui ex huiusmodi rapinis non solum se, suosque milites sustentauit, verum etiam domum discedens pecuniam non contemnendam corrasit.

Quam ob rem, Suae Serenitati supplicandum humillime, ut si imposterum ex Ungaria submitterentur auxilia, ne praefatum Sacratissima Caesarea Maiestas Josam patiatur amplius huc venire. Damna insuper tam per eum, quam alios nobis ac miserae plebi illata, facta inquisitione et rectificatione, ut refundantur. Et ne imposterum huiusmodi damna et iniuriae a quibusuis militibus Sacratissimae Maiestatis in eundo vel redeundo aut etiam in condescensione inferantur, modum inuenire dignetur.

Insuper dignetur Sua Serenitas, cum Sua Sacratissima Maiestate, praesidium Banale maiori militum numero et stipendio augere, ac Confinia, multis calamitatibus et periculis circumsepta, validiori ac continuo praesidio munire. Nam praesidium hoc Banale ducentorum quinquaginta equitum ac totidem peditum, et quod detestabilius est ab aliquot iam annis insolutum, adeo perexiguum et viribus impar est, ut vix uno Begho aut Voyuodae, nedum potentissimo Passae Boznensi resistère, simul et stationes designatas custodire queat. Sua Maiestas, visa etiam Regni extrema necessitate, tum etiam bonorum Domini Bani desolatione, dignetur eius quoque salarium augere. Quo nimirum et ille suo officio accuratius inuigilare, et seruitores, quos in bonis suis ante desolationem collocauerat, commodius intertenere queat.

Dominus autem Banus, si infelicis ad Breszth illius

cladis exercitus Suae Maiestatis reus esse coram Regnicolis proponeretur, hac in parte Dominus Banus nomine Regni partim propter absentiam utriusque Generalis Capitanei, partim etiam propter paucitatem indigenorum militum, et ob non assuetorum militiae Turcicae externorum auxilio excusandus erit.

Generalibus quoque Croatiae et Sclauoniae serio iniungere Sua Maiestas, ut cum Domino Bano in defendendis huius Regni Confiniis eam habeant mutuam intelligentiam, ut ubi necessitas postulauerit, coniunctis viribus et copiis hosti occurrere debeant et teneantur, eidemque Domino Bano plenariam authoritatem dare et restituere, contra inobedientes Regnicolas et statutorum Regni contemptores. Articulosque praeteritae Congregationis, de insurrectione contra hostes confirmare dignetur. Nam ex huiusmodi discordia Regnum hoc hactenus non minimam cladem et ruinam passum est.

Caeterum, qua fide et constantia Venerabile Capitulum Ecclesiae Zagrabiensis, cum antea, tum proxime elapsis annis, Castrum Sziszek, contra hostium insidias et conatus propriis sumptibus defenderit, ac gratia Dei pro virili conseruauerit, et Suae Sacratissimae Maiestati et Suae Serenitati et toti Christianitati notissimum esse non dubitamus. Verum vastatis hostili violentia bonis et prouentibus ipsius castri, cum per memoratum Capitulum, praesidio militum et aliis rebus necessariis, praesertim vero antemurali sufficienter imposterum muniri minime possit, ut interiores Regni partes, aliaeque vicinae Suae Serenitati haereditariae Prouinciae securiores reddantur, et Sacratissimae Maiestati et Suae Serenitati humillime supplicant, dignetur pro conseruatione dictae arcis Sziszek, aut cum Dominis Styriacis, aut cum Statibus et Ordinibus Regni Ungariae, eam inire rationem, ut imposterum praefatum Castrum Sziszek, per ipsos Dominos Capitulares, commodius defendi et conseruari queat.

Item, ut Domini Nuntii de libertate Regni, ubi tractatum fuerit, sint pacis inter Caesaream Maiestatem et Dominos Regnicolas amatores, in nullis tamen punctis metu vel fauore a libertate Regni discedere votis suis audeant; sed integre cum Dominis Regnicolis Hungaris permaneant, illorumque auxilium lamentabiliter instando implorent.

Si quae per Caesaream Maiestatem contra libertatem huius Regni proponerentur, ea omnia ex deliberatione Dominorum Regnicolarum Regni Ungariae, huc Sclauoniam ad primam Congregationem differantur.

Articulus autem ille, de violentis occupationibus, cum in hoc Regno omnino sit, modernis temporibus, nullis Sedibus Comitatus existentibus, nobis valde difficilis; consultum esset, ut Status et Ordines Regni Ungariae, praeteritis nostris Constitutionibus, in istis disturbiorum temporibus, quantum attinet ad hoc Regnum, uti nobis liceret, admissa extra Dominium in Sede Comitatus parti conuictae appellatione.

Dica Regia, si per Dominos Status et Ordines Regni Ungariae offeretur, non est, ut in externos usus conuertatur, sed in huius Regni defensionem praemittens.

Postremo, si nullam gratiam, nec a Sua Serenitate, nec a Regno Ungariae defensionis nostrae animaduertere potuerint, protestandum ipsis Nuntiis sub hac forma erit.

Status et Ordines afflictissimi Regni Sclauoniae, auxilio et ope destituti, antequam omnes in Turcicam potestatem inciderent, aut relictis sedibus charissimae Patriae, alio commigrarent, imprimis coram Deo, deinde coram Sua Sacratissima Maiestate et Sua Serenitate ac toto Regno Ungariae, et omni Christianitate, solenniter protestantur, illos in extremis positos, inire eam rationem vitae et permansionis suae velle, quam sors et necessitas commodiorem et utiliorem esse duxerit.

Reliqua omnia, si quae forte in Conuentu ipso Regni Ungariae, vel a Sua Maiestate, vel autem a Dominis Regnicolis emerserint, committuntur prudentiae et industriae Dominorum Nuntiorum.

Ad Nuntiorum vero expensas, ex victualibus et commeatu Regni vendito, ad singulas personas Rhenenses floreni ducenti, offerentes iidem Regnicolae si quid supra summam eandem erogauerint, eisdem Nuntiis refundere velle.

Ad requisitionem autem et clementem Commissionem Serenissimi Principis Domini Archiducis Ernesti, pro deducendis et deuehendis tormentis bellicis ac etiam nauibus et aliis necessariis instrumentis, pro erigendo ponte Varasdino Zagrabiam, Regnicolae hac in parte Suae Serenitati parere

volentes, statuunt, ut illae sedecim falcometae, apud Ecclesiam Sanctae Crucis in territorio Krapinensi existentes, per processum Egregii Georgii Fodróczi, usque ad possessionem Andrássouetz Castelli Alsó Ztubicza, inde processus Joannis Gubassóczi, usque ad Castrum Szomszéd, a Castro vero Szomszéd Zagrabiam processus Ladislai Saffarich et Joannis Mikulich, exceptis bonis Reuerendissimi Domini Episcopi et Capituli ac Ciuitatis Regiae Zagrabiensis; naues autem processus Stanislai Keőreősi et Christophori Palffi similiter Zagrabiam, cum omnibus apparamentis deducere debebunt; ita tamen, ut a singulis portis boues vel equaciae quatuor quisque Regnicolarum, portas bonorum habens, mittat; bonorum autem Szomszéd et Castelli Alsó Ztubicza territorium solum tres ob depraedationem militum.

Quia autem plurimi sunt, tam Dominorum Magnatum, quam etiam Nobilium, qui publicas Constitutiones, pro publico bono et commodo statutas, flocci pendunt; voluerunt Status, ut et aliis inobedientia talium in exemplum cedat, quod uniuersi quicunque praescriptas falconetas et naues, cum earum necessariis, colonis suis deducere prohiberent vel non iuuarent, a singulis portis, bobus duobus, per Vicecomites et Judices Nobilium, priuentur. Si vero Vicecomites et Judices Nobilium insufficientes essent, extunc ipse Dominus Banus, cum brachio militari, eisdem auxilio teneatur adesse. Quarum quidem huiusmodi vadiationum, una media et directa pars Domino Bano cedat; ex altera vero directa et aequali medietate Vicecomites et Judices Nobilium decimam partem pro se accipiendo, Magistro victualium Regni, residuitatem boum in necessitatem Regni conuertendam, administrabunt.

Ut autem praemissa omnia et singula per Status et Ordines Regni firmiter et inuiolabiliter conclusa, per quosuis tam praesentes, quam absentes obseruentur, praemissos Articulos suos Status et Ordines sigillo Regni obsigillandos esse duxerunt. Datum in praefata arce Capitulari, praescripto die Dominico. Anno Domini millesimo quingentesimo nonagesimo tertio.

Lecta per me Magistrum Viceprotonotarium Regni.

VIII.

1593. Április 12.

Articuli Dominorum et Nobilium, aliorumque Statuum et Ordinum Regni Sclauoniae, in Congregatione generali eorum, feria secunda proxima post Dominicam Palmarum, in area Capitulari Ecclesiae Zagrabiensis conclusi.

Serenissimi Principis Domini Domini Ernesti, Archiducis Austriae, Ducis Burgundiae, Comitis Tyrolis etc. Domini benignissimi, clementem requisitionem, medio Generosi et Magnifici Domini Ruperti ab Eggebergh, Serenissimi et potentissimi Principis Domini Domini Philippi Regis Hispaniarum etc. Generalis, Statibus in praesenti Congregatione exhibitam, humillime intellexerunt, gaudentes in hoc summopere, Suam Serenitatem eo intentam esse, quomodo, Deo omnipotenti adiuuante, fructiferas Turopole oras, quas hostis proxime elapso anno incendiis et rapinis deuastauit, recuperarentur; calamitates enim et pericula praesentia saepius tam Suae Serenitati, quam Suae Maiestati ventura vaticinati, iidem Status, quae iam proh dolor superuenerunt, fuerunt, et nisi Sua Serenitas omnem rationem, omne consilium in id posuerit, ut exitiale illud Castrum Petrinya, quamprimum destruatur, prout praeterita nostra vaticinia certissima extiterunt, sic et in futurum certissima erunt; ex Castro enim illo Styria, Carniola et Carinthia, aliaque vicina Regna, nostrae miserrimae modernae sortis et lamentabilis Status casum inibunt. Supplicant autem Suae Serenitati afflictissimi Status, ut interim, tam apud Sacratissimam Maiestatem, quam etiam inclytas vicinas Prouincias instare dignetur, pro augendo praesidio maiori militum numero Banali, nam praesidium Banale, quam exigui numeri sit, quis nescit. Et quod detestabilius est, ab aliquot annis insolutum adeo perexiguum et viribus impar est, ut vix uno Begho aut Vayuodae, nedum arrogantissimo Bassae Boznensi resistere et stationes designatas custodire valeat. Externa autem auxilia militum Germanorum, repentinas Turcarum illasque continuas moderno tempore excursiones neque

celeritatem assequendi, neque usum, aut modum inuadendi habent.

Castrum etiam Sziszek et Drenchinam, multis calamitatibus et periculis undique circumseptum, indigenis militibus maiori numero, quam hactenus necessario tempestiue muniendum esset, ac iam saepius declarata fide et virtute, qua Venerabile Capitulum Ecclesiae Zagrabiensis, contra Passae Boznensis binariam inuasionem, Dei gratia, propriis dictum Castrum Sziszek sumptibus defenderit, palam omnibus constare arbitramur; verum depopulatis omnibus eiusdem Castri bonis et prouentibus, cum per memoratum Capitulum sufficienti praesidio, commeatu et aliis rebus ac munitionibus muniri minime possit; dignaretur mature Serenitas vestra, aut cum Dominis Styriacis, aut cum Sacratissima Maiestate, pro refundendis bonis eidem Capitulo, ut imposterum etiam praefatum Castrum Sziszek, per ipsos Dominos Capitulares commodius defendi ac conseruari queat, modum inire et tractari. Monasterium etiam Ordinis fratrum Beati Pauli, primi Eremitae Lepoglaua vocatum, et in hoc Regno ac Comitatu Varasdiensi existens, ipsis Dominis Capitularibus Ecclesiae, illorum bonis quasi omnino tam per Turcas, quam etiam militum insolentias desolatis et exiguis, propter illorum summam virtutem, in defensione saepe dicti Castri Sziszek factam et exhibitam, ut a Sua Maiestate daretur, efficere; nam praedicti fratres, in partibus Ungariae pauci et sine omni fructu, tam cultus diuini, quam Regni commorantes, sufficientissima bona habent et possident.

Status vero et Ordines diligentissime Suae Serenitatis clementi admonitione, ac inclyti Regni Ungariae, beneuolentiae oblationem, de propria Contributione ipsorum decem eisdem millibus florenis Hungaricalibus promissis, considerantes, ac animo reuoluentes res suas agi, unanimi voto, ne tam praedictum Inclytum Regnum Hungariae, quam alia etiam Regna et Prouinciae iudicare et dicere queant, ipsos sibi ipsis defuisse, in hunc modum contribuendum esse, supra vires suas statuunt et concludunt.

Ut facta noua portarum connumeratione, a singulis portis, quorumuis Dominorum et Nobilium, pro termino primo

Sacri Pentecostes, tres floreni, pro secundo vero Beati Martini similiter tres. A Nobilibus unius sessionis pro utroque termino floreni sex. Ab aegyptiis vagabundis ubicunque, cum et quando reperiri poterint, a singulis personis denarii duodecim. Illi vero, quorum maiori ex parte per praeteritos exercitus, tam Hungarorum quam Germanicorum bona nimium desolata et depraedata esse cognoscuntur, quantum pro termino solum primo medietatem praesciptae utriusque taxae, in secundo plenarie administrent.

Cum autem ipsa necessitas urgeat et requirat, ut tam equites, quam pedites, pro defendendo quondam florentissimo Campo Turopolya primo quoque tempore conducantur; consultum Status et Ordines iudicant, ut cognita confirmatione Sacratissimae Caesareae et Regiae Maiestatis, Domini illorum clementissimi, praeteritae Diaetae antefati Regni Ungariae Articulorum, ducenti equites et ducenti ac quinquaginta pedites conscribantur. Ex quibus Magnificis Dominis Nicolao Istuanffi quinquaginta equites, Joanni Rattkai quinquaginta equites et quinquaginta pedites, Paulo de Gregoriantz equites et pedites totidem, Vicebano equites viginti quinque et pedites viginti quinque, Magistro Viceprotonotario equites et pedites eiusdem numeri, Reuerendissimo Domino Episcopo Zagrabiensi, ad Castella Abbatiae de Thoputzka pedites quinquaginta, Domino Bano ad Hrasztilnitzam pedites viginti quinque, Capitulo pedites viginti quinque, vel Sciscium aut Drenchinam; praefatorum autem equitum et peditum residentium, obseruatis diligentissimis excubiis ubique in locis vicinis et magis necessariis erunt, Domini Rattkai et Domini Gregoriantzi, in Castro Wkouina Vicebani et Viceprotonotarii ac praefati Domini Istuanffi equitum viginti in Castello Lukauetz, ex reliquis vero triginta Domini Istuanffi equitibus, idem Dominus Istuanffi Vicecomiti Comitatus Varasdiensis, decem loca conferet, viginti vero in aula Suae Magnificentiae manebunt, necessitate tamen urgente ad requisitionem Domini Bani cum omnibus adesse tenebitur.

Praedicti Capitanei Regni per Status electi, ut omnes a Domino Bano in rebus bellicis dependeant, volunt; qui vero, vel ex numero Capitaneorum, aut sub ipsis existentium equi-

tum aut peditum loca vacua tenerent, infra decimum quintum diem loco deficientis militis alium non substituerent, cognita mera rei veritate ipso facto a seruitiis eisdem licentia detur.

Norunt etiam Status ipsis disturbiorum temporibus miserrimam plebem continuo in Castris longam moram traxisse; propter quod volunt, ut nullam aliam ob causam coloni in castra vocentur, nisi si vel arx aliqua a Turcis obsideretur, vel a nostris obsideri deberet, aut ipse Passa personaliter venire audiretur; quo tempore non tantum coloni, sed et omnes, ut viritim insurgant, necessarium est.

Exactores praemissae Contributionis, superintendente Magnifico Domino Nicolao Istuanffi, in Comitatu Zagrabiensi et Crisiensi Michael Zelniczei, cum Jurato Nobili Francisco Ztolnikouich; in Comitatu autem Varasdiensi Christophorus Vraghouich et Juratus Martinus Zuirchich eliguntur.

Iidem autem Exactores et Jurati, primo quoque tempore, ad connumerandum uniuscuiusque processus, in praedictis Comitatibus, Judice Nobilium ad latus illorum adhaerente, exeant, et fideliter, iuxta praestitum Juramentum, nullius personae prouocati odio, timore vel fauore in officio suo procedant.

In connumeratione sessionum cauti sint; Judicis tamen vel officialis cuiusuis Domini aut Nobilis, in declaratione sessionum, sint Juramento contenti.

Desertas sessiones et auctas, quibus terminus nouae residentiae est elapsus, nec non bona a Turcis intacta, quorum Castra vel Castella aut curia Confinia dicuntur, diligentissime anidmaduertant.

Bona quorumuis Dominorum et Nobilium, quae per Germanicos continuos exercitus sunt depraedata ac annihilata, praemissa connumeratione accurate consignentur.

Nobiles unius sessionis, sessionem unam intelligendo iugera sedecim, etiamsi plures in eadem habitauerint, in omnibus processibus una cum Nobilibus, literis et non bonis nobilitarem libertatem prae se ferentibus, ac etiam Cziganorum personarum numerum conscribant.

Praetacta fideli connumeratione, sub sigillis Exactoris et Jurati, coram futura sede Comitatus, Regesta ad rectifican-

dum praesentabunt, ut tandem eadem Regesta Comitatus Domino Deputato Regni exhiberi possint.

Aduenientibus terminis primo et secundo Contributionis, accurate Exactores curent, ne restantiae existant. Si vero contumaces aliqui ex Regnicolis recusabunt soluere restantias, semper, una cum exactis pecuniis, Domino Deputato, accepta quietantia, praestare teneantur.

Quod si falsae restantiae repertae fuerint, vel non data, aut data ratione (*sic*), elapso termino, Exactor per ipsum Dominum Deputatum convictus fuerit, debitumque soluere non posset, primo de rebus, tandem de iuribus possessionariis, sed et ipsis non existentibus, etiam per detentionem personae, Domino Deputato authoritate data hac in parte plenaria, quibusuis Juridicis remediis amputatis, ut debitum exigatur.

Sed ut et praescripti Regni exercitus commodius interteneri possint, dignum et iustum est, cum tam a Dominis, quam vero Nobilibus, praeteriti anni ex miseris colonis Contributio pecuniarum haramialium, quam etiam restantiae annorum plurimorum praeteritorum exactae sint, ut eadem, una cum omnibus restantiis, usque ad primam diem Maii futuri mensis, ad manus Egregii Magistri Viceprotonotarii Regni et Exactoris administrentur. Qui quidem, in ipsa Sede Comitatus Zagrabiensis, Regesta uniuersa talium restantiarum, Capitulum Ecclesiae Zagrabiensis, nec non Matthias Vernich et haeredes condam Joannis Jakopouich ac Petri Poiatich, illorum exactionis Vicebano (*sic*). in Comitatu autem Varasdiensi, Vicecomiti et Judici Nobilium ad vadiandum praesentabunt. Absolutis autem huiusmodi vadiationibus et exactione earundem restantiarum, post primam Sedem Comitatus, teneantur, idem Viceprotonotarius et reliqui supra denotati, sufficientem rationem, coram deputatis personis a Regno, dare. Et si iustam rationem dare nequiuerint, extunc sine omni iuridico processu, ipsum Regnum, cognita mera conuictionis poena, in prima publica Congregatione Regni, pro sua pecunia, bona eius, qui in danda ratione succubuerit, iuxta quantitatem debiti, de facto occupandi habeat potestatem, ex huiusmodique restantiis, primo Lucio Alcimello Italo mercatori, Ciuitatis Regiae Zagrabiensis, pro accepto panno, in solutionem militum Regni,

satisfiat. Aliae vero restantiae uniuersae, ad moderni exercitus conductionem, cum praescitu Domini Bani, per Dominum Istuanffi et Viceprotonotarium erogentur, Gregorius Sugnetich et Ciuitas Regia Montis Graecensis Zagrabiensis, modo praescripto de perceptis victualibus Regni ac erogatione eorundem, sub poena praemissa rationem dabunt.

Conclusum etiam est, ut ex pecuniis assessorialibus, Exactore condam Joanne Jakopouich, Domino Bano expensae, ad octauas duas salarii Assessorum factae, nec non Nuntiis ad praeteritam Diaetam Regni Ungariae destinatis, florenis Hungaricalibus quinquaginta, illorum expensarum gratia satisfiat.

Articulus ille, de violentis occupationibus Regni Hungariae, cum in hoc Regno, modernis temporibus, nullis Sedibus Comitatus existentibus, Statibus sit valde difficilis, statuunt, ut Articulus huius Regni anni 1578, de violentis occupationibus, per Status conclusus, et a Sua Maiestate confirmatus, in quibusuis Comitatibus locum habeat; admissa tamen extra dominium, in sedem Comitatus parti conuictae Appellatione.

Quia autem plurimi sunt, tam Dominorum Magnatum, quam etiam Nobilium, qui publicas Constitutiones, pro publico bono et commodo statutas, flocci pendant, praedicto Domino Bano plenaria tales contumaces puniendi datur authoritas; et nisi ex vectura bombardarum et nauium in restantiis existentes naues in certis viis tam Comitatus Zagrabiensis quam Varasdiensis, quamprimum sub Castrum Szomszéd; Ciuitas vero Varasdiensis, illas, quas in montibus reliquit, Zagrabiam deduxerint, sine omni gratia, iuxta Articulum praeteritae Congregationis, puniantur.

Quod si, Dei omnipotentis auxilio, victoria aliqua praedicti milites Regni gauisi fuerint, ex ipsa victoria Domino Bano, Domino Istuanffi, ac etiam Regno honorificum munus praestare teneantur.

Ubi autem Sua Serenitas hortatur benigne Status et Ordines, ut tam ratione gratuitorum laborum, ad certa fortalitia Confiniorum Sclauoniae necessaria, quam etiam pro deductione tormentorum bellicorum et nauium ac commeatus,

modum inuenirent: Status, sibi ipsis, quamuis afflictissimi sint, deesse nolentes, ad praesidium Capronense, pro deuehendis roboribus, a singulis portis, sex robora, processum Cosmae Korenszki Judicis Nobilium Comitatus Crisiensis et Christophori Palffi Comitatus Varasdiensis; ad manuales vero, a singulis portis, octo laboratores, Stanislai Keöreösi Varasdiensis Crisium, Georgii Fodróczi praedicti Varasdiensis Judicis Nobilium duntaxat manuales ad Juanich; pro vectura Stephani Berdóczi Judicis Nobilium, demptis bonis Orehoczi, praedicti Crisiensis et Joannis Mikulich Zagrabiensis; Joannis vero Gubassóczi, exceptis bonis Chaszaruarae, quae ad Rokonok, et Krapina, quae ad Bosyako sunt deputata (*sic*), cum processu Ladislai Saffarich, ut supra manuales, exceptis ubique bonis, tam Reuerendissimi Domini Episcopi, quam etiam Capituli Ecclesiae Zagrabiensis, quae ad illorum fortalitia eisdem conceduntur; ad Zredichki processus Thomae Latzkouich omnino manuales. Quorum omnium praestandorum feria secunda post Pentecosten, ad Zredichki autem feria secunda proxima post festum Beati Marci Evangelistae proxime futurum, praefigitur.

Tormenta bellica Zagrabiam iam deducta sunt, breui naues etiam deducentur; pro vectura commeatus, quamuis Status lamentabiliter ferant Suae Serenitatis clausulam illam, illos experientia satis hactenus edoctos fuisse; militum externorum depraedationes,ac etiam in futurum occasionem habituros, in illorum subditos, si vecturam curruum non praestiterint, sciunt Status experientia lacrymabili edoctos esse; nam eas, quae ab hoste supererant, Regni reliquias passim hostiliter desolarunt, frumentum omnis generis, vinum, caeteraque id genus victualia vi diripuerunt, arma et supellectilem distraxerunt, pecora mactauerunt, domos ac alia aedificia, cum saepimentis hortorum destruxerunt, verbera, caedes ac homicidia commiserunt, curias Nobilium inuaserunt, clenodia ac utensilia domus penitus obstulerunt, viris ac mulieribus vestes tam ex scryniis, quam ex ipsis corporibus detrahentes, asportauerunt; seminare volentibus semina et pecora acceperunt; ut plurimis in locis miserrimae plebi, praeter vitam seminudumque corpus, pene relictum sit nihil. Omnia autem prae-

missa in coelum clamantia, sine commodo et utilitate Regni et officii militaris, facta esse, palam constat; et si in futuro eadem tentabuntur, relictis sedibus, vel alio commigrare, vel certe defensionis vitae aliam rationem inire necessarium erit, Christiani enim existentes a Christianis defensionem et non offensionem expectaremus. Nihilominus tamen, hac etiam in parte, Suae Serenitati obedire volentes, ut a singulis decem portis, currus unus, una vice duntaxat, partim propterea, quod in remotis partibus existant, partim etiam, quod per milites, tam bobus priuati, quam etiam foeno et stramine comsumpto fame pecora periere, Comitatus Varasdiensis Krapinam, post nouam connumerationem praestaret, et ut vectura eiusdem Comitatus usque Castrum Szomszéd, inde Comitatus Zagrabiensis Zagrabiam praestare teneatur.

Annonae commeatum, in priuato illo Conuentu Domini Bani conscriptum, nulla ratione Regnicolae dare queunt, cum plurimorum Regnicolarum, militari insolentia annona sit consumpta, miserosque colonos, fame morientes, vix habeant, quibus sustentent. Alii vero, qui intacte remanserunt, si per victualium Magistrum requisiti fuerint, iuxta currentis temporis pretium, frumentum dare non recusabunt.

Postremo, quia istis disturbiorum temporibus Judicia Comitatuum, iuxta publicas Constitutiones, commode celebrari non possunt, hac in parte authoritas datur Vicebano, et Viceprotonotario in Comitatu Zagrabiensi et Crisiensi, ac Vicecomiti Comitatus Varasdiensis, in eodem Comitatu, ut cum et quando fieri potuerit, praedictorum Comitatuum Judicia, tot diebus, quot commode fieri poterit, continuent et celebrent.

Ut autem praemissa omnia et singula, per Status et Ordines Regni firmiter et inviolabiliter conclusa, per quosuis, tam praesentes, quam absentes obseruentur, praemissos Articulos suos Status et Ordines Sigillo Regni publico obsigillandos esse duxerunt. Datum in praefata area Capitulari, praescripta feria secunda, proxima post Dominicam Palmarum, Anno Domini millesimo quingentesimo nonagesimo tertio.

Lecta per me Magistrum Viceprotonotarium Regni.

IX.

1594. Márczius 23.

Articuli Dominorum et Nobilium, aliorumque Statuum et Ordinum Regnorum Croatiae et Sclauoniae, ex edicto Spectabilis et Magnifici Domini Comitis et Bani etc., conclusi et aediti, ac Serenissimo Principi Archiduci Maximiliano exhibiti.

Imprimis, quod Sua Serenitas Magnificum Dominum Georgium Batzler Capitaneum Petouiensem, Legatum suum, in medium Regnicolarum, ad praesentem Congregationem nostram publicam, expedire, medioque ipsius Regnicolas de suo expectatissimo aduentu certiores facere, et clementer ac vere paterne requirere et admonere, quod non solum sub Domino Bano, ac nostrorum in stipendio copia existentes (?), sed etiam insurrectionem communem militum equestrium et pedestrium conscriberemus, ac ad primum mandatum Suae Serenitatis in paratis haberemus, ut tandem coniunctis viribus, Diuini numinis auxilio et gratia, inimici Christiani nominis cruentam intentionem, Sua Serenitas retundere et propulsare posset, dignata est: Suae Serenitati, Domino ipsorum certe gratiosissimo, perpetuas, cum perpetuorum seruitiorum oblatione, agunt gratias, Deum omnipotentem omnes orantes, ut Suae Serenitatis propositum Spiritus Sancti gratia corroboret et promoueat. Et ad tam salutares, inclyto et clarissimo Principe dignas paternas ac pias exhortationes, Status et Ordines ea etiam, quae difficillima et quasi non possibilia, in hoc afflictissimo et difficillimo vitae et rerum suarum statu, miserrimi Regnicolae, supra milites Banales, qui omnino insoluti sunt, ac modernos equites et pedites Regni, tali modo praestare promittunt.

Quod omnes et singuli Domini Praelati, Magnates et Nobiles, ac alii possessionati saeculares homines personaliter, penes Suam Serenitatem, in futura expeditione interesse debeant.

Unus autem quisque spiritualium et saecularium Dominorum, nemine excepto, a singulis decem fumis, unum equitem

bene armatum, galleatum, loricatum et hastatum, ut secum habeat. Decem autem fumos non habens, is cum altero Nobili conferat et componat.

Si quis autem in diuersis Comitatibus bona habet, ut de omnibus illis equites suos secum in exercitu eius Comitatus, ubi personaliter residentiam facit, retineret; tempore tamen lustrationis specifice significet et ostendat equites, ratione bonorum in uno quoque Comitatu existentium, Vicecomiti illius Comitatus.

Comitatus Varasdiensis et processus Cosmae Korentzki, Judicis Nobilium Comitatus Crisiensis, a singula porta, quorumuis bonorum, pedites sclopetarios duos administrabit.

Mulieres Relictae bene possessionatae, pueri, senes et imbellices, qui ad bellum idonei non sunt, tam pro personis, quam etiam ratione portarum, similiter equites et pedites suos expediant.

Nobiles vero viri unius sessionis, a singula domo, ut viritim, non obstante, quod integram sessionem vel curiam non possideant, insurgant. Viduae tamen mulieres, quae filios tantae aetatis non habent, maneant domi et Deum orent.

Canonici Zagrabienses, a singula persona, equitem unum, fratres autem Eremitae a Monasterio Lepoglaua, si in medio sui amantes militiam non habent, quatuor bene armatos equites destinent.

Armales Nobiles impossessionati, sub amissione Nobilitatis, viritim ut veniant, vel ex rationibus suprascriptis venire non valentes, loco sui, alios expediant.

Mercatores autem externae nationis in Ciuitatibus, vel ubicunque in Regno commorantes, ut a mercibus valoris florenorum 500, unum equitem interteneant, et ipsi etiam vel personaliter adsint, vel loco sui equites conducant, sub amissione mercium.

A Ciuitatibus autem liberis, Zagrabia sclopetarios pedites 60, Varasdinum 200, Crisium 50, Kapronca 30, Oppidum Zamobor libertatem praetendens 40.

A maritimis arcibus Spectabilis et Magnificus Dominus Comes Zriny pedites sclopetarios 100, Dominus Comes Thersachki pedites 50.

Ad vehenda vero ingenia et tormenta bellica, ac pulueres et alios ingeniorum apparatus, totus Comitatus Zagrabiensis, et processus Stephani Berdóczi Judicis Nobilium Comitatus Crisiensis, a singula porta, unum iumentum deputando, a peditibus sclopetariis liber existens, dabit, quorum curam Judices Nobilium eorundem Comitatuum habebunt.

Ad reparandas vias, a fluuio Krapina, penes Zauum Castri Szomszéd, usque ad metas Zagrabienses, Dominis Gregoriantzi, fumi viginti, Domino Rattkai fumi decem bonorum eorundem deputantur.

Dum autem haec necessitas insurrectionis accedet, Dominus Vicebanus, cum Vicecomitibus et Judicibus Nobilium suis, ac Vicecomes Comitatus Varasdiensis, adiunctis similiter Judicibus Nobilium, accepta informatione et commissione a Domino Bano, in loco statuto, castra proclament, ad quae quisque, ad praefixum diem, venire debeat, ut sic tandem facta lustratione, quo necessitas postularet, una cum Domino Bano adesse possint.

Quilibet autem, huiusmodi generali Regnicolarum die et termino praefixo, modo quo supra, expeditioni interesse debeat, absque omni procrastinatione, in loco deputato, cum praedicta omni gente sua ac iumentis, cum quibus ad exercitum ire tenetur. Quicunque autem ad huiusmodi generalem exercitum proficisci debens, tempore proclamationis et instaurationis eiusdem, contumaciter ire et proficisci, aut in quauis lustratione comparere neglexerint, aut in tempore venientes et comparentes, ante debitam et finalem expeditionem belli, occasione qualibet, etiam conflictu non habito, Domini Bani, aut Vicebani et Vicecomitis Varasdiensis, Capitaneorum ipsius exercitus absque licentia, de eodem exercitu temerarie recesserint, tales expediti minime reputentur. Sed Domini Magnates, liberae Ciuitates, ac potiores Nobiles in florenos 200, inferiores vero Nobiles possessionati in florenos 24, unius sessionis et armati in florenos 12, per Vicecomites et Judices Nobilium irremissibiliter, sub amissione officii, ipso facto, quoties talia negligerent, toties vadientur; in media parte Regno, in altera vero Vicecomitibus et Judicibus Nobilium persoluenda, exigen-

dos, et insuper compellantur ad ea omnia praestanda et expeditionem continuandam.

Ubi vero clementer Sua Serenitas Status admonet, ut non solum comeatu ac rebus necessariis, tempore expeditionis, nobis prouidere, sed etiam nos talem ordinem seruare debere, ut unusquisque nostrorum subditorum, quantum supra suas domesticas necessitates carere potest, Suae Maiestatis ac Suae Serenitatis militibus, pro debita solutione, venderet, ac sine grauamine porrigeret; et ut in huiusmodi rebus iuste et Christiane agatur, assentiente Sua Serenitate, ut unus ex nobis ad aestimationem talium victualium, scilicet farinae, vini et aliorum deputetur, nullaque facta iniuria, unicuique debita solutio daretur; sciat Sua Serenitas, rem certissimam esse, quod moderno tempore, subditi nostri adeo fame contabescunt et premuntur, ut radices comedant, plurimique Regnicolarum ut Patriae ne desint, ratione suae personae ac subditorum, in moderna expeditione victualium necessariorum, bona sua vendendo abalienari cogantur.

Qua in ruina arces et fortalitia horum Confiniorum Sclauoniae existant, nos non latet. Sed, cum moderno tempore, Suae Serenitatis aduentum omnes expectantes, militarium rerum curam geramus, miserrimaque plebs fame moriatur, spemque summam in Deo omnipotente, ac Sua Serenitate positam habeamus; si copiae tempestiue monebuntur. Confinia moderna tuta loca futura, prouti et in Hungaria contigit.

Caeterum non possumus non conqueri contra pedites istos Germanos et equites Capitanei Frankol, qui quantas et quam maximas violentias, tam in Ciuitate, quam vero in Capitulo exerceant. Serenitatem Suam hactenus intellexisse arbitramur, in diesque maiores exercere non cessant, illis enim diebus venientibus hominibus, et causa victualium frumentum adferentibus, magni numeri equos et equatias violenter rapuerunt, more Turcico et hostili, late discurrentes, in moderna Castra Canisiensia proficiscentes, boues mactando, equos et equatias rapiendo, cunctaque, quae obuia clenodia et utensilia domus fuerunt, diripuerunt; per se afflictam miserrimam plebem gravissime afficientes.

Atque haec sunt, quae ad Serenitatis Suae clementes

propositiones, etiam contra vires nostras (*sic*) quantum duntaxat pro futura expeditione praestituros se, afflicti Status humillime offerunt; supplicant Suae Serenitati, per viscera misericordiae Dei, et omnia Sacra, ut Sua Serenitas, sicuti et in Hungaria Serenissimus Dominus Dominus Princeps Matthias Archidux Austriae et Suae Serenitatis frater charissimus, propositum maturet, et exercitum, quamprimum fieri potest, moueat. Tempus enim vernale exercitantibus et militantibus gratius cum sit, quam magni aestus, possibiliusque est, hosti nondum parato et ad partes Hungariae distracto resistere, ac optata quaeuis inter tot arma, ad optatum finem deducere.

Priuatas Regni necessitates concernentia.

Statutum est, ut omnes et singuli Contributionis anni praeteriti, utriusque termini, publicae restantias, usque festum Paschae proxime futurum administrent; alias inobedientes, more consueto, per Vicecomites et Judices Nobilium vadiabuntur, facta legitima reambulatione et lustratione bonorum, per hostes desolatorum. post praecedentis anni Constitutionem Contributionis.

Capitulum Zagrabiense postquam in fortalitio Kralyotz certos pedites tenuerit, illorum bona a praescripta exactione Contributionis liberantur.

Quia autem, necessitate urgente, prior limitatio et ordinatio equitum et peditum Regni necessarie mutari debuit, ideo Spectabili Domino Bano ad Jasztrebarszkam equites 50, ad Selim pedites 50, Domino Istuánffi ratione Aulae Suae, equites 20; Capitulo Zagrabiensi cum peditibus ad Kralyotz 50, ea tamen ratione, ut tempore expeditionis Capitulo authoritate data conductionis sub vexillo praedicti Domini Istuánffi sint. Domino Comiti Petro Erdeődi ad Keresztintz equites 50, ad Breszouitza pedites 20, ad Krauarszkam 30. Domino Stephano Tahi ad Sanctum Martinum in Bosyako equites 50. Reuerendissimo Domino Episcopo Zagrabiensi ad Pokupie pedites 50. Domino Vicebano ad Podothochje pedites 25. Domino Orehóczi ad Wkouinam pedites 25, dantur et ordinantur; statuentes Regnicolae, ut, iuxta priorem limitationem,

priores tam equites, quam pedites, suum promeritum stipendium a Domino Deputato percipiant.

Volunt etiam Status, ut haeredes Joannis condam literati Jakopouich, et condam Vernich ac Poiatich, Capitulum Zagrabiense, Magister Viceprotonotarius Regni, de exactis pecuniis haramialibus annorum praeteritorum, quam etiam Ciuitas Zagrabiensis de victualibus perceptis et erogatis coram Reuerendissimo Domino Tininiensi, Magnifico Domino Petro Draskouich, Joanne Kegleuich, Martino Szuirchich, Francisco Ztolnikouich et Georgio Mikulich, non obstante unius aut alterius absentia, feria quarta proxima post festum Paschae proxime futurum, dent rationem in oppido Krapinensi, authoritate data plenaria praefatis Dominis rationum Exactoribus.

Praemissa autem omnia et singula Status et Ordines firmiter et inviolabiliter obseruari volentes, praesentes Articulos sigillo suo authentico corroborarunt. Datum Zagrabiae ex Congregatione nostra generali, feria secunda proxima post Dominicam Laetare, Anno Domini millesimo quingentesimo nonagesimo quarto.

X.

1595. Május 15.

Articuli Dominorum et Nobilium, aliorumque Statuum et Ordinum Regni Sclauoniae, in generali eorum Congregatione, ex edicto Spectabilis et Magnifici Domini Thomae Erdeödi de Monyorókerek etc. Comitis et Bani, ad feriam secundam festi Sacri Pentecostes Zagrabiae celebrata, conclusi.

Serenissimi Principis Domini Domini Archiducis Maximiliani, Domini Domini nostri clementissimi, per Magnificum Dominum Joannem Draskouich, liberum Dominum in Trakostyán, Sacratissimae Caesareae Regiaeque Maiestatis, Prouisorem et equitum Praesidii Chrisiensis Capitaneum, ac Generosum et Egregium Gregorium Labohár, praedicti Praesidii Crisiensis Capitaneum, propositiones, cum literis credentionalibus, Statibus et Ordinibus huius afflicti Regni Sclauoniae exhibitas, Status humillime intellexerunt; ac imprimis,

summas quas possunt Suae Serenitati gratias agunt, pro sua, in hoc afflictum Regnum, pia paternaque cura ac beneuolentia, et quod afflictos Ordines, totque bellorum continuis fluctibus exagitatos animos benigne in defensionem sui prouocat. Non est dubium, Suae Serenitati et vicinis inclytis Prouinciis constare, miseros et sane plus quam afflictos Regnicolas, semper huius fuisse animi, ut tam mandatis Principum suorum clementissimorum, quam etiam Patriae charissimae et sibi ipsis, pro posse suo, non deessent, et iidem Status, tam Suae Serenitatis, quam vicinarum Prouinciarum summos labores, expensas, pericula, causa huius Regni praestitutos, humiliter recognoscunt et sciunt.

Quantum ad gratuitos labores attinet, hoc tempore nihil aliud Status praestare possunt, quousque qui progressus belli futurus sit non viderint; nisi quod ad restaurationem arcis Sziszek, ex omnibus Comitatibus huius Regni, de singulis portis, quorumuis Dominorum Nobilium, caeterorumque Ordinum, unum manualem laboratorem, iam ad festum Sacratissimi Corporis Christi Sciscium mittendum, ad octo dies statuerunt. Quibus Egregius Vicebanus Regni, cum certis aliis Nobilibus adiunctis personis, praeerit, in aedificationem necessariam eorundem labores conuertet. Supplicant autem Suae Serenitati humillime, ut Sua Serenitas, sine omni mora, Generoso et Magnificio Domino Generali Capitaneo Confiniorum Sclauoniae, committere dignetur, ut pro custodia et vigiliis praefatorum Regni laboratorum pedites Confiniorum, sufficienti numero, cum eisdem Vicebano et hominibus Statuum Sciscium mittat, eidemque ut Castro Sua Serenitas, cum inclytis vicinis Prouintiis, prouideat, necesse est.

De insurrectione contra hostem, si Castra Suae Serenitatis mouebuntur, cum hosteque certandum et in publicum prodeundum erit, non est quod Status extrema quaeuis facere recusarent. Sed cum Serenitatem Suam non lateat, Spectabilem et Magnificum Dominum Thomam Erdeődi etc., Comitem et Banum, officio Banali, coram Sacratissima Caesarea Regiaque Maiestate, Domino ipsorum clementissimo, Pragae, valedixisse, Banderium etiam Serenissimo Domino Principi Archiduci Matthiae, Domino itidem ipsorum clementissimo Posonii

resignasse et dedisse, in praesentique Congregatione Regni Statibus etiam valedictionem officii Banalis declarasse, et manifeste dixisse, ipsum in officio Banali nequaquam amplius posse esse, nam sub Banatu ipsius militibus existentibus, nulla satisfactione et solutione facta, eidem Sua Maiestas Caesarea et Regia veniam dedisset. A Sua Serenitate, Domino itidem nostro clementissimo Archiduce Maximiliano, eidem assecuratione promissa, de emptione Comitatus Pisiniensis Mitteburgh dicto et Istria, paucis ante diebus Serenissimum Principem Archiducem Ferdinandum, Dominum nostrum clementissimum et Suae Serenitatis Patruelem charissimum, cum Serenissima Principe Domina Genitrice charissima, reclamasse et denegasse; neque eundem Dominum Banum videre modum, quomodo ipse, non visa clementi gratia, bonisque suis quasi omnibus desolatis, diutius seruire posset; ipsoque Domino Bano, publice officio Banali iam cedente, afflicti Status, quo se conuertant, Bano non existente, certe ignorant, et Suam Serenitatem, per viscera misericordiae Dei, orant, ne illos in istis disturbiorum temporibus, in extremis periculis positos, deserat; sed apud Suam Sacram Caesaream Regiamque Maiestatem, accurate et diligentissime instare et laborare dignetur, ut Banum quamprimum, si cum praefato Domino Bano (cuius merito tot, et tanta seruitia consideranda, neque gratia et beneuolentia in emptione praedicti Comitatus ac solutione seruitiorum eius a Maiestatibus suis deneganda, ut et alii exemplo hoc ducti, ad seruitia Suae Maiestatis promptiores sese exhiberent, essent) concordare non poterit, quemcunque Sua Maiestas, ex Regnicolis, idoneum viderit, solum sit vir militaris et nostras, eligat, ac Regno, cum Banderio militum, iuxta veteranas Constitutiones, praesentet; nam nisi Banum Status habuerint, pro re certissima Sua Serenitas credat, illos nullius externae nationis Generali parituros, neque ad publicum bellum, etiam si omnes, una cum Patria, peribunt, exituros, et extrema quaeuis, antequam libertate ipsorum hac in parte tentaturos (*sic*). Quod si vero Sua Maiestas Caesarea et Regia Statibus Banum dederit, supra vires illorum et ea, quae quasi non sunt possibilia, in hoc famelicoso tempore humillime facienda offerunt. Et primum, pro praesenti anno, quantum ad personas

eorum, praerogatiua salua, remanente, Status, a singulis propriis personis, equitem unum, de quibusuis Comitatibus, a decem portis etiam equitem unum, supra pedites trecentos Regni, quos iam difficillime tenent, ex quibusuis Comitatibus daturos. De Comitatu Zagrabiensi, si Breszth Sua Serenitas aedificare, Dei auxilio, voluerit, a singulis tribus portis, currum unum, cum sex iumentis, a Comitatu autem Crisiensi et Varasdiensi, manuales laboratores, a singula porta quattuor, per integrum mensis spatium, ut labores praestent, sub poena per Vicecomites occupationis bonorum, in singula videlicet lustratione, pro una persona florenos sex, vigore Articuli Posoniensis praestabunt; qui numerus curruum circiter erit ducentorum, et peditum quattuor millium personarum.

Caeterum, ne Status Sua Serenitas humiles suos fideles, non requisita Sua Serenitate, aliquid tentasse, aut fecisse temerarie, dicat, Suao Serenitati humillime signficandum duxerunt, Regnicolas praeteriti Conuentus Posoniensis Articulos a Sua Maiestate confirmatos, per omnia remedia obseruaturos, et Articulum 26, 28, 29, contra Archibuseros Zagrabienses, qui et alias plurimarum depraedationum huius Regni noxii et patratores sunt, quam etiam contra alios violentos damnificatores et oppressores, ac raptores cuiusuis ordinis milites, si contra praedictas Constitutiones processerint, aut aliquid tentauerint, executoros. Certi etiam fratres nostri querulose nobis proposuerunt Dominos Archibuseros Varasdienses eius esse animi, ut pascuationem in foenilibus, a Varasdino duobus miliaribus distantibus, Castelli Iuanich, Monasterii Lepoglaua et Castri Trakostyán, habeant et continuent. Unde certis Regnicolis, eorundem bonorum possessoribus, magna desolatio colonorum subsequeretur. Supplicant Suae Serenitati, ut eisdem prohibeat, nam Status solenniter protestantur, si solita pascua excesserint Confiniorum, et aliquas violentias exercuerint, Regnicolas et contra illos, vigore praescriptorum Articulorum, insurrecturos.

Quoniam ad proxime praeteritam Diaetam Posonii celebratam Nuntii et Oratores Regni destinati redeuntes, Articulos Regni Hungariae Statuum et Ordinum hoc Regnum etiam concernentes accepit, Status uniuersi huius Regni eosdem

Articulos, a Sacratissima Caesarea, Regiaque Maiestate, Domino, Domino ipsorum clementissimo, confirmatos et subscriptos ac sigillo roboratos, humillime acceptant, et per quosuis obseruari volunt.

Quantum itaque ad secundum Articulum praescriptae Diaetae Posoniensis, de Contributione publica huius Regni, attinet, afflicti Status memores sunt, illos pro termino Epiphaniarum Domini proxime praeterito, duos florenos ad pedites Regni obtulisse, iam vero de propriis, ratione personae, ad festum Beati Joannis Baptistae proxime venturum, florenum unum Hungaricalem, ad festum autem Beati Jacobi Apostoli duos florenos a singulo fumo contribuent, quae in simul computando quinque florenos Hungaricales faciunt, exceptis laboribus ad Sziszek et Breszth deputatis, qui si limitarentur, maior huius afflicti Regni Contributio esset, quam Regni Hungariae est. Qui praescripti floreni tres ad manus Exactoris Egregii Michaelis Voykffi, sub poena in Articulo praeteritae Diaetae Posoniensis 16. et 26. expressa, administrabuntur.

De insurrectione, si necessitas postulauerit, ut et supra, vel personaliter, aut loco personae quisque Dominorum Nobilium equitem unum bene armatum expediet, a singulis vero decem fumis, ut et praeterito anno, equitem unum, supra laboratores manuales et currus ad Breszth deputatos mittent. Ciuitas Zagrabiensis pedites 50, Varasdiensis 200, Crisiensis 25, Capronca 25 ex numero ciuium expedient, et de colonis ac portis eorundem cum aliis Regnicolis aequale iugum ferent.

Ex praescripta Contributione trium florenorum, modo praemisso, pedites Regni Sciscium 50, Selin 50, Podothochje 12, Lomnicza 15, Szuethi Jurai 10, Brezouitza 25, Keresztintz 25, Bosyako 15, Pokuptzki 50, Kupschina 20, Rechitza 10, Jasztrebarszka 25, Zamobor 15, pro tuendis eisdem Castris et fortalitiis ordinantur; et istis omnibus peditibus Dominus Banus Supremus Capitaneus sit, Vicecapitaneus vero et solutor ac lustrator Michael Voykffi; obseruantes Articulos in praeteritis Congregationibus huius Regni, si de Turcis aliquam victoriam habuerint, statutos.

Ad rectificationem fumorum, aut portarum, penes Articulum huius Anni Diaetae Posoniensis, tam in augendo, quam

minuendo, praedicti Vicebanus et Comes, cum Georgio Mikulich in Comitatu Zagrabiensi, Joannes Arki Vicecomes cum Petro Zakmardi in Crisiensi, in Varasdiensi Magister Viceprotonotarius et Vicecomes ac Martinus Zuirchich exmittuntur; qui, prout in praedictis Articulis Posoniensibus continetur, non, ut antehac moris, terram triginta duorum iugerorum considerando erat, fideliter in eadem Dicatione procedent colonos respicientes.

Constat ex ipsis Constitutionibus praedictae Diaetae Posoniensis statutum esse in Articulo 16. ut uniuersas restantias Vicecomites et Judices Nobilium, iuxta Articulum 26. exigant, et si qui inobedientes essent, praedictis Comitatuum Vicecomitibus, ut eisdem Domini Comites et Banus auxilio essent, modo et ordine in Articulo praescripto 16. declarato. Ne autem restantiae ab anno 1585. iuxta Exactorum datas rationes et Regesta exhibita, coram Reuerendissimo Domino Nicolao Micatio electo Episcopo Tininiensi, Sacratissimae Caesareae Regiaeque Maiestatis Consiliario etc.. Magnificis Dominis Joanne Kegleuich et Petro Draskouich, ac Egregiis et Nobilibus Martino Zuirchich et Francisco Ztolnikouich, electis scilicet a Dominis Regnicolis, ratione pro accipienda quarumuis Contributionum Regni, in oppido Krapinensi et Comitatu Varasdiensi exactoribus, a certis Magnatibus et Nobilibus usque modo insolutorum diutius retineantur. Quarum conscriptio datarum rationum, coram Statibus conscripta compendiose, manu praefati Domini Episcopi Tininiensis, per dictos eidem adiunctos collegas exhibita, in praesentibus Articulis ligata extat; Regesta autem huiusmodi restantiarum, sub poena solutionis eorum, a quouis Exactore Vicebano. Viceprotonotario et Vicecomiti assignentur. Volunt Status, ut quicunque Dominorum aut Nobilium quarumuis Contributionum et victualium huiusmodi restantias, ad manus in Comitatu Zagrabiensi et Crisiensi Vicebani et Comitis, in Varasdiensi vero Magistri Viceprotonotarii et Vicecomitis Comitatus Varasdiensis, abhinc octauo die non administraret, extunc, ut idem Vicebanus et Vicecomes, tam pro ipsis restantiis, quam exinde tripla, subsecuta legitima inquisitione facta, ad occupanda bona, singulum colonum pro sex florenis, vigore citati Articuli

26. vel si Coloni tot non fuerint, iuxta dignum valorem, curias, terras, foenilia, imo et seminaturas, quibusuis iuridicis remediis amputatis, occupet, et possideat, quousque redemerint illi, ad quos pertinent eandem poenam et Ciuitas Zagrabiensis pro conuictione in data ratione victualinm, nisi usque ad octauum diem trecentas quartas tritici et 431 florenos Rhenenses administrauerit, subeat. Quos florenos Rhenenses Michael Voykffi, in solutionem peditum Regni conuertet.

Labores tam ad Sziszek, quam ad Breszth deputati, in praescripta responsione a Dominis Regnicolis, ad propositiones Suae Serenitatis data, ut etiam meliori modo fiant, quam hactenus, eandem poenam pro laboatoribus, aut curribus, scilicet pro singulo laboratore et singulis iumentis a fumo dari solitis, ut per Vicecomites et Judices Nobilium colonus unus pro sex florenis Hungaricalibus occupetur.

Quia plurimi ex Dominis, tam Magnatibus, quam Nobilibus huius Regni, grauissime conqueruntur, colonos eorundem, in modernis famelicosis temporibus, propter Contributionum Regni exactiones, ac continuorum bellorum expeditiones, nec non saepius multis et variis debitis contractis in Murakeöz, partes Hungariae trans Drauum ad bona Spectabilis et Magnifici Domini Comitis Georgii a Zrinio etc. clandestine, causa libertatis, quam ibidem certorum annorum venientium promittunt, discedere et profugere, cum magno damno et praeiudicio Regnicolarum. Ideo statutum est, ut cuiuscunque ex Regnicolis colonis eo clandestine et fugitiue, vel ad bona eiusdem Domini Comitis aut alicuius serui ipsius conferret, vel hactenus contulisset, facta querela, coram Comitatu, ex quo fugitiue discesserit, praefatus Dominus Comes medio Judicum Nobilium requiratur. Similiter et seruitores eiusdem, qui in hoc Regno possessionati sunt, requirantur, ut colonos tales, vigore Articulorum, sub poenis ibidem expressis, tanquam fugitiuos reddant, qui si restituerit, aut restituerint bene quidem, alias propter detentionem eorundem, a Domino Comite de Castro Ozal, in Comitatu Zagrabiensi existenti, a seruis eius in hoc Regno possessionatis de bonis eorundem a Judicibus Nobilium illius Comitatus ex quo fugitiue discesserunt, testimonio collecto, facta certificatione illius Judicis Nobilium, in quo Comitatu

praefatus Dominus Comes aut serui bona habent et possident, vigore Articulorum de fugitiuis colonis, sub poenis eisdem, non obstante eo, quod extra metas Regni huius, postquam Regnum Sclauoniae Regno Hungariae sit adiunctum, profugerunt, repetantur.

Praeterea, postquam Dominus Banus in praesenti Congregatione Regni, coram Statibus et Ordinibus manifeste, uti in responsione nostra Suae Serenitatis in praesentibus Articulis inserta, extat, officio Banali sese valedixisse, omnino coram Sua Maiestate Pragae significauit; supplicandum Suae Maiestati humillime est, eundem Dominum Banum commendando, ut vel cum eodem Sua Maiestas de assumptione officii Banalis concordet, aut alium virum militarem et nostratem nobis constituat.

Ad querelam Magnificorum Dominorum Joannis et Petri Draskouich, contra Magnificum Dominum Michaelem Zekel et Fridericum filium eiusdem; ubi conqueruntur Domini Draskouich, quod praefatus Dominus Michael Zekel octodecim millia et quadringentos florenos Hungaricales, qualiter ab ipsis Dominis Draskouich vigore fassionum Domini Locumtenentis officii Palatinalis, ab eisdem Dominis Draskouich leuasset et vel praescriptam summam aut Castrum Krapina, cum uniuersis bonis et iure possessionario, tam eiusdem Castri, quam pertinentiarum Kosztel omnino in Comitatu Varasdiensi existentium, se et suos haeredes astringendo, elapsis tribus annis daturum, vel si dare nollet, extunc liceret propria authoritate eisdem Dominis Draskouich. aut si mallent, authore Judice Domino Bano aut Vicebano, idem Castrum et praescripta bona occupare, quibusuis iuridicis remediis, sub amissione perpetua, nisi occupare permitterent. Adueniente autem huiusmodi termino, feria quarta proxima post festum Beati Leonis Papae proxime praeteritum, nescitur unde moti, praefati Michael et Fridericus Zekel, ad saepissimas requisitiones, medio praedicti Domini Propalatini et testimonio Capituli Zagrabiensis factas, neque summam eandem deposuerunt, neque Castrum cum bonis assignarunt; iidemque Domini Draskouich, Domino Bano et eius Vicebano requisito, postquam praefatus Dominus Banus, cum Vicebano suo, Bande-

rium Banale Suae Maiestati, resignasse asseruissent, ad occupanda bona eiusdem Castri et Castrum processerant, praefatique Domini Michael et Fridericus Zekel, seditione rusticana excitata, adiunctis certis seruitoribus ipsorum, in praefatum Dominum Joannem Draskouich irruerunt, et certos seruitores et homines eiusdem tam Nobiles quam ignobiles, globis traiicientes, interfecerunt. Status et Ordines Regni hoc censent, quod ex quo semper pacis amatores fuere, primum nomine totius Regni, per literas medio unius Judicis Nobilium Comitatus Varasdiensis, praefati Domini Zekel et cum Dominis Draskouich quamprimum concordent, admoneantur. Qui nisi hoc fecerint et diutius distulerint, cognito responso a Judicibus Nobilium, Magister Viceprotonotarius Regni, literas commendatorias Suae Maiestati sonantes, Dominis Draskouich, nomine Regni det; iustum enim est, ut in illorum iustitia Regnicolae eosdem ne deserant, sed eisdem auxilio sint.

Ad instantiam Spectabilis et Magnifici Domini, Thomae Erdeődi etc. Comitis et Bani, qui in defensionem Regni sese semper alacrem, promptum, paratum et beneuolum, non sine magna erogatione et expensis rerum suarum, periculoque vitae, a certis iam annis in Banatu exhibuisset, demonstrauit et declarauit, eundem Dominum Banum et Comitem, haeredesque eiusdem, prout et in Anno Domini 1588. de uniuersis et quibusuis quarumuis Contributionum, usque ad annum eundem 1588. pecuniarum Regni, in solutionem peditum Regni, ab ipso Domino Bano de manibus quorumuis Exactorum Regni perceptorum, sed et de summa illa florenorum Rhenensium 935. venditionis victualium Regni, in diuerso frumento, de manibus Nobilis Georgii Sugnetich subrogati perceptoris venditorum, per eundem Dominum Banum ad diuersas necessitates Regni leuata, quietum et expeditum, ac modis omnibus absolutum prout nunc, sic et in futurum fecerunt et reddiderunt.

Supplicem querelam Nobilis et strenui militis Alexandri Germani, peditum Germanicorum Ciuitatis Regiae Zagrabiensis Sulti, pro vulneratione ipsius et manus dextrae abscissione ab Archibuseris, sub Capitaneatu Domini Francol, existentibus, Status Regni beneuole intellexerunt, et statuunt, si aliqui ex praescriptis Archibuseris vulneratoribus eiusdem,

iudicialiter de legibus militaribus Germanicis conuicti et aggrauati fuerint, ad aliquemque ex Dominis Magnatibus et Nobilibus huius Regni seruitii causa peruenerint, aut etiam profugerint, extunc ut, exhibitis literis sententionalibus, in Comitatu Zagrabiensi et Crisiensi, Vicebanus et Comes, in Varasdiensi Vicecomes eiusdem Comitatus, easdem literas sententionales exequatur; verum etiam, si ante administrationem iuris Germanici, ex eisdem Archibuseris aliqui discederent, et seruitiis cuiuscunque Domini, aut Nobilis huius Regni submitterent, nihilominus talis Dominus aut Nobilis ipso facto de huiusmodi de vulneratoribus dicti Alexandri, iustitiam et satisfactionem administrare de legibus Regni, coram uno Vicecomite et Judicibus Nobilium Comitatus, teneatur.

Ladislaus etiam Saffarich Judex Nobilium Comitatus Zagrabiensis, Nobilem Casparem Sissinachki, pro inuasione personae suae, sub hac Congregatione Regni facta, ad futuram Congregationem Regni, medio unius Judicis Nobilium, euocet.

In quorum omnium praemissorum robur et firmitatem perpetuam, praesentes Articulos, seu Constitutiones eorum, modo praedeclarato, unanimi voto, parique consensu, aeditos et conclusos, sigillo eorundem authentico communiri et obsignari fecerunt. Datum Zagrabiae feria tertia festi Sacri Pentecostes, ultimo die Congregationis ipsorum, Anno Domini millesimo quingentesimo nonagesimo quinto.

XI.

1595. Deczember 17.

Articuli Dominorum et Nobilium, aliorumque Statuum et Ordinum Regni Sclauoniae, in generali eorum Congregatione, ex edicto Dominorum Comitum Comitatuum huius Regni, Zagrabiae, die Dominico proximo ante festum Beati Thomae Apostoli celebrata, aediti et conclusi, Anno Domini 1595.

Postquam afflicti Status et Ordines Regni Sclauoniae, videant Sacratissimam Caesaream, Regiamque Maiestatem, Dominum ipsorum clementissimum, stipendium militum Bana-

lium Reuerendissimo Domino Caspare Ztankouachki, Episcopo Ecclesiae Zagrabiensis, ac Magnifico Domino Joanni Draskouich de Trakostyán, Dominis electis Banis, nondum misisse, neque ipsos Dominos Banos, iuxta veterem et approbatam Regni consuetudinem, coram ipsis Statibus et Ordinibus Regni Sclauoniae et Croatiae, Juramentum praestitisse, Banderiumque Banale et nunc quidem apud manus ipsorum non esse; nolentes sibi ipsis et afflictae Patriae deesse, imo defensioni et ulteriori permansioni eorundem consulere, in praesenti Congregatione eorundem Zagrabiae, ut praemissum est, ex edicto Dominorum Comitum Comitatuum, unanimi voto, parique consensu, hos infrascriptos Articulos statuerunt et concluserunt.

Primo, quoniam Castrum Petrinia et reliqua Confinia Colapis exigua militum manu munita sunt, in diesque, nisi prouideatur, extremum excidium minantur, Status et Ordines Regni, pro Confirmatione dictorum Dominorum Electorum Banorum ac ulteriore conseruatione eorundem Confiniorum, ad Sacratissimam Caesaream Regiamque Maiestatem Pragae, Serenissimos Principes Archiducem Matthiam Viennae et Ferdinandum Archiducem Styriae, Gratii, Dominos ipsorum clementissimos, nec non inclytas Prouincias Styriae et Carniolae, primo quoque tempore, medio Nuntiorum suorum, operae pretium humillime, ut et auxilio essent, et partes suas apud Sacratissimam Caesaream Regiamque Maiestatem interponerent, requirere duxerunt. In quam legationem Magnificus Dominus Petrus Kastellanffi de Szentlélek, eiusdem Sacratissimae Caesareae Regiaeque Maiestatis Capitaneus, ac Egregius Melchior Tompa de Horsoua eliguntur. Quibus, ex Regni summa, apud manus Magnifici Domini Nicolai Istuanffi, Palatinalis officii per Hungariam Locumtenentem, et iam fatae Sacrae Caesareae Regiaeque Maiestatis Consiliarii, habita, pro expensis floreni Hungaricales quadraginti, cum declaratiua instructione miseriarum Regni, dandi erunt.

Circumferuntur quoque rumores, Dominos Status et Ordines Regni Hungariae, Posonii ex edicto et clementi voluntate Suae Sacratissimae Caesareae Regiaeque Maiestatis, publicum et generalem Conuentum breui tempore interuallo habituros,

ad quem deputauerunt Status et Ordines Oratoressuos: Reuerendissimum Dominum Casparem Zkoblich, Canonicum et Custodem Ecclesiae Zagrabiensis ac Generosum et Egregium Georgium Pettheő de Gersse, qui instructionem a Magistro Viceprotonotario accipient, et eandem excedere ne praesumant. Ad sumptus vero eorundem oblati sunt, a singulo fumo, denarii triginta, ad primum diem proxime futuri mensis Februarii soluendi. Casu vero, quo dicta Congregatio Regni Hungariae prius, quam praenotatus dies Februarii, celebraretur, ex praedictis restantiis dicti Domini Nicolai Istuanffi floreni Hungaricales trecenti accipiendi erunt.

Conclusum et hoc est, ut restantiae uniuersae victualium Regni anni 1592 transacti praeteriti, ex hinc decimo quinto die, sub poena occupationis bonorum, vigore Articuli nouissimae Constitutionis Posoniensis in Arce Zagrabiensi, ad manus Egregii Joannis Samsinoutzi deputati Perceptoris administrarentur. Quoniam autem Ciuitas Zagrabiensis humillime supplicando institit, pro termino in aliqua parte illam convictionem in data ratione victualium rectificare posset, admissum est, ut rectificatio, quod ad illas quartas trecentas tritici, eisdem in futuro restantiarum, tam ipsorum quam aliorum termino rectificationis detur et admittatur; pecuniam vero paratam, quam ad praecens prae manibus haberent, exhinc decimo quinto die, sine ulteriori dilatione, mora et subterfugio, deponere sint astricti.

Ne autem Confinia Colapiana extremam desolationem et periculum patiantur, haramiaeque Regni Sciscii in Gora, Berkusseuina, Pokupszki et Dunaricha Zlap ac Rechitza stationes eorundem desertas relinquant, antequam praedestinati Nuntii a suis Maiestatibus et inclytis Prouinciis Styria et Carniola, cum eorundem responsis, ad nos reuersi fuerint, ipsaque Sacratissima Maiestas Dominos electos Banos confirmauerit, ac milites Banales per Confinia locati extiterint; volunt Status, ut praescripti haramiae in eorundem stationibus interteneantur, ac soluantur. Ad quorum intertentionem, pro stipendio eorundem haramiarum, uniuersi Domini Magnates et Nobiles huius Regni, bona et iura possessionaria tenentes, a singulo fumo, cum praedictis oratorialibus in simul compu-

tando, ad antedictum primum diem futuri mensis Februarii, florenum unum, denarios quinquaginta, pro secundo vero termino, ad Dominicam Laetare, florenum unum; Domini etiam Magnates et Nobiles, a Turcis deserta et desolata bona, trans fluuium Zaui, in Turopolya, in ripa iam fati fluuii Zauae, Poszanje habentes, denarios quinquaginta, pro termino praescripto primo, iuxta priorem connumerationem portarum, a singulis fumis eorum desolatis, ad manus Egregii Michaelis Voykffi, prioris Exactoris et dictorum peditum Capitanei, dare, sub poena, in Articulis Posoniensibus, de occupationibus bonorum expressa, promiserunt; unico Thoma Stresemlei Spectabilis et Magnifici Domini Comitis Thomae Erdeődi prioris Bani nuntio contradicente.

Verum etiam, cum sciant Status arcem Petriniam satis exiguo praesidio munitam, Passamque Boznensem eius propositi esse, ut repentino, nacta occasione impetu et irruptione hac hyeme adoriatur; consultum putant, praemissa solenni protestatione, quantum duntaxat pro praesentis temporis extrema necessitate, quousque Sua Maiestas Caesarea et Regia clementius se resoluerit, ut omnes Status et Ordines huius Regni, Dominorum Magnatum et Nobilium, tam possessionatorum, quam unius curiae aut armales existentium, ratione personae, si personaliter proficisci non possent, loco sui seruitorem unum militarem, et a singulo fumo peditem sclopetarium unum, pro defensione praedictae arcis Petrinia, modo infrascripto, cum quindecim dierum victualibus, a die introitus computando, expediat; scilicet incipiendo Spectabilis et Magnificus Dominus Comes Petrus Erdeődi, nomine ac in persona sua, unum ex familiaribus suis pro Capitaneo eligat, cum quo, ut praemissum est, uterque processus Chernkoczi et Apallenich Judicum Nobilium Comitatus Zagrabiensis, et bona Castri Chaszaruarae, in ipso festo proxime futuro Innocentum Petriniam intrabunt. Nona tandem futuri mensis Januarii Domini Kegleuich loco, seruitor destinatus, sub quo, excepto Chaszaruara et Castro Tabor praedicto modo, a persona et fumis, totus processus Joannis Gubassóczi Judicis Nobilium Comitatus Varasdiensis, una cum Castro Lobor eiusdem Domini Kegleuich erit, succedet. Vigesima tertia eiusdem mensis

Januarii, Dominus Rattkai itidem seruum suum praestabit, cum Castri sui Tabor peditibus. Cui adiungitur processus Georgii Prenar Judicis Nobilium Comitatus Varasdiensis excepto Lobor et Trakostyán. Quinta Februarii Dominus Paulus de Gregoriantz similiter seruitorem expediet, cui subiacebit totus processus Saffarich. Decima nona Februarii, Dominus electus Banus Draskouich, eodem modo seruitorem, cum Castri Trakostyán peditibus, et utroque processu Adami et Georgii Herkffi mittet. Quarta Martii Domini Orehoczi seruus ultimus Capitaneus, cum utroque processu Comitatus Crisiensis usque decimum nonum diem eiusdem mensis in antedicta arce manebit.

Praemissam autem Constitutionem et exercituationis modum, quicunque Dominorum aut Nobilium obseruare, tarde, aut omnino non mittendo, aut prius exeundo, non curaret, extunc amputatis quibusuis iuridicis remediis, ratione personae, pro seruo Rhenenses florenos duodecim, pro colono vero pedite pixidario, a fumo Rhenenses sex, soluere debebit. Qui per Vicecomites et Judices Nobilium singulum colonum pro duodecim Rhenensibus occupando, exigentur, iuxta Regestum lustrationis.

Magna praeterea per negotiatores huius Regni plerisque, in non plenaria receptione pecuniarum veneticarum librarum, iniuria inferri solet, cum maiori et quidem potiori ex parte Regnum in huiusmodi moneta librarum Contributionem haramiarum Regni administret, et eadem moneta in Regno currat. Nolentes idcirco per amplius praescriptorum negotiatorum pati insolentiam, statuunt, ut praescripta moneta librarum, per uniuersos et singulos negotiatores, et alios quaestores, a quibusuis huius Regni hominibus, sub amissione mercium, plenarie accipiatur. Cuius rei gratia, et ad Serenissimum Principem Ferdinandum Archiducem Austriae, in literis scribendis, ut et in Prouinciis vicinis accipiatur, mentionem faciendam censuerunt.

Laboratores omnes, quos pro nunc ob nimias inundationes aquarum, in fortificationem Castri Petrinia mittere neglexerunt, differuntur usque ad futuram Congregationem Regni.

Ne violentis etiam maior ansa illorum malitiae daretur,

volunt Status, ut Dominus Vicebanus et Comes Comitatuum Zagrabiensis et Crisiensis, breuia Judicia continuet, et ut in quibusuis Comitatibus huius Regni, Articulus de violentiis, unico hoc addito, si quis Dominorum aut Nobilium extra Regnum existens, ad personalem comparationem euocaretur, ut eidem liceret per prouisorem agere, usque ad expurgationem sui, proxime praeteritae Diaetae Posoniensis Regni Hungariae. usque ad futuram Congregationem Regni praedicti Hungariae obseruetur. Pro quibus, iuxta formam instructionis, ad praemissa Comitia Posoniensia Oratores electi laborent, ut praemissi Articuli, inserta praedicta clausula, durantibus bellis, in omnibus punctis, in hoc Regno locum habeant.

Urgeant quoque accuratissime dicti Nuntii Regni Posonienses, ut coloni transfugae, qui in Styriam, Carniolam aut in partes Regni Hungariae, propter metum et impetum Turcarum profugerunt, liberam domum redeundi facultatem habeant. Clandestine vero discedentes, aut vi abducti, prioribus Dominis restituantur.

Nec hoc quoque Domini delegati Nuntii, apud praefatos Status et Ordines Regni Hungariae, negligant, ut Articulus. super clandestina discessione colonorum ex hoc Regno, in Murakeöz trans Drauum. ad bona Spectabilis et Magnifici Domini Comitis Georgii a Zrinio etc. in Comitatum Szaladiensem existentia, feria quinta proxima post festum Beati Andreae Apostoli, in hoc praesenti anno Domini 1595. Zagrabiae aeditus, Articulis Regni Hungariae inseratur.

Ad instantiam Magnificorum Dominorum Joannis et Petri Draskouich, contra Magnificum Dominum Michaelem Zekel et Fridericum filium eiusdem, ubi conqueruntur Domini Draskouich, quod praefatus Michael Zekel et Fridericus filius eiusdem, ruptis obligaminibus, nescitur quibus rationibus, Magnificos Dominos Joannem, Petrum et Georgium Kegleuich de Busin, in dominium et possessionem Castri Krapina et bonorum ac pertinentiarum eiusdem, introduxissent, cum ipsis Dominis Kegleuich et nunc possiderent ac contra strictissima obligamina et a Sua Maiestate Caesarea et Regia impetratum Bracchium Regium, defenderent. Quod coram Statibus legendum produxerunt et suo tempore a Statibus exequi postula-

runt. Status Regni Suae Maiestatis Bracchium humillime intellexerunt; sed cum in executione Bracchii, ubi non iure, sed armis agitur, vicinis Dominis et Nobilibus plurima damna inferri possent, non alienum Status existimarunt, ut praemissi Domini Michaelis Zekel et Friderici filii sui adiunctorumque modernorum possessorum et Collegarum, iuxta expositionem Brachii Suae Maiestatis, Dominorum Kegleuich indigna praedicti Castri et bonorum eiusdem possessio diutius permaneat, aliisque malum in exemplum istis disturbiorum temporibus cedat, committitur Oratoribus delegatis, ut apud Status et Ordines inclyti Regni Hungariae diligentissime instent, ut, sub nota perpetuae infidelitatis, iuxta deliberationem praedicti Bracchii Suae Maiestatis, ex obligamine dicti Michaelis Zekel emanati, ex manibus modernorum possessorum, per Propalatinalem et testimonium Capituli Zagrabiensis arx Krapina, cum uniuersis suis pertinentiis, accipiatur, et dictis Dominis Draskouich, vigore Articulorum eiusdem Congregationis, restituatur, quibusuis Juridicis remediis amputatis. Qui si obtemperauerint, bene quidem; si vero non, extunc Sua Maiestas, tam possessores eiusdem Castri, quam vero seruitores eorundem in persona puniat, uniuersisque bonis tanquam notorios priuet et pro Fisco suo usurpet, ac dictum Bracchium Regium, Wladislai Regis Decreto VI. Articulo 1. obseruato, in executione eiusdem exequatur. Nam melius est, et damnum vicinos incurrere, quam huiusmodi obligaminum violatores in Regno pati.

Quia autem maxime libertati Dominorum et Nobilium huius Regni Sclauoniae et Croatiae derogare illud videatur, quod Carlostadio scribitur, si videlicet quis Dominorum aut Nobilium plus haberet frumenti et aliorum victualium, quam pro familia illius sufficeret, ut milites Carlostadienses in circumvicinis locis eorundem, solutis soluendis, liberam haberent ea accipiendi potestatis facultatem. Eam ob rem scribendae sunt literae Serenissimo Principi Domino Domino Archiduci Ferdinando et Domino Generali Carlostadiensi, ut limitatio fiat Carlostadii, iuxta Ciuitatem Methlikae, Nouomesto et Chernoual victualium venditionem. Nam Regnum quicquam eorum ordinare aut facere patietur, quae in euidens nocumentum libertatis eiusdem vergi possent.

Postremo Egregius Thomas Strefemlei, Nuntius praedicti Domini Comitis et antea Bani Thomae Erdeödi solenniter protestando, Egregium Matthiam Kaszo admonuit, ut cum et quandocunque a praefato Domino Comite Thoma Erdeödi de danda ratione officii et gubernationis arcis ipsius Methlika in Prouincia Carinthiae existentis admoneretur, se promptum et paratum ad dandam rationem teneret; alias nisi hoc fecerit, ipsum contra eundem, tanquam contra officialem rationem dare recusantem, processurum.

In quorum omnium praemissorum robur et firmitatem perpetuam, Status et Ordines Regni praesentes Articulos et Constitutiones eorum, modo praedeclarato, unanimi voto, parique consensu aeditos et conclusos, sigillo eorundem authentico communiri et obsignari fecerunt. Datum Zagrabiae, feria secunda proxima ante praedictum festum Beati Thomae Apostoli, Anno Domini 1595.

XII.

1596. Január 11.

Articuli Dominorum et Nobilium, aliorumque Statuum et Ordinum Regni Sclauoniae, in generali eorundem Conuentu, ex edicto Spectabilis ac Magnifici Domini Thomae Erdeödi de Monyorókerek perpetui Montis Claudii ac Comitatus Varasdiensis Comitis, Sacrae Caesareae Regiaeque Maiestatis Consiliarii, ipso officii Banali valedicente, authoritate Sacratissimae eiusdem Caesareae atque Regiae Maiestatis, in Ciuitate Regia Montis Graecensis Zagrabiensis, pro die undecima Januarii celebrata, aediti et conclusi.

Imprimis, quoniam praefata Sacratissima Caesarea Regiaque Maiestas, Dominus illorum naturalis clementissimus, volens, ex sua clementi et illa quidem naturali ac paterna gratia et benignitate, piaque cura et solicitudine, qua afflictum hoc Regnum Sclauoniae, ab initio foeliciter accepti Regiminis sui, prosequeretur, afflictis Statibus et Ordinibus, eorum rebus et quasi extremis necessitatibus prouidere, ipsosque Status et Ordines, in antiquis eorum libertatibus et Priuilegiis, instar

inclyti Regni Hungariae et partium sibi adiunctarum, Regum et Principum, praedecessorum suorum obseruandissimorum Sacrae memoriae, conseruare, praefato Domino Thoma Erdeõdi Comite officio Banali valedicente, Reuerendissimum Dominum Casparem Ztankouachki, Episcopum Ecclesiae Zagrabiensis, ac Magnificum Dominum Joannem Draskouich, eiusdem Sacrae Caesareae Regiaeque Maiestatis Consiliarium, ac Regnorum Dalmatiae, Croatiae et huius Sclauoniae Banos, per Magnificum Dominum Nicolaum Istuánffy de Kisasszonyfalua, Palatinalis officii per Hungariam Locumtenentem, et iam fatae Sacrae Caesareae Maiestatis Consiliarium, ac Egregium Matthiam Bazarich, Suae Sacratissimae Caesareae Maiestatis speciales Commissarios, in medium praefatorum Dominorum Regnicolarum Sua Sacratissima Maiestas inducere, et eisdem fidelibus suis Regnicolis, pro Banis praesentare curauit. Quam gratiam Status et Ordines Regni, fidelibus seruitiis promereri curabunt, ac Dominos Banos praefati Domini Regnicolae pari voto recognoscunt, qui coram praescriptis Dominis Commissariis, Statibusque et Ordinibus Regni veterana laudabili consuetudine obseruata, solenniter solitum, Dominus Episcopus et Banus ob aduersam valetudinem in arce Zagrabiensi, Dominus vero Draskouich Banus, in Ecclesia Parochiali praefatae Ciuitatis Zagrabiensis, praestiterunt Juramentum.

Considerantes etiam praefati Domini Bani, industriam et diligentiam Egregii Stephani Beriszlauich de Kis Mlaka, quibus hactenus in officio ipse Vicebanali diligens fuisset, eundem iterum, et pro suo Vicebano esse voluerunt, et Regnicolis praesentarunt, ac pro Vicebano Regni ac Comite Comitatuum Zagrabiensis et Crisiensis, unanimi consensu acceptarunt; ab eodem Vicebano ad obseruanda decreta Regni, et alias necessitates officii sui Juramento denuo accepto.

Sacratissimae Caesareae Regiaeque Maiestatis clemens mandatum, per praefatos Dominos Banos, ratione certorum negotiorum, in eodem mandato clare denotatorum, humillime intellexerunt, et idem mandatum obseruandum censuerunt, inter Articulosque huius Regni inseruendum commiserunt, et ad instantiam praefatorum Dominorum Banorum, eis-

dem Dominis Banis sub sigillo Regni par dandum esse statuerunt.

Quia autem Egregius Michael Voykffi Capitaneus et Exactor ac solutor peditum Regni, propter aduersam valetudinem, in officio diutius perseuerare nequaquam potest, Status et Ordines Regni, unanimi voto, parique consensu, Magnificum Dominum Petrum Draskouich de Trakostyan. Thesaurarium eorum Magistrum Lustrae et solutorem haramiarum Regni, uniuersarumque et quarumuis Contributionum huius anni Perceptorem et Exactorem constituerunt. Capitaneum vero Magnificum Dominum Joannem Kegleuich de Busin elegerunt, qui in defensione Confiniorum a Dominis Banis dependebit, et tempore triumphantis victoriae, uniuersa munera (praestito honesto prius munere Dominis Banis) eidem Domino Joanni Kegleuich cedent.

Ne autem Confinia, ad fluuium Colapis habita, in extremam deueniant desolationem, Regnumque istud afflictum exinde aliquod damnum patiatur; deputarunt Status et Ordines Regni pro ulteriori et tutiori conseruatione Confiniorum, ac maiori defensione Regni, ad fortalitia Dunaricha Zlap, pedites triginta, Zredichki pedites quinquaginta, Goras quinquaginta, Letouaniche quinquaginta et Sziszek viginti.

Ut autem iam tandem restantiis exactionis quondam Joannis literati Jakopouich et quondam Vernich ac Poiatich Capituli Zagrabiensis, moderni Magistri Viceprotonotarii Regni, de victualibus Ciuitatis Zagrabiensis, finis imponatur, et inobedientes certius cognoscantur, ipseque Michael Voykffi praeteriti anni trium terminorum, scilicet Epiphaniarum florenorum duorum haramialium oratorialium, denariorum quindecim. Joannis floreni unius, Jacobi florenorum duorum, de perceptis et erogatis, dare possit et debeat; constituuntur Exactores rationum, Reuerendi Domini Lector Zagrabiensis, Balthasar Napuli Archidiaconus Goricensis, Magnifici Domini Petrus Draskouich, Joannes Kegleuich, Egregii praedictus Magister Viceprotonotarius Regni, accepta ab ipso ratione et Franciscus Ztolnikouich, qui in dicta Ciuitate Regia Montis Graecensis Zagrabiensis, decima quinta die proxime futuri mensis Februarii, personaliter comparebunt, et non obstante

unius absentia, in praemissis procedent, et a praedictis Exactoribus rationem accipient.

Quantum attinet ad territorium Bosyako, et illi vicina loca, quae per crudelissimum Hasszan Passam Bosznensem, ante terminum exactionis victualium, sunt combusta et desolata; Status ipsa victualia ab eisdem, ea ratione danda censent, quot fumorum nunc sunt. Restantias vero uniuersas ante depopulationem ab ipsis, propter inobedientiam illorum insolutas, ut administrent, decreuerunt.

In quorum omnium praemissorum robur et firmitatem perpetuam, Status et Ordines Regni praesentes Articulos et Constitutiones eorum, modo praedeclarato, unanimi voto, parique consensu aeditos et conclusos, sigillo eorundem authentico obsignari fecerunt. Datum in dicta Ciuitate Zagrabiensi, praescripta, die undecima Januarii, Anno Domini Millesimo quingentesimo nonagesimo sexto.

XIII.

1596. April 8.

Articuli Dominorum et Nobilium, aliorumque Statuum et Ordinum Regnorum Croatiae et Sclauoniae, in generali Congregatione eorum, ex edicto Reuerendissimi Domini Casparis Ztankouachki Episcopi Ecclesiae Zagrabiensis etc. ac Magnifici Domini Joannis Draskouich de Trakostyán etc. Banorum, pro die octaua mensis Aprilis in area Capituli dictae Ecclesiae Zagrabiensis celebrata, conclusi.

Imprimis Status et Ordines a Nuntiis suis, ad proxime praeteritam Diaetam Posoniensem destinatis, copiose intellexerunt eiusdem Diaetae Conclusiones, quae ad Suam Maiestatem transmissae, cum tam repente confirmari et subscribi non potuissent, eorundem Articulorum reuisionem ad futuram Diaetam reiecerunt. Nihilominus, a Dominis Consiliariis Camerae Posoniensis Suae Maiestatis, certis acceptis literis, de Contributione in ipsa Diaeta Posoniensi, statuta et limitata ac Connumeratione noua portarum fienda, haec statuenda decreuerunt.

Quoniam praedicti Domini Consiliarii Camerae Posoni-

ensis, in ipsis literis suis clare exprimunt, contra Constitutiones proxime praeteritae Diaetae Posoniensis, Dicatorum Dicam ipsam mediam, scilicet florenos Hungaricales quatuor et denarios 50 Camerae dare debere, et quo dandam committeret eos daturos, iuxta Juramentum ab eisdem Dicatoribus exigendum. Ideo Status Dicatores quidem eligendos, et eisdem Juratos Nobiles adiungendos censent. In Comitatu Zagrabiensi et Crisiensi Egregium Balthasarem Drenóczi Dicatorem, Joannem Homzki Juratum Nobilem; in Varasdiensi Georgium Fodróczi Dicatorem et Christophorum Bedekouich Juratum Nobilem. Qui omnes, solenni Juramento praestito, ad ipsam Connumerationem ex Regno sunt exmissi, ut quamprimum fieri poterit, eandem Connumerationem absoluant, et in Comitatibus statim, finita ipsa Connumeratione, Congregationes celebrentur et rectificatio ad partium propositionem fiat.

De administratione autem Dicae unanimo voto hoc decreuerunt, postquam ex Constitutionibus a temporibus disturbiorum, tam antea publicarum Constitutionum Regni Hungariae, quam etiam moderna lucide appareat, Contributiones huius Regni semper in defensionem huius Regni et conductionem militum deputatas et ordinatas huic Regno fuisse ac esse; ideo per Egregium Benedictum literatum Blasekouich, Serenissimus Princeps Dominus Dominus Archidux Matthias etc., nomine Regni, humillime requirendus erit, ut Sua Serenitas praedictae Camerae committat, ne manus imponat eadem Camera in Contributionem modernam; sed a Dicatoribus exigendae rationis, de perceptis et erogatis, liberam habeat facultatem. Ipsam vero Contributionem, ut iidem Dicatores conducendis tam equitibus, quam peditibus militibus Regni, a Capitaneis acceptis quietantiis, administrent. De qua re et Camerae scribendum erit, per eundem Blasekouich. Cui pro expensis a Domino Propalatino, ex restantiis, floreni Hungaricales triginta duo dabuntur. Interim autem, quousque a Sua Serenitate et Camera responsum Status non habuerint, administrandam ipsam Dicam, ipsis Dicatoribus, nec in parte, nec in toto voluerunt.

Caeterum Status et Ordines propositiones a Generoso et Magnifico Domino Generali Confiniorum Sclauoniae, nomine

Serenissimi Principis, Domini Domini Archiducis Ferdinandi, Ducis Styriae etc. per Egregium Gregorium Labohar, Capitaneum Praesidii Crisiensis, eisdem Statibus, cum credentionalibus, exhibitas, acceperunt, et Suae Serenitati summas et immortales, cum humilium seruitiorum oblatione, gratias agunt; gaudentes in hoc summopere, Suam Serenitatem eius esse propositi, ut afflictis Statibus, contra hostem Christiani nominis auxilium ferret, ex quo auxilio et afflicti huius Regni defensione, et vicinae inclytae Prouinciae Suae Serenitatis tutiores erunt.

Quantum attinet ad insurrectionem et exercituationem militiae, usque decimum quintum diem Maii, Status et Ordines unanimi voto concluserunt; quod si necessitas postulauerit, usque praedictum decimum quintum diem Maii, ad publicationem Dominorum Banorum, parati sunt uniuersi Status, iuxta Articulos, anno 1592, feria tertia proxima post festum Epiphaniarum Domini, statutos, viritim insurgere, a decem portis equitem, et de singula porta sclopetarium peditem unum dare. Adueniente vero ipso decimo quinto die Maii, accommodabunt se Status Constitutionibus praeteritae Diaetae Posoniensis Regni Hungariae, et militem conscribent, qui continuus in Castris esse poterit.

Ad vecturam tormentorum et ingeniorum bellicorum, pro posse suo, Status operam suam non denegarent, sed quia Status vecturam, sine maximo incommodo modernae inauditae hactenus Contributionis, ex qua continui milites sunt conscribendi, iuxta dictas Constitutiones Posonienses, fieri non potest; accommodantes se Status statutis Regni Hungariae, Ciuitates Regias deputarunt, quae daturae sunt, Ciuitas Zagrabiensis 30, Ciuitas Varasdiensis 80, Ciuitas Crisiensis 30, Ciuitas Kapronczae 20, in toto centum sexaginta iumenta facientes; plura enim dare, propter nimiam paupertatem, non possunt, undique enim et ipsae Ciuitates nimias oppressiones patiuntur.

Gratuitos labores, de quibus Sua Serenitas Status admonet, non ignorant Status necessarios esse, sed cum Suam Serenitatem lateat, in quo statu sit Arx Petrinia, quae nisi primo quoque tempore munita fortius fuerit, timendum est, ne

adeo ruinosa sit, ut et hosti commodior occasio obsidendi fiat. Ideo Status imprimis praedictam Arcem muniendam decreuerunt, et a singula porta totius Regni, a singulo fumo, in festo Beati Georgii proxime venturo incipiendo, per integrum mensem, laboratorem unum promiserunt. Supplicant Suae Serenitati humillime, ut et vicinae Prouinciae Suae Serenitatis, in munienda ipsa Arce, et reliquis necessariis fortalitiis eiusdem Arcis, nec non ex ista parte Colapis erigenda Ciuitate, auxilio sint; nam non est possibile, ut a Statibus Arx illa finaliter muniatur, Ciuitas erigatur, et pons erigatur, ad cuius erectionem Magistris Lignariis Architectis carent; ac Hraztouicza, quae sine vectura et custodia hominum erigi nequit, reliquaque necessaria ad effectum, quae omnia celeritate indigent, deduci possent. Qua arce Petrinia, et reliquis successiuis temporibus, munitis fortalitiis et erectis Colapianis pro posse suo, et fortalitiorum in reliquis Confiniis Status memores erunt, res enim ipsorum agitur.

Ipsis Laboratoribus Magnificus Dominus Joannes Draskouich Banus et Magnificus Dominus Joannes Kegleuich Regni Capitaneus aduigilabunt, et eisdem Joannes Pogledich et Thomas Zeuersich, Vicecomites Comitatus Zagrabiensis, Michael Zelniczei, Gregorius Sugnetich, Balthasar Schitaróczi, Stephanus Paris Viceiudices Nobilium dicti Comitatus, Joannes Perhat, Georgius Krayszich, ac duo Viceiudices Nobilium Comitatus Crisiensis adiunguntur. Vicebanus vero et Viceprotonotarius, quantum per occupationes Regni et celebrationes Congregationum, ratione rectificationis nouae Connumerationis et breuium Judiciorum Comitatuum eisdem licebit, operam suam in praemissis ne denegent. Praedictis autem Nobilibus medietas ratione expensarum ex birsagiis inobedientium, qui hac praeterita hyeme ad custodiendam Petriniam homines suos non expediuerant, deputantur.

Praemissos autem Laboratores statim in ipso festo Beati Georgii proxime futuro, praedicti Domini Banus et Regni Capitaneus, in ipsa Arce Petrinia lustrabunt, et quicunque non comparuerint, pro singulo die Rhenensem unum, denarios scilicet 80 soluet, in toto per mensem 24 florenos Hungaricales facientes, quae poena ut et alia birsagia exigetur.

Palam constat Regnicolis, ex querelis Vicecomitum et Judicum Nobilium, plurimos Magnates et Nobiles esse, qui, nescitur qua consideratione audaciae ducti, tam pro restantiis Contributionum, quam pro exactione birsagiorum et victualium bona vigore Articulorum per eosdem occupata, temerarie reoccupasse. Ideo statutum est, ut huiusmodi inobedientes et publicarum Constitutionum contemptores, in prima Congregatione Comitatuum omnes conscribantur, in futurum vero uniuersas vadiationes, tam de rebus mobilibus, quam etiam iuribus possessionariis, liceat exequi.

A vectura victualium, in castra ac etiam vectura curruum onerariorum, Dominis Archibuseris ac peditibus extraordinariis Suae Serenitatis hoc unum respondent, vecturam victualium ad Castra ab eisdem pro necessitate militum Suae Serenitatis nequaquam posse fieri; nam propter nimias Contributiones et exercituum aggrauationes, ac continuam annorum famem, misera plebs Colonorum pecoribus nimium orbata est. Neque est possibile, ut labores gratuitos, Contributiones maximas, ac exercituationem vecturamque sufferre queat; nam et hactenus, propter huiusmodi aggrauationes, plurimi in partes Styriae ac etiam Regnum Hungariae profugerunt. Domini vero Archibuseri et pedites extraordinarii, eum modum curruum onerariorum acquirant, quem et in Hungaria militantes Suae Maiestatis Caesareae et Regiae Currus proprios tenentes habent.

Non dubitamus uniuersa victualia modernis temporibus satis difficilis pretii esse, et si fieri posset, Status limitationem facere non recusarent. Sed cum Suae Serenitati constet, frumentum hoc Regnum maiori ex parte ex Hungaria habere, neque posse limitationem certam esse, nam venditio fori cum maior copia frumenti est, minor est, cum vero penuria maior est; reliqua vero ad victum necessaria eandem normam sequuntur.

Vecturam commeatus necessariam esse, ad Confinia Suae Serenitatis praesidiariorum Sclauoniae, Status optime sciunt, et quamuis limitatio huiusmodi vecturae, contra libertatem Regni sit, ac statuta praeteritae Diaetae Posoniensis; nihilominus tamen hanc limitationem Status decreuerunt, ut

pro uno singulo curru a Varasdino, cum iter bonum fuerit, Jurjeuecz floreni Hungaricales 4, Capronczam 2, Crisium 4, Iuanich 8, dentur; cum vero malum et lutosum iter extiterit, florenus unus superaddatur. Supplicant Suae Serenitati omnes obnixe, dignetur Domino Generali et victualium Magistris serio committere, ne miserae plebi tempore allodiaturae illorum necessariorum ac messis et vindemiae huiusmodi vecturam coacte expetant, sed nolentes requirant, non autem violenter recusantes cogant.

Victualia, quae Sua Serenitas, tam militibus in Petrinia existentibus, quam etiam futuris Castris expetit; Status quanta penuria, imo plurimum famem modernis temporibus in hoc Regno laborant, Sua Serenitas a suis fidelissimis intelliget, neque modum Status sciunt, qua ratione commeatum contribuere gratis possent, cum et ipsorum potior pars pecuniis emat.

Requirendus est per literas Regni, Dominus Generalis Confiniorum Sclauoniae, ne miseros profugos colonos ad proprios lares, portum Saui et Campum Turopolensem redeuntes, a militibus Confiniorum suorum molestiis affici patiatur.

Eius rei gratia ad Dominum Danielem Francoll, Capitaneum Petriniae, expediendae literae, ut milites sub ductu et Capitaneatu suo existentes, a quibusuis violentiis patrandis coerceat.

Volunt etiam Status, ut Egregius Michael Voykffi, cum et quando per literas ipsorum requisitus fuerit, haramias Regni in Gorys existentes, ex restantiis soluat, et annotatis Oratoribus Regni de exactis pecuniis oratorialibus, Domino Custodi florenos Hungaricales triginta sex, Gregorio Pettheő florenos Hungaricales 50 administret.

In quorum omnium praemissorum robur et firmitatem perpetuam, praesentes Articulos seu Constitutiones eorum, modo praedeclarato, unanimi voto aeditos et conclusos, sigillo eorundem authentico communiri et obsignari fecerunt. Datum in dicta Arce Capitulari, feria secunda proxima ante festum Sacri Paschatis Domini, prima videlicet Congregationis eorum, Anno Domini millesimo quingentesimo nonagesimo sexto.

XIV.

1596. Május 22.

Articuli Dominorum et Nobilium aliorumque Statuum et Ordinum Regni Sclauoniae, in generali eorum Congregatione, ex edicto Reuerendissimi Domini Casparis Ztankouachki, Episcopi Ecclesiae Zagrabiensis etc. ac Magnifici Domini Joannis Draskouich de Trakostyán etc. Banorum, in profesto Ascensionis Domini in Arce Capitulari Ecclesiae Zagrabiensis celebrata aediti et conclusi.

Status et Ordines Regni Articulos Posonienses, proxime praeteritae Diaetae Regni Hungariae, per Sacratissimam Caesaream Regiamque Maiestatem, Dominum ipsorum clementissimum, approbatos et confirmatos, in praesentique publica eorum Congregatione exhibitos, copiose intellexerunt, et per quosuis obseruari in hoc Regno volunt.

Quoniam autem Status et Ordines Regni, considerata praesenti opportuna necessitate, Articulum Sextum eiusdem Diaetae Posoniensis, in quo statutum est, ut media pars Contributionis, in defensionem Regni oblatae, in conductionem equitum bene armatorum, et ab ipsis Dominis Magnatibus et Nobilibus conducendorum, conuertatur, mutandum operae pretium duxerunt, cum in istis partibus maxime sint necessarii pedites; statuunt, ut unusquisque Praelatorum, Magnatum et Nobilium, Capitulum Zagrabiense, aliaeque ecclesiasticae personae possessionatae, non equites, iuxta tenorem et continentiam praescripti Sexti Articuli Regni Hungariae, sed in paratis florenos Hungaricales cum Dica Regia nouem, nam in hoc Regno cuiusuis Regni Hungariae Contributionis dimidium soluitur, in duobus terminis, primo pro die Dominico proximo post praemissum festum Ascensionis Domini proxime venturum, florenos Hungaricales quatuor, denarios quinquaginta, secundo vero pro festo Natiuitatis Beati Joannis Baptistae etiam proxime affuturo, florenos Hungaricales quatuor, denarios quinquaginta, simul cum ipsis denariis quinque, in curam sauciatorum militum deputatis, ad manus Egregiorum Balthasarii Drenóczi in Comitatibus Zagrabiensi et Crisiensi, in

Comitatu vero Varasdiensi Georgii Fodróczi Dicatoris et Exactoris, tam Suae Maiestatis, quam Regni, administrent; Nobiles vero curiales, siue unius sessionis, a singulo iugere terrae denarios quindecim; Turopolenses autem Nobiles, hactenus, multis exagitati aerumnis et miseriis, respectu miseriarum ac calamitatum ipsorum, florenos Hungaricales quinquaginta. Armales etiam Nobiles, sub poena amissionis Nobilitatis, in prioribus Articulis expressa, aureum ducatum unum, in signum praemissi subsidii, ad manus eorundem Exactorum, in praescriptis duobus terminis praestare debebunt.

Ex qua siquidem Regni Contributione, in Regno Hungariae in equites deputata, in hoc Regno floreno Hungaricales quatuor, denarios quinquaginta facientes, modo infrascripto, trecenti pedites et equites quinquaginta conducentur, qui sub Magnifico Domino Joanne Kegleuich Regni Capitaneos militabunt, et ipse Regni Capitaneus cum praedictis militibus, in omnibus negotiis imperio, et commissionibus Dominorum Banorum, sub poena in Articulis dicti Regni Hungariae sancita, parebit. Loca vero stationum praedictorum peditum et equitum Regni hoc modo a Dominis Regnicolis sunt ordinata. Quod ipse Regni Capitaneus, in Gradecz, Zredichki et aliis vicinis vadis, cum dictis equitibus et peditibus centum, continuus esse debebit. In Degoy et Spangrad pedites quinquaginta, in Rechicza, Nouigrad, Dunaricha Zlap et Sislanichi pedites centum. Ad instantiam Domini Comitis Petri Erdeödi Pescheniczam viginti et Krauarszkam viginti. Ad intercessionem Magistri Viceprotonotarii Regni, Petrouinam Castellum ipsius decem. Qui pedites in Pesthenicza, Krauarszka, Petrouina existentes, literas Dominorum Baronum et sibi ad inuicem et etiam usque alia Confinia deferre, et tempore necessariae cuiusuis expeditionis in publicum prodire, cum reliquis militibus tenebuntur.

Quantum attinet ad Dicam Regiam in hoc Regno modo praemisso floreni Hungaricales quattuor, denarii quinquaginta. Domini Bani, Suae Serenitatis Domini Domini Archiducis Matthiae etc. et Camerae Posoniensis mandatis, docuere Dicatoribus, in praeterita Congregatione huius Regni electis, commissum esse, ut huiusmodi Dicam Regnum ad manus ipsorum

Dominorum Banorum, pro conducendis peditibus, in defensionem huius Regni esse dandam. Qui quidem Domini Bani trecentos pedites se conducturos obtulerunt, ex quibus quinquaginta ad Hraszthouiczam, quinquaginta Sciscium, quinquaginta Drenchinam, centum ad Lethouanich, et alia vicina vada, ad Goras quinquaginta ordinarunt; praedicti scilicet peditibus Suae Maiestatis Capitaneum, personam idoneam praeficient.

Verum etiam, ne Capitaneus Regni ansam conquerendi habeat, huiusmodi Regni oblatam Contributionem, cum iidem sint tam Regii, quam huius Regni Exactores, acceptis quietantiis praedicti Dicatores et Exactores, praefato Regni Capitaneo Contributionem Regni dabunt; ex qua ipse, vigore Articulorum, per sex menses, seruata ratione, equites et pedites praedictos Regni soluet.

Quorum praemissorum peditum et equitum, tam Suae Maiestatis, quam Regni, Commissariis et Lustratoribus Regiis, nomine Regni Vicebanus Regni adiungitur. Qui huiusmodi peditum et equitum nomina in Regesto conscribet, et in quauis lustratione nominatim eosdem vocabit, ne fraus aut dolus committatur.

Dicatores Regii et Exactores Regni, ut de percepta praedicta Dica Regia, sic etiam de Regni, scilicet in toto florenis Hungaricalibus nouem, denariis quinque, ad Cameram Posoniensem Suae Maiestatis, Regni vero Capitaneus de perceptis et erogatis Regno rationem dare tenebuntur.

Status volunt etiam, quod si Arx Petrinia, per hostes Turcas obsidione cingetur, ut praefati Regius et Regni Capitanei, tempore huiusmodi necessitatis, prout Dominis Banis visum fuerit, sine omni mora, certum numerum peditum, in defensionem eiusdem Arcis, in eandem Arcem expediant.

Quia autem plurimi Domini Magnates et Nobiles ea fraude utuntur, quod publicum bonum contemnendo, taxam ordinariam praeteritorum annorum hactenus, in medium Regnicolarum, administrare neglexerunt; ideo pro praedicta taxa, tam Suae Maiestatis, quam etiam Regni, statuitur, ut huiusmodi inobedientium, pro hoc duntaxat anno, bona, vigore Articulorum Posoniensium, anni 1595, sub duplo occupentur. Si

vero aliqui Dominorum, aut Nobilium, vel alterius cuiusuis ordinis possessionatorum eadem reoccuparet, ut hactenus plurimi fecerunt, extunc in Sedem Comitatus, in quo huiusmodi bona occupata adiacent, ipso facto euocentur, et per formam Articuli de occupationibus, in florenis Hungaricalibus centum conuincantur, bonaque ipsa, vigore dicti Articuli, et exinde literarum adiudicatoriarum restituantur. Si vero secundario aliquis eadem reoccuparet, notorius sit, et habeat Sua Maiestas, cum Domino Locumtenenti Regni Hungariae, cognita mera rei veritate ea bona, cui maluerint conferre authoritatem, et cui collata talia bona fuerint, primum, ratione poenae Regno, sextupla soluta, huiusmodi bona, quibusuis iuridicis remediis amputatis, vigore donationis, tempore statutionis libere pro se occupare queat, et in eisdem bonis Comites, Vicecomites, Domini Bani tam moderni, quam futuri, eundem tueri et protegere teneantur. Consanguinei autem huiusmodi contumacis et inobedientis, vicinique et haereditarii Domini, quorum bona apud manus talium titulo pignoris essent, et quos negotium seu factum huiusmodi bonorum quouis iure tangeret, ante secundariam reoccupationem habeant eadem, deposito praedicto birsagio, redimendi potestatis facultatem. Quae birsagia in duabus Regno, in tertia partibus Vicecomitibus et Judicibus Nobilium eiusdem Comitatus cedent, de quibus iidem Judices Nobilium Regno rationem dare tenebuntur.

Pro comperto pariter habent Domini Regnicolae, plurimos Dominos Magnates et Nobiles existere, qui laboratores ipsorum Petriniam tarde, vel omnino non miserunt, exindeque clam plurimos discessisse; de quibus statutum est, ut dum et quandocunque Dominus Banus Draskouich commiserit, ipsas restantias laboratorum, ipso facto, quo demandauerit, administrent; pro poena quidem merito puniri deberent, sed ex gratia decernitur, ut a singulo fumo solum denarios quadraginta Nobilibus, qui eisdem laboratoribus Petriniaae praefuissent, ratione expensarum eorundem, intra octauum diem soluant, alioquin, nisi fecerint, in tripla vadiabuntur; laboratores vero, qui non mitterent, praeteritae Diaetae huius Regni poena subiacebunt,

Asperitates et pericula viarum, pontiumque, per totum hoc Regnum, intra decimum exhinc diem, pro futura huius anni expeditione, ut complanentur et reparentur, volunt Status. Si qui vero Telonia habentes, vias et pontes reparare nollent, aut omnino praetermitterent, extunc Vicecomites, cum Judicibus Nobilium illius Comitatus, exeant, rotasque huiusmodi teloniorum deiiciant, et exactione teloniorum careant. Si qui vero sine gratia Regni, contumacia ducti, huiusmodi Telonia iterum erigerent, tales citentur in sedem illius Comitatus, vigore Articulorum, et ipso facto florenos Hungaricales centum soluant, cum perpetua amissione Telonii. Si vero secundario erigere praesumerent, ut in Constitutione de non administratione Contributionis anni praesentis, sic etiam tales notorii sint, et bona illorum Sua Maiestas, aut Dominus Locumtenens, cui voluerit, conferant; quia alias nulla ratione modum Status inuenire possunt, Vicecomitum et Judicum Nobilium admonitiones flocci pendentes, quo statuto pontes et vias Teloniorum possessores reparare cogerent.

Promittunt quoque Status omnes unanimi voto, ad conuectionem lignorum, pro erectione pontis, quem Sua Serenitas Dominus Dominus Archidux Ferdinandus etc. cis fluuium Colapis, Arci Petriniae erigere offert, necessariis, a singulis quinque fumis, ad octo dies, iumentum unum, iam ad proxime futuram feriam tertiam Sacri Pentecostes, Petriniam, sub poena pro singulo die floreno Rhenensi uno, cum curribus expedietur.

Ad assiduas querelas Egregii Michaelis Zelniczei anni 1593 Exactoris Regni, decretum est, ut Vicecomites et Judices Nobilium Comitatuum Zagrabiensis et Crisiensis, cum eodem Michaele Zelniczei, de restantiis illius anni, coram Domino Vicebano, intra curricula quindecim dierum, sufficientem rationem ponant, restantiasque rectificent; quas si non rectificauerint, bona illorum, quibusuis iuridicis remediis amputatis, occupentur, per eundem Dominum Vicebanum.

Sed ut etiam iam tandem finis de perceptis et erogatis a Ciuitate Zagrabiensi, Regni victualibus ac exinde restantiarum, a Joanne Samsinouiczi, praedictorum victualium restantiarum Perceptore imponatur, ad instantiamque Magnifici

Domini Petri Draskouich, huius anni. et Michaelis Voykffi. anni praeteriti Exactoris. cum praeteritorum annorum Exactoribus, ratio ab eisdem accipiatur, praefigitur terminus praedictarum rationum prima dies mensis Julii. Exactores vero huiusmodi rationum Reuerendissimi Domini Sirmiensis et Tininiensis, Reuerendissimus Dominus Thomas Milych Lector, Viceprotonotarius Regni Martinus Zuirchich, Franciscus Ztolnikouich et Joannes Gregoroczi, non obstante unius vel alterius absentia, deputantur.

In quorum omnium praemissorum robur et firmitatem perpetuam, praesentes Articulos, seu Constitutiones eorum, modo praedeclarato unanimi voto aeditos et conclusos, sigillo eorum authentico communiri et obsignari fecerunt. Datum Zagrabiae, in festo Ascensionis Domini, secundo die generalis Congregationis eorundem, Anno Domini millesimo quingentesimo nonagesimo sexto.

Lecta et extradata per me, Viceprotonotarium Regni.

XV.

1596. Szeptember 25.

Articuli Dominorum et Nobilium, aliorumque Statuum et Ordinum Regni Sclauoniae, in Congregatione eorum generali, ex edicto Magnifici Domini Joannis Draskouich de Trakostyán Bani etc. celebrata, conclusi.

Quoniam uniuersis Dominis Statibus et Ordinibus constat, Turcarum Imperatorem omnino eius esse propositi, ut Petriniam Arcem, in qua huius Regni permansio consistit, pro se expugnet, prouti istis praeteritis diebus, misso Zerdar Passa, cum aliis duobus Passis, cum validissimo exercitu et apparatu tormentorum, tentauit, et nisi, Dei summa gratia, Turca repulsam accepisset, actum de hoc Regno fuisset. Statuunt, ut uniuersi Domini Magnates et Nobiles, aliique possessionati huius Regni, iam ad proxime futuri mensis Octobris decimum diem, a singulo fumo, laboratorem unum; item ad decimum diem Nouembris, a singulo fumo, laboratores duos, Petriniam administrent. Qui laboratores a die comparitionis, per continuos quindecim dies, labores praestare tenebuntur.

Praedictis autem laboratoribus praetacti decimi diei futuri mensis Octobris Egregii Stephanus Bereszlauich de Kis Mlaka Vicebanus Regni etc. Franciscus Medossóczi et Caspar Dobrinich Vicecomites Comitatus Zagrabiensis, Joannes Gubassóczi, Judex Nobilium et Petrus Baxay Subvicecomes Comitatus Varasdiensis; similiter pro die decima Nouembris, Franciscus Ztolnikouich, Stephanus Apalenich Judices Nobilium et Joannes Pogledich, Vicecomes iam dicti Comitatus Zagrabiensis, item Georgius Prenar Judex Nobilium annotati Comitatus Varasdiensis ac Georgius Kraysich, eidem deputatis laboratoribus praeesse, et ibidem sub poena centum florenorum Hungaricalium continui esse debebunt.

Quia autem praemissi deputati Praefecti laboratorum expensis indigent, Domino Vicebano, pro singulo termino quindecim dierum, floreni Hungaricales sedecim, aliis vero sibi adiunctis floreni Hungaricales octo deputantur. Quos Joannes Samsinóczi, victualium Regni restantiarum Perceptor eisdem dare debebit.

Volunt etiam Domini Status et Ordines Regni, cum in vadiationibus pecorum plurimae fraudes, abscondendo pecora committantur, ut quicunque Dominorum aut Nobilium, aliorumque possessionatorum, laboratores modo praemisso mittere negligeret, pro singulo die florenum Hungaricalem unum soluat; si vero soluere recusabit, extunc, iuxta communem aestimationem, colonos et iura possessionaria huiusmodi contumacis ipso facto, quibusuis iuridicis remediis amputatis, Comites et Vicecomites Regni Comitatuum, poenis, modis et conditionibus, in Articulo de dica huius anni expressis, praeteritae Congregationis obseruatis occupent, quae poena exactionis etiam contra restantias qualescunque praeteritorum annorum et huius anni, usque ad festum Beati Martini Episcopi et Confessoris, non administrandas, obseruetur, et bona eorundem sub tripla occupentur.

Necessarium fore ducunt, ut haramiae et equites moderni, usque decimum quintum diem praescripti futuri mensis Nouembris, in locis et stationibus eorum designatis permaneant, quo termino elapso, conducentur ducenti et quinquaginta pedites: ad Dunaricha Zlap decem, Nouigrad decem, Sisla-

uichi decem, Zredichki quinquaginta, Goras quinquaginta, Letouanichi quinquaginta, Drenchinam viginti quinque, Sciscium viginti et Hraztilniczam viginti quinque; qui soluentur ex restantiis praeteritorum annorum.

Conclusum et hoc est, ut restantiae uniuersae laboratorum proxime praeteriti mensis Augusti, erectionis imperfecti propugnaculi Petriniae, et aliae uniuersae, ac quaeuis restantiae laboratorum, ad praetactum proxime futuri mensis Octobris decimum diem, in eandem Arcem Petriniam, sub poena praescripta, in Articulo praesenti de modernis laboratoribus constituto, praestentur.

Perlatum est ad Dominos Regnicolas, existere apud Turcas certas, tam Nobiles, quam ignobiles, de proditionibus suspectas, personas, de quibus aeditum esse volunt, ut tales uniuersi ac singuli suspecti, si qui reperiri et resciri poterunt, citentur per Dominum Banum in Sedem Comitatuum Regni.

Captiui Turcae per Confinia Banalia absque licentia Domini Bani missi, proiiciantur in aquam, vel interficiantur per quosuis.

Verum etiam, cum sciant Status, plurimos ex Regnicolis seruire sub Archibuseris, consultum putant, ut per Vicecomites et Judices Nobilium huiusmodi omnes in illorum processibus conscribantur, et ad manus Domini Bani talis conscriptio, sub sigillis eorundem, exhibeatur.

Statutum etiam est, ut de uniuersis haramialium et victualium Ciuitatis Regiae Montis Graecensis Zagrabiensis et Joannis Samsinóczi, tam praeteritorum annorum, quam etiam praesentis anni restantiis et birsagiis, a Vicecomitibus et Judicibus Nobilium in vadiationibus exactis, et Regno cedentibus, nunc, ad proxime futuram feriam secundam, proximam post festum Beati Martini Episcopi et Confessoris, coram Reuerendissimo Domino Nicolao Micatio Episcopo Tininiensi etc., Reuerendissimo Domino Stephano Budóczi Lectore et Canonico Ecclesiae Zagrabiensis, ac Egregio Martino Zuirchich, Gregorio Sugnetich et Francisco Ztolnikouich Judicibus Nobilium dicti Comitatus Zagrabiensis, deputatis rationum Exactoribus, sufficientem rationem reddant, et exactas quasuis

restantias, vel birsagia, manibus deputatorum Exactorum assignent.

Quam fideliter, quantaque fidelitatis cum constantia et animi promptitudine, Egregius Georgius Breztouzki Vayvoda et agilis Michael Iuanchich vexillifer, Sacratissimae Caesareae et Regiae Maiestati et Regno huic, durante proxime soluta obsidione Petriniae, in eadem Arce seruiuerint, Statibus et Ordinibus Regni id optime innotuit. Quos Status et Ordines Regni, suis Maiestatibus, ob praeclara ipsorum facinora et fortia facta, commendandos humillime, per literas ipsorum, duxerunt. Ex restantiis vero Domini Petri Draskouich Exactoratus, praedicto Vayuodae et vexillifero, aliisque viginti octo personis, cum eisdem in praedicta Arce Petrinia existentibus, centum Rhenenses florenos dandos esse voluerunt.

In quorum omnium praemissorum robur et firmitatem perpetuam, praesentes Articulos ipsorum, modo, quo supra, unanimi voto statutos, sigillo ipsorum authentico obsignari et communiri fecerunt. Datum Zagrabiae, ex Congregatione ipsorum, die vigesima quinta mensis Septembris, Anno Domini millesimo quingentesimo nonagesimo sexto.

XVI.

1596. November 7.

Articuli Dominorum et Nobilium aliorumque Statuum et Ordinum Regni Sclauoniae, in Congregatione eorum generali, ex edicto Magnifici Domini Joannis Draskouich de Trakostyan Bani etc., Zagrabiae celebrata conclusi.

Imprimis, uniuersi Status et Ordines praescripti Regni, Sacratissimae Caesareae Regiaeque Maiestati paternam clementiam, fidelibus illorum seruitiis promereri perpetuo curabunt, quod Magnificum Dominum Joannem Draskouich, Liberum Dominum in Trakostyan, Suae Maiestatis Consiliarium, pro integro Bano publicare dignata est, quem Dominum Banum praefati Regnicolae pro suo Bano recognoscunt, ac in omnibus, quae ad officium Suae Magnificentiae de iure et legibus Regni pertinent, sese obedientes reddituros sunt paratissimi.

Postquam Generosum ac Egregium Stephanum Beriszlauich, alias huius Regni Vicebanum et Comitem Comitatuum Zagrabiensis et Crisiensis, ab officio Vicebanali, ad instantiam suam, praefatus Dominus Banus liberum fecit, ipseque Beriszlauich publice hic coram Regno valedixit, loco illius Generosus ac Egregius Magister Caspar Petricheuich, alias Viceprotonotarius huius Regni et Vicecomes Comitatus Varasdiensis, hoc officium Vicebanale assumpsit, coramque Statibus iuramentum hodierno die praestitit.

Ut autem et in futurum aliis etiam bono exemplo esset, qui publica officia Regni gerunt, dicti Beriszlauich fidelium seruitiorum memores, Status eidem, a data praesentium, per integrum anni curriculum, bona uniuersa et quaeuis, tam a Contributionibus, quam etiam a laboribus quibusuis, libera faciunt. Ac insuper pro munere fidelium seruitiorum suorum ipsi florenos Hungaricales centum, vel ex victualibus Regni, aut ex restantiis, quae primo tempore exigentur, numerandos committunt.

Quamuis etiam memoratus Vicebanus Caspar Petricheuich, officium Viceprotonotariatus publice resignauit, et in eodem officio diutius seruire Regno non posse recusaret; nihilominus tamen Regnicolae, illius industriae scientiae ac modernis temporibus loco illius cum personam ad id idoneam in medio sui non haberent, ipsum Vicebanum, quantum attinet ad sigillum Regni et Banale, denuo accepto ab ipso iuramento, in officio Viceprotonotariatus confirmarunt. Quantum vero ad Sedes et breuia Judicia Comitatus Zagrabiensis et Crisiensis, Egregium Joannem Samsinóczi Notarium praedictorum Comitatuum elegerunt, et more consueto, praestito iuramento, esse voluerunt.

De laboratoribus iam ad decimum diem praesentis mensis, Petriniam, iuxta priorem Congregationem destinatis, statutio obseruetur; solum hoc superaddito, quod Status, ad singularem admonitionem Domini Bani, in portu Colapis et districtu Lithouanich, in quo loco et antea certum quoddam fortalitium commodum Regno fuisset, denuo erigendum esse decreuerunt, et a bonis uniuersis, tam Domini Bani, quam

Domini Petri Draskouich, fratris eiusdem, laboratores Petriniam ordinatos deputarunt.

In persona Spectabilis et Magnifici Domini Comitis Thomae Erdeődi, et Dominae Consortis suae, Egregius Thomas Stresemlyei, et Georgius Ballagouich, seruitores et nuntii eiusdem Domini Comitis, Statuum exurgentes in praesentiam, praemissa solenni protestatione, Sacratissimam Caesaream Regiamque Maiestatem et alios quosuis, ab occupatione et detentione dicti fortalitii Lithouanich, et bonorum ad idem Castellum pertinentium, per formam prohibitionis, inhibitionis prohibent, ac publice ac manifeste contradicunt, ius certum successorum, in dictis bonis praefati Domini Comitis Dominam Consortem et haeredes eorundem habere praetendentes, et condam Dominum Christophorum Ungnad, parentem dictae Dominae Consortis, Domini Comitis, possessorem eorundem bonorum extitisse, manibusque annotati Domini Comitis et Dominae Consortis suae eadem bona resignasse, in pacificoque dominio, usque depopulationem ab immanissimo hoste Hasszan Passa Boznensi factam, fuisse allegantes. Similiter etiam Egregius Nicolaus Megyurechki inhibet et contradicit, qui se habere ius, ex clementi collatione Suae Maiestatis, in dicta possessione et fortalitio Lithouanich dicit.

Constat praeterea, certos ex Dominis Regnicolis existere, qui, non curata Constitutione proxime praeteritae Diaetae Regni huius, partim de bonis deputatos laboratores, partim etiam restantias ad proxime praeteriti mensis Octobris decimum diem Petriniam mittere non curarunt, quos in scriptis praedictus Dominus prior Vicebanus produxit, ac iuxta Constitutionem praedictae praeteritae Congregationis, tam pro praeteritis, quam pro futuris restantiis puniendum Status volunt, vigore praeteritorum Articulorum.

Constitutio vero illa, de dandis rationibus, tam ratione restantiarum, quam etiam vadiationum, ad futuram feriam secundam proximam post festum Beati Martini Episcopi, in proxime praeterita Diaeta statuta, quia tam repente, videlicet a festo Beati Martini proxime futuro, uniuersae huiusmodi restantiae exigi non possunt, neque illo tempore in laboribus Petriniensibus, Vicebano Vicecomitibus et certis Judicibus

Nobilium existentibus commode fieri posset, ad breuia Judicia Comitatuum Zagrabiensis et Crisiensis proxime celebranda dilata et reiecta est.

Quoniam Magnificus Dominus Joannes Kegleuich de Busin, hactenus Regni Capitaneus, officio suo Capitaneatus publice, coram Regnicolis, valedixit, Generosus ac Egregius Dominus Gregorius Pettheő de Gerse in eius locum suffectus, et in Capitaneum Regni creatus est. Qui pedites ex restantiis Contributionum et vadiationibus, tam ex restantiis pecuniarum, quam laboratorum soluet. Quae si restantiae non sufficerent, Status eundem Capitaneum, de certa solutione assecurant, cuius officii erit, non tantum peditibus Regni, sed tempore insurrectionis generalis expeditionis Regni, et gentibus Regni diligenter aduigilare et imperare.

Supplicant Suae Sacrae Caesareae Regiaeque Maiestati afflicti Status humillime, dignetur Sua Maiestas, ex innata sua clementia, ad lustranda Confinia Colapiana, incipiendo a Sciscio usque Carlostadium, Commissarios suos ordinare et mittere, quo clarius et lucidius Sua Sacra Caesarea et Regia Maiestas cognoscere queat, tam necessitates huiusmodi Confiniorum, quam etiam impossibilitatem defensionis ab exiguis militibus Suae Maiestatis Banalibus et huius Regni.

Conquerentibus Magnifico Domino Nicolao Istuanffi etc. Propalatino et Ciuitate Regia Varasdiensi ac uniuersis Dominis et Nobilibus Campi Varasdiensis, nec non tractus Draui usque Kapronczam, grauissime, Archibuseros, sub Generalatu Domini ab Herbenstain, Generalis Confiniorum Sclauoniae, villas et possessiones eorundem inter se diuisisse, tributarios Colonos eorundem fecisse, Dominum vero Generalem ab Herbenstain, Ciuitatem ipsam Varasdiensem, et bona Comitis Thomae Erdeődi, cum certis aliis possessionibus, pro se ipso reseruasse, et tributarios violenter cogendos fecisse; supplicant afflicti Status, Suae Sacrae Maiestati humillime, Domino et Regi ipsorum clementissimo, dignetur Sua Maiestas praefato Domino ab Herbenstain Generali Confiniorum et Archibuseris, sub eodem existentibus, seriis mandatis suis, imperare et mandare, ut ipse Dominus Generalis Capitaneus et sui praescripti Archibuseri, Dominos Regnico-

las, contra ipsorum priuilegia et antiquas libertates, hac in parte ne molestarent; nam si tributarii et subditi Turcarum Imperatoris nunquam esse voluerunt, sed relictis propriis oris, in externa Regna et Prouincias migrare maluerunt, hanc etiam ulla ratione inusitatam, et in hoc Regno inauditam subiectionem sufferre voluerunt.

Clare apparet in publicis Regni Hungariae Constitutionibus, per expressum denotatum esse, ut, si quis Dominorum et Nobilium, praemissa admonitione, in Confiniis et bonis finitimis, Turcarumque excursionibus expositis, aliis fratribus nolentibus, Arcem vel fortalitium aliud erigeret, aut muniret, ut eadem bona, idem tamdiu, quousque ipsi de expensis satisfactum fuerit, libere pro se occupare possit. Status itaque pro deliberato habere volunt, ut quisque Dominorum et Nobilium fortalitia, pro defensione bonorum suorum et fructus perceptione, cum Campus Turopolensis, et portus Colapis ab immanissimo hoste Haszan Passa, omnino ignis voragine sit consumptus, neque possessiones aut villae existant, in bonis suis liberam habeat erigendi et fortificandi ac pro se occupandi, si in erectione et fortificatione Castri vel Castelli, reliqui auxilio fratres vel possessores esse nollent (sic enim et Confinia Suae Maiestatis victualia facilius habebunt et tutiora erunt) potestatis facultatem.

Protestantur de praemissis solenniter Magnificus Dominus Petrus Draskouich, pro Castello Vokouina, ac praefatus modernus Vicebanus Regni pro Petrouina, nec non Egregius Christophorus Mernyauchich pro Castello Brezouica, ipsos erecturos et fortificaturos, praescripto loca et Castella, vigore praescriptae Constitutionis Regni Hungariae et huius; publiceque et manifeste admonent possessores praedictorum bonorum, ut ipsis in erectione fortalitiorum auxilio sint.

Quia Vicebano, Vicecomitibus, Judicibus Nobilium et aliis ad id deputatis personis a Regnicolis expensae tempore laborum Regni dantur, in futuro, ut nullam solutionem pro quietantiis accipiant, a redeuntibus colonis ex laboribus, statutum est.

Indignum Statibus videtur, certos esse Dominos Magnates et Nobiles, qui contra Constitutiones Posonienses, colonos,

ob Turcarum metum profugos, et ad propria redire volentes, vel temerarie aut falsis pollicitationibus retinent; ideo decretum est, ut uniuersi huiusmodi coloni, ab illis, in quorum bonis reperti fuerint, per formam Articuli, et sub poena de fugitiuis colonis, repetantur.

Verum quia Dominus Joannes Kegleuich, alias Capitaneus Regni, de propriis plus se ad pedites Regni erogasse, quam in solutionem eorundem, a Domino Petro Draskouich Exactore, percepisse asserat; nomine Regni, praefatus Dominus Draskouich admonendus est, ut iustam rationem cum praedicto Domino Kegleuich ineat, et eidem satisfaciat.

Nec illud latet Dominos Regnicolas, praedecessores praefati Domini moderni Bani, per abusum hac praerogatiua usos fuisse, quod ipsi nequaquam in Judiciis Octaualibus et Sedibus Comitatuum, coram Vicebano Regni, et Comitibus Comitatuum iuri parere, aut respondere volebant, in hoc Regno se Judices habere non posse asserendo; praelibatus tamen Dominus Joannes Draskouich Banus, maioris faciens mandata Dei, quam praedecessorum suorum indignam praerogatiuam, considerans communem esse omnium iustitiam, submisit se in omnibus causis, tam per ipsum Dominum Banum motis, quam contra eundem per quosuis mouendis, Judicio Vicebani, Magistri Protonotarii et Assessorum Sedis Octaualium Judiciorum, Comitatuumque Comitum, Vicecomitum et Judicum; consentientibus ad id beneuole Statibus et Ordinibus, solum Magnificis Dominis Joanne, Petro et Georgio Kegleuich de Busin contradicentibus.

Quandoquidem optime constet Domino Bano, plurimas esse remissiones, appellationes ac etiam causas in processu iuridico, necnon etiam in istis disturbiorum temporibus, propter diuersa violentiarum et turbationum genera, plures oriundas et mouendas, si Diaeta Regni Hungariae non impediuerit, necessario Octaualia Judicia celebranda duxit et eadem publicat.

Postremo, cum in omnibus Regnis, ac etiam in hoc Regno, iste usus antea fuerit, ut non tantum disturbiorum temporibus, sed et foelicissimis statuta et Constitutiones Regnicolarum a Sua Maiestate confirmarentur; necessarium videtur

Statibus, ut a Domino Bano praeteritae Congregationis et praesentis, sub uno dato expediti, ad confirmandum Suae Maiestati, cum declaratione Articulorum, de Exactionibus Restantiarum, ac non praestitorum laboratorum Posoniensium, exindeque pro tripla occupatorum bonorum reoccupantium poena, Articuli mittantur.

In quorum omnium praemissorum robur et firmitatem perpetuam, praesentes Articulos ipsorum modo quo supra unanimi voto statutos, sigillo ipsorum authentico obsignari et communiri fecerunt. Datum Zagrabiae, ex Congregatione ipsorum, feria quinta proxima post festum omnium Sanctorum, Anno Domini millesimo quingentesimo nonagesimo sexto.

XVI.

1597. Január 28.

Memoriale super Tractatibus Dominorum Regnicolarum, pro festo Conuersionis Beati Pauli Apostoli Varasdini, in Congregatione illorum. 1597.

Sacratissimae Caesareae Regiaeque Maiestatis Regali Mandato, de celebratione generalis Congregationis Regni Hungariae et partium ei subiectarum, in Ciuitate Regia Posoniensi, ad secundum diem futuri mensis Februarii, publicatae, Status huius Regni humillime accepto, intellexerunt.

Et quia ad praedictam publicam Diaetam Nuntios speciales mittendos censent, elegerunt Reuerendissimum Dominum Franciscum Ergelzki Archidiaconum Bexin et Canonicum Ecclesiae Zagrabiensis ac Egregium Casparem Petricheuich, Nuntios suos.

Quibus, siquidem Nuntiis Regni, a singulo fumo, denarii triginta, ab uniuersis bonis, quorumuis Statuum et Ordinum huius Regni, pro expensis deputantur, et intra decimum quintum diem ad manus in Comitatu Zagrabiensi et Crisiensi Joannis Samsinóczi, in Varasdiensi vero Nicolai Kolarich, Notariorum praedictorum Comitatuum, dare teneantur, sub poena dupli, iuxta Articulum Posoniense, anni millesimi quingentesimi nonagesimi quinti.

Quia autem praedictis Nuntiis Regni ad praescriptam Congregationem tempestiue proficiscendum est, neque exactio huiusmodi denariorum triginta repente fieri potest, praefatus Caspar Petricheuich, a Vicecomitibus et Judicibus Nobilium, de birsagiis laboratorum, eandem summam, facientem in toto florenos Hungaricales trecentos, leuabit, quae quidem summa, exactis dictis pecuniis Nuntiorum, suppleri debebit.

Nuntii huius Regni iter suum, quo citius fieri potest, maturent, et quamprimum in praedicta Diaeta comparuerint, literas credentionales, tam Suae Serenitati, quam Dominis Praelatis et Magnatibus Suae Maiestatis Consiliariis, more consueto, exhibeant.

Dicti Nuntii diligentem curam exhibeant, ut in omnibus, de quibus Regnum Hungariae proponet et tractabit, sint pacis et concordiae amatores, maiorisque faciant publicum bonum et libertatem, quam timorem.

Imminentibus Regni Hungariae et huius continuis bellis, si Status Regni Hungariae Suae Maiestati Contributionem aliquam obtulerint, aut personaliter se in Castra ituros promiserint, Nuntii diligentissime supplicent, ut Contributio huius Regni in defensam huius Regni, ut ab annis disturbiorum factum est, concedatur, et si personaliter ad arma insurgendum erit, ut in hoc Regno militemus.

Laborent etiam in hoc, ut residuitas summae illius decem millium florenorum Hungaricalium, quam Regnum Hungariae, anno nonagesimo secundo, per Dominos deputatos, Dominum Illyeshazi et Rákóczi, Regni Hungariae, in defensionem nostram, ad manus Domini Istuanffi Regni huius Deputati, ex Contributionibus eiusdem Regni, dari commiserat, ad plenum soluatur.

Proponant etiam, grauissima cum querela, tam Suae Serenitati, quam Statibus Regni Hungariae, miserias, quas patimur a Domino Generali Confiniorum Regni Sclauoniae et Archibuseris, sub eodem existentibus, qui villas et possessiones in vicinio huic Ciuitati Varasdiensi existentes, inter se diuiserunt, et diuersa alia violentiarum genera perpetrare, ut ex multorum querelis constat, non cessant.

Quae si quidem querelae, ut magis constent ipsis Nun-

tiis, in scriptis dandas censemus. Nomine et in persona Magnifici Domini Francisci Battyani, Georgius Iobbagi Prouisor et Nuntius suus, conquestus, Dominum Generalem dictorum Confiniorum, tempore expeditionis Koztanicensis, de bonis dicti Domini Battyani, certos currus, pro vehendis rebus ipsius, postulasse, et cum dare noluisset, colonos iam fati Domini Battyani captiuauit, certis personis Archibuserorum missis, primum pecora tam ipsius Domini Battyani propria, quam colonorum suorum abigere fecit, ac tandem curiam Zamlattya Vicecapitaneus illius, cum certis adiunctis sociis, inuasit, praefatumque officialem iam fati Domini Battyani, in eadem curia constitutum, enormibus vituperiis affecit, violenter tres currus dare coegit, et pro toto itinere ac mora Koztanicensi, florenos Hungaricales sex, ratione vecturae, dedit.

Similiter Magnificus Dominus Istuanffi conqueritur villas ipsius Dominum Generalem diuisisse; Peternyáncz, et Uyfallu Vicecapitaneo suo dedisse, Gredat Furerio deputauit. Dominus Comes Thomas Erdeődi modo praemisso conqueritur, possessiones ipsius, ad hoc Castrum Varasdiense pertinentes, Dominum Generalem sibi sequestrasse, ac ab eisdem diuersa victualia accepisse. Alias varias lamentationes, tam uniuersorum Dominorum et Nobilium usque Capronczam habentium, quam Ciuitatum Regiarum Varasdiensis, Zagrabiensis et Capronczensis, praesentibus non insertas, similiter declarabunt, et cum Nuntiis Ciuitatum huius Regni correspondentiam habebunt.

Nec hoc praetermittendum est, Capitaneum Crisiensem, istis praeteritis diebus, Crisio, circiter septuaginta pedites Germanos, et nostrae nationis exmisisse, qui certorum Nobilium colonos, vino et diuersis rebus spoliarunt, imo et curias Nobilium inuaserunt, ac modo etiam idem Capitaneus ipsum, militibus suis, maiores violentias exercere permissurum minatur.

Quia certis Magnatibus et Nobilibus, Constitutiones huius Regni, de exactione quarumuis Contributionum, ab anno octuagesimo tertio restantiarum et birsagiorum, pro non praestitis laboratoribus in fortificationem Arcis Petriniae esse onerosam; quantum attinet ad poenam notae infidelitatis, pro

bonis ad partem Regni occupatis et per inobedientes de manibus Regni occupatis, ac tandem ex iudiciaria deliberatione Comitatus readiudicatis, et iterum secunda vice post reoccupatis, ideo coram Statibus Regni Hungariae exponentibus, ne Articulus ille confirmetur, postquam est revocatus et retractatus in praesenti Congregatione Regni, sed iuxta Articulum Posoniensem, anni nonagesimi quinti, bona quorumlibet inobedientium, sub duplo duntaxat, per Comites, Vicecomites et Judices Nobilium, sub quorum videlicet iurisdictionis processu talium bona existerent, pro Regno occupentur. Absentes vero ab erectione, seu laboribus dictae Arcis Petriniae, pro singulo die, singulorum laboratorum denarios quinquaginta soluere tenebuntur. Tarde venientibus omnibus, ex decreto Statuum Regni, condonantur, nam Status Regni Hungariae discedere nolunt, sed in omnibus sese illis accommodare volunt *(sic)*.

Si quae disputationes arduae inter Regnum et Suam Maiestatem mouebuntur, iam fati Nuntii cum Domino Bano, Dominis Praelatis et Magnatibus huius Regni, in dicta Diaeta existentibus, habeant mutuam correspondentiam.

Alia vero uniuersa et quaeuis negotia occurrentia, praefatorum Nuntiorum studio et industriae committantur, et huius Regni necessitates, quantum possunt, promoueant et libertatem defendant. Praesentem autem instructionem, modo quo supra fratribus et Oratoribus nostris datam, sigillo Regni muniendam esse voluimus.

Dominus Joannes Kegleuich, qui praeterita aestate Capitaneus Regni fuerat, Status volunt, ut coram deputatis Regni rationum Exactoribus, rationem perceptae ab Exactoribus Regni et erogatae pecuniae, tempore et loco, per dictos Dominos rationum Exactores constituendo, det, peditesque, tempore Capitaneatus sui insolutos, pro merito stipendio constet; cui pecuniae, per Exactores, in sortem salarii dictorum peditum hactenus non administratae, conceduntur. Cum Domino quoque Petro Draskouich anni nonagesimi quinti Exactore rationem ineat, ac in iustis et liquidis debitis praefatus Dominus Draskouich, dicto Domino Joanni Kegleuich satisfaciat.

Ad propositionem Domini Rattkai et Malekóczi, de re-

stantiis Domino Tahi in possessione Castri Szomszéd et Castelli Alsó Ztubicza, portionis bonorum Consortis illius existentis, conceditur, ut cum iidem eadem bona emerint, praefatusque Dominis Tahi in hoc Regno pignus proprium non habeat, ut talium restantiarum praescripti possessores bonorum, intra quindecimum diem. legitimi debiti Regni solum tertiam partem soluant. Quod si minus fecerint, sub dupli refusione, vigore Articuli Posoniensis anni nonagesimi quinti, puniantur.

De illa etiam disputatione. inter Dominam Consortem Domini Benedicti Thuróczi et Dominum Joannem Rattkai, ratione restantiarum portionis emptitiae Castri Zomzed et Castelli Also Ztubicza anni nonagesimi tertii, assentiunt partes, ut ipse Dominus Joannes Rattkai praedictarum restantiarum medietatem soluat, postquam in dominio dictae portionis iure emptitio paterno, anno praedicto extiterit, neque tempore illo eandem Contributionem. ut debebat, administrauit.

Dominus quoque Banus protestatur. Dominos Kegleuich anno nonagesimo quinto, possessores portionis illius, quam a Domino Michaele Zekel, iure emptitio, Castri Krapina possident, extitisse, Contributionem praedicti anni a colonis dictae portionis Castri Krapina exegisse, neque eandem hactenus soluisse.

Ad supplicationem familiae Bedekouich, Status censent. literas ad Suam Maiestatem, ut Telonium in bonis ipsorum illis exigendum et erigendum, si et in quantum continue pontes in fluuio Krapina et Chernetz intertenuerint, concedatur, nomine et sub sigillo Regni. esse dandas.

Domini Kegleuich conqueruntur Domini Bani Castellanum Arcis Krapinensis et seruitores. in equis et pedes molendinum Kamenar inuasisse et destruxisse; super quibus protestantur bona et homines suos se velle defendere. E conuerso Dominus Banus superinde protestatur.

Contra Dominum Michaelem et Fridericum Zekel causas, ratione certorum criminalium negotiorum et actuum, a Dominis Kegleuich. motas, et propter non comparitionem. personales proscriptiones subsecutas. annihilant et perpetuo condonant.

Committitur, ut ex restantiis laboratorum pro expensis

factis Oratoribus Regni, Reuerendissimo Domino Francisco Ergelzki et Joanni Hersich, in Diaeta Regni Hungariae Posonii, anno nonagesimo tertio existentibus, summa illa octuaginta florenorum Hungaricalium, per illos supra expensas a Regno datas facta, ex birsagiis laboratorum aut restantiis Contributionum soluatur.

Datum Varasdini, feria tertia proxima post festum Conuersionis Beati Pauli Apostoli, secundo scilicet et ultimo die Congregationis generalis, Anno Domini millesimo quingentesimo nonagesimo septimo.

XVIII.

1597. Május 18.

Articuli Dominorum et Nobilium, aliorumque Statuum et Ordinum Regni Sclauoniae, ex edicto Domini Bani, in praesenti Congregatione generali statuti et conclusi.

Status et Ordines, Serenissimi Principis Domini Domini ipsorum gratiosissimi postulationes, a Magnifico Domino Guilhelmo Bindischgracz, libero Domino in Boltenstain et Tholl, haereditario Agazonum Magistro in Styria et bellico praefati Serenissimi Principis Consiliario, in praesenti Congregatione, exhibitas, humillime acceperunt, et ad piam et clementem Suae Serenitatis admonitionem et praefati Domini Commissarii diligentem instantiam, publico statuto decreuerunt, dare, quantum attinet ad erectionem in citeriori ripa fluuii Colapis fortalitii Huszaruar a regione Petriniae denuo erigendi, a singula porta, ad primum diem proxime futuri mensis Junii, duos laboratores, per continuos quindecim dies; talibus conditionibus, ut Sua Serenitas statim milites, tam pedites, quam equites ibidem collocare dignetur, et quamprimum praedictum fortalitium erigere et munire incipient, alias Status praefatum fortalitium non esse incipiendum censent. Nam, nisi Sua Serenitas, tam peditum, quam equitum numerum, et illum quidem continuum, in praedicto erigendo fortalitio intertenuerint, labores nostri, sine omni gloria et fructu erunt; praesidiumque sine equitibus nostrae nationis esse nequit, qui tam ad excursiones et excubias apti sunt.

Munitionem autem Iuanich, Statibus optime constat, omnino esse ruinosam. et in nihilum deuenisse; nihilominus tamen consultius ducunt, ut Sua Serenitas Arcem Petriniam primum ad effectum deducat, et fossa muniat, tandemque Sua Serenitas, visa commoditate temporis, dirutum Castrum Chazma renouaret, magnum tractum terrae ex faucibus Turcarum eriperet, locusque Iuanich tutior esset. Si vero Sua Serenitas omnino in hoc proposito, ut Iuanich meliori modo, quam antea restauretur, Status plurimis laboribus, et illis quasi continuis aggrauati, exceptis bonis districtus Iuanich, plus laboribus offerre nequeunt.

Aduersam fortunam Ciuitatis Crisiensis, satis grauiter et lamentabiliter ferunt, sed, cum id fato accidit, Suae Serenitati supplicant, cum non exiguus numerus hominum in inferiori et superiori Ciuitate Crisiensi, excepta tertia combusta Ciuitate sit, ut eosdem ciues Dominus Capitaneus Praesidii illius compellat, ad combusta propugnacula munienda.

De excubiis Capronсensibus, ubi Sua Serenitas conqueritur, esse omnino in syluis, ob maximamque densitatem syluarum, Ciuitatem Kaproncensem continuis excursionibus Turcarum adeo expositam, ut circiter septuaginta homines rapti per Turcas et Valachos hoc anno dicuntur; illasque syluas Sua Serenitas a Statuum laboratoribus extirpari cupit, quae si quidom densitates syluarum a colonis et inhabitatoribus dictae Ciuitatis Capronczae facile extirpari possunt, illi enim et alias, nescitur qua contumacia ducti, nullos labores, in medium Regnicolarum praestare sunt soliti, membrum Regni existentes.

Ubi vero Sua Serenitas instat, ut Regnicolae pontem Praesidii Gyurgyeuecz repararent, quod postquam modernis temporibus per Status fieri nequit, Suae Serenitati supplicant, ut per homines et inhabitatores illius loci restaurari curet.

Caeterum, quantum attinet ad currus et equos onerarios, quos Sua Serenitas a Statibus, tempore generalis expeditionis, pro militibus externis postulat, Regnicolae ad Articulum in proxime praeterita Congregatione Regni Hungariae decretum, de vectura victualium se referre cogunt, et in ea parte eam Constitutionem obseruare volunt, si et in quantum equi

violenter ab afflictis colonis nostris non fuerint accepti: supplicantes Suae Serenitati humillime. dignetur huiusmodi violentam ablationem equorum prohibere.

Quia autem istis proxime praeteritis diebus. maior pars Dominorum et Nobilium. in restaurationem Arcis Petriniae. a singula porta. duos laboratores administrauit: statuunt Status, ut illi, qui negligerent praedictos laboratores dare, absoluta messe, cum et quando per praeceptorias Domini Bani requisiti fuerint, sub poena dupli praestare ad Huszaruar teneantur; exceptis bonis Dominorum Kegleuich. quae in erectionem Thotusseuinae illis conceduntur.

Quantum attinet ad restantias quorumuis Regni Exactorum et birsagia laboratorum, statutum est. ut, feria quarta proxime futura, et aliis sequentibus diebus. omnes Vicecomites et Judices Nobilium ac Egregii Balthasar Drenóczi Comitatuum Zagrabiensis et Crisiensis et Georgius Fodróczi Comitatus Varasdiensis, anni proxime praeteriti Dicatores, et Exactores Contributionum Regni, rationem coram Deputatis Regni dare teneantur. quibus adiungentur Regni Capitaneus Gregorius Pettheő. et Gregorius Laczkouich. Nuntius Domini Comitis a Zrinio; et si aliquis de praemissis restantiis et birsagiis perceptis conuictus fuerit, soluereque ipso facto nollet, aut non posset, bona talium occupentur, vigore Articuli Posoniensis. Restantiae vero Exactoratus Casparis Petricheuich et Capituli Zagrabiensis, de bonis per Turcas desolatis non solutae. ad pacatiora tempora reiiciuntur exigendae.

Conclusum etiam est, postquam in defensieem Colapis continui milites requirantur, et tales quidem, qui in illis Confiniis sunt exercitati, ut a singula porta Dominorum et aliorum possessionatorum floreni Hungaricales septem denarii quinquaginta, medium ad festum Visitationis, aliud autem medium ad festum Nativitatis Beatissimae Mariae Virginis, sub poena Articulorum Posoniensium soluantur. Domino Comite a Zrinio, Dominis Kegleuich reclamantibus, qui proprios pedites se daturos offerunt.

Ex quibus siquidem conducentur pedites quingenti et equites quinquaginta. De quibus deputantur quinquaginta Hraztilniczam, quinquaginta Sciscium, quinquaginta Drenchi-

nam, centum Lithouanich, quinquaginta ad Goras, centum ad Zredichki, centum ad alia locą ibidem vicina; quorum Regni Capitaneus curam habebit, idemque Capitaneus cum praedictis equitibus continue in Zredichki maneat, per menses quinque, temporeque expeditionis imperio Domini Bani pareat.

Praemissae Contributionis Exactor et solutor, Reuerendissimus Dominus Franciscus Ergelius constituitur, cui pro salario deputati ſloreni Hungaricales triginta sex sunt.

Lustrae vero magister praemissorum equitum et peditum Dominus Joannes Rattkai eligitur, qui praedictos equites et pedites, cum, et quandocunque voluerit, libere lustrare, praesente vel absente Domino Bano, valeat.

Ad petitiones Dominorum Kegleuich, Serenissimo Principi Archiduci Ferdinando scribendae sunt literae commendatoriae, pro petendis peditibus, in defensionem Thotusseuinae, item, ad instantiam Domini Comitis Thomae Erdeődi, pro Hraztilnicza; Capitulo etiam Zagrabiensi pro Sciscio.

Ad querelam Michaelis Herendich, in supplici libello eiusdem declaratam, scribendae sunt literae, sub sigillo Regni, Generali Carlostadiensi, ut et bona eiusdem occupata, eidem restituat, et de illatis damnis ac iniuriis satisfaciat. Qui quidem Dominus Generalis, si requisitioni nostrae sese accomodauerit, bene quidem, alias, tam Sua Maiestas, quam Serenissimus Princeps Archidux Ferdinandus, de praedictis violentiis et illatis damnis, accepto a Domino Generali responso, requirendi sunt.

Postquam veteranus seruitor Suae Maiestatis et Suae Serenitatis, Egregius Joannes Voykffi est, ad instantiam ipsius, Suis Maiestatibus, una cum Wkmer Vayuoda Scisciensi, qui ibidem fideliter seruiendo, capto Sciscio in Turcarum captiuitatem incidit, tam Suae Serenitati, quam etiam Domino Capitaneo Capronensi, pro quodam captiuo est commendandus.

Quoniam constat Regnicolis uniuersa bona et iura possessionaria, a Pokupzki usque metas Castri Ozall, non esse pronunc dicata, neque in Confiniorum munitionem aliquos labores, in istis disturbiis, iam ab aliquot annis, eosdem praestitisse; ideo statutum est, ut uniuersi, iuxta limitationem Domini Bani, ad erectionem et fabricam fortalitii denuo eri-

gendi Zredichki, praemissa admonitione, vigore publicatae, medio Vicecomitis et Judicum Nobilium Comitatus Zagrabiensis, ad praestandos labores, a Capitaneo Regni compellantur.

Magnificae Dominae Barbarae Alapi. Spectabilis et Magnifici condam Domini Comitis Petri Erdeödi etc. Bani etc. Relictae, querelam, ratione illius proscriptionis, ex parte Georgii Mikulich contra eandem factae, Status intellexerunt, et cum praefatus Georgius Mikulich eandem Dominam, certis missilibus literis suis, in specie hic coram productis, de concordia assecurasset, eandemque Dominam, propter non comparitionem, tandem proscriptam fecisset; committitur Domino Vicebano et Comiti ac Vicecomitibus et Judicibus Nobilium, ut usque proxime futura Judicia Sedis Comitatus ab executione earum supersedeant; in ipso autem termino celebrationis praedictorum proxime celebrandorum Judiciorum, pars utraque compareat et Judicium recipiat.

Etsi in Articulis praeteritae Congregationis Regni Hungariae statutum sit, ut in quibusuis Comitatibus, rectificatio portarum esse deberet, Domini Regnicolae eidem rectificationi, pro hoc anno supersedent, et, iuxta priorem Dicationem, Contributionem Regni soluendam et alia onera subeunda censent.

Judicia in quibusuis Comitatibus, vigore Articuli Regni Hungariae, anno millesimo quingentesimo nonagesimo quarto, statutis de violentiis ac causis criminalibus, per Comites et Vicecomites ac Judices Nobilium, non obstante Articulo anni praeteriti, visa commoditate, hac aestate celebrentur.

Protestantur publice et manifeste Domini Comites Erdeödi et Capitulum Zagrabiense ac Nobiles Campi Turopolensis, certos esse Magnates et Nobiles, ac etiam alterius Status homines, qui captiuos suos, sine omni comitiua, diuagantes et reuidentes, ubi, et in quibus locis homines tam in portu Saui, Krauarzka, iusula Scisciensi ac Campo Turopolensi commorarentur, in Turciam mittunt; ex quo fit, ut perlustratis locis, excursiones et depopulationes a Turcis commodius committantur; illos huiusmodi captiuos, quoscunque solos, sine comitiua, inuenerint et conspexerint, morte affecturos. Quorum quidem

protestationi Regnicolae omnes assenserunt, et eisdem libertatem dederunt, huiusmodi captiuos, cuiuscunque sint, omnes interficiendos.

Postremo, quantum attinet admonitionem, in praesenti Congregatione, a Domino Michaele Zekel de facie ad faciem factam, ut Egregius Martinus Zuirchich certam summam pecuniarum, pro qua certa bona et iura possessionaria idem Zuirchich, a praefato Domino Zekel, in pertinentiis et territoriis Castri ipsius Crapina, Comitatu Varasdiensi, titulo pignoris, possidet, postquam seruitiis eiusdem Domini Zekel, valedixisset, leuaret; sponte et beneuole praedictus Martinus Zuirchich sese obtulit et compromisit, illam summam praedictam, in termino, vigore literarum fassionalium, sub sigillo priuato et subscriptione manus iam fati Domini Zekel propriae, praefixo festo scilicet Beati Martini proxime venturo, leuaturum ac bona remissurum, literasque praescriptas eiusdem Domini Michaelis Zekel, sub sigillo et subscriptione manus suae, quas apud se habet, eidem daturum.

In quorum omnium praemissorum robur et firmitatem perpetuam, Status et Ordines Regni, praesentes Articulos et Constitutiones eorum modo praedeclarato, unanimi voto, parique consensu aeditos et conclusos, sigillo eorum authentico communiri et obsignari fecerunt. Datum in Ciuitate Regia Montis Graecensis Zagrabiensis, feria tertia proxima post Dominicam Exaudi, secundo scilicet et ultimo die praefatae Congregationis, Anno Domini millesimo quingentesimo nonagesimo septimo.

XIX.

1597. Július 16.

Memoriale super Tractatibus Dominorum Regnicolarum, pro decimo sexto die mensis Julii Zagrabiae in Congregatione illorum 1597.

Primum et ante omnia in praesenti Congregatione, Status et Ordines Regni non ignari expensarum, quas Ciuitas Varasdiensis, in anno millesimo quingentesimo nonagesimo tertio, intertenendo pedites, tempore generalium expeditionum,

fecit, taxae anni praeteriti medietatem relaxant. Alias vero uniuersorum annorum et praesentis taxas, quamprimum, iuxta clementem Suae Maiestatis et Camerae Posonienis Commissionem, soluere curet, per Vicecomitem et Judicem Nobilium debita poena vigore Articulorum puniatur.

Quoniam autem saepius Ciuitates liberae, in hoc Regno existentes, requisitae, ut, iuxta publicas Constitutiones Regni Hungariae, taxam, a Camera Suae Maiestatis, pro hoc duntaxat anno, illis impositam, administrare curarent, quae Ciuitates, postquam, in praesenti Congregatione, nullam esse a Camera Suae Maiestatis hucusque impositam taxam illis asserunt; instandum est apud Cameram, ut primo quoque tempore, taxae illis imponantur.

Verum quia Ciuitas Zagrabiensis varias et innumerabiles, easque indignas molestias, direptionesque uniuersarum fere rerum suarum, a Germanis et aliis promiscui generis militibus, superioribus annis, palpabili experientia teste, sit passa; restantiae Contributionum praeteritorum annorum, a Sua Maiestate huic Regni condonatae (exceptis tamen huius anni) per Dominos Regnicolas dictae Ciuitati relaxantur, pro quibus beneficiis teneatur tormenta bellica, et pulueres, si Mokriczam a Sua Serenitate aliqua missa fuerint, Petriniam deducere.

Quia autem Ciuitas Crisiensis, ad Commissionem Camerae Hungaricae Posoniensis, requisitionemque Domini Bani, diuersis vicibus factam restantias annorum praeteritorum, ab anno videlicet millesimo quingentesimo nonagesimo primo, contumacia quadam ducta, administrare adhuc noluit; statutum est, ut ipsa Ciuitas, medio Domini Vicebani, per captiuationes ciuium et ablationes rerum eorundem mobilium, ad soluendas huiusmodi restantias compellatur.

Praeterea, conqueritur Ciuitas Kapronensis, graui cum querela, plurimos esse Germanos, aliarumque nationum milites, in stipendiis Serenissimi Archiducis Ferdinandi, in eaque Ciuitate domos, fundosque domorum ac agros coemisse, nullas tamen Contributiones, tam Regni, quam priuatas, in medium eiusdem Ciuitatis, non sine iactura graui, praestare, aliaque onera publica sufferre velle. Eapropter, ad praefatum Serenis-

simum Principem Archiducem Ferdinandum, dandae sunt literae, nomine Regni, ut eisdem militibus serio committat, quatenus, usque primum diem proxime futuri mensis Septembris, tales uniuersas restantias, a communitate dictae Ciuitatis, singulis eorum impositas, seu imponendas, sine aliqua dilatione, dent atque administrent. Ipsaque Ciuitas uniuersas et quasuis restantias non solutas, in praedicto termino, nisi soluerit, eaedem poenae aeque atque Ciuitas Crisiensis obnoxia erit.

Ut autem praedictarum huius Regni Ciuitatum inexactae taxae, ab aliquot annis, finem sortiantur, et tam Suae Maiestatis mandato, quam huius Regni necessitatibus satisfiat, cauillationes ubi allegant, apud Cameram instare pro huiusmodi taxarum relaxatione, scribendae sunt literae praedictae Camerae, nomine Regni, ne illorum supplicationes exaudiantur, et in longius protrahantur.

Cum Regnicolis constet, iuxta exhibitam rationem, hic coram Statibus, Dominum Banum, anno proxime praeterito, pedites, ex parte Suae Maiestatis, plenarie non soluisse, taxasque Ciuitatum, in eam solutionem deputatas, sufficientes non fuisse, praedicti anni proxime praeteriti Ciuitatibus annotatis, Crisiensi et Capronccnsi, taxa imposita, Domino deputatur.

Ad querelam Domini Danielis Francoll, Capitanei Petriniensis, Statibus in scripto exhibitam, quod nimirum, per Exactores Teloniorum Dominorum Comitum ab Erdeőd et Capituli Ecclesiae Zagrabiensis, Telonia a negotiatoribus, commeatum et alia necessaria militibus Petriniensibus administrantibus, irremissibiliter exigi solent, exindeque maximam penuriam victualium in ipsa Petrinia esse; praefati Domini Comites ab Erdeőd et Capitulum Ecclesiae Zagrabiensis scripto requirendi sunt, ne tales negotiatores in extorsione census eorundem Teloniorum, per quosuis (saluis tamen iuribus eorundem) molestare permittant.

Quia in superiori proxime praeterita Congregatione, Magnificus Dominus Guilhelmus a Bindischgracz, Commissarius Serenissimi Archiducis Ferdinandi, Status, de peditibus Petriniam mittendis, nomine praefati Archiducis, assecurauerat, qui tamen necdum missi sunt; praedicto Domino Archi-

duci Ferdinando scribendum Status censent. ut Sua Serenitas dictos pedites, quoaduspiam maturius fieri potest, ad ipsam Petriniam expedire et mittere faciat.

Certi Domini Magnates et Nobiles possessionati, ad vigesimum septimum diem mensis Aprilis Petriniam, ac ad primum diem mensis Junii ad Huszaruar proxime praeteritorum, laboratores suos, vel in parte, vel vero in toto, non miserunt; ideo decernunt Status, ut tales restantias laboratorum, ad requisitionem Domini Bani, uniuersas, ad primum diem futuri mensis Augusti, pro vigesimo septimo Aprilis in simplo, pro primo Junii in duplo, Petriniam, sub poena, in publicis Constitutionibus expressa, ad quindecim dies expediant, quorum opera, dirutum propugnaculum erigatur.

Conclusum insuper est, ut omnes Deputatarii et Exactores Contributionum Regni, annorum praeteritorum, ac etiam Vicecomites et Judices Nobilium, de birsagiis loboratorum, in festo Beati Jacobi Apostoli proxime venturo, ac aliis immediate sequentibus diebus, rationem, coram deputatis rationum Exactoribus, vigore Articuli Posoniensis dent, quibus adiungitur Dominus Custos, Dominus Franciscus Ergelius et Michael Voykffi. Requirendos etiam Status censent Dominum Propalatinum Regni Hungariae et Petrum Draskouich, ut et in ipsi, die et loco in praescriptis, compareant, et de perceptis rationem ineant.

Dominus Joannes Rattkai, non solum lustrae Magister gentium Regni, verum et solutor earundem praeficitur, quique ad obeundum munus suum commodiori modo instructionem a Domino Bano et reliquis accipiet, ac pulueres et vexilla pro necessitate fortalitiorum coemet.

Caeterum, ad publicam querelam plurimorum Nobilium, coram Statibus, contra Lucam Symor et alios certos malefactotores publicos et occultos factam, conclusum est, ut iidem malefactores, praedones, homicidae, incendiarii, adulteri, scortatores, incantatrices et veneficae, annorum praeteritorum, per Judices Nobilium, in hoc Regno, in quorum processibus reperti fuerint, vigore Articulorum, absque aliqua dilatione, in Sedem Comitatus, citentur, et debitam poenam subeant. Sed et Domini Magnates, liberae Ciuitates possessionati, qui scienter

tales patratores scelerum, in bonis suis tenent, euocentur, ac statuta poena puniantur.

Quantum attinet ad querelam Egregii Christophori Mernyauchich, contra et aduersus Thomam Kermchich, qui quondam Michaelem Mester, una cum uxore, ex captiuitate Hruztanbeghi, ad fideiussionem suam, acceperat, neque eidem Hruztanbegho satisfecit, sed pro ipso captiuus Vayuoda quidam dicti Mernyauchich in Turcia est arrestatus; statutum est, ut idem Kermchich, nomine Regni et literis, medio Judicum Nobilium, admoneatur, ut quamprimum, vel cum praedicto Mernyauchich concordet, aut Relictae Hruztanbeghi satisfaciat. Quod si neutrum fecerit, idem Mernyauchich eundem Kermchich captiuandum, et tamdiu, quousque ipsi satisfactum fecerit, tenendum habeat potestatis facultatem.

Ne autem et bonis Domini Comitis a Zrinio per Turcas et Valachos damna inferantur, eidem Domino Comiti, pro excubiis et defensione, ex nouiter conductis peditibus, in Kobilich, deputantur, et ut eosdem ibidem collocet Dominus Regni Capitaneus personaliter, eidem commissum est.

Praeterea scribendae sunt literae commendatoriae pro Ciuitate Zagrabiensi, Zladoieuich et Gouorkouich captiuis, Suae Serenitati Archiduci Ferdinando, ut eisdem auxilio sit; ac Domino Capitaneo Capronensi, pro captiuo Vayuoda Wkmer, ut captiuus ab ipso Domino Capitaneo, per eundem emptus, pro reliquis captiuis ne arrestetur.

Datum in Ciuitate Regia, Montis Graecensis Zagrabiensis, die decima sexta mensis Julii, ex ipsa generali Congregatione, Anno Domini millesimo quingentesimo nonagesimo septimo.

XX.

1597. Október 28.

Memoriale super Tractatibus Dominorum Regnicolarum pro vigesimo die mensis Octobris, Zagrabiae, in Congregatione illorum 1597.

Sacratissimae Caesareae, Regiaeque Maiestatis, Domini Domini nostri clementissimi, mandatum, de generali insurrectione, contra hostes Turcas, Status humillime intellexerunt. Sed cum praedictum mandatum Suae Maiestatis tardius, quam fieri debuisset, accepissent, neque tam repente, insurgere possent, Suae Maiestati Status, per priuatas literas Domini Bani, excusandi sunt.

Licet hac praeterita aestate, afflicti huius Regni quingenti pedites et quinquaginta equites, in defensionem Colapis, fuere conducti, iam vero adueniente hyeme, cum non sit possibile, ut tantus numerus interteneri queat, praedicti pedites et equites a Domino Solutore, iuxta informationem, soluendi erunt, et denuo conducendi; Hraztilniczam viginti, Sciscium viginti quinque, Drenchinam viginti, Goras viginti quinque, Lithouanich quadraginta, Zredichki quadraginta, Dunaricha Zlap decem, Nouigrad decem, Sislauichi decem. In quorum solutionem Regnicolae, a singula porta, usque festum Natiuitatis Domini proxime futurum, florenum Hungaricalem unum sese daturos, ea ratione obtulerunt, ut in anni proxime sequentis, Contributiones offerendas idem florenus computari debeat.

Quia autem plurimi ex Regnicolis grauissime conquesti sunt, tempore expeditionis Zlatinae, tam eundo, quam redeundo, praedictos pedites Regni plurima damna eisdem intulisse, statutum est, ut huiusmodi damnificati et laesi, tempore praemissae solutionis, conscripta damna et personis violentorum specificatas, Domino Solutori et Capitaneo Regni exhibeant, ipsisque, Dominus Solutor et Capitaneus Regni, pro damnis illatis, Regnicolis, cognita mera rei veritate, de solutione huiusmodi violentorum satisfaciant. Si vero damna illata solutionem eorundem excesserint, etiam per captiuationes personarum ad soluendum eosdem compellant.

Quoniam, partim Serenissimi Principis Domini Domini Archiducis Ferdinandi mandato motus, partim etiam commodum Regni considerans, Dominus Banus, commisserat Comitatui Crisiensi, ut ad erectionem nouiter erecti fortalitii Rouische, certos currus administrasset; processus vero Stephani Apallenich Judicis Nobilium Comitatus Zagrabiensis, ut laboratores manuales dedisset; ex quo Comitatu et processu, certi Domini Magnates et Nobiles, operam suam non denegarunt; quorum labores praestiti, ut in futuros praestandos labores computentur, aequum esse nobis videtur.

Cum Status sciant, fortalitium Berkusseuina ad effectum deductum non esse, sed adeo demissum, ut tute in eodem milites manere nequeant; ex processu Francisci Ztolnikouich Judicis Nobilium Comitatus Zagrabiensis, a singula porta, laboratorem unum, cum et quando Dominus Banus committet, per continuos quindecim dies, praestandum decernunt; ita tamen, ut in futuros praestandos labores computentur.

Serenissimi Principis Domini Domini Archiducis Ferdinandi Status requisitione moti, beneuole, a singula porta huius Regni, in Comitatu Zagrabiensi, mediam planam quartam eiusdem Comitatus milii aut saracenicae, ad manus Ciuitatis Regiae Montis Graecensis Zagrabiensis; in Comitatu Crisiensi similiter mediam quartam, ad manus Ciuitatis Crisiensis; in Comitatu vero Varasdiensi ex parte hac Montis Hochur, totus Tractus itidem planam quartam, iuxta mensuram oppidi Vinicensis, unam, ad manus Michaelis Fanchecz, trans montem autem Hochur tota pars, modo praemisso, quartam Vinicensem, unam, ad manus Ciuitatis Regiae Varasdiensis, usque ad festum Beatae Catharinae Virginis et Martyris proxime futurum se daturos, in auxilium commeatus Valachorum ex Zlatina, et aliis vicinis locis educturi obtulerunt. Quod quidem frumentum praedicti Exactores, accepta commissione et quietantiis a Domino Labohar Capitaneo Crisiensi, venientibus Valachis extradare teneantur.

Fortalitium Zredichki, quod nondum ad effectum deductum sit, uniuersa bona, quorumuis Dominorum et Nobilium, prope Colapim existentium, quae dicata non sunt, ut idem fortalitium prout inceperunt absoluant, eo deputantur.

Ubi Sua Serenitas Status hortatur, ut Petriniam munire deberent, recordari Sua Serenitas benigne potest. Dominum Guilhelmum a Bindischgracz, cum Statibus nomine Suae Serenitas in Congregatione Statuum Regni huius, pro Dominica Exaudi proxime praeterita tractasse, ut ex ista parte Colapis Arcem Huszaruar, ex opposito Petriniae erexissent, quod et Status sese facturos, ea conditione, ut Sua Serenitas cum inclytis Prouinciis Styria, Carinthia et Carniola, Arcem Petriniam finaliter absoluant, consideratis huius afflicti Regni diuersis et innumerabilibus laboribus, quos praestiterunt, obtulerunt, prout et idem Castrum Huszaruar, pro posse suo, erexerunt et fecerunt. Itaque supplicant Suae Serenitati humillime, ut Sua Serenitas hac in parte Statuum huius clementem rationem habere, Arcemque praedictam, cum suis Prouinciis, finire et absoluere dignetur; cum et alia plurima Colapiana fortalitia restaurari necessiaro debent, sine quibus tuta Confinia esse nequeunt.

Quantum attinet ad praesidium Iuanichense, norunt Status esse omnino ruinosum, et ubi Sua Serenitas apud Status laborat, ut pro condigno pretio, in munitionem et erectionem praedicti Praesidii laboratores Status dare ne recusarent: decernunt Status, ut Reuerendissimus Dominus Electus Tiniensis, Dominus Vicebanus, adiunctis sibi Gregorio Sugnetich et Caspari Bobinacz, iam fatum fortalitium oculate, qua ratione muniri et quibus laboribus absolui posset, reuideant et considerent, a quibus, accepta informatione, si possibile erit. Statibus talem laborem suscipere, Suam Serenitatem certiorem facient, quantam summam pro denuo erigendo et finiendo dicto fortalitio postulabunt.

Volunt etiam Status, ut uniuersorum et quarumuis Contributionum et victualium Exactores, cum Vicecomitibus et Judicibus Nobilium, ad exigendas restantias vigore Articulorum proxime praeteritorum, Regni Hungariae Diaetae, primo quoque tempore, exeant, et tam per occupationes bonorum, quam etiam ablationes pecorum, omni modo exigendas curent.

Supplicant Status Suae Serenitati, ut Sua Serenitas Ciuitatis praedictae Zagrabiensis et aliorum pro perpetratis

diuersis violentiis, ab Archibuseris Domini Francoll, modum inuenire dignetur, ut iuxta demerita illorum, punirentur.

Scribendae sunt literae Suae Serenitati, ut iam tandem Janisconem Supanich, prouisorem Arcis Thabor Dominorum Rattkai, qui in partes Styriae profugit, ad dandam rationem compellat.

Ad instantem supplicationem Ladislai Gouorkouich. alias Judicis Nobilium Comitatus Zagrabiensis eundem Gonorkouich ab officio liberum faciunt, et in locum ipsius iuramento praestito Nobilis Bernhardus Seuersich suffectus est.

Datum in Ciuitate Regia Montis Graecensis, Zagrabiensis, die vigesimo mensis Octobris, ipso videlicet die generalis Congregationis, Anno Domini millesimo quingentesimo nonagesimo septimo.

TARTALOM.

I. A pozsonyi országgyűlés Lap.

1593. február-márcziusban 3

Országgyülési irományok és törvények.

I. 1593. deczember 5. Királyi meghivólevél a pozsonyi országgyűlésre 44

II. 1593. január 30. Az országgyűlési proposit.o 46

III. 1593. február 12. Mátyás főherczeg első jelentése a pozsonyi országgyűlésről 65

IV. 1593. február 16. Az országgyűlés első fölirata 67

V. 1593. február 17. Mátyás főherczeg első leirata az országgyűléshez 68

VI. 1593. február 19. Az országgyűlés második felirata . . . 75

VII. 1593. február 21. Mátyás főherczeg második leirata az országgyűléshez 80

VIII. 1593. február 26. Az országgyűlés harmadik felirata . . 83

IX. 1593. február 28. Mátyás főherczeg harmadik leirata az országgyűléshez 87

X. 1593. márczius 5. Mátyás főherczeg negyedik leirata az országgyűléshez 87

XI. 1593. márczius 6. Mátyás főherczeg jelentése a pozsonyi országgyűlésről 93

XII. 1593. márczius 8. Az országgyűlés negyedik felirata . . 99

XIII. 1593. márczius 15. Mátyás főherczeg tudósitása az országgyűlés folyamata felől 108

XIV. 1593. márczius 16. Mátyás főherczeg ötödik leirata az országgyűléshez 118

XV. 1593. márczius 17. Mátyás főherczeg hatodik leirata az országgyűléshez 122

XVI. 1593. márczius 18. Mátyás főherczeg jelentése az országgyűlésről 122

XVII. 1593. márczius 20. A pozsonyi országgyűlés törvényczikkei 127

XVIII. 1593. márczius 21. Mátyás főherczeg jelentése az országgyűlésről 136

Lap.

XIX. 1593. augusztus 18. Rudolf király válasza az országos küldöttség fölterjesztésére 141
XX. 1593. augusztus. Rudolf király második válasza az országos küldöttség felterjesztésére 144
XXI. 1593. augusztus 15. Rudolf király harmadik válasza az országos küldöttség fölterjesztésére 148

II. A tarczali és esztergomi részleges gyülések 1593 és 1594 155

Irományok és végzések.

I. 1593. szept. 23. A tarczali gyülés végzései 161
II. 1594. február 13. A magyar tanácsosok fölterjesztése, az országgyülés összehivása tárgyában 166
III. 1594. márczius 8. Mátyás főherczeg fölterjesztése az országgyülés megtartása tárgyában 169
IV. 1594. april. 3. Rudolf királynak, Mátyás főherczeghez intézett leirata, az országgyülés megtartása tárgyában . . . 174
V. 1594. máj. 3. Rudolf királynak, Mátyás főherczeghez intézett leirata, az országgyülés megtartása tárgyában . . . 175
VI. 1594. máj. 12. Mátyás főherczeg fölterjesztése, az országgyülés megtartása tárgyában 176
VII. 1594. május 12. Mátyás főherczeg meghivólevele az esztergomi gyülésre 177
VIII. 1594. junius 2. Az esztergomi gyülésen bemutatott királyi propositio 179
IX. 1594. junius 11. Az esztergomi gyülés fölterjesztése Mátyás főherczeghez 183
X. 1594. junius 12. Az esztergomi gyülésnek Mátyás főherczeghez fölterjesztett végzései 185

III. A pozsonyi országgyülés 1595. január- és februárban 191

Országgyülési irományok és törvények.

I. 1594. decz. 3. Királyi meghivólevél az országgyülésre . . 199
II. 1594. decz. 5. Rudolf király levele Mátyás főherczeghez, az országgyülés tárgyában 201
III. 1594. decz. 18. Rudolf király levele Mátyás főherczeghez, az országgyülés tárgyában 203
IV. 1594. decz. 19. Mátyás főherczeg fölterjesztése az országgyülés tárgyában 204
V. 1595. január 18. Rudolf király levele Mátyás főherczeghez az országgyülési propositio tárgyában. 205
VI. 1595. január 18. Az országgyülési propositio. 207

Lap.

VII. 1595. február 24. Rudolf királynak az országgyűléshez intézett leirata 214
VIII. 1595. márczius 14. A pozsonyi országgyűlés törvénykönyve 215

IV. A pozsonyi országgyűlés
1596. febr.- és márcziusban 239

Országgyülési irományok és törvények.

I. 1595. novemb. 80. Királyi meghivólevél az országgyűlésre . 247
II. 1506. február 1. Rudolf király levele Mátyás főherczeghez, az országgyűlési propositio tárgyában 248
III. 1596. február. Az országgyülési propositio 249
IV. 1596. február. Az országgyűlés első fölterjesztése Mátyás főherczeghez. (Töredék.) 261
V. 1596. február. Az országgyűlés második fölterjesztése Mátyás főherczeghez 266
VI. 1596. márczius 12. A magyar országgyülésnek a pápához intézett levele 286
VII. 1599. márczius 26. A pozsonyi országgyűlés törvényczikkei 290

V. A pozsonyi országgyűlés
1597. febr.- és márcziusban. 321

Országgyülési irományok és törvények.

I. 1596. deczemb. 20. Királyi meghivólevél a pozsonyi országgyűlésre 335
II. 1597. január 17. A magyar tanácsosokhoz intézett királyi előterjesztés, a magyar országgyűlés tárgyában 337
III. 1597. jan. 25. Mátyás főherczeg fölterjesztése, az országgyülés tárgyában 339
IV. 1597. február 20. Mátyás főherczeg jelentése, az országgyülés megnyitásáról 344
V. 1597. február 20. Az országgyülési propositió 345
VI. 1597. február 21. Mátyás főherczegnek az országgyűléshez intézett leirata 357
VII. 1597. február 24. A felső-magyarországi rendeknek Mátyás főherczeghez intézett sérelmi fölterjesztése 358
VIII. 1597. február 24. A felső-magyarországi rendeknek Rudolf királyhoz intézett sérelmi fölterjesztése 359
IX. 1597. február 24. A slavoniai rendek sérelmi fölterjesztése . 365
X. 1597. február 25. Az országgyülés fölterjesztése Mátyás főherczeghez 368
XI. 1597. február 27. Mátyás főherczeg válasza az országgyülés fölterjesztésére 372
XII. 1597. márczius 1. Mátyás főherczeg jelentése, az országgyülési tárgyalásokról 375

Lap.

XIII. 1597. márczius elején. Az országgyűlés második fölterjesztése 376

XIV. 1597. márczius elején. Mátyás főherczeg válaszirata az országgyűlés második föltérjesztésére 387

VI. Horvátországi és slavoniai gyülések 1588—1597 419

A horvátországi és tartományi gyülések végzései.

I. 1588. február 21. A horvátországi tartom. gyülések végzései 431

II. 1588. május 2. » » » » » . 444

III. 1588. julius 24. » » » » » . 450

IV. 1589. május 29. » » » » » . 459

V. 1591. julius 26. » » » » » . 469

VI. 1592. január 5. » » » » » . 475

VII. 1593. január 24. » » » » » . 483

VIII. 1593. április 12. » » » » » . 489

IX. 1594. márcz. 23. » » » » » . 497

X. 1595. május 15. » » » » » . 502

XI. 1595. decz. 17. » » » » » . 511

XII. 1596. január 11. » » » » » . 518

XIII. 1596. april 8. » » » » » . 521

XIV. 1596. május 22. » » » » » . 527

XV. 1596. szept. 25. » » » » » . 532

XVI. 1596. nov. 7. » » » » » . 535

XVII. 1597. január 28. » » » » » . 541

XVIII. 1597. május 18. » » » » » . 546

XIX. 1597. julius 16. » » » » » . 551

XX. 1597. októb. 28. » » » » » . 556

Ghymesi Forgách Ferencz, nagyváradi püspök, magyar históriája 1540—1572 Forgách Simon és Istvánfi Miklós jegyzeteikkel együtt. A herczeg Eszterházy-féle kéziratból közli Majer Fidel. Bevezette Toldy Ferencz. Egy kötet. (Monum. Script. 16. kötet.) 1866. LXXXVIII és 553. lap. 3 frt.

MAGYAR TÖRTÉNELMI EMLÉKEK. (Monumenta Hungariae Historica.) *I. osztály Okmánytárak*: (Diplomataria). I—XXV. kötet. 1857—1879. 8-rét. Ára az eddig megjelent 25 kötetnek együtt megrendelve 45 frt. Tartalom:

Magyar történelmi okmánytár, a brüsseli országos levéltárból és a burgundi könyvtárból. (1441—1652. Összeszedte s lemásolta Hunyadi (Horváth) Mihály. I—IV. kötet. (Monum. Diplom. 1—4. köt.) 1857—59. 89½ ív 8 frt.

Magyar történelmi okmánytár, londoni könyv- és levéltárakból 1521—1717. Összeszedte és lemásolta Simonyi Ernő. Egy kötetben. (Monum. Diplom. 5. köt.) 1859. 818 lap. 2 frt.

Árpádkori uj okmánytár. (Codex Diplom. Arpadianus cont.) Fejér Gy. Codex Diplomaticusának folytatása. Közzéteszi Wenzel Gusztáv. I—XII. kötet. (Monum. Diplom. 5—13. 17. 18. 20. 22. kötet.) 1860—1874. 392 ív 28 frt.

Alvinczi Péter okmánytára. (Diplom. Alvinczianum.) Erdélyi visszacsatolása felett a magyar királylyal és megbizottjával folytatott alkudozások történetéhez 1685—1688. Közzétette Szilágyi Sándor. 2 kötetben. (Monum. Diplom. 14. 15. köt.) 1870. I. VI és 421 lap. II. 338 és LVIII lap. 4 frt.

III. Pal pápa és Farnese Sándor bibornok Magyarországra vonatkozó diplomácziai levelezései. 1535—1549. Közli Óváry Lipót. (Monum. Dipl. 16. köt.) 1879. XXXVI. és 214 lap. Ára 2 frt.

Pázmány Péter levelezése. (Cod. Epistol. Petri Pázmány Card). Közzé teszi Fraknói Vilmos I. kötet. 1605—1625. (Monum. Diplom. 19. köt.) 1873. XXV és 461 lap 3 frt.

Okmánytár I. Rákóczi György svéd és franczia szövetkezéseinek történetéhez. 1632—1648. Szerkesztő és jegyzetekkel ellátta Szilágyi Sándor. Egy kötet. (Monum. Diplom. 21. kötet.) 1873. IX. és 491 lap. 2 frt.

Okmánytár II. Rákóczi György diplomatiai összeköttetéseihez. (1648—1660. Szerkesztő Szilágyi Sándor. Egy kötet. (Monum. Diplom. 23. kötet.) 1874. VII és 740 lap. 3 frt.

A két Rákóczi György fejedelem családi levelezése 1[illegible]32—1660. Szerkeszt[illegible] Szilágyi Sándor. Egy kötet, két fényvészeti hasonmással. (Monum. Diplo[illegible] 24. kötet.) 1875. XII és 644 lap. 4 frt.

Oláh Miklós levelezése. Közli Ipolyi Arnold. Egy kötet. (Monum. Diplom[illegible] 25 kötet.) 1876. XV és 639 lap. 3 frt.

MAGYAR TÖRTÉNELMI EMLÉKEK. (Monumenta Hungariae Historica.) *II. osztály Irók.* (Sciptores) I—XXIII. 1. 2. fele. XXIV—XXIX. és XXXII. kötet. Egy a VII[illegible] kötethez tartozó pótfüzettel. 1857—1877. 8-rét. Ára az eddig megjelent 30 kötetnek együtt megrendelve 54 frt. Tartalom:

Szerémi György, II. Lajos és János királyok házi káplánja emlékirata Magyarország romlásáról. 1484—1543. Közli Wenzel Gusztáv. Egy kötet. (Monum. Script. 1. köt.) 1857. XXXIV. és 410 lap. 2 frt.

Verancsics Antal, m. k. Helytartó, Esztergomi Érsek összes munkái. Közli Szalay László (1—7) és Wenzel Gusztáv (8—12) 12 kötet. Név és tárgymutatóval. (Monum. Script. 2—6. 9. 10. 19. 20. 25. 26. 32. kötet.) 1857. 294 ív 26 frt.

Gr. Illésházy István nádor följegyzései 1592—1605, és Hídvégi Mikó Ferencz históriája 1594—1613. Bíró Sámuel folytatásával. Közli Kazinczy Gábor. Egy kötet. (Monum. Script. 7. kötet.) 1863. IX és 231 lap. 2 frt.

Rozsnyay Dávid, az utolsó török deák, történeti maradványai. Összeszedte s jegyzetekkel és oklevéltárral kisérve kiadta Szilágyi Sándor. Egy kötetben; egy pótfüzettel. (Monum. Script. 8 kötet.) 1867. 544 lap. 2 frt.

Altorjai B. Apor Péter munkái. Közli Kazinczy Gábor. Egy kötetben. (Monum. Script. 11. kötet.) 1868. X és 484 lap. 2 frt.

Brutus János Mihály, m. kir. történetiró magyar históriája. 1490—1562. A m. k. egyetemi könyvtár eredeti kéziratából a szerző életével közli Toldy Ferencz. I. II. III. kötet (Monum. Script. 12. 13. 14. kötet.) 1863—1867. I. CIX. és 461 lap. II. IX és 495 lap. III. VIII. és 474 lap. Ára 7 frt.

Baronyai Decsi János magyar historiája 1592—1598. A szerző életével. Közli Toldy Ferencz. Egy kötet. (Monum. Script. 17. kötet.) 1866. LXXX és 328 lap. 2 frt.

Késmárki Tököly Imre naplója 1676—1678 évekről. Közli Torma Károly. Egy kötet. (Monum. Script. 18 kötet.) 1866. XII és 139 lap. 1 frt 20 kr.

Késmárki Tököly Imre naplója 1693—1694. évekből. Az eredeti kézirátból közli Nagy Iván. Egy kötet. (Monum. Script. 15 kötet.) 1865. VIII és 701 lap. 5 frt.

Késmárki Tököly Imre naplói, leveleskönyvei és egyéb emlékezetes irásai. Egy kötetben. Közli Thaly Kálmán. I. kötet 2 részben: K. Tököly J. és némely főbb híveinek (Dobai Zs., Sándor G., Bay M., Almády J.-nak) naplói és emlékezetes irásai. 1686—1705. II. kötet: Leveles könyvei és egyébb emlékezetes irásai. (Monum. Script. 23. kötet két részben, 24. kötet.) 1868—1873. I. XXXII és 784 lap. II. XVI és 707 lap. 7 frt.

Kritobúlosz: II. Mehemet élete. A magyar tudományos Akadémia történeti bizottsága által kiadott görög szöveget ugyannak megbizásából fordította Szabó Károly. Egy kötet. (Monum. Script. 22. kötet.) 1875. X és 275 lap. 2 frt.

Történelmi naplók. 1663—1719. Közli Thaly Kálmán. Ottlyk György önéletleirása. — Bártfai követek naplója az önodi gyülésről. — Gr. Teleki Mihály és Pápai János nándor-fejérvári követségének diariuma. — Ifj. Tsétai János haza krónikája. — Bivolinyi István töredek-naplója. — Ritter György János saprónyi emlékirata. Egy kötet. (Monum. Script. 27. kötet.) 1875. XXXII és 607 lap. 4 frt.

Szamosközi István fenmaradt történeti munkái. Közli Szilágyi Sándor. Négy kötetben. (Monum. Script. 21. 28. 29. és 30. kötet. 1877.) 6 frt.

HARMADIK OSZTALY: ORSZÁGGYŰLÉSEK.

MAGYAR ORSZÁGGYŰLÉSI EMLÉKEK, történeti bevezetésekkel, Fraknói Vilmostól) Első kötet: 1526—1536. Budapest, 1874. XXXII és 550 lap. 3 frt. — *Monum. Comitialia. I köt.* — Második kötet: 1537—1545. Budapest, 1875. 698 lap. 5 frt *Monum. Comitialia. II. kötet.* — Harmadik kötet: 1546—1556. Budapest, 1876. 617 lap. — *Monum. Comitialia III. köt.* Ára 3 frt. — Negyedik kötet. 1557—1563. Budapest, 1877. 670 lap. Ára 3 frt. — Ötödik kötet. 1564—79. 600 és IV lap. Budapest, 1878. Ára 3 frt. — Hatodik kötet. 1578—1581. 549 lap. Budapest, 1879. Ára 3 frt. Hetedik kötet. 1582—1587. 534. lap. Ára 3 frt.

ERDÉLYI ORSZÁGGYŰLÉSI EMLÉKEK történeti bevezetésekkel Szilágyi Sándortól. I. kötet. 1540—1556. XVI és 596 l. Ára 3 frt. Második kötet. 1559—1576. 584 l. Budapest 1877. Ára 3 frt. — Harmadik kötet. Budapest, 1878. Ára 3 frt. Negyedik kötet. Budapest 1879. Ára 3 frt. Ötödik kötet. 3 frt. — Hatodik köt. 3 frt. Hetedik kötet. 3 frt. — Nyolczadik kötet 3 frt.

NEGYEDIK OSZTÁLY: DIPLOMACZIA.

MAGYAR DIPLOMACZIAI EMLÉKEK, az Anjou-korból, szerk. Wenzel Gusztáv. Első kötet: 1268—1341. Budapest, 1874. XXX és 423 lap. 3 frt 15 kr. — Második kötet: 1341—1370. Budapest, 1875. XXX és 687 lap. 5 frt. Harmadik kötet: 1371—1426. Budapest, 1876. XXVIII és 771 l. 4 frt. *Monum. Acta Extera I., II., III. köt.*

MAGYAR DIPLOMACZIAI EMLÉKEK Mátyás király korából. Szerkesztik Nagy Iván és b. Nyáry Albert. Első kötet 1458—1463. Budapest, 1876. XXIII és 390 lap. Ára 2 frt. Második kötet 1466—148[illegible]. Budapest 1877. 448 l. Ára 2 frt. Harmadik kötet 1481—1488. Budapest, 1877. 447 l. Ára 2 frt. — Negyedik kötet 1488—1490. Budapest, 1879. XXVI és 434 lap. Ára 2 frt.

☞ Mind a négy osztályból eddig megjelent 76 kötet együtt megrendelve 240 frt helyett 125 frtért kapható.

KNAUZ NÁNDOR: Korvin, hazai történelmünkhöz alkalmazva. Jutalmazott pályamu. Budapest 1877. 75 ív. 4 frt.

KÁLLAY BÉNI: A szerbek története 1780—1815. Első kötet, Budapest, 1877. 339 lap. Ára 3 frt 60 kr.

MOLNÁR ALADÁR: A kösoktatás története Magyarországon a XVIII. században. I. kötet. 1881. 8-adr. VI és 612 lap. Ára 2 frt.

Budapest, 1881. Az Athenaeum r. társ. könyvnyomdája.

SEP I 4 1927

SEP 1 4 1927